

ئىنسكلۇپىدىيە

مەنبە ئاقرا ئىلھام

وہلامی گومانہ کان

WWW.IQRA.AHLAMONTADA.COM

مەسۇوعە (بیان الإسلام) بەکورە

گومانہ کان سەبارەت بە قورئان

بەرگی یەكەم

وەرگیزانی: نەرمین مستەفا

بەئەزەز مەسەدە: مەسەدە بىز تەسەدە و مەسەدە
مەسەدە مەسەدە مەسەدە مەسەدە

ئىنسكلۇپىدىيە ۋەلامى گومانەكان

مەۋسوعەى (بيان الاسلام) بە كوردى

بە سەرپەرشتى

رىكخراۋى عادىلە خانم

لە لايەن كۆمەلىك ۋەرگىپرەۋە ۋەرگىپراۋەتە سەر زمانى شىرىنى كوردى

بەشى يەكەم

بەرگى يەكەم

گومانەكان سەبارەت بە قورئان

ۋەرگىپرانى بەرگى يەكەم

نەرمين موستەفا

سالى ۱۴۳۸ى كۆچى موخەممەدى

بەرانبەر بە ۲۰۱۸ى زايىنى عىسايى

ئىنسكلۇپىدىيە ۋە لىمى گومانەكان

مەۋسۇعە (بىيان الإسلام) بەكوردى

نوسىنى: لىژنەيەك

ۋەرگىرانى: نەرمىن مستەفا

تىراژ: ۱۰۰۰ دانە

چاپ: يەكەم - ۲۰۱۸

دیزاين: ناۋەندى پىتونىن

07501269689
07701932749

hakem1423@yahoo.com
renwen2009@yahoo.com

سەلھەنى - بازارى ئاۋىراتىك - نەۋىس بەكەم
بىرلەشمە كىتۇپخانا - مەكتەپ (۱۶)

لە بەرپۇبەرايەتى گشتى كىتۇپخانا گشتىيەكان

ژمارەى سپاردنى (۱۰۲۸) ى سالى (۲۰۱۸) ى پىندراۋە

(ماڧى لە چاپدانى پارىزراۋە بۇ ناۋەندى پىتونىن)

ناومرۆك

لاپەرە	بابەت
۹	پېنشەكى رېنگىراوى عادىلە خانم
۱۵	پېنشەكى ومىرگىن
۱۶	پېنشەكى: سەرپەرشتىياري گشتى (موسوعه بيان الاسلام...)
۱۶	ناين و مروڭ
۳۲	نيسلام خەلك بۇ گىفتوگۇ بانگ نەكات.. لەبرى پىنگدادان.
۳۵	نيسلام لەگەل جگە لە خۇي:
۷۲	پېنشەكئىيەكى گشتى بۇ بەشى قورنان لە زانىيارىنامەكە
۷۲	شەر لە دژى قورنان:
۸۶	بەرنامەى قورنان بۇ وەلامدانەومى نەيارانى:
۹۰	ياساكانى قورنان و گىفتوگۇ نەيارمىكانى:
۱۳۷	تەومىرى يەكەم چەند گومان و بوختانىك سەبارەت بە خوائ گەرە
۱۳۸	گومانى يەكەم: بانگەشەكرىن بەومى خوا (جل جلاله)مندالى ھەيە
۱۴۸	گومانى دوومەر: بانگەشەى نەومى كەفرىشتەكان كچانى خوان
۱۶۵	گومانى سئىيەم...
۱۷۸	گومانى چوارەر: بانگەشەكرىن بۇنەومى كەلەنىوان خوداو جنۆكەدا خزمایەتى ھەيە
۱۸۱	گومانى پىننجەر: نكولى كرىن لەتەنيايى و پەرورەدگارەتى خودا
۲۰۹	گومانى شەشەر: بانگەشە كرىن بۇ نەومى كە خودا(جل جلاله)مەسىحى كوپى مەريەمە
۲۲۳	گومانى ھەوتەم....
۲۵۳	گومانى ھەشتەم...
۲۶۴	گومانى نۆرەر: بانگەشەى خوايەتى گۆيرمەكە
۲۸۱	گومانى دەيەم....

۲۸۷	گومانی یازده....
۳۰۰	گومانی دوازده...
۳۱۳	گومانی سیازده؛ بوختانکردن بهوی خوا قهرمان به خراپه نهکات
۳۲۴	گومانی چواردده....
۳۳۲	گومانی پازده...
۳۳۸	گومانی شازده...
۳۴۴	گومانی حه قنده...
۳۵۱	تهومری دووه گومان دروست کردن دهریاری قورنانی پیروژ
۳۵۲	گومانی هه زده...
۳۵۹	گومانی نۆزده...
۳۶۵	گومانی بیست....
۳۷۸	گومانی بیست و یهك...
۳۸۷	گومانی بیست و دوو...
۳۹۴	گومانی بیست و سی؛ بانگه شه کردن بهوی که قورنان هه لبه سترای موحه ممد خویه تی
۴۲۷	گومانی بیست و چوار...
۴۳۲	گومانی بیست و پینج...
۴۴۶	گومانی بیست و شش...
۴۵۲	گومانی بیست وحدوت؛ بانگه شه کردن به توانای هینانی هاوشیوی قورنان
۴۶۰	گومانی بیست وههشت...
۴۶۷	تهومری سینه گومانه په یوهندی دارمکان به یاسادانان و قهرمانه کانیهوه
۴۶۸	گومانی بیست و نۆ؛ بانگه شه کردن بهوی که فروشتن وهك رهبایه
۵۱۲	گومانی سی...
۵۳۶	گومانی سی ویهك؛ نارمزای گۆرینی قیبله
۵۵۳	گومانی سی و دوو...

۵۵۷	گومامى سى و سى...
۵۶۸	گومانى سى و چوار...
۵۷۷	گومانى سى و پىنج...
۵۸۳	تەومىرى چوارەم كۆمەلىك بانگەشەى جاهىلىيەت
۵۸۴	گومانى سى و شەش: بانگەشە كىرن بەومى مىندال ھۆكارى ھەژارى و نەدارى باوانە
۵۹۱	گومانى سى و ھەوت....
۵۹۹	تەومىرى پىنجەم نەو گومانانەى پەيومانىيان بە كوفرو نىمانەو ھەيە.
۶۰۰	گومانى سى و ھەشت
۶۰۳	گومانى سى و ئۆ...
۶۱۳	گومانى چل...
۶۲۰	سەرچاومكان

پیشەکی ریکخراوی عادیلە خانم بۆ چاپە کوردیە کە ی

بە ناوی خۆی بە خشنده و میهرەبان

الحمد لله والصلاة والسلام على رسولہ الامین و علی الہ واصحابہ اجمعین:
خوینەرانی بەرێزی ئەم زنجیرە کتیبە ھەندێ سەرئە و زانیاری ھەیە بە پێویستی
ئە زانیان کە ئێوە ی بەرێزی لێ ئاگادار بکەین:

یە کەم: ئەم مەوسوعەمان بۆچی ھەڵبژارد تا وەرێگێرین بۆ زمانی کوردی؟
دووەم: چۆن ئەم پرۆژە ی وەرگێرێمان خستە بواری جیبە جیکردنەو؟
سییەم: چۆن خەمی چاپکردنی ئەم مەوسوعە یەمان چارەسەر کرد؟
چوارەم: سەرئەمان لەسەر وەرگێرێمان کەن چیبە؟
پنجەم: داوامان لە ئێوە ی خوینەر چیبە؟

یە کەم/ ئەم مەوسوعەمان بۆچی ھەڵبژارد تا وەرێگێرین بۆ زمانی کوردی؟

ئێمە لە ریکخراوی عادیلە خانم.. کە ریکخراویکی سەر یە خۆیە بۆ پەروەردە و
گەشە پێدان.. بە حوکمی ئەو ی وە ک ھەموو موسلمانێک لە کۆر و سیمینار و
وتارە کانیاندا پەو بە پەو ی زۆر پرسیار و گومان ئەبووینەو و زۆر جار پێویستمان بە
سەرچاوە یەکی دەوڵە مەند ئەبوو تا وەلامی زانستی زۆر ی ئەو گومانانە ی تیدا بێت، ئەم
(مەوسوعە ی بە یان) ەش لە بابەتی خۆیدا دەوڵە مەندترین سەرچاوە یە تائێستە بینیبێتمان
و خوینەر تا رادە یەکی زۆر بێ مەنت ئەکات لە کتیب و سەرچاوە ی تر، بۆیە بریارمان
ھاتە سەر ئەو ی کە تیمێکی بۆ دروست بکەین لە خوشکانی ریکخراو و ناوی خۆی لێ
بەتین و دەست بە وەرگێرانی بکەین.

جا لە بەر ئەو ی مەوسوعە کە بیست و چوار بەرگی قەبارە گەورە بوو، ئێرادە یەکی
گەورە ی ئەو یست کە بریار لە تەر جە مە کردنی بدەین، بۆیە سەرەتا پامان وابوو کە
کورتە ی ئەو وەلامانە وەرێگێرین لە بەر دوو ھۆ: خەرجی و تیچوونی چاپکردنی..

دووم: زه حمه تی په یداکړدنی وەرگړی خۆبه خش و به توانا... به لام خوا پاست
 نه فهرموی: ﴿وَالَّذِينَ جَاهَدُوا فِينَا لَنَهْدِيَنَّهُمْ سُبُلًا وَإِنَّ اللَّهَ لَمَعَ الْمُحْسِنِينَ﴾ (العنکبوت)، نه وانه ی له
 پیناوی نیمه داو بۆ به دهسته پینانی په زامه ندی نیمه هه ول و کوششیان کردووه و خویان
 ماندوو کردووه، سویند به خوا به پاستی نه وانه پینمووی ده که ی بۆ هه موو پتگه به کی
 چاک و دروستی خومان (که به دهسته پینانی په زامه ندی نیمه ی له دوايه)، بیگومان خوی
 په روه ردگار هه میسه له گه ل چاکه کارانه.

جا وهک هاتنه دی نه و به لینه خوداییه، هیواشمان وایه له ناو نیمه دا که سانیک هه بن
 شایسته ی نه و به هره یه بن بویه کاره که مان هه نگاو به هه نگاو بۆ ناسان نه بوو، به و
 پاده یی کاره که به وه گیشته که بریار بده ی هه موو مه وسوعه که وهریگرینه سر زمانی
 کوردی و پشت به خوا بیه ستین و چه ندی کرد به نسیمان که مته رخه می نه که ی و
 له گه لیدا برۆین.

دووم/ چۆن نه م پرۆژمی وهرگړانه مان خسته بواری جیبه جیکردنه وه؟

چه ند دانیشتنیکمان بۆ نه و مه به سته کرد و گروپه که مان بۆ وهرگړپانی مه وسوعه که
 دیاریکرد، و هره یه که و به شی خوی وهرگرت که ره چاوی هه ز و تا راده یه ک پسرپریان
 کرد له نه و دابه شکردنه دا، پرۆژه که که و ته بواری جیبه جیکردن و ده ست به وهرگړپان
 کرا، که هه ندی له بانگخوازانی نینستتیوتی بانگخوازان به پرۆژه که یان زانی پاش
 ده ستخوشیکردن لیمان ناماده یی هاوکاریان دهریپی بۆ کاره که مان، نیمه ش به
 سوپاسه وه پیشوازی نه و هاوکاریه مان کرد، دوو بانگخوازی به پریزی نینستتیوتی
 بانگخوازان به ناوی دکتور که ریم نه حمه د و نه دازیار عوسمان یارمه تی زوریان داین به
 سه ره رشتی کردنی کۆبونه وه کان و وهرگیران، هه وله کانیاں به رز نه رخینین و دان به وه دا
 نه نین که خزمه تیان به پرۆژه که کرد و مایه ی گوپو تین بوون بوی، که نه وه ش شتیکی
 پیویست بوو بۆ نه و سه ره تایه.

پاش ئەمە ھەولێ ئەوەمان دا کە مۆلەتی فەرمی لە خاوەنە ئەسڵیەکی
(مەوسوعە ی بەیان) وەرگیرین وەک بابەتێکی ئەخلاقی و بابەتێکی یاساییش، بۆ ئەمەش
مامۆستایەکی بەرپرسی زانکۆمان راسپارد کە بەو کارە ھەلبەست و مۆلەتی وەرگیرانی
مەوسوعەکەمان بۆ وەرگیریت، ئەویش مالتی ئاوەدان بێت کارەکی ئەنجام دا، کە لەم
چاپەدا بۆ زیاتر ئەمانەتباریزی ئەو مۆلەتە بلالۆنەکەینەو.

داوی ئەمانە (خوای بالادەستی موعین) لە چەند لاوە نووسەر و وەرگیرێ تری بە
توانای لە دەوری پرۆژەکەمان کۆکردەو، بەتایبەت پرسی زۆرمان ھەیە بۆ تۆپی
(دەروازە ی چاکە بۆ بانگەواز و ھۆشیاری کۆمەلایەتی) کە کۆمەلێک مامۆستایانی بەرپرسی
زانکۆی سلیمانی و زانکۆی کۆیەیان ئاگادار کردبویەو لە پرۆژەکە و داویان لێ کردبوون
لە پرۆژەکەدا بەشدار بن، ئەوانیش زۆر لەخۆبوردوانە ھاتن بەدەم پرۆژەکەو، ئیتر پۆژ
بە پۆژ خوای پەرورەدگار ئاسانکاری بۆ ئەکردین لێی بەزیاد بێت، لە دانیشتنە
یەکەمینەکانماندا، بەریزانی مامۆستایانی زانکۆو خوشکانی ریکخراو ئامادەبوون بۆیە
سەر لە نوێ ھەولێ دابەشکردنەوێ کتێبەکانمان دایەو وەک بەھێزکردنێک بۆ پرۆژەکە.
ھەندێ لەمپەر و کێشەمان بۆ ھاتە پیش، بەلام سوپاس بۆ خوا سەرئەکەوتین
بەسەرماندا.

بۆ نمونە کاتی دەزگای پینوین داوی ئەویکرد کە ئەبێت جەلدی یەکەم پەخشبکری
پیش ئەوانیتر و خوشکیکی بەریزمان کە بەلێنی وەرگیرانی جەلدی یەکەمی
مەوسوعەکی پیداین و دەستی پیکردبوو بەلام ئەو خوشکە لەبەر سەرقالی زۆر و زۆری
ژمارە ی لاپەرەکانی ئەو بەشە لەکاتی دیاریکراودا تەواو نەئەبوو بۆیە داوامان لیکرد
ھاوکاری بکری، دوو نووسەری بەریزیش ئامادەبیان دەریپی کە ئەرکی تەواوکردنی
بگرنە ئەستۆ، خوا پاداشتیان بداتەو وەک پیتیست بەو کارە ھەستان و نەیانھێلا
پرۆژەکە رابوہستیت.

سینه/ چۆن خەمی چاپکردنی ئەم مەوسوعە بە مان چارەسەر کرد؟

بۆ لە چاپدانى ئەم پرۆژە گەرە بە جگە لە رەحمى خوا هیچى ترمان شك نە ئەبرد، بېيارمان وابوو كە ھەر خۆمان بارى قورسى خەرجى لە چاپدانیشى بخەینە سەرشانى خۆمان، چەند خوشكىكى بەرپۆزە ھەندى ئومىديان پىداين، بەلام كە خواى گەرە ئەو چەند نووسەر و ھەرگىزە لى كۆكردىنەو، خستىنە خولياى ئەو ھى كە بۆ لە چاپدانە كەشى ھەولێك بەدەين و ھاوكارى بۆ بدۆزىنەو، ئەو ھى بوو (سەنتەرى بەرپۆزى ناوھەندى رىنوين) ئامادە بىيان دەرپى كە ئركى لە چاپدانى ئەم مەوسوعە بە گرنە ئەستۆى خۆيان. خوا ھاوكار و ھارىكارىان بىت.

چوارەم/ سەرنجەمان ئەسەر ھەرگىز ئەنەكان چىيە؟

بە شتىكى پتويستى ئەزانين كە ھەندى سەرنجى خىرا بەدەين لەسەر ئەم بەرگە تا خوینەرە بەرپۆزەكانمان بەرچا و روون بن:

۱- ئەم بەرگە چوار نووسەرى بەرپۆزە بەشدارن تىيدا، ئەو ھى لای ھەموو كەستىك زانراو ئەو ھى ھەر نووسەرىك شىواى خۆى ھەيە لە نووسين، يان لە ھەرگىز ئەندا، بۆيە ئەو سەروشتىيە كە جياوازی بىيىنى لە نووسينەكاندا.

۲- لە نووسينەكەدا ئەو ئەيىنى كە ھەندى -بۆ نمونە- بۆ ماناى (وجوھ ابطال الشبە) نووسیویەتى (شىوازەكانى ھەلۆ ھەشاندە ھى گومانەكە)، ھەندى وتوویەتى (رێگەكانى پوچە لێكردنە ھى گومانەكە)، ھەندىكى تر بە جۆرىكى تر مانايان كەردووە، ئىمە نەمانوويست ئەوانە يەك بخەين بۆ ئەو ھى پارىزگارى لە تايبەتمەندى ھەر نووسەرىك بكريت.

۳- بۆ ماناى مەوسوعەكە ھەندى راى جياواز ھەبوو لە ناوماندا، يەكێك ئەيووت: با ناوى بنين (دەرياي زانبارى)، يەكێ بېواى وابوو (زانبارىنامە) گونجاوترە، ھەندىكىتر

بەجوانى ئەزانى (ئىنىسكۆپىدىي ئىسلام) بىكرىتە ئاۋنىشان، ھەندىكىش ئەۋەى بە گونجاۋ
و جوان ئەزانى كە ھەر بە ئاۋەكەى خۆيەۋە بىت و بووترىت (مەۋسوعەى بەيانى ئىسلام
بە كوردى)، ئەۋەبوۋ لە كۆتايىدا ئەمەى كۆتايىمان ھەلئىزارد بۆ ئاۋى مەۋسوعەكە.

پىنچەم/ داۋامان لە ئىۋمى خوتنەر چىيە؟

ئىمە بېۋامان وايە تەنيا كارى خوا بى ھەلە و پەلەيە، بۆيە لامان نە سەيرە و نە
شۆكە كە ھەلە لەم پىرۆژەيەماندا بدۆزنەۋە، ھەلە لەم ۋەرگىرەنەدا بىيىن، بەلام ئەۋە لامان
سەير و شۆكە كە لە ۋەلەنە ئاگادارمان نەكەنەۋە، بە ديارى بۆمانى نەنيرنەۋە، ئىمە
بېۋامان زۆر بە ۋىكىمەتە گەۋرەى ئىمامى عومەر (ؓ) ھەيەكە ئەفەرمۆى: (رحم الله من
اهدى الينا عيوبنا) رەحمەتى خوا لە ۋەكەسەى كە عەيىبەكانمان بە ديارى بۆ ئەھىتتىۋە..
ئىمەش بەلئىنى ئەۋە ئەدەين كە بۆ چاپى داھاتوۋ، يان بۆ چاپى بەرگەكانى تر سووديان
لى بىيىن و پىرەويان لى بىكەين ئەگەر زانستى بن و جىگەى قەناعەت بىت.

پەرۋەردگار!

سۆزت بېژە بەسەر ئەۋەكەسانەدا كە كەموكورتىيەكانى ئاۋ ئەم كىتیبەمان بە ديارى
بۆ ئەنيرنەۋە تا ئىمەش بىخەينە سەر چاۋمان و لە چاپەكانى دواتردا نووسىنەكەى
پىدەۋلەمەندىرو بەھىزتر بىكەين.

پەرۋەردگار!

زاتى پاكىت ئاگاي لەۋە ھەيە كە لەم سەرزەمىنەدا كۆمەلەك دل ھەن لەسەر
خۆشەۋىستى تۆۋ پەرستى تۆ كۆيۈنەتەۋە پەيمانى ئەۋەيان داۋە بە تۆكە ئەم پەيامە
ئاسمانىيەى تۆ سەربىخەن، دەى دلەكانى ئىمەش لەگەل ئەۋە دلەدا گرىى بدە! و
پەيۋەندىەكانىيان توندو تۆلتر بىكە! بەردەۋامىيىش بدە بە ۋەخۆشەۋىستىيەى كە ناشتوتە
لەئاۋياندا، شارەزاىان بىكە ۋىگەيان رۆشنىبىكە! بەۋ نوورەى خۆت - كە ھەرگىز
ئاكۆزىتەۋە - پىريان بىكە ئەۋە دلەنى لەۋ سىنگانەدان گوشادىيان بىكە بە ئىمان بەخۆت و بە

پښه مېرو به په يامه کت! وايان لښکه که پشت هر به تو بېستن بۆ کاروباره کانی دین
و کاروباره کانی دونه اش.. هر تو باشتړين پشتيوان و باشتړين سه رخه ری.

په کهم رڼی سالی ۲۰۱۸ ی زایینی عیسایی

به رانېه ر

۱۲ ی ره بیعی دووهمی سالی ۱۴۲۸ ی کوچی موخه ممدی

پیشہ کی وہ رگتیر

سو پاس و ستایش بۆ خودای بالادہست و میہربان، ئو خودایہی ہیچ کاریک بہئی ویستی ئو ناگاتہ ئہ نجام، درودو سلاو بۆ سہر گیانی پیغہ مہبری نیسلام و یارویا و ہرانی تا پۆئی دواہی، زۆر خۆم بہ خوشحال دہ زانم کہ بہ شداری و ہا ہا پڑوہیہ کی گرنگ و فراوانم کردوہ بہ ہیواہی ئوہی بیتہ خیریکی نہ ہراوہ بۆمان، ہر وہا بہ بیتہ سہرچاوہیہ کی بہ ہیز و دہ ولہ مہند بۆ کۆمہ لگی کوردی موسولمان، مہ بہستی سہرہ کیمان لہ بیر کردنہ و بہ پراکتیک کردنی ئہم پڑوہیہ لہ و ہدا بوو کہ ئہم ساتہ و ہختہی ئیمہ ہر یاری و ہا کاریکی گرانمان دا لہ کۆمہ لگی کوردیدا بہ داخوہ جۆرہا گومان و روژینراوہ چہندہا رینگای بۆ گیراوہ تہ بہر بۆ تیکدان و شلہ ژاندنی بیر و ہۆشی تاکی ولاتہ کہم، لہ لایہ کی ترہوہ ئو نہ و ہی کہ ئیستا ئو گومانانہ دہ دریت بہ گوئیاندا پڑوہیہ کی کہ میان شارہ زاییان لہ زمانی عہرہ پیدا ہہیہ کہ پەنای بۆ بہرن بۆ خۆ پۆشن بیرکردن و و ہ لآمدانہ و ہ پوہ پوہوونہ و ہی ئو گومانانہ، بۆ بہ نجام گہ یاندنی و ہا پڑوہیہ کی زۆر پتویست و لہ جیی خویدا بوو کہ کاری و ہرگتیرانی بۆ ئہ نجام بدری، بیگومان پڑوہیہ کی ئاوہا فراوان پتویستی بہ چہندہا خەلکی بہ توانا و شارہ زاہیہ کہ بچنہ ژیر باری تا دہ یگہ یەننہ کوتای، بہ خوشحالیہ و ہ کۆمہ لیک ماموستای بہ ریز لہ خوشکان و ہراییان ہاوخەم و دہستبارمان بوون لہ کارہ کہدا، بہ نیسبەت بہرگی یہ کہمی موسوعہ کہ و ہ کہ بہندہ و ہرم گتیراوہ زۆر سو پاس و نزای خیرم ہہیہ بو ئو بہ ریزانہی ہا و کرییان کردوم لہ خوشکان و ہراییان و ہا و ژینی نازیزم، دلاکارم لہ خودای گہ و رہ تہرازووی چاکہ کانیانی پی قورس بکات، بہ ریزان گومان لہ و ہدا نیہ دہ کری ہرکاریک بہ پڑوہی جیاواز کہم و کورتی تیدابیت، بۆیہ بہ گہ و رہی خوتان لہ کہم و کورتییہ کانمان بہ ئاگامان بہیننہ و ہ بہ خستہ رویان و بہ دہ ولہ مہند کردنی کارہ کہمان بہ پیشنیارہ کانتان....

وہرگتیر: نہرمین مستہفا حمەخان

۲۹ ی پەبیعی یہ کہم ۲۰۱۸/۱/۱۶

پیتشەکی

سەرپەرشتیاری گشتی (موسوعە بیان الاسلام...)

پروڤیسۆر موخەممەد داوود

ئاین و مرقۇف

بەناوی خۆی مەرەبان، سوپاس بۆ خاوەنی ھەموو جیھان، درود و سەلام لە سەر
پیتەمبەر و سەرورەمان موخەممەدی نێراو بە رەحمەت بۆ ھەموو جیھان لە پاشان:
رونکردنەوێ پاستییەکان بە بەلگەی پەوان ولۆژیک ئەرکیکی پیرۆزە کە زانایان و
خاوەن بیرەکان ئەرگەنە ئەستۆ بۆ ئەوێ گەتوگۆی ئەرینی لە نێوان بۆچون و بیروپا
جیاوازیەکان بەردەوام بێت، ھەرۆھە بۆ بەھیزکردنی مەودای خۆشەویستی و بڕایەتی و
پێکەوێتیان لە نێوان خاوەن ئایینە جیاوازیەکان و دیاریکردنی خاڵی ھاوبەشی مرقۇفەکان
کە ئایینە ئاسمانییەکان ھەموویان لەو خالانەدا یەکیانگرتۆتەو.
لێکۆلەرەکان ھەمویان ئەر راستییە گەرنگە دوپات ئەکەنەو کە ئایینە ئاسمانییەکان
لە چەند بابەتیکدا ھاوبەشن لە گەرنگترینیان:

ئاین پێنۆنی مرقۇف ئەکات:

ئاین بۆ پێنۆنیکردنی عەقل و دلی مرقۇفەکان ھاتو، یارمەتیەکە لە دروستکارەو بۆ
دروستکراو، بۆ ئەوێ پاستی ژایانی خۆی و ژایانی دروستکارەکانی چواردەوری بزانیت،
بۆ ئەوێ پلە و پۆلی لەم ژایانەدا بزانیت، ئاگاداریبێت لەوێ دواي ژایانی ئەم دونیایە
ژایانیکتری نەپراو ھەبێت کە تۆلە و پاداشت و دادگەری لەنێوان دروستکارەکان لەویدا
بەرقەرار ئەبێت.

مەبەستەکانی شەریعەت باشترین نمونە یە لە سەر ئەو قسانە، ئیسلام زۆر سورە
لە سەر: پاراستنی نەفس بە دانانی تۆلە سەندنەو، پاراستنی ئاین بە دانانی سزای

مورته د، پاراستنی عه قله به حه رامکردنی ماده هوشبهره کان، پاراستنی وه چه به دانانی سزای زینا، پاراستنی مالو سامان به دانانی سزای دزی، بۆ پاراستنی هه مویشیان تۆله ی حیرابه ی داناوه .

ثایینه کان هاتوون بۆ شه وه ی خه لکی پینمونی بکه ن بۆ لای په وشته به رزه کان و په یوه ندییه پر میهره کان، وهك له قورئاندا هاتووه و خوا شه فرموی:

﴿يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا لَا يَحْزَنْ قَوْمٌ مِّن قَوْمٍ عَسَىٰ أَن يَكُونُوا خَيْرًا مِّنْهُمْ وَلَا نِسَاءٌ مِّن نِّسَاءٍ عَسَىٰ أَن يَكُنَّ خَيْرًا مِّنْهُنَّ وَلَا تَلْمِزُوا أَنْفُسَكُمْ وَلَا تَنَابَزُوا بِالْأَلْقَابِ بِئْسَ الْأَلْمِزُ الَّذِي اتَّخَذْتُمُ الْفُسُوقَ بَعْدَ الْإِيمَانِ وَمَن لَّمْ يَتُبْ فَأُولَٰئِكَ هُمُ الظَّالِمُونَ ﴿١١﴾ يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا اجْتَنِبُوا كَثِيرًا مِّنَ الظَّنِّ إِنَّ بَعْضَ الظَّنِّ إِثْمٌ وَلَا تَحْسَبُوا وَلَا يَفْتَبَ بَعْضُكُم بَعْضًا أَيَحِبُّ أَحَدُكُمْ أَن يَأْكُلَ لَحْمَ أَخِيهِ مَيْتًا فَكَرِهْتُمُوهُ وَاتَّقُوا اللَّهَ إِنَّ اللَّهَ تَوَّابٌ رَّحِيمٌ ﴿١٢﴾﴾ (الحجرات)

ئه ی شه وانه ی باوه پتان میناوه ! هیچ کهس و هیچ هوزیک گالته به کهس و هوزیکی تر نه کات و زه لیلی نه کات، چونکه له وانه یه شه وان چاکتر بن له مان، ژنانیش با گالته به یه که نه کهن و یه کتر زه لیل نه کهن، چونکه له وانه یه شه مان له وان چاکتر بن، سووکایه تی به خۆتان مه کهن و یه کتری عه ییدار مه کهن (چونکه سووکایه تی به یه کتر سووکایه تی به به خۆتان)، هه روه ها ناوو ناتۆره ی ناشیرین بۆ یه کتر دامه تاشن، ئای که چه ند ناشیرینه ناوو ناتۆره ی خراپ له دوا ی باوه په یتان و موسلمان بوون، شه وه ش ته وه ی نه کردبیت و په شیمان نه بووبیته ووه له گوناوه کانی، جا شه و جۆره که سانه هه رسته مکارن .

له په راوی په یروژیشدا هاتووه: (له منه وه فیترین، من خاکی و دل نه رمم، ئینجا ده روشتان ئارام شه ییت) متی ۲۹-۱۱.

ثابین هیزی ئه رێنیه له ژاندا:

ثابین هیزیکی ئه رێنیه هانی مروف ئه دات بۆ ئه وهی واتای بوون و ئاوه دانی له سه رزه وهی به دبیه تی و بژیوی ژیا نی دابین بکات" له مادی وه ک خۆراک، مه عنه ویش که دۆزینه وهی نادیا رو ئالۆزه کانه و فراوانکردنی ئاسۆی بیری مروفایه تی تیرکردنی هزی زانست و زانیاری له هه موو بواره کانی ژیا ن.

ثابین له دل و عقل و ئاکاری مروفدا گۆرانکاری دروست ده کات، ئاینداری له خاوینی و خۆشه ویستی و لیبۆرده یی و پیکخوا وه یی ژیا نی دینداره که دا په نگ ئه داته وه، له پاراستنی مافی به رانه ر و ههستی به کسانبونی مروفایه تیدا ده رده که ویت، ثابین هاوسهنگی له ژیا نی خه لکی دا بینه کرد کاتیک له تاریکی ده رهیه تان بۆ په و ناکی، له مردن بۆ ژیا ن، خوا ئه فه رموی: ﴿وَكَذَلِكَ جَعَلْنَا لِكُلِّ نَبِيٍّ عَدُوًّا شَاطِئِينَ الْإِنْسِ وَالْجِنِّ يُوحِي بَعْضُهُمْ إِلَىٰ بَعْضٍ زُخْرُفَ الْقَوْلِ غُرُورًا وَلَوْ شَاءَ رَبُّكَ مَا فَعَلُوهُ فَذَرْهُمْ وَمَا يَفْتَرُونَ﴾ (الانعام)، هه ر به و شیوه یه (کیشه مه کیشی ئیمانداران و خاوه ناسان به رده وامه) جا بۆ هه موو پیغه مبه ریک (بۆ ئیماندارانی ش) دوزمنیکمان له شه ی تانه کانی ئاده میزاد و په ری سازانده، که به رده وام قسه ی زل و پا زا وه ده دن به گوئی به کدا و (خۆیا ن و خه لکی) پی سه رگه ردان و گو مپا ده که ن، خو ئه گه ر په روه ردگارت بیویستایه (نه یانده توانی) شتی وایکه ن، ده وازیان لی بهینه له گه ل ئه و درۆ ده له سه یه ی که هه لی ده به ستن (بۆ کو ی ده چن، له ده ست سزای خوا یی پزگار نابن

ئاینداری پاسته قینه ده رهیتانی مروفه له هه موو ئاکاره خرا په کان بۆ چاکه کان و له تاریکیه کان بۆ په و ناکی وه ک ئه فه رموی: ﴿كَتَبْنَا لَهُ أَنْزَلْنَاهُ إِلَيْكَ لِتُخْرِجَ النَّاسَ مِنَ الظُّلُمَاتِ إِلَى النُّورِ بِإِذْنِ رَبِّهِمْ إِلَى صِرَاطٍ الْعَزِيزِ الْحَمِيدِ﴾ (ابراهیم)، ئه م قورئانه کتیبیکه دامانه زانده وه بۆ ئه ی موحه ممه د! تا خه لکی له تاریکیه کانی (بی با وه پی و نه زانی و

سه رلئیشیواوی) ده ریهیئتیت، به ره و نوورو پئیازی پۆشنایی ئیمان، به ویستی به روه ردگاریان، تا ده گه نه پئیازی پاستی خوای بالاده ست و شایسته ی سوپاسگوزاری. هر لیره وه ئیسلام دینداری و په وشت به رزی به یه که وه گریداوه، ئیمان ته نها وشه نییه که به زمان بووتری و به س به لکو به رزیونه وه ی پۆحه بۆ به رزترینی په وشته کان. خوای گه وره نه فه رموی: ﴿وَلَا يَحْضُ عَلَى طَعَامِ الْمَسْكِينِ ۝﴾ (الماعون)، هانی که سیش نادات تا خواردن و خۆراک بیه خشیئت به هه ژارو نه داران..

به رسته شه کان کاریگه ری زۆری هه یه له سه ره له سوکه وتی مرۆف. خوای گه وره نه فه رموی: ﴿أَتْلُ مَا أُوحِيَ إِلَيْكَ مِنَ الْكِتَابِ وَأَقِمِ الصَّلَاةَ تَنْهَى عَنِ الْفَحْشَاءِ وَالْمُنْكَرِ وَلَذِكْرُ اللَّهِ أَكْبَرُ وَاللَّهُ يَعْلَمُ مَا تَصْنَعُونَ ۝﴾ (العنکبوت)

ئه ی پێغه مبه ر! ئه وه ی بۆت په وانه ده کریت له قورئان بیخوینه ره وه و نوێژیش به چاکی ئه نجام بده، چونکه به پاستی نوێژ به ره له ستی له گوناوه تاوان و نادروستی ده کات، بێگومان یادی خوا له هه موو شت گه وره تر و به نرختره (که ده بیئت له کاتی نوێژو کاتی تریشدا بیر و هۆشی ئیماندار، دابگریت) و خوا خۆی زانایه به هه موو ئه و کار و کرده وانه ی که ئه نجامی ده دن. و پێغه مبه ریش نه فه رموی: ﴿هه رکه س واز له درۆکردن و کارکردن به درۆ نه هیئتئ ئه و خوا ئاتاجی ئه وه نییه که واز له خواردن و خواردنه وه که ی به یئتئ﴾^۱

ئه مه ئه و چه مکه یه هه موو ئایینه کانی ئاسمانی دوپاتی ئه که نه وه، له په راوی پیرویشدا هاتوه: ﴿خۆشبه ختی بۆ هه ژاره کان چونکه به هره ی ئاسمانه کان بۆ ئه وانه، خۆشبه ختی بۆ دلته نگه کان چونکه دلته وایی ئه کرین، خۆشحالی بۆ نه رمونیانه کان چونکه

۱- صحیح البخاری {بشرح فتح الباری} کتاب الصوم باب من لم يدع قول الزور والعمل به فإى الصوم {۱/ ۱۳۹}

ئەوان میراتی زەوی ئەبەن، خوشحالی بۆ تینوبرسیه‌کانی چاکه چونکه تیر ئەبن، خوشحالی بۆ میهره‌بانه‌کان چونکه ئەوان بەر بەزەیی ئەکەون، خوشبه‌حالی خاوه‌ن دله پاکه‌کان چونکه خوا ئەبینن، خوشحالی بۆ ئەوانه‌ی ناشته‌وایی دروست ئەکەن .. خوشبه‌ختی بۆ لانه‌وازان { (متی ۵: ۳-۱۰) .

ئاینداری خوشه‌ویستی و ئەویندارییه، نەرمی و لێبوردەیی، ئایندار بەره‌و بەزەیی زیاتر کیش ئەکات، له قورئاندا هاتوووه:

﴿ فَاسْتَجَابَ لَهُمْ رَبُّهُمْ أَنِّي لَا أُضِيعُ عَمَلَ عَنِلٍ مِّنْكُمْ مِّنْ ذَكَرٍ أَوْ أَنُفٍّ بَعْضُكُمْ مِّنْ بَعْضٍ فَأَلِذْنَ هَاجِرُوا وَأَخْرِجُوا مِنْ دِيَارِهِمْ وَأُودُوا فِي سَبِيلِي وَقَتْلُوا وَقَتْلُوا لَا كُفْرَانَ عَنْهُمْ سَيِّئَاتِهِمْ وَلَا ذُخْلَنَّهُمْ جَنَّتِ بَحْرِي مِنْ تَحْتِهَا الْأَنْهَارُ ثَوَابًا مِّنْ عِنْدِ اللَّهِ وَاللَّهُ عِنْدَهُ حُسْنُ الثَّوَابِ ﴾ (ال عمران).

(کاتێک ئیمانداران بەم شیوه‌یه نزایان کرد، که په‌روه‌ردگاری نازیزیان فێریان ده‌کات) بێگومان ئەو زاته‌ دو‌عا‌کانیان لێوه‌رده‌گیریت (به هاناو هاواریان‌وه ده‌چیت بۆیه ده‌فه‌رمویت): به‌پاستی من هه‌ول و کوشش و کارو کرده‌وه‌ی هیچ کام له ئیوه به‌زایه ناده‌م، چ نێرینه و پیاوتان، چ مێینه و ئا‌فره‌تتان (چونکه) هاوکاری به‌کتر بوون (له چاکه و چاکه‌کاریدا)، جا ئەوانه‌ی کۆچیان کردو له شوینه‌واری خۆیان ده‌ربه‌ده‌رکران و ئازارو ئەشکه‌نجه‌دران له پیناوی مندا و جه‌نگان و شه‌هیدکران، به‌پاستی سویند بیت چاوپۆشی ده‌که‌م له هه‌له‌و گونا‌هه‌کانیان و ده‌یان‌خه‌مه‌ با‌خه‌کانی به‌هه‌شته‌وه که چه‌نده‌ها پووبار به‌ژێر دره‌خته‌کانیداو به‌رده‌م کۆشکه‌کانیدا ده‌پوات، ئەمه‌ش پادا‌شتی‌که له لایه‌ن خواوه (پیشکه‌شیان ده‌گیریت) خوا پادا‌شتی چاک و جوانی لایه (بۆ تیکۆشه‌ران).

خوای خۆی به‌سۆز و به‌زەیی و لێبوردەو به‌خشه‌ره، به‌ حالێ به‌نده‌کانی زانایه و ئەزانێ چی له‌به‌رژه‌وه‌ندی ئەواندا‌یه و پێغه‌مبه‌رانی بۆ ناردوون، کۆتا پێغه‌مبه‌ریشی وه‌ک به‌زەبییه‌ک بۆ هه‌موو جیهانه‌کان ناردوه .

نایین بانگه‌واز بۆ ئاسانکاری نه‌کات:

له قورئاندا به‌مشێوه وه‌سفی سه‌روه‌رمان پێغه‌مبه‌ر کراوه: ﴿فَإِنْ تَوَلَّوْا فَقُلْ حَسْبِيَ اللَّهُ لَا إِلَهَ إِلَّا هُوَ عَلَيْهِ تَوَكَّلْتُ وَهُوَ رَبُّ الْعَرْشِ الْعَظِيمِ﴾ ﴿١٣٠﴾ جا نه‌گه‌ر نه‌وانه (له‌گه‌ر نه‌وه مه‌موو دڵسۆزی و میهره‌بانییه‌ی تۆدا) هه‌ر پشت هه‌لکه‌ن و گویت بۆ نه‌گه‌ر، نه‌وه ئیتر تۆ بلی: من خوام به‌سه یارو یاوه‌رم بێت، که پشتگیرو یاریده‌ده‌رم بێت، هیچ خوایه‌ک نیه جگه له‌و، هه‌ر پشت به‌و ده‌به‌ستم، نه‌و زاته‌ش په‌روه‌ردگاری عه‌رشه‌ی گه‌وره‌یه. {التوبة ١٢٩} ئه‌م بانگه‌وازه‌ش بۆ ئاسانه‌کان و ئاسانکاری و دورکه‌وتنه‌وه‌یه له سه‌ختگی و ته‌نگه‌تاوی.

له سوننه‌تی پێغه‌مبه‌ریشدا هاته‌وه، پێغه‌مبه‌ر ﷺ نه‌فه‌رموی: ئه‌م نایینه ئاسانه هه‌رکه‌سه‌یک زیاده‌پۆیی تیاکات نه‌یدا به‌زه‌ویدا^٢. کاتیکیش هه‌وائی عوسمانی کوپی مه‌زعون و هه‌ندی له یارانیا به پێغه‌مبه‌ردا که هه‌میشه به‌پۆژون و به‌شه‌وه هه‌ر خه‌ریکی شه‌و نوێژن و نه‌یانه‌وێت خۆیان تابه‌ت بکه‌ن به‌خواپه‌رستی و ژن نه‌هینن! پێغه‌مبه‌ر ﷺ توپه‌بوو فه‌رموی: ئیوه ئاواو ئاواتان وتوه، به‌لام به‌خوا من له هه‌موتان زیاتر له‌خوا نه‌ترسم و زیاتریش له‌تاوان پارێز نه‌که‌م، به‌لام پۆژوش نه‌گرم و به‌پۆژوش نابم، نوێژ نه‌که‌م و نه‌خه‌وم و ژنیش نه‌هینم هه‌رکه‌س له پێگه‌ی من لابدا نه‌وه له‌من نییه^٣.

پیاویکیش هاته لای پێغه‌مبه‌رو سه‌کالای موعازی کوری جه‌به‌لی کرد که نوێژی به‌یانیا نه‌وه‌نه درێژ نه‌کاته‌وه که به‌هۆیه‌وه ئه‌م ناچیت بۆ نوێژی به‌یانیا، پێغه‌مبه‌ری خوا ﷺ توپه‌بوو موعازی ئاگادارکرده‌وه و به‌موعازی فه‌رموو: موعاز ئایا تۆ خه‌لک له‌دین ده‌رنه‌که‌ی سوره‌تی فلان و فلان بخوێنه^٤.

٢- صحیح البخاری {بشرح فتح الباری} کتاب الایمان، باب الدین یسر {١/ ١٦} رقم ٢٩

٣ - ===== کتاب النکاح باب الترغیب فی النکاح {٥/ ٩} رقم ٥٠٦٣

٤ - اسناد قوی اخرجه ابن حبان فی صحیحه، کتاب الصلاة باب اعاده الصلاة رقم ٢٤٠٠

پیغمبره‌ری خواجه علیه السلام له به‌زه‌یی و دلنه‌رمیدا سه‌رمه‌شق و پی‌شه‌وا بووه، خوا
 نه‌فرموی: ﴿ وَمَا أَرْسَلْنَاكَ إِلَّا رَحْمَةً لِّلْعَالَمِينَ ﴾ (الانبیاء)، (نهی محمد صلی الله علیه و آله) نیمه
 تومان په‌وانه نه‌کردووه ته‌نجا بۆ نه‌وه نه‌بیټ که بیټه په‌حمه‌ت و به‌ره‌که‌ت بۆ هه‌موو
 جیهانه‌کان (جیهانی ناده‌میزاد و گیاندار و پوهه‌ک و پهری و... هتد) و پیغمبره‌ریش
 نه‌فرموی: نه‌رمی له هه‌رشتیکدا هه‌بوو جوانی نه‌کات و له‌هه‌رچیشدا لابرا ناشرین
 نه‌بیټ.^۵

پیغمبره‌ر صلی الله علیه و آله له هه‌موو کاروباریکیدا ئاسانی هه‌لته‌بژارد و دایکمان عائشه نه‌لیټ:
 له‌نیوان دوو کاردا پیغمبره‌ر هه‌میشه ئاسانه‌که‌ی هه‌لته‌بژارد به‌مه‌رجی تاوان نه‌بویه.^۶
 داوای له هه‌موو ئومه‌ته‌که‌یشی کردووه و فرمویه‌تی: ئاسانکاری بکه‌ن خه‌لک توشی
 ته‌نگه‌تاوی مه‌که‌ن، مژده‌ده‌رین و خه‌لک تارمه‌نین.^۷

به‌هه‌مانشیوه خوای گه‌وره بانگمان نه‌کات بۆ ئاسانکاری و مژده‌دان و نه‌رمونیانی،
 بانگمان نه‌کات بۆ پیکه‌وه‌ژیان و لیبوره‌یی و گفتوگو و نه‌فرموی:

﴿ يٰۤأَيُّهَا الَّذِيْنَ ءَامَنُوْا اٰجْتَنِبُوْا كَثِيْرًا مِّنَ الظَّنِّ اِنَّ بَعْضَ الظَّنِّ اِثْمٌ وَلَا تَجَسَّسُوْا وَلَا يَغْتَبِ بَمَعْضِكُمْ بَعْضًا
 اَيُّحِبُّ اَحَدُكُمْ اَنْ يَّأْكُلَ لَحْمَ اَخِيْهِ مِمَّا فَكَرِهْتُمُوْهُ وَاتَّقُوا اللّٰهَ اِنَّ اللّٰهَ تَوَّابٌ رَّحِيْمٌ ﴾ (الحجرات)
 نه‌ی نه‌و که‌سانه‌ی باوه‌رتان هه‌تاوه، خوتان زۆر بیاریزن له‌گومانی خراپ، له‌راستیدا
 هه‌ندی له‌و گومانانه‌ گوناوه‌ تاوانن (بۆیه‌ حه‌ق وایه له‌هه‌موو گومانیک خۆپاریزیین)
 به‌شوین که‌مو کووپی و عه‌یب و عاری یه‌کتردا مه‌گه‌رین و سیخوپی مه‌که‌ن و له‌پاش
 مله‌باسی یه‌کتری به‌خراپ مه‌به‌ن، ئایا که‌ستان خۆشی دیت له‌وه‌ی گۆشتی برای خۆی

۵- صحیح أخرجه ابن حبان فی صحیحہ، کتاب البر والاحسان، باب الرفق رقم ۵۵۱

۶- صحیح البخاری {شرح فتح الباری} کتاب الحدود، باب: اقامة الحدود و الانتقام لحرمة الله {۸۸/۱۲}،
 رقم ۶۷۸۶

۷- العلم باب ماکان النبی یخولهم بالوعظة و العلم کی لا ینفروا {۱۹۶/۱} رقم ۶۹

به مردویی بخوات ؟! دیاره کاری واتان زور پی سهخت و ناخوشه، دهی که واته له خوا
بترسن و پاریزگار بن، چونکه به پراستی خوا گه پانه وهی خه لکی وهرده گریت و میهره بانه
بوتان .

به پیغه مبه ره که یشی فره مووه: ﴿ اَدْعُ إِلَى سَبِيلِ رَبِّكَ بِالْحُكْمِ وَالْمَوْعِظَةِ الْحَسَنَةِ
وَحَدِّ لَهُمْ يَأْتِيهِمْ أَحْسَنُ إِنَّ رَبَّكَ هُوَ أَعْلَمُ يَمْنَعُ عَنْ سَبِيلِهِ ۚ وَهُوَ أَعْلَمُ بِالْمُهْتَدِينَ ﴾ (١٧٥)
(النحل و فصلت ولا تستوی) (نهی پیغه مبه ره ﷺ، نهی ئیماندار) بانگه واز بکه بۆ لای
به رنامه و پربازی په روه ردگارت به حیکمهت و دانایی (بۆ هندیك) و ناموزگاری جوان و
به جی، (بۆ هندیکی تر) و گفتوگۆ موحاده له به جوانترین شیوه (له گه ل هندیکی تر) دا به
تایبه تی خاوهن کتیبه کان، چونکه به پراستی په روه ردگارت هر خوی زانایه، که کی
گومپایه، هه روه ها هر خویشی زانایه به هیدایهت و وه رگران.

له په راوی پیروزیشدا هاتووه: له ئیصاحی شه شه مدا: به لام من به ئیوه نه ئیم نهی
بیسه ران: دوژمنه کانتان خوشبوئی و چاکه بکهن به رانبه ر نه وانهی رقیان لیتانه، (٢٨)
نه وانهی نه فرینتان لیته کهن پیروژکهن و بیاریینه وه بۆ نه وانهی خراپه تان به رانبه ر نه کهن
(٢٩)، هه رکهس له پومه تیکی دایت نه و رومه ته که یتری بده ری، هه رکهس پۆشاکه کهی
بردی له جله گانی ژیره وهش مهنی مه که (٣٠) هه رکهسیک داوای لیکردی بیده ری،
نه وکهسهی شتیکی تو نه بات داوای مه که ره وه.

نابین بانگه واز نه کات بۆ کردنی هه موو چاکه یه ک:

له قورئاندا نابینین نایه تیك داوای باوه پی کردبیت له گه ل نه و داوایه دا داوای
کرده وهی چاکي نه کردبیت وه که نه فره موئی: ﴿ وَالْمُطَلَّقَاتُ يَرْجِعْنَ إِلَىٰ أُنْفُسِهِنَّ ثَلَاثَةَ قُرُوءٍ وَلَا
يَحِلُّ لَهُنَّ أَنْ يَكْتُمْنَ مَا خَلَقَ اللَّهُ فِي أَرْحَامِهِنَّ إِنْ كُنَّ يُؤْمِنُ بِاللَّهِ وَالْيَوْمِ الْآخِرِ ۚ وَلَهُنَّ أَجْرٌ بِرَبِّهِنَّ فِي ذَلِكَ إِنْ
أَرَادُوا إِصْلَاحًا وَلَهُنَّ مِثْلُ الَّذِي عَلَيْهِنَ بِالْمَعْرُوفِ ۚ وَلِلرِّجَالِ عَلَيْهِنَّ دَرَجَةٌ ۚ وَاللَّهُ عَزِيزٌ حَكِيمٌ ﴾ (٣٣٨) (البقرة)،

ژنانی ته لآق دراو، ده بیټ تا سی جار عاده تی مانگانه چاوه پری بکن و (شوننه که نه وه) و
 هه لال نیه بویان نه وه ی خوا له مندا لانیاندا دروستی کردووه (مندا ل یان هین
 بیشار نه وه، نه گهر باوه پریان به خواو به روژی دواپی دامه زراوه، (له و ماوه یه دا)
 هاوسه ره کانیا ن شایسته ن به گپړانه وه یان له ماوه ی چاوه روانی و عیده دا، نه گهر ویستیان
 چاکسازی له ژیا نی خو یاندا بکن (نهمه ش بۆ ته لاقی په جعی به)، ژنان مافیان هیه
 به سر پیاوانه وه به وینه ی نه و مافانه ی که بۆ پیاوانه له سر ژنان به گوپړه ی باو و
 نه ریتیک که په سنده له نیسلامدا و پیاوان به سر نافرده تانه وه یه ک پله یان هیه (نه ویش
 ده سه لاتی گپړانه وه ی ژنه کانیا نه له کاتی ته لاقی په جعی دا) و خوا بالاده ست و دانایه
 (بالاده ست به سر هه موواندا و دانایه له دابه شکر دنی ماف و نه رکه کاند ا).

وه هه روه ها خوی گه وره داوای پیشبرکی نه کات بۆ کردنی چاکه کان: ﴿وَلِكُلِّ وُجْهٌ
 هُوَ مَوْلٍهَا فَاَسْتَفِواَ الْخَيْرَاتِ اِنَّ مَا تَكُونُوا يَاتِ بِكُمْ اللهُ جَمِيعاً اِنَّ اللهَ عَلَى كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ ﴿١٨٨﴾
 (البقرة)، ﴿يَا أَيُّهَا الَّذِينَ ءَامَنُوا ارْكَعُوا وَاسْجُدُوا وَاعْبُدُوا رَبَّكُمْ وَافْعَلُوا الْخَيْرَ لَعَلَّكُمْ
 تُفْلِحُونَ ﴿٢٠٦﴾﴾، (الحج)

نه ی نه و که سانه ی نیمان و باوه پرتان هیناوه کړنووش و سوژده بهرن و (نویژه کانتان
 به جوانی بکن) و په روه ردگارتان بپه رستن له هه موو بارودوخیکداو تا ده توان چاکه و
 چاکه کاری نه نجام بده ن بۆ نه وه ی سهر فرازو سرکه وتووبن... بۆ هه ر گه ل و میلله تیک
 پوگه و قبله یه ک هیه، خوا پوویان وهرده چه رخنیت بۆ لای، (ده نیوه ی موسولمان)
 پیشبرکی بکن له چاکه کاند ا، پوو له هه رکوی بن خوا هه مووتان کۆ ده کاته وه چونکه
 به پاستی نه و خواجه به توانایه به سر هه موو شتیکدا.

نابین بۆ زانست و بیرباری و پامان خه‌لک بانگ نه‌کات:

سه‌ره‌تای قورئان به‌بانگه‌واز بۆ زانست و فی‌ربوون ده‌ستی پیکرد: ﴿أَقْرَأْ بِأَسْمِ رَبِّكَ الَّذِي خَلَقَ ۝١ خَلَقَ الْإِنْسَانَ مِنْ عَلَقٍ ۝٢ اقْرَأْ وَرَبُّكَ الْأَكْرَمُ ۝٣ الَّذِي عَلَّمَ بِالْقَلَمِ ۝٤﴾ (العلق)، (ئه‌ی محمد ﷺ) بخوینه به‌ناوی ئه‌و په‌روه‌ردگاره‌ته‌وه که هه‌موو شتیکی دروست کردوه. ئاده‌میزادی له‌ چه‌ند خانه‌یه‌کی هه‌لواسراو (له‌ناو مندال‌داندا) دروست کردوه. بخوینه، له‌کاتی‌کدا هه‌ر په‌روه‌ردگاری تۆ به‌خشنده‌یه. ئه‌و زاته‌یه که به‌هۆی قه‌له‌مه‌وه زانستی و زانیاری فی‌ر کردوه. و زۆرێک له‌ ئایه‌ته‌کانیش خه‌لک بانگ نه‌که‌ن بۆ کاراکردنی عه‌قل و بیر و پامان وه‌ک ﴿يَسْأَلُونَكَ عَنِ الْخَمْرِ وَالْمَيْسِرِ قُلْ فِيهِمَا إِثْمٌ كَبِيرٌ وَمَنْفَعٌ لِلنَّاسِ وَإِثْمُهُمَا أَكْبَرُ مِنْ نَفْعِهِمَا ۚ وَيَسْأَلُونَكَ مَاذَا يُنْفِقُونَ قُلِ الْغَفْوُ كَذَلِكَ يُبَيِّنُ اللَّهُ لَكُمْ الْآيَاتِ لَعَلَّكُمْ تَتَفَكَّرُونَ ۝٧٣﴾ (البقرة و ٧٣)، پرسبارت لی ده‌که‌ن ده‌رباره‌ی عه‌ره‌ق و قومار، پێیان بلی: له‌و دووانه‌دا تاوان و گونا‌هییکی گه‌وره‌ هه‌یه، هه‌ر چه‌نده چه‌ند سوودی‌کی‌شان تێدایه بۆ خه‌لکانێک، بێگومان گونا‌هه‌که‌یان گه‌وره‌تره له‌ که‌لک و سوودی‌ان، پرسبارت لێده‌که‌ن که چی بیه‌خشن؟ پێیان بلی: هه‌رچیتان لی زیاده ده‌توانن بیه‌خشن، ئا به‌و شیوه‌یه خوای گه‌وره‌ ئه‌م به‌لگه‌و فه‌رمانانه‌تان بۆ پوون و ناشکرا ده‌کات بۆ ئه‌وه‌ی بیر بکه‌نه‌وه‌و (وا‌ز له‌و شتانه به‌یئن که زیانیان زۆرتره له‌ سوودی‌ان، وه‌چی بۆ هه‌ردوو جیهانتان چاکه ئه‌وه بکه‌ن) ... ﴿الَّذِينَ يَذْكُرُونَ اللَّهَ قِيَمًا وَقُعُودًا وَعَلَىٰ جُنُوبِهِمْ وَيَتَفَكَّرُونَ فِي خَلْقِ السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضِ رَتًا مَا خَلَقَتْ هَٰذَا بَاطِلًا سُبْحَانَكَ قَوْلًا عَذَابًا ۖ لَتَارِ ۝١١١﴾ (ال عمران)، ئه‌وانه‌ی یادی خوا ده‌که‌ن له‌کاتی‌کدا که به‌پێوه‌ن یان دانیشتیوون یان پاکشاورن (له‌ هه‌یچ حاله‌تێکدا یادی ئه‌و زاته فه‌رامۆش ناکه‌ن)، هه‌میشه بیرده‌که‌نه‌وه له‌ دروست بوونی ئاسمانه‌کان و زه‌وی (بیرده‌که‌نه‌وه له‌ هه‌موو ورده‌کاریه‌ک، سه‌رنجی

هه موو دیاردهیه ک ده دهن، سهرته نجام ده لئین: په روه ریدگارا تو نه م هه موو دروست کراوانه ت بئی هوده و بئی نامانج دروست نه کردوه، پاکیی و بیگه ریدی شایسته ی تویه، ده توش بمانپاریزه له سزای ناگری دوزه خ، تانه له وانه ش نه دات که پامان له نایه ته کانی خوا ناکه ن: ﴿أَفَلَا يَتَذَكَّرُونَ الْفُرَاتِ أَمْرَ عَلَى قُلُوبٍ أَقْفَالُهَا ۝۲۱﴾ (محمد)، نایا نه وه بوچی نه وانه وردبینی له قورئاندا ناکه ن و گوئی بو ناگرن؟! یان نه وه یه دله کان له ناستی راستیدا قفل دراوه؟!

ناین بانگه واز بو جوانی نه کات:

قورئان پرله و نایه تانه ی که سهرنجی بینه رو بیر پانه کیشی بولای جوانیه کانی بوونه وهر، له (نایه تی ۲۵ ی سوره تی النور) پامینه که نه هه رموی:

﴿ اللَّهُ نُورُ السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضِ مِثْلُ نُورٍ كَمِشْكُورٍ فِيهَا مِصْبَاحٌ الْمِصْبَاحُ فِي زُجَاجَةٍ الزُّجَاجَةُ كَأَنَّهَا كَوْكَبٌ دُرِّيٌّ يُوقَدُ مِنْ شَجَرٍ مُبَارَكٍ زَيْتُونَةٍ لَا شَرْقِيَّةٍ وَلَا غَرْبِيَّةٍ يَكَادُ زَيْتُهَا يُضِيءُ وَلَوْ لَمْ تَمْسَسْهُ نَارٌ نُورٌ عَلَى نُورٍ يَهْدِي اللَّهُ لِنُورِهِ مَن يَشَاءُ وَيَضْرِبُ اللَّهُ الْأَمْثَلَ لِلنَّاسِ وَاللَّهُ بِكُلِّ شَيْءٍ عَلِيمٌ ۝۲۵﴾

خوا نووو پووناکی ناسمانه کان و زه ویه (نووو پووناکی به خشه پییان)، نمونه ی نووو پووناکیه که ی وه ک تاقیک وایه چرایه کی تیدا بیت، چراکش له ناو شووشه یه کدا بیت شووشه که ش وه ک هه ساره یه کی گه ش و پرشنگذار وایت و داگیرسابیت به پونی دره ختی موباره ک و به فپی زه بیتون، پوی نه له پوژ هه لات و نه له پوژ تاوا بیت (له شوینیکدا بیت به یانی و ئیواره خوړلی بدات)، پونه که شی (نه ونده پاک و بیگه رده) خریکه خوی دابگیرسیت و پووناکی بداته وه، نه گهر ناگریش لئی نه دات، نه و هیدایه ت و پیتنمووی یه که قورئانه پووناکی یه له سهر پووناکی، خوایش هیدایه تی نه و که سانه ده دات که ده یه ویت و شایسته ن بولای نووری خوی که قورئانه، خوا چه نده ها نمونه ده هینیتیه وه بو خه لکی (تا له نمونه مه عنه ویی یه کان تییکه ن) خوایش به هه موو شتیک زانایه ...

ههروه‌ها سه‌رنجی ئەم فەرمودەیهی پێغەمبەر بده که ئەفەرموی: خوا خۆی جوانه و جوانیشی خوشه‌وی.^۸

ناین بانگه‌وازه بۆ ڕه‌وشته‌ به‌رزی:

خۆ پازاندنه‌وه به‌ ڕه‌وشته به‌رزه‌کان و خۆلادان له به‌ ڕه‌وشته داواکارییه‌کی گرنگی هه‌موو په‌یامه‌کانی ئاسمانه، بۆ ئەوه‌ی مرقۆ شایسته‌ی په‌یامی گه‌وره‌ی جێنشینیی بیت. له‌ قورئانی پیرۆزدا ئایه‌تی زۆر هه‌ن که خه‌لکی هه‌ن ئەدات بۆ ڕه‌وشته جوانه‌کان و پێغەمبەر که‌یشی ستایشکردوه به‌وه‌ی که خاوه‌نی به‌رزترین ڕه‌وشته و ئەفەرموی: ئە‌ی موحه‌مەد تۆ دارای به‌رزترینی ڕه‌وشته‌کانیت ﴿وَإِنَّكَ لَعَلَّ خُلُقٍ عَظِيمٍ﴾ (القلم)، تۆ له‌سه‌ر ڕه‌وشته و خوییه‌کی زۆر جوان و په‌سه‌ند و بێ وینه و مه‌زنیت. هه‌روه‌ها له‌ ستایشی به‌نده‌ ڕاسته‌کانی خۆیدا له‌ سوره‌تی فورقانددا ئەفەرموی: ﴿وَعِبَادُ الرَّحْمَنِ الَّذِينَ يَمْشُونَ عَلَى الْأَرْضِ هَوْنًا وَإِذَا خَاطَبَهُمُ الْجَاهِلُونَ قَالُوا سَلَامًا﴾ (الفرقان).

به‌نده‌کانی خوای میهره‌بان ئەو که‌سانه‌ن که زۆر به‌ هێمنی و سه‌لاری به‌سه‌ر زه‌ویدا ده‌پۆن، کاتیکیش نه‌فامان به‌ قسه و قسه‌لۆکی ناخۆش به‌ره‌نگاریان ده‌بن، له‌ وه‌لامیاندا ده‌لێن: سلاو (ڕه‌وشته به‌رزی خۆیان ده‌نوێن).

هه‌روه‌ها فەرمان به‌به‌نده‌کانی ئەکات به‌چاوپۆشی و لێبوردیه‌ی و پخواردنه‌وه وه‌ک له‌ سوره‌تی ئالی عمراندا ئەفەرموی: ﴿الَّذِينَ يُنْفِقُونَ فِي السَّرَّاءِ وَالضَّرَّاءِ وَالْكُظُمِ الْفَيْظِ وَالْعَافِينَ عَنِ النَّاسِ وَاللَّهُ يُحِبُّ الْمُحْسِنِينَ﴾ (آل عمران)، ئەوانه‌ی له‌ خۆشی و ناخۆشیدا، له‌ هه‌رزانی و گرانیدا مال و سامانیان ده‌به‌خشن، پق و کینه‌ی خۆیان ده‌خۆنه‌وه و خۆگرن، له‌ خه‌لکی خۆش ده‌بن و لێبووهرده‌ن، خوای میهره‌بانیش چاکه‌کارو

۸- صحیح مسلم {بشرح النوی}، کتاب الایمان باب تحریم الکبر و بیان ۴۸۳/۲ رقم ۲۵۹

چاکه خوازانی خوښ ده ویت. له سوره تی حجر شدا نه فرموی: ﴿وَمَا خَلَقْنَا السَّمَوَاتِ
وَالْأَرْضَ وَمَا بَيْنَهُمَا إِلَّا بِالْحَقِّ وَإِنَّ السَّاعَةَ لَآتِيَةٌ فَأَصْفَحْ الْقَمِيلَ ٨٨﴾ (الحجر)، نیمه
ناسمانه کان و زهوی و هرچی له نیوانیاندا به دروستان نه کړدوه، بڼه به سستی
چه سپاندنی حق و راستی نه بیت (هیچ شتیک له دروست کراوان بی مه به ست نیه، هیچ
شتیک بی نامانچ نیه...)، به راستی پوځی قیامه تیش به پړوه یه و هر دیت و تو (نهی
پیغه مبه، نهی نیماندار) به شیوازکی جوان چاوپوځی بکه و لیږدوه به (له پرهفتاری
نادروستی نه فامان). عوقبه ی کوری عامر خوی لی رازی بیت نه لیت: گیشتم به پیغه مبه
درو دی خوی له سر بیت ده ستم برد ده سستی بیړی زمگرت، یان نه ده سستی پیړزی هیناو
ده سستی منی گرت فرموی: نهی عوقبه باشتین پرهوشتی خه لکی دویاو قیامتت پی
بلیم؟ نه وه یه په یوه ندی بکه له گه له نه وانه ی په یوه ندیان له گه له تو بچراندوه، ببه خشه
به وانه ی له تو یان گرتو ته وه، نه وانه ی سته میان له تو کړدوه بیان به خشه، هر کس نه په ویت
پوځی فراوان بیت و ته منی دریځیته وه باخوی له تاوانه کان بیاریزی و په یوه ندی
خزمایه تی بیاریزیت. ^۹ هروها پرسپاریش له پیغه مبه کراوه: باشتین کړدوه کامه یه؟
فرموی ته: پرهوشت به رزی. ^{۱۰}

نهم په یامه پیړزه به بی کوششی برده وام و پوه پوهونه و شیتان و ناره زووه کان
نایه ته دی خوی گوره له سوره تی عه نکه بوتدا نه فرموی: ﴿وَالَّذِينَ جَاهَدُوا فِينَا لَنَهْدِيَنَّهُمْ
سُبُلَنَا وَإِنَّ اللَّهَ لَمَعَ الْمُحْسِنِينَ ٢١٨﴾ (العنکبوت)، نه وانه ش له پیناوی نیمه داو بڼه
به ده سته یانی په زامه ندی نیمه "هول و کوششیان کړدوه و خویان ماندو کړدوه،
سویند به خوا به راستی نه وانه پینمووی ده کین بڼه موو پڼگه یه کی چاک و دروستی

۹ - ذکره البغوی فی شرح السنة، کتاب الرؤیا، تاویل الثیاب والفرش/ ۲۷۶/۶

۱۰ - اخرجه الطبرانی فی المعجم الکبیر/ ۴۶۸

خۆمان (که به ده ستهیتانی په زامه ندى ئیمه ی له دوايه)، بېگومان خوای په روه ردگار همیشه له گهل چاکه کارانه. له سه روی نه مانه شه وه نه بیت باوه پری ته واو هه بیت به هانتی قیامت و بېگومان بیت له وهی خوای گه وره کرده وهی به نده کانی ده بینى و پاداشتی چاکه ی چاکه کاران و سزای خرابه کارانیش نه داته وه له سوره تی زه لزه له شدا نه فرموی:

﴿فَمَنْ يَعْمَلْ مِثْقَالَ ذَرَّةٍ خَيْرًا يَرَهُ ﴿٧﴾ وَمَنْ يَعْمَلْ مِثْقَالَ ذَرَّةٍ شَرًّا يَرَهُ ﴿٨﴾﴾

جا ئه وهی به قه دهر سه نگی گه ردیله یه ک خپرو چاکه ی نه نجام دابیت ده بیینیته وه. نه وهش که به قه دهر سه نگی گه ردیله یه ک شه پو خرابه ی هه بیت، ده بیینیته وه. له په پاوی پیروزی شدا هاتوه: هه تا نه توانی دریغی له چاکه مه که به رانبر نه وانه ی شایسته ن، نه گهر هه تبوو به هاوه له که ت مه لی برو سبه ی وهره وه نه تده می، شه پ به هاوه له که ت مه گیزه کاتیک نه و به نارامی دانیشته وه، دوژمنایه تی که س مه که نه گهر که س شه په گیزی به رانبرت نه کړدوه. (امثال/۳/۲۷-۳۰).

دینداریکردن به بی به دوا داجونی وه حی خوایی به ته واوه تی که س پوخته ناکاته وه و ژیری و ویزدان زیندونا کاته وه و سروشت پاک ناکاته وه به لگو نه بیت به باریکی قورس و په له له سه رشانی ئیماندارانه وه.

ئیماندارى پاسته قینه نه بیت نه اوینه بؤ گه وره یی ئایینه کانی ئاسمانی. هه موو ئایینه کان پښمونیه کانیا ن نه رښنیه و شوینه واری قول له سه ر ژيان و دلای شوینکه وتوه کانیا ن به جیده هیلن.

له ناماژمکانی ئایینه کانی ئاسمان پابینه:

نه وهی له هه رسی ئایینه نه ئاسمانیه که پابیتى ئیده گات دانایى په مزى ئاینى جوله که یه و خو شه ویستی په مزى ئاینى گا وره و به زه بیش په مزى ئاینى ئیسلامه، هه ندیک نه پرسن ئایا چى نه بیت نه گهر دانایى و خو شه ویستی و به زه یی یه کبگریته وه ئایا کومه لگا کان نه بیته کومه لگایه کی فرشته ئاسا؟!.

به لئی بهوشیوه ئه بیته به لام کۆمه لێک له خه لک سورن له سه ره وه ی ئه م به رزی و اتایانه به لاریدا بیه ن به ره و دوژمنایه تی و کیشمه کیش، عاقله کانیش ئه پرسن:

• نایا هه موو مرقایه تی به په نگ و زمانه جیاوازه کانیش هه ناگه پینه وه بویه ک ئه سل، باوکیان ئاده مه و دایکیان حه وایه؟! .

• که واته ئه ی دابرا ن و کینه و دژایه تی بۆچی؟! .

• چۆن ئه بیته و ابیته که خوا ئه و به هره گه وه و به خششیه ی پیداون که عه قلّه؟ ئه و به هره یه ی که مرقی کردۆته سه رداری زه ی، داهینان و دۆزینه وه و ده سه ته مۆکردنی هه موو سه وشته به هزی ئه و به هره وه یه که خوا به مرقیدا وه، گه شتی ئاسمانه کان ئه کات و هه موو پێگرێکی کات و شوینی بری و ژیا نی سه ره له نوێ تازه کرده وه .

• خوای گه وه مرقی به زمان تابه تکرده، که به هویه وه په یوه ندی و بیرکردنه وه و ئالوگوری زانیارییه کان په و نه دات، به م دووبه هره خواییه - زمان و عه قل - مرقی ده سه که وتی زۆری یوه .

• خوای گه وه ویستی وابووه ئه م مرقی به په له به رزه کاندایات بویه پیغه مبه رانی بۆ ناردوون و په راوی پیداون تا ده لکه کان پرېکات له پونا کی به زه یی و خوشه ویستی ، پیغه مبه ران هه مو یان بۆ به رزه ندی خه لکی نێردراون .

• لادانی فیکری لای توند په وه کانی هه ر ئاینیک سه وشتی پاکی تیکداون و واتا جوان و مه به سه گه وه کانی ئاینیان شیواندوه، به ناوی ئاینه وه جه نگیان به رپا نه کرد، هه ره ناوی ئاینه وه رق و کینه و دوژمنایه تیان نه کرد، به هره ی ژیا ن و ئاشتیان له ئیسه سه نده وه دوا ی ئه وه ی که خوا پیمانی به خشیبوو، هه موو ژیا نیان کرده به ره ره کانی و خوینرێژی .

• تیبینه ری هه رسێ ئاینه که، جوله که و گا ور و ئیسلام ئه بیته پهمزی هه ر ئاینیک به لگه یه له سه ره مه ستی ئاینه که، دانا یی ئاینی جوله که و خوشه ویستی گا ور و به زه یی

ئىسلام ئەگەر پىكەو كۆيكرىتەو، جىهان دەكاته بەھەشتىكى سەرزەوى، ئاشتى و
ھاوكارى و پىكەو ژیان بال ئەكىشى بەسەر زەویدا.

● ئاشتىيەكى جىاوازه، جىاوازه لە ئاشتى بەرزەو ەندى و ئاشتى لاوازی و ئاشتى
ھىز.... ئاشتىيەكە لەناخ و دلەو... ئارامىيەكە لە قولایى دلەو دىت... ئەگەر
شوینگەوتەى ھەر ئاینىك پیغەمبەرەكەى خۆى بکاته پیشەنگى خۆى لەدانایى و
خۆشەویستى و بەزەویدا ئەوا دونیا پر ئەبىت لە ئاشتى و ئاسایش و چاکە و
بەخشندەبى.

● ئایینەکان ھەمویان پىنمونىکارن بۆ خەلکى. ھەلەکان لە ھەلەتىگە یشتەو
سەرچاوەیانگرتووە و ئاین لىتى بەرىيە... بۆنمونه خاچ پرەمزی گيانفیدایى و لەخربوردەبى
خۆشەویستىيە لە ئاینى گاورد! بەلام بەسیاسەتکردنى ئەم پرەمزەى لە بازنەى خیر
دەركردووە بۆ بازنەى خراپە، ھەروەك چۆن ئەمە بە پوونى ئەبىنین لە ناوى: شەرەکانى
خاچ پرەستى... ئەمەش خراپەيەكە بەرانبەر بە خاچ ئەكرىت، ئایندارى راستەقىنە و
عەقلى ساغ ئەمە قبول ناکات.

● لە ئىسلامیشدا كوشتار تەنھا بۆ پرچدانەو ەى ستمە نەك بۆ ھىزىشەردن و
دوژمنایەتى كردن بەلام بەسیاسەتکردنى شەرەكوشتار گۆرپوویەتى بۆ دوژمنایەتى و
تۆقاندن، ئەمەش خراپەيە بەرانبەر ئاینى پرەحمەت و لىبوردەبى كە ئىسلامە.

● دەمارگیرەکانى لەناو شوینكەوتەى ھەر ئاینىك تاوانى گەورە ئەكەن كاتىك
بیرۆكەى خۆیان وەك ئاینى پیروژ پىشانى خەلك ئەدەن و لەمەش خراپتر سزا بە
شایستەى ئەوانە ئەزانن كە پیچەوانەى بىرى ئەوان بىت.

● لە بى ئاگایى ئیمە لە مەبەستە سەرەكییەكانى پەيام و ئایینەكانى ئاسمان،
پەيامى مەرفاھەتیمان لەبیركرد، پىگەماندا كۆمەلەك لە ئیمە لەبەھرەى خۆشەویستى و
بەزەبىي و ئاشتى بەریمانكەن، مەوداى خۆشەویستى و ژيانمان وەك خىزانىكى

مړۍځايه تی پر له بلندی و پوناکی خوایی له ده ست چوو، نه و نوره خواییه ی که خوا
هاویشتییه ناودلمان خاموش بوو، دوژمنایه تی پارچه پارچه ی کردین، کیشه کان
په رتیکردین.

● به لام مړۍځايه تی خالی نابیت له ژیره کان، خه لك بانگهیشتی خوشه ویستی و
به زه می و دانایی نه کهن که له پیناویدا نایینه کان هاتون.

● په رته وازه می و دوژمنایه تی به سه باهه نگوینکیش بیت به ره وپیش برۍوین، له سه ر
پښگی خوشه ویستی و ناشتی، له بهر خاتری نه وه کانی داهاتوو.

نیسلام خه لک بو گفتوگو بانگ نه کات.. له بری پینکدادان.

له م دوايپانه دا له ناو کومه لگه ی نیمه دا هندی ټاکاری خراب بلاوېته وه که
کاریکردو ته سه ر بارودوخی گشتی کومه لگاو پوښنبري و به ها کانی، په کیتی نوممه تی
نیسلامی که رتکردو وه !، له خرابترینی نه و ټاکارانه به کارهیتانی نایینه بو به رژه وهندی و
مه به ستی تاکه که سی و دنیایی، هه روه ها به کارهیتانی بنه ما بالا کانی بو بلاوکردنه وه ی
بق و کینه که به هیچ شیوه یه ک له گه ل ناین و مه به سته به رژه کانیدا ناگونجی و
دژه وانه یه ! نامانجی به رزی نایینه کان: پښکه وه ژیان و په کترناسین و ټالوگوږی
په یوه ندییه کانه له سوره تی حوچوراتدا نه فهرموی: ﴿يَا أَيُّهَا النَّاسُ إِنَّا خَلَقْنَاكُمْ مِنْ ذَكَرٍ وَأُنْثَىٰ
وَجَعَلْنَاكُمْ شُعُوبًا وَقَبَائِلَ لِتَعَارَفُوا إِنَّ أَكْرَمَكُمْ عِنْدَ اللَّهِ أَتْقَاهُ إِنَّ اللَّهَ عَلِيمٌ خَبِيرٌ ﴿١٣٦﴾﴾، نه ی خه لکینه
بیگومان نیمه هه مووتانمان له نژیرو مییه ک دوستکردو وه (که باوکه ټاده م و دایکه
حه وایه) و کردوومان به چه نده ها گه ل و تیره و هوژی جوړیه جوړ، تا په کتر بناسن و
په یوه ندیتان خوش بیت به یه که وه ... به پراستی به پښترینتان لای خوا نه و که سانه تان
که زوړتر له خواتر سه و فهرمانبه رداری خوايه، بیگومان خوا زاناو ټاگایه به هه مووان .نه م
پاشه کشه یه له پوښنبریدا نیمه ی گه پاندو ته وه بو سه رده می نه فامی که هیچ

چوارچێوهیهکی پوهشتی و پۆحی نهبوو تا بیر و ئاکارهکان پێکخات و پێوهریکی یاساییان بۆ دابنێ، ئهم پاشهکشهیه جگه له دارمان و لاوازی زیاتر هیچی بۆئیمه نییه، هه ندیک گومانی ئهوهیان نهبرد که هه لهی موسلمانان ئیسلامی پێی له که دار نه بیته یان ئایینی مه سیحیش ههروه ها... نه خێر ئیسلام و مه سیحیهت دوو ئایینی ئاسمانین و شیوازی پراکتیزه کردنیان له لایه ن خه لکه وه هه له و که موکو رتی تێده که ویت.

ئه گه ر ئیمه باوه رمان به مه هینا ئه وانه توانین بابه تیانه و به وێژدانه وه سه یری بابه ته که بکه ین و زه مینه له باربیته بۆ گفتوگۆ له نێوان ژیا ره کان و ئایینه کان بکریته له سه ر بناغه یه کی پته و له باوه ر به ئازادی بیرو پرا و جیاکاری له نێوان ئایین وه ک دانراویکی خوا یی بالا له گه ل هه له کانی مرۆڤ له پراکتیزه کردنی ئه و ئایینه، هه روه ها گفتوگۆ له سه ر بناغه ی براه ته ی مرۆڤایه تی که هه موو مرۆڤه کان پێکه وه ئه به ستیته وه چ ئاییندارین یان بێ ئایین که هاو به شن له و پێژه ی که خوا وه ک مرۆڤ پێیبه خشیون.

● گفتو گو له سه ر ئه و بنه مایانه ده وه ستی له جیا تی ها توها وار و دوژمنایه تی و تۆمه ت به خشینه وه و خانه گومانی که مرۆڤایه تی له سایه یدا هیچیان ده ستنه که و ته جگه له به فیرۆدانی و وه به ها و ته نانه ت خوینیش! کۆتا هه لایه ک ئه وه بوو که پۆژئاوا به ناوی مملانی ژیا ره کان بره وی پێدا، به مشیوه مملانی کۆنه که یان گه رانه وه مه یدان، و به ناوی ئایینه وه شه پی هه لگیرسان نمونه ش بۆئمه شه په کانی خاچ په رستی بوو که دروشمه که ی: مه سیحیهت له پویه پویه وه ی ئیسلامدا بوو.

● پێویسته له سه ر دلسۆزه کان و عاقله کانی جیهان که هه موو ئه و پیلانانه ئاشکرا بکه ن ئایینی کریۆته قه لغانیک بۆ هه موو مه رامیکی پیسی خۆیان، ئه و فروفیشالانه ی که پۆژئاوا به مه رامی تایبه ت بلاویان ده کاته وه سه رنه گریته و نه که ویت هه له ی به کاره یێانی ئاین بۆ مه رامی تایبه ت و به رژه وه ندی دونیا ییه وه، بۆ نمونه له به کاره یێانی ئایینه که شه پی خاچ په رستی به رپا ئه کریته و له و دروشمه شدا نا پاک ی له گه ل خاچدا ئه کریته که له

راستیدا خاج لای براده رانی مه سیجی په مزه بۆ له خۆبوردیهی، نهی چۆن نهوان گۆرپیان
بۆ په مزیکه شاپو دوژمنکاری؟؟!

● ئیسلام بیرى گفتوگوى زیاره کانی هینایه ئاراهه له جیاتی مملانی زیاره کان،
پیکه وه ژیاى ناشتیانهش له برى پقه به رایه تی، بریه تیش له برى پیکدادان و دژایه تی.
تهورات و ئینجیلیش هه مان بانگه شه ئه کەن، له په پایى پیرۆزدا هاتوه: {خۆشحالی بۆ رۆح
خاکیه کان، چونکه هیزى ناسمانى بۆ نهوانه، خۆشحالی بۆ خه مگینه کان چونکه
دلنه وایى نه کرین، بۆ نه رمونیانه کان چونکه نهوان میراتگری زه وین، خۆشحالی بۆ
نهوانه تیو برسى خیرن چونکه نهوان تیر نه کرین، بۆ نهوانهش به به زه بین چونکه
به زه یی خوا نه یانگریته وه، خۆشه ختی بۆ دل پا که کان چونکه خوا نه بین، خۆشه ختی
بۆ نهوانه تی ناشتی به دیدینن چونکه نهوان وه ک کوپی خوا بانگ نه کرین، نهوانهش که له
پیناوی چاکه دا ده نه کرین چونکه ناسمان بۆ نهوانه، خۆشحالی بۆ ئیوه کاتیک تانه تان
لیده درى و ده رده کرین و قسه ی خراپتان ده رباره نه کریت له پیناوی مندايه، نهوان
درۆزنن، شادو گه شاهو بن چونکه پاداشتان لای خوا گه وره یه، نه و درۆزانه به وشیتوه
پیغه مبه ره کانی پیش ئیوه یان وه ده رناوه } (متی/ ۵: ۲-۱۲).

● نه وه ناوه پۆکی هه موو ئایینه کانی ناسمانه هاژینی و یه کترناسین هه رچه نده
پهنگ و زمان و په چه له ک و بیروباوه و مه زه ب جیاواز بیئت وه که له سوره تی هوددا
نه فه رمویت: ﴿وَلَوْ شَاءَ رَبُّكَ لَجَعَلَ النَّاسَ أُمَّةً وَاحِدَةً ۚ وَلَا يَزَالُونَ مُخْتَلِفِينَ ﴿١١٨﴾﴾ (هود)، خو
نه گه ر په روه ردگارت بیویستایه نه وه هه موو خه لکی ده کرد به یه ک تا قم و کۆمه ل، (به لām)
به رده وامیش نه و خه لکه جیاوازن له نیاوانی یه کتردا له ئایین و به رنامه و
بۆ چووندا... نه گه ر نه و جیاوازیانه نه بویه هیه پتیویستیه ک نه نه بوو بۆ بانگه شه ی
پیکه وه ژیان و یه کتر ناسین و هاوسییه تی و گفتوگوى زیاره کان.

نیسلام له گه له خوی:

• له راستنیه پونه کانه که نیسلام هه موو ئایین و شارستانییه کانی پیش خوی له خوگر تووه، باشرینی شته کانی نه وانی هیناوه ته وه و پیغه مبهری به پزیش موحه مه د درودی خوی له سه ربیت هه موو پیغه مبهره کانی پیش خوی به پاستگیاوه ، وه که له چهند نایه ته دا دیاره: له سوره تی فاتیردا: ﴿وَالَّذِي أَوْحَيْنَا إِلَيْكَ مِنَ الْكِتَابِ هُوَ الْحَقُّ مُصَدِّقًا لِّمَا بَيْنَ يَدَيْهِ إِنَّ اللَّهَ بِعِبَادِهِ لَخَبِيرٌ بَصِيرٌ﴾ (فاطر)، نه ی پیغه مبهره ﷺ نه وه ی که به وه حی و نیگا بزمان په وانه کردیت له م قورنانه، نه وه حق و راستیه و به پاست دانهری کتیبه پیشوکانیشه، به پاستی خوا ناگا و بینایه به بنده کانی.

• له نایه تی (۳۰) ی سوره تی نه حقا فدا ﴿قَالُوا يَنْفَوْمَنَا إِنَّا سَعِفْنَا كَتَبْنَا أَنْزَلَ مِنْ بَعْدِ مُوسَىٰ مُصَدِّقًا لِّمَا بَيْنَ يَدَيْهِ يَهْدِيَ إِلَى الْحَقِّ وَإِلَى طَرِيقٍ مُسْتَقِيمٍ﴾ (تینان): نه ی هوز و گه لی نیمه ! باوه ربکه ن، گویمان له کتیبیک بوو که له دوی موسا نیردراوه، سه لمینه ری په یام و کتیبه کانی پیش خویه تی و ریکه له گه لیاندا و، پینمووی و هیدایه ت ده دات بو حق و پاسته شه قامی پاست و دروستیش. له نایه تی (۶) ی سوره تی (الصف) یشدا نه فه رموی: ﴿وَإِذْ قَالَ عِيسَى ابْنُ مَرْيَمَ بَنِي إِسْرَءِيلَ إِنِّي رَسُولُ اللَّهِ إِلَيْكُمْ مُصَدِّقًا لِّمَا بَيْنَ يَدَيَّ مِنَ التَّوْرَةِ وَمُبَشِّرًا بِرَسُولٍ يَأْتِي مِنْ بَعْدِي اسْمُهُ أَحْمَدُ فَلَمَّا جَاءَهُمْ بِالْبَيِّنَاتِ قَالُوا هَذَا سِحْرٌ مُبِينٌ﴾ (بیریان بخه ره وه، کاتیک عیسای کوری مریه م به نه وه ی ئیسرائیلی و ت: منیش به پاستی پیغه مبهری خوام بو سه ربیتوه، پاستی ته وراتیش ده سه لمینم که له پیش مندا هاتووه، هه روه ها مژده دریشم به پیغه مبهریک که دوی من دیت و ناوی- نه حمده-ه، که چی کاتیک به به لگه و نیشانه ی تیر و نه واوو موعبیزه ی ناشکراوه پیی راگه یانندن، و تیان: نه مه جادوویه کی ناشکرایه.

• له سورمتی (البقرة) شدا نه فرموی: ﴿أَمِنَ الرَّسُولُ بِمَا أُنزِلَ إِلَيْهِ مِنْ رَبِّهِ وَالْمُؤْمِنُونَ كُلٌّ آمَنَ بِاللَّهِ وَمَلَكِهِ وَكُتُبِهِ وَرُسُلِهِ لَا تَفَرَّقُ بَيْنَ أَحَدٍ مِنْ رُسُلِهِ وَقَالُوا سَمِعْنَا وَأَطَعْنَا غُفْرَانَكَ رَبَّنَا وَإِلَيْكَ الْمَصِيرُ ﴿٥٥﴾﴾ (البقرة).

پیغه مبرو ئیمانداران باوه رپان ههیه به وهی له لایهن په روه ردگاریانه وه هاتوته خواره وه، هه موویان باوه رپان ههیه به خواو فریشته کانی و کتیبه کانی و پیغه مبره کانی (ده لئین) هیچ جوړه جیاوازیه ک ناکه ین له نیوان هیچ پیغه مبرئی له پیغه مبره کانی خوادا (له باوه رپدا)، هه روه ها وتیان: گوپرایه ل و ملکه چین (بو به دیهینه رمان) په روه ردگارا لیخوش بوونی تومان ده ویت و سه رنه نجام هر بو لای تویه گه رانه وه.

• له راستیه پونه کانه تا کوته نهایی ته نها بو خوایه، بوونی چه ندیتی و جوړیتی و جیاوازی یاسایه کی خوایه له سه ر زه ویدا و هه موو شته کان نه گریته وه جگه له خوا وه ک له نایه تی (۲۲) ی سوره تی (الروم) دا نه فرموی: ﴿وَمِنْ آيَاتِهِ خَلْقَ السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضِ وَخَلْقَ الْإِنسَانِ فِي ذَلِكَ لَا يَشْكُرُ لَكُمْ وَلَذِكْرُكُمْ أَنتُمْ الْغَافِلُونَ ﴿٢٢﴾﴾ (یه کیکی تر) له نیشانه و به لگه کانی، دروستکردنی ئاسمانه کان و زهویه (که زانا کانی نه ستیره ناسی له ئاستیدا سه رسام و سه رگه ردانن) و جیاوازی زمان و په نگتانه (دهنگی هیچ کهس له کهسی تر ناکات، سه ره پای سه ده ها جوړ زمان، که جوړی قسه کردن و داپشتنی هه رگه لیک تاییه تمه ندی خوی ههیه، جگه له هه زاران شیواز که له و زمانه سه ره کیانه ده بیته وه)، به پراستی ئا له و دیارده یه شدا به لگه و نیشانه ی زور ههیه بو زانایان و شاره زایان.

• قورئان نه وهی پونکړدوته وه که بوونی جیاوازییه کان هانده ره بو کیبه رکی و پېشبرکی له خیردا وه ک له نایه تی (۴۸) ی سوره تی (المائدة) دا نه فرموی:

﴿لِكُلِّ جَعَلْنَا مِنْكُمْ شِرْعَةً وَمِنْهَاجًا وَلَوْ شَاءَ اللَّهُ لَجَمَعَكُمْ أُمَّةً وَاحِدَةً وَلَكِنْ لِيَبْلُوَكُمْ فِي مَا آتَاكُمْ فَاسْتَبِقُوا الْخَيْرَاتِ إِلَى اللَّهِ مَرْجِعُكُمْ جَمِيعًا فَيُنَبِّئُكُمْ بِمَا كُنتُمْ فِيهِ تَخْلِفُونَ ﴿٤٨﴾﴾

بق هو رلايه كتان (موسلمانان و خاوه ناني كتيب) به رنامه و پرؤگرامي تاييه تمان
 بريارداوه خو ئه گهر خوا بيويستايه هر هه مووتاني ده كرده يه ك نوممهت و گه ليكي يه ك
 پارچه، به لام (ويستی وايه به و جياوازيه) تاقيتان بكاته وه له وه ي پيى به خشيون (تا
 به هوى عه قل و ژيريتانه وه شويني پيغه مبهري ئيسلام بكهون)، ده ي كه واته زور به په له بن
 و پيشبركي بكن بق هه موو خيرو چا كه يه ك، دلنياش بن كه هه مووتان ده گه پيئه وه بق
 لاي خوا، ئه و كاته هه والي ته واوتان ده داتي ده رباره ي ئه و شتانه ي كه كيشه تان له سهرى
 هه بوو.

• قورئان دوپاتي كردوته وه كه ئه و جياوازيانه بق يه كتر ناسينه يه كتر ناسينيش
 هاوكاري و ته واوكاري و پيكه وه ژيانبيه، نه ك ململاني و پيكدادان، وه ك له نايه تي (۱۳) ي
 سوره تي (الحجرات) دا ئه فه رموي: ﴿يَا أَيُّهَا النَّاسُ إِنَّا خَلَقْنَاكُمْ مِنْ ذَكَرٍ وَأُنْثَىٰ وَجَعَلْنَاكُمْ شُعُوبًا وَقَبَائِلَ
 لِتَعَارَفُوا إِنَّ أَكْرَمَكُمْ عِنْدَ اللَّهِ أَتْقَىٰكُمْ إِنَّ اللَّهَ عَلِيمٌ خَبِيرٌ﴾ (۱۳)

• ئه ي خه لكينه بيگومان ئيمه هه مووتانمان له نيترو مييه ك دروست كردوه
 (كه باوكه ئاده م و دايكه حه وايه) و كردوومان به چه نده ها گه ل و تيره و هوي جوريه جور،
 تا يه كتر بناسن و په يوه نديتان خوش بيت به يه كه وه ... به راستي به پيژنرتان لاي خوا
 ئه و كه سانه تان كه زورتر له خواتر سه و فرمانبه رداري خوايه، بيگومان خوا زاناو ئاگايه
 به هه مووان .

• له راستيه پونه كاني قورئانه كه گرني پله بالاكان به خوزگه و ده مارگيري نيه،
 به لكو ئه وه ي مروف نه خاته پيشه وه كرده وه چا كه كانه وه ك له نايه تي (۱۲۳) ي سوره تي
 (النساء) دا ها تووه: ﴿لَيْسَ بِأَمَانِيكُمْ وَلَا أَمَانِي أَهْلِ الْكِتَابِ مَنْ يَعْمَلْ سُوءًا يُجْزَ بِهِ، وَلَا
 يَجِدْ لَهُ مِنْ دُونِ اللَّهِ وَلِيًّا وَلَا نَصِيرًا﴾ (۱۲۳) (پاداشت و پيژو نرخ) نه به ئاره زوي ئيوه يه،
 نه به ئاره زوي خاوه ناني كتيب، ئه وه ي خراپه و گونا هيك بكات، ئه وه به هوي وه سزا

دهدریت و هیچ کس و هیچ هیژیکی تری دهست ناکه ویت جگه له خوا پشتگیری بکات و یارمه تی بدات.

● له نایه ته که دا ده ره نجامی به هۆکاره وه به ستۆته وه ده ریخستوه که به دهسته یانی هیواکان به خهون ناییت به لکو به کرده وهیه و بیکارو کارا وه ک یه کنین ته مه ل و کۆششکاریش یه کسان نین.

که واته مرقۆ شوین و پله ی خۆی به کرده وه کانی دیاریشه کات و پیشه نگی ته نها بۆ نه وانه یه ڕێگه ی پیشه نگبون هه لته بژین، به لام نه وانه ی ته نها خۆزگه و هیوا نه خوانن نه وانه قورئان راستیه که ی نیشانداون و نه م نایه ته ش له سیاقی شاباشیکردنی هه رخاوه ن ناینیکدا هاتوه که شانازی به ناینه که یانه وه نه که ن و خوای گه وره ش پێوه ری باشتربون نه داته ده ستیان که که پێوه ره ته نها کرده وه یه .

● قورئان داوا نه کات په یوه ندی سۆز و چاکه مان هه بیته له گه ل شوینکه وته ی ناینه کانیت، نه وانه ی به ناشتی له گه ل ئیمه نه ژین وه ک له نایه ته ی (۸) ی سوره ته ی (الممتحنة) دا نه فه رموی: ﴿لَا يَنْهَكُوكُمُ اللَّهُ عَنِ الَّذِينَ لَمْ يُقَاتِلُوكُمْ فِي الدِّينِ وَلَمْ يُخْرِجُوكُم مِّن دِيَارِكُمْ أَن تَبَرُّوهُمْ وَتُقْسِطُوا إِلَيْهِمْ إِنَّ اللَّهَ يُحِبُّ الْمُقْسِطِينَ﴾ ، دلنیاش بن که خوا قه ده غه ی نه وه تان لی ناکات که چاک په فتاری و دادپه روه ری بکه ن له گه ل نه وه که سانه دا جه نگیان دژ نه کردون و دژایه تی ناینیان نه کردون و له شوینه وارتان ده ریان نه کردون، چونکه به راستی خوا دادپه روه رانی خۆش ده ویت.

● به رنامه ی قورئان بۆ ژیا نی ناشتیانه و خۆشه ویستی له م نایه ته ی سوره ته ی (فصلت) دا هاتوه: ﴿وَلَا تَسْتَوِ الْحَسَنَةُ وَلَا السَّيِّئَةُ ادْفَعْ بِالَّتِي هِيَ أَحْسَنُ فَإِذَا الَّذِي بَيْنَكَ وَبَيْنَهُ عَدَاوَةٌ كَأَنَّهُ وَلِيٌّ حَمِيمٌ﴾ ، بیکومان چاکه و خراپه وه ک یه ک نین، (تۆ نه ی باوه پدار) به جوانترین و چاکترین شیوه به ره نگاری خراپه و نادروستی بکه، نه و کاته ئیتر ده بینیت

ئەوھى كە لە نىوان تۆ و ئەودا دۆڭمنايەتى و ساردىيەك ھەيە“ دەبىتتە دۆستىكى دىلسۆز و گيانى بەگيانى.

• كوشتار لە ئىسلامدا بۆكاتى ناچارىيە ولەبنەماكان نىيە، كاتىك دەستدرىژى ئەكرىتەسەر ناموس و خاك و سامانمان ئەوكات مۆلەتمان دراوھ بۆ لاىردىنى سىتەم وەك لە سورەتى (الحج)دا ھاتووه: ﴿أُذِنَ لِلَّذِينَ يُقَاتِلُونَ بِأَنَّهُمْ ظَلَمُوا وَإِنَّ اللَّهَ عَلَىٰ نَصْرِهِمْ لَقَدِيرٌ﴾ (٣٩)، كوشتار بۆ لادانى سىتەم و دۆڭمنايەتییە و ھەركاتىش دەستدرىژكار داواى ئاشتىكرد ئەبىت پازى بىن وەك چۆن قورئان فەرمانمان پىدەكات، لە سورەتى (الانفال)دا ھاتووه: ﴿وَإِنْ جَنَحُوا لِلسَّلَامِ فَاجْنَحْ لَهَا وَتَوَكَّلْ عَلَى اللَّهِ إِنَّهُ هُوَ السَّمِيعُ الْعَلِيمُ﴾ (١١).

• قورئان فەرمانى كردووه ھەمىشە شوین باشتىن و چاكتىن بكەوين لە زومەردا ئەفەرموى: ﴿الَّذِينَ يَسْمَعُونَ الْقَوْلَ فَيَتَّبِعُونَ أَحْسَنَهُ أُولَٰئِكَ الَّذِينَ هَدَاهُمُ اللَّهُ وَأُولَٰئِكَ هُمُ الْأُولُوا﴾ (١٨).

• لە ئىسلامىدا پىغەمبەرى خوا سى سوننەتى ھەيە كە وىناى ئىسلام بۆ خواوھن ئايىنەكانىتر بەرجەستە ئەكات، تەنھا بە دانپىنانان بۆيان وازناھىنى و بەلكو وەك بەشىك لە ئوممەت و دەولەت ئەيانناسىنى و ھەموو ماف و ئەركىكان بۆ دائەنىت:

يەكەم سوننەت: پەيوەندى لەگەڵ جۆلەكە لەو پەيماننامەيەدا ديارىكراوھ كە پىغەمبەر ﷺ دواى كۆچەكەى لە مەدينە نوسى كە باسى يەكسانى و دادپەروەرى ئەكات لە نىوان ھەموو خەلكىدا و لەچارچۆيەى ئەو دەلەتە تازە دامەزراوھدا، لەویدا ھاتووه: جۆلەكە ئايىنى خۆيان ھەيە و مۆسلمانانىش ئايىنى خۆيان ھەيە.

دووەم سوننەت: پەيوەندى لەگەڵ گاۋرەكان ئەمىش لە پەيماننامەكەى كە لەگەڵ گاۋرەكانى نەجران داينا لەویدا پىغەمبەرى خوا نوسى: نەجران و دارودەستەكەى و ھەموو ئەوانەى كە مەسىحىن لە ھەموو شوپىنىكى سەرزەوى: لەپەناى خوا و لەزىممەى

مه‌حه‌مه‌دی پیغه‌مبه‌ری خوادان، سامان و نه‌فس و دین و ئاماده‌و نه‌هاتویان عه‌شیره‌ت و بازپه‌کانیان و هه‌مو ئه‌وه‌ی له‌ژێر ده‌ستیانه‌ که‌م تازۆر هه‌موی ئه‌پاریزم و به‌رگریان لێنه‌که‌م، پارێزگاری که‌نیه‌ و شوینی په‌رسته‌شه‌کانیان ئه‌که‌م، شوینی پیاوانی ئاینیان و شوینی که‌شتیاریان، ئاین و کۆریان ئه‌پاریزم له‌هه‌رکۆی هه‌بن هه‌ربه‌وشیوه‌ی خۆم و موسلمانان ئه‌پاریزم، چونکه‌ من په‌یمان ئه‌ده‌م ئه‌وه‌ی بۆ موسلمانانه‌ بۆ ئه‌وانیش هه‌یه‌ و ئه‌وه‌ی له‌سه‌ر موسلمانانه‌ له‌سه‌ر ئه‌وانیشه‌ تا له‌گه‌ڵ موسلمانادا ئه‌بنه‌ شه‌ریکه‌به‌ش له‌ ئه‌رك و مافدا.

به‌پۆنی له‌ په‌یماننامه‌که‌دا دیاره‌ که‌ ئیسلام رژێزی به‌رانبه‌ر ئه‌گرێت و قبۆلی ئه‌کات و تیکه‌لی ئه‌بی‌ت و رێز له‌ تایبه‌تییه‌کانی ئه‌گرێت، بۆکه‌ سێک بیه‌وی ئه‌مانه‌ به‌پونتر بیه‌ینی با سه‌یری ئه‌و دوو به‌لگه‌نامه‌یه‌ بکات له‌ کتییی: {مجموعة الوثائق السياسية للعهد النبوی و الخلافة الراشدة} ی موحه‌مه‌د حمیده‌ الله‌ هاتوه‌.

سێیه‌م سوننه‌ت: نمونه‌یه‌که‌ له‌ په‌یوه‌ندی ئیسلام به‌ ئاینه‌ دانراوه‌کانی خه‌لکی سه‌رزه‌وییه‌وه‌، له‌سه‌رده‌می عومه‌ری کۆری خه‌تابدا کاتیک له‌ مزگه‌وته‌که‌ی پیغه‌مبه‌ردا عومه‌ر په‌رسیاری له‌ خاوه‌ن پا‌کانی خۆیکرد ده‌رباره‌ی مامه‌له‌کردن له‌گه‌ڵ ئه‌م ئایندارانه‌دا؟! عه‌بدولره‌حمانی کۆری عه‌وف ووتی: شایه‌تم له‌سه‌ر ئه‌وه‌ی پیغه‌مبه‌ری خوا فه‌رمویه‌تی: هه‌ر وه‌ك خاوه‌ن کتیبه‌کان مامه‌له‌یان له‌گه‌ڵ بکه‌ن . سه‌یری کتییی {فتوح البلدان} ی بلازه‌ری ۳۲۸ بکه‌ن. له‌ شارستانی ئیسلامیدا به‌هه‌مان شیوه‌ی خاوه‌ن کتیبه‌کان له‌گه‌ڵ ئاینه‌ دروستکراوه‌کانیشدا مامه‌له‌کراوه‌.

ئه‌وه‌ له‌ ئۆیستانه‌ نایه‌ نه‌ ژمار که‌ دوپاتی ئه‌که‌نه‌وه‌ په‌یوه‌ندی ئیسلام له‌گه‌ڵ جگه‌ له‌خۆی له‌سه‌ر بنه‌مای دادپه‌روه‌ری و لی‌بۆرده‌یی و رێز و پاراستنی مافه‌کانبووه‌ و ئه‌وه‌ی سه‌لماندوه‌ که‌ جیاوازی ئاین و بیروا نابی‌ت هۆکار بی‌ت بۆ سته‌م و داب‌ران و دویه‌رکی، هه‌رکات دژایه‌تیش کراین ئه‌بی‌ت له‌داد لانه‌ده‌ین وه‌ك له‌ ئایه‌تی(۸)ی سوره‌تی

(المائدة) دا ئەفەرموى: ﴿يَا أَيُّهَا الَّذِينَ ءَامَنُوا كُونُوا قَوَّامِينَ لِلَّهِ شُهَدَاءَ بِالْقِسْطِ وَلَا يَجْرِمَنَّكُمْ شَنَاٰنُ قَوْمٍ عَلَىٰ أَلَّا تَعْدِلُوا ءَعْدِلُوا هُوَ أَقْرَبُ لِلتَّقْوَىٰ وَاتَّقُوا اللَّهَ إِنَّ اللَّهَ خَبِيرٌ بِمَا تَعْمَلُونَ﴾ ۸، ئەى ئەوانەى باوەرپەتەن ھەتاو، زۆر بەچاکی ھەستەن بە ئەنجامدانی شایەتی دادپەرورەنە لەبەر خوا، پق و دوژمنایەتی ھێچ کەس و ھێچ لایەک ھەڵتان نەنیت کە لە دادپەرورەیی لابدەن، دادپەرورەین، ئەو نزیکتەرە لە تەقواو خواناسیەو، دەى کەواتە لە خوا ترس و پارێزگاری، چونکە بەپاستی خوا ئاگادارە بەو کارو کردەو ھەبەى کە دەیکەن.

سەر دەمانئیکى زۆر موسڵمان و جگە لە موسڵمان لە دادگای ئیسلامیدا کاروبارەکانیان بەکلاى کردۆتەو و دادپەرورەى خۆى ئەسەپاند بێئەو ھى ھێچ جیاکارییەک بکریت لە نێوان لایەنەکانى کێشەکاندا، شایەت بۆئەم بابەتە چەنەھا پوداوى کردارییە لە شارستانیەتی ئیسلامیدا پویانداو: لەوانە کاتیك عەمرى کوپى عاس کاتیك لە میسر والى بوو لە سەردەمى عومەرى کوپى خەتابدا، یەکیك لە کوپەکانى عەمر لە گەل ھاوڵاتییەکی میسرى کەوتنە کێشەو، بەھیزی پلەوپایەکەى باوکی لە کابرای میسرىدا، ئەوکاتەش ھێشتا میسر تازە ئیسلامى قبوڵکردبوو، وا چاوەڕوان ئەکریت کە لێدراوێکە بێدەنگ بێت لەبەردەم کوپى پیاویکدا کە بەسوپاکەى گەورەترین ھیزی پۆمەکانى شکاندوو و فریى داوێتە ناو دەریای سپى ناوھەراست! بەلام میسریەکە بە ئیسلام و حوکمەکەى دڵخۆشە و سویند ئەخوات کە سکالای خۆى لای گەورەى موسڵمانان بکات، بەلام کەورەکەى عەمر ئەمە بەگێلئیتی ئەزانى و ئەلى سکالای تو ھێچ لەمن ناکات من کوپى خانەدانەکانم.

لە وەرزی حەجدا عومەرى کوپى خەتاب لە گەل دوستانی نزیکیدا دانیشتبون و عەمر کوپەکەیشى ھاتبون بۆ حەج و لەو دانیشتنەدا ھەبوون، میسریە سەتەم لێکراوێکە ھاتە لایان و ووتى: ئەى گەورەى ئیعمانداران ئەم کوپەى عەمر بەناھەق لەمنیداو، کاتیکیش ووتەم سکالا ئەکەم ووتى: جا سکالا بکە من کوپى خانەدانەکانم و سکالای تو ھێچ لەمن ناکات.

عومەری کوپی خەتاب بە چاویکی لۆمە کارانە وە سەیری عەمری کردوو ئەم وتە زۆر گەنگەیی فەرموو: لەکەیه وە خەلکتان کردۆتە کۆیلە کە ئەوان بە ئازادی لەدایک بوون؟! پاشان رویکردە سکا لاکارە کە و قامچیە کە ی خۆیی پێداو ووتی: ئادەیی لەو شازادەییە بەدە هەربە و شێوەی کە لەتۆی داو! . ئیمامی عومەر بەم حوکمە ی مافی ئیسلامیداو .

• لەو هەلۆیستە کردارییانە ی کە ئەیسە لمێنن ئاینی ئیسلام دامەزراو لەسەر خوش مامەلەیی بەرانبەر و پاراستنی پێزی مەوقایەتی:

- بوخاری پێواوە تیکردوو کە تەرمێکیان بەلای پێغەمبەردا ڕەتکرد پێغەمبەری خوا درودی خوای لەسەر بیت هەستایەو، یارانی ووتیان ئەو تەرمی جوله کە یە کە! فەرمووی: ئە ی ئەویش مەوقە نییە؟! .

سوفیان لە حەمادی کوپی ئەبی سولەیمان ئەویش لە شەعبیە وە ئەگێرتەو کە ئافەرەتێکی نەسرانی بە ناوی دایکی حارسی کوپی ئەبی ڕەبیعە مرد یارانی پێغەمبەر شۆین جەنازە کە ی کە و تن و جەنازە کە یان بە ڕیکرد^{۱۱}.

لەپاستیدا ئیسلام هەموو دەرگایەکی لەبەردەم ئەوانەدا داخستو کە بیانەوێت سوکایەتی بە ماف و ڕیزی خەلکی بکەن، با بەووردی لەو ئایە تانە ڕابمێنن کە خوا مەوقە پی ئەدوینی و چۆن سۆزو بەزەیی ئی ئەباری: لە سورەتی (الانفطار) دا ئە فەرمووی: ﴿يَأَيُّهَا الْإِنْسَانُ مَا غَرَّكَ بِرَبِّكَ الْكَرِيمِ ۝ (٦) الَّذِي خَلَقَكَ فَسَوَّاكَ فَعَدَلَكَ ۝ (٧) فِي أَيِّ صُورَةٍ مَا شَاءَ رَكَّبَكَ ۝ (٨)﴾

• ئە ی ئینسان!! تو چی وای لیکردویت کە سەرکەش بیت بەرامبەر پەروەردگاری مێهرەبان و بە ڕیزت؟ چی وای لیکردویت کە وەکو پێویست قەدری نەزانیت؟ (نافەرمان و یاخی بیت؟).

۱۱ - صحیح البخاری {بشرح فتح الباری/ کتاب الجنائز، باب من قام لجنازة يهودي} {۲/ ۲۱۴} رقم ۱۳۱۲

۱۲ - أخرجه عبالرزاق في مصنفه، كتاب: اهل الكتاب، باب: اتباع المسلم جنازة الكافر.

(به مهرجيك) نه و په روه ردگار ه توى دروست كړدوه، به پړكوپټكترين شيوه، به جوانترين شيوه (نۀ دنامه كان همو له شويى تاييه تى خوياندا دانراون كه بتوانن كارو فرنانى خويان به چاكى نه نجام بدن و نه و نۀ دنامه نه ش كه جووتن قه باره و دريژى و شيوه يان چوونيه كه، جگه له وهى كه يارم تى و ته بابيه كى ته واو هيه له نيوانياندا و هم مووان هاوكارن). له هر شيوه و شيوه زيكدا كه ويستوي تى توى پړكخستوه و نۀ دنامه كان تى به يه كه وه لكاندوه. { له نايه تى (٦) ى سوره تى (الانشقاق) دا: ﴿يَا أَيُّهَا الْإِنْسَانُ إِنَّكَ كَادِحٌ إِلَىٰ رَبِّكَ كَدْحًا فَمُلَاقِيهِ ۝٦﴾، نه ى نينسان به پراستى تو خوت زور ماندو ده كه يت، زور په نج و زه حمه ت ده كي شيت، سه رنه نجاميش ده بى بگه پريته وه بو لاي په روه ردگار ت (تا پاداشتى په نج و هه وله كه ت وه ريگريت). { له نايه تى (١) ى سوره تى (النساء) يشدا: ﴿يَا أَيُّهَا النَّاسُ اتَّقُوا رَبَّكُمُ الَّذِي خَلَقَكُمْ مِنْ نَفْسٍ وَجِدَ وَخَلَقَ مِنْهَا زَوْجَهَا وَبَثَّ مِنْهُمَا رِجَالًا كَثِيرًا وَنِسَاءً وَاتَّقُوا اللَّهَ الَّذِي تَسَاءَلُونَ بِهِ وَالْأَرْحَامَ إِنَّ اللَّهَ كَانَ عَلَيْكُمْ رَقِيبًا ۝١﴾

نه ى خه لكينه له خه شم و ناره زايى نه و په روه ردگار ه تان خو پياريزن كه نيوه ى له تاكه نه فسيتك دروست كړدوه، هر له و نه فسه ش هاوسه ره كه ى به دى هيناو له و دووانه پياوان و ژنانى زورى خستونه وه و بلاو كړدوه، هه روه ها له و خوايه بترسن كه له يه كتر داوا ده كن به ناوه يناني نه وه وه، هه ول بدن په يوه ندى خزمه تيش پياريزن و (پته ى بكه ن) چونكه به پراستى خوا (همه ميشه و به رده وام) چاوديره به سه رتانه وه. له نايه تى (٥٧) ى سوره تى (يونس) يشدا: ﴿يَا أَيُّهَا النَّاسُ قَدْ جَاءَ تَكُمْ مَوْعِظَةٌ مِنْ رَبِّكُمْ وَشِفَاءٌ لِّمَا فِي الْأَفْئِدَةِ وَهُدًى وَرَحْمَةٌ لِّلْمُؤْمِنِينَ ۝٥٧﴾، نه ى خه لكينه، به پراستى نيوه ناموزگار به كى گه وره و گرنگتان له لايه ن په روه ردگار تانه وه بو هاتوه كه (قورنانه) شيفا و چاره سه ريشه بو نه خو شى دل و ده روونه كان و پى نيشانده رو په حمه تيشه بو نيمانداران.

مايهی شانازی به بۆ مرۆف که خوا له په پراوه پیرۆزه کهیدا سوره تییکی ناردوه به ناوی
(الانسان) که دهستی پیده کات به ئایه تی: ﴿ هَلْ أَتَى عَلَى الْإِنْسَانِ حِينٌ مِّنَ الدَّهْرِ لَمْ يَكُنْ شَيْئًا مَّذْكُورًا
﴿١﴾ إِنَّا خَلَقْنَا الْإِنْسَانَ مِنْ نُّطْفَةٍ أَمْشَاجٍ نَّبْتَلِيهِ فَجَعَلْنَاهُ سَمِيعًا بَصِيرًا ﴿٢﴾ ﴾

به پراستی ماوهیه کی رۆد له پۆزگار به سهر ئاده میرزادا هات که شتیکی وانه بوو ناو
به ریت.

بیگومان ئیمه ئینسانمان دروستکرد له تیکه له یهك (له سهره مینکوته یه کی بچووک و
هیلکۆکه یهك) له کاتی کدا ده مانه ویت تاقی بکهینه وه، ههر بۆیه ده زگای بیستن و
بینیمان پێبه خشی. ئه وهی له سه زمانه هه موو هوشمان بدهینه ئه و بانگه پرله پێزانه ی
خوا بۆ ئه وهی بێته مایه ی پوناکی و پێنمای و شیفا و چاکبویمان.

مه وسوعه ی (بیان الاسلام) بۆچی؟!

ئایینی ئیسلام { قورئان، پێغه مبه ر، سوننه تی پێغه مبه ر } توشی شالایکی فراوان له
تیربارانی تانه و گومان ئه بنه وه، تیرهاوێژه کانیش جۆراوجۆر و هه مه لایه نه ن، هه ندی
که ناڵی ئاسمانیش تاییه ته ندیان له بلاوکردنه وهی ئه م گومانانه دا هیناوه، هه روهك چۆن
چه نه ده ها پێگهی ئه له کترۆنیش له سه رتۆره زانیارییه کان هه مان کار ئه که ن، بلاوکراوه له
په پراو پۆسته ره کانیش که میان نه کردوه له و باره یه وه... له ئه نجامی ئه مانه وه یه چه نه ها
پرسیار لای گه نجان دروستبوه ده رباره ی ئه و گومانانه و ئه لێن : بۆ؟ ئاخۆ ئه وانه پراستن؟
ئهی پراستییه کان کامانه ن له ناو ئه م ته مومژه ی که ئه یانه وی پوناکی خوای پێ
خامۆش بکه ن؟

• له گفتوگۆیه کی سه ر که ناڵیکی ئاسمانی که دوو زانیان بۆ بانگه یشتکردبوو
گومانیان ده رباره ی کۆیله و که نیزهك و وروژاند، له به ر ئه وهی زاناکان به ته واوی خۆیانیان
بۆ بابه ته که ئاماده نه کردبوو، کۆتاییه که ی به ته رپه بوونی زاناکان ته واو بوو، یه کیکیان به

پیشکەشکارەکی ووت: ئەوە ئیسلامە وھەرکەس پێی پازی نییە سەری دای لەبەرد، ئەوە ئاینی ئێمە و ئێمە ئاوا ئەمانەوێت.

● هەندێ پەراویش کە کەسی تاییەتەند نەینوسیوە پەرچی گومانەکانیان داوەتەو ئەو لەجیاتی ئەوێ گومانەکە ھەلۆەشیننەو زیاتر چەسپاندویانە، بۆنمونە: گومانی ئەوێ کە خوا ھەرمانی بە پێغەمبەرکردووە شتی بیرنەچیت و ئایەتی ﴿سُقْرٰتُكَ فَلَا تَنْسٰٓ﴾ (الأعلى)، ئەو محمد! ئێمە قورئانت لە ڕێگەی جویرەئیلەو بەسەردا دەخویننەو، ئێر ھەرگیز بیرت ناچیت. ئەکەنە بەلگە بۆ گومانەکان! ئەو برادەرەش لە رەدی گومانەکدا وتوێتی: {لا} کە ناھێو ھەرمان بە پێغەمبەر ئەکات بیری نەچی کار بەقورئان بکات! ئەمە ھەلە، ئەوێ راستە {لا} کە ناھێو نەفی ئەو ئەکات کە پێغەمبەر ﷺ ھێچی لەبیرچوێت بەلگەی راستی ئەم ووتە ئەوێ ئەگەر لاکە ناھێوایە فێلەکی دوا ئەو مەجزوم ئەبوو بەمشێوێش فێلە: تنسی ئەبوو {ی} نەمایە.

● وەلامی ھەل و بەپەلە زیاتر تەمومژی گومانەکە ئالۆز دەکات و کەسی لادراو ناھێنێتەو بۆ لای راستییەکان و ناھێنێتە کەناری ئارامی.

دکتۆر نەبیل لوقا بەپیاوی بیروکەکی ئەم زانیارینامەیی ھێناوەئارا:

لە شایەتیە راستەکانی ئەم زانیارینامە ئەوێ کارێکی زانستیەو بڕایەکی مەسیحی خۆشەویست و لێکۆلەری زانستی ووردەکار داواکردووە کە ناوی دکتۆر نەبیل لوقا بە کتێبیکدا بەناوی: {عقربۃ محمد ﷺ بلا تعصب او مجاملة} لەو پەرەیدا وتوێتی: بەپیشەکردنی دۆژمانیەتی ئیسلام و ھەلکەوتووەکانی کارێکی تازە نییە، بەلکو لەگەڵ دەرکەوتنی ئیسلامەو تا ئێستە بەردەوامە، جیاوازی نییە لەسی سالی بانگەوازی داخراوی مەکە و دواي ھاتنە خوارەوێ وەحی بۆ سەر پێغەمبەر لەسالی ٦١٠ی زاینی

بۆ ۶۱۲ ی زاینی یان دواى ئاشکراکردنى بانگه‌وازه‌که هەر له‌وکاته‌وه ئیسلام پویه‌پوی ناشرینترین جۆری خراپه‌کاری بوه‌تان بوه‌ته‌وه، هه‌ریه‌مشیه‌یه توش ئه‌بیته تا ئه‌وکاته‌ی هه‌مووی بۆلای خوا ئه‌گه‌ریتته‌وه، پیتغه‌مبه‌ری خوا هه‌رله‌سه‌ره‌تای ژيانی پیتغه‌مبه‌رایه‌تی مه‌که‌که‌وه مه‌دینه‌وه خراپه‌ی به‌رانبه‌رکراوه، له‌سوره‌تی (ص) دا هاتووه: ﴿وَعَجِبُوا أَنْ جَاءَهُمْ مُنْذِرٌ مِنْهُمْ وَقَالَ الْكٰفِرُونَ هٰذَا سِحْرٌ كَذٰبٌ ۝۱﴾، بى‌باوه‌ره‌كان سه‌رانسوپما له‌وه‌ی که بیدارکه‌ره‌وه‌یه‌ک له‌خۆیان هاتووه بۆیان و وتیان: ئاته‌مه جادوگه‌ریکی زۆر درۆزنه. ئیمه ئه‌زانین که دژایه‌تیکردنی پیتغه‌مبه‌ر ته‌نها کاری ئه‌مپۆ نییه به‌لکو له‌سه‌ره‌تای سه‌ره‌لدانی ئیسلامه‌وه تا ئیسته‌و له‌ئاینده‌شدا هه‌ریه‌رده‌وام ئه‌بیته بۆیه نابیت موسلمانان خۆیان بده‌نه ده‌ستی سۆز و هه‌لچونه‌کان و خۆپیشاندان و سوتاندنی بالۆی‌زخانه‌کان چونکه “بنه‌ماکانی ئیسلام دژی ئه‌م جۆره کارانه ئه‌وه‌ستنه‌وه، ئیسلام فه‌رمان ئه‌کات له‌کاتی توانادا چاوپۆشی و لی‌بوردن هه‌بیته، به‌شیوه‌یه‌ک هه‌لو‌یست نه‌نوینن که بیته‌وه‌ی بیانه‌ویت زیان به‌خودی په‌یامه‌که‌یان بگه‌یه‌نن.

له‌سه‌ر موسلمانانه پق به‌پق وه‌لام نه‌ده‌نه‌وه چونکه به‌ئامانج گرتنی ئیسلام و هه‌لکه‌وتوه‌کانی ناو ئیسلام بوه‌ته ستراتیژییه‌کی نه‌گۆپ له‌لای پۆژئاوا له‌سه‌ر ئه‌ساسی پارچه‌پارچه‌کردنی جیهانی ئیسلام و گومان خسته‌سه‌ر بیروباوه‌ر و پیتغه‌مبه‌ره‌که‌یان.

نابیت موسلمانان بیانو بده‌نه ده‌ست دۆژمه‌کانیان و بینه یارمه‌تیده‌ر بۆ به‌دیته‌تانی ئامانجه‌کانی ئه‌وان، چونکه چه‌ند لایه‌نتیک هه‌یه به‌تاییه‌ت - اللوبی الصهیونی - له‌ئامانجه‌کانیتى دۆژمه‌نايه‌تی له‌نتیوان جیهانی ئیسلامی و وولاته‌کانی پۆژئاوا و ئه‌مه‌ریکا دروست بکات، بۆیه نابیت وه‌لامی ئه‌و دژایه‌تییه‌ی پۆژئاوا به‌کۆشتار و ناگره‌ردان و کۆشتنی دبلۆماسیه‌یه‌کان بدریتته‌وه چونکه ئه‌وه بۆخۆی ته‌له‌یه‌کی دانراوه بۆ پیتوه‌کردنی ئیسلامیه‌یه‌کان و نابیت به‌پیتی خۆیان به‌ره‌و ته‌له‌که‌که‌ بچن به‌لکو ئه‌بیته گه‌ردنگیری

بنه ماکانی ئیسلامبن و نابیت له و بنه ما شارستانیانهی خۆیان لابدهن وهك له سورهتی نه حلددا نه فهرمویت: ﴿... وَجَدِلْهُمْ بِالَّتِي هِيَ أَحْسَنُ...﴾ (النحل) ، (بۆ هه ندىكى تر) و گفتو گۆو موجداله به جوانترین شیوه (له گهل هه ندىكى تر)دا به تايبه تی خاوهن كتيبه كان) نابیت نه و په پراوانه ی له دژايه تی نه ماندا نه نوسریت دهستی به سه رابگيری چونكه موسلمان توانای په ددانه وهی هه موو نه وانه یان هه یه له پښه ی میژوی ئیسلامی و قسه ی زانایان و له سه روی نه وانه شه وه له پښه ی قورئان و سوننه ته وه .

هه موو نه مانه واملیده كات بۆ چه نده مین جار پېشنیاریكه مه وه كه كاریكریت بۆ دامه زانندنی چه ند سه نته ر و په یمانگایه ك له نه مریكا و له نه وروپا و پاشانیش له ده ول ته كانیتر وهك سه نته ره ئیستشراقیه كان و ئامانچ له م په یمانگا و سه نته رانه په ددانه وهی هه موو نه و درۆ و بۆهتانانه بییت كه بۆ ئیسلام و په مزه كانی دروست نه كریت، له پښه ی ئینته رنیت و قه له می پۆژنامه نوسان و په راوو خول و توژی نه وهی زانستی و كۆپو كۆبونه وه كانه وه خه ريكی نه وكاره بن با سه ره تا به دوو سه نته ر یه كێك له نه مریكا و نه ویتیش له نه وروپا ده ست پېیكه ی و به پاره ی زه كاتی موسلمانان پشتگیری له مه بكریت، من له نه وروپا به چاوی خۆم بینیومه ده ول ته مه نده كانی عه رب و موسلمانان له ژبان له هۆلی قوما ر و مه یخواردنه وه به سه ر نه به ن! كامیان بۆ موسلمانان باشتره: به رگری كردن له ئیسلام و پښه مه به ره كه ی یان به فیرۆدانی سامان له شتانیکی بیسوددا؟ ئایا لای موسلمان هېچ شتیكیتر هه یه له ئیسلام پښه مه به ره كه ی به نرختر بییت تا به رگری لیپكه ن؟! من له گهل نه وهی مه سیحیه کی ئه رسۆده كسیم و تا ژبانم مابیت له سه ر دینه كه ی خۆم به لām ئاماده م به بری ده هه زار دۆلار به شداریم بۆ دروستكردنی یه كێك له وسه نته رانه چونكه باوه پم هه یه كه ئاینیکی ئاسمانی وهك مه سیحیه ت باوه پری به خۆشه ویستی هه یه و ئیمه له میسردا له گهل موسلمانان زیاتر له خۆشه ویستی و هاوپییه تی و برایه تی نه مانبه سیته وه پێكه وه، نه وهی براموسلمانكه م ئازار نه دات من

نازار ئەدات و بەپێچەوانەشەو، هەر لەبەر ئەمەشبوو بابا شنۆدەى سێبەم دواى كۆنگرە پۆژنامەوانییەكەى لەسالى ۲۰۰۶دا باباى فاتىكان - بىدكتى شەشەمى تاوانبار كرد كاتێك خراپەى كرد بەرابەر پێغەمبەر، چونكە ئەوێ بۆ برا مەسیحییەكان خراپە بۆ برا ئىسلامییەكانیش خراپە و ئەوێش بۆ برا ئىسلامییەكان خراپە بۆ برا مەسیحییەكانیش خراپە.

چەند ھەوێكى جێى شایستە پێش ئەم زانیارىنامە:

- سود وەرگیراوە لە كۆششى زانایانى كۆن و تازە بۆ وەلامدانەوێ گومانەكان.
- ھەروەھا سود وەرگیراوە لەكوششى زانایان لەتەفسیرەكانى قورئان یان ھەر پەراوێك كە تاییەت بۆ پەردانەو نوێسرایت وەك: الرد على ابن الراوندى الملحد.. مشكل القرآن لابن قتيبة الدينورى.. التمهيد، اعجاز القرآن - لابی بكر الباقلانى.. تنزيه القرآن عن المطاعن، للقاضى عبدالجبار.. الرد الجميل للامام ابى حامد الغزالى.
- لەم سەردەمە تازەشدا كۆمەلێك كوششى بەسود و باشى تاكەكەسى یان كارى بەكۆمەل ھەبوو لەوانە: پەراوى: {حقائق الاسلام واباطيل خصومه}، عەباس العقاد و پەراوى {شبهات حول الاسلام، محمد قطب} و نوسینەكانى شیخ محمد غەزالى و دكتور عبدولعزىمى مەتەنى و مامۆستا محمد عەمارە و دكتور یوسف قەرزوى و ژوریتیش و ھەندى كارى بەكۆمەلێش وەك ئەو مۆجەلەدەى كە مەجلیسى ئەلى بۆ كاروبارى ئىسلامى دەریانكرد لە ژێر ناوێشانى {حقائق الاسلام فى مواجهه شبهات المشككين}
- لەفراوانبونى مەیدانى ھێرشەكە لەسەر نێت و پەراوو كەنالە ئاسمانییەكان وا پێویستىكرد كاریكى زانستیانی تێروتەسەل ئەنجامبدرێت كە ھەموو لایەنەكانى گومانەكان بگرتەو و كۆمەلێك لەزانای تاییەتمەند لەبوارە جۆریەجۆرەكان پێى ھەئسێت، لێرەو ھەبێوكەى ئەم زانیارىنامە سەرچاوەیگرت.

• دواى كۆبونەوۈ لەگەل زانايانى تايبەتمەند و گفتوگۆ لەسەر بەرنامەى

زانايارىنامەكە بەمشىۋە پېرەوۈكەى ديارىكرا

گومان كامەيە؟ (پېرەرى گومان) :

• ھەر بانگەشەو بوختان و تانە و گومانىك دروستبكرىت لەسەر راستىەكان و بنەما

نەگۆرەكانى ئىسلام.

بەپىتى ئەم پېرەوۈ ھەموو جنىۋو تۆمەتباركردن و زماندرىژىيەك بە گومان

ئەژمارناكرىت، ھەرۈما ھەموو راوبۆچونە جياوازەكانى ناو فىقھى ئىسلامى لەگەل ئەو

پەرخانەى كەلە موسلمانان ئەگىرىت يان ئەو پرسىيارە ئاينىيانەى وەك پاپرسى ديارن،

تەنانەت ئەو تەفسىرو تېنەگەيشتنە ھەلانەى كەھەيە بۆ ھەندى لەچەمك و پرسە

ئاينىيەكان، ئەمانە ھەموى لەكاتى پۆلىتكردن و جياكردنەوۈى گومانەكان دەرھىتران.

بەرنامەى زانايارىنامەكە لە ۋەلامدانەوۈى گومانەكان:

ئەم زانايارىنامە لەسەر بەنامەيەكى زانستى پشت بەستو بە گفتوگۆى بىرۆكەكان و

سورە لەسەر بەلگەى يەكلاكرە، ئەكرىت بەرنامەى شىۋازى ۋەلامى گومانەكان

بەمشىۋە ديارىيكەبن:

(۱) ديارىيكردنى بىرۆكەى گومانەكە.

(۲) ديارىيكردنى بىرۆكە يان بىرۆكەكانى ھەلۋەشاندنەوۈى گومانەكە.

(۳) دەستپىك بەبەرنامەى عەقلى بۆ ۋەلامدانەوۈ چۈنكە ئەوانەى كە گومان ئەچنن

زۆربەيان باۋەرپان بە قورئان و سوننەت نىيە.

(۴) دواى بناغە عەقلىيەكە بە ۋەلامەكانىترى نەقلى ئەبەسترىتەوۈ بە

ناوبەندى { ئەمە ئەوۈيە كە عاقلەكان لەسەرى كۆكن و لەگەل پىنمايەكانى قورئان و

سوننەتیشدا يەككەگرىتەوۈ ۋەك چۆن..... }

(۵) پاشان بە كورتەيەكى پوختىكراۋەى ھەموو باسەكە كۆتايى پىندەھىنن.

بەرنامەى دەرخستە و گەرانەوگان:

لەتایبەتمەندىيەكانى ئەم شاكارە بوونى دەرخەر و ناوەرۆك و تۆپىكى گەرانەوەى بابەتەكانە، ئەمىش لە پىگەى سى دەرخەرەو:

يەكەم: دارشتەيەكى دەرختى بۆ سەردىرى گومانەكان

لەم دەرختەيەدا سەردىرى گومانەكان بەشىوازىكى زانستيانە و مەنتىقيانە پىزىكراو و ھەرەك چۆن لەناوەرۆكى بەشەكانى زانىارىنامەكەدا ھاتو، ئامادەكردنى ئەم جۆرە لە دەرختە بۆ ئەو بەخوینەر كاتى گەران مامەلە لەگەل خودى سەردىرەكاندا بىكات و بزانىت ھەر بەشەى چەند گومانى لەخۆگرتو، ھەرەھا ئەو دەرخەرە دەرختىيەى كە ھەموو ناوئىشانى گومانەكانى ناو زانىارىنامەكەى لەخۆگرتو، پىزىبەندى بۆكراو و ھەك پىزىبەندى ناوەرۆكى بەشەكان بەشىو، بەشەك بچىتەو، ژىر تەو، ھەرى گشتى گومانەكان پاشان ژمارەى ئەو گومانە لەبەشەكەيدا و بەناو نىشانەكەيەو و ژمارەى لاپەرەكەيشى دانراو.

دووەم: دەرختەيەكى بابەتيانە بۆ پرسەكان

ئەم دەرختەيە ھەموو ئەو پرسانە ئەگرىتەو كە لە زانىارىنامەكەدا چارەكراو بەشىو، بەشەكەسى گەريدە ئەتوانىت ھەموو پرسىك كە پەيوەندىدارىيت بە پرسەكانى ناو زانىنامەكە بدۆزىتەو كە كۆكراو، تەو، ئەژىر باسىكدا كە ناوئراو بە ووشەى دەروازە يان كۆكى بابەت يان كلىلى بابەت: { ديارترىن ووشەيە كە بابەتەكان ناوەرۆك و چەمكەكان لەخولگەيدا ئەسۆپىنەو }، ووشەكانىش بە پىتى پەگى ووشەكان پىزىكراو، بۆ نمونە بابەتى يەكخو، پەرسى كەسى گەريدە ئەتوانىت لە پىتى واودا بۆى بگەرىت و بابەتى كۆشش لە پىتى جىمدا و بەشىو، ھەمانكات ژمارەى بەو بەشەى ئەو بابەتەى تىدايە ھاتو و ژمارەى گومانەكە و ژمارەى پووى ھەلو، شانەو، ھەلو، گومانەكەيشى لەگەلدا ھاتو.

سىيەم: دەرختەيەكى بابەتيانە بۆ ئايەتەكانى قورئان:

ئەم دەرخستەيە جياوازه لە دەرخستەكانىتر تەنھا مەبەست لىتى كۆكردنەوھى
 ئايەتەكات و ژمارەى ئايەت و سورەتەكان نىيە بەلگو بەدواداچونىشە بۆ ئەو ئايەتەنەى
 كە پەيوەندىدارن بە گومانەكە يان گومانىيان دەربارە دروست ئەكرىت و ئەوورۆژنىرەن،
 بىگومان ئامارە بە پرس و گومانەكە و شويىنى لەناو زانىارنامەكەش ئەكرىت، بە
 خويىندەوھى ئەم دەرخستەيە لىكۆلەر ئەتوانىت هەموو گومان و پرسىك شارەزابىت كە
 پەيوەستن بە ئايەتەك يان چەند ئايەتەك يان پەيوەندىيان بەھەر سورەتەكەوھەبىت.

شێواز و ئاكارى گەپانەوھەكان:

لەكۆتاييدا دىيەسەر يەككىتەر لەتايەتەندىيەكانى ئەم زانىارنامەيە ئەويش ئاكارى
 ئەو گەپانەوھە تۆكمانەيە كە لە نىوان بابەتەكاندا ھەيە كە كەسى لىكۆلەر شارەزا ئەبىت
 بە ھەموو لايەكانى پرسەكە بەھۆى پىكخستنى گەپانەوھەكان بەخويىندەوھى زىادەكان و
 درىژكراوھەكان " مەبەست بەمە ئاسانكارىيە بۆ خويىنەر كە ئەو پرسانەى پەيوەندىيان
 بەيەكەوھەبىت پىكەوھەگرىيدات.

گەپانەوھەكان دابەشكراون بەسەر چوارجۆردا كە ئەمانەن:

- گەپانەوھە لە گومانىك بۆ گومانىك
- گەپانەوھە لە گومان بۆ پووەكانى بوچكردنەوھە
- گەپانەوھە لە پوو بۆ پوو
- گەپانەوھە لە پوو بۆ گومان

گەپانەوھەكانىش يەك شىواى نەگۆپيان بۆ ديارىكراوھە ئەويش:

لە فلانە پرس {عینوانى پرسەكە} فلانە پوو بخويىتە {ژمارەى پووەكە} لە فلانە
 گومان {ژمارەى گومانەكە} لە فلانە بەش {ژمارە و عینوانى بەشەكە}.

بەرنامەى بەلگەدارى و دەرھىتان لە زانىارنامەكەدا:

سى جۆر بەرنامە بۆ ئەم بەلگەو دەرھىتانه ھەيە:

١/ بەلگەى ناوناخنى: ئەمەش بوونى بەلگەكانە لە ناو خودى بابەتەكان و مەبەست بەمانە:

— ھىتانی ئايەتەكانى قورئانە بە نوسىنى تەنھا ناوى سورەتەكە كە ئەگەر ژمارەى ئايەتەكە لە گەل ئايەتەكە ھاتبوو ئەویش بە پىچى چاپى مەدينە لە بلاوكراوھ ئەلكترۆنيەكە.

— نوسىنى ژمارەى سەفەر و ئىنجىل و ژمارەى ئىسحاحەكان و ژمارەى برگەكان ئەنوسرەت ئەگەر لە كىتەبى پىرۆز و ھەرگىرابوو ئەمیش پەشت بەستوو بە ھەرگىردراوھەكەى فاندایك بوستانى كە ھەرگىراوھ لە بنەماكانى گۆرانییە عىبرى و یۆنانیەكان.

— بەلگەدارکردنى دەق و ھەرگىراوھەكان بە یەكێك لە شتێوازە تەقریرەكان ھەك: ئەمە پەشت راست ئەكرێت ھە بۆ بۆچوونى فلان لە فلانە پەراویدا ئیتر ناوى نوسەر و ناوى پەراوھەكەش ئەنوسرەت { لە پەراوێزدا ئاماژە بكرێت یان نا بە پىچى جۆرى گوازاراوەكە }.

٢/ بەلگەدارکردن لە پەراوێزدا و ئەمانەش لە خۆدەگرێت:

بىبیلۆگرافى سەرچاوەكە، بەمشێوھە باس ئەكرێت: ناوى پەراو، ناوى نوسەر، چاپەمەنى، شوێنى چاپەمەنى، ژمارە و سالى بە چاپ گەياندن كۆچى و زاینى، ژمارەى لاپەرە، بوونى نۆوان بە سلاشێك.

ئەمە لە یەكەم ناو ھاتنى سەرچاوەكە پێرەوئەكرێت و پاشان تەنھا ناوى نوسەر و پەراو ژمارەى لاپەرە باس ئەكرێت و ئیتر بە پىچى جۆرى سەرچاوەكە كەمێك جیاوازی تیدا دەبێت { پەراو، گۆفار، نامە، پۆژنامە }.

ته خريجي فرموده کانی پيغه مبه ر:

به رنامه يه کی وورد و توکمه دانراوه بۆ ته خريجي فرموده و نه سهر، نه کريت

به رنامه که له م چهند خاله دا کوکريتته وه:

- په پاو و بهش و ژماره ی فرموده که له په پاوه چاپراوه کانداناو ده هينريت.
- سهره تا پشت به فرموده کانی ناو سه حیحی بوخاری و موسليم ده به سترى.
- حوکمی فرموده که داده نريت پيش نه وه ی ته خريجه که ی بهينريت بۆ نه وه ی خوینهر و ليکۆله به خيړایى دلنیا بن له حوکمی فرموده که.

○ حوکمی فرموده کان جگه له بوخاری و موسليم وهرده گیرى له نه و په راوانه ی شيخ نه لبانی ته حقیقی کردوون وهك {سلسله صحیحه ...} یان نه رنه ثوت له {صحیح ابن حبان و مسند احمد بن حنبل} یان هه یسه می له {مجمع الزوائد} یان زه هه بی له {التلخیص علی مستدرک الحاکم} یان حسین سلیم اسد له {سنن الدارمی و مسند ابی یعلی} یان شه وکانی له {نیل الاوطار} یان ثین حجر له {تلخیص الحبير}.

○ نه گه رانه وه بۆ لاوازه کان و نه گه ر لاوازیکیش هه بوو جیگره وه یه کی سه حیح یان نه و سه حیحی هه مان واتای هه بیئت.

- په پاوه کانیتری ته خریج به پتی ریزیه ندی کاتی میژووییان کاریان له سهرکراوه.
- بوخاریش نه چیتته نه و ریزیه ندیه نه گه ر فرموده که له په پاوی {الادب المفرد} دا هاتبوو.

- پاوی به هینتر له بهرچاو نه گیرى.
- نه گه ر فرموده که زیاتر له پاوییه کی هه بوو نه و له پيش فرموده که ناوی نه و پاوییه نه به یین که فرموده که مان لیوه رگرتوه و نه و ته خريجهش ناو ده هينين که تايبه ته به پاوی فرموده که.

○ دلنیا بوونه وه له وه ی که فرموده که ته نها یه کجار له په پاوه که دا هاتوه.

○ هاتنی له دوو پهراودا به س بیت + حوکم.

○ پشت به ستن به له فزی هاتو نه گهر سه حیج بوو به واتاش لای به هیژتره که.

○ نه گهر ریوایه تی بوخاری هاتبو لای موسلیمیش به پیژده ی ۹۰٪ وهك واتای نه و

فرموده ی بوخاری بوو نه نوسین لای موسلیم به و واتایه هاتووه، مه گهر نه وه ی لای
بوخاری و موسلیمیش به هه مان واتا هاتیبت نه وکات ناوسین به و واتایه هاتووه، به لام
نه گهر فرموده که ی لای موسلیم جیاوازیو له وه ی که هیئاومانه له کوتایی ته خریجه که
نه نوسین به م له فزه هاتووه.

۲/ به لگه دار کردنی بیبیلوگرافی:

له لیستی سه رچاوه کانی زانیارینامه که به م پیژگه یه باسکراوه: {ناوی پهراو، ناوی
نوسر، چاپخانه، شوینی چاپ، سالی کچی و زاینی، له گه ل پزیه ندی نه بجه دی
سه رچاوه کان}.

قوناغه کانی جیبه جیکردنی زانیارینامه که:

نهم شاکاره به م قوناغانه دا تیپه ریووه:

۱) قوناغی پلان و دانانی پیوهر و چوارچیه بو پاراستنی پیږه وی زانستیانه ی
زانیارینامه که و لاندان له میانه په وی و لژیکی گفتوگو و وه لاندانه وه ی جوان
به شیوه یه ک پیزی به رانبه ر و خوشویستنی خیر بو به رانبه ر پیږه و بکریت.

۲) قوناغی کۆکردنه وه ی گومانه کان له سه رچاوه جیاوازه کانی {نوسراو/ نیلیکترونی/

که نالی ناسمانی}

۳) قوناغی پۆلینکردن {گشتی- ناوخوی - لاهه کی}

۴) قوناغی کۆکردنه وه ی وه لاهه کانی پیشوو کون و نوی و ناگاداریوون له کوششی

زانایان.

۵) قۇناغى ۋە لامدانە ۋە بەپىتى بەرنامە يەككى دىيارىكراۋ لە ژىر ناۋى - بەرنامە ي زانىيارىنامە كە بۇ ۋە لامدانە ۋە.

۶) چۈنە سەر كۆمبىيە تەرۋە ماھەنگى لە پىگە ئالى.

۷) پىچۈنە ۋە ۋوردىيىنى بەپىتى بەرنامە ۋە دۇنيا بۇنە ۋە لە بەلگە داربۇنى گۈزراۋە كان ۋە يەكخستى شىۋازى نوسىنە كە.

۸) پىچۈنە ۋە دۇبارە ۋە دانپىيانانى زانستىيانە ۋە لامە كان لە لايەن كۆمەلەك زانا ھەرىكەت يان لە تايىبە تەندى خۇيان.

۹) ئامادە كىردى دەرخستە كان بۇ ئايەتە كان ۋە فەرمۇدە كان ۋە پىرسە فىكرى ۋە ۋوشە سەرەككىيە كانى ناۋ زانىيارىنامە كە ۋە ئامادە كىردى گەپراۋە ۋە ناۋە پۆكە كان.

۱۰) پىچۈنە ۋە سىيەم، زانايانى بەناۋىبانگ لە ھەموو بىۋارە جىۋازە كان پىي ھەستاون.

۱۱) ئامادە كىردى كۆتايى ۋە ناردى بۇ چاپخانى.

ئەمانە ئەۋ قۇناغانە بۇون كە زانىيارىنامە پىدا تىپەپىۋە پىش ئەۋەى چاپ بىكرىت ۋە ھەر قۇناغەش ۋوردە كارى چۆنىتى زىاتىرى ھەبوو.

زىرەۋى زانستىيانە زانىيارىنامە كە:

● شىۋازى ھىنانە ۋە بەلگە ۋە پىكە ۋە بەستى بىرۆكە كان لە نوسىندا: لەگەل خۇلادان لە شىۋازى ۋوتار لە كاتى دانانى زانراۋە كان ۋە دۈركەۋتە ۋە لە ئاۋازى ھىرش ۋە توندى ۋە پەرچە كىردار بۇ ئەۋەى ئەم كارە تايىبە تەندى زانستى ۋە لۆژىكى ۋە بىنەماي گىتوگۇ ۋە ھىنانى بۇچۈنە جىۋازە كان لە دەست نەدات ۋە لە دانپىيانراۋ خالە ھاۋبەشەكانە ۋە سەرچاۋە بىگرى ۋە ئەۋ پىرسىيارانە بورۇژىنرى كە بەلگەى ئەۋان پىچەۋانە بىكاتە ۋە، ھەروەھا دانپىيانانى كەسە بەۋىژدان ۋە داتا ۋە پوداۋە پاستەكانى مېژۇ لەگەل دەقە ئايىنىيە كان ئەھىنرىت... بەشىۋەكە بىيانوۋ بىرپىت ۋە بانگەشەى گومانكاران ھەلۋە شىنپىتە ۋە.

• ميانه پړه‌وی بیر: هرکه سټک‌نهم زانیارینامه‌یه بخویننیته‌وه نابینى لایه‌نگیری بیریکى دیاریرکراو یان مه‌زه‌بیک یان پړه‌نگى هر بۆچونیکى تاییه‌تى پټوه دیاریت، به‌لکو پشک و به‌شى گه‌وره بۆ ميانه‌پړه‌وی هاوسه‌نگییه و نهم کاره بۆ هه‌موو میلله‌تى ئیسلامییه نه‌ک مولکى مه‌زه‌ب و لایه‌نیک به‌مشپوه‌یه پټوه‌رى یه‌کلاکه‌ره‌وه‌ی کاره‌که هاوسه‌نگى و ميانه‌پړه‌وی و کۆده‌نگى زانایانى متمانه‌پټکراوه و لانه‌کراوه به‌لای بۆچونیک جیگه‌ی جیاوازی بټت یان بۆچونى ته‌نھا زانایه‌ک بټت به‌تاییه‌ت بابته‌کانى فیه‌قو بیروباوه‌ر که هه‌ندى به‌مه‌به‌ست حه‌ز به ووروژاندنى نه‌که‌ن و لای که‌سانى ژیر شاراوه نییه، هه‌موو موسلمانیک هر ه‌ر دیدگایه‌کى هه‌بټ له‌ناو نهم زانیارینامه‌یه‌دا شتانیك نه‌بینى که له‌گه‌ل خه‌لکیر هاوپايت له‌سه‌رى، هه‌روه‌ک چۆن زۆریه‌ی زانایانمان شایه‌تیاں بۆ نهم کاره داوه، نهم تاییه‌تمه‌ندییه جیگه‌ی ستایشه و هه‌مو خوینه‌ران به‌دیدگا و بۆچونه جیاوازه‌کان کۆده‌کاته‌وه له‌سه‌ریه‌ککار.

نهم زانیارینامه پوو له‌کى ده‌کات؟:

- هه‌موو پیاوو ژنیکی موسلمانى گه‌نج و پۆشنبیران بۆیه په‌چاوى شیوازیکه ئاسانکراوه.
- ووتاریبژ و بانگخوازان به‌گشتى بۆنه‌وه‌ی وه‌ک سه‌رچاوه به‌کاریبټن نه‌گه‌ر داوايانلیکرا هه‌لویستی ئیسلام له‌گومانیک پوونکه‌نه‌وه.
- خاوه‌نى په‌راوه‌کانیتری ئاسمانى بۆ نه‌وه‌ی پاستیه‌کان بخړیته به‌رده‌ستیاں.
- هه‌موو لیكۆله‌ریك که حه‌زیکات پوخته و پاستى ئیسلامى بۆ پوون بټته‌وه دوور له‌وه‌ی پټوه‌ی لکاوه له‌بوختان و گومان.

بەشەكانى زانىارىنامەگە و ناوئىشانى بەشەكان:

زانىارىنامەى پوونكردنه‌وى ئىسلام لە سى بەش پىكدىت: {قورئان، پىغەمبەر، سوننەت}

يەكەم/ قورئان

۱۱ بەرگە و بەهەموى ۱۹ بەشى لەخۆگرتووه لەگەڵ بەرگىك بۆ ناوه‌پۆك و بەم شىۆه پىزىبەندى بۆ كراوه:

بەرگى يەكەم: بەشى يەكەم: ئەو گومانانەى قورئان خۆى وەلامى داوه‌تەوه.
بەرگى دووهم: بەشى دووهم: ئەو گومانانەى ووتراوه هەلەى زمانه‌وانىيە لە قورئاندا.
بەرگى سىيەم: بەشى سىيەم: ئەو گومانانەى دەريارەى مېژووى ئىسلامىن، ۱/ پېش ئىسلام، ئىسلامىيەتى ھاوەلان، كۆچەكانيان، جىهانىيونى ئىسلام و بلاوبونە‌وهى، جىنشىنى ئەبوبكر.

بەشى چوارەم: گومانەكانى سەر مېژووى ئىسلامى: ۲/ جىنشىنى عومەر، فېتنە گەرەكە، جىنشىنى ئەمەوييەكان، جىنشىنى عەباسىيەكان.

بەشى پىنجەم: گومانەكان دەريارەى ياسا ژيارىيەكان لە ئىسلامدا
بەرگى چوارەم: بەشى شەشەم: گومانەكان دەريارەى بىروياوهرى ئىسلامى و پىرسەكانى يەكخواپەرستى ئلوهىيەت و ربوبىيەت و ئەسمائو سىفات.
بەشى حەوتەم: گومانەكات دەريارەى باوهر و دىندارى {باوهرپەناديارەكان، قەزا و قەدەر، كۆمەل و مەزھەبە فېكرىيەكان}.

بەرگى پىنجەم: بەشى هەشتەم: گومانەكان دەريارەى بەراوردى ئاينەكان.
بەرگى شەشەم: بەشى نۆيەم: گومانەكان دەريارەى پىغەمبەرەن لە ئادەمە‌وه بۆ موسا.

بەشى دەيەم: گومانەكان دەربارەى پىغەمبەران لە داودەوہ بۆ موحمەد سەلامى
خوایان لىيىت.

بەرگى ھەوتەم: بەشى يازدە: گومانەكان دەربارەى پارىزراوى و تەواوى قورئان.
بەشى دوازدەيەم: گومانەكان دەربارەى پارىزراوى و تىروتەسەلى قورئان.
بەرگى ھەشتەم: بەشى سىازدە: گومانەكان دەربارەى پەرسەش و مامەلە دارايىيەكان
لە ئىسلامدا.

بەرگى نۆيەم: بەشى چواردە: گومانەكان دەربارەى پەيوەندىيە نۆو دەولەتییەكان لە
ئىسلامدا {جىھاد، كۆيلايەتى، و كەنیزەك، پەيوەندى ئاشتىيانە} .
بەشى يازدەيەم: گومانەكان دەربارەى سىياسەتى سزا لە ئىسلامدا { ھەدەكان، سزا،
تۆلە، نرخى خۆيىن، تەعزىرەكان } .

بەرگى دەيەم: بەشى شازدە: گومانەكان دەربارەى پەسەنى شەرىعەتى ئىسلام و
پاشكۆنەبوونى.

بەشى ھەفدەيەم: گومانەكان دەربارەى مەروئەتى شەرىعەتى ئىسلام و گونجاوى بۆ
ھەموو كات و شوپىن و باروبۆخىك.

بەرگى يازدەيەم: بەشى ھەژدە: گومانەكان دەربارەى ژنان و مافىيان لە ئىسلامدا.

بەشى نۆزدەيەم: گومانەكان دەربارەى ھوكمەكانى خىزان لە ئىسلامدا.

بەرگى دوازدەيەم: بەشى بىستەم: ناوھەپۆك.

بەشى بىست و يەكەم ناوھەپۆك.

دووم / پيغەمبەرى نىسلاڭ:

۲ بەرگە و ۶ بەشە لەگەڵ بەرگىكى ناوہ پۆك و بەمشىوہ پىزىبەندى كراوہ:
بەرگى يەكەم: بەشى يەكەم: گومانەكان دەربارەى ژيانى تايبەتى
پيغەمبەر {پەچەلەكى، لەدايكبونى، ژيانى تاكەكەسى}
بەشى دووم: گومانەكان دەربارەى پەوشتەكانى پيغەمبەر.
بەرگى دووم: بەشى سىيەم: گومانەكان دەربارەى بىروباوہ پى پيغەمبەر، پارىزاوى
و موعجىزەكانى.

بەشى چوارەم: گومانەكان دەربارەى بانگەوازى پيغەمبەر و گەياندى وەحى.
بەرگى سىيەم: بەشى پىنجەم: گومانەكان دەربارەى پيغەمبەرايەتى پيغەمبەر و
پەيوەندى بە خاوەن پەراوہكانىتر.

بەشى شەشەم: گومانەكان دەربارەى حوكم و سىياسەت و جىھادى پيغەمبەر.
بەرگى چوارەم: بەشى حەوتەم: ناوہ پۆك.

سىيەم / سوننەت

۷ بەرگە و ۱۲ بەشە لەگەڵ بەرگىكى بۆ ناوہ پۆك بەم شىوہ پىزىكراوہ:
بەرگى يەكەم: بەشى يەكەم: گومانەكان دەربارەى سەرچاوە و حوجبىيەتى سوننە
بەشى دووم: گومانەكان دەربارەى نوسىنەوہى سوننە و بوونى دانراو تيايدا.
بەرگى دووم: بەشى سىيەم: گومانەكان دەربارەى يارانى پيغەمبەر ﷺ / ۱ تانەدان لە
ئەبو ھورەيرە.

بەشى چوارەم: گومانەكان دەربارەى يارانى پيغەمبەر
بەرگى سىيەم: بەشى پىنجەم: گومانەكان دەربارەى پيشەوايان و پراوئىيەكانى
فەرمودە.

بەشى شەشەم: گومانەكان دەريارەى تۆمارەكانى سوننەت.

بەشى حەوتەم: گومانەكان دەريارەى پىرسەكانى سەنەد و مەتن

بەرگى چوارەم: بەشتى ھەشتەم: گومانەكان دەريارەى فەرمودەكانى بىرۈياوھەپ ۱/

ئىلاھىيات

بەشى تۆيەم: گومانەكان دەريارەى فەرمودەى بىرۈياوھەپ ۲/ نبوات

بەرگى پىنجەم: بەشى دەيەم: گومانەكان دەريارەى فەرمودەى بىرۈياوھەپ ۳/

سمعىيات

بەرگى شەشەم: بەشى يازدە: گومانەكان دەريارەى فىقھى ئىسلامى ۱/

پەرسىتەشەكان.

بەرگى حەوتەم: بەشى دوازدە: گومانەكان دەريارەى فىقھى ئىسلامى ۲/ مامەلەكان و

چەند باسىكىتر.

بەرگى ھەشتەم: بەشى سىيازدە: ناوھېۆك

بەشى چواردەيەم: ناوھېۆك

لەخوا داواكارىن ئەم كارە بەسوود بىت و ئەوانەى كارياتىداكردوھ پاداشتى بەخىريان

بداتەوھ.

دەريارەى ئەم زانىيارىنامەيە وتراوھ:

ھەموو ئەوانەى پىياچوونەوھيان بۆ ئەم زانىيارىنامە كىردوھ بۆچوونى خۆيان دەريارەى

نوسىوھ و قسەكانىيان تەعبىر لە پاى خۆيان ئەكات:

* مامۆستا ئەللەھمدى ئەبو ئەننور...وھزىرى پىشوى ئەوقاف ئەلئىت:

ئەم زانىيارىنامە كاريكى زانستىانەى بەبەرنامەيە و لەكاتى خۆيدا ھاتۆتەبوون، خوا

تەوفىقى ھەلسۆپراوھەكانى بدات و بىخاتە ترازى چاكەكانىيانەوھ.

*مامۆستا و دکتۆر/ ئەحمەد عومەر هاشم.. مامۆستای هەدیس و زانستەکانی و

سەرۆکی پێشوی زانکۆی ئەزھەر ئەنوسیت و ئەلیت:

ئەم زانیارینامەیە "پونکردنەوێ ئیسلام.. وەلامدانەوێ بوختان و گومانەکان" لە
بەھیزترین و گرنگترین پەوانترین زانیارینامەکانە کە زانیایەکی پایەدار و بانگخوازیکی
دڵسۆز و ھاوڕێیەکی بەرپێز و خۆشەویست شانیداوێژیری ئەویش مامۆستا و دکتۆری بەرپێز
موحەمەد داوودە خوای گەورە پاداشتی بداتەوێ لەسەر ئەو کۆششە زانستیەیی بۆ
خزمەتی ئیسلام و قورئان و سوننەتی پێغەمبەر.

بەپراستی ئەمە کۆششێکە شایستەییە باس و ستایش بکریت، چونکە بێگومان لە
گەورەترین و بەھیزترین زانیارینامەکانە، مۆرکیکی زانستی وورد و لایەنێکی ئایینی قوڵی
لەخۆگرتووە کە لەوێدا کەس پێشی نەکەوتووە.

ئەم زانیارینامەیە خەریکە بۆئێم ئەگەر هەموو ئەبیت زۆرینەیی گومانەکانی
لەخۆگرتووە، بەو لایەکی کە کلاکەرەوێ و زۆر نایاب، هەموو ئەو پراستیانەیی پونکردووەوێ
کە کاری سەرخستنی ئایینی خوا ئەکەن، سنوور قاغەیی فەرمودەش ئەپارێزیت لە
گومانەکان و هەموو ئەوانەو بوختانانەیی لەسەر لائەبات کە خاوەن ئارەزوێ
سەرکەشەکان و دۆژمنەکانی سوننەتی پێغەمبەر و ئەوانەیی لەسەر پێچکەیی ئەوان
دروستیانکردووە.

هەلسوپاوانی ئەم زانیارینامە ئەم ووتەیان لەسەر ئەنەخشیت کە ئەلیت: ئەم زانستە
باشترینی ناو هەموو بەرەیک هەلیئەگرن، لادانی توند ئازۆکان و بەدین زانراوی بەتالەکان
و پراغەیی نەفامەکانی لەسەر لادەبەن.

ئەم زانیارینامە بە بەرنامەییەکی تازەوێ هاتووە، هەموو بوارە زانستیەکانی
لەخۆگرتووە، لەهەموو لای و بەشەکانی ئایینیدا لیکۆلینەوێ تیروتەسەلی کردووە،
بەشیوەییەکی سەرچ پراکیش کە لە داھێنان و گشتگیریدا پێشی نەدراوەتەوێ.

ئەم زانىيارنامە لە کاتىكى ھەستياردا لەدايکبوو لە کاتى وەرچەرخانىكى مەترسیداردا
کە مېللەتى ئىمەى پېدا تېپەر ئىبىت، سەر دەمى دېندەترین ھېرشەکانە بۆسەر ئاينى خوا
و قورئان و پېغەمبەرە کەى.

ئەم ھېرشانە بە چەندەھا پېگا و ھۆکارى جۆراوجۆرەو، بېنراو و نوسراو، ھەموو
بوارەکانى زانستىشى گرتۆتەو، وەك سوپايەكى بېشمارە کە ھەموو کات و شوپىنىكى
گرتىت و بىھوئە تەپو ووشك پېکەو ە بسوتىت.

ويستى خوای گەورە وابوو کۆمەلەك ديارىبکات بۆ بەرگري لە دین و قورئان و
پېغەمبەرە کەى کە بەرپەرچى دەستدریژىيەکان بدەنەو، ويستى وابوو ئەم زانىيارنامە
بیتەبوون وەك بەرگريکارىكى لىھاتوو سەرکەوتنى تەواوى پېنمايەکانى خواو
فەرمودەکانى پېغەمبەر و زانستەکانى ئىسلام دەستەبەر بکات.

ئەم زانىيارنامە پېى پاگەياندين ئەوەى پېغەمبەر بۆى ھېناوين ھەموى وەرگري و
وازيھنين لەوەى کە لىمانى قەدەغە کردووە ﴿... وَمَا آتَاكُمُ الرَّسُولُ فَخُذُوهُ وَمَا نَهَاكُمْ عَنْهُ
فَانْتَهُوا وَاتَّقُوا اللَّهَ إِنَّ اللَّهَ شَدِيدُ الْعِقَابِ ٧﴾ (الحشر)، ئىوھدا نەبىت، جا ئەوەى
پېغەمبەر ﷺ پېى بەخشيون وەرى بگري، ھەر فەرمانىكى پېدان بەگوئى بکەن،
قەدەغەى ھەر شتىكى لى کردن مەیکەن، لە خوا بترسن، چونکە بەپاسنى خوا بەتوندى
تۆلە دەسىتت.

پېغەمبەر درودى خوای لەسەر بىت خۆى پېويستى دەستگرتنى شوپىنکەوتوانى
پونکردۆتەو بە سوننەتەکانى خۆى و خەليفە راشیدە کامەو و فەرمويەتى: {لەناو
ئىوھدا شتانىکم جېنېشتوھ ئەگەر دەستيان پېوھ بگري ھەرگيز دواى من پېوون نابن،
قورئان و سوننەتەکانم^{١٢}} لىرەدا پونکردۆتەو دەستگرتن بە قورئان و سوننەتەو
مايەى پزگارىونە نە گومرايى و لەدين دەرچوونى ديار و ناديار.

١٢- اخرجه الحاکم فى مستدرکە، کتاب العلم، رقم/ ٣١٩ و صححه

له گه وړه ترين وینه کانی بهرگریکردن له ئیسلام و قورئان و سوننه ت ئه م زانیارینامه
که وړه یه یه که به هق دهریای زانیارینامه یه کی جیهانییه، ناهق په رچ نه کاته وه و به تالی
نه کاته وه، هه قیش بلند و به رز نه کاته وه، چونکه تهنه هق شایسته ی شوینکه وتنه،
خوای گه وړه به هه مو خیریک پاداشتی به پیز دکتور محمد داوود بداته وه که به م شاکاره
ئیسلامییه میژوییه هه ستاوه، خواش یارویاوه ره بۆ گیشتن به خیره کان.

ماموستاو دکتور/ که مال بیشر... ئه مینداری گشتی کورپه ندی زمانه وانی زانستی
عه ره بی و جیگری سه رۆکی کورپه ندی زمانی عه ره بی له قاهره و ماموستای زانستی
زمان له کولیجی دارو لعلوم. زانکوی قاهره:

له م سه رده مه دا قورئان توشی هیرشیک دپندانه بۆته وه، بۆ پیکانی مه ستیش
چهنده ها هۆکاری گرتوته بهر، هر له په پوی نوسراو وپیگه ئه لیکترونییه کانه وه تا گرتنی
کۆپو سیمینار و گونگره و بلاوکردنه وه ی سیدی تۆمارکراو و جگه له مانه ش..

له ننیوان ئه و گومانانه ی وروژاندویانه گومانی زمانه وانییه له هه ندی مه سه له ی زمانه وانی
ناو قورئانی پیروژ نه وه ی که لای هه ندی شاراو هیه و که وتونه ته ناو وه همیک که نه وانه
که یاندوته حوکمی ناراست، لیره وه پیویست بوو له سه ر زانایانی زانسته قورئانییه کان له و
بانگه شانه پامینن و پوی پاستیه کان ده ربخه ن.

له نوسین و پیزیه ندی گومانه کان" حاله تی پۆشنبیران له خوینه ری ئه م زانیارینامه یه
به هه ند وه رگیراوه، به پیتی پیزیه ندی ثایه ت و سوره ته کان پیکخواوه بۆ نه وه ی ئاسانکاری
بۆ زانسته خوازه کان بکات کاتیک ئه یانه ویت به دوا ی وه لامی گومانه کاندای بگه پین، هر بۆ ئه م
مه به سه ته واما ن به باش زانی بۆ هر گومانیک وه لامیک سهر به خۆ بنوسین و له وانه شه ئه م
پیکاره هه ستی بوونی دوباره بونه وه بدات به تاییه ت له ویا به تانه ی که په یوه ندیان له نیواندا
هه یه .

هەندى پايان وابوو بە شىوازى كۆتەر چارەبەكرايە هەروەك چۆن كۆپى شىرىنمان
 موخەمەد داود لە پەراوى {كەمال اللغة القرانية بين حقائق الاعجاز و اوهام
 الخصوم} ^{١٤} پێرەوى كردبوو، بە شىوێهەك دياردەكانى زمانەوانى پۆلەين بکۆرین و
 هەركۆمەلەى لە ژێر بەشى تايبەت بەخۆى وەلام بەرێنەوێه تا كۆرتەبەكریتەوێه و
 لەدوبارەبۆنەوێهش پزگارمان بێت.

هەرچۆنێك بێت ئاسانكارى كراوە بۆ خۆیتەر بەهۆى پزبەندى گومانەكان بەپێى
 پزبەندى ئایەت و سورەتەكانى ناو قورئان.

من خۆم پیاچونەوێهەكى ووردەكردوێه بۆ ئەم شاكارەى بەردەستتان تا بەمشێوێه
 لەنگەرى گرتوێه بەو هیواىەى مەبەستى خۆى بپێكێت و بەس بێت بۆ هەلۆهشەنەوێه و
 سەپنەوێه گومان لە عەقلى ئەوانەى وەهەمێکیان بۆ دروستبوێه، هەندىجارىش تێكەلە بە
 ئامارەكانى زمان پاراوى و پەوانبێزى.

لەكۆتاییدا ئەتێم ئەم كارە شاكارىكى زانستى زۆر باشە گشت كەسێك و كەسانى
 تايبەتەندیش لێى سودمەند ئەبن. تەنها خواش تەوفاق ئەدات.

* مامۆستا و دکتۆر مەحمود محمد عمارە... مامۆستای زانکۆى ئەزەرى، دەربارەى
 زانیارینامەى "پونکردنەوێه ئیسلام.. وەلامدانەوێه بوختان و گومانەكان"
 نوسیویەتى:

دواى تەواوبوون لەخویندنەوێه بەشێك لە زانیارینامەكە بەمشێوێه پرای خۆم تۆمار
 ئەكەم:

یەكەم: كۆششێكى ستایشكراو بەپاداشت ئەبێت بەوێستى خوا، لەپشتى ئەم كارەوێه
 غێرەتێكى جوان هەیه بۆ ئیسلام و پێغەمبەرەكەى.

١٤- ئامۆزگارىشمكردون ئەم پەراوێه بەكۆرتى لە كۆتایى ئەم بەشەدا دابنرێت

دوهم: ئهوانه ئى ئى گومانانە ئىخەنە ناوخەك بەدوای وەلامدا ناگەپىن بەلام
كۆمەلىكى فراوان لەخەك هەن هەنگاوىك دىن و هەنگاوىك ئىگەپىنەو و ئهوانە سودى
لىوهرئەگىن و دىنە ناو ئىسلام، هەيە لەناو ئىماندارانىشدا لەوانەيە ئى و گومانانە كاریان
تىبكات ئىم زانیارینامەيە ئاگادارکردنەو هەيە بۆ ئهوانە.

سپىيەم: دەرگاوانەکانى ئىم هیزشە بەمەرامە باوەپیان بە قورئان و سوننەت نىيە،
بۆيە پىويست بوو شتىك هەيىت متمانە بوون بەقورئان و سوننەتى پىغەمبەر بچەسپىتى
و جەختى لىبكاتەو، ئىو هەي كە زانایانمان بەهەق بۆي تىكۆشاوون و كاریکیانکردو
بواری پەرچدانەو هەي نەيىت و پشتگىرىشى لىكراو وەك ئىو هەي ئىمە دانپیانانى بۆ
ئەكەين و تەنها خوا یارو یاوهرە.

* مامۆستا و دکتۆر / محمد غەنیم غەنایم ... مامۆستا و سەرۆك بەشى پىشوی
شەریعەتى ئىسلامى لە كۆلیجى دارلعلوم زانکۆى قاھیرە نوسیویەتى:
بەشى شەشەمى زانیارینامەي پونکردنەو هەي ئىسلام پیاچونەو هەم بۆ کرد و موتالامکرد
بینیم کاریکی زانستى گەرەيە و پشت بەبەلگە و شىکاری ئىبەستى، بىرۆكەکانى بە
سانایى و ئاسانى ئىخاتەرپوو، لەسەرچاوەکانەو ووتەکان بەلگەدار ئەكات.

زۆر دەگەن نەيىت هەلەم نەبینى چونكە پىش منیش پیاچونەو هەي بۆكرابوو ئەمەش
بەلگەيە لەسەر گىنگیدان بەم شاكارە، من زۆر سوپاسى سەرپەرشتیارەکانى ئىم كارە
ئەكەم بەتایبەت مامۆستا و دکتۆر محمد داود و هەموو هاوکارەکانى نزاى بەردەوامى و
سەرکەوتنیا بۆ ئەكەم.

* مامۆستا و دکتۆر / عبدولحەمید مەدکور .. مامۆستا و سەرۆك بەشى پىشوی
فەلسەفەي ئىسلامى لە كۆلیجى دارلعلوم زانکۆى قاھیرە، ئەندامى كۆریەندى زمانى
ەرەبى لە قاھیرە: بەنوسین ووتى:

ئەم زانىيارىنامە "پونکردنەوہى ئىسلام.. وەلامدانەوہى بوختان و گومانەکان" م مۇتالاکرد خۇشحالىکردم چونکہ کۆمەلەك تاييەتمەندىم تىدا بىنى كە نرڭ و گرنكى بەرز ئەكاتەوہ لەوانە:

گەپانىكى وورد بەدوای ئەو گومانانەى كە وورۇتتەرى ھەبە پاشان ئەو كۆششە زانستیانەش كە وەلامى پىدراوہ تەوہ بەشىۋەك پوچەلىكردنەتەوہ وەقىقەتى قورئانىش دەربارەيان پوون ئەكاتەوہ، لەگەل ئەمانەشدا رىكارى عەقلى و لۇزىكىشى بۆ وەلامدانەوہ بەكارمەتاوہ، بەشىۋەى كە لەبەلگەكانى قورئاندا ديارە، ئەوہى كە ھەندىك وائەزانن بەلگەكانى قورئان تەنھا بەلگەى شەرعىن، و نازانن كە بەلگەى شەرعى عەقلىن، بىيانوى ئىسلامن بۆ ھەموو سەردەمەك و بۆ ھەموو تاكتەك.

پاشان پاستىيەكانى قورئان بەزمانىكى پاراوى وورد پىشكەش ئەكات و لەگەل ئەمەشدا پوون و پەوانە تواناى زياترى ئەداتى بۆ قەناعەت پىكردنى بەرانبەر.

لەگەل ھەموو ئەمانەشدا جەماوہرىكى فراوان لەخوینەرەن ئەدوینى، بەبونى بەلگەكانىشى تواناى پازىكردنى زانايان و لىكۆلرەكانى ھەبە، بەبونى ئاسانى و سانايى زانىارىيەكانىشى تواناى دواندى پۆشنىبرانى ناتاييەتمەندىشى ھەبە بى گرى و گرانى.

لەخوا ئەپارتمەوہ ئەوانەى ھەلسوۋپتتەرى ئەم كارەبون، نوسەر و سەرپەرشتىكارەكانى ھەمويان پاداشت بداتەوہ لەسەر ئەم كۆششە چاك و پىرۆزە، لىيان وەرگىت و بىخاتە ترازوى چاكەكانيان لەو پۆزەى پىتى ئەگەنەوہ، بەپاستى پاستىيەكانى ئىسلاميان بەخەلك گەياندوہ و لادانى توندناژۆكان و تەلەكەى فەلپا زانىيان گومانى خانەگومانەكانيان ھەلۆەشاندەوہ، سوپاس بۆ خوا و پاشان بۆ ئەوانىش خوا زياتر تەوفىقيان بدا خواى گەورە بيسەر و نزىكە.

* مامۆستا و دکتۆر/ عەبدولفەتاح ئەبولفتح ئیبراھیم.. مامۆستا و سەرۆک بەشی
بنەماکانی زمان لە کۆلیجی دیراساتی ئیسلامی و عەرەبی کچان لە زانکۆی ئەزھەر:
ئەنوسی و ئەلیت:

دوای بێنیی زانیارینامەی بەنرخ "پونکردنەوی ئیسلام.. وەلامدانەوی بوختان و
گومانەکان" ئەنوسم:

پونبویەو ئەمە کاریکی زانستی چاکی پێگەیشتوو، ئەوانەی پێی هەستان
ولیکۆلەرەکانیش پەنجیکی پاکی جیاوازی دڵسۆزانەیانداو، لەخوا داواکارین بیخاتە
ترازوی چاکەکانیان، کاتیکی بەدوای ئەوگومانانە کەوتون کە پوونەکانە تەواوی و
پاریزداوی قورئان، بەبەلگەی درەوشاو بەلگەنەویستی وپوون هەموو گومانەکانیان
لەگۆرنا، بە وەلامدانەویەکی زانستی و بیانوبڕ دانەنریت بۆ خانەگومان و داخ لەدەڵەکان،
ئەوانەی گەرەیی و جوانی و تەواوی زمانی قورئان نانس، ئەنەزانن نەدەرکی ئیعجازی
زمانەوانی قورئان ئەکەن کە خوا ئالینگاری مەزۆ و جنۆکەیی پێنەکات و کەسیش
نەیتوانیوە وێنەیی سورەتییکی بێنیت.

ئەم زانیارینامە بەزمانیکی پاراوی ووردی پەوانی عەرەبی نوسراوە لە ئاستیکی
بەرزداپە کەلەگەل چاکی ئامانج و بەریزی ئەنجام و گەرەیی مەبەستەکەدا ئەگونجیت
خوای گەرە باشترین پاداشتی هەموو ئەوانەباتەو کە بەشداربون لەم کارە
پێرۆزەدا، تەنھا خوا یارو یاوەرە و پێنمونی ئەکات بۆ پاسترین پێ.

* مامۆستا و دکتۆر/ محمد مۆتەوولی مەنسور.. مامۆستای زمانی عەرەبی لەکۆلیجی
زمانی عەرەبی زانکۆی ئەزھەر، بەنوسین و ئەلیت:

لەوکاتەیی دۆژمن کەلەبەکانی دەرختووە و تانەوتەشەر لە قورئان ئەدات کە
سەرچاوەی هیز و پێزی ئەم ئوممەتەییە، ئەم زانیارینامەییە کە کۆمەلێک بۆ بەریز
غیرەتیان بۆ دینەکیان هانیدان وەلامی ئەو گومانانە بدەنەو بەوەلامیکی زانستیانەیی

پشتبەستو بە بەلگەى عەقلى و نەقلى بەشێوەیەك گومانەكان بەتەواوى پوچەلكنەو،
هۆكار و لاوازییەكان دیاری بكەن بى زیادەپۆیى و ستم، بى ھێرشكردنەسەر بىرى
بەرانبەر، ئائەمەيە ئەو بەرنامەيەى قورئان فىرى كردوین وەك خوا ئەفرەمویت: {النحل
/ ادع الى سبيل}

بەبۆچونى من ئەم كارە زانستىيە ھەمەلایەنە لە شاكارە پێشەنگەكانى ئەم بوارەيە و
ئەوێ جیاوازی پێشەدات كۆكردنەوێ ھەموو گومانە پرش و بلاوێكانە لە دوتوویی ئەم
شاكارەدا، ھەروەھا بە شێوازێكى ئاسان و زمانێكى نەرم وەلامدراونەتەو.
لەخوا داواكارم ھەموو ئەوانە بەمكارە ھەستاوین بەباشترین پاداشت بداتەو و بەسود
بێت و لە ترازوێ چاكەكانماندا بێت لە پۆزى ھەستانەوێمان {يوم يقوم الناس لرب
العالمين} المطففين

* مامۆستا و دكتور/ عەبدولمەجید محمود عەبدولمەجید مامۆستای بەشى شەریعەتى
ئىسلامى لە كۆلیجى دارولعلوم زانكۆى قاھیرە، ئەنوسیت و ئەلئیت:

راپۆرتێك دەربارەى بەشى گومانەكان لەسەر سەرچاوەبوونی سوننەت و بەبەلگە
سەیرکردنى لەناو زانیارینامەى "پونكردنەوێ ئىسلام... وەلامدانەوێ بوختان و
گومانەكان" ئەم بەشە لە زانیارینامەكە پیاچونەوێم بۆكرد، ئەو ھەستە دلخۆشیکردم كە
بینیم كۆششێكى گەورە كراوێ لە كۆكردنەوێ و پۆلینكردن و دەرھێنان، گرنگییەكى
زۆرى پێدراوێ كە پالئەرە ئەخلاقى ئایینى و زانستى و نەفسیەكانى پشت ئەم
زانیارینامەيە دەرئەخات و شایستەى ئەوێ شوینى خۆى لەناو زانیارینامە بالاكاندا
بكاتەو.

سوپاسى خۆم ئاراستەى ئەوكەسانە ئەكەم گرنگیان بەم كارە داوێ لەخواش
ئەپاریمەوێ كە مەستەكانیان بپێكن و ھەولێكانیان پیرۆز بكات و بیخاتە ترازوێ كردهوێ
چاكەكانیان لە خۆیندنەوێم بۆ ئەم بەشە تەنھا چەند ھەلەيەكى زۆر كەم دۆزییەوێ و
راستەمكردنەوێ.

* مامۇستا و دكتور/ ئەحمەد يوسف سولەيمان... مامۇستا و سەرۆك بەشى پېشوى

شەرىعەتى ئىسلامى لە كۆلىجى دارولعلوم - زانكۆى قاھىرە، بەنوسىن ئەلىت:

بەشى دوازدهى زانىارينامەى "پونكرنەوہى ئىسلام... وەلامدانەوہى بوختان و گومانەكان" ەم خویندەوہ بەناونىشانى: گومانەكان دەربارەى تەواوى و پارىژراوى قورئان، ە ئەم بەشە لەهەشتاودوو گومان پېكھاتوہ نوسەرەكانى بە بېلايەنانە و بابەتيانە نوسىويانە و وەلامەكانيان ئەو كەسانە پازى و تېرنەكات كەبەدواى پاستيدا ئەگەرېن، ئەم وەلامانە لەئاستىكى بەرزى دارپشتن و پونى و گشتگېرى لە بەلگە و بابەتدا خۆى ئەبىننيتەوہ، لەسەروى ئەمانەشەوہ پىزىبەندى و كورتېرى و درىژبونەوہى بەگونجاوى پېكەوہ گرېداوہ و لەگەل گەرانەوہش بۆ سەرچاوہ ئەسلىەكان، كەسەرچاوہكان كۆن و نوېشيان تېدايە.

پام وايە بەتەواوبونى ئەم زانىارينامە كەلىنېكى زۆر گەورەى كىتېبخانەى ئىسلامى ئەم سەردەمە پېنەكاتەوہ

و توپىنېتى گەنجەكانمان پاراو ئەكات، يارمەتى ئەدات بۆ پاراستنى بېروباوەرەكەى و زياتر وابەستەى ئاينەكەى ئەكات.

* مامۇستا و دكتور/ محمد صالح توفيق... مامۇستاي زانستى زمانى بەراوردكارى و پاگرى كۆلىجى دارولعلوم - زانكۆى قاھىرە، بەنوسىن ئەلىت:

زانارينامەى "پونكرنەوہى ئىسلام... وەلامدانەوہى گومان و بوختانەكان" بەرنامەيەكى زانستى تەندروستى لەخۆگرتوہ لەهەلەى تايب و زمانەوانىش بەدورە، زۆر دەگمەن نەبېت و ئەوېشمان پاستكرىوتەوہ، وپياچونەوہش بە بەراوردكارىەكان و ئەوہش كە پەيوەندى بەعەدى قەدىمەوہ ەيە ەلەكانى پاستكراونەتەوہ، خواى گەورەش ياروياوەرە.

*مامۇستاو دىكتور/ محمد ئىبراھىم شەرىف... مامۇستا و سەرۆك بەشى پېشىوى

بەشى شەرىعتى ئىسلامى لە كۆلىجى دارولعلوم زانكۆى قاھىرە، بەنوسىن ئەلىت:
زانىارىنامەى "پونكرىنەوہى ئىسلام.. وەلامدانەوہى بوختان و گومانەكان" زۆر
كارىكى گەرەپە لەولايەنەى تۆپى ناوہتەوہ بۆ ھەمووئە و پىشويىيانەى كە داخ
لەدلەكانى ئىسلام دروستىئەكەن و پوى ھەمويان و ئاژاوەكانىيانى دەرختوہ، بەگيانىكى
بەرز و بەسۆزەوہ بەبەرنامەپەكى زانستىيانەى بەلگەدارەوہ، لەگەل شىكارىپەكى گونجاو
بۆ گشت پۆشنېيران لەلايەك و لەلايەكىتر ئەم جۆرە لەكار وەلامى وىستى موسلمانان
بەگشتى ئەداتەوہ.

ئەمەكارىكە جىگەى ستايشە و ئەوانەى پىى ھەستاون شاىستەى پىزو پاداشتى
دونىاو قىامەتن.

*مامۇستاو دىكتور/ يوسرى ئەحمەد زىدان... برىكارى كۆلىجى دارولعلوم بۆ خويندىنى
بالا. زانكۆى قاھىرە، بەنوسىن ئەلىت:

زانىارىنامەى " پونكرىنەوہى ئىسلام.. وەلامدانەوہى بوختان و گومانەكان"
شاىستەى پىزو و خويندىنەوہ و ەرگرتنە، چەندەھا بىرۆكەى لارو و گومانى نابەجى كە
دوژمنانى ئىسلام بازاپى بۆ گەرم ئەكەن و ھەندى لەموسلمانانىش بەنەزانى شوپىنى
كەوتون و كەوتونەتە ژىر كارىگەرى پاگەياندى دژ بە ئىسلامى پاست و دروست، لەوانە:
ئەو گومانانەى دەربارەى جېنشېنى ئەبوبەكر خاى لى پازى بېت ئەوورۆژىنرى ھەرەھا
دەربارەى پەيماندىنى عەلى كورى ئەبوتالىب بە ئەبوبەكر خوا لىيان پازى بېت و جگە
لەمانەش.

ئەم زانىارىنامە زانستىيە، تەواو لەكاتى خۆيدا ھات بۆ ئەوہى وەلامى ھەموو
پرسىارەكان بداتەوہ كە دەربارەى ئىسلام و مېژوہەكى ئەكرىت بە تەواوى بى لايەنيانە
و بابەتيانە بۆئەوہى ھەموو ناخالىبون و شاراوەپەك دەربارەى مېژوو مەسەلەكان

بزانریت، هه موو گومانیک به به لگه ی عه قلی و نه قلی بیانوی بپریت و هه لوه شیته وه، نای
موسلمانان چهنده پتیوستان به بونی ئەم زانیارینامه و خویندنه وه ی هه یه.

خوا پاداشتی زۆری هه لسه پینه رانی ئەم زانیارینامه یه بداته وه و هه موو ئەوانه ش
به شداریان تیدا کردوه، خوا پاداشتی به رگریکردنیان له م نیسلامه بداته وه و پاداشتیان
بداته وه له سه ره لمانینی پووی درۆ بوختان و لادانی فیکری نیازگلاوه کان.

* مامۆستا و دکتۆر/ حوسه ین سه موره... مامۆستا و سه رۆک به شی شه ریه تی
نیسلامی له کۆلیجی دارولعلوم - زانکۆی قاهره، به نویسن ئەلیت:

زانیارینامه ی "پونکردنه وه ی نیسلام... وه لامدانه وه ی بوختان و گومانه کان" من
پیاچونه وه م بۆ ئەو گومانانه کرد که ده رباره ی پیگه ی ئافره ت له نیسلامدا، هه روه ها
ئەو گومانانه ی ده رباره ی عیباده ته کانی نیسلامن. ئەم گومانانه به شیوه یه کی بابه تیانه و
زانستیانه چاره کراون و پێگای زانستخوازن پوناک ئەکاته وه، بانگه شه ی خاوه ن
مه رامه کانیش به تال ئەکاته وه له موسلمانان و جگه له موسلمانانه کانیش ئەوانه ی شه یتان
لێیانی تیکه لکردوه.

زانیارینامه که شاکاریکی زانستی گرنگه له بواره که ی خۆیدا، توێژه ری جیاواز و
به توانا پێی هه ستاون، هه موو ئەو گومانانه ی که ده رباره ی پیگه ی ئافره ت و
په رسته شه کان ئەو ورۆژینری هه لوه شاهه ته وه، خوا پاداشتی خیری هه موو ئەو به پێزان
بداته وه که به مکاره هه ستاون، چونکه میللته که مان زۆر پتیوستان به مجۆره کارانه یه، له
به نرخی بابته و ئاسانی رێکار و به لگه دار بونه که یدا.

له خوا داواکارم پاداشتی به خیری هه لسه پینه رانی ئەم زانیارینامه بداته وه و بیخاته
سه ر ترازوی چاکه کانیا و کارچاکیکی نه پراوه ش بیت بۆ دوا ی خۆیان، ته نها خوا ته وفیق
ئەدات.

* مامۆستا و دکتۆر/ ئەحمەد قوشتی عەبدولرەحیم... مامۆستای فەلسەفەی ئیسلامی

یاریدەدەر لە کۆلیجی داروعلووم - زانکۆی قاھیرە، ئەنوسیت و ئەلیت:

موتالای ئەم شاکارە " پونکردنەوێ ئیسلام.. وەلامدانەوێ بوختان و گومانەکان" م کرد کە لە کاتی خۆیدا هات، لە مەکانەدا ھێرشى بێویژدانانە بۆسەر ئیسلام توندتر بوو، بیروبאוێ و شەریعەت و پێڕەویشى گرتۆتەو، توتییەکانیش زۆربوون ئەوانەى ئەلێنەو، نەزانستیان ھەبە نەپەوشت، ئەم کارە هات کە لێنێکی فراوانى پێکردەو، بۆئەوێ تۆیشوو بداتە ھەموو خۆینەریکی پۆشنەبیری بەویژدان بۆ پەرچدانەوێ گومانەکان و ھەلۆەشانەوێیان.

لەخوای گەرە داواکارم ئەو کەسانەى بەمکارە ھەستان سەرکەوتوبکات و پاداشتی بەخیریان بداتەو.

پێشەکییەکی گشتی بۆ بەشی قورئان لە زانیارینامەکە

أ. د. محمد محمد داوود

مامۆستا لە ھەردوو کۆلیجی ئاداب و پەرەردە/ زانکۆی قناة السويس

پاگرى پەیمانگای: معلمى القرآن الكريم

شەر لە دژی قورئان:

ھێرش کردنە سەر قورئان لەیەکەم دابەزینی قورئان دەستی پێکردووە و ئاگرەکەى کلپەى سەند کاتێک قورئان پووبەپووى بت پەرستى وەستایەو، قورئان یەکەمین بەرەنگاربونەوێ ئەم جەنگەى تۆمارکردووە لە کاتی پوودانییدا و لە تاوتوێکردنی ئەم باسانەدا پون ئەکرێتەو. کەواتە دژایەتیکردنی قورئان کۆن و نوێیە.

ئەم جەنگە بەردەوامە ھەندى جار توندو بلیتسەدارە و ھەندى جاریش بەرەو خاموشى ئەپوات، لە ماوێ شەپى خاچ پەرستاندا قورئان پووبەپووى ھێرشىکی درندانە بوویەو "

هه‌ندی له پۆژه‌لاتناسه‌كان په‌پاویکیان به‌ناوی {دحض القرآن الک‌ریم} دانا واته: بۆ‌پ‌دانی قورئانی پ‌یرۆز . له‌م په‌پاوه‌دا له‌فزه‌کانی قورئان نه‌ک واته‌کانی وه‌رگ‌یرا بۆ‌ زمانێ لاتینی بۆ‌ئه‌وه‌ی بوار بۆ‌ لادان و گۆ‌پانی قورئان خۆش‌که‌ن، به‌لام هه‌موو هه‌وله‌کانیان نه‌زۆک بوو قورئان وه‌ک خۆی به‌ پارێزراوی مایه‌وه‌.

ه‌یرشی ئۆی بۆ‌ سه‌ر قورئان زۆ‌ر د‌ژوارتره‌ له‌وانه‌ی پ‌یشوو چونکه‌ له‌سه‌ر تۆ‌په‌کانی ئه‌نته‌رنی‌ت و که‌ناله‌ ئاسمانیه‌که‌نه‌وه‌ ه‌یرش ئه‌که‌ن و ته‌نانه‌ت کۆمه‌لێک له‌ لێکۆله‌ره‌ ئه‌مریکیه‌کان قورئانیکیان به‌ناوی {الفرقان الحق} دانا که‌چی قورئان به‌سه‌ر ئه‌ویشدا سه‌رکه‌وت چونکه‌ قورئان که‌لامی خوايه‌و بۆ‌ بۆ‌ ئه‌وانه‌ی په‌نای بۆ‌ ئه‌به‌ن به‌به‌زه‌یی و پ‌ی‌نمونی و ئارامیه‌، زۆ‌ر جیاوازه‌ له‌ هه‌له‌وپه‌له‌ و که‌موکورتی م‌رۆ‌قه‌کان، ئه‌م ململانی به‌رده‌وام ئه‌ب‌یت له‌نیوان چاکه‌ و خراپه‌دا و له‌نیوان هه‌ق و نا‌هه‌قدا ئه‌مه‌ سوننه‌تی خوايه‌ له‌ناو دروستکراوه‌کانیدا.

– زانایان له‌هه‌مو سه‌رده‌مێکدا کۆششی به‌رچاویان هه‌بوه‌ بۆ‌ لادان هه‌له‌وه‌شاندنی گومانه‌کان له‌وانه‌:

- په‌پاوی {الرد علی ابن الراوندی الملحد} ی جاحظ (ت ۲۵۵ هـ).
- په‌پاوی {مشکل القرآن} لابن قتیبه‌ الدینوری (ت ۲۷۶ هـ).
- هه‌ردوو په‌پاوی {التمهید و اعجاز القرآن} ی ابوبکر الباقلانی (ت ۴۰۳ هـ).
- په‌پاوی {تنزیه القرآن عن المطاعن} ی قاضی عبدالجبار (ت ۴۱۵ هـ).
- په‌راوی {حقائق الاسلام و ابطال خصومه} ی عباس محمد العقاد
- په‌پاوی {شبهات حول الاسلام} ی محمد قطب
- جگه‌ له‌مانه‌ زۆ‌ر‌تریش هه‌ن وه‌ک ئه‌وه‌ی زانایانی ته‌فسیر له‌کاتی ته‌فسیرکردندا باسیانکردوه‌ به‌تایبه‌ت ئه‌مانه‌ی خواره‌وه‌:
- {معانی القرآن} للفرأ (ت ۲۰۷ هـ).

- {الكشاف} للزمخشري (ت ٥٢٨ هـ).
- {تفسير الكبير و مفاتيح الغيب} للفخر الرازي (ت ٦٠٤ هـ).
- {روح المعاني} للالوسي (ت ١٢٧٠ هـ).
- {تفسير التحرير و التنوير} ي محمد طاهر عاشور
- {تفسير القرآن الحكيم: تفسير المنار} ي محمد رشيد رضا
- {مناهل العرفان في علوم القرآن} ي زرقاني
- هروه‌ها په‌راوه‌كاني ئيعرابي قورئاني پيروژ له‌كۆن و نويدا له‌وانه:
- {معاني القرآن و اعرابه} ي زجاج (ت ٢١١ هـ)
- {اعراب القرآن} ي نحاس (ت ٣٢٨ هـ)
- {التبيان في اعراب القرآن} ي عكبري (ت ٦١٨ هـ).
- {اعراب القرآن الكريم} ي محي الدين الدرويش .... هتد

زۆرتريني تانه‌كان كه له‌قورئان نه‌درێت له‌م په‌راوانه و شيوه‌ي نه‌مانه وه‌رگيراون!
 نه‌چن ته‌نها گومانه‌كه نه‌گويژنه‌وه و وه‌لامه‌كه‌ي وازليديتن، هه‌رگومانتيكيش به‌چه‌نده‌ها
 پوو نه‌يگويڤن بۆ نه‌وه‌ي گومانه‌كان زۆركه‌ن و بۆ خوينه‌ر واده‌ركه‌وييت له‌به‌رده‌م ده‌يه‌ها
 گوماندا وه‌ستاوه‌ته‌وه به‌لكو له‌مه‌ش زياتر بۆ قورسكردني تاي ترازوه‌كه‌يان ديڤن بوختان
 بۆ قورئان و پيغه‌مبه‌ري ئيسلام و موسلمانانيش دروست نه‌كه‌ن، بوختان جنيو به‌گومان
 ناژمي‌دردي بۆيه باس نه‌كردني و خۆلادان ليتي باشتريڤ چاره‌سه‌ره.

هه‌يش كردنه سه‌ر قورئان بۆ؟

پالنه‌ر زۆرين بۆ هه‌يش كردنه سه‌ر قورئان نه‌كرێت له‌دوو پالنه‌ردا چپي كه‌ينه‌وه:
 – پالنه‌ري ده‌روني: بريتييه له‌ به‌ناراست ده‌رخستن و ئاوه‌ژوكردني هه‌ق، نه‌مه‌ش له
 شكست و ده‌سه‌وساني به‌رانبه‌ره‌وه سه‌رچاوه‌ نه‌گري كه‌ ناتواني پويه‌پوي بوه‌ستى،
 ده‌سه‌وساني به‌رانبه‌ر به‌ ناحه‌ز زۆربه‌ي كات نه‌بيته هۆي دروستكردني بوختان بۆ

به رانبهر، ههروهه بونی سیفاتی خراپ ئه بیته هۆی ئه وهی بدریته پال خه لکانیتر بۆ ئه وهی له خو لادری ئه مه لای دهر و ناسان به ئیسقات ناسراوه و به فیلکی به رگری ناسراوه تا که کهس په نای بۆ نه بات کاتی که بیه ویت له و دهر و ن ئالۆزیه خوی پزگار کات که تیی که وتوه، چونکه زالبون هه میسه بۆ بیرى به هیتره . ئیسلا میش وه ک زانراوه له بیرو باوه پو ره و شتدا به هیترینه و له به هیتری شوینکه و توانییه وه نییه وه ک ئایینه کانیتر به لکو هیزه که ی له خویدا به چونکه پاسته و خیره و ئاسایشه و ئارامیه، توشی هیچ لادان و گوران و پوکه شکارییه ک نه بووه .

هه ر لیتره وه دۆرانی پۆژئاوا له سه ر ئاستی فیکری و رۆحی، له گه ل سه ر که و تنی له بواری سیاسه ت و ئابوری و سه ربازی پالنه ری بووه بۆ دهر چونی له گفتوگو و لۆژیک بۆ به کاره یێنانی هیژ و تۆمه ت به خشینه وه و گهنده لکاری ئه وهی ئه ی کات هه موی ناهه قی و سه تمکارییه .

– پالنه ری مه عریفی: بریتییه له به زیوی پۆژئاوا بۆ پوه بوونه وهی لایه نی فیکری ئیسلام، هه رچه نده موسلمانان به زیون به رانبهر پۆژئاوا له بواره کانی سیاسه ت و ئابوری و سه ربازی له م سه رده مه دا.

هه تا ئیسته ش پۆژئاوا موماره سه ی بیرى په راویزخستن و فریدانی به رانبهری هه یه به به رده وامی تانه دان له قورئان و پێغه مبه ریتی پێغه مبه ر، له هه مان کاتدا ئیسلام تاوانبار ئه کات به وهی موماره سه ی په راویزخستنی به رانبهر ئه کات.

بیری رۆژه لاتناسی و هیرشکردنه سه ر قورئان:

له و ویردانه ی که قورئان پواندویه تی تیاماندا ئه بیته بلێن پۆژه لاتناسان هه مویان وه ک یه کنین، هه یانه له سه ر هه ق وه ستاوه و به ویردانه وه مامه له ی له گه ل پاستییه کان کردووه، هه یشیانه سنوری به زاندوه و خراپه ی نۆری به رانبهر پاستییه کان کردووه .

له و بیرۆکه پۆژه لاتناسیانهی که به شداریوو له هێرشکردنه سه ر قورئان له پێگهی لیکۆلینهوه قورئانییه کان بوو، نمایش کردنی ئەم نمونانه ده ریده خه ن که قه باره ی دژایه تیکردنه که چه نده:

۱/ په پاوی تیودور نولدکه: {تاریخ القرآن} geschichte des qorans، له ناودارترین په پاوه که پۆژه لاتناس نوسی بیستی له میژوی قورئاندا ئه وه ی دوا ی ئه و هاتوه و نوسراوه له ژێر کاریگه ری ئه مدا بووه، ئەم په پاوه بوویه ئینجیلی پۆژه لاتناسه کان و بوویه سه رچاوه بق هه موو لیکۆلینه وه کان ده رباره ی قورئان.^{۱۰}

۲/ په پاوی جولد تسیهر به ناو نیشانی^{۱۱}:

die richtungen der islamtschen koranauslegnug

۳/ په پاوی جون وانسبر به ناو نیشانی: دراسات قرانیة و طرق تفسیرها

Quranic studies: sources and methods of scriptural interpretation

له مه تر سیدارترین په پاوه و ئه وانه ی به دوایدا هاتون که وتونه ته ژێر کاریگه ری ئەم په راوه له لیکۆلینه وه قورئانییه کان و میژوی ئیسلامی به گشتی.

ئه و بانگ شه و فیشالانه ی که وانسبر وروژاندوبی خۆی نه گرت و داڕما له به رده م ئه و توێژینه وه زانستییه ی که توێژه ر سه عد عبدالله عه بدولعه زیز کردی به ناوی {کتابات اسلامیه من مکه المکرمه} ئەم توێژینه وه سه لماندی ئه و هه لکۆلراوه قورئانیانه ی که له مه که هه یه پوچه ئی بیرۆکه که ی وانسبر ئه سه لمینن که ئه ئی قورئان له مه که نه هاتوه.

۴/ په پاوی دون ریتشاردسون به ناوی: {اسرار القرآن} secrets of the Koran ئەم په پاوه ش سیاسه ت و دیراسانی قورئانی تیکه ل ئه کات.

۵/ په پاوی نیل روبنسون به ناوی: اکتشاف القرآن: مقاربه معاصره لنص محجب.

۱۵ - ئەم په پاوه وه رگێژراوه ته سه رۆ زمانی عه ره بی

۱۶ - ئەم په راوه وه رگێژراوه بق زمانی عه ره بی له لایه ن د. عبد الحکیم النجار له ژێر ناوی: مذاهب التفسیر

Discovering the quran: a contemporarg approach to a veiled text

٦/ په پړاوی کریستوف لوکسنبورج به ناوی: قراءة سریانیة - ارامية للقران : مساهمة فی تحلیل لغة القران.

Die syro _aramaische lesart des Koran ein beitrage zur entschlusselung der quran sprache.

کریستوف لیږه دا ژور پېده چېت ناویکی خوازاو بیت و نه م دیاردهی ناوی خوازاو له م سالانہی دوایدا بۆته شتیکی باو بۆ نه وانهی هیرش نه که نه سهر قورشان له وانهی له بهر ترسی په رچه کرداری نیسلامیه کان بیت دژی نه وانهی زماندریژی و ناهه فی به رانه ر قورشان نه که ن.

٧/ په پړاوی نیبن وراق به ناوی: بۆچی من موسلمان نیم؟

why I am not a muslim ?

نه م په پړاوه ش به به رنامه یه کی زانستیانه په خنه ی ژور توند و به هیژ له نیسلام نه گریت بی نه وهی له ناوه پوکدا هیچی راست بیت.

نه م مشتیک بوو له خه رواریک حه زمکرد خوینه ی به پیز ناگاداریک م له وهیرشه دپندانه ی که له دژی قورشان نه کریت، وه سفیک نابینم بۆ نه م بوختانانه بشیت باشر له م ووته ی پایه دار ماموستا محمود محمد شاکیر که نه لیت: ناحه زان مه به ستیان نه بوو پۆشنیری به پۆشنیری وه لام بده نه وه یان ویلبونیک به پینمونی چاره بکه یان ناهه قیک به هه قیک ببه زیتن یان هۆکاری لاوازی به هۆکاری به هیژ بسپنه وه به لکو مه به ستی سهره کی و کوتایان نه وه بوو که له گۆره پانی پۆشنیری جیهانی نیسلامیدا کوژاو برینداریکی ژوربخه و نه توانن هه ستنه وه و له شوین نه واند کومه لیک دابینن دهرک و زیریان کارنه کات به وشپوه نه بیت که نامارهیان بۆ نه کریت، تاوانی نه وان له تیکشانی گه وړه ترین پۆشنیری مرقایه تی که تانیسته ناسرابیت وه ک تیکشانندی ده ولته تکه نه و

نه توانی من و تویی له گه لدا بکریت، به لئی شهوهی خوا مۆله تیدا بوو دوژمنان توانیان
سه رکهن به سه رماندا و شهوهی ویستیان لییانسه ندین.^{۱۷}

قورئان تا دیت هیز و بلندی زیادتر دبییت به رانبهر گومان و بوختانه کان:

هه رکه س سه یزکی میژوی قورئانی پیروژ بکات له هه موو کات و ساتیکدا شه بییت
هه رکات هیز شه کان توندتر بوین زیاتر راستیه کانی قورئان ده رکه وتون و به هیزتر
ده رکه وتوه، ئه م راستیه گه شتۆته پادهی ئیعباز چونکه قورئان هه ر خۆی هیه گومان و
ناهه قیهه وه رناگریت و پوچه لئی ده کاته وه! وهک له سوره تی فوسيله تدا هاتوه: { ٤٢ }
ثابه ته کانی قورئان له سه ر قه ناعه ت به عه قل و له سه ر ئارامی دلان ئیش شه کات،
هه روه ها له سه ر هه لمالینی پوی درۆ و بوختانه کان پاره ستاوه بۆ شه وهی هه رکه سیك
باوه پی پیده هینی له سه ر چاوپوونی بییت و شه وه یشی پیی کافر شه بییت هه ر له سه ر
چاوپوونی بییت.

قورئان خۆی سه رکه شه کان شه دیوتی، چونکه دوانگهی خوایه له گه ل
دروستکراوه کانی و خۆی باشیان شه ناسی له ئایه تی (١٤) ی سوره تی (الملك) دا شه فه رموی:
﴿أَلَا يَعْلَمُ مَنْ خَلَقَ وَهُوَ اللَّطِيفُ الْخَبِيرُ﴾ (١١)، مه گه ر خوا نازانیت کتی دروست کردوه و چۆنی
دروست کردوه، له کاتی که لدا شه زاته وردکارو به سۆزو ئاگایه. له قورئاندا نمونه ی پێنوین
هه یه بۆ که سی ملهوپ، وهک گفتوگو له گه ل نمرود که له سوره تی به قه ره دا هاتوه:

﴿لَمْ تَرَ إِلَى الَّذِي حَاجَّ إِبْرَاهِيمَ فِي رَبِّهِ أَنْ آتَاهُ اللَّهُ الْمُلْكَ إِذْ قَالَ إِبْرَاهِيمُ رَبِّيَ الَّذِي يُحْيِي
وَيُمِيتُ قَالَ أَنَا أُحْيِي وَأُمِيتُ قَالَ إِبْرَاهِيمُ فَإِنَّ اللَّهَ يَأْتِي بِالسَّمْسِ مِنَ الْمَشْرِقِ فَأْتِ بِهَا مِنَ الْمَغْرِبِ
فَبُهِتَ الَّذِي كَفَرَ وَاللَّهُ لَا يَهْدِي الْقَوْمَ الظَّالِمِينَ﴾ (البقرة)،

۱۷ - له روته یه کیدا ده رباره ی ئیعبازی قورئان، له پێشه کی په راوی مالک بن نبی {الظاهرة القرآنية} له
وه رگریانی مامۆستا و دکتۆر: عبدالصبور شاهین ۲۱۷.

ئایا نەتبیسئووە و نەتپوانیووە تە ئەو کەسەى دەمەقالەى دەکرد لەگەڵ ئیبراهیمدا لە بارەى پەرورەردگاریەووە لەبەر ئەوەى خوا پاشایەتى پێبەخشى بوو، (لە جىباتى باوەرپەتەن و سوپاسگوزارى کەچى دەمە دەمى دەکرد لەگەڵ ئیبراهیمدا)، (ئەم لووت بەرزىەشى کاتێک بوو بە هەواو فیزاوە پرسىوویەتى لە ئیبراهیم کە پەرورەردگارى تۆ کىيە؟ ئەویش لە وەلامدا وتى: پەرورەردگارى من ئەوزاتەى کە ژيان دەبەخشىت و مردنىشى بەدەستە، (نەمرود لە وەلامیدا) وتى: جا منیش ژيان دەبەخشم و مردنىشم بەدەستە، (ئىنجا فرمانیدا هەندىک لە نەیارانى بکوژن گوايە ئەو دەیانمرىنىت، هەندىکىشى نەکوشت گوايە ئەو ژيانى پێبەخشىن!!)، ئەوسا ئیبراهیم وتى: بەپاستى خوا خۆر لە پۆژەلاتەو دەهینىت جا (ئەگەر تۆ دەتوانىت) لە پۆژئاواوە بپهینە، ئىنجا ئەو بى باوەرە پەنگى پەپى و دەمکوت کراو وەلامى ئەما، بىگومان خوا هیدایەتى قەومى زالم و ستمکار نادات. لەبەر ئەوەى قورئانى پىرۆز پەپاوى پىنمونیەهەموو ئایەتیک بەلکو هەموو ووشەىەک و هەموو پىتیکى نەپىنیەک لە نەپىنیەکانى پىنمونى خواى لەخۆگرتووە ئەگەر گەيشتە دل و عەقلىش لى پاما ئەوا لەویدا ئەگاتە پەناگای ئارامى و پاستىیە نەپراوەکە و بەخىراى وەلامى ئایەتەکان ئەداتەو دواى ئەوەى لىوانلىو ئەبىت لە باوەر و متمانە.

منیش بىگومانم و بەدل و عەقل و ئەزمونیش کە هیرشى ئەم سەردەمەش وەک جاران لە بەرژەوهندى قورئان تەواو ئەبىت و سەرکەوتنىش بە دەرەنجامەکان ئەپىورىت دەرەنجامەکانیش ئەمانەن:

یەکەم: دواى هەموو هیرشىک سەرنجى زیاتر بۆ لای قورئان پائەکشىریت و دواى ئەوێش خاوەن عەقلە پىگەيشتووەکان زیاتر لىکۆلینەو و پامان ئەکەن لە قورئان، لەبەر ئەوەى قورئانىش لای خواوەیە و پاستە و وەک قسەى خەلکى نییە بۆیە دل و عەقلە تىژەکان بۆلای خۆى پائەکشى و چەنەها کەس هەبون بەدلى پەر لە گومانەو هاتون

بۆلای قورئان به لām قورئان چوه ته ناودليان و به باوه پى پته و و به قورئانه وه
كه پراوه ته وه.

دوهم: موسلمانان له خهوى بيتاگايى هه لده ستينى و دواى ئه وهى پشتيان له قورئان
كردبوو به په وشت و كردار دينه وه و خالى خويان چاك نه كه نه وه، نه بنه وه به
ئاوينه يه كى پاك و ديسان وه ئه و خيرداريهى خوا له وانى وويستوه به ده ستى دينه وه.

﴿كُنْتُمْ خَيْرَ أُمَّةٍ أُخْرِجَتْ لِلنَّاسِ تَأْمُرُونَ بِالْمَعْرُوفِ وَتَنْهَوْنَ عَنِ الْمُنْكَرِ وَتُؤْمِنُونَ بِاللَّهِ وَلَوْ
ءَاثَرُ أَهْلِ الْكِتَابِ لَكَانَ خَيْرًا لَهُمْ مِنْهُمْ الْمُؤْمِنُونَ وَأَكْثَرُهُمُ الْفَاسِقُونَ ﴿١١٠﴾﴾ (ال عمران)،
به پاستى ئيوه چاكترين ئوممه تيكن كه (بۆ سوودى) خه لكى هيتراونه ته مه يدانه وه،
چونكه فرمان به چاكه ده دهن و قه ده غهى خراپه ده كهن و باوه پى دامه زراوتان بخوا
ده هيتن، خو نه گهر خاوه نانى كتىب باوه پيان بهيتايه (به ئاينى ئيسلام) ئه وه چاكتر بوو
بۆيان هه يانه ئيماندارن، به لām زۆريه يان گونا هبارو تاوانكارن.

هه ستركردى موسلمانان به مه ترسى وايان ليده كات په نا بۆ خوا بيهن و لى نزيك
بينه وه و بگه پينه وه.

له هه موو هيرشه كانى پيشوو هه ر له سه ره تاى دابه زينى قورئانه وه زالبوون بۆ قورئان
بووه، كاتيك بيتاوه په كان ويستيان كه س گوى له قورئان نه گريت وه كه اه سوره تى
فوسيله تدا ئه فه رمويت: ﴿وَقَالَ الَّذِينَ كَفَرُوا لَا تَسْمَعُوا لِهَذَا الْقُرْآنِ وَالْغَوَافِ لَعَلَّكُمْ تَعْلَمُونَ ﴿١٢٩﴾﴾
(فصلت)، بى باوه پان ده يانوت: گوى مه گرن بۆ ئه م قورئانه و بيكه ن به گاله و هه را و
هوريا (له م سه رده مه دا ئه و پراگه ياندنهى به ده ست ناحه زانه وه يه ئه و پۆله ده بينيت) بۆ
ئه وهى ئيوه زال بين و بيه نه وه. پويه پويونه وهى يه كلاكه ره وه ئه م ئايه تهى قورئانه كه
ئه فه رموى: ﴿وَإِنْ كُنْتُمْ فِي رَيْبٍ مِمَّا نَزَّلْنَا عَلَىٰ عَبْدِنَا فَأْتُوا بِسُورَةٍ مِثْلِهِ وَادْعُوا شُهَدَاءَكُمْ مِنْ
دُونِ اللَّهِ إِنْ كُنْتُمْ صَادِقِينَ ﴿١٣٠﴾﴾ (البقرة)، جا نه گهر ئيوه له دوو دليدان و گومان تان له م

(قورئانه پیرۆزه) ههیه که دامانبه زاندووه بۆ بهندهی خویمان محمد ﷺ نهگەر بۆتان دهکریت ئیوهش ههول بدهن سوورهتیککی وهك نهو بهیتن، هاوپهیمان و هاوکارهکانیشتان جگه له خوا (بۆ نهو مه بهسته) بانگ بکهن نهگەر ئیوه پاست دهکهن.

کاتیک پالنهوانهکانی پهوانبیزی نهیانتوانی گومان لهسهر قورئان بچهسپینن هاتن داوی پیکهاتن و ریککهوتنیا نکرد! داوایانکرد پیغه مبه ر ئایه تهکان بگۆرێ به ئایه تیر که نهوان پیتی پازی بن:

﴿وَإِذَا تُتْلَىٰ عَلَيْهِمْ آيَاتُنَا بَيِّنَاتٍ قَالَ الَّذِينَ لَا يَرْجُونَ لِقَاءَنَا أَتَأْتِنَا بِقُرْآنٍ غَيْرِ هَذَا أَوْ بَدِّلَهُ قُلْ مَا يَكُونُ لِي أَنْ أُبَدِّلَهُ مِنْ تِلْقَائِي نَفْسِي إِنْ أَتَيْتُ إِلَّا مَا يُوحَىٰ إِلَيَّ إِنِّي أَخَافُ إِنْ عَصَيْتُ رَبِّي عَذَابٌ يَوْمٍ عَظِيمٍ ﴿١٧﴾﴾ (یونس)

کاتیکیش ئایه تهکانی ئیمه که پوون و ئاشکرایه بهسه ریاندا بخوینرتهوه، نهوه نهوانهی که بهتهمانین ئامادهی بهردهم بارهگای ئیمه بین دهلین: قورئانیککی جگه له مه بهیتنهو بیخوینرهوه، یان بیگۆره (بهشیوهیهکی تر)، تۆیش نهی محمد ﷺ پێیان بلی: من بۆم نیه لهخۆمهوه نهوه بیگۆرم، من شوینی هیچ شتیک ناکهوم جگه نهوه نه بیت که بهوههی پیم دهگات، بهپاستی من دهترسم نهگەر یاخی بم له پهروهردگارم و نا فهرمانی بکه م گیرۆدهی سزایهکی سهختی پۆژنکی زۆر گهوره بيم.

خوای گهوره پیغه مبه رهکی پاراستوه لهوهی ئایه تیک یان ههرفیک یان خویندنهوه کهیشی لهبیر بجیت یان بیگۆریت، ئایه تهکان نهوه دوپات نهکه نهوه که پیغه مبه ر زۆر سووبوه لهسهر نهوهی هیچی لیتیک نهچیت بهلام خوا به ئایهت دوی لیکرد پهله نهکات چونکه نهو به فهرمانی خوا هیچی لهبیر ناچیت ﴿إِنَّ عَلَيْنَا جَمْعَهُ وَقُرْآنَهُ ﴿١٧﴾ فَإِذَا قَرَأْتَهُ فَانصتْ قُرْآنَهُ ﴿١٨﴾ ثُمَّ إِنَّ عَلَيْنَا بَيَانَهُ ﴿١٩﴾﴾ (١٧ و ١٨ ی قیامة)، بهپاستی لهسهر ئیمهیه کۆکردنهوهو خویندنهوی. جا کاتیک ئیمه دهخوینینهوه تۆش شوینمان بکهوه له

خویندنه وهیدا. پاشان به پاستی پوون کردنه وهشی له سەر ئیمهیه. ﴿سُقْرُوكَ فَلَا تَسْقُ﴾
 ﴿٦﴾ (الاعلی)، ئەی محمد ﷺ ئیمه قورئانت له ڕێگەی جوهره ئیله وه به سەردا
 ده خوینینه وه، ئیتر هەرگیز بیرت ناچیت.

(لا) - لێره دا نافیهیه نهك ناهیهیه چونكه ئەگەر ناهیه بوایه ئەبوو حەرفه عیله که ی
 کۆتایی فعله که نه مایه و واتای ئایه ته که نه وهیه: که ئیمه ئایه ته کان به سەر تۆدا
 ئە خوینین تۆ ئیتر هیچیت له بیر ناچیتته وه.

ئایه ته کان بۆ هه موو هۆشدارێک نه وه ئە سه لمێنن که ئەم ئایینه کاری مرقۆ نییه و
 عه قلی خه لکی به هه رمی نه هه یناوه به لکو لای خواوه دابه زیوه، بیا وه په کان ده سه وسانی
 خۆیانیا ن نه ئه شارده وه له پویه پویه نه وه ی قورئان بۆیه ئە یانوت: سیه ره ! وهك چۆن
 کاتێک خاوه ن زمانێکی پاراو و دانایه کیان نارد ه خزمه تی پێغه مبه ر ئه ویش عه تبه ی کۆپی
 په بیه بوو، کاتێک عوتبه گوێبیستی ئایه ته کا نی یوو دلی به ره و ڕێگا پاسته که ئە هات و
 گه راپیه وه لای سه رانی قوره یش هه والی پێدان: که نه وه ی موحه مه د نه یخوینی قسه ی
 مرقۆ نییه .... ئە وانیش ووتیان : ئە ی باوکی وه لید سیه ری لێ کردی.

ساله کان و سه ده کان تیپه ر ئە بن و قورئان پویه پوی هێرشیکێتر له گومان و دژایه تی
 نه بێته وه ! ئە ویش هێرشێ خاچه رسته کا نبوو و کۆمه لێکی زۆر له پۆژه لاتناسان
 ده ستیان کرده نوسین دژی قورئان و په پاویکیان به ناوی {په رچدانه وه ی قورئان} نوسی،
 هه ندیکێتر هاتن و له فزه کا نی قورئانیا ن وه رگێرپایه سه ر زمانی لاتینی بۆ نه وه ی هه نگاوێک
 بێت بۆ نه وه ی لادان و گۆرانا کاری تیدا دروست بکه ن، ئە وه ولانه هه موی به باچوون و
 قورئان زیاتر به رزبویه وه.

سه ره پای ئە وه فرمودانه ی که دوژمنا نی ئیسلام دروستیا نکرده و خزان دویانه ته ناو
 سوننه ته کا نی پێغه مبه ر بۆ نه وه ی دژایه تی قورئانی پێیکه ن به پاسته وخۆ یا ن

ناراسته و خۆ ده‌رباره‌ی نوسه‌ره‌کانی وه‌حی، زانایانی فهرموده ئاگاداریانداوه ده‌رباره‌ی ئه‌وه‌ له‌به‌ستراوانه و فهرموده نه‌بونیان.

له‌ سه‌رده‌می ئیستاشدا قورئان پویه‌پوی هێرشییکی هه‌مه‌لایه‌نه‌ی تاکه‌که‌سی و دامه‌زراوه‌ی زانستی و کۆمه‌لایه‌تی بۆته‌وه، به‌لکو له‌ر ئاستی نه‌ته‌وه‌یی به‌ ووروژاندنی گومان و نوسینی قورئانی هه‌له‌به‌ستراو.

لی‌ره‌دا جینگه‌ی باسه‌ بلێین له‌ تایبه‌تمه‌ندییه‌کانی قورئانه‌ له‌ناو هه‌موو په‌راوه‌کانی ئاسمان و زه‌ویدا که‌ شوێنکه‌وته‌کانی له‌ دلایندا به‌ پاریزراوی هه‌لیانگرتوو و له‌نیوان موسلمانان به‌ نوسراو به‌له‌به‌رکراوی ئه‌یگوێزنه‌وه و نه‌بوه و ناگری گوپانکاری خۆی لی‌بدا ، به‌لکو نوسخه‌ی هه‌لگیراو له‌ناو سینه‌کاندا هه‌موو هه‌ولێک پوچه‌ل ده‌کاته‌وه ئه‌گه‌ر بیان‌ه‌وێت بیخه‌نه‌ ناو نوسینه‌کانه‌وه، پاك و بی‌گه‌ردی بۆ ئه‌وه‌ خوایه‌ی فهرمویه‌تی: ﴿إِنَّا نَحْنُ نَزَّلْنَا الذِّكْرَ وَإِنَّا لَهُ لَحَافِظُونَ ٩١﴾ (الحجر)، به‌پاستی هه‌ر ئیمه‌ قورئانمان دابه‌زاندوو و بی‌گومان هه‌ر ئیمه‌ش پارێزگاری ده‌که‌ین و (نایه‌لێن ده‌ستی خیانه‌تکار هیچ جو‌ره ده‌ستیکی تی‌ بخات و هه‌موو هه‌ولێک بۆ ده‌ستکاری کردنی نه‌زۆکه‌).

بی‌گومان پاریزراوی قورئان ناگه‌رێته‌وه بۆ هه‌ول و کوششی خه‌لکی و بۆ شوێنی عه‌ره‌ب و موسلمانانیش ناگه‌رێته‌وه، چونکه‌ موسلمانان به‌چه‌نده‌ها قوناغی سه‌خت و دژواردا تێپه‌ریوه و لاوازیوه ئه‌گه‌ر پاریزراوی قورئان په‌یوه‌ندی به‌ موسلمانانه‌وه هه‌بوايه سه‌دان سال‌ پێش ئیسته‌ نه‌مابوو، به‌لکو ته‌نها الله که‌ خاوه‌نی قورئانه و خاوه‌نی هه‌مو جیهانه‌کانه‌ پاراستویه‌تی: ﴿إِنَّا نَحْنُ نَزَّلْنَا الذِّكْرَ وَإِنَّا لَهُ لَحَافِظُونَ ٩١﴾ (الحجر).

هه‌ر لی‌ره‌وه زۆر پتویست بوو قورئان خۆی پویه‌پوی گومانه‌کان بکریته‌وه له‌ پرۆژه‌ی {زانیارینه‌می پونکردنه‌وه‌ی ئیسلام: وه‌لامی گومان وه‌له‌به‌ستراوه‌کان} بۆ هه‌له‌شانه‌وه‌ی ئه‌وه‌ گومانانه‌ی که‌ له‌سه‌ر باشترین په‌راو دروستکراوه بۆ باشترین نیرزاوه‌کانی که‌ موحه‌مه‌ده‌ درود و سه‌لامی خوای لی‌بیت.

ئەم بەشى زانىارنامەگە نۆزىدە بەشە لە يازىدە بەرگىدا و لەگەل بەرگىك بۆ
ناوەرۆكەكان و گومانەكانىش بەپىتى بابەت پىزىيەندىيان بۆ كراوہ بەمشىوہىە:

بەرگى يەكەم: بەشى يەكەم: ئەو گومانانەى قورئان خۆى وەلامى داوہتەوہ.
بەرگى دووہم: بەشى دووہم: ئەو گومانانەى ووتراوہ ھەلەى زمانەوانىيە لە قورئاندا.
بەرگى سىيەم: بەشى سىيەم: ئەو گومانانەى دەريارەى مېژوى ئىسلامىن، ١/ پىش
ئىسلام، ئىسلامىيەتى ھاوہلان، كۆچەكانيان، جىھانىيونى ئىسلام و بلاوہونەوہى،
جىنشىنى ئەبوبىكر.

بەشى چوارەم: گومانەكانى سەر مېژوى ئىسلامى: ٢/ جىنشىنى عومەر، فېتنە
گەرەكە، جىنشىنى ئەمەوييەكان، جىنشىنى عەباسىيەكان.

بەشى پىنجەم: گومانەكان دەريارەى ياسا ژيارىيەكان لە ئىسلامدا
بەرگى چوارەم: بەشى شەشەم: گومانەكان دەريارەى بېروباوہرى ئىسلامى و
پرسەكانى يەكخواپەرستى ئلوهىيەت و ربوبىيەت و ئەسمائو سىقات.
بەشى ھوتەم: گومانەكات دەريارەى باوہر و دىندارى {باوہرپەناديارەكان، قەزا و
قەدەر، كۆمەل و مەزھەبە فېكرىيەكان}.

بەرگى پىنجەم: بەشى ھەشتەم: گومانەكان دەريارەى بەراوردى ئايىنەكان.
بەرگى شەشەم: بەشى نۆيەم: گومانەكان دەريارەى پىغەمبەرەن لە ئادەمەوہ بۆ
موسا.

بەشى دەيەم: گومانەكان دەريارەى پىغەمبەرەن لە داودەوہ بۆ موھەمەد سەلامى
خوایان لىبىت.

بەرگى ھوتەم: بەشى يازدە: گومانەكان دەريارەى سەلامەتى و تەواوى قورئان.
بەشى دوازەيەم: گومانەكان دەريارەى پارىزراوى و تىروتەسەلى قورئان.

بەرگی ھەشتەم: بەشى سیازدە: گومانەکان دەربارەى پەرستش و مامەلە داراییەکان
لە ئیسلامدا.

بەرگی نۆیەم: بەشى چواردە: گومانەکان دەربارەى پەيوەندییە نێو دەولەتیەکان لە
ئیسلامدا {جیهاد، کۆیلائیەتی، و کەنیزەك، پەيوەندی نأشتیانە}.

بەشى پازدەيەم: گومانەکان دەربارەى سیاسەتی سزا لە ئیسلامدا {حەدەکان، سزا،
تۆلە، نرخى خۆین، تەعزیرەکان}.

بەرگی دەيەم: بەشى شازدە: گومانەکان دەربارەى پەسەنى شەریعەتی ئیسلام و
پاشکۆنەبوونی.

بەشى حەفدەيەم: گومانەکان دەربارەى مرونەتی شەریعەتی ئیسلام و گونجاوی بۆ
ھەموو کات و شوێن و بارودۆخێك.

بەرگی یازدەيەم: بەشى ھەژدە: گومانەکان دەربارەى ژنان و مافیان لە ئیسلامدا.

بەشى تۆزدەيەم: گومانەکان دەربارەى حوکمەکانی خێزان لە ئیسلامدا.

بەرگی دوازدەيەم: بەشى بیستەم: ناوھەژدە.

بەشى بیست و یەكەم ناوھەژدە.

لەخوا داواکارین ئەم کارە سودی ھەبێت و ئەوانەى پێى ھەستاون باشترین پاداشتیان

بداتەوہ ﴿.. رَبَّنَا قَبَلْ مِنَّا إِنَّكَ أَنْتَ السَّمِيعُ الْعَلِيمُ﴾ (البقرة) پەرەردگارا ئەم کارەمان

لێ وەرگەرەو لە پەرزى چاکەکانماندا تۆمارى بکە، چونکە بەپراستی تۆ خوايەكى زۆر

بیسەر و زانائیت. سلاو و سەلامیش لەسەر پێغەمبەر و خێزانی و یارانى.

موحەممەد داوود

بەرنامەى قورئان بۆۋەلامدانەۋەى نەيارانى:

سوياس و ستايش بۆ خۋاى جيهانيان و درود و سەلام لەسەر پېغەمبەرى خوا و

پاشان:

لەسەردەمى ئىستاماندا بەتايىبەت لەم چەند دەيەيەى كۆتايى ئىسلام پوبەپوى
گىزەلوكەيەكى زۆر بەهيز بۆتەۋە لە هاشوھوش و درۆ و بوختان بەرانبەر قورئان و
پېغەمبەر و مېژوى ئىسلام و شەرىعەت و بېروباۋەپ و پەۋشت و نەگۆرەكانى.

دوژمنانى ئىسلام مەبەستيان لەم هېرشە چىروپرو ھەمەلايەنە ئەۋەيە وئەنى ئەۋانە
لاى مۇسلمانان و جگە لەمۇسلمانان بشىۋىنن و بېروباۋەپى تازە ئيمانداران بلەرئىنن،
ئەمەش تەنھا لەبەر ئەۋەيە ئىسلام بەدوژمنى سەرسەختى خۋيان دەزانن كە ئەيىت
دژايەتى بگەن و زالبەن بەسەريدا.

ھەر لەبەر ئەمەيە دوژمنانى خوا ئەيىنن لەھەموو لايەكەۋە ئىسلام تىرباران ئەكەن،
ئەيانەۋىت لە كەسايەتى پېغەمبەر و مېژوى ئىسلام و شارستانىيەتەكەى بدەن، بۆ
گەيشتن بەمە ئەنیشن بە ساتە لاۋازەكانى مېژوى ئىسلاميەۋە و تيشك ئەخەنەسەر
ناكۆكى و پشيوپيەكانى ھەروەھا كەسايەتپيە ھەلكەۋتەكانى ئىسلام ئەپوخىنن ۋەك
ئەبو ھورەيرە و شافىعى و غەزالى و وئىين تەيمىيە و جگە لەۋانىش لەگەل ئەۋەدا بەشانى
كەسانىكدا ھەلئەدەن كە لەگەل پىلانەكانى ئەۋاندا دېتەۋە، ئەۋەشيان بەھەلزانىۋە كە
مۇسلمانانى ئىستە لاۋازن لە بواری توۋىزىنەۋەى زانستىدا و شكستەن لەۋەى ھۆكارەكانى
ھەستانەۋە بگرنەبەر، ئەۋقېن لەدلانە ئەيانەۋىت لە قورئانىش بدەن لە پىگەى ئەۋەى
ۋەسفى بگەن بە بوۋنى دژەۋانە و ھەلەى تىدايەۋ پىچەۋانەى عەقل و زانستى سەردەمە و
قسەى ھېچ و پوچىتر.

ئەم گەزگىدانەيان بە قورئان لە بەر ئەو ھەيە قورئان سەرچاوەى بەرزى و تازە بونەو ھەي
 مۇسلمانانە، قورئان ھەرگىز جوانىيەكانى كۆتايى نايت، بە زۆر ووتنەو ھەي كۆن نايت
 بەلكو ئيماندار ھەميشە دۇنيايى و ئارامى پى زىاد ئەكات، تا شەو و پۆز مايت ئەو یش بە
 موعجىزەيى ئەمىنيتەو ھەي و خوا خۆى قورئان بە پارىزراوى ئەمىلەيتەو ھەي: ﴿إِنَّا نَحْنُ نَزَّلْنَا
 الذِّكْرَ وَإِنَّا لَهُ لَحَافِظُونَ﴾ (الحجر)، بەپاستى ھەر ئيمە قورئانمان دابەزاندو ھەي بىگومان
 ھەر ئيمەش پارىزگارى دەكەين و (نايەلەين دەستى خيانەتكار ھىچ جۆرە دەستىكى تى
 بخات).

ئەم پەو و شكۆيەى قورئان واى لە دوژمنانى كردو ھىرشى بەكۆمەل بەكەنە سەرى و
 درۆ و بوختان و گومانى بۆ دروست بەكەن چونكە ئەزانن ئەگەر گومان لەسەر پەپاوى
 پىرۆزى مۇسلمانان بەسەپى ئىتر مۇسلمانان لە گەردنگىريان بۆ ئىسلام پەشىمان
 ئەبنەو ھەي، قورئان بناغەى ئەم ئاينەيە بۆيە شەر دژى قورئان مەترسیدارترین جەنگە و
 لاواز بوونى بناغە واتە لاوازیبون و دارمانى ھەموو كۆشك و ئەمە ھەموو خاوەن ژىرىيەك
 ئەيزانى، بۆيە لە ھەرە پتویستىەكانى ئىستەيە كە زانستىكى تازە بىنا بکړت بۆ
 پو ھەلماين و پەواندەو ھەي گومانەكان و پاستکردنەو ھەي ھەلە و چەمكەكان و ..

ئەم زانستە ئەبیت فیکر تیايدا ئازاد بىت و خوتندنەو بکړت بۆ ھەموو زاراو ھەي
 باو ھەكان و بۆ چوونى ئىسلام لەو بارەيەو پوون بکړتەو ھەي، بە شىو ھەيكى پوون
 چەمكەكانى ئىسلام بخړتە پوو.

ئيمە ليرەدا پيرەو ھەي قورئان لە دواندنە بەرانبەرەكانيدا ئەخەينە پوو و
 تايبەتەندىيەكانىشى بۆ بانگکردنى بەرانبەرەكانى دەرئەخەين، پاشان ئەو بنەماو
 ياسايانەى كە قورئان دايرەزاو ھەي بۆ گفتوگۆ لەگەل نەيارانى ئەكەينە چرای پىگای
 ھەلامدانەو ھەمان بۆ دژەكان لە نيوەندى گفتوگۆى فیکرى لەسەر ھەموو ئاستەكان.

بئگومان زمانى گفتوگو له ئىستادا ناوهندە فېكرىيەكانى گرتۆتەو، ئەمەش نمونه بۆ ئەو لايەنە له بەرنامەى قورئان بۆ بانگکردنى خەلكى بۆ بنەماكانى، بەرنامەى قورئان بۆ گفتوگو پوونە و هەنگاوهكانى پێكخراوه و ياساكانى بۆ درخستنى هەقىقەتى هەرشتيك ديارىكراوه، بەلگە دانان و بېرىنى بيانوى بەرانبەر و راستکردنەو هەلەكانىش له بەرنامەكەدا هەيه.

ئەم هەنگاوه پێكخراوانە و ئەم ياسا پێپەوكرراوانە لەهەموو پرسە چارەسەر كراوهكاندا لەقورئاندا بونى هەيه، وەك پرسى يەكخوا پەرسى و پێفەمبەرايەتى و پەيام و كوفر و دابەزىنى قورئانى پيرۆز و ئەحكامى شەرىعەت و پوڤەپوڤونەو هەنەفامى.

قورئان له گفتوگوى لەگەڵ بەرانبەردا خەلك بانگ ئەكات بۆ بىنين و ووردبونەو، بۆ ئەزمون و بەكارهێنانى ژىرى و كۆکردنەو هەي بەلگە و پرس لە تاييەتمەندەكان، خەلك بانگ ئەكات بۆ ئازادى لە كۆتى ئارەزوەكان و لەو بانگەشەنەى تەنها لەسەر گومان دامەزراون و هېچ بەلگەيەك پشتگيرىيان ناكات، بەرانبەرەكەى بانگ ئەكات بۆ پامان و تىگەيشتن لە بەلگە و بىنراوكان و نمونهكان، بۆ وازهێنان لەدەمارگيرى، بۆ خوێندنەو هەي مێژوو واقىع، بۆ وازهێنان لەنكولى و درۆ و بوختان، وازهێنان لە چاويلنگەرى و هەلەبازى، بانگيان ئەكات بۆ پەندگيرى و تىگەيشتن لە ئاماژەكان و پېشيبىنى دەرەنجامەكان بە هۆى سەرەتاكەنەو و جگە لەم بەلگەنەيترى عەقل.

ئەتوانين لەم چەند دېپەى داماتودا تاييەتمەندى بەرنامەى قورئان لە بانگکردنى بەرانبەردا و دواندى بۆيان بخەينه پوو:

١/ گشتگيرى: قورئان دەرونى مرقوفى پاراوكردو بەهەموو ئەو بەلگە بەهيزانەى كە بەلگەن لەسەر راستى و دروستى ياسا و پېنمايى و بنەماكانى كە خەلكى بۆ بانگ ئەكات، عەقل و دەرون و ويزدانى مرقوفى تێركردو و نمونهى بۆ هيناوەتەو و بەلگەكانى جوراوجۆرن و دوپاتىكردونەتەو و بەلگەى بيانوبېرى داناو، بەرنامەى مێژووى و عەقلى

و گوازاوه و و کرداری و پوچه لکردنه وهی بانگه شهی دژه کانی، فلسفه فی فرمانه کانی
 خوی پونکردوته وه، به رانبر بانگ نه کات بق پامان له نایه ته کان دور له ده مارگری و
 لاساییکردنه وه و جوینه وهی بیره کون و به سه رچوه کان، وه لاهمه کانی کورت و گه یه نه رن،
 بویه به لگه کانی گشتگیر و ده وله مه ند و تیروته سه لن، واز له مروؤ ناهینن تا قه ناعه تی
 پینه که ن، قورئان به لگه ی له سه ره موو شتیک داناهه .

۲/ پوونی: له گه ل گشتگیری به لگه کان نه بینین پوونیشن ، نزیکن له عه قل و دلی
 مروؤ، قورئان وه ک پیره وی نادیار و ئالوزی فیه له سوفه کان یان وه ک ده مه ده می
 موته که لیمه کان نییه، به لگو به لگه ی زور نیک له هه موو ئاسته جیاوازه کانی تیگه یشتنی
 خه لکی هیناوه، زانا گوئیستی نه بیت ملکه چ نه بیت و که سیک ئاساییش به هه مانشیوه،
 ده مارگیر خاونه کاته وه و خاوه ن بیرى دروستیش باوه پی پیده هینی، به لگه کانی قورئان
 چاره ی ده رونی مروؤ نه که ن و به کورتترین ریگا نه ییه ن بق هیدایه ت، که سی نکولیکار
 ناتوانی وه ک هاوشانیک به ربه ره کانی و چه له حانی به رانبر قورئان بکات.

۳/ به دوا داچوون: قورئان هه موو به لگه یه کی هیناوه بق هه موو نه و پرسانه ی که
 بانگه شه ی بق نه کات، به لگه یه ک نییه که دانپینه ر بیت و نه یه ینابیت، نه مه ش بق نه وه یه
 مروؤه کان په روه رده بکات و پیتی بگه یه نیت ، به لگه به دوا ی به لگه ریز نه کات نا
 قه ناعه تی ته واو بق به رانبره که ی دروست نه کات و ته سلیمی خوی نه کات، وه ک نه وه یه
 قورئان هه موو که لینه کان بق گومرا بوون کویربکاته وه، تا مروؤ ریک بق خوا پانه وه ستی .

۴/ دویاتکردنه وه: نه مه ش له تاییه تمه ندیه کی دیاری قورئانه، قورئان بق بابه تیک
 به لگه ی زور ده هینیت بق نه وه ی نه وکه سه ی به لگه یه ک نایگریت له به لگه ی دوا ی نه و
 گیریت، یان نه گه ر له بیانویه ک رایکرد بیانوی دوهم بیته پیشی.

دویاتبونه وه ی به لگه کانیش به شیوازی جیاوازه به شیوه یه ک مروؤ کاتیک به لگه یه کی
 عه قلی نه بییست و راینه کیشی به لگه یه کیتری جیاوازه به شیوازیکیتری جیاوازه نه بیستی
 که قه ناعه تی زیاتر نه بیت و هه موو به لگه کان ناکریت خه لک لییان بی ئاتاج بیت.

دوای نه‌وهی گرنګترین پېرپړه‌وی قورئانمان بۆ گفتوگۆی به‌رانبهر و بانګکردن‌یان
پوونکرده‌وه، نه‌بیت گرنګترین یاسای قورئانی بۆ گفتوگۆ بخه‌ینه پوو که زیاتره له بیست
یاسا و هه‌لټنج‌تیراوه له دوانګه‌کانی قورئان بۆ به‌رانبهره‌کانی.

یاساکانی قورئان و گفتوگۆی نه‌یاره‌کانی:

١/ په‌رچدانه‌وه‌ی بانګه‌شه بێ بنه‌ماکان و فریدانی نه‌و بوختانانه‌ی بێ به‌نگه‌ن: نه‌مه
بنه‌مایه‌کی سه‌ره‌کییه قورئان برپاری له‌سه‌رداوه و زیاد له جارتک ئاګاداریداوه ده‌رباره‌ی،
لای قورئان نه‌وه هه‌قه که به‌لګه‌ی په‌کلاکه‌ره‌وه‌ی له‌سه‌ر هات‌بیت، نه‌وانه‌ی خاوه‌نی
به‌رنامه‌ی زانسین بۆ بیرکردنه‌وه هه‌مویان له‌سه‌ر نه‌و بنه‌مایه پێکه‌وتون، بۆیه هه‌ر
بانګه‌شه‌یه‌ک بێ به‌لګه‌بیت نه‌وا نه‌دریت‌وه به‌سه‌ر خاوه‌نه‌که‌یدا به‌هه‌مان شیوه
بوختانه‌کانیش هه‌ر به‌بوختان و قسه‌یه‌کی بێ بنه‌ما هیچ نه‌رزشیکی نییه لای خاوه‌ن
ژیرییه ساغه‌کان، به‌مشپوه قورئان فیری پێگا پاسته‌کانی تووژینه‌وه و پامانمان نه‌کات بۆ
چه‌سپاندنی پاستیه‌کان، زانایانیش نه‌م بنه‌مایه‌یان به‌م ده‌سته‌واژه‌یه داپشتوه و نه‌لټین:
نه‌گه‌ر قسه‌ی خه‌لک نه‌لټیت‌وه به‌پاستی وه‌ک خۆی نقلی بکه نه‌گه‌ر داهینانی خۆته نه‌وا
به‌لګه بیتنه.

به‌لام قورئان پیش نه‌وان که‌وتوه و نه‌فه‌رموی: ﴿وَلَقَدْ صَرَّفْنَا لِلنَّاسِ فِي هَذَا الْقُرْآنِ
مِنْ كُلِّ مَثَلٍ لَّعَلَّهُمْ يَتَذَكَّرُونَ﴾ (الزمر)، سویند بیت به‌خوا به‌پاستی ئیمه له‌م قورئانه‌دا
هه‌موو جوړه نمونه‌یه‌کمان بۆ خه‌لکی هیناوه‌ته‌وه، بۆ نه‌وه‌ی یاده‌وه‌ری وه‌ربگرن و
بیرتک بکه‌نه‌وه له‌ پاستیه‌کان و تێ بگه‌ن.. له‌سه‌ر نه‌م بنه‌مایه‌یه که قورئان هه‌موو
بانګه‌شه‌و قسه‌یه‌ک رهد ده‌کاته‌وه که بێ به‌لګه بیت، شاعریش پاستی ووتوه که نه‌لټیت:

والدعوى مالم تقيموا عليها   ببينات ابناؤها أدياء^{١٨}

١٨- هه‌ر بانګه‌شه‌یه‌ک نه‌گه‌ر به‌لګه‌ی بۆ نه‌هینرايه‌وه نه‌وه خه‌یاڵلاری و لاف‌لیدانه

نمونه بق نم بنه مایه په ددانه وهی نهو بانگه شانه بوو که گاور و جوو نه یانووت که س
 ناچیته به هشت نه گره له سهر ثابنی نه وان نه بیت و خوی گوره له وه لامیاندا فره موی:
 ﴿وَقَالُوا لَنْ يَدْخُلَ الْجَنَّةَ إِلَّا مَنْ كَانَ هُودًا أَوْ نَصْرِيًّا يَلَكُ أَمَانِيَهُمْ قُلْ هَاتُوا بُرْهَانَكُمْ
 إِنْ كُنْتُمْ صَادِقِينَ ﴿٣١﴾﴾ (البقرة)، (جوله که و گاورد کان) ده لاین: هر گیز که س
 ناچیته به هشت وه بیجگه له جوله که یان گاور، جا نه وه ناوات و خه یالی خویانه (توش
 نهی محمد ﷺ، یان نهی نیماندان) پیان بلای: نه گره پاستگون، به لگه تان له سهر نم
 قسه به بهینه مهیدانه وه (نه گره نیه به هشتی بن، نهو موسولمانانیش به هشتی
 چونکه باور پیان به موسا و عیسا هیه).

یان کاتیک ووتیان نیمه ته نه چنده پوژیک سزا نه درین و خوی گوره
 فره موی {البقرة ۸۰}

یان کاتیک موشریکه کان وتیان نیمه نه توانین وینهی قورثان بهینین و خوی گوره
 فره موی: ﴿وَإِذَا تَلَّيْ عَلَيْهِمْ آيَاتُنَا قَالُوا قَدْ سَمِعْنَا لَوْ نَشَاءُ لَقُلْنَا مِثْلَ هَذَا إِنْ هَذَا إِلَّا
 أَسْطِيرُ الْأَوَّلِينَ ﴿٣٢﴾﴾ (الانفال)، کاتیکش ثابته و فرمانه کانی نیمه به سهر بی باور پاندا
 ده خوینریته وه، نه وه ده لاین: به پاستی نیمه بیستمان و نه گره بمانویستایه نه وه وینهی
 نه وه مان ده گوت!!، نم بابه تانه جگه له داستانی پیشینان شتیکی تر نه !!

خوی گوره ته ده دایکردن که ناتوانن وینهی قورثان ته نانه ده سوره تان یان به ک
 سوره تیش بهینن، کاتیک نه یانتوانی بانگه شه که یان هه لوه شایه وه: ﴿قُلْ لِيْنِ اجْتَمَعَتْ
 الْاِنْسُ وَالْجِنُّ عَلٰی اَنْ يَّاتُوْا بِمِثْلِ هٰذَا الْقُرْاٰنِ لَا يَاتُوْنَ بِمِثْلِهٖ وَلَوْ كَانَتْ بَعْضُهُمْ لِبَعْضٍ ظَهِيرا ﴿٣٣﴾﴾
 (الاسراء)، نهی محمد ﷺ پیان بلای: سویند به خوا نه گره هه موو شاده میزادو په ریه کان
 کو بینه وهو (هه ولی به رده وام بدهن تا) قورثانیکی وه کو نه مه دانین و بیهینه (مهیدان)
 ناتوانن کاری وایکه و ناتوانن له وینهی بهینن، نه گره چی هه موو لایه کیان بینه
 پشتگیرو یارمه تیده ری به کتر، هه روه ها نه فره موی: ﴿اَمْ يَقُوْلُوْنَ افْتَرٰنَهٗ قُلْ فَاقُوْا بِسُوْرَةٍ مِّثْلِهٖ

وَادْعُوا مَنِ اسْتَطَعْتُمْ مِنْ دُونِ اللَّهِ إِنْ كُنْتُمْ صَادِقِينَ ﴿٣٨﴾ (یونس)، به لکو (له گال نه وه موو به لگانه دا) نه وانه ده لاین که محمد ﷺ قورئانی هه لبه ستووه، بلی: ده ئیوهش سووره تیک وه ک سووره ته کانی داپژن و بیهینن، داوا بکه ن له هر که سیک تر که ده توانن جگه له خوا (که یارمه تیتان بدات) دریغی مه که ن نه گهر راستگون.

به هه مانشیوه خوی گه وره به ربه رچی نه و بانگه شه ی جوله که کاتیک ووتیان خوا فره زه ندی هه به یان وتیان فریشته کان کچی خوان: ﴿قَالُوا اتَّخَذَ اللَّهُ وَلَدًا سُبْحَنَهُ هُوَ الْغَنِيُّ لَهُ مَا فِي السَّمَوَاتِ وَمَا فِي الْأَرْضِ إِنْ عِنْدَكُمْ مِنْ سُلْطَانٍ بِهَذَا أَتَقُولُونَ عَلَى اللَّهِ مَا لَا تَعْلَمُونَ﴾ ﴿٣٩﴾ (یونس)، (خوانه ناسان) ده لاین: خوا مندالی بۆ خوی بریارداوه! پاک و بیگه ردی شایسته ی نه و خواجه یه، نه و زاته بی نیازه (بیویستی به کوپو کچ نیه)، هه رچی له ئاسمانه کان و له زه ویدا هه به هه ر خوا خاوه نیانه، بیگومان هه یج به لگه و نیشانه یه کتان نیه بۆ نه م بوختانه ناره وایه، ئایا شتیک هه لده به ستن بۆ خواو (بی باکانه) ده یلین، که هه یچی لی نازانن و هه یج بنه مایه کی نیه؟! هه روه ها نه فره رموی: ﴿مَالِكُ كَيْفَ نَحْكُمُونَ﴾ ﴿١٠٤﴾ (الصافات)، ئایا چیتانه و چۆن بریاری بی به لگه ی وا ده دهن، قورئان سه لمادی که بانگه شه که یان بی بنه ماو به لگه یه ته نها بوختان و نه زانییه و درۆیه کی شاخداره.

٢/ فریدانی نه و بانگه شانه ی له سه ر وه م و گومان ساز دراو ن:

نه مه ش بنه مایه کی قورئانییه و له به رنامه ی زانستیشدا کۆده نگه ی له سه ره، هه ست و نه گهر و خه ملاندن ناگه نه ئاستی تیۆر، قورئان پیش نه مان دوباتیکرده وه که گومان هه یج نه رزشیکی نییه بۆ چه سپاندنی هه ق، لیته وه هه ر بانگه شه یه ک له سه ر گومان و قاله قال راوه ستا نه و خوی بۆ خوی پوخواوه و هه موو قسه یه ک به رزنه بیته وه بۆ نزمترین پله ی زانستی فریده دریت.

له و نایه تانه ی قورئان که نمونه بۆ نه مه نایه تی ۱۴۸ ی سوره تی (الانعام) که ره دی
موشریکه کانی داوه ته وه له وه ی که بیانویان بۆ په رستنی چهند خوابه ک به وه نه هیتایه وه
که کاری قه ده ره و نه فه رموی:

﴿ سَيَقُولُ الَّذِينَ أَشْرَكُوا لَوْ شَاءَ اللَّهُ مَا أَشْرَكْنَا وَلَا آبَاؤُنَا وَلَا حَرَمْنَا مِنْ شَيْءٍ كَذَلِكَ كَذَّبَ
الَّذِينَ مِنْ قَبْلِهِمْ حَتَّىٰ ذَاقُوا بَأْسَنَا قُلْ هَلْ عِنْدَكُمْ مِنْ عِلْمٍ فَتُخْرِجُوهُ لَنَا إِنْ تَتَّبِعُونَ إِلَّا الظَّنَّ
وَأِنْ أَنْتُمْ إِلَّا تَخْرُصُونَ ﴾ (۱۴۸)

له مه ودوا موشریک و هاوه لگه ران ده لێن: نه گه ر خوا بیویستایه هاوه لمان بۆ بریار
نه ده دا!! باوو باپیرانی شمان موشریک نه ده بوون!! هیچ شتیکی شمان له خۆمان حه رام
نه ده کرد!! (نه مانه هه مووی قسه ی به تاله و هه رگیز خوای گه وره زۆر له که س ناکات بۆ
باوه ر هیتان یان بۆ باوه ری) هه ر به و شیوه یه نه وانه ی پێش نه مانیش درۆ و بوختانیان
هه لده به ست، هه تا توشی به لای ئیعه بوون و سزای ئیعه یان چه شت، پێیان بلێ: نایا
هیچ زانیاری و زانستییه کی خواتان له لایه، تا نیشانمان بده ن و بۆمان ده ربخه ن؟ ئیوه
شوینی هیچ شتیکی تر ناکه ون جگه له گومان و ئیوه هیچ شتیکی تر ناکه ن مه گه ر نه وه
نه بێت که درۆ ده که ن. خوای گه وره بۆی پونکردنه وه که یاساو بنه ماکانی ئاین له سه ر درۆ
و قاله قال بینا ناکریت به لکو له سه ر زانستی به هیز و به لگه ی به کلاکه ره وه بینا نه کریت
بۆیه له دوا ی نه وه فه رموی: ﴿ قُلْ فَلِلَّهِ الْحُجَّةُ الْبَلِغَةُ فَلَوْ شَاءَ لَهَدَّيْتُكُمْ أَجْمَعِينَ ﴾ (الانعام)،
نه ی پێغه مبه ر ﷺ پێیان بلێ: که وابوو هه ر بۆ خوابه خۆی به لگه تیرو ته واوه کان، جا
نه گه ر بیویستایه نه وه هه مووتانی به ته واوی هیدایه ت ده داو به ناچار یی هه مووان برودار
ده بوون (به لام پێزی لیگرتوون و سه رپشکی کردوون). هه روه ها له سوره تی یونسدا
فه رمویه تی: ﴿ أَمْ يَقُولُونَ افْتَرَيْنَاهُ قُلْ فَأْتُوا بِسُورَةٍ مِثْلِهِ وَادْعُوا مَنِ اسْتَطَعْتُمْ مِنْ دُونِ اللَّهِ إِنْ كُنْتُمْ
صَادِقِينَ ﴾ (یونس)، به لکو (له گه ل نه وه موو به لگانه دا) نه وانه ده لێن که محمدا ﷺ

قورئانی ههلبهستوو، بلی: ده ئیوهش سوورهتیک وهك سوورهتهکانی دارپژن و بیهینن، داوا بکن له ههركهسیکی تر که دهتوانن جگه لهخوا (که یارمهتیتان بدات) درێغی مهکن نهگهراستگۆن. له سوورتهی نهجمیشدا نهفرموی: ﴿... إِنْ يَنْعَمُونَ إِلَّا الظَّنُّ وَمَا تَهْوَى الْأَنْفُسُ وَلَقَدْ جَاءَهُمْ مِنْ رَبِّهِمُ الْهُدَى ۝۳۳﴾ (النجم)، نهوانه تهنها شوینی گومان و ئارهزوی دهروونه نهخوشیهکانیان دهکهن، لهکاتیکدا که بهراستی لهلایه پهرهردگارینهوه هیدایهت و پێنمووییان پێ گهیشتوو! ههروهها له په دی دههریهکاندا فرموی: ﴿وَقَالُوا مَا هِيَ إِلَّا حَيَاتُنَا الدُّنْيَا نَمُوتُ وَنَحْيَا وَمَا يُهْلِكُنَا إِلَّا الدَّهْرُ وَمَا لَهُمْ بِذَلِكَ مِنْ عِلْمٍ إِنْ هُمْ إِلَّا يَظُنُّونَ ۝۳۴﴾ (الجالیه)، خوانه ناسان دهیانوت: زیان تهنها نه م زیانی بنیاییه، دهمرین و دهژین به نۆره، ههراپۆزگارو زهمانه کایگهرن تیااماندا و دهمان مرپژن و هیچی تر! جا نهوانه وهنه بیت لهسهه بنچینهی هیچ جوهره زانستی و زانیاریهك نهوه بلین بهلکو تهنها پشت بهگومان و دوودلی دههستن.

بهمشیهیه قورئان نه م یاسایه له توێژینهوهی زانستیدا نهچه سپینیت که گومان و دلنیاپی وهك یهك نین و وهك یهك مامهلهیان لهگهلا ناکریت.

٢/ گهتوگۆی عاقلانه که پشت بهستویت به یاسا و دانپیاواو و بهنگه نهویستهکانی عهقل:

نهمهش یهکێکتره له بهرنامهکانی قورئان و پێگاکانی، قورئان عهقل نه دوینی، چونکه عهقل نه سههتاییه که ههموو مرۆفیک لیوهی پهل نههاوی لهههستکردنی به خوا و پێنمونیکاره بۆی، ههرا بهعهقلیش زانست و کردارهکان کامل نهبن.

قورئان لهچهند ئایهتدا هانمان نه دات عهقل بهکاربهینن و پهراویزی نهخهین: ﴿أَتَأْمُرُونَ النَّاسَ بِالْإِثْرِ وَتَنْسَوْنَ أَنْفُسَكُمْ وَأَنْتُمْ نَتْلُونَ الْكِتَابَ أَفَلَا تَعْقِلُونَ ۝۱۱﴾ (البقرة)، (کهی نهوه راسته) فرهمانی چاکه بهخهلکی بدهن و خۆتان فرهامۆش بکن؟! لهکاتیکدا خو ئیوه کتیبی خوا - تهورات - دهخویننهوه، (دهزانن سزای گوشتاری بێ پهفتار چۆنه) جا ئایا زیریتان پێتان لێناگریت له وههلوێسته ناشرینه؟! ههروهها نهفرموی:

﴿ يٰۤاَيُّهَا الَّذِيْنَ اٰمَنُوْا لَا تَخْذُوْا بِطٰغٰنَةٍ مِّنْ دُوْنِكُمْ لَا يَأْلُوْنَكُمْ حَبٰلًا وَّ دُوًّا مَّا عِنْتُمْ قَدْ بَدَتِ الْبَغْضَةُ

مِّنْ اَفْوَاهِهِمْ وَمَا تُخْفِيْ صُدُوْرُهُمْ اَكْبَرُ قَدْ بَيَّنَّا لَكُمُ الْاٰيٰتِ اِنْ كُنْتُمْ تَعْقِلُوْنَ ﴿١٨٨﴾ ﴾ (ال عمران)

ئەى ئەوانەى باوەرتان هێناوە، بە کەسانىكى تر جگە لە خۆتان متمانە مەكەن و نەهێنى خۆتان لایان مەدرکێنن، چونکە ئەوان کۆڵناوەن لە دروستکردنى تەنگانە و گیروگرفت و ناخۆشى بۆتان، ئاواتیان ئەوەیە دووچارى ئازارو کێشە ببن، بە ناشکرا پق و کینه لە دەم و دویاندا دیارە، ئەوەى لە سینەیاندا شارديوپانەتووە ئۆرگە و ڕەترە لەوەى کە دەریدەخەن، بێگومان ئێمە نیشانە و بەلگەمان بۆ دیارى کردوون (تا دوست لە دوژمن جیابکەنەو)، ئەگەر عەقل و ژیریتان بخەنە کار. هەروەها ئەفەرموی: ﴿لَهُ دَعْوَةُ الْمَوْتِ وَالَّذِينَ يَدْعُوْنَ مِنْ دُوْنِهِ لَا يَسْتَجِیْبُوْنَ لَهُمْ شَيْءٌ اِلَّا كَبْسٌ يَّرْكَبُوْنَ اِلَى الْمَمٰٓئِ لِیَبْلُغَ فَآءُ مَا هُوَ بِیْلِهِۦٓ وَمَا دَعَا الْکٰفِرِیْنَ اِلَّا

فِی ضَلٰلٍ ﴿١٨٩﴾ ﴾ (الرعد)، هەر بۆ خواپە بانگەوازی حەق و پاستى، (بەلام) ئەوانەى هاناو هاوار بۆ کەسێكى تر دەبەن جگە لەو زاتە، هاوار لێکراوان بە هیچ شتێوەیەك بەهانا یا نەو نایەن و وەلامیان نادەنەو، مەگەر وەکو کەسێک (تینووی بیّت لە دوورەو) دەستەکانى درێژە بکات بۆ ئاو تا بێگەیه نیتە دەمى، کەچى بێسوودە و ناگاتە دەمى، بێگومان دوعا نزای بێ باوەرپان تەنها لەناو تاریکى و گومراپداپە و هېچى تر نییە، ئەوانەش بەمردوو ئەناسینی کە بیرناکەنەو ﴿ اِنَّ شَرَّ الدَّوَابِّ عِنْدَ اللّٰهِ الصُّمُّ الْبُکْمُ الَّذِيْنَ لَا یَعْقِلُوْنَ ﴿٢٢﴾ ﴾

(الانفال)، بەپاستى خراپترین زیندەوهران لای خوا ئەو کەسانەن کە کەپن (حەق نابیستن) و لالەن (حەق بێژنەن)، ئەوانەى کە ژیر نابن (بیرو هۆشیان ناخەنە کارو تێناکەرن و بیرو مێشکیان قفل داوە). هەروەها ئەفەرموی: ﴿ وَلَقَدْ اَصْلَحَ مِنْکُمْ جِیْلًا کَثِیْرًا اَفَلَمْ تَكُوْنُوْا تَعْقِلُوْنَ ﴿٢٣﴾ ﴾ (یس)، بێگومان شەیتان خەلکیكى ئۆردى لە ئێوێ گومرا کرد، جا ئایا بۆچى ژیر نەبوون.

پیره‌وی قورئان بۆ ووردیونه‌وی عه‌قلی پشت نه‌به‌ستیتبه پونکردنه‌وه و ده‌ربرین ،
 له‌وانه‌ش ڕینگای {سه‌بر و ته‌قسیم} له‌ بیانوپیرینی نه‌وانه‌ی بانگه‌شه‌ی حه‌رامبوونی
 حه‌لاله‌کان نه‌که‌ن: ﴿ثُمَّ يَهْأَزُّهُم مِّنَ النَّارِ أَن تُبَاشِرَ الَّذِينَ فِيهَا مِنَّ الَّذِينَ كَفَرُوا فَيَقُولُ لَوْلَا أُنزِلَ عَلَيْنَا آيَةٌ مِّنَ رَبِّنَا فَهُمْ يُكَذِّبُونَ﴾ (الانعام)،
 (خوای گه‌وره) هه‌شت جووت مالاتی (بۆ خزمه‌تی ئاده‌میزاد دروستکردوه) له‌مه‌ر
 جوتیک و له‌بزنیش جوتیک (ئه‌ی محمد ﷺ) به‌وه‌فامانه‌ بلی که‌ هه‌ر له‌ خۆپانه‌وه‌ شت
 حه‌رام ده‌که‌ن) ئایا خواری گۆشتی نیره‌کانی حه‌رام کردوه یان مییه‌کان یان ئه‌وه‌ی
 که‌ له‌ سکی مییه‌کاندا هه‌یه؟! ئه‌گه‌ر ئیوه‌ پاست ده‌که‌ن و به‌لگه‌یه‌کی زانستیتان هه‌یه،
 بۆمان پوون بکه‌نه‌وه؟!

قورئان هه‌موو ئه‌گه‌ر و بۆ چونه‌ له‌ باره‌کانی بانگه‌شه‌ی نه‌وانی خستۆته‌پوو پاشان
 هه‌موایانی هه‌لوه‌شاندۆته‌وه و بیسه‌ری گه‌یاندۆته‌ ئه‌وه‌ ده‌ره‌نجامه‌ی که‌ خاوه‌نی ئه‌و
 بانگه‌شانه‌ له‌ سه‌تمه‌کارترینی مڕۆفه‌کانن، له‌وانه‌ش دانانی ئه‌و محاله‌ی که‌ ئه‌یلێن بۆ
 ئه‌وه‌ی نکولیکار بگه‌یه‌نیت به‌وه‌ ده‌ره‌نجامه‌ی به‌دوای خۆیدا ئه‌یه‌ینیت وه‌ک ئه‌م ئایه‌ته‌:
 ﴿مَا أَخَذَ اللَّهُ مِن وَلِيٍّ وَلَا كَاتِبٍ وَكُتِبَ عَلَيْهِ الْقَوْلُ بِمَا كَفَرُوا فَيَقُولُ لَوْلَا أُنزِلَ عَلَيْنَا آيَةٌ مِّنَ رَبِّنَا فَهُمْ يُكَذِّبُونَ﴾ (المؤمنون)، هه‌رگیز خوا که‌سی نه‌کردوه به‌ پۆله‌ی
 خۆی و هیچ‌ خواجه‌کی له‌گه‌لدا نی‌یه، چونکه‌ ئه‌و کاته‌ هه‌ر خواجه‌ک ده‌چوو به‌لای
 دروستکراوانی خۆیه‌وه‌ و هه‌ندیکێ خۆی بلێد ده‌کرد به‌سه‌ر هه‌ندیکێ تردا (ئه‌وسا
 بوونه‌وه‌ر تیکده‌چوو)، پاکی و بیگه‌ردی بۆ زاتی خواجه‌ له‌ به‌رامبه‌ر ئه‌و شتانه‌وه‌ که‌ (خوا
 نه‌ناسان) هه‌لی ده‌به‌ستن و ده‌یلێن.

دیسان له‌وانه‌ش وه‌ک لیکه‌له‌وه‌شان، ئه‌ویش به‌ستنه‌وه‌ی ئه‌سته‌میکه‌ به‌ ئه‌سته‌میکتر
 بۆنه‌وه‌ی ده‌ریخه‌ی ئه‌وه‌ی پتیه‌ی به‌ستراوه‌ ئه‌ویش محال و ئه‌سته‌مه‌:

﴿إِنَّ الَّذِينَ كَذَبُوا بِآيَاتِنَا وَاسْتَكْبَرُوا عَنْهَا لَا تُفَتَّحُ لَهُمْ أَبْوَابُ السَّمَاءِ وَلَا يَدْخُلُونَ الْجَنَّةَ حَتَّى يَلِجَ الْجَمَلُ فِي سَمِّ الْخِيَاطِ وَكَذَلِكَ نَجْزِي الْمُجْرِمِينَ ﴿١٠﴾﴾ (الاعراف)،

بیگومان نه‌وانه‌ی بپروایان به ثابته و فرمانه‌کانی نی‌مه نه‌هیتاوه و خویان له ناستیدا به‌گوره داناوه، نه‌وانه دهره‌زانه‌کانی ناسمانیان بۆ ناکریتاوه و ناچنه به‌هسته‌وه هه‌تا و شتر نه‌چیت به‌ناو کونی دهرزیدا، نا به‌و شیوه‌یه نی‌مه پاداشتی تاوانباران دهره‌ینه‌وه و تۆله‌یان لیده‌سین.

له‌یاسا عه‌قلیه‌کانیتری قورئان: دانانی دهره‌نجامه له‌سه‌ر پیشه‌کی و هاوسانییه له‌نیوان لیکچوه‌کاندا و جیکاری له‌نیوان جیاوازه‌کان، هه‌روه‌ها بوون به‌زانسته‌وه به‌ستراوه و کار و کردار به‌بێ بکه‌ر نابیت، هه‌روه‌ها به‌کاره‌یتانی قیاسی عه‌قلی و ناچارکردنی به‌رانبه‌ر له‌پینگه‌ی نه‌وه‌ی نه‌ییبینی و باوه‌ری پیتی هه‌یه، هه‌روه‌ها هیتانی به‌لگه‌دروسته‌کان به‌پینگه‌راسته‌کان و قبولکردنی نه‌وه‌دهره‌نجامانه‌ی که به‌م پینگه‌پیتی ده‌گه‌ین و جگه له‌مانه‌ش هه‌موو نه‌وه‌پینگایانه‌ی که عاقله‌کان نکولی لیتناکه‌ن و به‌مشیه‌عه‌قل ناتوانیت له‌یاساو به‌لگه‌نه‌ویسته‌کان رابکات و هه‌چی بۆ نامیتیتاوه‌خۆبه‌ده‌سته‌وه‌دان نه‌بیت.

له‌و نمونه‌ی ناو قورئان عاقلی به‌رانبه‌ری دواندوه: په‌د دانه‌وه‌ی بۆ نه‌وه‌درۆیه‌ی که بوختان چیه‌کان نه‌یانوت خوا کۆپی هه‌یه! خوا بۆی پونکردنه‌وه که که‌سیک بۆ نه‌وه‌ی منالی ببیت نه‌بیت له‌یه‌ک جنس نیر و می هه‌بیت و زه‌واج له‌نیوانیان هه‌بیت، ئی خۆخوا‌ی گه‌وره جنسی نییه تا په‌گه‌زی به‌رانبه‌ری هه‌بیت. وه‌ک خۆی نه‌فه‌رمویت: ﴿بَدِيعُ السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضِ أَنَّى يَكُونُ لَهُ وَلَدٌ وَلَمْ تَكُنْ لَهُ صَاحِبَةٌ فَخَلَقَ كُلَّ شَيْءٍ وَهُوَ بِكُلِّ شَيْءٍ عَلِيمٌ ﴿١٠١﴾﴾

(الانعام)، بیگومان نه‌و زاته به‌دیهینه‌ری ناسمانه‌کان و زه‌ویه له‌جوانترین و پیک و پیکترین شیوه‌دا، چۆن پۆله‌ی ده‌بیت؟! خۆ نه‌و زاته هاوسه‌ری نه‌گرتوه؟! به‌لکو

هه موو شتیکی دروست کردوه، به پاسنی ئه و زاته به هه موو شتیکی زانایه. چۆن کوپی
 نه بیته ئه گهر نه عه قل و نه خونه ریت قبولی ئه وه نه کهن که له خۆرا منال بیی به بی بونی
 ره گه ز و هاوسه ر. به مشیوه دهره نجامه کان له سه ر پی شه کییه کان بینا نه کرین.

بۆ وه لامی ئه وانه ش که بانگه شه ی ئه وه یان نه کرد که فریشته کان کچی خوان فه رموی
 ئایا ئه وانه شایه تی دروستکردنی فریشته کان بوون؟ ﴿وَجَعَلُوا الْمَلَائِكَةَ الَّذِينَ هُمْ عِندُ
 الرَّحْمَنِ أَنْثًا أَشْهَدُوا خَلَقَهُمْ سَتُكْتَبُ شَهَادَتُهُمْ وَيُسْأَلُونَ﴾ (الزخرف)، ئه و خوانه ناسانه
 فریشته کان که به نده ی خوی میهره بانن، به کچی خوابان ده دایه قه له م!! ئایا ئه وان
 ئاماده ی دروستکردنیان بوون؟! له ئایینه دا ئه م بوختانه یان له سه ر ده نوسریت و
 پرسیاریشیان لی ده کریت. ئه مه ش چه سپاندنی یاسایه کی قورئانییه بۆ گفتوگو ئه ویش:
 نه بیته شایه تیدان له سه ر بنه مای زانیاری بیت. له سه ر زمانی براکانی یوسف پیغه مبه ریش
 فه رموی: ﴿وَمَا شَهِدْنَا إِلَّا بِمَا عَلَّمْنَا وَمَا كُنَّا لِلْغَيْبِ حَافِظِينَ﴾ (یوسف)، جگه
 له وه ی که زانیومانه، ئیمه له شاراو و نه پتییه کان شاره زا نین (نازانین ئه و کوپه بۆ وای
 کرد).

له و به لگه عه قلیانه یتر که قورئان بۆ سه لماندنی تاک و ته نهایی خۆا دایرپشته: ﴿لَوْ
 كَانَ فِيهِمَا ءَالِهَةٌ إِلَّا اللَّهُ لَفَسَدَتَا فَسُبْحَنَ اللَّهُ رَبِّ الْعَرْشِ عَمَّا يُصِفُونَ﴾ (الانبیاء)، ئه گه ره
 هه ردووکیاندا (له ئاسمان و زه ویدا) چه ند خوابه کی تر هه بوایه غه یری (الله)، ئه وه کاو و
 ویران ده بوون و تیک ده چوون به سه ر یه کدا، پاک و بیگه ردی بۆ خوا که په روه ردگاری
 عه رشه، له و باس و خواسانه دا (که خوانه ناسان) ده یلین (هاوه ل بۆ ئه و زاته بریار
 ده دهن). که ئه مه به لگه یه کی عه قلی په وونه که س نکولی لی تئاکات به واتای ئه وه دیت که
 نه بونی ناریکی له بونه وه ردا به وه ی نه بونی چه ند خوابیه، هیچ ناریکی و خراپه یه ک له
 جوله ی بونه وه ردا نییه و به لکو هه موو یاساکانی سروشت چۆن پرپه ویان بۆ دیاریکراوه

به‌وشیوه له‌كاردان، ئه‌گه‌ر چه‌ند خوابه‌ك خاوه‌نی ئه‌م بونه‌وه‌ره بونایه ئه‌وا هه‌ر خوابه‌ی به‌شی خۆی دانه‌بهری و یاساكانی بونه‌وه‌ر تێك ئه‌چوو به‌هۆی چه‌ز و جیاوازی بۆچونی هه‌ر خوابه‌ك.

ئه‌مه‌ به‌لگه‌یه‌كی بپاوه‌یه و زانستی نوێش ئه‌مه‌ی سه‌لماندوه كه‌ ناكړیت ئه‌م بونه‌وه‌ره جگه‌ له‌یه‌ك خوای هه‌بیت، ئه‌م جموجوله‌ سه‌یرو پێكه‌ ئه‌بیت ته‌نها یه‌ك به‌پێوه‌به‌ری دانای هه‌بیت، ئه‌م جیهانه‌ ناكړیت جگه‌ له‌یه‌ك داهینێ به‌توانای هه‌بیت، بۆیه‌ نابین له‌ ناو موشریكه‌ كۆنه‌كانیش كه‌س هه‌بیت بانگه‌شه‌ی ئه‌وه‌ی كردبیت كه‌ ئه‌م بونه‌وه‌ره له‌ خۆپاوی بێ داهینه‌رێك دروست بویت و هه‌مویان شایه‌تیان داوه‌ به‌ته‌نهایه‌ خوای خاوه‌ن ئاسمانه‌كان و زه‌وی: ﴿وَلَّيْن سَأَلْتَهُمْ مِّنْ خَلْقِ السَّمٰوٰتِ وَالْاَرْضِ لَيَقُوْلَنَّ اللّٰهُ قُلِ اَلْحَمْدُ لِلّٰهِ بَلْ اَكْثَرُهُمْ لَا يَعْلَمُوْنَ ۝۴۵﴾ (لقمان)، سویند به‌ خوا ئه‌گه‌ر پرسیار له‌ خوانه‌ناسان بکه‌یت: کێ ئاسمانه‌كان و زه‌وی دروست کردوه، ئه‌وه‌ به‌ دنیاییه‌وه‌ ده‌لێن: (الله)، دروستی کردوون، تۆش ئه‌ی محمد ﷺ بلی: سوپاس و ستایش بۆ خوا (له‌سه‌ر وتنی راستی)، نه‌خێر وانیه‌، ئه‌وه‌ له‌مه‌ له‌ قه‌ناعه‌ته‌وه‌ هه‌لته‌قولاوه‌، به‌لکو زۆربه‌یان نازانن (له‌ خۆیانوه‌ قسه‌ ده‌که‌ن). به‌لام ئه‌مرو له‌ناو قاله‌کاراندا هه‌یه‌ ئه‌و ناماقولیه‌ ئه‌کات.

به‌لگه‌یه‌کیتری قورئان ﴿مَا اَتَّخَذَ اللّٰهُ مِنْ وَلَدٍ وَمَا كَانَ مَعَهُۥ مِّنْ اِلٰهٍ اِذَا لَذَهَبَ كُلُّ اِلٰهٍ مِّمَّا خَلَقَ وَلَمَّا لَبَّيْهُمۡ عَلَىٰ بَعْضِ سُبْحٰنِ اللّٰهِ عَمَّا يُصِفُوْنَ ۝۹۸﴾ (المؤمنون)، هه‌رگیز خوا که‌سی نه‌کردوه به‌ پۆله‌ی خۆی و هه‌یچ خوابه‌کی له‌گه‌لدا نی‌یه‌، چونکه‌ ئه‌و کاته‌ هه‌ر خوابه‌ك ده‌چوو به‌لای دروستکراوانی خۆیه‌وه‌ هه‌ندیکێ خۆی بلند ده‌کرد به‌سه‌ر هه‌ندیکێ تردا (ئه‌وسا بوونه‌وه‌ر تێکده‌چوو)، پاکی و بێگه‌ردی بۆ زاتی خوابه‌ له‌ به‌رامبه‌ر ئه‌و شتانه‌وه‌ که‌ (خوا نه‌ناسان) هه‌لی ده‌به‌ستن و ده‌یلتن. واتا که‌ی دیاره‌و زانایانی زانستی که‌لام به‌ به‌لگه‌ی ته‌مانع ناوی ئه‌به‌ن.

به لگه به کتر به کارهینانی قیاسی عه قلبیه^{۱۹} له قورئاندا بۆ نه وانهی که نکولی له زیندوبونه وهی دواى مردن نه کهن و بیانوشیان بۆ نه م بانگه شه نه هاتنه وه و زیندونه بونه وهی بابا پیرانیانه که چه نه ها ساله مردون.!

قورئانیش به پیتی نه م به لگه به بیانویان نه بریت : نه و خوا به ی که نه وانی له نه بون هینایه بوون بۆی ئاسانتره دوباره دواى مردن بیانژینیتیه وه که نه فره رموی: ﴿ وَهُوَ الَّذِي يَبْدَأُ الْخَلْقَ ثُمَّ يُعِيدُهُ وَهُوَ أَهْوَبُ عَلَيْهِ وَلَهُ الْمَثَلُ الْأَعْلَىٰ فِي السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضِ وَهُوَ الْعَزِيزُ

الْحَكِيمُ ۝ (الروم)، هه نه و زاته له سه ره تاوه به دهینراوه کان به دی ده هینیت، پاشان به جوریکی تر دروستیان ده کاته وه، نه و کارهش بۆ خوا ئاسانه، نموونه ی به رزو وه سفی بلند هه شایسته ی نه و زاته یه له ئاسمانه کان و زه ویدا، هه نه ویش زاتیکی بالاده ست و دانایه . هه روه ها نه فره رموی: ﴿ قُلِ اللَّهُ يُحْيِيكُمْ ثُمَّ يُمِيتُكُمْ ثُمَّ يَحْمِلُكُمْ إِلَىٰ يَوْمِ الْقِيَمَةِ لَا رَبَّ فِيهِ وَلَٰكِنَّ أَكْثَرَ النَّاسِ لَا يَعْلَمُونَ ۝ (الجاثية)، نه ی پیغه مبه ر ﷺ پێیان بلی: (نه و شتانه به ده ست ئیمه نه) نه وه هه ر خوا به ژیا نتان پی ده به خشیت و پاشان ده تان مرینیت و دواى نه وه کوتان ده کاته وه له پۆزی قیامه تدا که هیچ گومانی تیا دانیه، به لام زقریه ی خه لکی نه مه نازانن. هه ر به وشیه وش وه لامی جوو گاوری دایه وه که بانگه شه ی جو بون و گاوری بونی ئیبراهیم پیغه مبه ریان نه کرد، له وه لامیاندا فره رموی: ﴿ يٰۤاَهْلَ الْكِتٰبِ لِمَ تُحَاجُّوْنَ فِیْۤ اِبْرٰهٖمَ وَمَاۤ اُنْزِلَتْ التَّوْرَةُ وَالْاِنْجِیْلُ اِلَّا مِنْۢ بَعْدِیْۤ اَفَلَا تَعْقِلُوْنَ ۝ (ال عمران)، نه ی خاوه ن کتیه کان، ئیوه بۆ له ئیبراهیم ده دوین و (هه ریه که تان واداده نیت که له سه ر ئابینی نه وه) خو ته ورات و ئینجیل دواى نه و په وانه کراون، نه وه بۆ عه قل و ژیرتان ناخه نه کارو تاکه ی ژیرنابن؟! چۆن بانگه شه ی له وشیه وش نه کهن که کاتی ژیان و

۱۹- قیاسی عه قلی: ده رخستنی حوکمی شتی که که نه زانراوه به هۆی پێوانی به حوکمی شتی کتری زانراو له قورئان و سونه تدا به هۆی بونی (عیللهت) هۆی هاو بهش له نیتان نه و دوو شته دا.

پيغمبريه رايه تي ئىبراهيم پيش هاتنى جوله كه و گاواره و پيش دابه زيني ته و رات و ئىنجيله؟! نه مه به لگه يه كى عه قلى به لگه نه ويسته بويه له كوتايى ئايه ته كه دا نه فهرموى {افلا تعقلون} واته ئايا تيناگه ن قسه كه تان چهند لاوازه و بانگه شه كه تان چهند به تاله؟

هر له م باره يه وه قورئان وه لامي نه وانه نه داته وه كه په رستشى بت و بى گيانه كان نه كه ن و نه فهرموى: ﴿الَّذِي لَهُ مُلْكُ السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضِ وَلَمْ يَخْذَ لِدَاوَلَمَّ يَكُنْ لَّهُ شَرِيكٌ فِي الْمُلْكِ وَخَلَقَ كُلَّ شَيْءٍ فَقَدْ رُءَوْىٰ نَقِيرًا﴾ (الفرقان)، نه و زاته ي كه هه موو ئاسمانه كان و زهوى مولكى نه وه و هر نه و خاوه نيانه، كه سيشى نه كردوه به پۆله ي خوى و كه سى نه كردوه به شريك و هاوبهش له مه وداى مولك و ده سه لاتيدا، هه موو شتيكى دروست كردوه به نه دازه و قه باره و شيوه و تام و بۆن و په نگ و جياوازي هه مه جور... هتد، نه خشه ي پيگوپيكي بۆ هه موو شتيك داناوه (به شيوه يه ك كه پيويستيه كانى ئاده ميزاد دابين بكن و له خزمه تيدا بن). نه مه لاوازي عه قلى نه وان نيشان نه دات كه شتانيك نه په رستن نابسي و نابيني و زيان و قازانج ناگه يه نيته، چونكه دارانه بونى ببيستن و بينين و ووتنه شايسته نه بوونه بۆ په رستن، ئىبراهيم پيغمبره ريش كاتييك عه قلى گه له كه ي نه دواند ده رباره ي خواكانيان فهرموى: ﴿قَالَ أَتَعْبُدُونَ مِن دُونِ اللَّهِ مَا لَا يَنْفَعُكُمْ شَيْئًا وَلَا يَضُرُّكُمْ﴾ (١٦) ﴿أَفِ لَكُمْ وَلِمَا تَعْبُدُونَ مِن دُونِ اللَّهِ أَفَلَا تَعْقِلُونَ﴾ (١٧) ﴿(الانبياء)،

ئىبراهيم وتى: باشه، ئاخىر، چۆن شتيك ده په رستن له جياتى خوا كه ناتوانيت هيج جوره قازانج يان زيانتيكتان پى بگه يه نيته، (ته نانه ت نه وه تا نه يانتوانى به رگرى له خوشيان بكن). ئۆف له ده ستان و له و شتانهش كه له جياتى خوا ده په رستن، جا ئايا نه وه تيناگه ن و بپرو هۆشتان ناخه نه كار؟! .

بۆ وه لامى جوله كه و گاورد له و بانگه شه يان كه ئه وان نه وه و خۆشه ويستی خوان
 فهرموى: ﴿ وَقَالَتِ الْيَهُودُ وَالنَّصَارَىٰ نَحْنُ أَبْنَاءُ اللَّهِ وَأَحِبُّهُمْ قُلْ فَلِمَ يُعَذِّبُكُمْ بِذُنُوبِكُمْ بَلْ أَنْتُمْ
 بَشَرٌ مِّمَّنْ خَلَقَ يَغْفِرُ لِمَن يَشَاءُ وَيُعَذِّبُ مَن يَشَاءُ وَلِلَّهِ مُلْكُ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ وَمَا بَيْنَهُمَا وَإِلَيْهِ
 الْمَصِيرُ ۝١٨﴾ (المائدة)

جوله كه و گاورد ده يانوت: ئيمه پۆله ي خواو خۆشه ويست و نزيكى ئه وين، پييان بلى:
 كه واته بۆچى له سه ر گونا هو تاوانتان سزاتان ده دات (له دنيا دا به ناشكرا به ئاو
 ناخوشيتان بۆ پيش ده هينيت، سزاي قيامه تيش با له ولاوه بوه ستيت، ئيوه خوتان ئاو
 به گه و ره و نازدار دامه نين و خوتان جيا مه كه نه وه) نه خير وانبه، چونكه ئيوه ش به شه ر و
 ئاده ميزاد يكن له وه خه لكه ي كه دروستى كردوه، ئه وه ي خوا بيه وييت لى خۆش ببيت،
 لى خۆشه ببيت، ئه وه ش كه بيه وييت سزاي بدات سزاي ده دات (ئه لبه ته له چوارچيوه ي
 دادپه روه ريدا) هه رچيش له ئاسمانه كان و زه وي و نيوانيا ندا هه يه هه ر خوا خاوه نiane،
 گه پانه وه و سه ر نه نجاميش بۆ لاي ئه و زاته يه. ئه مه يانى: ئه گه ر ئيوه له بانگه شه كه تان
 پاست ئه كه ن ئه ي بۆ خوا له دونيا سزاتان ئه دات و بۆ ئيوه كرد هه يمون و به راز يان بۆ
 به سزاي ئاگرى قيامه ت ئه تانترسي نيت،؟ خۆ ئه وه ي كه زانراوه خۆشه ويست
 خۆشه ويستى خۆى سزا نادات و باوكيش منالى خۆى ئازار نادات، كه واته بانگه شه كه تان
 پاست نيه و به تاله.

ئهم وه لامدانه وه يه جه ده ليه كان به به لگه يان قياسي خولف ناوى ئه بن كه
 چه سپاندى ويستراوه به هه لوه شانه وه ي دژه كه ي، چونكه دوودژ پيكه وه كونا بنه وه و
 به كيكيان ئه مينيت وه وه ك خواى گه و ره فهرموى: ﴿ لَوْ كَانَ فِيهِمَا ءَالِهَةٌ إِلَّا اللَّهُ لَفَسَدَتَا
 فَسُبْحَانَ اللَّهِ رَبِّ الْعَرْشِ عَمَّا يَصِفُونَ ۝٢٢﴾ (الانبياء)، ئه گه ر له هه ردووكياندا (له ئاسمان و
 زه ويدا) چه ند خوايه كى تر هه بوايه غه يرى (الله)، ئه وه كاو ل و ويران ده بوون و تيك

ده چوون به سهر يه كدا، پاكي و بيگه ردي بۆ خوا كه په روه ردگاري عهرشه، له و باس و خواسانه دا (كه خوانه ناسان) ده يلّين (هاول بۆ نه و زاته برپار ده دهن)، تيگچوني نه وشته ي كه دويه پتوه بهري هه بيت و هه ريه كه يان خوي به بالاده ست بزاني گوماني تيدا نيبه و نه مه وه لاميكې عه قلى يه كلاكه روه يه و به لگه عه قليبه كاني ناو قورئانيش زياتره له وه ي بيته نه ژمار.

٤/ كۆكردنه وه ي هه ردوو عه قلى و نه قلى بۆ وه لامدانه وه:

كۆكردنه وه ي به لگه ي عه قلى و به لگه ي نه قلى بۆ وه لامدانه وه يه كيگيتره له بهرنامه كاني قورئان، لاي ليكوله ره كاني بهرنامه و پيږه وي زانستي زانراوه كه هه موو بهرنامه يه كي گوازراوه بى ناتاج نيبه له پاماني عه قلى، و پيچه وانه كه يشي هه رپاسته، هاوكاري له نتيوان بهرنامه كاندا پاستيبه كي زانستيبه و گوماني له سهر نيبه، و قورئان نه م پيگه ي به كارهيئاوه، هه نديجار هيڙي وه لامدانه وه كه له كۆي هه ردوو پيگاكه وه ده ست نه كه ويت. نمونه بۆ به كارهيئاني نه م پيگه يه له قورئاندا وه لامى خوي گه وره يه بوو بۆ نه وانه ي ته وافي مالى خويان نه كرد به بى بهرگ و به پوهتي به ژن و پياوه وه! خوي گه وره پونيكرده وه نه وه كاريكي نه شياوه و تاوانه و چۆن كاريك كه نايزانن نه يده نه پال خوا؟ نه مه ش به درۆ خستنه وه يان بوو به هه ردوو پيگاكه.

له لايه نى عه قليبه وه پونيكرده وه كه نه وكاره خراپه و نه شياوه و خوا بيگه رده له وه ي فرمان به خراپه بكات، ته نها شه يتان نه و فرمانه ي پيكردوون: ﴿وَإِذَا فَعَلُوا فَحْشَةً قَالُوا وَجَدْنَا عَلَيْهَا آبَاءَنَا وَاللَّهُ أَمَرَنَا بِهَا قُلْ إِنَّ اللَّهَ لَا يَأْمُرُ بِالْفَحْشَاءِ اتَّقُوا اللَّهَ عَلَىٰ أَن تُكْفَرُوا بِهِ ۚ مَا لَآ تَعْلَمُونَ ﴿٢٨﴾﴾ (الاعراف)، كاتيگيش (بى باوه پان) تاوان و گوناهيك نه نجام بدهن ده لّين: باوو باپيرانيشمان ديوه نه م كارهيان كرده و خوي گه وره خوي فرماني پيداوين بيكه ين!! پتيان بلّي: (نه خير وانيبه) چونكه به پاستي خوا فرمان به گوناوه تاوان و كاري نابه جي نادات، چۆن (جه سارهت ده كهن) و شتيك هه لده به ستن بۆ خوا كه نازانن وتويه تي يان نا.

﴿ الشَّيْطَانُ يَعِدُكُمُ الْفَقْرَ وَيَأْمُرُكُم بِالْفَحْشَاءِ وَاللَّهُ يَعِدُكُم مَّغْفِرَةً مِنْهُ وَفَضْلًا وَاللَّهُ وَاسِعٌ عَلِيمٌ ﴾ (البقرة)، (کاتی ئیوه له مال و داراییتان ده به خشن) شه یتان به ئینی هه ژاری

و نه داریتان پێ ددهات (ده تانترسیتیت به هه ژاری) و فرمانتان پێ ددهات به گوناھو تاوان و خراپه و نه به خشین، خوای گه وردهش به ئینی لیخۆشبوونیکی تایبهتی خۆیتان پێده دات له گه ل نۆزی پۆزی و به هره ی فراوانداو خوا فراوانگیرو زانایه . به لام به پێگه ی نه قلی و گوازاوه که ئه وه به هه رشتیک درایه پال خوا ناچه سپیت نه گه ر له پێگه ی وه حیه وه نه هاتبیت، ئی مادام نه خوا نه پیغه مبه ر ئه وه یان نه فرموه که واته بانگه شه که به تاله: ﴿ وَإِذَا قَالُوا فَحِشَةً قَالُوا وَجَدْنَا عَلَيْهَا آبَاءَنَا وَاللَّهُ أَمَرَنَا بِهَا قُلْ إِنَّ اللَّهَ لَا يَأْمُرُ بِالْفَحْشَاءِ أَتَقُولُونَ عَلَى اللَّهِ مَا لَا تَعْلَمُونَ ﴾ (الاعراف).

کاتیکیش (بی باوه پان) تاوان و گوناھیک ئه نجام ده ئین: باوو باپیرانیشمان دیوه ئه م کاره یان کردوه و خوای گه ورده خۆی فرمانی پێداوین بیکه ی !! پێیان بلێ: (نه خیر وانییه) چونکه به پاستی خوا فرمان به گوناھو تاوان و کاری نابجی نادات، چون (جه ساره ت ده کهن) و شتیک هه لده به ستن بۆ خوا که نازانن وتویه تی یان نا. نمونه به کیتر وه لامدانه وه شوعه یب پیغه مبه ر سه لامی خوای لیبت بۆ گه له که ی کاتیک له کێشانه و پێوانه دا خیانه تیان نه کرد و ئه یانوت ئیمه له ناو خۆماندا پێی پازین و مالی خۆمانه و بۆمان هه یه چۆنمان بویت ئاوا مامه له ی پێوه بکه ین، شوعه یب پیغه مبه ر بۆی رو نکرده وه که به هه موو عه قلیکی ساغ ئه یبت خه لک مافی خۆی وه رگریت له کێشانه و پێوانه دا و به که م و کورتی پێی نه دریت ئه وکات داد به رپا ئه یبت و دوژمنایه تی و پق و کینه نامینیت، ئه مه به لگه یه کی عه قلیبو پیغه مبه ر شوعه یب به کاریه ئینا: ﴿ وَيَقُولُوا قُلُوا أَلْمِ كَيْالَ وَالْمِيزَاتِ بِالْقِسْطِ وَلَا تَبْخَسُوا النَّاسَ أَشْيَاءَهُمْ وَلَا تَعْتُوا فِي الْأَرْضِ مُفْسِدِينَ ﴾ (هود)، ئه ی قه وم و خزمه کانم، با پێوان و کێشانتان تیرو ته واوبیت و به

دادپه روهرانه نه نجامی بدهن، شتومه کی خه لکی که م ترخ مه که ن و (فیلان لی مه که ن) و خرابه کاری مه که ن له زه ویدا و تقوی خرابه مه چیتن..

هه روه ها نه وهیشی بۆ پونکردنه وه که مال و سامان مولکی خواجه و خوا پوزیده ره و بۆ ماوه یه کی دیاریکراو به خه لک دراوه و نه مهش له م به شعی ووته یدا دهرنه که ویت:

﴿ قَالَ يَقَوْمِ أَرَأَيْتُمْ إِنْ كُنْتُ عَلَىٰ بَيْنٍ مِنْ رَبِّي وَرَزَقَنِي مِنْهُ رِزْقًا حَسَنًا وَمَا أُرِيدُ أَنْ أَمْلِكَكُمْ إِلَىٰ مَا أَنْتُمْ عَنْهُ إِنْ أُرِيدُ إِلَّا الْإِصْلَاحَ مَا اسْتَطَعْتُ وَمَا تَوْفِيقِي إِلَّا بِاللَّهِ عَلَيْهِ تَوَكَّلْتُ وَإِلَيْهِ أُنِيبُ ﴾ (٣٨)

(هود)، شوعهیت وتی: نهی قوم و خزمه کانم هه وایم بدهنی نه گهر منتان بینی و بۆتان دهرکهوت که له سهر بهرنامه یه کی پێک و پۆشنم له لایه ن په روه ردگارمه وه و ههر له لایه ن خوشیه وه پزق و پۆزی جوان و باشی داومه تی، منیش نامه ویت قه ده غه ی شتیکتان لی بکه م، که چی خۆم وه ک نیه نه که م (چی به نیه بگه یه نم خۆم له پیشدا نه نجامی دده م) من هیچ ناویت ته نها چاکسازی نه بیته، به گویره ی توانام، پزکخستنی کارم به دهستی کهس نیه به دهستی خوا نه بیته، پشت و په نام ههر به و به ستووه و ههر بۆ لای نه ویش ده گه پیمه وه. خوا به سه رتانه وه پارێزهره و چاودیره به هه موو مامه له داراییه کانتان و نا کریت کاریتیدا بکه ن به وشیه نه بیته دروسته و راسته به لام نه دانی مافی دارایی خه لک و خیانهت له کیشانه و پتوانه سته م و خرابه کارییه له زه ویدا.

ه/ هینانی به لکه دروسته کانی مه زه بی زانیانی زانستی که لام:

له سهر شیوازی مه زه بی زانیانی زانستی که لام بۆ وه لامدانه وه له قورئاندا بهرنامه ی راست هه یه، بۆ نمونه کاتی که بیباوه په کان بانگه شعی نه وه یانکرد که موحه مه د له خۆیه وه قورئانی هه لبه ستووه خوی گه وره وه لامی دانه وه و فهرموی: ﴿وَلَوْ نَقُولُ عَلَيْنَا بَعْضُ الْأَقَابِ﴾ (١١) لَخَذْنَا مِنْهُ بِالْيَمِينِ ﴿١٢﴾ ثُمَّ لَقَطْنَا مِنْهُ الْآوِينَ ﴿١٣﴾ فَمَا يَنْكُرُ مِنْ أَحَدٍ عَنْهُ حَاجِزِينَ ﴿١٤﴾ (الحاقه)، خۆ نه گهر محمد ﷺ هه ندیک قسه و گوفتار به ده م نیه وه هه لبه ستایه. نه وه به هیزو

دهسه لاتی خۆمان ده مانگرت. له وه و دوا په گي دلی ده چرپین و ده میرین. نه وسا هیچ که سیک نی یه له ئیوه به ربه ست و به رگری بکات له ئیمه. ئه مهش یانی: محمد ئه گهر شتیک بلی و لای خواوه دانه به زی بیت ئه و به خیرایه سزا ئه دریت، ئه م به لگه یه له بیردا ئه چه سپینیت که خوا توانای ته و او و بیسنوری هه یه و که س بۆی نییه به ناوی ئه وه وه هیچ بلیت، ئه گهر محمد بلیت قورئان هه لبه ستی خۆمه ئه و خوا سزا که ی بۆ پیش نه خات و له ناوی ئه بات. له بهر ئه وه ی خوا سزای پیغه مبه ری نه داوه. وله ناوی نه بردوه که واته پیغه مبه ر له خۆیه وه هیچی نه ووتوه. لیږه وه ئه گه یه ده ره نجامه ته و او که نه ویش: محاله سه رچاوه ی قورئان مرقه بیت و له به رانه بریدا چه سپاندنی دابه زینی قورئان له لایه ن خواوه، ئه م چۆره له به لگه لای زانایانی زانستی که لام ناسراوه.

٦/ نمونه هینانه وه له دوتونی وه لامدا بۆ بو تکرده وه و نزیک کردنه وه ی بیرو که وه قه ناعه ت پیکردنی به رانه ر:

په ند و قسه ی نه ستق و به لگه و نمونه له ناو قسه دا کاریگه ری زۆره، له قورئانیشدا نمونه زۆر هینراوه له کاتی دواندنی نه یاران و گومان سازه کان، له سوده کانی هینانه وه ی نمونه:

● نزیک کردنه وه ی بیرو که له یاده وه ری، بیسه ر و واهه ست ئه کات نمونه یه کی زیندوی ئه و فیکره یه ئه بینێ و خیراتر پێگای راست ئه گریت و قه ناعه تیش به بیرو پا که ئه هینیت.

ناسینه وه ی زانا و ژیره کان و جیا کردنه وه یان، ئه وانه ی له نمونه کان ئه گه ن ته نها زانا کان: ﴿وَيْلَكَ الْأَمْثَلُ نَضْرِبُهَا لِلنَّاسِ وَمَا يَعْقِلُهَا إِلَّا الْعَالِمُونَ﴾ (١٧) ﴿الْعنكبوت﴾ ئا ئه م نمونه ئه ئیمه ده به ئینینه وه بۆ خه لکی، ته نها زانا و شاره زا کان تی ی ده گه ن و تی ده فکرن.

ئەو شتانەى لەسنورى ھەستەوەرەكان بەدەرن نمونهكان بەرجەستەيان ئەكەن، ئەو ەش كە عەقل دەرکی ناكات بەم نمونانە دەرک ئەكرێن و ئەو ەش نەبوەتە باو ئاسایی دەبێتەو، ھەرچیش ھیچ ھیژیکی نەبوە ھیژی ئەدریستی.

● لە نمونهكانی قورئان زۆر سود وەر دەگیریت بۆ بوارەكانی ھاندان و ترساندن، پیاھەلەدان و زەمكردن، ئامۆژگاری و تەمكردن، لەبەرچاواگرتن و دانپیانان، نزیکكردنەوێ بابەتەكان بۆ عەقل و وێناکردنی و بەرجەستەكردن، ھیئەری نمونه وەك ئەو پێشەوەرە پێز لە پێشەكەى ئەگریت، بۆیە ناوئراوە نمونه چونكە ئەوێ و تراوە نمونهكەى لە یادەوەریدا و واتاكەیشی لەدەروندا ئامادە و کاریگەر ئەبێت.

خوای گەرە نمونهكان ئەھینیت بەلكو بیسەرەكان ھیدایەت وەرگرن و بەھرەى دانیایی بنۆشن كە مایەى پوناكى دل و ئارامى گیانە، نمونهكان زیاتر کاریگەرن و زووتریش گەيەنەرن ﴿وَلَقَدْ صَرَبْنَا لِلنَّاسِ فِي هَذَا الْقُرْآنِ مِنْ كُلِّ مَثَلٍ لَعَلَّهُمْ يَتَذَكَّرُونَ﴾ (الزمر)، سویند بیت بەخوا بەپراستی ئیمە لەم قورئاندا ھەموو جۆرە نمونەى كەمان بۆ خەلكى ھیناوەتەو، بۆ ئەوێ یادەوەرێ وەرگرن و بیرك بكەنەو لە پراستىەكان و تى بگەن.

ئەو نمونانەى خوای گەرە لە قورئاندا ھەرموێتى ھەقیقەتى ھیدایەت لە دەروەكان نزك ئەخاتەو، نمونەى بەرجەستەكراوى زیندون و تەنھا كەسى نكولىكاری لەخۆبایی بەگومانەو لێى ئەپوانیت، نمونهكانیش لەناو قورئاندا زۆر و جۆراوجۆرن، لەوانە نمونه پاشكاوہكان و واتادارەكان و ئەو نمونانەى كە ئەكریت بۆ جگە لەو شوینە تاییەتەش بەھینریتەو، ئەم نمونانە بەھەموو جۆرەكانى خەریكە ببنە واقەئىكى زیندو كە دەرونى مرقفایەتى ئەدوینن و بەرەو ھەق كێشى ئەكەن، ئەم نمونانە ھەروا بى ھودە نەھینراون بەلكو پەندو ئامۆژگاری و ئامانجى بڵندى لەپشتەوہیە، پێشەنگى مرقف ئەكەن بەرەو تەسلىمبوون بەخوا و گەردنگیری بە ھەرمان و خۆپارێزى لە قەدەغەكراوہكانى، بۆ

په وشت به رزی و چاره ی نه خوښیبه کان، بڼ پاکړنه وهی ټاکار و پټکړنه وهی
 پټگاگان، بڼ دامه زړاندنی دلی ټیعامداران، هه روه ها ټو نمونه زیاتر مایه ی گومړابوونی
 سته مکار و بیباوه په کانه و درخه ری په حمه تی خوایه تا و اټاکانی نمونه کان له دله کاند
 ټه چه سپیت: ﴿وَلَقَدْ ضَرَبْنَا لِلنَّاسِ فِي هَذَا الْقُرْآنِ مِنْ كُلِّ مَثَلٍ لَعَلَّهُمْ يَتَذَكَّرُونَ﴾ (٢٧) (الزمر)،
 سویند بیت به خوا به پاستی ټیغه له م قورټانه دا هه موو جوړه نمونه په کمان بڼ خه لکی
 هیټاوه ته وه، بڼ ټه وهی یاده وهی وهریگرن و بیریک بکه نه وه له پاستیه کان و تی
 بگن.. {.

له وټایه تانه ی قورټان که نمونه ی تیدا به کاره پټرا بیت بڼ قه ناعه پټیکردن و
 پونکړنه وهی بیریکه: وه لامدانه وهی ټه وانه په که نکولی له زیندو بونه وهی دوا ی مردن
 ټه که ن، به دوری ټه زانن دوا ی پوان و پزینی ټیسک دیسانه وه زیندو بیت وه، له وه لامیاندا
 خوا هه رموی: ﴿وَضَرَبَ لَنَا مَثَلًا وَنَبِيٌّ خَلَقَهُ قَالَ مَنْ يُحْيِي الْعِظَمَ وَهِيَ رَمِيمٌ﴾ (٧٨) ﴿قُلْ يُحْيِيهَا الَّذِي
 أَنْشَأَهَا أَوَّلَ مَرَّةٍ وَهُوَ بِكُلِّ خَلْقٍ عَلِيمٌ﴾ (٧٩) ﴿الَّذِي جَعَلَ لَكُم مِّنَ الشَّجَرِ الْأَخْضَرِ نَارًا فَإِذَا أَنتُم
 مِنْهُ تُوقَدُونَ﴾ (٨٠) ﴿أَوَلَيْسَ الَّذِي خَلَقَ السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضَ بِقَدِيرٍ عَلَى أَنْ يَخْلُقَ مِنْهُمْ بَقْلًا وَهُوَ الْخَلَّاقُ
 الْعَلِيمُ﴾ (٨١) (یس)، نمونه ی لاوازی و بی دسه لاتی بڼ ټیغه هیټاوه ته وه و به دیهاتنی
 خوی له بیر کردووه، دهیوت: کی ټم ټیسکانه زیندو ده کاته وه له کاتیکیدا که پزیوو و
 پروکاو ن؟ پټیان بلی: ټه و زاته ی که به که مجار دروستی کرد، هه ر ټه ویش زیندووی
 ده کاته وه، ټه و به هه موو دروستکراویک زاناو ټاگایه (دروستکردن و دروستکړنه وهی
 هه موو شتیکی لا ټاسانه).. ټه و زاته ی که له دره ختی سه وړ ټاگرتان بڼ به دی ده هیټیت،
 ټیتر ټیوه دایده گرسینن. ټایا ټه و زاته ی که ټاسمانه کان و زهوی دروست کردووه ناتوانیت
 دووباره وهك خویان دروستیان بکاته وه؟! به ټی (زور چاک ده توانیت چونکه ټه و زاته له
 دروستکردن و دایټاندا به توانا و زانایه..

خوای گه وره نمونه‌ی به هه‌لگیرسانی ناگر هینایه وه له‌دره‌ختی سه‌وز، دره‌خت له نه‌بون و دوا‌ی به‌هوی ناوه‌وه سه‌وز بوو گه‌شه‌یکرد و به‌ره‌میدا و پاشان ووشك بویه‌وه و ناگری پی‌ خوشکرا، نوم نمونه‌یه زۆر پوونه بۆ نه‌وانه‌ی عه‌قلیان نه‌یگری.

بۆ نه‌وانه‌ش که جگه له‌خوا نه‌په‌رستن فهرموی: هه‌موو په‌رستراوه‌کانی جگه له‌خوا ناتوانن مێشیک له‌خویان لاده‌ن و هه‌رکات مێش شتیکیان لیبیات ناتوانن بیگه‌پێننه‌وه، هه‌موو په‌رستراوه‌کانی جگه له‌خوا زۆر لاوازن و توانای لادانی زیان یان هینانی قازانجیان نییه و توانای خه‌لقی هه‌یجان نییه:

﴿وَإِذَا نَسِلَ عَلَيْهِمْ ءَايَاتُنَا بِمَنَاسِرٍ تَعْرِفُ فِي وُجُوهِ الَّذِينَ كَفَرُوا الْمُنْكَرَ يَكَادُونَ يَسْطُونَ بِالَّذِينَ يَتْلُونَ عَلَيْهِمْ ءَايَاتِنَا قُلْ أَفَأَنْتُمْ شَرٌّ مِنْ ذَلِكَ النَّارُ وَعَدَهَا اللَّهُ الَّذِينَ كَفَرُوا وَبَشِّرِ الْمَصِيرُ ﴿٧٢﴾﴾ (الحج).

کاتی‌ک که ئایه‌ته‌کانی ئیمه به‌روونی و ئاشکرای به‌سه‌ریاندا ده‌خوینرێته‌وه، له پووخساری نه‌وانه‌دا که بی‌ باوه‌پن بیزاری و تالی و گرژی به‌دی ده‌که‌یت، به‌جۆرێک خه‌ریکه هێرش به‌رنه سه‌ر نه‌وانه‌ی که ئایه‌ته‌کانی ئیمه‌یان به‌سه‌ردا ده‌خویننه‌وه، پێیان بلی: ئایا هه‌والتان بده‌می به‌ خراپتر له‌و کینه‌و بوغزه‌تان؟! نه‌ویش ناگری دۆزه‌خه!! که خوای گه‌وره به‌لێنی داوه به‌وانه‌ی که بی‌ باوه‌پ پیتی، ئای که سه‌ره‌نجام و چاره‌نووسیکی خراپه..

نوم نمونه‌یه له‌وپه‌ری پونیدایه و ئاماژه‌یه بۆ لاوازی عه‌قلی نه‌وانه‌ی نه‌پارێنه‌وه له‌و بی‌ ده‌سه‌لاتانه، له‌نمونه‌یه‌کیتری په‌یوه‌ندیدار به‌هه‌مان بابته ئه‌فه‌رمویت: یه‌کسان نین نه‌و دوانه‌ی یه‌کیکیان چه‌ند خوايه‌ک له‌گه‌ڵ خوای تاک و ته‌نها نه‌په‌رستی و دوه‌میان ته‌نها خوای تاک و ته‌نیا نه‌په‌رستی: ﴿صَرَبَ اللَّهُ مَثَلًا رَجُلًا فِيهِ شُرَكَاءُ مُتَشَاكِسُونَ وَرَجُلًا سَلَمًا لِرَجُلٍ هَلْ يَسْتَوِيَانِ مَثَلًا الْحَمْدُ لِلَّهِ بَلْ أَكْثَرُهُمْ لَا يَعْلَمُونَ ﴿١٩﴾﴾ (الزمر)، خوای گه‌وره نمونه‌ی

هیتاوه ته وه به پیاوړیک که گیری خوارد بیت به ده ست چند به پرپرسیکی شه پانی و سرکه شه وه، پیاوړیکی تریش ته نها یک به پرپرسی هه بیت، نایا نه و دوو جوړه نمونه یه، وه که یه کن، سوپاس و ستایش ته نها شایسته ی خواجه، نه خیر یه کسان نی یه، به لام زوږبه ی نه و خه لکه له م راستیه تیناگن و نایزان و لیکي ناده نه وه. یه که میان خواکانی کیش مه کیشی له سر نه کن و دوه میان ته نها خو ی ته سلیمی یه کخواکړوه نایا نه و دوانه یه کسانن؟! لای خواش نه و دوانه یه کسان نابن.

خوای گوره وه لامي نه وانه شی داوه ته وه که سرسامبون له وه ی بو نه بیت موحه مه د له نیوان نه و هه موو پیاوړه دا تاییه ت بکریت و هه لېژتړیت؟!، له ژبانی خویاندا نمونه ی بو هیتان و سرنجی پاکیشان بو نه وه ی خوای گوره هه روه که چو ن پوژی و بزوی له نیوانیاندا دابه شکړوه، هه ژا رو ده وله مند، به هیژ و لاوا، به رزو نزم هه به وشپوه یه ش هه ندیک تاییه ت نه کات به نارونی په یامه کانی: ﴿أَمْ يَقْسِمُونَ رَحْمَتَ رَبِّكَ نَحْنُ قَسَمًا بَيْنَهُمْ مَعِيشَتَهُمْ فِي الْحَيَاةِ الدُّنْيَا وَرَفَعْنَا بَعْضَهُمْ فَوْقَ بَعْضٍ دَرَجَاتٍ لِّيَتَّخِذَ بَعْضُهُم بَعْضًا سُخْرِيًّا وَرَحْمَتُ رَبِّكَ خَيْرٌ مِّمَّا يَجْمَعُونَ﴾ (الزخرف)، نایا نه وانه په حمه تی په روه ردگاری تو دابه ش ده که ن؟! (که سانی شایسته ده دوزنه وه بو پیغه مبه رایه تی؟!) له کاتیکدا نیمه ی که پزق و پوزیمان له نیوانیاندا دابه ش کردوه له ژبانی دنیا دا و پله و پایه ی هه ندیکیمان به رزکردوته وه به سر هه ندیکیاندا، بو نه وه ی هه مووان کاروباری یه کتر ته واوبکه ن و که لک له توانایی ولېهاتوویی یه کتر وه ریگرن، جا له گه ل نه و هه موو به هره و به خششانده دا په حمه ت و میهره بانی په روه ردگاری تو (که تاییه تی نیماندارانه له قیامه تدا) له هه موو نه و شتانه ی که خه لکی کو ی ده که نه وه (له مال و سامان و هوکاره کانی پابواردن) چاکترو به نرختره. نه گه ر تیښگن و بغامن له نمونه که نه گن.

٧ / هه‌لوه‌شانه‌وه‌ی سه‌رله‌به‌ری بانگه‌شه:

یه‌کی‌کتر له به‌رنامه‌کانی قورئان بۆ گفتوگۆ له‌گه‌ڵ به‌رانبه‌ر و پونکردنه‌وه‌ی هه‌له‌ی بیرو درۆی بانگه‌شه‌که ئه‌وه‌یه سه‌ره‌تا کۆی بانگه‌شه‌که هه‌لده‌وه‌شیتیت و ئه‌مه‌ش له زانستی دیبه‌یتدا پێی ده‌وتریت: هه‌لوه‌شانی کۆی بابته. پاشان دیته سه‌ر وورده‌کاری و بره‌گه‌کان و ئه‌وانیش به‌تال ئه‌کاته‌وه ئه‌مه‌یشیان ناوی هه‌لوه‌شانه‌وه‌ی درێژه‌ی بابته.

له‌م جۆره وه‌لامدانه‌وه ئه‌وه‌یه که خوا وه‌لامی ئه‌وانه‌ی پێداوه‌ته‌وه که بانگه‌شه‌ی ئه‌وه ئه‌که‌ن بوونی مال و سامان و منال و نه‌وه‌نیشانه‌ی پازیبونی خۆی گه‌وره‌یه لێیان و له‌خۆشه‌ویستیان ئه‌و به‌هرانه‌ی پێی به‌خشیون! ئه‌مه به‌لگه‌یه‌کی واقعی نییه، بۆیه خۆی گه‌وره بۆی پونکردنه‌وه که له‌وانه‌یه به‌بێ‌باوه‌پو تاوانکار به‌خشیت یان له‌چاکه‌کار و باوه‌رداریش بگرتنه‌وه، یان ئه‌کریت به‌پێچه‌وانه‌شه‌وه، بوون و نه‌بوون نه‌ستراوه به‌ره‌زا و نا‌ره‌زایی خواوه، هه‌یچیان با له‌خسته‌تان نه‌بات و هه‌رشتیک له‌شوێنی خۆی دابنێن، هۆکاره‌کانی نزیکبونه‌وه له‌خوا دیاریکراوه و نه‌به‌ستراوه به‌زۆری مال و سامان و کوپه‌وه، ده‌ستکه‌وتنی دنیا هۆکاری تایبه‌تی خۆی هه‌یه ئه‌مه‌ش هه‌لوه‌شانه‌وه‌ی سه‌رله‌به‌ری بانگه‌شه‌که‌یانه.

٨ / قایلبون به‌ نه‌فیکردنی بانگه‌شه‌ بیننه‌وه‌ی به‌لگه‌ی بۆ بینیت:

ئهم پێگایه‌ی قورئان بۆ وه‌لامدانه‌وه‌ی بوختان له‌به‌ر ئه‌وه نییه نه‌توانی وه‌لامی بداته‌وه به‌لکو له‌به‌ر بێ ئه‌رزشی و لاوازی تانه و بوختانه‌که‌یه، بۆیه ته‌نها نه‌فی ئه‌کات و هه‌یچی له‌سه‌ر ناهه‌رموی ئه‌و شتانه‌ی که وه‌ک خۆر له‌پوژێ پووناکدا دیارن پێویست به‌هه‌ینانی به‌لگه‌ ناکات، شاعیریش له‌م واتایه‌دا ئه‌لێت:

ولیس یصح فی الأذهان شیء إذا أحتاج النهار إلى دلیل^{٢٠}

٢٠- له‌بیردا هه‌یج به‌راستی نامینی ئه‌گه‌ر بۆ بینینی پوژ به‌لگه‌ پێویست بێ.

به هم مانشتوه هموو نه و بوختانانه ی نه یانکرد بۆ پیغه مبه ر درودی خوی له سر بیت که به شیت و جادوکار و شاعیر و نه ستیره گره وه ناوزه دیان نه کرد خوی گه وه همویانی نه فیکرد و نیتر هیچتری له سر نه فرموو چونکه پیویست به به لگه ناکات وه که له م نایه تانه دا هاتوه: ﴿ مَا أَنْتَ بِعَمَةٍ رَبِّكَ بِمَجْنُونٍ ۖ ﴾ (القلم)، (نه ی پیغه مبه ر صلی الله علیه وسلم تو به هوی نازو نیعمه تی په روه ردگارته وه دووریت له شیتی یه وه وه کو نه فامن ده لیتن)، ﴿ وَمَا جِئَكَ بِمُحْجُونَ ۖ ﴾ (التکویر)، دلنیابن که هاوری که تان محمد (صلی الله علیه وسلم) شیت نیه و (له که مالی ژیریدایه). ﴿ فَذَكِّرْ فَمَا أَنْتَ بِنِعْمَتِ رَبِّكَ بِكَاهِنٍ وَلَا مَجْنُونٍ ۖ ﴾ (الطور)، نه ی محمد ﷺ ناموزگاری نه وخه لکه بکه، چونکه به هوی نازو نیعمه تی په روه ردگارته وه نه فالجیت، نه شیتی، ﴿ أَمْ عِنْدَهُمُ الْغَيْبُ فَهُمْ يَكْتُبُونَ ۖ ﴾ (۱۱) أم يُرِيدُونَ كَيْدًا فَالَّذِينَ كَفَرُوا هُمُ الْمَكِيدُونَ ۖ ﴾ (الحاقة)، دلنیابن که نه م قورنانه گوفتاری شاعیر نیه، نه وه بۆ زور که متان باوه په ده هیتن؟! گوفتاری فالچی و زیوانیش نیه، نه وه بۆ زور که متان یاداوه ری وهرده گرن؟! بیباوه ران و نه یارانی پیغه مبه ر نه گه ر به وویژدانن به سه بویان به س سهیری حالی پیغه مبه ر بکه ن چونکه له ناوخیاندا ژیاوه و موماره سه ی جادو نه ستیره گرته وه ی نه کردوه و په وشت و ناکاریشی هیچ نیشانه یه کی شیتی پیوه نه بووه، به لکو له وپه پی پوشت به زیدا بوه و به که مترین سه یرکردن ده رنه که ویت که هموو نه و ناوزه دکردنانه ی بیباوه په کان بۆ پیغه مبه ر سته میکی گه وره بووه، بویه بۆ به تالکردنه وه ی نه و تومه تانه ته نها نه فیکردنی تومه ته که به سه چونکه به لگه کانی نه بینرین و پونن بۆ هموو خاوه ن چارو عه قلایت.

۹/ به کارهینانی پخوانیږي له پەرچدانه وه و کورنې له وه لامي به رانېرځي:

هک زانراوه قورښان به رزترين ده قی پخوانیږييه چونکه لای خوی ستایشکراوی
داناوه دابه زیوه، بویه له گفتوگوي له کهل نه یارانیدا به هیترين و کورترين ده سته واژه
به کار نه هیئت که واتای زور و ناماژه قولي تیداییت.

بۆ نمونه کاتیک دوو پوه کان تانه یان نه دا له پیغه مېر درودی خوی له سر بیت به وهی
گوی بۆ هه موو قسه یه که نه گریټ و باوه پی پی نه کات قورښان له پردهی نه وانداهه رموی:
﴿ وَمِنْهُمْ الَّذِينَ يُؤْذُونَ النَّبِيَّ وَيَقُولُونَ هُوَ أُذُنٌ قُلْ أُذُنٌ خَيْرٌ لَّكُمْ يُؤْمِنُ بِاللَّهِ وَيُؤْمِنُ
لِلْمُؤْمِنِينَ وَرَحْمَةً لِلَّذِينَ ءَامَنُوا مَكَرُومٌ وَالَّذِينَ يُؤْذُونَ رَسُولَ اللَّهِ لَهُمْ عَذَابٌ أَلِيمٌ ﴾ (التوبة).

هه نديکي تر (له دوو پوه کان) نه وه نده نه فامن، نازاری دلی پیغه مېر ﷺ ددهن،
به وهی که ده لټن: (محمد) گوی بۆ هه موو که س ده گریټ، پټیان بلې: گوی بیستی خیره
بوتان، باوه پی پته وی به خوا هیه، باوه پی (به راستگوي) نیماندارانیش هیه،
پر حه تیشه بۆ نه وانه تان که باوه پیان هیناوه، (به لام) نه وانهی نازاری پیغه مېری خوا
ده دن سزایه کی به نییش بویان ناماده یه.

نهمه ده سته واژه یه کی کورته و دنیا یه که وانا له حق نه گریټ، له وانه: به لې نه و گوی
نه گریټ به لام به خیر نه که به وهی نیوه نه یلټن، پیغه مېر له ووتراوه کان ته نها هق و
شهرعییه کان و نه وهی به رژه وه ندي تیدایه قبول نه کات، نه و گوی پرایه لی درو و ناهق و
بوختان نییه و هرکات له م خراپانه ش بیستی با سویندیشی له گه لدا بیت باوه پی
پټناکات، پیغه مېر پټچه وانهی پادشا و ده سه لاتدارانیتره که هه میشه کومه لټک
له که سانی دوو و چوارده وریان نه گرن و به زمانی لوس و درو و بوختان که سانی چاکیان
لیدورده خه نه وه. نهی دروزه کان نیوه نه خه له تټن به وهی پیغه مېر لوتفی هیه
به رانېرتان و خراپه کانتان له پووتان ناداته وه، نه وه له پرده شتی به رزیه تی، له فراوانی
لیبورده یی پیغه مېره نه گه رنا هه موتان باش نه ناسیت.

قورئان لیره شدا شیوازیکیتری دانایانه به کار نه هیئت ، له سه ره تادا له گه لیان هاورائه بیت به وهی به لئی پیغه مبه ر گوی له هه موی نه گریت و له برگه ی دوه مدا په رچیان نه داته وه و بانگه شه که یان هه لئه وه شینئ به وهی ته نها نه وهی خیرو چاکه یه قبولی نه کات ! هیچ وه لامیک نه وه نهی نه وه لاهه به هیز و کاریگر نابیت، سه ره تا ته ماحی نه وه یان لادروست نه کات که قسه که یان وایه به لام یه کسر نا ئومیدیان نه کات، هیچ شتیک نه وه نه ده بپنده نیه ته ماح بخینه به ری که سیك پاشان نا ئومیدی بکه یت.

نمونه یه کیتربو نه م جوړه وه لاهه له قورئاندا: برینی بیانوی نه و جوله کانه بوو که نه یانوت: ئیمه بویه ئیسلام قبول ناکه ین چونکه جویره ئیل قورئانی دابه زاندوه و نه گه ر میکانیل بویه نه و باوه پمان نه هیئا و جویره ئیلیان وه ک دوزمنی خویان سه یر نه کرد، خوی گه ورده شه رموی: ﴿ قُلْ مَنْ كَانَ عَدُوًّا لِجِبْرِيلَ فَإِنَّهُ نَزَّلَهُ عَلَى قَلْبِكَ بِإِذْنِ اللَّهِ مُصَدِّقًا لِمَا بَيْنَ يَدَيْهِ وَهُدًى وَبُشْرَى لِلْمُؤْمِنِينَ ﴾ (البقرة)، (نهی محمد ﷺ) پتیا ن بلی: هر که سیك دوزمنی جویره ئیله، (با بزانت) که هر نه و جویره ئیله به فرمانی خوا نه و قورئانه ی دابه زاندوته سه ر دلت که کتیبه پیشووه کان به راست داده نیئت و پتیمووی (بو چاکه) ده کات و مزده به خشیشه به ئیمانداران. خوی گه ورده بوی پونکردنه وه ناکریت له بهر هوکاری پرپوچ هیدایهت په دکریته وه و باوه پنه هیئریت، هر که س دوزمنی جویره ئیل بیت دوزمنی میکانیلیشه و دوزمنی هه موو هه ق و نوینه ره کانی هه قیشه، هه روه ک چون نه وهی دوزمنایه تی یه ک پیغه مبه ر بکات دوزمنایه تی هه موو پیغه مبه رانیکردوه چونکه کاری پیغه مبه ران و سه رچاوه که یان هه موی یه کیکه، بویه نه فه رمویت: ﴿ كَذَبَ عَادُ الْمُرْسَلِينَ ﴾ إِذْ قَالَ لَهُمُ أَخُوهُمْ هُودٌ أَلَا تَتَّقُونَ ﴿١٢٤﴾ (الشعراء)، قهومی عادیش به رنامه ی هر هه موو پیغه مبه رانیان به درؤزانی. کاتیک (هود) ی پیغه مبه ری برایان پیی وتن: باشه، ئتوه له خوا ناترسن، پاریزکار نابن. هه روه ها نه فه رموی: ﴿ كَذَبَتْ ثَمُودُ

اَلْمُرْسَلَيْنِ ﴿١١١﴾ (الشعراء)، قهومی (ثمود) یش برپوایان به پیغه مبه رانیان نه کرد. نه وان ته نها پیغه مبه ری خویان به راست نه زانی به لام وه نه وه یه هه مو پیغه مبه ران به راست نه زانن. نه مانه نمونه ی کورت برییه له قورئاندا که هه رخوی نه م تاییه تمه ندییی هه یه، به مشیوه یه قورئان به تالی و ناهه قی بیانوی باوه رنه هینانی نه وانی به قورئان ده رخست.

۱۰/ بانگکردن بۆ ووردبونه وه نه هوکاري کیشه و پامان له بابته دور له چاویلگه ری و ناره زوبازی:

له به رنامه کانی قورئان نه وه یه تیشک بخریته سه ر نه و بابته ی که کیشه که ی له سه ره و وازهینان له قاله قال و چه له حانی له و بابته لاوه کیانه ی له ناوه پوکی بابته که وه دورن، پامان له ناوه پوکی بابته که و وازهینان له چاویلگه ری کوپیرانه و ده مارگری بۆ باو پیران و نه و بیرۆکانه ی بی بنه مان.

قورئان نه یاره کانی بانگ نه کات بۆ پابه ندبوون به و بنه مایه ی هه موو خاوه ن سروشتیکی پاک و عاقله کان له سه ری کۆکن، عاقل به دوا ی راستیدا نه گه ریته له ریگی به لگه عه قلییه کانه وه.

بۆ نمونه کاتی که بیباوه په کان وتیان ئیمه دلمان لیوان لیوه له زانیاری و پتویستیمان به پینمایی موحه مه د نییه، خوی گه وره وه لای دانه وه که نه وان دلایان مۆری لی دراوه و چه قبه ستوه به چاویلگه ری بیباوه پی و به چاوی په ند و به بیر زی ندوه وه نه یان پوانیوه بۆیه باوه رناهین هه رکه س سه یر نه کات نابینیت، هه رکه سیش نه بینیت باوه رناهینیت، سه یرکردن و پامان له توانای هه موو که سدایه، به لام نه وان به لاساییکردنه وه ی باو پیران و ده مارگرییه وه خوویانگرتوه: ﴿فَمَا نَقْضِهِمْ مِيثَقَهُمْ لَكَ بِهِمْ إِذْ أَخَذْتَهُمْ أَنْ لَا يَمُوتُوا إِلَّا قَلِيلًا﴾ (النساء)، ئینجا حَقِّ وَقُولِهِمْ قُلُوبُنَا غُلْفٌ بَلْ طَبَعَ اللَّهُ عَلَيْهَا بِكُفْرِهِمْ فَلَا يُؤْمِنُونَ إِلَّا قَلِيلًا (النساء)، ئینجا به هوی په یمان شکاندنیان و بی باوه ریان به نایه ته کانی خواو کوشتنی به ناهه قی

پیتغه مبه‌ران له لایه‌ن نه‌وانه‌وه و نه‌و قسه‌یه‌شیان که ده‌لین دلی نیمه داخراوه و به‌رگی پتوه‌یه (مه‌به‌ستیان نه‌وه‌یه که ناماده‌نین گوی بۆ هیچ راستیه‌ک بگرن، خوا خه‌شمی لیگرتن و نه‌فرینی لیگرتن) نه‌خیر به‌و جوړه نیه که نه‌وانه ده‌یلین، به‌لکو خوا موری ناوه به‌سەر دل و ده‌روونیاندا به‌هوی بی باوه‌پ بوونیانه‌وه، جا هر بویه که میکیان نه‌بیت باوه‌پناهینن.

نه‌و بیانوه‌ی موشریکه‌کان که بۆ ره‌دکردنه‌وه‌ی په‌یامی پیتغه‌مبه‌ران و داواکاریان بۆ زیندوکردنه‌وه‌ی نه‌وانه‌ی به‌سەرچوون ته‌نھا یاریکردن و خۆلادان و خۆلکردنه‌ چاوه، په‌نابردنه بۆ چه‌کی ده‌ستی که‌سی ده‌سه‌وسانی له‌خوبایی، خۆدزینه‌وه‌یه له لیگرتنه‌وه و گه‌ران به‌دوای کرۆکی بابته: ﴿ هَذَا كَيْدُنَا يَطْلُقُ عَلَيْكُمْ بِالْحَقِّ إِنْ كُنَّا نَسْتَنْسِخُ مَا كُنْتُمْ تَعْمَلُونَ ﴾ (الجاثية، صادقین) نه‌مه ئیتیر نامه‌ی کرده‌وه‌کانتانه که تۆمارمان کردوه له‌سهرتان، خوی گوايه قسه ده‌کات و حق ویزه (دیاره کرده‌وه‌کانمان تۆمار کراوه له‌سهر ده‌زگای زۆر پیشکه‌وتوو) چونکه به‌پاستی نیمه کاتی خوی نه‌وه‌ی ئتوه ده‌تان کرد له‌به‌رمان ده‌گرته‌وه.

نمونه‌یه‌کیتیر: موشریکه‌کان بانگه‌شهی نه‌وه‌یان نه‌کرد بوونی هه‌زاره‌کان له‌ده‌وری پیتغه‌مبه‌ران وایکردوه که خه‌لکیتیر شوین پیتغه‌مبه‌ران نه‌که‌ون و فراوانی و پۆزی و خوشگه‌وزه‌رانی به‌لگه‌یه له‌سهر پاستی بیروباوه‌پی خاوه‌نه‌که‌ی و خوا له‌به‌ر باشییان ناوا دونیای بۆ ئاسانکردون، به‌لام قورئان بۆی پونکردنه‌وه که نه‌م قسانه خۆلادانه له کرۆکی بابته‌که و نه‌وان پتویسته له په‌یامی پیتغه‌مبه‌ران ووردبینه‌وه ئایا هه‌قه یان نا، نه‌ک له شویکه‌وتوه‌کانیان ئایا هه‌زارن یان خانه‌دان، نوح پیتغه‌مبه‌ر نه‌فامی گه‌له‌که‌ی پونکردوه له‌م باره‌یه و وه‌ک له قورئاندا هاتوه‌ فه‌رمویه‌تی: ﴿ وَتَقْوِرْ لَّا أَشْتَكُكُمْ عَلَيْهِ مَا لَآ إِنْ أُجْرَىٰ إِلَّا عَلَى اللَّهِ وَمَا أَنَا بِظَالِمٍ لِّلَّذِينَ ءَامَنُوا إِنَّهُمْ مُّلتَقُوا رَبَّهُمْ وَلَكِنِّي أَرْسَلْتُكُمْ قَوْمًا يَّجْهَلُونَ ﴾ (هود)،

ئەى خزمەكانم (خۆ من) لە برى ئەم بانگەواز و ئامۆزگارىانەم داواى هېچ مال و خەرجىتان لىناكەم، كرى و پاداشتم تەنھا لای خوايە، من ھەرگىز ئەوانەى بېروايان ھىناوھ لە خۆم دوور ناخەمەوھ و دەريان ناكەم، چونكە بىگومان ئەوان ئەگھن بەخوای خويان، حىسابيان لای خوايە، بەلام بەپاستى من ئىوھ ئەبىنم ھۆزىكن خۆتان گىل و نەفام دەكەن (بەوھى بە كەم سەيرى ئىمانداوانى دەورى من دەكەن لەبەر بى كەسى و ھەزارىان). بىباوھ پېوونى ھەندى لە دەولەمەندەكان و باوھ پھىنانى ھەزارەكان تاقىكردنەوھى، دارابوون نىشانەى بەپىزى نىيە و نەبونىش نىشانەى بى ئەرزشى نىيە، بەلام خوای گەورە خەلكان بەيەكتر تاقى ئەكاتەوھ، خەلك ئەبىت لە كرۆكى بانگەواز بكۆلىتەوھ و مەبەستى خوا لەناردنى پىغەمبەران بزانىت ﴿أَوَلَمْ يَعْلَمُوا أَنَّ اللَّهَ يَبْسُطُ الرِّزْقَ لِمَنْ يَشَاءُ وَيَقْدِرُ إِنَّ فِي ذَلِكَ لَآيَاتٍ لِّقَوْمٍ يُؤْمِنُونَ﴾ (الزمر)، ئايا نەياندەزانى كە بەپاستى ھەر خوا پىق و پۆزى دەبەخشىت بە ھەر كەس كە بىھوت، يان تەنگى دەكاتەوھ؟ بىگومان ئا لەو (كەم و نۆدى پىق و پۆزىدا) بەلگە و نىشانەى نۆد ھەيە بۆ كەسانىك كە ئىمان دەھىنن و باوھريان ھەيە. ھەروھە ئەفەرموى: ﴿وَمَا أَمُولُكَمَّ وَلَا أَوْلَدُكُمْ بَالِي تَقَرَّبُكُمْ عِنْدَنَا زُلْفَىٰ إِلَّا مَنْ آمَنَ وَعَمِلَ صَالِحًا فَأُولَٰئِكَ لَمْ يَجَزَأْ لَصَغْفِ بِمَا عَمِلُوا وَهُمْ فِي الْغُرُفَاتِ آمِنُونَ﴾ (سباء)، (لەپاستىدا) نە مالتان و، نە نەوھتان شتىك نىن كە بىنە ھۆى نزىكبوونەوھتان لە ئىمە، (يا پازىبوونى ئىمە لىتان)، بەلكو ئەوانەى كە باوھريان ھىناوھ و كاروكردەوھى چاكە ئەنجامدەدەن (ئەوانە نزىكن لە ئىمەوھ و پىزيان لای ئىمە ھەيە) ئا ئەوانە پاداشتيان چەند بەرابەرە بەھۆى كردهوھى چاكىانەوھ، ھەر ئەوانىش لە كۆشك و تەلارەكانى (بەھەشتدا) بە ئاسودى و ئارامى و خوشى، ژيان دەبەنە سەر.

قورئان ئاگادارى ئەدات لە خراپى چاولىگەرى و شوپىنكەوتنى خەلكى بەبى بنەمايەكى دروست، ھەروەك چۆن لادان بۆ لای ئارەزو بەبى زانىارى ھەرمەتسىدارە، ئەم بنەما

قورئانییه زۆر زانستییه و کهس پیچه‌وانه‌ی ئەمە نالێت: ﴿وَإِذَا قِيلَ لَهُمُ اتَّبِعُوا مَا أَنْزَلَ اللَّهُ قَالُوا بَلْ نَتَّبِعُ مَا أَلْفَيْنَا عَلَيْهِ آبَاءَنَا أَوَلَوْ كَانَ آبَاؤُهُمْ لَا يَعْقِلُونَ شَيْئًا وَلَا يَهْتَدُونَ ۝١٧﴾ (البقرة)، ئەگەر بەو خەڵکە نادانە بوتێت: شوێنی ئەو بەرنامەیە بکەون کە لەلایەن خواوە پەوانە کراوە، دەڵێن: نەخێر، هەر شوێنی ئەو دەکەوین کە باوو باپیرانمان پێوێ ئالوودە بوون و لەسەری پاماتوون، ئایا ئەگەر باوو باپیرانیشتان تێ نەگەشتوو هیچ نەزان و ناشارەزاو پێنموویشت وەرنەگرن (هەر شوێنیان دەکەون؟! ﴿بَلْ أَتَّبِعَ الَّذِينَ ظَلَمُوا أَهْوَاءَهُمْ بِغَيْرِ عِلْمٍ فَمَنْ يَهْدِي مَنْ أَضَلَّ اللَّهُ وَمَا لَهُمْ مِنْ نَاصِرِينَ ۝٢٩﴾ (الروم))، نەخێر، ئەوانە ژیر نابن، بەڵکو ئەوانە‌ی ستمیان کردووە شوێنی ئارەزووی خۆیان دەکەون دوور لە هەموو بنەمایەکی زانستی و زانیاری، جا ئێتر کێ دەتوانێت پێنمووی ئەو کەسانە بکات خوا گومرای کردوون (ئەلبەتە خۆیان پێگەی گومراییان هەڵبژاردووە، خۆی گەورەش بە زۆر هیدایەتی کەس نادات)، کەسیش پشتیوان و یارمەتیدەریان لە سزای سەخت بیانپارێزێت. بەمشێوە چاویلگەری کوێرانە و لادان بەلای ئارەزوودا بەبێ زانیاری لە ترازوی قورئان و زانستدا هیچ نەرزشیکێ نییه.

١١/ بانگکردن بۆ پامان لە قورئان و وردبۆنەوه له واتهکانی:

زۆرجار ئەبیین قورئان لە گفتوگۆکانی لەگەڵ نەیارانیدا داواشەکات: لە قورئان و واتهکانی پامبێنن بەتایبەت لەو شوێنانە‌ی پەيوەندی بە تانە و بوختانەکانی موشریکەکانەوه هەیە، ئەگەر ئەوان بە جوانی قورئانیان بخوێندایە و لە واتهکانی وردبۆنایەتەوه ئەوا بۆیان پوون ئەبویەوه کە قورئان وەك هیچ خوێنراویکیتر نییه و قسە‌ی مرقۆئە نییه، دژەوانە‌ی تێدا نییه هەمووی یەکیارچەیه و لاری تێدا نییه.

دوای پامان و وردبۆنەوه تێدەگەن کە نە موحەمەد درودی خۆی لەسەر بێت نە بێجگە لە ئەویش کەس ناتوانێت لەخۆیه‌وه وەك ئەم قورئانە بهێنێت، چونکە قورئان مەعجیزەیه

له بنه ما و یاسا و ئاداب و نه خلاق و شهریهت و به پویه بردنی گهل و نه ته وه و شیوازی
 ده برپین و ئاوه دانی و نمونه هیتان و وتنه وهی یهک چیرۆک به چهند جوړی جیاواز له
 ده برپین، نه و زانسته زږدهش له جیهانی نادیار، هه والی نه و میژوهی که پیغه مبه ر تیایدا
 نه ژیاوه و نادیاره کانی سه رده م که هه موو نه مانهش له گهل عه قل سر وشتدا بگووچین و
 دژوانه و نارپکییه کی تیدا نه بیټ ! نهک هه ر نه وه نده به لکو له کرۆکی مه به سته کان نه دات
 بیانوه کانیش نه بریت.

به مشیوه هه رکهس له قورئان رابمیتیت نه گاته نه وهی که قورئان لای خوی تاک و
 ته نهاوه هاتوه خوی گه وه له سوره تی نیساندا نه فه رموی: ﴿أَفَلَا يَتَذَكَّرُونَ أَلَمْ يَكُنْ لَهُمْ آيَاتٌ
 مِنْ عِنْدِ اللَّهِ لَوْ جَدُّوا فِيهِ اخْتِلَافًا كَثِيرًا﴾ (النساء)، نه وه بۆ نه وانه سه رنجی قورئان
 نادهن و لیکي ناده نه وه و لپی وردنا بنه وه؟ خو نه گه ر له لایه ن که سیکی تره وه بوایه
 جگه له خوا بنگومان جیاوازی و دژایه تیه کی زوریان تیدا ده دژیه وه. له که هفیشدا
 نه فه رموی: ﴿الْحَمْدُ لِلَّهِ الَّذِي أَنْزَلَ عَلَى عَبْدِهِ الْكِتَابَ وَلَمْ يَجْعَلْ لَهُ عِوَجًا ۝١﴾ (الكهف)، (سوپاس و
 ستایش بۆ نه و خوا به یی نه م کتیبه که قورئانه بۆ سه ر به نده ی خوی ﷺ دابه زاندوه، هیه
 که م و کووپی و ناته واویه کیشی بۆ په وانه داوه.) {و له زومه ریشدا نه فه رموی: ﴿اللَّهُ نَزَّلَ
 أَحْسَنَ الْحَدِيثِ كِتَابًا مُتَشَابِهًا مَثَابًا نَقَّصَرْنَا مِنْهُ جُلُودَ الَّذِينَ يَخْشَوْنَ رَبَّهُمْ ثُمَّ تَلِينُ جُلُودُهُمْ وَقُلُوبُهُمْ
 إِلَىٰ ذِكْرِ اللَّهِ ذَٰلِكَ هُدَىٰ اللَّهِ يَهْدِي بِهِ ۚ مَنْ يَشَاءُ وَمَنْ يُضْلِلِ اللَّهُ فَمَا لَهُ مِنْ هَادٍ ۝١٣﴾ (الزمر)،
 خوا جل جلا له جوانترین و پیرۆزترین فه رمایشتی نارډوته خواره وه که نه م قورئانه یه،
 (له جوانی دارشتندا) بابه ته کانی له یهک ده چن، هه ندیک باسیشی به شیوازی جیاواز تیایدا
 دوباره بۆته وه، جا کارکردی نه م قورئانه نه وه یه که: ته زوو ده هینیت به گیان و پیستی
 نه وکه سانه دا که ترسی په روه ردگاریان له دل و ده رووندا هیه، پاشان گیان و پیست و
 دلایان نه رم و ئاماده و چالاک ده بیټ بۆ یادی خواو خوا به رستی ئا نه وه هیدایهت و

پښمووی خواجه که هر که س شایسته بیت هدایه و پښمووی دهکات بڼ پله و پایه بهر زانه، نه و هس که پیازی خوا ون بکات که س نیه پښمووی بکات.

له سهره تاکانی قورئانیشدا به پسته یه ک بیباکی خوی دهرده خات له هه موو خوینه ریکی که بتوانن هه له یه ک یان دژه وانه یه کی تیدا بدوژنه وه و ده فهرموی: ﴿ذَٰلِكَ الْكِتَابُ لَا رَيْبَ فِيْهِ هُدًى لِّلْمُتَّقِيْنَ ۝۱﴾ (البقرة)، نه و قورئانه کتیبیکه هیچ گومانیکي تیدا نیه، (که له لایه ن خوی په روه ردگار هوه په وانه کراوه به جبره ئیلدا بڼ پیغه مبر ﴿وَلَا يَسْمَعْنَ﴾ که مایه ی پښمووی و سرچاوه ی هدایه ته بڼ خواناسان و پاریزکاران (که نه وانه ن فره زه کان جیبه جی ده کن و له حرام خویان ده پاریزن، له پووی بیرویا وه پو کردارو گو فتره وه).
 نه مه پیچه وانه ی هه موو نوسه ریکه له سهره تای نوسینه که یان داوای لیبور دن نه کن له هر که مو کوپیه ک له نوسینه که یاندا هه بیت ، به لام قورئان هیچ گومان و لاریه ک تیدا بوونی نییه، له سوره تی تاریخدا ده فهرموی ﴿وَمَا هُوَ بِالْمُرْسَلِ ۝۱۱﴾ (الطارق)، به پاستی نه م قورئانه گو فترایکی جیا که ره وه یه (جیا که ره وه ی حه ق و ناحه ق، پاست و درؤ، چاک و خراپ و، ... هتد). نه م قورئانه گو فترایکی که لته نیه..

به پاستی هر که س وورد بیت هوه و پامینی له قورئان به لگه ی یه کلا که ره وه ی ده ست ده که ویت که قورئان هه موی پاسته، هه واله کانی له نادیار و زانست و شریعت و شیوازی دهر برپینی هه موی موعیزه ن ، وانا و مه به سته کانی بلندن، له کورت بپی و په وانبیژی و نه یتیه زوره کانی زانستیدا بیوینه یه، هه روه ها هه مو نه مانه و هاتنی له سر زمانی نه خوینده واریک که زانسته کانی نه خویند بیت، به هیزی ده سته واژه و هه واله میژویه کانی، به رنامه چاک سازیه کانی، ناسکی و پاراوی و شیوا ی بڼ هه موو سهرده میک، به هیزی به لگه کانی، سهر سوپه یتنه ری له پریزه ندی ثایه ت و سوره ته کان، جوانی له گواستنه وه ی بابته و چیرۆکه کان، پاریزراوی له خورافه و بیهوده یی، بیگه ردی له دهر برپین، نه مانه و جگه له نه مانه ش له پوهه کانی موعیزه بوونی قورئان.

۱۲/ خوندنه‌ومی میژوو په‌ند لی‌ومرگرتنی به‌شیتومی کرداری:

له‌به‌رنامه‌کانی قورئان بۆ گفتوگۆی له‌گه‌ڵ به‌رانبهر: هێنانی پوداو و به‌سه‌رهاته‌کانی میژووه و به‌ستنه‌وه‌ی به‌ واقعی کردارییه‌وه، ئه‌مه بۆ کاتی‌که که به‌لگه‌ عه‌قلیه‌کان له‌گه‌ڵ هه‌ندی که‌س دادی نه‌دا، و دواندنه‌کانیش سودی نه‌بوو، ئه‌وکات قورئان بانگیان ئه‌کات بۆ پیا‌چونه‌وه‌ی میژوو سه‌یرکردنی لاپه‌ره‌کانی بۆ ئه‌وه‌ی ببینن چه‌نده‌ها گه‌ل و نه‌ته‌وه‌ی به‌هێز هه‌بوون به‌خوا کافر‌بوون و ئازاری پیغه‌مبه‌ره‌که‌یان داوه و دژایه‌تی هه‌قیان‌کردوه ئه‌وکات توره‌یی خوا بۆ ئه‌وان دابه‌زیوه و که‌سه‌یان نه‌یان‌توانیوه لی‌ی ده‌ربازین، هه‌مویان بوونه‌ته‌ په‌ندی زه‌مانه، له‌ قورئاندا باب‌ه‌تی میژوویی له‌گفتوگۆی نه‌یاراندا زۆر به‌پونی دیاره و گرنگی پێ‌دراوه، چونکه له‌ویدا ئه‌کریت په‌ند له‌ تیا‌چوه‌کان وه‌ربگیریت و چاک‌کارانیش بکړینه سه‌رمه‌شق.

له‌گه‌ڵ ئه‌مانه‌شدا پووداوه‌کان راستن و واتا‌کانی دروستن، هه‌رک‌س له‌ ئامانج و په‌ند و ئامۆزگارییه‌کان ووردبێته‌وه ئه‌گاته راستیه‌کان، میژوش گه‌وره‌ترین مامۆستایه .

بۆنونه کاتیک بیا‌وه‌په‌کان نکولیان له‌ په‌یامی پیغه‌مبه‌ری ئیسلام کرد و ووتیان:

﴿ مَا سَمِعْنَا بِهَذَا فِي آلِ اللَّهِ الْأَخِرَةِ إِنَّ هَذَا إِلَّا خُلُقٌ ﴾ (ص)، ئی‌مه ئه‌م ده‌نگوباسه‌مان له‌ کۆتا ئایندا (که‌ ئاینی مه‌سیحیه و سی‌ خوا ده‌په‌رستن) نه‌بیستوه ! ئه‌مه هه‌ر ته‌نها شتیکی ده‌ست هه‌لبه‌ست و دروست‌کراوه !! خ‌وای گه‌وره به‌ پیغه‌مبه‌ری فه‌رموو با سه‌یریکی میژوی کۆن و تازه بکه‌ن ﴿ قُلْ مَا كُنْتُ بِدْعًا مِنَ الرُّسُلِ وَمَا أَدْرِي مَا يُفْعَلُ بِي وَلَا بِكُمْ إِنْ أَتَيْحَ إِلَّا مَا يُوحَىٰ إِلَيَّ وَمَا أَنَا إِلَّا نَذِيرٌ مُّبِينٌ ﴾ (الاحقاف)، ئه‌ی پیغه‌مبه‌ر ﷺ پێیان بلێ :

که‌من یه‌که‌م پیغه‌مبه‌رو تازه‌په‌یدا‌بوو نیم، ناشزانم چیم به‌سه‌ر دیت، چیش به‌سه‌ر ئی‌وه دیت ؟ (چونکه غه‌یب زان نیم و له‌نه‌یینی و شار‌اوه‌کان ناگادار نیم)، من ته‌نها شوینی ئه‌وه‌حی و نیگایه ده‌که‌وم که‌پێم ده‌گات و من ته‌نها بیدار‌که‌ره‌وه‌یه‌کی ناشکرام .

موحه مد به که م پیغه مبه ریک نیبه له ده رگای جیهانی داییت به لکو میژوو هه والی زۆریک له پیغه مبه ران و شوینکه وته کانیانی بۆ به جیهیشتوین و هه والی سه رکه وتنی پیغه مبه رانیش زانراوه، بۆیه فه رمانیکرد که پیغه مبه رش به گه له که ی بلّیت: خوا منی به شتیکی نامۆوه نه نارده تا ئیوه پیغه مبه رایه تی من به دوور بزانی، هه موو گه له کانی پیش ئیمه پیغه مبه ریان بۆ نێردراوه: ﴿إِنَّا أَرْسَلْنَاكَ بِالْحَقِّ بَشِيرًا وَنَذِيرًا وَإِنْ مِنْ أُمَّةٍ إِلَّا خَلَا فِيهَا نَذِيرٌ﴾ (٢٤) (فاطر)، بیگومان ئیمه تۆمان په وانه کردوه به حق و راستیه کی ته واده وه، تۆ مژده ده ری (نیماندارانیت)، ترسینه ری (بی پروا کانی) هیچ گه له و نه ته ویه کیش نه بووه که فرستاده و بیدار که ره ویه کی بۆ په وانه نه کرابیت. و یه لگه گانیش ئاماژهن بۆ راستی په یامه که ی موحه مد و سه رده میش شایه ته بۆ زه روره تی هاتنی پیغه مبه ر.

نمونه یه کیترا کاتیک تانه یان له پیغه مبه ر نه دا و نه یانوت خواردن نه خوات و به بازاردا نه سوپته وه و نه مه یان به عیب و عار نه زانی بۆ پیغه مبه ر، خوی گه وره بانگیکردن بۆ خویندنه وه ی میژوو که هه موو پیغه مبه ران هه مویان به وشیه بوون: ﴿وَمَا أَرْسَلْنَا قَبْلَكَ مِنَ الْمُرْسَلِينَ إِلَّا إِنَّهُمْ لَيَأْكُلُونَ الطَّعَامَ وَيَمْشُونَ فِي الْأَسْوَاقِ وَجَعَلْنَا بَعْضَكُمْ لِبَعْضٍ فِتْنَةً أَتَصْبِرُونَ وَكَانَ رَبُّكَ بَصِيرًا﴾ (٢٥) (الفرقان)، ئیمه پیش تۆ (نه ی محمد ﷺ) هیچ که سیگمان له پیغه مبه ران په وانه نه کردوه که خواردنیان نه خواردییت، یان به بازاردا نه گه رابن، ئیمه هه ندیک له ئیومان کردۆته هوی تاقیکردنه وه ی هه ندیکی تران.. ئایا خۆده گرن و خۆراگر ده بن، بیگومان په روه ردگاری تۆ هه میشه و به رده وام بینایه (به هه لسوکه وتی به نده کانی). ﴿وَمَا جَعَلْنَاهُمْ جَسَدًا لَا يَأْكُلُونَ الطَّعَامَ وَمَا كَانُوا خَالِدِينَ﴾ (٢٨) (الانبیاء)، ئیمه وه نه بییت نه و پیغه مبه رانه مان له په یکه ر و لاشه یه ک دروست کردییت که خواردن نه خۆن و ژبانی هه میشیشمان پی نه به خشیوون. کاتیکیش جوله که باوه ره ینانیان به سته وه به مه رچی هینانی قوربانیک که ئاگری تیه ربییت، خوی گه وره

وهلامی دانهوه که له میژودا پیغه مبهرتان بۆ هات و نهو نیشانه یشی بۆ هینان که چی مهولی کوشتنی نهوانیستان نهدا و میژوو شایهتی نه مهیه: ﴿الَّذِينَ قَالُوا إِنَّ اللَّهَ عَهِدَ إِلَيْنَا أَلاَّ نُؤْمِنَ لِرَسُولٍ حَتَّى يَأْتِيَنَا بِقُرْبَانٍ تَأْكُلُهُ النَّارُ قُلْ قَدْ جَاءَكُمْ رَسُولٌ مِّن قَبْلِ بِالْبَيِّنَاتِ وَبِالَّذِي قُلْتُمْ فَلِمَ قَتَلْتُمُوهُمْ إِن كُنْتُمْ صَادِقِينَ﴾ (ال عمران)، (نهو جووله کانهی) دهلین: خوا پهیمانی داوه به ئیمه که به هیچ پیغه مبهرتک باوه په کهین تاقوربانیه کمان بۆ نه هینیت و (نه بیینین) ناگر ده بخوات و ده یسوتینیت و له ناوی ده بات، (نهی محمد (صلی الله علیه وسلم) پبیان بلئ: خو ژماره یه ک پیغه مبهر له پیش منهوه په وانه کران بۆتان به چهنده ها به لگه و نیشانه ی ناشکراوه و به و داخوازیه شهوه که و تان، جا بۆ کوشتان و (شهیدتان کردن) نه گر ئیوه راستگون؟!

کاتیکیش موشریکه کانی مه ککه بیانونی شویننه که و تیان بۆ پیغه مبهر به وه نه هینایه وه که نه گر موسلمان ببن مه ترسی له سهر ژبانیان دروست نه بیت و بزوی و رۆزیان دابین نابیت، خوی گه وره لاوازی بیانوه کانیانی پونکرده وه به وهی که له میژودا نه وان به هوی پیگه ی مه که وه پاریزراوبون ئیتر چون له ماله که ی خوا نه میینه وه و له پۆزی خوا نه خۆن و جگه له خوا نه په رستن:

﴿وَقَالُوا إِن نَّبِيعَ الْمَدْيِ مَعَكَ نُنْخِطِفُ مِنْ أَرْضِنَا أَوْ لَمْ نُمْكِنَ لَهُمْ حَرَمًا ؕ أَمِنَّا يُجِوْءُ إِلَيْهِ نَمَرْتُ

كُلِّ شَيْءٍ وَرِزْقًا مِّن لَّدُنَّا وَلَٰكِنَّ أَكْثَرَهُمْ لَا يَعْلَمُونَ﴾ (القصص).

(قورپه یش و باوه پلاوازان له هه موو سه رده میکدا) ده یانوت: نه گر ئیمه شوینی هیدایهت و بهرنامه ی ئیسلام بکهوین له که ل تودا له ولاتی خۆماندا ده فیرنرین و تووشی نه هامة تی ده بین، مه گر ئیمه شوینیکی دوور له ستم و پر له ئاسایشمان بۆ فه راهم نه هیتاون که جوړه ها به رو بوومی بۆ دیت و له هه موو نازو نیعمه تیک به هره وه؟ هه موویشی پزق و به خششن له لایه ن ئیمه وه، به لام رۆربه یان نازان و هه ست به ده سه لاتی ئیمه ناکه ن..

۱۳/ دهرخستنی مه به ست و به رژه و هندییه کان له فرمان و یاساو رتساکانی خوا بییدا:

نه وهی که پوهنه قورئان له دواندنی به رانبر و جگه له موسلماناندا کاتیک نه وان
 پتگری نه کهن له فرمان و شهریه ته کانی خوا، قورئان کارزانی و مه به به سستی نه و
 فرمان و شهره پون نه کاته وه و نه یسه لمیتیت که وا بیهوده و بۆ گالته نه و دانه به زیوون
 و هۆکاریکی هه یه که له ناو خه لکدا هه یه نه یزانی و په ی پینه بات و هه یسه نایزانتیت، هیچ
 فرمانیکی خوا بی نییه نه گهر به رژه وه هندییه کی گهره له پشتییه وه نه بیت، شهریه تی
 ئیسلامی له سهر بنه مای پاراستنی به رژه وه هندی خه لکی دامه زراوه و پره له خیر بۆ
 خه لکی.

کاتیک جوله که تانه یاندا له نه سخی ئاینه که یان و به نه سته میان زانی له پوی عه قل و
 نه قله وه، خوا وه لاهی تانه که ی دانه وه به وهی که خوا به دینی نه وان و دینی تازه ش
 ناگاداره و کاتیک حوکمیک به حوکمیکتر نه گوریت نه زانیت چی به که لکی سهرده مه
 جیاوازه کان دیت و کارزانی تیدایه و له به رژه وه هندی خه لکی سهر زه وی نه و فرمانه ی
 دهر کردوه: ﴿ مَا نَنْسَخْ مِنْ آيَةٍ أَوْ نُنسِهَا نَأْتِ بِخَيْرٍ مِنْهَا أَوْ مِثْلَهَا أَلَمْ تَعْلَمْ أَنَّ اللَّهَ عَلَى كُلِّ
 شَيْءٍ قَدِيرٌ ﴾ (البقرة). ههر ئایه تیک بسپینه وه، یان بیخه یه بارودوخی فره موشییه وه
 و پشتگوینی بخه ین، چاکتر له و، یان وینه ی نه و ده خه یه پوو، مه گهر نه ترانیوه که خوا
 ده سه لاتی به سهر هه موشیتکدا هه یه؟

به هه مانشیوه جوله که له گهل موشریکه کانی مه که تانه یان له گورینی قبیله گرت
 خوی گهره فره موی بۆ دهرخستنی پله ی باوه پری باوه پدارانه: ﴿ وَكَذَلِكَ جَعَلْنَاكُمْ أُمَّةً
 وَسَطًا لِتَكُونُوا شُهَدَاءَ عَلَى النَّاسِ وَيَكُونَ الرَّسُولُ عَلَيْكُمْ شَهِيدًا وَمَا جَعَلْنَا الْقِبْلَةَ الَّتِي كُنْتَ عَلَيْهَا
 إِلَّا لِنَعْلَمَ مَنْ يَتَّبِعُ الرَّسُولَ مِمَّنْ يَنْقَلِبُ عَلَى عَقِبَيْهِ وَإِنْ كَانَتْ لَكَبِيرَةً إِلَّا عَلَى الَّذِينَ هَدَى اللَّهُ وَمَا كَانَ
 اللَّهُ لِيُضِلَّعَ إِيمَانَكُمْ إِنَّ اللَّهَ بِالنَّاسِ لَرُءُوفٌ رَحِيمٌ ﴾ (البقرة)، به و شیوه یه ش ئیوه مان

به گه لئیکى میانه پړه و گټراوه (له هه موو پړویه که وه، له پړوی عیبادهت و خواپه رستیه وه،
 له پړوی دنیاو قیامه ته وه، له پړوی داخوازیه کانی پړخ و نه فسه وه.. هتد) تا بینه شایهت
 به سهر خه لکيه وه (تا بزائن ئه م ئاین و بهرنامه یه هه مووی مایه ی خیرو سهریه رزیه بۆ
 تاک و کۆمه ل له هه موو سهرده میکدا و له هه موو بواره کانی ژياندا) و بۆ ئه وه ی
 پیغه مبه ریش (له هه موو ئه و بواره نه دا مامۆستاو پابه ری ئیوه بیټ و له پړۆی قیامه تدا)
 شایه تی بدات (بۆ دلسۆزانی ئوممه تی له سهر ئه وه ی به ئه رکی سهرشانی خۆیان
 هه ستاون) و ئه و قیبله و پړوگه یه ش پړوت ټیگر دبوو (که بیت المقدس بوو)
 گۆرپانکاریشمان به سهردا هیتا ته نها بۆ ئه وه بوو بزاین و ده ریکه ویت، کى شوینکه وته ی
 پیغه مبه ر ده بیټ و کیش پاشه و پاش هه لده گه پیته وه، هه رچه نده (گۆرپنی قیبله) بوو
 به هۆی ناره حه تییه کی گه وړه، مه گه ر له سهر ئه وانه ی خوا دلّیانی دامه زرانده بوو و
 پیتنمووی کردبوون، بیگومان خوا ئیمان و باوه پداریی و (نویژتان) زایه ناکات، چونکه
 به پاستی خوا بۆ خه لکی، نۆر به سۆزو به به زه یی یه ..

هه وړه ها خواى گه وړه هۆکارى ناردنى پیغه مبه ران و هه لېزاردنیان له ناو مروفه کان
 خۆياندا پونکرده وه به وه ی که پیغه مبه ران ئه بیټ مروفن بۆ ئه وه ی بتوانن گفتوگو
 له گه ل خه لکی بکه ن و لییان نزيك بکه ونه وه خو شه ویستی بلاوبکه نه وه ئه گه ر پیغه مبه ران
 فریشته بونابه ئه واکه س نه یده توانی په یوه ندیان له گه ل دروست بکات و له یه ک بیزار
 ئه بون: ﴿قُلْ لَوْ كَانَتْ فِي الْأَرْضِ مَلَائِكَةٌ يُمْشُونَ لَزَلْنَا عَلَيْهِم مِّنَ السَّمَاءِ
 مَلَائِكًا رَّسُولًا﴾ (الاسراء)، پتیان بلّی: ئه گه ر له سهر زه ویدا فریشته هه بوونابه و
 به دلنیا ییه وه هاتوچۆیان بکر دایه و ژيانیان ببر دایه ته سهر، ئه وه ئیمه هه ر له ئاسمانه وه
 فریشته یه کمان داده به زانده سهریان که پیغه مبه رو فرستاده بیټ بۆیان (چونکه فرستاده
 ده بیټ له جوړی خۆیان بیټ). له به زه یی و سۆزی خوايه بۆ خه لکی کاتیک له خۆیان

پیغه مبهری بۆ ناردوون: ﴿لَقَدْ مَنَّ اللَّهُ عَلَى الْمُؤْمِنِينَ إِذْ بَعَثَ فِيهِمْ رَسُولًا مِنْ أَنْفُسِهِمْ يَتْلُوا عَلَيْهِمْ

آيَاتِهِ وَيُزَكِّيهِمْ وَيُعَلِّمُهُمُ الْكِتَابَ وَالْحِكْمَةَ وَإِنْ كَانُوا مِنْ قَبْلُ لَفِي ضَلَالٍ مُبِينٍ ﴿١٧٨﴾﴾

(ال عمران)، سویند بیت بیگومان خوا منه تی ناوه ته سه ر ئیمانداران کاتیک

پیغه مبهریکی بۆ په وانه کردوون له خویان ئایه ته کانی نه ویان به سه ردا ده خوینتته وه، دل

و ده روونیان پاک و پوخت ده کاته وه، هه روه ها فیزی قورئان و داناییان ده کات، به پاسی

پیشتر له گومراییه کی ئاشکرادا پوچوو بوون...

هه ر له م به رنامه یه ی قورئانه کاتیک بۆ هه ندی له فه رمانه کانیتری نه فه رمویتی بۆ

تاقیکردنه وه ی به نده کانیتی و نه مه ش به مایه کی قورئانه کاتیک نکولیکاران و

به ره له ستکاران نه دوینیت.

کاتیکیش دووپه وه کان تانه یان نه دا له نمونه کانی قورئان وه لامیان نه وه بوو نمونه کانی

قورئان به وورد و درشته وه هه موی تاقیکردنه وه یه بۆ ئیمانداران، شایسته کان به باوه پو

متمان به یاده کاته وه له نکولیکار و ویلبه وه کان:

﴿إِنَّ اللَّهَ لَا يَسْتَحْيِي أَنْ يَضْرِبَ مَثَلًا مَّا بَعُوضَةً فَمَا فَوْقَهَا فَأَمَّا الَّذِينَ ءَامَنُوا

فَيَسْلُمُونَ أِنَّهُ أَلْحَقٌ مِنْ رَبِّهِمْ ؕ وَأَمَّا الَّذِينَ كَفَرُوا فَيَقُولُونَ مَاذَا أَرَادَ اللَّهُ بِهَذَا مَثَلًا ؕ يُضِلُّ

بِهِ كَثِيرًا وَيَهْدِي بِهِ كَثِيرًا وَمَا يُضِلُّ بِهِ إِلَّا الْفَاسِقِينَ ﴿١٧٩﴾﴾ (البقرة)،

به پاسی خوا باکی نه و نه نگ نه به لایه وه هه ر نمونه یه ک بهینیتته وه به میشوله یه ک،

له ویش بچووکتی بیت یان گه وره تر، جا نه وانه ی ئیمان و باوه ریان هیناوه، نه وه چاک

ده زانن نه م نمونه یه راسته و له لایه ن په روه ردگاریانه وه یه، نه وانه ش کافرو بی باوه رن

ده لاین: خوا مه به سستی چی بوو له م نمونه یه دا؟ (خوا ی گه وره ش ده فه رمویتی) زۆریکی

پی گومرا ده کات و زۆریکی تریشی پی هیدایه ت و پینمووی ده کات، به لام دیاره جگه له

لارو ویرو یاخی و تاوانباران که سی تر گومرا ناکات... نمونه کان باوه ردار زیاتر به هیز

ئەكەت و لىتى ھالى ئەبن و بىباوەرەكان لىتى ھالى نابن و زىاتر پىتى سەرگەردان ئەبن:
﴿وَإِذَا مَا أُنزِلَتْ سُورَةٌ نَّظَرَ بَعْضُهُمْ إِلَىٰ بَعْضٍ هَلْ يَرَيْنَكُمْ مِنْ أَحَدٍ ثُمَّ انصَرَفُوا صَرَفَ اللَّهُ
قُلُوبَهُمْ بِأَنَّهُمْ قَوْمٌ لَا يَفْقَهُونَ﴾ (١٢٧) (التوبة)، كاتىكىش سورەتتەك لە قورئان دابەزىنرا (ئەوان
سەغەتەن)، ئەو ھەندىكىيان تەماشاي ھەندىكى تريان دەكەن (ھەز دەكەن زو ئەو
شۆپنە جى بەپىلن، بەچەپە يان بەئىشارەت) دەلەين: ئايا ھىچ كەس دەتانبىنىت (لە
ئىمانداران)، پاشان بەنەيتى خۆيان دزىو ھەو رۆيشتەن، لەكاتىكدا خۆاي بالادەستىش دلى
ئەوانى ھەرچەرخاندووە، چونكە بەپاستى ئەوانە كەسانىكىن كە تى ناگەن و ھالى نەين
(ناشيانە وىت تىبگەن).

ھەر ھەما بەدرىزايى مېژوو خەلكان ھەبوون تانەيانداو ھە پىتەمبەران بەو ھى كە زۆدتر
ھەزار و كۆيلەكان شۆپنىيان ئەكەون و دەسەلاتدار و دەولەمەندەكان بىباوەرە پىيان و
ھەق لاي دەولەمەندەكانە، خوا لىيان پازىيە بۆيە ئاوا دەرگاي سەر ھوت و سامانى لى
والاكردون، خۆاي گەرە بۆي پونكرەنەو كە بوون و نەبون تاقىكرەنەو ھى خوايى و
باوەرەيتانى ھەندى ھەزار و بىباوەرە ھەندى ساماندار تاقىكرەنەو ھى بۆ خەلكى و خوا
خۆي ناگادارە بە نەيتى ھەموو كەسەك: ﴿وَكَذَٰلِكَ فَتَنَّا بَعْضَهُم بِبَعْضٍ لِّيَقُولُوا أَهَٰؤُلَاءِ مَنَّ
اللَّهُ عَلَيْهِمْ مِنْ بَيْنِنَا أَلَيْسَ اللَّهُ بِأَعْلَمَ بِالشَّاكِرِينَ﴾ (٥٣) (الانعام)، ئىمە ھەربە و شۆپو ھە
ھەندىكىيان بە ھەندىكىيان تاقىدەكەينەو ھە (كىشە بۆ يەكتر دروست دەكەن، دەبنە بەلا بۆ
يەكتر، ياخود ھەندىك ھەزار دەكەين و ھەندىك دەولەمەند... ھتد) تا بى بىوايان بلەين: ئايا
ئانەوانە خوا پىزى لىتان لەناوماندا؟! (ئەو ھەزارو دامانە كەى شايستەى ئەو ھەن خوا
ھەلىانبىزىرت و ھىدايتان بدات) ئايا خوا زانا نە بە سوپاسگوزاران؟.

هر له بهرنامه کانی قورنانه له گه ل نه یارانی په نابهریت بۆ نالنگاریه ک که دژه کانی دهسته وسان و که نه فته بکات، بۆ نمونه کاتیک ناحه زانی قورنان لانی نه وه یان لینه دا که نه و انیش نه توان و هک قورنان بلین و قورنانیان به سیحر و خورافه و هه لبه ست ناوژه ده کرد، لیره دا داوای لیکردن: بئی منه تب نئوه ش نمونه ی قورنان بهین کاتیک نه یان توانی ته حه داکه ی توند کرده وه بۆ هینانی ده سوره ت و پاشان بۆ یه ک سوره ت: ﴿قُلْ لَّيْنِ اجْتَمَعَتِ الْاِنْسُ وَالْجِنُّ عَلَيَّ اَنْ يَأْتُوا بِمِثْلِ هَذَا الْقُرْآنِ لَا يَأْتُونَ بِمِثْلِهِ وَلَوْ كَانَتْ بَعْضُهُمْ لِبَعْضٍ ظَهِيرًا

﴿٨٨﴾ (الاسراء)، نه ی محمد ﷺ پشیمان بلی: سویند به خوا نه گه ره موو نه ده میزادو په ریه کان کۆ بینه وه و (هه ولئ به رده وام بده ن تا) قورناتیکی وه کو نه مه دانین و بیهیننه (مه دیدان) ناتوان کاری وایکن و ناتوان له وینه ی بهین، نه گه ر چی هه موو لایه کیان بینه پشتگیرو یارمه تیده ری یه کتر. ﴿وَإِنْ كُنْتُمْ فِي رَيْبٍ مِّمَّا نَزَّلْنَا عَلَىٰ عَبْدِنَا فَأْتُوا بِسُورَةٍ مِّثْلِهِ ۚ وَادْعُوا شُهَدَاءَكُمْ مِنْ دُونِ اللَّهِ إِنْ كُنْتُمْ صَادِقِينَ ﴿١٣﴾ فَإِنْ لَمْ تَفْعَلُوا وَلَنْ تَفْعَلُوا فَأْتُوا النَّارَ الَّتِي وَقُودُهَا النَّاسُ وَالْحِجَارَةُ أُعِدَّتْ لِلْكَافِرِينَ ﴿١٤﴾﴾ (البقرة)، جا نه گه ر نئوه له دوو دلیدان و گوماننان له م (قورنانه پیوژه) هه یه که دامانبه زاندووه بۆ بهنده ی خومان محمد ﷺ نه گه ر بۆتان ده کریت نئوه ش هه ول بده ن سووره تیکی وه ک نه و بهین، هاوپه یمان و هاوکاره کانیشان جگه له خوا (بۆ نه و مه بهسته) بانگ بکن نه گه ر نئوه راست ده کهن. خو نه گه ر نه تان توانی و هه رگیز نایشتوان (که واته باوه ربهین و) خوتان بپارین له و ناگره ی: سووته مه نیه که ی خلکی و به رده، که بۆ بئی باوه ر و خوانه ناسان ناماده کراوه.

نه مانه وه ک بروسکه و تریشقه نه یدا به گوئی سوارچاکه کانی په وان بیژی و هه لبه ست و پاله وانه کانی جادودا، نه وانه ی خاوه ن پیگه و بازار په گه رمه کانی نه و بوارانه بوون و پیش قورنانش موحه مه د له و ناوه ندانه دا ناوی نه بوو، نه هیچ په راوی کیشی خویندبوو نه

هیچیشی نوسیبدو، له گه‌ل هه‌مو نه‌مانه‌شدا که‌س له‌مه‌یدانی به‌ریه‌ره‌کانیدا نه‌ماو که‌سیش فزه‌ی لیوه نه‌هات بۆ له‌م بواره‌دا، نه‌مه ته‌حه‌دا گه‌وره‌که‌بوو ده‌ریخست که‌ قورئان وه‌حی خوایه، موعجیزه‌ی موحه‌مه‌د پیغه‌مبه‌ره، که‌س ناتوانی وینه‌ی به‌یتیت، نیشانه‌ی پاستگزی پیغه‌مبه‌ره، ته‌حه‌دا یکروده و که‌سیش نییه به‌ره‌نگاری بوه‌ستیتته‌وه.

چوینیتی مامه‌له‌کردن له‌گه‌ل گومانه‌کانی نه‌م سه‌رده‌مه:

له‌ نیوه‌ندی به‌دواداچومان بۆ وه‌لامه‌کانی قورئان له‌گه‌ل نه‌یارانی و هه‌لوه‌شانه‌وه‌ی بوختان و بانگه‌شه‌ی دوزمه‌کانی چه‌ند ڕیگایه‌کمان بۆ پون نه‌بیته‌وه بۆ چوینیتی مامه‌له‌کردن له‌گه‌ل نه‌و گومانانه‌ی دروست نه‌کریت بۆ قورئان و ئیسلام و پیغه‌مبه‌ره‌که‌ی له‌م سه‌رده‌مه‌ی ئیستاماندا.

له‌سه‌ره‌تادا نه‌بیته‌وه‌مومان نه‌وه له‌ده‌رونماندا چه‌سپاو بیته‌ که‌ قورئان که‌لامی خوایه و به‌هیچ کلۆجی گومان و بوختان بانگه‌شه‌ی بی‌ینه‌ما کاری تێناکات و به‌دوره له‌هه‌موو که‌موکورتیه‌ک، نه‌بیته‌ به‌م باوه‌ره‌وه له‌گه‌ل نه‌یاران و ناحه‌زان بکه‌وینه‌ گفتوگۆ و بزانی نه‌وان هه‌رچی نه‌لین بی‌ینه‌مایه و فشقۆله، قورئان دوره له‌هه‌موو دژه‌وانه و هه‌له ولارییه‌ک و گومان له‌سه‌ری ناوه‌ستی: ﴿لَا يَأْتِيهِ الْبُطْلُ مِنْ بَيْنِ يَدَيْهِ وَلَا مِنْ خَلْفِهِ تَنْزِيلٌ مِّنْ حَكِيمٍ حَمِيدٍ﴾ (فصلت)، هیچ ناحه‌قی و نادروستی و ناتواویه‌ک پووی تێناکات له‌ هیچ کاتیکدا و له‌هیچ لایه‌که‌وه په‌وانه‌کراو و نێردراوی زاتیکه که‌ خاوه‌نی حیکمه‌ت و داناییه و شایانی سوپاس و ستایشه. محاله به‌تالی له‌قورئاندا بونی هه‌بیته یان ناکۆکی تیدا بیته چونکه خوا بۆ پێنموونی خه‌ک نارویه‌تی: ﴿وَإِذَا جَاءَهُمْ أَمْرٌ مِّنَ الْأَمْنِ أَوْ الْخَوْفِ أَذَاعُوا بِهِ وَلَوْ رَدُّوهُ إِلَى الرَّسُولِ وَإِلَى أُولِي الْأَمْرِ مِنْهُمْ لَعَلِمَهُ الَّذِينَ يَسْتَنْبِطُونَهُ مِنْهُمْ وَلَوْلَا فَضْلُ اللَّهِ عَلَيْكُمْ

وَرَحْمَتُهُ لَاتَّبَعْتُمُ الشَّيْطَانَ إِلَّا قَلِيلًا﴾ (النساء)، (لێره‌دا خوا په‌خه‌ ده‌گریت له هه‌ندی‌ک ئیمانداران): هه‌رکاتیک هه‌والتیکیان بۆ بیته ده‌رباره‌ی ئاسایش و هیمنایه‌تی،

یاخود ترس و بیم، بِلّاوی ده‌که‌نه‌وه (بیر له سه‌رئه‌نجام ناکه‌نه‌وه)، خۆ ئه‌گه‌ر نه‌وه
 هه‌واله‌یان بِلّاو نه‌کردایه‌ته‌وه و بیانگێزایه‌ته‌وه بِلّای پێغه‌مبه‌رو ﷺ، یان بِلّای
 کاربه‌ده‌ستانیک که له خۆیان، ئه‌وه ئه‌وانه‌ی که له نه‌ینی هه‌واله‌کان تیده‌گه‌ن و
 ده‌کۆلنه‌وه، نه‌ینی و پازه‌کانیان لێ ده‌رده‌هێنا، جا ئه‌گه‌ر فەزڵ و چاودێری خواو
 په‌حمه‌ت و میهره‌بانیه‌که‌ی نه‌بوايه شوینی شه‌یتان ده‌که‌وتن، جگه له که‌میکتان .. جگه
 له‌قورئان هیچ په‌راوێکیتر پارێزراو نییه، به‌ده‌یان به‌لگه‌ی به‌هێز هه‌یه له‌سه‌ر نه‌وه‌ی ئه‌م
 قورئانه لای خوای خاوه‌ن ده‌سه‌لاته‌وه هاته‌وه و نه‌مرۆف و نه‌جَنۆکه ناتوانن وینه‌ی
 سوهره‌تیکیشی به‌یخن با هیزه‌کانیشیان له‌سه‌ر ئه‌م کاره به‌کخن، ئه‌م بیروباوه‌ره
 پیویسته وه‌ک یاسایه‌کی چه‌سپاو هه‌بیّت ئه‌وسا وه‌لامی گومانه‌کان بدرینه‌وه و ده‌بیّت
 مکوپ بیت له‌سه‌ر نه‌وه‌ی هه‌موو گومانه‌کانی ده‌رباره‌ی قورئان ووتراوه هه‌موی درۆ و
 بوختانه و هه‌لبه‌ستراون، هه‌موی هه‌له و په‌له‌یه‌و له‌تۆپی جالجالۆکه لاوازترن.

یاسای دووه‌م ئه‌وه‌یه ئه‌گه‌ر موسلمانان نه‌یان‌توانی به‌ته‌واوی وه‌لامی ده‌مکونه‌ر
 بده‌نه‌وه ئه‌وه واتای ئه‌وه نییه تانه‌ی دراو له‌قورئان سه‌رکه‌وتوه به‌لکو بیگومان که‌س و
 کۆمه‌لانیتر هه‌ن گومان و تانه‌که به‌ته‌واوی په‌دکه‌نه‌وه و هه‌لیوه‌شین چونه‌: ﴿إِنَّا نَحْنُ
 نَزَّلْنَا الذِّكْرَ وَإِنَّا لَهُ لَحَافِظُونَ ﴿٩١﴾﴾ (الحجر)، به‌پاستی هه‌ر ئیمه قورئانمان دابه‌زاندووه و
 بیگومان هه‌ر ئیمه‌ش پارێزگاری ده‌که‌ین و (نایه‌لین ده‌ستی خیانه‌تکار هیچ جوهره
 ده‌ستیکی تی بخت و هه‌موو هه‌ولێک بۆ ده‌ستکاری کردنی نه‌زۆکه). یاسای سێیه‌م:
 ئه‌وه‌یه بۆ وه‌لامدانه‌وه‌ی هه‌ر گومانیک سه‌ره‌تا سه‌یری ئه‌و پێره‌وانه بکریّت که پێشینه
 باشه‌کانی ئیمه بۆ وه‌لامدانه‌وه‌ی گومانه‌کان له‌سه‌ری پۆیشتون، وه‌ک کۆکردنه‌وه‌ی
 ئاماژه‌کانی ده‌قه‌کان و به‌پیتی توانا گونجاندنیان و پێش‌خستنی تایبه‌ت به‌سه‌ر گشتیدا،
 ئه‌گه‌ر نه‌کرا ئه‌وا کار به‌نه‌سخ بکریّت ئه‌گه‌ر پێش‌هاتوو له‌پاشه‌اتوو زانرابوو، جگه له‌م

ياساينەش زۆر ئىترەن، خۇاى گەورەش ھىدايەتى ھەركەسىك ئەدات وىستى ھەبىت بۆ
سەر باشتىن ۋەلام.

ئەم ياساينە بەكار دەھىتە ئەگەر گومانەكان دەريارەى قورئانى پىرۆز بوو، بەلام
ئەوھى كە ئىمە ئەتوانىن سودى لىۋەرگىن لە مامەلەى خودى قورئان لەگەل نەيارانى و
پەددانەوھى دژەكانى بۆ ئىستەمان لەم چەند خالەى خوارەوھ خۆى دەبىنەتەوھ:

● يەكخستنى كۆششى ھەمو زانايانى زانستەكانى پىزمان و تەفسىر و پەوانبىزى و
ئوسول، بانگخوازن و مېژونوسان و ئەدىبەكان، چونكە ئەو گومانانەى ئەمۆ
ئەووزىتە ئەمەلايەنە و ھەمەچەشە، ناكىت تەنھا بەشەك لە زانايان بەم كارە گرنگە
ھەستەن، بەلكو ئەبىت زانايانى ھەموو بوارەكانى توۋىنەوھى زانستى و زانستە ئىسلامى
و زمانەوانىيەكان ھاوكارى يەكتەرىن ۋە كىشە بەدورىن بەيەك دەنگ و يەكپىزى
گومانەكان لای خەلكى پەوۋىنەوھ.

● ئەوانەى ئەمكارە گەورەيە ئەخەنەسەرشانى خۇيان - كارى بەرگى لە قورئان -
ئەبىت لە ۋەلامدانەوھى نەياراندا كورتېر و يەكلاكەرەوھ و كردارىن مەگەر زۆر پىويست
بىت ئەگىنا پەنا نەبەن بۆ درىژدەپى چونكە پوداۋەكانى ئەم سەردەمە زۆر خىرايە، با
ۋەلامەكان بە ساناتىن و كورتەرىن دەستەواژە و پەندەترىن بەلگە بىت بەشەوھەك دژ و
نەيار قەسەى نەمىنەت و بوارى چەنۇچونى نەبىت.

سودەرگەن لە پوداۋەكانى مېژوو، بەتايىبەت چىرۆكى پىغەمبەران و گفتوگويان
لەگەل گەلەكانيان، شىۋازى بانگەوازيان بۆ لای خۇاى گەورە: ﴿لَقَدْ كُنَّا فِي قَصَصِهِمْ
عِبْرَةً لِأُولِي الْأَلْبَابِ مَا كَانَ حَدِيثًا يُفْتَرَى وَلَكِنْ تَصْدِيقَ الَّذِي بَيْنَ يَدَيْهِ وَتَفْصِيلَ كُلِّ
شَيْءٍ وَهُدًى وَرَحْمَةً لِّقَوْمٍ يُؤْمِنُونَ﴾ (يوسف)، سوۋىند بىت بەخۇا بەپاستى لە
سەرگوزەشتە و بەسەرھاتى پىغەمبەران پەندو ئامۆزگارى ھەيە بۆ كەسانى ژىرو

هؤشمه ند، وه نه بېت هم قورثانه قسه و باسېك بېت هه لېه سترابېت، به لكو به پاست دانه رى
نه و ه به كه له پېش خويه وه هاتووه (تورات و نېنجيل) و پوونكه ره وه و جيا كړنه وه
هه موو شتيكى پتويسته له نايندا، پتېمومى و په حمه تېشه بؤ كه سانېك باوه ر ده هېنن،
هه روه ها: ﴿أُولَٰئِكَ الَّذِينَ هَدَىٰ اللَّهُ فِيمُهَدَنَهُمْ أَقْدَرُ قُلْ لَا أَتْلُكُم عَلَيْهِ أَجْرًا إِنَّ هُوَ إِلَّا
ذِكْرٌ لِّلْعَالَمِينَ ﴿١٠﴾﴾ (الانعام)، نه و (ناوبراونه) نه و كه سانه ن كه خوا (به تاييه ت)
هيدايت و پتېمومى كړوون، توش (نهى محمد ﷺ)، نهى نيماندار شوېنى هيدايت و
پتېمومى نه وانه بكه وه (هه روه ها به و خه لكه) بلې: كه من هېچ جوړه كړى و
پاداشتيكتان له سر پتېمومى لى داوا ناكه م، هم قورثان و بهرنامه يه ش (كه به مندا
په وانه كراوه) ته نها يادخه روه به بؤ هه موو خه لكى سر هم زهويه، له سرمانه پايه كاني
بانگه وازى پتېغه مېره ان بزاني و په نديان ليوهرگرين، چو نيتى گفتوگوى پتېغه مېره ان له گه ل
به رانه ره كانيان به شيوازيكى عه قلى لوژيكى و پشت به ستنى نه وان به خوا بؤ
سهر كه و تنيان به سر نه ياره كانيان پېن له په ند، وه لامدانه وه نه بېت زانستيانه و له سر
چاوپوشنى و مواره سه كردن و ديرا سه كردن بېت: ﴿قُلْ هَذِهِ سَبِيلِي أَدْعُو إِلَى اللَّهِ عَلَىٰ
بَصِيرَةٍ أَنَا وَمَنِ اتَّبَعَنِي وَسُبْحَنَ اللَّهُ وَمَا أَنَا مِنَ الْمُشْرِكِينَ ﴿١٠٨﴾﴾ (يوسف)، (نهى پتېغه مېره
ﷺ! تو) بلې: نا همه پنگه و پتېازمه: من و شوېنكه و توانم بانگ ده كه ين بؤ لاي خواى
په روه ردگار له سر بنچينه و بناغه يه كى پوون و ناشكرا، پاكي و بېگه رديش بؤ زاتى
په روه ردگار، من هېچ كاتيك له موشريك و هاوه لگه ران نيم. له سرمانه له ويسته گه كاني
پتېغه مېره ان و چو نيتى بيانو پېنى نه ياره كانيان سوود وهرگرين.

- سوود وهرگرتن له زانسته كاني پزېشكى و نه اندازيارى و بؤ ماوه يى و ميكانيكى و
فيزيا و كيميا و جوگرافيا و .. نه وهى زانراوه هه موو زانسته كان له م سرده مېه
نيستاماندا به شيوه يه كى بهرچاوو پتېشكه و توه، زانست هه موو بواره كاني ژيانى خه لكى

گرتۆتۈۋە، تاييەتمەندىيەكانىش ھەمە چەشنەن، ھۆكارەكانى زانستىش زۆر و ھەمە لايەنەن، بۆيە ئەبىت سوود لەھەموو زانستەكان وەرېگىرېت بۆ دىراسەكان با ھەلگرانى زانستەكەش موسلمان نەبن، دانايى وونبوى ئيماندارە لەكويدا بينيەوہ لەھەموكەس زياتر شايستەيە پېتى، خەلگىش بە دەستەۋارەكەى ئەناسرېت، لەوانەيە خواى گەورە ھەقىكەت بەزمانى جگە لە موسلماندا بنىرېت و ئەويش بېگەيەنېت.

● ئەو گومانانەش كە پەيوەندى بەپەرخنەگرتن لە فرمان و قەدەغەكراۋەكانى خواۋەيە، لەسەرمانە دانايى لە فەرزبۇن يان قەدەغەكردنى فرمانەكە دەريخەين و ئەو بەرژەۋەندىانەى لەپشت جېيەجېكردنى فرمانەكەى خوايە پونيان بگەينەوہ، شەريەتى خوا بمانەۋىت يان نا بۆسەر عاقلەكان دابەزيوہ، ھەموو حوكمەكانى وەكو ريبا و ھاوسەرگىرى رۆژوگرتن و زەكات و سزاكان و تەلاق و ميرات و بالاپۆشى زۆرېك لە حوكمەكانىتر پېتويست ئەكات مەبەست و دانايى لە دابەزينيان پونبكرىتەوہ، شەريەتى ئىسلامى لەسەر بەرژەۋەندى و ئاسانكارى و دادپەرۋەرى دامەزراۋە، سەراپاي ھەموى خىرە، شتىكى تيانىيە پېچەۋانەى عەقل و سروشت بېت.

جەختكردنەوہ لەسەر دواندىنى عەقل، ئەو عەقلەى كە ئىسلام ئەيدىۋىتت چوار پۇل ئەبينىت: دژەكان جىادەكاتەوہ، ھاوسەنگى كاروبارەكان پائەگرتت، دەركى ھەق دەكات، وىژدان ئەپارىزى. عەقل دژى چەقبەستوى و نكولىكردن و ملھوپرە، بۆيە ئەبينىن قورئان و يئەنى ئاستەنگەكانى بەردەم عەقلمان بۆ ديارىئەكات: لاسايىكردنەوہى باۋباپىران:

﴿وَإِذَا قِيلَ لَهُمُ اتَّقُوا مَا أَنْزَلَ اللَّهُ قَالُوا بَلْ نَنْجُو مَا آفَيْنَا عَلَيْهِ ءَابَاءَنَا ؕ أُولَٰئِكَ ءَابَاؤُهُمْ لَا يَعْقِلُونَ شَيْئًا وَلَا يَهْتَدُونَ ﴾ (البقرة).

ئەگەر بەو خەلكە نادانە بوترىت: شوينى ئەو بەرنامەيە بگەوين كە لەلايەن خواۋە پەوانە كراۋە، دەلېن: نەخىر، ھەر شوينى ئەوہ دەكەوين كە باۋو باپىرانمان پېتوہى

نالوده بوون و له سه ری پاهاتوون، ئایا نه گهر باوو باپیرانیشتیان تی نه گه یشتوو هیچ نه زان و ناشاره زاو پښموویش وهر نه گرن (هر شویتیان ده که ون؟!). هه روه ها:

﴿ وَكَذَلِكَ مَا أَرْسَلْنَا مِنْ قَبْلِكَ فِي قَرْيَةٍ مِنْ نَذِيرٍ إِلَّا قَالَ مُتْرَفُوهَا إِنَّا وَجَدْنَا آبَاءَنَا عَلَىٰ أُمَّةٍ وَإِنَّا عَلَىٰ آثَرِهِمْ مُّقْتَدُونَ ﴿٢٣﴾ ﴾ (الزخرف)، هر به و شیوه یه هیچ پیغه مبه ریکمان نه نارووه بو هیچ شاریک، که خوشگوزه رانه کان نه یانوتیبت: ئیمه باوو باپیرانی خۆمان بینوو ه پابه ندی بیروباوه پښک بوون، بیگومان ئیمه ش چاو له وان ده که ی و په یرووی نه وان ده که ی و. پاشان لاسایکردنه وه یخواه و ده سه لاتدارانی ئاینی نه وانه ی به هه له له ئایین حالیبون:

﴿ اتَّخَذُوا أَحْبَارَهُمْ وَرُهَبَانَهُمْ أَرْبَابًا مِنْ دُونِ اللَّهِ وَالْمَسِيحَ ابْنَ مَرْيَمَ وَمَا أُمِرُوا إِلَّا لِيَعْبُدُوا إِلَهًا وَاحِدًا إِلَّا إِلَهَ إِلَّا هُوَ سُبْحَنَهُ عَمَّا يُشْرِكُونَ ﴿٢١﴾ ﴾ (التوبة).

(گاور و جوو) حاخام و قه شه کانی خۆیان کردو ته په روه ردگاری خۆیان له جباتی خوا (ملکه چ و فره مانبه رداریان، نه وانیش به ئاره زووی خۆیان شتیان بو چه لال یان چه رام ده که ن) هه روه ها مه سیحی کوپی مه ریه میش (به کوپی خوا ده زانن) له کاتیکدا که فره مانیان پینه دراوه جگه له په رستنی تاکه خوایه ک، بیگومان جگه له وزاته خوایه کی تر نیه، پاکي و بیگه ردی و ستایش بو نه و زاته یه، که (نه و نه فامانه) هاوه لی بو بریار ده ده ن. پاشان ئیرهابی فیکری وه که نه وه ی فیرعه ون به گه له که ی نه ووت: ﴿ يَفْقَهُوا لَكُمْ أَلْمَلِكُ الْيَوْمَ ظَاهِرِينَ فِي الْأَرْضِ فَمَنْ يَضُرُّنَا مِنْ بَأْسِ اللَّهِ إِنْ جَاءَنَا قَالَ فِرْعَوْنُ مَا أُرِيكُمْ إِلَّا مَا أَرَىٰ وَمَا أَهْدِيكُمْ إِلَّا سَبِيلَ الرَّشَادِ ﴿٩١﴾ ﴾ (غافر)، هه روه ها وتی: نه ی قه وم و هوژم نه مپو ئیوه ده سه لاتتان هیه به سه ر نه م ناوچه یه دا و به ئاره زووی خۆتان فره مانپه وایی تبادا ده که ن، جا بیر بکه نه وه و تیفکرن کی ده توانیبت فریامان بکه ویت، کی ده توانیبت پزگارمان بکات، له تۆله و سزای خوا نه گهر یه خه ی پښگرتین؟ فیرعه ون قسه که ی پی بری وتی: من ته نها هر نه و پاو بوچوونه به چاک ده زانم و لام په سه نده که پیم پراگه یانندن، من ته نها رښازی چاک و دروستم نیشاندون!! .

له بهر ئەمانە ئەبیت له گفتوگومان له گەل جگە له موسڵمانان لەسەر بنەمای دواندنی
عەقل بێت، ئەمە بنەمایەكە هەموو عاقلەكان لەسەری كۆكن.

● پەروونی و گشتگیری كورتبەری لەكاتی وەلامدانەو: نزیکى بەلگەكان لە دلّ و عەقلی
مروّ و دوركەوتنەو لە دەمە دەمی نەزۆكانە و چەن و چونی بێمانا، هەروەها گشتگیری
و شارەزایی بە هەموو بوارەكانی بابەتە جێناكۆكەكان وادەكات زوتر بەرانبەر بەدات
بە دەستەوە یان قەناعەتیان بۆ دروست بكات. تا بەلگەكان تۆكمە و پشتگیری بۆیە كتر
زیاتر بەرانبەر قەناعەت پێدەكات، بۆیە دەبێت وەلامەكان جۆراوجۆرین و بەلگە عەقلی و
نەقلی و وێژدانییەكان یەكانگیر بكەین، ئەمەش لە كرووكی بەرنامەى قورئانە، قورئان
جیاوازییەكانى هەست و پەلەى تێگەیشتن و دەرك لەناو مروّەكان پەچاو ئەكات، ئەمە
پێكاری خواپە لەناو دروستكراوەكانى، بۆیە ئەبێن قورئان وەلامەكانى جۆراوجۆر ئەكات
لەناو بەندەكانى بۆ ئەوێ كاریگەرى لەسەر هەموو چەن و توێژەكان وەك یەك دروست
بكات، ئەوانەى عەقلیان بەهێزە و بیریان تیژە بە كۆمەڵكە لە ئایەتى تایبەت بە
بنەماكانى عەقل قەناعەتیان پێ ئەكات، ئەوانەش وێژدانیان زālە بەسەر عەقلیان ئەوا
وێژدانیان ئەدوینى و لەدلیان نزیک ئەبێتەو، بەمشێوەیە قورئان وەلامەكانى هەمە
پەنگن بۆ ئەوێ لەنزیكترین پێگەو پێنمونى مروّە جیاوازیەكان بكات هەر جۆرە ووزەو
توانایەك بە جۆرى شیاوى تایبەت بەخۆى.

● وەلام نەدانەوێ ئەویانگەشانەى بێ بنەمان، لەخۆباییون و نكولیکردن و
خانەگومانی سەرچاوەكەیانە و هیچ بەلگەيەك پشتگیریان لێناكات، باشترین وەلام بۆ
ئەمانە پێدەنگیە، چونكە بە بلاكردنەوێان لەناو خەلكیدا ناوبانگ و ئەرزش پەیدا
نەكەن.

- به کارهیتانی نمونه کانی قورئان که همویمان مه به سستدار و پاشکاو و واقعی و ژيانی و زانستین له کاتی وه لآمدانه وه دا، چونکه نمونه کانی قورئان زیاتر بیروپاکان نه چه سپین و پونیان نه که نه وه.
- بانگکردنی جگه له موسلمان بۆ پامان له قورئان و بیرکردنه وه له نایه ته کانی.
- تیشک خستنه سهر بابته ناکۆکی له سهر و لانه دان بۆ بابته تی لاوه کی بۆنه وه ی ووزه کان به فیرو نه چن و بیرومۆش په رت نه بیت.
- گوینه دان به و بانگه شانه ی که له سهر گومان و خه ملاندن و عینادی و خۆبه زلزانیه هه لچنراون، نه وانه که پشت به بچوکترین به لگه نابه ستن، باشتترین وه لآم بۆیان نه وه یه وه لآمیان نه ده یته وه، چونکه به وه لآمدانه وه ی نابانگ له ناو خه لکدا په یدا نه کات و ریگه ی بۆ خوش نه کریت بیته ناو خه لکی
- هه ر خوا ناگای له نیازه کانی ناو دل هیه و هه ر نه ویش ده سستی خه لکی نه کریت به ره و راستترین ریگه

تهوهری یه کهم

چهند گومان و بوختانیک سه بارهت به خوی گه وره - جل جلاله -

یه کهم: چهند گومانیک په یومند به خویته و تاک و ته نیایی خوا (جل

جلاله).

گومانی به که م

بانگه شه کردن به وهی خوا (جل جلاله) مندالی ههیه

ناوه پوکی گومانه که /

هه ندیک له گاورو جوله که کان بانگه شهی نه وه ده که ن که خوی گه وره مندالی ههیه. جوله که کان ده لئین عوزه بیر کوپی خویه، گاورد کانیش واده زانن که عیسا کوپی خویه، گه وره یی و پاک و بیگه ردی بوخوا، خوی گه وره (جل جلاله) ده فهرموی: ﴿وَقَالَتِ الْيَهُودُ عُزَيْرُ ابْنُ اللَّهِ وَقَالَتِ النَّصَارَى الْمَسِيحُ ابْنُ اللَّهِ ذَلِكَ قَوْلُهُمْ بِأَفْوَاهِهِمْ يُضَعِّثُونَ قَوْلَ الَّذِينَ كَفَرُوا مِنْ قَبْلُ قَنَلَهُمُ اللَّهُ أَن يُوَفَّكَوْتَ ﴿٣٠﴾﴾ (التوبة) ^(۱)

واته / جوله که وتیان: عوزه بیر کوپی خویه، گاورد کانیش وتیان: مه سیح کوپی خویه !! نا نه و بوختانه (نابه جییانه) قسهی نه وانه و به ده م ده لئین و لئی تیناگه ن (بیریک ناکه نه وه، تیا فکرن) نه و گوftarه یان لاسایی کردنه وهی نه وانه یه که پیشتر بی باوه پ بوون (له وه دا که ده یانوت فریشته کان کچی خوان)، ده ک به کوشت چن و خوا له ناویان به ریت، ناخر نه م بوختانه ناره وایانه چون هه لده به ستن.

رینگاکانی پوچه نکردنه وهی گومانه که:

۱- خوی گه وره پاک و بیگه رده له وهی که مندالی هه بیت، نه م گومانه ش به رامبه ر به خوی گه وره کاریکی نه شیاوه چونکه ئیمکان نیه خوی تاک و ته نها هاوه لی هه بیت .

۱- الآيات التي وردت فيها الشبهة (البقرة/ ۱۱۶، الانعام/ ۱۰۰، يونس/ ۶۸، الكهف/ ۴، مريم/ ۹۱، ۸۸، الصافات/ ۱۵۱-۱۵۳، التوبة/ ۳۰، النحل/ ۵۷، الانبياء/ ۳۶) .

الآيات التي وردت فيها الرد على الشبهة: (البقرة/ ۱۱۶، ۱۱۷، النساء/ ۱۷۲، ۱۷۱، الانعام/ ۱۰۰، ۱۰۱، يونس/ ۶۸، الكهف/ ۵، ۴، مريم/ ۳۰، ۳۵، ۸۹، ۹۵، الصافات/ ۱۵۳، ۱۴۹، الزمر/ ۴، التوبة/ ۳۰، الاخلاص/ ۴، المؤمنون/ ۹۲، ۹۱، النمل/ ۵۷، الطور/ ۳۹، الزخرف/ ۸۱، ۱۶، الاسراء/ ۱۱۱، الانبياء/ ۲۶، الفرقان/ ۳، الجن/ ۳) .

۲- چۆن دەگونجی خۆی گەوره مندالی هەبی له بهرامبه ریشدا هاوسەری نەبووه تا مندالی ببی؟

۳- خۆی گەوره پێویستی به مندال نیه، وهك هەریه كه له دروستكراوه كانی.

۴- ئەوكە سانهی ئەم جوړه قسانه هەڵده به ستن هیچ به لگه و پوونكر نه وهیان له سه رته و شتانه ی بانگه شه ی بۆ ده كن .

۵- ئەگەر خۆی گەوره بپووستایه مندالی هەبیت ئەوابه ویستی خۆی هەركەسی بووستایه هەلی دەبژارد و ئەم کاره ی بۆ ئەوان به جی نەده هیشت .

دریژمی بابەتەكە:

یه گەم/ خۆی گەوره پاک و بێگەردە ئەهه بوونی مندال و زۆر له وه به رزترو گەوره تره، خۆی گەوره خاوهنی ئەوهی له ئاسمانه كان و زهوی دایه و ئەو شتانه ش له نێوانیان دان ، ئەو تاك و ته نهاییه و پێویستی به كەس نیه ، هه موو شتێك هه ژارویه ندهن له بهرامبه ریدا، خۆی گەوره ده و له مەنده له بهرامبه رته وانیتردا. بۆیه نه شیاوو نه گونجاوه كه مندالی هەبیت به هۆی گەوره یی و شكۆمەندی و ده سه لاتدارییه كه یه وه، چونكه له نێو دروستكراوه كانیدا كەس هاوشانی نیه، خۆی گەوره ده فه رموی: ﴿وَمَا يَنْبَغِي لِلرَّحْمَنِ أَنْ يَتَّخِذَ وَلَدًا ۚ﴾ (مریم)، له كاتیكدا بۆ خۆی میهره بان نه هاتوو و په وانیه كه نه وه بۆ خۆی بریار بدات. وه ده فه رموی: ﴿وَقَالُوا اتَّخَذَ اللَّهُ وَلَدًا سُبْحَنَهُ بَلْ لَّهُ مَا فِي السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضِ كُلُّ لَّهُ قَنِينٌ ۚ﴾ (البقرة)، (جوله كه و گاړو بت په رستان) ده لێن: خوا مندالی بۆ خۆی داناوه و فه راهه می هێناوه (له كاتیكدا خوا پێویستی به كەس نیه) نه خێر وانی یه، بێگومان هه رچی له ئاسمانه كان و زه ویدا هه یه هه ر خۆی خاوه نیه تی و هه ر هه مووشیان ملكه چ و فه رمانبه رداری ئەوزاته ن.

وہ دہ فہ رموی: ﴿ وَجَمَلُوا لِلَّهِ شُرَكَاءَ الْإِنِّ وَخَلَقَهُمْ وَخَرَقُوا لَهُمُ بَيْنَ وَبَيْنَ بَعِيرٍ عَلِيمٌ سُبْحَنَهُ

وَتَعَالَى عَمَّا يُصِفُونَ ﴿١٠﴾ ﴾ (الأنعام)، (لہ گہل نہ و ہموو نیشانہ ی دہ سہ لاتدارہ دا نہ فامان) پیری و جنوکہ یان کردوتہ ہاوبہش و ہاوتای خوا، لہ حالتیکدا ہر خوا دروستکاری پیری و جنوکہ کانہ و بہ ناحق کوپو کچ دہ دہ نہ پالی، بی ہیچ جودہ زانیاریہک (گاور دہ لی: عیسا کوپی خواہ، جوو دہ لی: عوزہ یر، ہاوہ لگہ ران دہ لین: فریشہ کان کچی خوان !!) پاکی و بیگہ ردی و بلندی بؤ نہ و زاتہ یہ کہ دورہ لہو سیفہ تہ ناقوللو نادروستانہ وہ کہ نہ وانہ خوی پپی پیناسہ دہ کن

وہ دہ فہ رموی: ﴿ سُبْحَنَ اللَّهُ عَمَّا يُصِفُونَ ﴿١١﴾ ﴾ (الصفات)، پاکی و بیگہ ردی بؤ خوی گہ و ہرہ، دہ ربارہ ی نہ و شانہ ی کہ نہ وان باسی نہ کن و نہ و قسہ بی جییانہ ی دہ یکن بہ رامبہر بہ خوا۔

وہ دہ فہ رموی: ﴿ الْحَمْدُ لِلَّهِ رَبِّ الْعَالَمِينَ ﴿١٢﴾ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ ﴿١٣﴾ مَلِكٍ يَوْمَ الدِّينِ ﴿١٤﴾ إِيَّاكَ نَعْبُدُ وَإِيَّاكَ نَسْتَعِينُ ﴿١٥﴾ أَهْدِنَا الصِّرَاطَ الْمُسْتَقِيمَ ﴿١٦﴾ صِرَاطَ الَّذِينَ أَنْعَمْتَ عَلَيْهِمْ غَيْرِ الْمَغْضُوبِ عَلَيْهِمْ وَلَا الضَّالِّينَ ﴿١٧﴾ ﴾ (الإخلاص)، نہ ی محمد! (نہ ی ٹیماندار) بلئی: نہ و خوی کہ ناوی _ اللہ _ خواہ کی تاک و تہ نہایہ (بی ہاوہل و ہاوتایہ) خوا زاتیکی پایہ دار و دہ سہ لاتدارہ، نیازی بہ کہ س نییہ و ہموویان ناتاجی نہ ون، ہر نہ و دہ توانی بہ لاو و ناخوشی لاہریت و پیویستی و داخواریہ کانمان جی بہ جی بکات۔ ہیچ کہ سی لی نہ بووہ و خوشی لہ کہ س نہ بووہ۔ ہرگیز ہاوتاو ہاوشیوہ و دہ سہ لاتداریکی تر نییہ کہ لہ بہ رامبہریہ وہ بہ وہ ستیت و ہاوشانی بیت۔۔

وہ دہ فہ رموی: ﴿ عَلِيمُ الْغَيْبِ وَالشَّهَادَةِ فَتَعَالَى عَمَّا يُشْرِكُونَ ﴿١٨﴾ ﴾ (المؤمنون)، نہ و زاتہ زانای نہینی و شاراوہ کانہ، ہر و ہا زانای دیارو ناشکرکانہ، بہ رزی و بلندی بؤ نہ وہ لہ بہ رامبہر نہ و شانہ وہ کہ (نہ فامان) دہ یکنہ شہریک و ہاوہ لی۔

وه ده فەرموی: ﴿ أَفَنَبْقَى بِوَجْهِهِ سَوَاءَ الْعَذَابِ يَوْمَ الْقِيَمَةِ وَقِيلَ لِلظَّالِمِينَ ذُوقُوا مَا كُنتُمْ

تَكْسِبُونَ ﴿٢٤﴾ (الزمر)، جا ئایا ئەو کەسە بە پوخسارو دەم و چاوی بەرگری لە سزای سەختی پۆژی قیامت بکات، (وەک ئەو وایە کە نەترسێت)، ئەوسا بەو سەستە مکارانە دەوتریت: دەی بچێژن سزای ئەوێ کە دەتانکرد. وه ده فەرموی: ﴿ سُبْحَنَ رَبِّ السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضِ رَبِّ الْعَرْشِ عَمَّا يَصِفُونَ ﴿٨٢﴾ (الزخرف)، پاک و بێگەردی بۆ پەروەردگاری ئاسمانەکان و زەوی، بۆ پەروەردگاری عەرش و تەختی فەرمانڕەوایەتی، دەربارەیی ئەو گوفتارە ناقولاًو بێ سەر و بنانەیی کە نەفامان بۆ پەروەردگار هەڵی دەبەستن.

وشەیی (سبحانه) (پاک و بێگەردی) لە زۆربەی ئایەتەکانی پێشەوه دا دووبارەبووەتەوه و واتای پاک و بێگەردی دەگەیەنێ لەگەڵ نیشاناندانی لەگەڵ نیشاناندانی سەرسوپمان بۆشتیک کە نەفی کراوه و بوونی نیه.

ئەوێ خوای گەوره بەپاستی ناسیبی پێویستە ئەوجۆره قسانەیی لی ئەو شێتەوه کە ئەو بەگەیی ئەو خوای گەوره پەگەزێکی هاوشتیوهی خۆی هەیه.

-حاشا بۆخوا- ئەگەر وای وت ئەو کە مەترین زانیاری نیه دەربارەیی خوا ئەوکاتە هەرلەخۆیەوه قسە و قسە لۆک دەکات و بەناحەق گومانی خراپ دەبات، پاک و بێگەردی بۆخوا پەگەزی نییه بۆ ئەوێ مندالی لێی بێی.

ئەو مندالەشی داویانەتە پالی دەبیئت سەربەجیهانیی سەرەوه بێ، یان سەربەجیهانی خوارەوه بێ کە زەوییە، هیچ یەکیک لەم دووانەش ناگونجێ هاوشتیوهی خوای گەوره بێ چونکە سەرجه م ئەوشتانەیی لە ئاسمانەکان و زەویدان مولکی خزان و مل کە چن لە بەرامبەرگەورەیی و شکۆمەندی و دەسەڵاتی خوادا مل کە چن بۆ سزای خوایی، لە ژێر باری ویستی ئەودان، ئەگەر هەمووان بەسروشتی خۆیان لە ژێرباری ئەودان و ئامادەبن شوێن ئێرادهی ئەو پەروەردگارە بکەون، ئەوکاتە هیچ مانایەکی تێدا نامێنێ یەکیک

له وانه جيا بگريته وه و تاييه تمه ندى دانه پالى بدريتي و بگريته منداليكى هاوپره گزى
 نه و خواى گه وره ده فهرموى: ﴿وَمَا يَنْبَغِي لِلرَّحْمَنِ أَنْ يَتَّخِذَ وَلَدًا﴾ (مریم)، له کاتيکدا بۆ
 خواى ميهره بان نه هاتووه و په واه نيه که نه وه بۆ خوى برپار بدات.

بيگومان خواى گه وره بۆى هه يه به ويستی خوى تاييه تمه نديتي بداته هه نديک
 له دروستکراوه کاني وهك چۆن پيغه مبه راني تاييه ت کردوه به ناردنى وه حى بۆيان
 (سه لامى خوايان لى بيت) به لام ثم تاييه ت کردنه دروستکراوه کاني به رزنا کاته وه بۆ پله و
 پايه ي (خالق) به ديهيتره.

ئه مه ش وه لامى که بۆ گا ورو جوله که که ده لئين عوزه ير يان مه سيح کوپى خوان چۆن
 خوامنداليكى ده بيت که نه و منداله به دوورنیه له وه ي يان ده بى له ئاسمانه کانداييت يان
 له زه وى نه وه شى له ئاسمانه کان و زه ويدان مولكى خوان .

ئه گه ربه وشيوازه بوايه نه وان بانگه شه ي بۆ ده کهن نه ده بو نه و منداله هاوشيوه ي
 نه و شتانه بيت که له ئاسمانه کان و زه ويدان له دروستکراوه به نده کاني که چۆن نيشانه ي
 به ديهيتان پيوه دياره که خواخوى دروستى کردون.

دووم/ چۆن خواى گه وره مندالى ده بيت له کاتيکدا هاوسه رى نيه بۆ نه وه ي مندالى لىي بين
 له ريگه ي جووت بونه وه؟!

چۆن خواى گه وره مندالى ده بيت له کاتيکدا هاوتا و هاوشانى نيه و له کاتيکدا کوپ
 ده بى هاوتا و هاوشانى باوکى بيت؟!

خواى گه وره به ديهيترى ئاسمانه کان و زه وييه، هاوشيوه و هاو وینه ي نيه، نه گه رنه و
 به ديهيترى ئاسمانه کان و زه وى بيت و ئه مانه ش (ئاسمانه کان و زه وى) واپيتاسه
 نه کراون که مندالى نه ون به لگو له ريزى دروستکراوه کاني نه ودان به هه مان شيوه ي
 فرشته کان .

بۆ ئۇم مەبەستەش دروستکردنى مەسىح لەدايکک بەبى باوک ناگونجى بکرىتە مندال ،
 کورتەى ئەوياسەئەوہیە ئەمە داهینانیکەو ئەنجامى ئەوداھینانە داهینراوہکەيەکەناوی
 مندالى لى نانرى دروست بوونەکەش لەجوتبوونی نىرومىيەک لەپەگەزى ھاوشیوہى
 يەکترنەبووہ خواى گەورەش پەگەزى نيە تاھاوسەرىکى لەپەگەزى ھاوشیوہى خوى
 ھەبىت. بۆيە خواى گەورە دەفەرەموى: ﴿ وَلَقَدْ أَسْمَرْتُمْ رُسُلٍ مِّن قَبْلِكَ فَحَاقَ بِالذِّمَارِ
 سَخِرُوا مِنْهُمْ مَا كَانُوا بِهٖ يَسْتَهْزِءُونَ ۝۱۰﴾ (الأنعام)، ئەى محمدﷺ) دلت لەخۆت
 دانەمىنيت) سويندبىت بەخوا بەپاستى گالتەکراوہ بە پىغەمبەرانى پيش تو، سەرنجام
 ئەوہى ئەوان بپوايان پىي نەبوو، گالتەيان پىدەکرد، يەخەى پىگرتن و نغروی کردن (خوا
 تۆلەى لىسەندن).

ئىتر چۆن مندالى دەبىت لەکاتیکدا خوى بەدبەتەرى ھەموو شتىکە ؟! حالەتەکەش
 بەوجۆرەيەکەھاوسەرى نەبووہ تامندالى لىي بىي لەپگەى ھاوسەرگىريوہ ، ئەگەر بەم
 شىوازە نەبى ھىچ مانايەک بۆ بوونی مندال نامىنيتەوہ ،بىگومان دروستکردنى
 (دەرچوونی) سەرچەم ئەوبونەوہرانەى لەئاسمانەکان و زەويدان لەلايەن ئەوہوہ
 داهینانە،ئەھەموو شتىکى بەدروستکردن دروستکردوہ لىي نەبووہ وەک مندال بوون
 ،ھەرچىتان داوہتەپەناى وەک مندال دروستکراوى ئەوہ نەک لەوبوبى ،ئەگەر دەرچوون
 لەپىرەوى ئاسايى زمانەکە باوہ و قسەى پى دەکرى ،وہدروستکردنى دروستکراوہکانى
 ئەوتان ناونا مندال بوون ،ئەواھەرچى لەئاسمانەکان و زەويدان لەپىزى مندالانى ئەون،
 ئەوکاتەى ئەوہى کەئەتان ويست لەتايبەتکردنى ھەندى لەدروستکراوہکانى بۆ ئەو
 پلەوپايەو فەزەلەدانى ھەندىکيان بەسەرئەوانى تردا لەدەستان دەرەچىت ئەو ئايەتەى
 سورەتى ئەنعاميش بەلگەيە لەسەر نەفى کردنى مندال لەچەند پوويەکەوہ:

۱- ئاسمانه كان و زهوى له داهيتراوه كانى خودان ئه مانهش بهرين و دووين له وهى سيفهتى له دايكبوونيان بدريچه پال به هوى دريژى كات و بهرده وامببانه وه، بوخواى گه وره نه ولاتره له وهى هيچ شتيك له سهرووى ئه وه وه بيت .

۲- منداڵ ئه وهى له نيرومييهك ببيت كه هاوپه گه زى به كترين خواى گه وره پاك و بيگه رده و هاوپه گه زى نيه .

۳- منداڵ هاوتاي باوكه، پاك و بيگه ردى بوخوا كه هاوتاي نيه له بهردوو هۆ:

* جگه له خوا خوى هه مووشته كانى تردروستكراون و هاوتاي نه وين .

* خواى گه وره زانايه به سه ره مووشته كاندا، به كۆى دهنگ جگه له وه كسى تر وانیه .

سینه/ خواى گه وره دمو له مهنديه زاتي خوى له منداڵ: (خواى گه وره بى نيازه له وهى منداڵى هه بيت)

چونكه هه موو ئه وشتانه ي كه بونيان هه يه له عاله مى سه ره وه و خواره وه مولك و به نده ي خوان ، له وشتانه دا خوا پتيوستى به هيچ كاميان نيه، وه هه موو ئه وان هه پتيويستيان به خوايه، هيچ شتيك له وان هه هاوشيو وه هاوپه گه زى خوانيه، خواى گه وره ده فهرموى :

﴿ قَالُوا اتَّخَذَ اللَّهُ وَلَدًا سُبْحَنَهُ هُوَ الْغَنِيُّ لَهُ مَا فِي السَّمٰوٰتِ وَمَا فِي الْأَرْضِ اِنْ عِنْدَكُمْ مِّنْ سُلْطٰنٍ بِهٰذَا اَنْقُلُوْهُ عَلٰی اللّٰهِ مَا لَا تَعْلَمُوْنَ ﴾ (يونس)،

(خوانه ناسان) ده لێن: خوا منداڵى بو خوى برپارداوه ! پاکی و بيگه ردى شايبسته ي ئه و خوايه يه، ئه و زاته بى نيازه (پتيوستى به كوپه كچ نيه)، هه رچى له ئاسمانه كان و له زه ويدا هه يه هه ر خوا خاوه نيانه، بيگومان هيچ به لگه و نيشانه يه كتان نيه بو ئه م بوختانه ناوه وايه، ئايا شتيك هه لده به ستن بو خواو (بى باكانه) ده لێن، كه هيچى لى نازانن و هيچ بنه مايه كى نيه؟!

مروڻ بڙهه نديءَ ڪاروبار پٽويستي به منڊالڻ، له وانه مانه وهی ناوی بڙهه وه کانی، له وانه منڊالڻ هيٺو بازووه بڙي کي خوي و بنه مال هڪي شانازی پيوه بکن، له وانه منڊالڻ جوانيه کي دونيايه له مال هڪيدا له کاتي منڊالڻ گالته وگه پي له گه لڏه کات له گه وره بونيشيدا شانازی پيوه ده کات له نيو هاوڙي کانيڊا، له وانه پٽويستي به منڊالڻ بڙجي به جي ڪرني ڪاروبار و به رڙه وه ندييه کانی يا خود پٽويستي پٽيه تي له پيري و له هه ڙاريدا، به لام خوي گه وره پٽويستي به هيچ به کيڪ له م سودمه نديانه نيه، چونڪه خوي گه وره ده وله منده به همو شتيڪ له خوي وه بڙي به هميشه يي و هه تاهه تايي .

چوارم/پوچھ ٿي بانگه شهي نهو قسه هه ٿبه ستانه ي گه به هوي نه بيووني به لگه وه به ده ستيا نه وهيه :

بانگه شهي کي خالي له به لگه و پوت و دامالڙا له پوونڪر نه وه نه وه بوھتان و قسه هه ٿبه ستنيڪي پوچھ ل و بي بنه ماو دور له راستيه، نه مهش نه و نه زانينه يه كه نه و قسه هه ٿبه سانه تييدا ده ڙين، چونڪه هيچ به لگه و پوونڪر نه وه و به دواڊا چوئيڪيان نيه له سر نه و شتي بانگه شهي بڙهه کن .

هيچ به لگه يه کي زانستي يا وه جي خوي يا عقل و ڙيري نيه دڙايه تي پاڪ و بيگه ردي خواو بيٺيا زيووني موٽله قمي خوابي بڙ منڊالڻ و شتيتر خوي گه وره ده فهرموي : ﴿ قُلْ اِنَّ الَّذِيْنَ يَفْتَرُوْنَ عَلٰى اللّٰهِ الْكُذِبَ لَا يُمْلِحُوْنَ ﴾ (يونس)، نه ي پيغه مبهه ! تو بلي: به راستي نه وانه ي درو بوختان به ده م خواوه هه لڏه به ستن، نه وه سه رفرازو پڙگار نابن. نه م نيشانه ي پريار ڪر نه پهڪ خستن و پوچھ ل ڪر نه وه ي نه و قسه و قسه لڙه يه كه ده يڪن له پوانگه ي نه زانين و بيٺا وه پريانه وه، نه مهش به لگه يه له سر نه وه ي هه قسه يه كه به لگه ي له سر نه بوو نه وه هه ٿبه ست و نه زانينه .

خوای گه وردهش وه لّامی بانگه شه کانیان ده داته وه له چه ند جیگایه کی کتینه که یدا،
 پاشان خوای گه ورده فرمانیان پی ده کات که به لگه ی پشت به ستوو به په راویکی ناسمانی
 بهینن که راستی و دروستی بانگه شه که یان پوون بکاته وه و ده فرموی: ﴿ فَأَتُوا بِكِسْفٍ إِنْ
 كُنْتُمْ صَادِقِينَ ۝۱۷ ﴾ (الصافات)، ئاده ی کوا کتیتان، کوا به لگه تان نه گه ر ئیوه راست
 ده که ن بیهیننه مه یدان.

بینگومان توانای نه وکاره یان نه چونکه نه م شته له گه ل زانست و عه قلدا یه ک
 ناگریته وه، به لکوعه قل به مه مووشیوازیک په دی ده کاته وه نه مه جگه له درویه کی گه ورده
 هیچی تر نه، خوای گه ورده ده فرموی: ﴿ مَا لَهُمْ بِهِ مِنْ عِلْمٍ وَلَا لِآبَائِهِمْ كَبُرَتْ كَلِمَةً
 تَخْرُجُ مِنْ أَفْوَاهِهِمْ إِنْ يَقُولُونَ إِلَّا كَذِبًا ۝۵ ﴾ (الكهف) جا نه وانه نه خویان و نه باوو
 باپیرانیان له پووی زانست و زانیاری و تیگه یشتنه وه نه و گوفتاره ناقولایه نالین، نه و
 بوختانه یان قسه یه کی زور گه ورده و ناریکه که له ده میان ده رده چیت، نه وانه جگه له دروو
 گوفتاری نابه جی هیچی تر نالین.

وه ده فرموی: ﴿ تَكَاذُ السَّمَوَاتِ يَنْظُرْنَ مِنْهُ وَتَنْشَقُّ الْأَرْضُ وَتَخْرِجُ الْجِبَالُ هَذَا ۝۱۰ أَنْ
 دَعَوْا لِلزَّحْمَنِ وَلَدًا ۝۱۱ ﴾ (مریم)، خه ریکه ناسمانه کان له ناقولایی نه و گوفتاره نابه جییه،
 له ت و په ت ببیت، زه وی خه ریکه شه ق به ریت و پوچیت، کتیه کانیش خه ریکه بکه ون و
 ورد و خاش بین.

کاتیک که نه فامان بوونی پو له و نه و یان دایه پال خوای میهره بان.

﴿ أَلَا إِنَّهُمْ مِنْ أَفْكَهْمَ لَيَقُولُونَ ۝۱۵۱ وَلَدَ اللَّهُ وَإِنَّهُمْ لَكَاذِبُونَ ۝۱۵۲ ﴾ (الصافات)، ناگادار
 بن!! به راستی نه وانه هه ندیک له درو و بوختانیان نه ویه که ده لین: خوا مندالی
 بووه!! به راستی و بینگومان نه وانه زور دروژنن.

پینجهم/موسسه حیلہ خوی گہورہ ویستی بۆمندال ھەبێ:

خوای گہورہ بۆئەقسە ھەلبەستەنە ی پوون کردۆتەو ھە کەئەگەر ویستی لەو ھەبوابە کە دەیلێن ھەو بە ویستی خۆی لە ناو بەندەکانیدا کە سێکی ھەلەبژاردو ھەم کارە ی بۆئەوان بە جی ھەدە ھیشت .

بەلام خوا پاک و بیگەرەدە لە ھەبوونی مندال، ئەمە مەرجیکە پوودان و پێگە پێدان ی نیە و ھە حالە، مەبەست لێی ئاشکر کردنی نەزانیانە بەرامبەر بە و شتانە ی بانگە شەیان بۆ کردووە و قسە و قسە لۆکیان لە سەر وتوہ. خوای گہورہ دەفەر موی: ﴿لَوْ أَرَادَ اللَّهُ أَنْ يَتَّخِذَ وَلَدًا لَأَصْطَفَىٰ مِمَّا يَخْلُقُ مَا يَشَاءُ سُبْحَنَهُ ۚ هُوَ اللَّهُ الْوَاحِدُ الْقَهَّارُ﴾ (الزمر)، ئەگەر خوا بیویستایە پۆلە یە ک بۆ خۆی بپیار بدات، ئەوا لە نێوان ھەو شتانەدا کە دروست ی کردوہ شتیکی ھەلەبژارد کە بە ویستی خۆی بوابە نە ک بە ویستی ئەوان، پاک ی و بیگەرەد ی بۆ ئەو زاتە یە کە دوورە لە شتی نەرەواو نابەجی، ئەو زاتە خوا یەکی تاک و تەنھا و زۆر بە دەسەلاتە (تۆلە دەسپێنێت لەوانە ی دژایەتی دەکەن و ناپێرستن).

ھەم مەرجە بۆ مەبەستی قسە کەر موسسە حیلە پوودات، وەلامە کە ی پێگە پێنە دراوہ بە ھۆی پێگە پێ نەدانی مەرجە کەرە، خوای گہورہ پاک و بیگەرەدو پیرۆزە لەو ھە مندالی ھەبیت، خوای گہورہ لە ھەموو شتە کان بە ھیزترە ھەربۆیە ھەموو شتیکی بێ دەسەلات و مل کە چە لە ئاستیدا، بەرزی و پیرۆزی بۆئەو لە بەرامبەر ئەو شتانە ی ستەمکاران دەیلێن.

بەگورتی:

* خوا جل جلالہ پاک و بیگەرەدە لە ھەبوونی مندال، ئەم کارە شیاوی ئەو نیە، چونکە نابێ ھاو بەشی ھەبێ لە یەکتا پەرستیدا.

* ئەو ھەب بە چاو دەبینرێ و عەقل قەبول ی دەکات مندال لە ئەنجامی جووت بووتی نێرومی یەکی ھاو پەرگەز دروست دەبیت خوای گہورہ ھاو شیوہ ی نیە تا ھاوسەری ھەبیت.

* خوای گہورہ ھاو تاو ھاو شان ی نیە ئەو دەوڵە مەندە بە زاتی خۆی لە ھەبوونی مندال، ئەو پێویستی بە مندال نیە وەک چۆن دروست کراوہ کانی پێویستیان پێیەتی .

* ئەگەر خوای گہورہ مندالی بویستایە خۆی ھەل دەبژارد بە ویستی خۆی، ئەم کارە ی نەسپەرەدە ی ئەو نەفامانە نەدە کرد .

گومانی دووهم

بانگه‌شده‌ی نه‌وه‌ی که فریشته‌کان کچانی خوان (جل جلاله)

ناوهرۆکی گومانه‌که:

موشریکه‌کان بانگه‌شده‌ی نه‌وه ده‌که‌ن که فریشته‌کان کچانی خوان، نه‌وه فریشتانه‌ی که به‌نده‌ی خوان به‌مینه‌یان داناوین، پاشان په‌رستویانن جگه‌له‌خوا، خوای گه‌وره ده‌فه‌رموی: ﴿وَجَعَلُوا لِلَّهِ الْبَنَاتِ سُبْحَنَهُ وَلَهُمْ مَا يَشْتَهُونَ ۝۷﴾ (النحل)، نه‌وه فامانه کچان ده‌ده‌نه پال‌خوا (گوایه فریشته‌کان کچی خوان)، پاکی و بیگه‌ردی شایسته‌ی نه‌وه زاته‌یه هیچ پتویسته‌کی به‌کچ و کوپ‌نیه له‌کاتیکدا بۆ خویان حه‌ز به‌چی ده‌که‌ن نه‌وه بۆ خویان داده‌نین. هه‌روه‌ها نه‌فه‌رموی: ﴿وَجَعَلُوا الْمَلَائِكَةَ الَّذِينَ هُمْ عِبْدُ الرَّحْمَنِ إِنِّئَا أَشْهَدُوا خَلَقَهُمْ سَتَكُنُّبُ شُهَدَائِهِمْ يُسْأَلُونَ ۝۱۹﴾ (الزخرف)، نه‌وه خوانه‌ناسانه فریشته‌کان که به‌نده‌ی خوای میهره‌بانن، به‌کچی خویان ده‌دایه قه‌له‌م!! ئایا نه‌وان ئاماده‌ی دروستکردنیا بون؟! له‌ئایینده‌دا نه‌م بوختانه‌یان له‌سه‌ر ده‌نوسریت و پرسیاریشیان لی ده‌کریت.

رینگاکانی پوچه‌ل کردنه‌وه‌ی گومانه‌که:

- ۱- خوای گه‌وره له‌بنه‌په‌تدا مندالی نه‌بووه، نه‌وه پاک و بیگه‌رده له‌و‌شته.
- ۲- موشریکه‌کان بۆخویان به‌کچ پازی نابین ئیتیر چۆن بۆخوای بریار ده‌ده‌ن؟!
- ۳- دانانی فریشته‌کان به‌کچانی خوا بی‌باوه‌رییه‌کی ئاشکرایه به‌رامبه‌ر نیعمه‌ته‌کانی خواو بی‌نه‌ده‌بی کردنه به‌رامبه‌ر خوا.
- ۴- دانانی فریشته‌کان به‌کچانی خوا دژایه‌تی بریار دانیان ده‌کات له‌سه‌ر په‌روه‌ردگاریتی په‌روه‌ردگار.

۵- موشریکه کان چۆنیه تی دروستکردنی فریشته کانیان نه دیوه ئیتر چۆن بریار ده دهن که نه وان کچانی خوا بن .

۶- موشریکه کان هیچ به لگه و بیانویه کیان نیه له سه ره و شته ی بانگه شه ی بۆده که ن ، به لکو گومان و شوین که وتنیکی کویرانه ی باو با پیرانیانه .

۷- فریشته کان به نده ی خوان و به پیزن و گوپرایه لی خوان و فره مانیان به که س نه کردوه که بیان په رستن جگه له خوا .

درێژهی بابته که :

یه که م : خوای گه وره له بنه ره تدا مندالی نه بووه ، نه و پاک و بیگه رده له و شته .

سی کۆمه له سه ر گومرای کۆبونه ته وه و ده لێن خوا مندالی هه یه :

گا ورو جولوکه و موشریکه کانی عه ره ب ، جوله که کان ده لێن : عوزه ییر کوپی خواجه ، گا ورو کانی ش ده لێن : مه سیح کوپی خواجه ، موشریکه کانی عه ره بیش ده لێن : فریشته کان مێینه ن و نه وان کچانی خوان ، پێشتر په دی قورئانمان بو پوون کرده وه له سه ر گا ورو جوله که کان و چۆن گومان و پهرو پاگه نده کانیانی هه لوه شانده وه لیتره شدا چۆنیه تی هه لوه شانده وه ی گومانی موشریکه کانی عه ره ب ده خه یه پوو له لایه ن خوای گه وره وه که پهرو پاگه نده ی نه وه ده که ن که فریشته کان کچانی خوان .

نه م وه لاهمانده وه ش ته نها موشریکه عه ره به کان ناگریته وه به ته نها به لکو هه موو نه وان له خو ده گری که بانگه شه ی هه بوونی مندال ده که ن بوخوا .

خوای گه وره ده فره رموی : ﴿ وَقَالُوا اتَّخَذَ اللَّهُ وَلَدًا سُبْحَنَهُ بَلْ لَّهُ مَا فِي السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضِ كُلُّ لَّهُ قَنِينٌ ﴾ ﴿٣١﴾ بَدِيعُ السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضِ وَإِذَا قَضَىٰ أَمْرًا فَإِنَّمَا يَقُولُ لَهُ كُنْ فَيَكُونُ ﴿٣٢﴾ ﴾ (البقرة)

(جولوکه و گا ورو بت په رستان) ده لێن : خوا مندالی بو خوی دانا وه فره راهه می هینا وه (له کاتی که دا خوا پتو یستی به که س نیه) نه خیر وانی یه ، بیگومان هه رچی له

ئاسمانه كان و زهويدا ههيه ههه خۆي خاوه نيه تي و ههه مووشيان ملكه چ و
فهه مانبه رداري ئه وزاته ن.

(ههه ئه و زاته) به دهيه ئه ري ئاسمانه كان و زهويه به جوانترين شيوه، جا ههه كاتيک
برياري ههه شتيك بدات، ته نه ئه وهنده ي به سه كه فهه مان ي بون يان پيشهاتني بدات،
ئيتير خيرا ئه و شته، يان ئه و كاره، دهبيت و نه نجام ده دريت.

ئههه خسته نه پوهه شيوازي گالته پيكردن و سو كايه تي پيكرديانه له به ره وهه ي
وته كانيان يه ك ناگريته وه چونكه ئه وان له لايه ن خويانه وه برياري منداليان بوخوا داوه و
ده ليين خوا كرده يه تي به مندالي خوي دانانيش واته به ده ست خستن ئه مه ش پيچه وان ه ي
منالبيونه چونكه منالبيون به ده بهاتنه به بي ده ستكاري خاوه نه كه ي، جائه گه ر ده ستكاري
هاته جي ئه وه به ندايه تيش ديته جي چونكه به ده ست هاتوه ديسان وهه دروستكراوي
خوا مامه له ي له گه ل ده كرى و خوا ده بيته دروستكه رو به ده ستهاتوو وه كه ش ده بيته
دروستكراو ئه مه ش دزايه تيه له زانستي جه ده لدابه تيكدان ناو ده بري واته سه له ماندني
بووني شتيك به بووني دزه كه ي، وهه ئه وه ي كه سيك بليت كوشتن تاوانيكي گه وره يه و
ليخوشبوني نيه وهه پاشگه زبونه وه له دين (له كاتييدا پاشگه زبونه وه له دين ليخوشبوني
ههيه به ته وه كردن)^(١)

بنه په تي ئههه قسانه به نيسبه ت موشر يكه كانه وه له نه زانينه وه سه رچاوه ي گرتوه
وه به نيسبه ت ئههه كيتابه وه (خاوه ن په پاوه كانه وه) له پوچوون و خراپ حالي بونيان
له دينه وه سه رچاوه ي گرتوه . ئه مه ش به هو ي خيال كردنيان كه له يه كچواندن و له بري
دانان حه قيقه ت و راستيه، له وه سف ي پياو چاكاندا هاتوه كه ئه وان به شيوازي
ليكچواندن مندالي خوان، وهه ئينجيلي گاوه كاندا وه سف ي خوا كراوه به باوكي عيسا و
ئومه ته كه ي، ئههه شتانه پوه پوه ي عه قلى كه سانيك كراوه ته وه ههچ له باره ي ته ئويله وه

شاره زانیه و پشتگیریش له بیرو باوه پره که ی ناکات به به لگه ی راست و دروست بویه
واگومان ده بات نه و شتانه راستین .

فه رموده ی خوا (سبحانه) پاک و بیگه ردیه نه و قسه نابه جتیانه وه میمای نه وه ی
تیدایه که هه بوونی مندال که موکورتیه که به نیسبت خواوه نه گه رچی له پواله تدا
ته واوکاریش بیت ، چونکه نه گه ر له پواله تدا ته واوکاری بیت له پووی پر کردنه وه ی هندی
که موو کورتی له کاتی پیری و هه ژاریدا بیان پر کردنه وه ی جیگای بیت له کاتی نه مان و
له ناو چوندا ، نه وه خوی گه وره پاک و بیگه رده له هه موو نه م شتانه ، نه گه ر مندالی
هه بویه ریگای پی دده که هاوکاری بکات .

چۆن خوی گه وره مندال بۆخوی داده نیت له کاتی کدا هه موو نه وانیه له ئاسمانه کان و
زه ویدان کردگارو به دیه پترای نه ون و هه مووان ملکه چن بۆگه وره یی خوا . ﴿ وَقَالُوا اتَّخَذَ
اللَّهُ وَلَدًا سُبْحَنَهُ بَلْ لَهُ مَا فِي السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضِ كُلُّ لَّهُ قَنِينٌ ﴾ (البقرة).

نه مهش به لگه یه کی تره له نفی کردنی مندال بۆخوا ، چونکه ملکه چی یه کی که
له ئاکاره کانی به نده ، به ئام مندال نازی هه یه به سه ر باوکداو په یوه ندی کوپو باوکیش پیزو
گوپرایه ئیه نه ک ملکه چ بوون ، چه سپاندنی ملکه چی کینایه یه بۆ ره د کردنه وه ی مندال
که واته له به رنه وه ی ملکه چ بوون هه یه به ندایه تی ده سه لمی نه ک مندال داریتی .

دووم: موشریکه کان کچیان بۆخویان پی قه بوۆ نیه ئیتزچۆن بۆخوی بریار دهمن !؟

نه م بانگه شه کردنه یه کی که له کاره قیزه ونه کانی موشریکه کان ، نه وانیه ی شتی تریان
له گه ل په رستنی خوادا په رستوه ، نه وان نه و فریشتانه ی که به نده ی خوان به میینه یان
داناون و کردویانن به کچانی خوا ، پاشان په ستویانن له گه ل خوا .

نه وان هه له یه کی گه وره یان نه نجامداوه له چه ند پوویه که وه له پووی نه وه ی مندالیان
بۆخوا بریار داوه و نه ویش مندالی نیه ، پاشان بی پیزترین پشکیان بۆ بریار داوه و

له پروانگه ی خویانه وه که کچه، چونکه نه وان نه م پشکه یان بوخویان پی قه بول نه ،
 هه ربویه قورئان له چهند جیگایه کدا نه وه له بستر او هیانی رهد کردوته وه له وان ه
 که ده فرموی: ﴿وَجَعَلُوا لِلَّهِ الْبَنَاتِ سُبْحَنَهُ وَلَهُمْ مَا يَشْتَهُونَ﴾ (٥٧) ﴿(النحل)﴾، نه وه فامانه
 کچان ده دهنه پال خوا (گویه فریشته کان کچی خوان)، پاکی و بیگه ردی شایسته ی نه و
 زاته یه هیچ پیویسته کی به کچ و کوپ نه له کاتیکدا بو خویان حه ز به چی ده که ن نه وه
 بو خویان داده نین.

هه روه ها ده فرموی: ﴿الْكُمُ الذَّكْرُ وَلَهُ الْأُنثَى﴾ (٦١) ﴿تِلْكَ إِذًا قِسْمَةٌ ضِيزَى﴾ (٢٢) ﴿(النجم)﴾،
 ئایا په وایه کوپان بو خوتان و کچان بو خوا به چاک بزنان (خوای گه وره ده یه ویت به عه قلی
 چه وتیان په خنه یان لیبگریت، نه گینا کوپو کچ هه ردووک دروستکراوی خوان و پیوه ی ریز
 ته نها خواناسی و پاریزکاریه)

نه گهر وایت نه و کاته نه و دابه شکردن و بریاره تان زور دووره له داد په روه ریه وه و
 له سنوور ترازانه .

نه وموشریکانه نئینه بوخویان هه لده بژین، وه پوو له کچان وه رده گپن که داویانه ته
 پال خوا، بویه قورئان باسی حالیان ده گپرتته وه کاتیک که مژده ی کچیان پی ده دری و
 ده فرموی: ﴿وَإِذَا بُشِّرَ أَحَدُهُم بِالْأُنثَىٰ ظَلَّ وَجْهُهُ مُسْوَدًّا وَهُوَ كَظِيمٌ﴾ (٥٨) ﴿(النحل)﴾، خو
 نه گهر مژده ی بوونی کچ بدریت به یه کیک له وه فامانه، پووی گرژو تال ده بیت و رهش
 داده گیرسیت و سینه ی پر ده بیت له خه م و په ژاره .

به ومانایه ی : نه گهر یه کیکیان مژده ی نه و هیان پی بدری که کچیان بووه پوخساری
 رهش و مون داده گیرا له خه فته دتا نه تاساو بیده نگ ده بوو له خه م و په ژاره داو دلگران
 ده بوو له وه ی خه لک بیبینی ،خوی حه شارده دا له به رامبه ر نه و مژدانه ی که پپی درابوو،
 له م حال ته شدا یان به زیندویی ده بهیشته وه به سوکایه تیه وه مامه له ی له گه ل ده کردو
 گرنگی و میراتی پی نه ده درا یاخود زینده به چالی ده کرد هاوشیوه ی سه رده می نه فامی
 نه مه هه لویستیان بوو به رامبه ر مینه .

قورئان وه لامي نه و قسه هه لبه ستانه ده داته وه و ده فهرموي: ﴿إِنْ هِيَ إِلَّا أَسْمَاءُ سَمِيَتْهُمَا أَنْتُمْ وَعَبَاؤُكُمْ مَا أَنْزَلَ اللَّهُ بِهَا مِنْ سُلْطَانٍ إِنْ يَتَّبِعُونَ إِلَّا الظَّنَّ وَمَا تَهْوَى الْأَنْفُسُ وَلَقَدْ جَاءَهُمْ مِنْ رَبِّهِمْ الْهُدَى﴾ (النجم)، نه م بت و په يکه رانه ته نها شتيکه که خوتان و باوو باپيرانتان ناوتان لي ناون و هيچی تر نين، خوا به لگه يه کی نه نارديووه له سر په و بوونيان، سه يره، نه وانه ته نها شويني گومان و ئاره زوی دهر وونه نه خوشيه کانيان ده که ون، له کاتيکدا که به راستي له لايه ن په روه ردگاريانه وه هيدايت و پرتنمووييان پي گه يشتووه ! نه گه رتيووه نه م جوړه به شکر دنه تان له نيوان خوشتاندا نه جام بدايه هره به شکر دنيکی ستم کارانه وپوچهل ده بوو ، نيتر چو ن به و شيوازه به شي خوا ديارى ده که ن ؟ ! هه روه ها قورئا وه لامي نه و خه ياللاتانه يان ده داته وه که گوايا ئافره ت ناته واوه نه م ناته واويه شي به له به رکردني خشل پرده کاته وه هه رله منداليه وه . وه نه گه ر شه پو هه رايه کی به رپارکرد نه وه ده سته وسانه و تواناي سرکه وتني نيه بويه هيچ رخيکی بو دانانري.

چونکه نه و(ئافره ت) له پواله ت و ناوه روکدا ناته واوه، ناته واويه کاني پواله ت و پوخساري به خشل و هاوشيوه کاني پر ده کاته وه به مه به ستي شار دنه وه ي وه ک چو ن شاعيريکی عه رهب ده لي:

وما الحلبي إلا زينة لتقيصو   يتم من حسن إذا الحسن قصرا
فأما إذا كان الجمال موفورا   كحسنك لم يحتج إلى أن يزورا^٢

نه گه ر که سيک نه وه حالي بيت ده دري ته پال خواي گه وره ؟ !

٢- خورلزان دنه وه به خشل بۆ نه وانه ن که که موريان هه يه، قه ره بوي جواني بۆ نه کاته وه که که مي پي دراوه، به لام زن که خوی جوان بوو وه ک جواني تو نه وه پيويستي به به وه نيه که به ته زوير خوی جوان بکات.

خوای گه وره نه م به شکر د نه ی نه وان په د ده کاته وه و ده فرموی: ﴿أَوْ مِّنْ يُنْسُوا فِي
 آلِحَالِهِ وَهُوَ فِي الْخَصَامِ غَيْرُ مُبِينٍ﴾ (الزخرف)، نایا که سیټک به مندالی خودا په و
 ده بینن، (که له باوی نه واند) هه رده م په روه رده ده کریت له ناو خشل و نارایش کردنی
 خویداو له شه پو شپو جه نگیشدا ده رناکه ویت!

سینه م/ دانانی فرشته کان به کچانی خوا بیتا وهریبه کی ناشکرایه به رامبه ر نیعمه ته کانی خوا و
 مامه نه کردنیکی خراپه له گه ل خوا دا.

نه گه ر خوای گه وره مندالی هه بیت چو ن ده بی کچه کان بوخوا دانین و کوره کانیش
 بوخویان هه لده بژین؟! نایا ده گونجی نه وان نه و خه یاله بکه ن به رامبه ر خوای
 گه وره له کاتیدا به له دایک بوونی کچان بیزار ده بن و تیک ده چن: ﴿وَإِذَا بُشِّرَ أَحَدُهُم بِالْأُنثَىٰ
 ظَلَّ وَجْهُهُ مُسْوَدًّا وَهُوَ كَظِيمٌ﴾ (النحل)، خو نه گه ر مژده ی بوونی کچ بدریت به به کیټک
 له و نه فامانه، پووی گرځو تال ده بیت و رهش داده گیرسیت و سینه ی پر ده بیت له خه م و
 په ژاره ..

که ی نه وه مامه له یه کی شیاوه به رامبه ر به خوا که که سیټک ده دهنه پالی نه گه ر بوخویان
 مژده ی نه وه یان پی بدریت حالیان تیک ده چیت ته نانه ت پوخساری هه ریه کیکیان رهش دا
 ده گه پی له به رامبه ر نه و هه والی پی دراوه تاده گاته ناستیکی به رز له توپه یی به لام
 ناشکرای ناکات و ده یشاریتته وه له گه ل نه وه شدا خه ریکه نه ته قیتته وه و پارچه پارچه
 ده بی.

نه وه که ی مامه له یه کی شیاوه به رامبه ر به خوا که که سیټک تاییه ت بکه ن به خواوه
 که له ناو زپو خشلدا گه وره بوپی به نه رموناسکی که نتوانای شه پو نه توانای ده رپر نی
 هه بیت، له کاتیکدا خویان له ژینگه کانیا ندا خوشی و شادی ده رده بپن بو سوارچا که کانیا ن
 و پیاوه جه ربه زره کانیا ن.

ئەو كارەنەگەر لە پوانگەى خۆيانەو وە رەبىگى مایەى سەر شۆپىيە بۆيان، ئىتر چۆن شىتەك بۆخوا ھەلەدە بۆتەن و دەيدەنە پالى كەبۆ خۆيان پقيان لىيەتى؟! ئەگەر بىر يارى بى ھەر ئەم كارە بكەن ئەو ھەلەدە بۆتەن بۆخوا ھەلەدە بۆتەن كە پىيان چاكە و بۆخۆيان پىيان خۆشە؟! ^(۴) گومانى تىدا نىيە ئەم كارەى ئەوان بىباو ەپىيەكى پوون و ئاشكرايە بەرامبەر نىيە تەكانى خۆى گەرە. وەك دەفەرموى: ﴿أَمْ أَخَذَ مِمَّا يَخْلُقُ بَنَاتٍ وَأَصْفَكُمْ بَالِغِينَ﴾ (الزخرف)، ئايا پەواو پاستە، لەو ەى كە دروستى دەكات كچان بۆ خۆى بىر يار بدات و بەخشىنى كۆرانيش بە پەوا بزانىت بۆ ئىو ە؟! (ئەمانە ھەموى بىر يواو ەپى نەفامەكان بوون خۆى گەرە دەيە وىت ھەر بە بۆچوونى خۆيان بىر يواو ەپيان پووجەل بكا تەو ە.

چوارەم/ دانانى فرىشتەكان بە كچانى خوا دژايەتى بىر ياردانىيان (دان پىنانانىيان) دەكات لەسەر پەرورەدگاريتى پەرورەدگار:

ئەوانگەشەى كە ئەوقسە ھەلبەستەنە دەيكەن كە فرىشتەكان كچانى خوان دژايەتى بىر يارەكانى خۆيان دەكەن، موشرىكەكان دان بەو ەدا دەنن كە خۆى گەرە دروستكەرى ھەموو شتەكانە ، لەگەل ئەو ەشدا لەرووى يەكتا پەرستىيەو ھاو بەشيان بۆ بىر ياردەو ە، كەى ئەو ە پەوايە دروستكراو بكرى بە خوا؟! وەك چۆن كچانىيان داو ە پال خوا ، ھەبوونى مندالىش ھاو پەگەزى و ھاوشىو ەى دەخوازى ، چۆن دەگونجى بە دىيەنەرى ھەموو شتەكان تەنھا كچى ھەبىت؟! بىگومان ئەوانىش دروستكراوى ئەون (جل جلاله). ئەگەر ئەوان دروستكراو نەبن كەواتە دەبى بەبوونى خوا ئەوانىش ھەبن ، ئىتر چۆن دەبنە كچانى خوا؟! لەم بارەيەو ە قورئان ئاماژە بە دوو پاى جىياوز دەكات و دەفەرموى: ﴿أَمْ أَخَذَ مِمَّا يَخْلُقُ بَنَاتٍ وَأَصْفَكُمْ بَالِغِينَ﴾ (الزخرف)، ئايا پەواو پاستە، لەو ەى

۴- فى ظلال القرآن، سيد قطب، دار الشروق ، مصر، ط ۱۳، ۱۴۰۷ھ، ۱۹۹۸م، ج ۵، (۳۱۸)، بتصرف.

که دروستی دهکات کچان بۆ خۆی برپار بدات و به خشمینی کوپانیش به پړهوا بزانتیت بۆ
 ئیوه، نهوان دوو جوړ بیرکړنه وه یان له خه یالی خویاندا کۆکړدوته وه، په کیکیان داهیتانی
 فریشته کانه که پټویسته به ندهی خوا بن، دوه میان باوه پړیون به خویه تی فریشته کان
 که ده لټن کچانی خوان چونکه هه بوونی مندالیش هاو شپوه به کی پټویسته له پړه گزدا.

دوای پوچهل کړدنه وهی نه م تیروانینه چه سپاوه یان دهر باره ی نه و بیرو باوه پړه
 چه په له یان قورنن به لگه به کی سه لمینراو باس دهکات که بانگه شه که ی نهوان پوچهل
 دهکاته وه و ده فرموی: ﴿وَإِذَا بُرِّرَ أَحَدُهُمْ بِمَا ضَرَبَ لِلرَّحْمَنِ مَثَلًا ظَلَّ وَجْهُهُ مُسْوَدًّا وَهُوَ
 كَظِيمٌ ۝١٧﴾ (١٧) اَوَمَنْ يُنَشَأُ فِي الْحِلْيَةِ وَهُوَ فِي الْخِصَامِ غَيْرُ مُبِينٍ ﴿١٨﴾ (الزخرف)، کاتیکیش
 مژده بدریت به په کیکیان به وهی که بۆ خوی میهره بان به پړه وای زانیووه (مه به ست
 نه وه به که کچیان بووه)، نه وه پړو خساری پړه هه لده گه پړت و له دهر ووندا پیش
 ده خواته وه. ثابا که سیک به مندالی خوا پړه و ده بینن، (که له باوی نه واند) هه رده م
 په روه رده ده کریت له ناو خشل و نارایش کردنی خویداو له شه پړو شوپو جه نگیشدا
 دهر ناکه ویت؟!

بۆچوونه کانی نه وانی پوچهل کړدنه وه که فریشته کان کچانی خوان چونکه پړه
 کړنه وهی نه و که مالهی تیدایه که بۆ په کتابه رستی خوا پټویسته، پړگریانه دهکات
 له وهی نه و کچانه ی لای خویان ویستراو نین بیانکه نه مندالی خوا. ^(٥)

له سهر و نه وه شه وه فریشته کان به ندهی خوان دانه پالیان وه مندالی خوا نه وه
 ده گه یه نی سیفته تی به ندایه تیان له سهر لابر او وه تاییه تکران به نزیکي زقر نزیک له خوا ،
 نه وانی به ندهن وه هه موو به نده کانی تر، ئیتر پټویست به تاییه تکران ناکات به
 سیفته تیک جگه له سیفته تی به ندایه تی و په یوه ندیان به په روه ردگارو دروستکه ره که یانه وه
 ته نها په یوه ندی خالق و مه مخلوقه . ^(٦)

٥- التحرير والتنوير ، طاهر ابن عسور ، ج ١٣ ، (٥٥٥) ١٧٦ - ١٧٩ بتصرف

٦- فی ظلال سید قطب ، مرجع السابق ، ج ٥ ، ص ٣١٨١

پینجهم / موشریکه کان دروستکردنی فریشته به ریزه کانیان نه بینیه و ئیتر چون بریارده دهن
که نه وان کچی خوان؟!

قورئان مه وداى قسه هه لبه ستن و قسه وقسه لۆكى نه و خه لكانه ديارى ده كات له باره ی
خواوه ده یلین به بى به لگه و زانیاری که ده فره موى: ﴿ اَمْ خَلَقْنَا الْمَلٰٓئِكَةَ اِنۡثٰٓا وَهُمْ
شٰهِدُوۡنَ ﴿۱۵﴾ (الصافات)، ئایا مه گه ر فریشته کانیان به مینه دروست کردوه و له و
کاته ده وان له وى بوون؟! هه روه ها نه فره موى: ﴿ وَجَعَلُوا الْمَلٰٓئِكَةَ الَّذِیۡنَ هُمۡ عِندَ الرَّحْمٰنِ
اِنۡثٰٓا اَشْهَادًا خَلَقَهُمْ سَتۡکَبُۡ شَہَدٰتُهُمْ وَتَسۡئَلُوۡنَ ﴿۱۶﴾ (الزخرف)، نه و خوانه ناسانه
فریشته کان که به نده ی خوی میهره بانن، به کچی خویان ده دایه قه له م!! ئایا نه وان
ئاماده ی دروستکردنیان بوون؟! له ئایینه دا نه م بوختانه یان له سه ر ده نوسریت و
پرسیاریشیان لی ده کریت.

ئایا نه و هاوبه ش بریارده رانه دروستکردنی فریشته کانیان بینیه که بریاری نه وه بده ن
که نه وانه مینه ن؟! هه رگیز شتیکی وانه بوو به لکو نه وانه درۆده که ن و ده شزانن
که قسه کانیان درۆیه .

بینین به لگه و بیانیویه که به ده ست خاوه ن سکا لوه که پستی پی بیه ستی، به ئام نه وان
ناتوانن بانگه شه ی نه وه بکه ن که دروستکردنی فریشته یان بینیه، نه وان که نه و شایه تیه
ده دهن و بانگه شه ی بۆده که ن با به رپرسیاریتی نه وکاره له نه ستو بگرن ﴿ .. سَتۡکَبُۡ
شَہَدٰتُهُمْ وَتَسۡئَلُوۡنَ ﴿۱۷﴾ پاشان قورئان به دواى نه و قسه هه لبه سته ی که به ئاره زوی خویان
دایده ریژن و بیانوی بۆده هیینه وه و ده مه ده مه ی له سه رده که ن ده فره مویت: ﴿ وَقَالُوۡا لَوۡ
شَاءَ الرَّحْمٰنُ مَا عَبَدْنٰهُمْ مَا لَهُمۡ بِذٰلَکَ مِنْ عِلۡمٍ اِنۡ هُمۡ اِلَّا یَحۡرُصُوۡنَ ﴿۱۸﴾ (الزخرف)، (بو پینه
کردنی هه لویستی ئاره وایان) ده یانوت: نه گه ر خوی میهره بان بیویستایه ... ئیمه
نه مانه مان نه ده په رست، وه نه بیته له سه ر بنچینه ی هیچ زانستی و زانیاریه ک نه و قسه یه
بکه ن، نه مانه ته نها درۆ نه بیته هیچی تر نالین..

ئەوان پادەكەن كاتى بەلگەكان دەورەيان دەگرت و ئەفسانەكانى بەردەستيان تىكەدەشكىت و پەنادەبەنە بەرفىل كردن سەبارەت بەويستى خوا بانگەشەى ئەو دەكەن كە خوا پازىە لەوہى ئەوان فرىشتەكان بپەرستن، خۆنەگەر رشازى نەبوايە پىگىرى لى دەكردن و نەيدەهشت بيان پەرستن، ئەم قسانە چەواشەكردنى پاستىيە، چونكە ھەركارىك لەم بونەوەرەدا بەويستى خوايەئەمە پاستە، بەلام ويستى خوا لەوہدايە تواناي بەمروفت بەخشىوہ كە پىگاي پاست بگرتەبەر نەك گومرايى، خواي گەرە ھەلبژاردنى پىگاي پاستى سپاردوہ بەبەندەكانى و بەوہش پازىە نەك پازى بى بەبى باوہپى و گومرايى .

كاتى ئەوان ئەم چەواشەكارىيە ئەنجام دەدەن لەسەرويستى خوا بىگومان بى سەروہرە دەيدەن بەسەريەكدا، ئەوان يەقىنيان نىيە كە خوا ويستى وايە ئەوان فرىشتەكان بپەرستن.^(۷)

قورئانىش بۆئەم مەبەستەدە پروانتيە پروگراميكي زانستى تۆكمە و ياسايەكى زانستى پەپرە دەكات كە كەس جياوازي نەبىت لەسەرى، ياساكەش ئەوہيە پەد كردنەوہى ھەريانگەشەيەك كە لەسەر بنەماي گومان و درۆ دروست كرايىت، بەمەش قورئانى پىروژ ھەموو بانگەشەكانى ئەوانى ھەلوەشانۆتەوہ چونكە ھىچكاميان لەسەربنەماي زانست و يەقىن نەبووہ .

شەھەم / موشرىكەكان ھىچ بەلگەو بيانويەكيان بەدەستەوہ نىيە ئەسەرنەوشتانەى بانگەشەى بۆدەكەن؛

قورئان قەسەى ئەوانى پەد كەردەوہ كە دەيان وت فرىشتەكان كچانى خوان وەك دەفەرموى: ﴿ أَصْطَفَى الْبَنَاتِ عَلَى الْبَنِينَ ﴾ (الصافات)، ئايا مەگەر كچانى ھەلبژاردوہ كە بىكات بە نەوہى خۆى وە پىزى داوون بەسەر كورپاندا.

به واتای چ هۆکاریك وا له خوای گه وره دهكات كچان بۆخۆی ههلبژێریت نهك كوپان؟! وهك دهفه رموی: ﴿ أَفَأَصْفَنَاكُمْ رَبُّكُم بِأَلْبَيْنٍ وَأَتَّخَذَ مِنَ الْمَلَائِكَةِ إِنْتِثًا إِنَّكُمْ لَنَقُولُونَ قَوْلًا عَظِيمًا ۝۱۰ ﴾ (الاسراء)، ئینجا پوو به هاوه لگه ران دهفه رمویت: ئایا په وایه خوا ئیوهی ههلبژاردبیت تا کوپتان پێ بیه خشیت و خۆی فریشته کانی ههلبژاردبیت تا بیانکات به کچی خۆی؟ (ئه م بیرو باوه په پووچ و بێ سه روینانه که ی په وایه، مه گه ر کوپو که هه ر خوا نایانه خشیت؟)، به پراستی ئیوه قسه و گوفتاریکی نابهی و گه وره و نا قولاً ده که ن. هه ر وهك چۆن خوای گه وره ئه وه شی پوون کردۆته وه که نه وانه هیچ به لگه و بیانوو پالپشتیکیان نیه له سه ر نه وهی که ده یلێن، ئایا پشتیان به په راویکی ئاسمانی به ستوه که له خوا وه دابه زیبی که خوا له ئیو دروستکرا وه کانی کچانی بۆخۆی ههلبژاردوه؟! ئه وهی که ده یلێن ناچیتته عه قله وه به ته واوی په دی ده کاته وه.

خوای گه وره دهفه رموی: ﴿ مَا لَكُمْ كَيْفَ تَحْكُمُونَ ۝۱۵۱ أَفَلَا تَذَكَّرُونَ ۝۱۵۲ أَمْ لَكُمْ سُلْطٰنٌ مُّبِیْنٌ ۝۱۵۳ ﴾ فَأَتُوا بِكِنٰیكُمۡ إِن كُنْتُمْ صٰدِقِیْنَ ۝۱۵۷﴾ (الصافات)، ئایا چیتانه و چۆن بریاری بێ به لگه ی وا ده دن. ئایا بیرێك ناكه نه وه؟ (له م قسه بێ سه رو به نانه؟! له م تۆمه ته ناما قولانه؟!)، ئایا مه گه ر به لگه و شتیکی به هیز و ئاشكراتان به ده سه ته وه یه (بۆ ئه م قسه حه لق و مه له قانه). ئاده ی: كوا كتیبتان، كوا به لگه تان نه گه ر ئیوه پراست ده که ن بیهیننه مه یدان.

ئه م قسانه ی ئه وان چاوساغ و به لگه یه ك پشتگیر بیان لی ناكات به لكوگومان و قسه هه لبه ستنێكه له سه ر درۆگومان وهه واو ئاره زوو بنیات نراوه، بۆیه خوای گه وره دهفه رموی: ﴿ وَقَالُوا لَوْ شَاءَ الرَّحْمٰنُ مَا عَبَدْنَاهُمۡ مَا لَهُمۡ بِذٰلِكَ مِنْ عِلْمٍ اِنْ هُمْ اِلَّا يَحْزَنُونَ ۝۱۵۸ ﴾ (الزخرف)، (بۆ پینه کردنی هه لویستی ناره وایان) ده یانوت: نه گه ر خوای میهره بان بیویستایه... ئیمه ئه مانه مان نه ده په رست، وه نه بیت له سه ر بنچینه ی هیچ زانستی و زانیاریه ك ئه و قسه یه بکه ن، ئه مانه ته نها درۆ نه بیت هیچی تر نا لێن.

له کویږه د لڼیا یان بډی له کاتیکدا نه وان دواي خه یال و گومان که وتوون؟! بویه خواي
 گوره کاره که یان په تده کاته وه و ده فـرموی: ﴿ اَمْ اَلَيْسَ لَكُمْ كِتَابٌ مِّنْ قَبْلِهِ فَمُهَمْ بِهِ
 مُسْتَمْسِكُونَ ﴿٧٩﴾ (الزخرف)، نایا نه و خوانه ناسانه پیش نه م قورئانه کتیبیکي ترمان
 بؤ ناردوون؟ تا پابه ندي بن و په پړه وی بکه ن.

نایا په پړاوکیان هیه که پشتگیریان بکات له سر نه وه ی که ده یلتن و ده ست بگرن
 به وراستیانه ی که تیدایه و په نای بؤ بهرن له په رستشه کانیا ندا؟!

له و پوه وه هیچیان پی نامینی و ده گنه به ربه ست پیان راده گه یه نری که بیرو باوه پ
 نابی به هه نگای کویرانه و بی سه روبه رهی ده سستی تیوه ریدری و بؤ چوون و
 بانگه شه کانیا ن پشتی پی نابه ستری به لکو ده بیت له په پړاویکه وه و هر گیراییت که له لایه ن
 خواوه بیت و نه و که سه ده سستی پیوه ده گریت که بوی دابه زیوه ..

باوه پکردنیا ن به نه فسانه یه کی پړوپوچ و بی بنه ماو نه جامدانی په رستشیکي به تال
 که پشت به هیچ په پړاوک نابه سستی نه مه تاکه به لگه ی ده سستیانه وه ک خواي گوره
 ده فـرموی: ﴿ اَمْ اَلَيْسَ لَكُمْ كِتَابٌ مِّنْ قَبْلِهِ فَمُهَمْ بِهِ مُسْتَمْسِكُونَ ﴿٨٠﴾ (الزخرف)، نایا نه و
 خوانه ناسانه پیش نه م قورئانه کتیبیکي ترمان بؤ ناردوون؟ تا پابه ندي بن و په پړه وی
 بکه ن؟ نه م قسه بی بنه مایه مایه ی گالته جاريه، نه مه ته نها حیکایه ت و شوینکه و تنیکي
 کویرانه یه که هیچ تی فکران و بیرکردنه وه و به لگه و بیانویه کیان نیه، نه مه گاهه لیکه ده پوات
 بؤ هرکوی ببری ناپرسی بؤ کوی ده پوات و شاره زای ریگا نیه ! پیویسته تیگه یشتن و
 تی فکران و وردبونه وه هه بیت پاشان هه لبرارده یه ک بکری له سر بنه مای یه قین و
 تیگه یشتن ^۸.

که شه فاعه تی بۆبکری، لای خوا شاراوه نین ئەوان بە سروشتی خۆیان لە خوا دە ترسن
 بە هۆی نزیک و پاکو گۆی رایەلیان بە بی جیاکاری و لادان لێی ، ئەوان بە هیچ جۆرێک
 بانگەشە ی خوا به تی ناکەن ، ئەگەر واشبیکەن ئەوا سزایان وەك سزای هەركەسیکە
 کە بانگەشە ی خوا به تی بکات ، ئەویش مانەو هە ی هە تاهە تاییه لە دۆزەخدا، ئەو ه سزای
 هە رسته مکارێکە کە داوایە کی سته مکارانە ی دوور لە پاستی بکات لەم بونەو هەرەدا
 بانگەشە ی هاو به ش بپار دەرە دان لە پوڵە تدا بەم جۆرە نە خوا زراو ه دوور لە پاستیه یه کە کەس
 بانگەشە ی لە و جۆرە ناکات ، ئەگەر کردیشی ئەوا سزای بە نازار دە چێژی!

دیمە نی باوی فریشتە کان کە گۆی رایە لێ بۆ خوا و ملکه چن لە ترسی خوا ، لە کاتی کدا
 موشریکە کان گومان دروست دە کەن و سنور دە بە زینن!^(۹)

پاش ئەو هە ی قورئان حە قیقە تی فریشتە کان ی بۆ پوون کردنە و ه ، و پەرستنیان
 جگە لە خوا کوفرو گومراییه - موشریکە کان - بە لکو دوا ی گومان کە وتون بە بی پشت
 بە ستن بە وە حە یان بە لگە یان زانست، ئەوانە هە موو ئە و شتانه دە زانن و لە ناخیاندا
 بپیری لە سەر دە دەن، وەك ئە وە شە ی پوون کردۆتە وە کە شوین کە و تنی باو بپیران و
 لاسایی کردنە وە یان بە لگە نیه .

پاش هە موو ئە وانە قورئان بە لێنی پێ داو ن کە لە پۆژی دوا ییدا پوویە پوی
 ئە و فریشتانە یان دە کاتە وە کە دە یان پەرستن، فریشتە کان بی بە رییان دە کەن
 لە پەرستنیان و ئە وان فەرمانیان بە موشریکە کان نە کردو ه کە بیان پەرستن، ناکرێ
 فریشتە کان جگە لە خوا (ئە ولیا) بۆ خۆیان دیاری بکەن .

لە کاتی کدا ئە وان لە خواتر سترین دروستکراوی خوان و لە هە موویان زیاتر بە ندایە تی
 خوا دە کەن، خوا ی گە و رە دە فەر موی: ﴿وَيَوْمَ يَخْشَرُهُمْ وَمَا يَعْبُدُونَ مِنْ دُونِ اللَّهِ فَيَقُولُ

ءَأَنْتُمْ أَضَلَلْتُمْ عِبَادِي هَؤُلَاءِ أَمْ هُمْ ضَلُّوا السَّبِيلَ ﴿١٧﴾ قَالُوا سُبْحَنَكَ مَا كَانَ يَنْبَغِي لَنَا أَنْ نَتَّخِذَ مِنْ دُونِكَ مِنْ أَوْلِيَاءَ وَلَكِنْ مَتَّعْتَهُمْ وَءَابَاؤَهُمْ حَتَّى نَسُوا الذِّكْرَ وَكَانُوا قَوْمًا بُورًا ﴿١٨﴾ ﴿ (الفرقان)، پُرۆزِيك دیت خوا بی باوه پان کۆده کاته وه وه موو ئه و شتانه ش که له جیاتی خوا ده یان په رست، ئه وسا (خوا پوو به په رستراوه کان) ده فه رمویت: ئایا ئیوه ئه و به ندانه ی منتان گومرا کرد؟ یا خود خویان پربازی راستیان وێل کرد و گومرا بوون؟ له وه لامدا ده لێن: خوابه، پاکي و بیگه ردی بۆ تویه، هه رگیز په وا نیه ئیمه جگه له تۆ که سێک، یان شتیکی تر به رستین یان بیکه یه پشتیوان و یاوه ری خۆمان، به لام تۆ نازو نیعمه ت به و خه لکه گومراییه و باوو باپیرانیان به خشی بوو، ئیتر هه موو یاداوه ری و یاد خسته وه کانیان فه رامۆش کرد و بوونه قه ومیکی بی خیر و تیاچوو..

ئه ونیشه پرسیاره ی که له نایه ته که دا هه یه ﴿.. ءَأَنْتُمْ أَضَلَلْتُمْ عِبَادِي هَؤُلَاءِ..﴾ ﴿١٧﴾ پرسیاریکی پافه کاریه به مه به ستی دانپێدانان و شایه تیدان، به واتای ئایا ئیوه گومراتان کردوون یان خویان گومرا بوون؟ خویان بی به ری ده که ن له په رستنیان، وه شایه تی بی باوه پبونیان بۆده ده ن له سه ر نیعمه ته کانی خواو پشت کردنیان له قورئان و درۆکردنیان به ده م فریشته کانه وه له وه ی که داویانه ته پال که گوایه ئه وان فه رمانیان پی کردون که گومرا بین، کاتیک ده فه رموئ (سُبْحَنَكَ) ئه ودان پێدانانه به گه وده یی خوا که ئه وان خوا به پاک و بیگه رد ده زانن له به رامبه ر ئه وه ی بانگه شه بۆ خویان بکه ن له به شداری کردنی خوا له خوابه تیدا.

هه روه ک خوای گه وده ده فه رموئ: ﴿وَيَوْمَ يُحْشَرُهُمْ جَمِيعًا ثُمَّ يَقُولُ لِلْمَلَائِكَةِ أَهْتُولَاءِ إِنَّا كُنَّا نَعْبُدُونَ ﴿١٩﴾ قَالُوا سُبْحَنَكَ أَنْتَ وَلَيْسَ مِنْ دُونِهِمْ بَلْ كَانُوا يَعْبُدُونَ الْجِنَّ أَكْثَرُهُمْ بِهِمْ مُؤْمِنُونَ ﴿٢٠﴾﴾ (سبأ)، پُرۆزِيك دیت که هه موان کۆده کرینه وه (ئه وسا خوا به فریشته کان ده فه رمویت: (به راست)، ئه وانه ئیوه یان ده په رست؟! (له وه لامدا) ده لێن: پاکي و

ستايش بۆ تۆ (ئەي پەرۋەردگار) تۆ يارو ياۋەرى ئىمەي نەك ئەوان، بەلكو ئەوانە پەرييان دەپەرست، زۆرەيان باۋەريان پىيان ھەبوو (باۋەريان بە جادوۋگەر دەجالەكان ھەبوو).

واتە ئەوان پشتيان بەشەيتان بەستۈە يان يان بەپرووتىكرىنى ياخود بەپەرستىن يابەگوئى رايەلى كىردى لەدانانى ھاۋەش بۆخوا، ئەوان لەكاتىكدا فرىشتەكانيان پەرستۈە لەپاستىدا شەيتانيان پەرستۈە ئەۋىش بەگوئى رايەلى كىردى ، بەم جۆرە قورئان لەھەموو پەيغەمبەر پەيغەمبەر پەيغەمبەر دەپىتەۋەو گومرايىيەكەيان بەھەموو شىۋازىك ئاشكرا دەكات ، بۆئەۋەي ھىچ بيانويەكەيان بەدەستەۋە نەمىنى .^(۱۰)

بەگورتى/

— بىراردان لەسەرشتىك جۆرىكە لەباۋەپىتكرىنى ، موشرىكەكان دروستكرىنى فرىشتەكانيان نەبىنيۋە تاۋەكو بىريارى ئەۋە بدەن كەئەوان مەينەن .
- موشرىكەكان لەدايك بوونى كچيان بۆخۆيان پى قەبول نى ئىتر چۆن بۆخوای پەوا دەبىنن؟

— فرىشتەكان لەنور دروستكراون و مرقۇم — ناتوانى بيان بىنى ، ئەوانە بەندەي گوترايەل و بەپىزى خوای گەۋرەن .

- ئەۋەي كەردىرستكرائەكان بەندەن ، يەك ناگىرئەۋەلەگەل ئەۋەي كەلەھەمان كاتدا خوابن ياكوپى خوابن يان بەشىك بن لەخوا، لەپوۋى عەقلەۋە (ئىبرى) ناكرى ئەۋە دوو پىگەيەبەيەكەۋە كۆبكرئەۋە - بەندايتى - خوايتى لەيەك كاتدا .

گومانی سینه م

بیانو له نمونه هینانه وهی خوای گه وره ده گرن به شتیکی سووک و پسوای وهک
میشوله و میش له پایه و یله ی خودا کهم دهکاته وه؛ ^(۱۱)
ناوهرۆکی گومانه که:

موشریک و دوو پوه کان رشه خته ده گرن له هه ندیک له و نموانه ی که خودای
گه وره هیناویه تیه وه و ده لئین: خودا له وه به رزو به پرتزتره له وهی نمونه بهینیتیه وه به م
شته بچوک و پسوایانه.

خوای گه وره ده فه رموی: ﴿إِنَّ اللَّهَ لَا يَسْتَحْيِي أَنْ يَضْرِبَ مَثَلًا مَّا بَعُوضَةً فَمَا فَوْقَهَا
فَأَمَّا الَّذِينَ ءَامَنُوا فَيَعْلَمُونَ أَنَّهُ الْحَقُّ مِنْ رَبِّهِمْ وَأَمَّا الَّذِينَ كَفَرُوا فَيَقُولُونَ مَاذَا أَرَادَ اللَّهُ
بِهَذَا مَثَلًا يُضِلُّ بِهِ كَثِيرًا وَيَهْدِي بِهِ كَثِيرًا وَمَا يُضِلُّ بِهِ إِلَّا الْفَاسِقِينَ ﴿٥٨﴾﴾ (البقرة)
به پاستی خوا باکی نیه و نه نگ نیه به لایه وه هه ر نمونه یه ک بهینیتیه وه به میشوله یه ک،
له ویش بچووکتر بیت یان گه وره تر، جا نه وانه ی ئیمان و باوه پریان هیناوه، نه وه چاک
ده زانن نه م نمونه یه پاسته و له لایه ن په روه ردگار یانه وه یه، نه وانه ش کافرو بی باوه پرن
ده لئین: خوا مه بهستی چی بوو له م نمونه یه دا؟ (خوای گه وره ش ده فه رمویت) زۆریکی
پی گومرا دهکات و زۆریکی تریشی پی هیدایهت و پینمووی دهکات، به لām دیاره جگه له
لارو ویرو یاخی و تاوانباران که سی تر گومرا ناکات.

۱۱- الآيات التي ورد فيها الرد على الشبهة: (البقرة/ ۲۶ ، العنكبوت/ ۴۳ ، الحج/ ۷۳ ، الحشر/ ۲۱)، في ضرب
الأمثال في القرآن الكريم طالع: الشبهة السادسة من الجزء الثاني عشر (عصمة القرآن وكماله).

رینگاکانی پوچەن کردنه‌وی گومانە‌که :

۱-خودای گەرە بە‌دیپنە‌ری هە‌موو شتیکە‌و خۆی زانایە بە‌به‌دیپنە‌راوە‌کانی.

۲-ئە‌و نمونانە‌ی که خودا (جل جلاله‌) میناویە‌تیە‌و پە‌ندو ئامۆ‌زگاری زۆر هە‌لدە‌گری

لە‌وانە :

- تاقیکردنە‌و لە‌لایە‌ن خودا (جل جلاله‌) میناویە‌تیە‌و پە‌ندو ئامۆ‌زگاری زۆر

هە‌لدە‌گری.

-نزیک کردنە‌و هە‌ی بیرۆکە‌که‌ لە‌زە‌ینی گوێگر.

-جیاکردنە‌و هە‌ی ئە‌وانە‌ی که تێدە‌گە‌ن لە‌وانە‌ی که تیناگە‌ن .

-پە‌ندو عیبرە‌ت وەرگرتن .

۳-لە‌وشتانە‌دا که واگومانی لێ‌دە‌کری که هیچ و پوچە‌ن حکمە‌تی زۆری تێ‌دا‌یە .

دریژە‌ی بابە‌تە‌که :

یە‌که‌م/ خودا بە‌دیپنە‌ری هە‌موو شتیکە‌و خۆی زانایە بە‌به‌دیپنە‌راوە‌کانی جوله‌که‌و موشریک و

دو‌پو‌وه‌کان ئە‌و پە‌دە‌که‌نە‌و که خودا (جل جلاله‌) نمونە‌ی بە‌وشتە‌ سوک و پێ‌سوايانە‌ی

و‌ه‌ک مێ‌شوله‌و جال‌جالتۆ‌که‌ مینا‌وه‌تە‌وه‌، بە‌لگە‌شیان ئە‌وه‌یە‌که‌ بۆ‌خودا (جل جلاله‌) شایستە

نیه‌ نمونە‌ بە‌م شتە‌ سوک و پێ‌سوايانە‌ به‌ی‌نیتە‌وه‌.

بێ‌گومان خودای گەرە ئە‌م گومانانە‌ی پوچە‌ل کردنە‌تە‌وه‌و پونیکردۆ‌تە‌وه‌ که ئە‌و

شە‌رم ناکات لە‌وه‌ی نمونە‌ بە‌هەرشتیک به‌ی‌نیتە‌وه‌ بچوک بێ‌ت یاخود گەرە، چونکه

خودا (جل جلاله‌) بە‌دیپنە‌ری هە‌موو شتیکە‌ وە‌خودا مافی هە‌یه‌ به‌سەر دروستکرا‌وه‌کانیدا و

هە‌رخۆشی زانایە بە‌رامبەرین. ﴿أَلَا يَعْلَمُ مَنْ خَلَقَ وَهُوَ اللَّطِيفُ الْخَبِيرُ﴾ (١١) (الملك)، مە‌گەر

خوا نازانیت کێ‌ی دروست کردو‌وه‌و چۆ‌نی دروست کردو‌وه‌، لە‌کاتی‌که‌دا ئە‌و زاتە‌ وردکارو بە

سۆ‌زو ئاگایە .

به ویستی خوی سودو قازانچ ده گه یه نی به هرشتیک و به هر دروستکراویکی وه به نمونه ده بهینیتته وه بمورفته کان بۆنه وه ی په ندی لی وه ریگرن ئه مه له پوی به کتاپه رستییه وه که موکورتی نیه تاشه رمی لی بکات به لکو ئه وه گه وره یی و فه زلی خودایه که له دروستکراوه لاوازو پیسواکانیشدا به پیتی عورفی خه لکی سودو قازانچی دیاری کردوه.

خودای گه وره وه لآمی ئه م بیانوو بانگه شه که یان ده داته وه ده فه رموی: ﴿إِنَّ اللَّهَ لَا يَسْتَحْيِي أَنْ يَضْرِبَ مَثَلًا مَّا بَعُوضَةً فَمَا فَوْقَهَا...﴾ (البقره)، به پاستی خوا باکی نیه و نه نگ نیه به لایه وه هر نمونه یه که بهینیتته وه به میشله یه که، له ویش بچوکتی بیت یان گه وره تر.

میشله قه باره ی بچوکه، مه به ست له (فَمَا فَوْقَهَا) واته ئه وه ی له وگه وره تره، وتراوه له ویش بچوکتی.

واتای ئایه ته که ئه وه یه خودای گه وره وازی نه هیناوه له نمونه هینانه وه به میشله، وازهینانیک که سه رچاوه که ی شه رمه زاری بیت بۆهینانه وه ی نمونه به وجۆره گیانه به رو وردو بچوکانه، ته نانه ت نه گهر له بچوکی و بی نرخیشتا وه که میشله بیت خودای گه وره خوی که نارگیر نه کردوه له دروستکردنی خوشی که نارگیرناکات له نمونه هینانه وه پیتی، کاره که ش ته نها له سه رمیشله نه وه ستاوه به لکو نمونه شی به میشل و جالالوکه هیناوه ته وه وه که خوی ده فه رموی: ﴿يَا أَيُّهَا النَّاسُ ضُرِبَ مَثَلٌ فَاَسْتَمِعُوا لَهُ؛ إِنَّ الَّذِينَ يَدْعُونَ مِنْ دُونِ اللَّهِ لَنْ يَخْلُقُوا ذُبَابًا وَلَوْ اجْتَمَعُوا لَهُ. وَإِنْ يَسْلُبْهُمُ الذُّبَابُ شَيْئًا لَا يَسْتَفِذُوهُ مِنْهُ ضَعُفَ الطَّالِبُ وَالْمَطْلُوبُ﴾ (الحج)، ئه ی خه لکینه: نمونه یه که هینراوه ته وه چاک گوئی بۆ بگرن "به پاستی نه وانه ی که هاناو هاواریان لیده که ن له جیاتی خوا، هرگیز ناتوان تاکه میشتیک دروست بکه ن، هرچه نده بۆ ئه و کاره کۆبینه وه و (یارمه تی به کتریش بده ن) و نه گهر میشه که شتیکیان لی بفرینیت، ناتوان لی

بسه ننه وه، داواکارو داوالیکراو هه ردو وکیان لاواز و بی ده سه لاتن. هه رو هه ها نه فه رموی:

﴿مَثَلُ الَّذِينَ أَخَذُوا مِنَ دُونِ اللَّهِ أَوْلِيَاءَ كَمَثَلِ الْعَنْكَبُوتِ اتَّخَذَتْ يَتًا وَإِنْ أَوْهَرَ
الْبُيُوتِ لَبِثَ الْعَنْكَبُوتُ لَوْ كَانُوا يَعْلَمُونَ﴾ (٥١) ﴿العنكبوت﴾، نمونه ی نه وانه ی جگه له
خوای گه وره، که سانیکی تر ده که نه پشتیوانی خو یان، وه که نمونه ی جالجالوکه یه که وابه
که مائیکی بوخوی سازکرد بیت به راستی لاوازترینی هه موو ماله کان، مائی جالجالوکه یه
نه گه ره رنجیان بدایه و تیبگه یشتنایه (چونکه مائی جالجالوکه نه بناغه و نه دیواری
هه یه، نه سه رو ده رگا و په نجه ره، نه ده توانیت به رگه ی با و باران و پوداوه کان بگریت
مییه که ش نیره که له ناو ده بات دوا ی جووت بوون، پاشان بیچوه کانیش دایکیان له ناو
ده بن) !!!

نه مانه و نمونه ی تریش له قورنانی پیروژدا، نه وانه خه لکانی گیل و نه فامن خه ریکی
نکولی و مشت و مین، پئیان سهیره شته سوک و پرسیواکان بگریته نمونه، بابه ته که
نکولی کردن و سه رسوپمان نیه، باسکردنی نمونه ده مانگه یه نیتته ناشکراکردنی
مه به سه ته که و لابرندی په رده له سه ره مه به سه ته که، پوون کردنه وه ی بیروکه که لای بینر
نه مه نه وه ناگه یه نی نه که ره نه ولایه نه ی نمونه که ی بوهیتراره ته وه – که مروغه، به رزو
بلندبیت نمونه هیتراره که ش به رزو بلندبیت، وه نه گه ره سوک و پرسیوا بوو نه ولایه نه شی
نمونه که ی بوهیتراره ته وه به هه مان شیوه بیت .

پاشان خاوهن نمونه که – که خودایه – کار له سه ره نه وه سه له یه ده کات، نایا نابینی
که حق پوون و ناشکرایه نیتتر چون نمونه ی تیشک و پووناکی پی ده هیتنه وه؟ یا خود
باتل که پیچه وانه ی راستیه چون نمونه ی پی ده هیتنه وه به تاریکی؟

نه مانه هه مووی زانراوه لای نه وه خه لکه به لام مه سه له که ده سه ته وسانی و نکولی کردنه .
نایه ته پیشووه کان به گشتی له سه ردزایه تی کردنی په وانپیژه کان ده دا که سوره تیکی
هاوشیوه ی قورنایان بهیئن، به لام که ده سه ته وسان بوون له دزایه تیکردنیان له پووی

دارېشته وه، ئيتړ له دژايه تيكړندا پښگای په خنه و تانه يان گرته به رو واخه لکيان تيگه ياندکه قورئان مانای ناماقولې تېدايه که که لامی خودا پاک و بيگه رده له ومانايانه بڼه وهی بگه نه پوچه لکړنه وهی نه و راستيهی که قورئان له لايه ن خودا وهی، نه ویش به خسته گومان و دووډلې بڼا و ناخی موسلمانان و چاندنی تووی نوميد له ناخی موشريک و دووږوه کاندا.

وه دژايه تی کردنی هيتانه وهی نمونه به ميشوله و شتانی تری پرسواو بی بایه خ نه مانه له سه رزاري جوله که و موشريکه کان بوو، جوله که نه مانه يان له پق و کينه و نه زانين و لوت به رزیدا دهوت چونکه نه وان سه رسه ختړين دژايه تی که ربوون، وه په شپيني و پوچوون له نيوانياندا ته شه نهی کرد له و اتاو مانای وشه کاندا. ﴿... وَمَا يُنْصِلُ بِهِ إِلَّا الْفَاسِقِينَ﴾ (٣٦) ﴿الَّذِينَ يَنْقُضُونَ عَهْدَ اللَّهِ مِنْ بَعْدِ مِيثَاقِهِ...﴾ (٣٧) ﴿البقرة﴾، به لام دياره جگه له لارو ويرو ياخی و تاوانباران که سی تر گومړا ناکات، نه وانهی په يمانی خوا (که له پووی فيترهت و سروشت و په يامه کانی خواوه) هه يانه، (که ده بيت خواناس بن) هه لده و شيننه وه و په يره وی ناکه ن له دواي به هيزو پته و بوونی.

نه مانه په فتاری جوله که ن. به لام موشريکه کانی عره ب دژايه تی نه و حال ته يان ده کردله گه ل نه وهی زانياريان هه بوو که هه مان شت له قسهی په وانبیژه کانياندا بوونی هه به، وه ک نه و ته يان: له ميشوله به جورته تره، له به خيوکه ری مه يمون سه رتره، له په پوله هه له شه تره، له ميش لاوتره، نه ویش ته نها خو به گه وره زانين و دژايه تیکړنه، نه وان کاتيک له کی برکی که دا دقرانديان و دهسته وسان بوون له هيتانی سوره تیک ثابم قسه پړو پوچانه بيانويان ده هيتايه وه، نه وهی که که سيکی لوت به رز ده یلی خوشی باوه پړی پتي نيه، وه که سی دقراوو سه رسام شتی راست خوارده کاته وه و راستيه کان ده شاريتته وه. (١٣)

دوهم / سوده کانی هیئانه وهی نمونه له قورئاندا:

۱- تاقیکردنه وهی مرووف — بوجیا کردنه وهی راستگویی له قورئاندا:

خوای گه وره پوونی ده کاته وه که هیئانه وهی نمونه له قورئاندا گه وره بیت یا بچووک تاقیکردنه وهی خودایه بومرووف — و هه لسه نگاندنیانه به مه بهستی جیا کردنه وهی نه هلی ئیمان و باوه پدار له نه هلی کوفرو گومرایی، نه وه هۆکاری گومرپوونی که سانیکه و هۆکاری پیتنمونی کردنی نه وانیتره، خودای گه وره ده فره موی: ﴿... فَأَمَّا الَّذِينَ ءَامَنُوا فَيَعْلَمُونَ أَنَّهُ الْحَقُّ مِنْ رَبِّهِمْ وَأَمَّا الَّذِينَ كَفَرُوا فَيَقُولُونَ مَاذَا أَرَادَ اللَّهُ بِهَذَا مَثَلًا يُضِلُّ بِهِ كَثِيرًا وَيَهْدِي بِهِ كَثِيرًا وَمَا يُضِلُّ بِهِ إِلَّا الْفَاسِقِينَ ﴿٣١﴾﴾ (البقرة)، جا نه وانیه ئیمان و باوه پدار هیئاوه، نه وه چاک ده زانن نه م نمونه به پاسته و له لایه ن په روه ردگاریانه وهیه، نه وانیه کافرو بی باوه پدار ده لاین: خوا مه بهستی چی بوو له م نمونه به دا؟ (خوای گه وره ده فره مویت) زۆریکی پی گومرپا ده کات و زۆریکی تریشی پی هیدایهت و پیتنموی ده کات، به لام دیاره جگه له لارو وێرو یاخی و تاوانباران که سی تر گومرپا ناکات..

کاتیك له قورئاندا باس له نمونه ده کری ئیماندار ئیمانیه که ی زیاده دامه زراو تر ده بیت به ئیزنی خودا، به لام بیتاوه پو دوپو و خراپه رکار کاتیك خودا (جل جلاله) نمونه به ک ده هیئتیه وه گومانی لیده کات و سه رسامه ده بیت و دوچاری دودلی ده بیت پوه پوی ده بیتیه وه له قورئان دوورده که ویتیه وه، خودای گه وره ده دلیان دوورده خاته وه هه روه ک ده فره موی: ﴿وَإِذَا مَا أَنْزَلَتْ سُورَةٌ نَظَرَ بَعْضُهُمْ إِلَىٰ بَعْضٍ هَلْ يَرَيْنَكُمْ مِنْ أَحَدٍ ثُمَّ انْصَرَفُوا صَرَفَ اللَّهُ قُلُوبَهُمْ بِأَنَّهُمْ قَوْمٌ لَا يَفْقَهُونَ ﴿١٧﴾﴾ (التوبة)، کاتیکیش سوره تیک له قورئان دابه زیترا (نه وان سه غله تن)، نه وه هه ندیکیان ته ماشای هه ندیکی تریان ده که ن (حه ز ده که ن زوو نه و شویتیه جی بهیئن، به چپه یان به ئیشارهت) ده لاین: ئایا هیچ که س

دەتانبىنىت (لە ئىمانداران)، پاشان بەنھىتى خۇيان دزىەو ۋە پۆيشتىن، لەكاتىكدا خىۋاي
بالادەستىش دلى ئىۋانى ۋەرچەرخاندوۋە، چونكە بەپاستى ئىۋانە كەسانىكىن كە
تىئاگەن وھالى نىن (ناشيانەۋىت تىيگەن).

بەمەش ھەلەۋىرۋى جولەكە ۋە دوۋرۋەكان و قسەناقوللاكانيان پوۋن دەبىتەو ۋە ،
كەچەندەگومپاۋ نەزان و سەرلىشىۋاون .

۲- نزيك كىردنەۋەى بېرۋەكە لە ھۆشى بېسەر :

بەجۆرىك وىناى ئىۋ بابەتە بىكات كە بېستىۋەتى بەشىۋازىك كە لەبەردەمىدا نىمايش
كرابى ،نمۇنە پەسەندو ماقولەكان لەشىۋەى لەشىۋەى بەرچاۋدا دەردەخەن بەجۆرىك
كەبەدەست لىدان ھەستى پى دەكەى لەم حالەتەشدا عەقل ۋە ھۆشى مۇۋف قەبولى
دەكات ،چونكە ماقولەكان لەناخى مۇۋفدا جىگاي خۇيان دەكەنەو ۋە ،ئەگەر بەشىۋازىك
ۋىتابكرىت نزيك بىت لەتىگەيشتىنى مۇۋفەكان .

ئەم شىۋازەش لەقورئان و فەرمۇدەكانى پىغەمبەرداﷺ دەبىنرى ، ھەركاتىك
خوداى گەۋرە(جل جلاله) ۋىستىبىتى پاستىك لەقورئاندا بختە پوۋ نمۇنەى
بۆھىناۋەتەو ، ياخود پىغەمبەرى خواﷺ ۋىستىبىتى ھەركارىك بۆھاۋەلەكانى و
خەلكانى تىرىش پوۋن بىكاتەو ۋە نمۇنەى بۆھىناۋەتەو .

لەونمۇنەش خىۋاي گەۋرەباس لەھالى ئىۋ كەسەدەكات كە مالى دەبەخشى
بەنىەتى پىا بىگومان ھىچ پاداشتىكى لەۋبەخشىنە دەست ناكەۋىت .

خىۋاي گەۋرەدەفەرمۇت: ﴿...فَمَثَلُهُ كَمَثَلِ صَفْوَانٍ عَلَيْهِ رَبُّ فَأَصَابَهُ وَابِلٌ فَفَرَكَهُ
صَلْدًا لَا يَفْدِرُونَ عَلَى شَيْءٍ مِمَّا كَسَبُوا وَاللَّهُ لَا يَهْدِي الْقَوْمَ الْكَافِرِينَ ﴿٦١﴾﴾ (البقرة)، جا
نمۇنەى ئىۋ جۆرە كەسانە ۋەك بەرىكى ساف واىە كە خۆلىكى بە سەرۋە بىت،
لەۋەودوا بارانىكى لىزمە بىارىت بەسەرىداۋ ھىچى بەسەرۋە نەھىلىت و بەرەق و تەقى
بەجىى بھىلىت و ھەقىقەتى دەرىكەۋىت، (ئىنجا ئىۋ جۆرە پىابازو بى باۋەر مەنەتەرانە)

هیچ جوړه بههره په ك له و به خشینه یان به ده ست ناهیتن، بیگومان خوی گه وړه پښمووی
قهومی بی باوه پو کافران ناکات.

به م جوړه نمونه کان بیرۆکه کان نزيك ده که نه وه له بیرو هوشی گوینگو پاستیه کان
ناشکرا ده که ن و نادیاره کان ده خه نه پوو.

خوی گه وړه ده فـرموی: ﴿الَّذِينَ يَأْكُلُونَ الرِّبَا لَا يَقُومُونَ إِلَّا كَمَا يَقُومُ الَّذِي يَتَخَبَّطُهُ
الشَّيْطَانُ مِنَ الْمَسِّ ۚ﴾ (البقرة).^{۱۲} واتـه: به لام نه وانه ی که سوو ده خوڼ ، که له
گوړه کانیان دینه ده وړه وه له کاتی زیندوویونه وده ده لئی شیتن.
۲- جیا کردنه وه ی نه وانه ی که تیده گن له وانه ی که تینا گن :

نه وانه له نمونه کان تیده گن نه وانه نه زانان ، خودای گه وړه ده فـرمویت: ﴿وَلِئَلَّا
يَأْتِيَكَ بِشَرِّهَا لِلنَّاسِ وَمَا يَقُولُهَا إِلَّا الْمَكِلُونَ﴾ (العنكبوت)، نا هم نمونانه نیمه
ده بهیتینه وه بۆ خه لکی، ته نها زانا و شاره زا کان تیی ده گن و تی ده فکرن.

وه هـروه هاده فـرموی: ﴿لَوْ أَنزَلْنَاهُ الْقُرْآنَ عَلَى جَبَلٍ لَّرَأَيْنَهُ خَشِعًا مُّصَدَّعًا مِنْ خَشْيَةِ
اللَّهِ وَلِئَلَّا يَأْتِيَكَ بِشَرِّهَا لِلنَّاسِ لَعَلَّهُمْ يَتَفَكَّرُونَ﴾ (الحشر)، نه گـر نه م قورثانه مان
داببه زاندايه سر که ژو کتویک، ده تبینی ملکه چ ده بوو، وردو و خاش ده بوو، شق و پـق
ده بوو، له ترسی فـرمانی خوا، له هـیه تی گه وړه یی و ده سه لاتی خوا، نیمه نه م
نمونانه ده بهیتینه وه بۆ خه لکی بۆ نه وه ی بیرکه نه وه و ژیریان بخه کار و شوین
قورثانی پیروژ بکه ون.

هـندی له پیتشینان ده یانوت کاتیک نمونه یه کی قورثانم بییستایه و لیس
تینه گه شتمایه بۆحالی خوم ده گریام چونکه خوا گه وړه ده فـرموی: ﴿وَلِئَلَّا يَأْتِيَكَ
بَشَرِّهَا لِلنَّاسِ وَمَا يَقُولُهَا إِلَّا الْمَكِلُونَ﴾ (العنكبوت)، نا هم نمونانه نیمه
ده بهیتینه وه بۆ خه لکی، ته نها زانا و شاره زا کان تیی ده گن و تی ده فکرن.

۱۲- مباحث في علوم القرآن، مناع القطان، مكتبة وهبة، القاهرة، ط ۱۴۲۵هـ، ۱۳۰۴م، ص ۲۸۱.

له بهر نه وهی له نمونه که ټینه گیشته واته نه و که سیکی ژانانیه.

۴- یه کیکتر له سووډه کانی هینانه وهی نمونه په ند وه رگرتن و وه بیر هینانه وه یه، چونکه نمونه کاریگه رتره له سرده روون و کارتیکه رتره له ناموزگاری و به هیزتره له سرزه نشت و زیاتر باوه پ به خاوه نه که ی ده کات، خوی گوره نومونه ی زوری هیناوه ته وه له قورنای پیروزدا به مه به سستی په ند وه رگرتن و بیرخستنه وه، خوی گوره ده فرموی: ﴿وَلَقَدْ ضَرَبْنَا لِلنَّاسِ فِي هَذَا الْقُرْآنِ مِنْ كُلِّ مَثَلٍ لَعَلَّهُمْ يَتَذَكَّرُونَ﴾ (الزمر)، سویند بیت به خوا به پاستی نیمه له م قورنانه دا ه موو جوړه نمونه یه کمان بؤ خه لکی هیناوه ته وه، بؤ نه وهی یاده وری وه رگرن و بیریک بکه نه وه له پاستیه کان و تی بگن.

پیغه مبهری خوداش له فرموده کانیدا نمونه ی زوری هیناوه ته وه به ه مان شیوه بانگخوازن له ه موو سرده مه کاند پشیتات پی به ستوه وه ک به لگو سرخستنی پاستیه کان، په روه رشکارانیش وه و ه سیله یه کی پوون کړنه وه و هاندان به کاری ده هینن، وه به یه کیک له شیوازه کانی په روه رده ه ژماری ده کهن بوهاندان و بؤ ترساندن وه له پیا ه لدان و له سرزه نشت کړندا پشیتی پی ده به ستن.^(۹۴)

نمونه هینانه وه له که لامی خوادا نیشانه ی که موکورتی نیه به لگو په واو پاستیه، چونکه پاستیه کان پوون و پشت پاست ده کاته وه وه ک به لگه یه ک کاری پی ده کړیت و کاریگری له سرده روون به جی ده هیلی، به ه مان شیوه نه کړی وانا گشتی و پیچ و په ناکان به پوونی نه گه نه بیرو هوشی بیسرو نا په حه ت ده بیت بوی.

لییان حالی بیت و دهرک به نهینی و حیکمه ته کانیا بکات بویه باسکردنی نمونه شته پیچ و په ناکان و نه وشتانه ی به کورتی ئیشاره تیان پیدراوه پونیا ده کاته وه، واته نمونه پارسه نگی په وان بیژییه و مه شخه لی پی نیشاندانه.^(۹۵)

۱۴- المرجع السابق، ص ۲۸۳.

۱۵- تفسیر المنار، محمد رشید رضا، دارالمعرفة، بیروت ط ۳، ج ۱، ص ۲۲۷ و ما بعدها

سینهم/ لهوشتانه دا که گومان ده بری سوک و پيسواين جيکمه تی گهوری تیدایه.

خوای گه وره نمونه به شتی سوک و پيسوا ناهیتیتیه وه وهک نه وهی گومان ده بن به هوی بیرته سکینه وه، نه گه نه وان بیران له وونه وره بچوکه بکردایه ته وه گه وره بی ده سه لاتی خوای گه وره که سنوری بونی ده رده که وت، بپوون کردنه وهی نه مهش ته ماشای نه و نمونه ده که یین که خوا له م ثایه ته دا هیناویه تیه وه ده فهرموی: ﴿إِنَّ اللَّهَ لَا يَسْتَحْيِي أَنْ يَضْرِبَ مَثَلًا مَّا بَعُوضَةً فَمَا فَوْقَهَا﴾ (البقرة)، به راستی خوا باکی نیه و نه نگ نیه به لایه وه هر نمونه یه که بهیتیه وه به میثوله یه که، له ویش بچوکه تر بیت یان گه وره تر..

میثوله که چه ند جورکی هیه وهک (وره) یان (البق) که گیانه به ریکی زور بچوکه و گه ستنی زور به نازاره و بونی ناخوشه و زور لاوازه و ته نها به ده سستلیدانی که ده کوریت له سر دیواری مالان و جیگا و بان ده بینریت نه گه به میث کوریک پتیدا بکیشری پان و پلیش ده بیتیه وه و جیگا که خویناوی ده کات، نه مه له گه نه وهی زور بچوکه یه کی که له به دیه پتراره سر سوپ هینه ره کانی خودای گه وره، شهش قاج و چوار بالی هیه له گه نه کلک و لموز، له گه نه بچوکه که ی لموزی ده چه قینی به پیستی فیل و حوشترا و خوینه که ی ده مژیت.

نه بویه به زیره کی خویان بیانزانیایه که نه و میثوله بچوکه خودا وهک موعیزه یه که دروستی کرده، چونکه نه م بونه وره بچوکه خوای گه وره سرجه م نه و ده زگایانه ی که پتویستی ته بژیانی تیدا دروستی کرده، کاتیک نمونه ی به میثوله هیناوه ته وه یان ده فهرموی: (فما فوقها) واته نمونه یه کی له ویش بچوکه تر مه به سستی پکیشچانی سه رنجی به رامبه ره، بۆ ورده کاریه کان چونکه هه رشتیک تاقه باره که ی بچوکه تر بیت پیوستی به ورده کاری و توکمه کاری زیاتر هیه. ^(۱۶)

خودا په روه ردگاری بچووک و گوره کانه، به د پینه ری هه نگ و فیله نه و موعجیزه ی
له میښووله دا هه یه موعجیزه یه که له فیلدا یه:

نه ویش موعجیزه ی ژبانه .... موعجیزه ی نه پینه کی داخراوه که خودا نه بی که س
نایزانیت ، په ندو ناموژگاری وه رگرتن له نمونه کانی په یوه ندی به قه باره و شیوه وه نیه ،
به لکونمونه کان هوکار یکن بویه رچاو پوونی و ناساندن .

له نمونه هینانه وه دا هیچ عیبه یه کی تیدانیه و باسکردنی مایه ی شهرم نیه حکمه تی
خوداش به رزو بلنده و ده یه ویت دل و دهر وونه کان تا قییکاته وه. ^(۱۷)

خودای گه وره نمونه ی به میښ هیناوه ته وه که بونه وه ریکی بچووک، مروثه —
ده سته وسانه له پوویه پو بونه وه ی و زال بون به سریدا نه گه ر شتیکی لی برد (خراند) وه ک
ده فهرموئ: ﴿... ضَعُفَ الطَّلِبُ وَالْمَطْلُوبُ ۝ مَا قَدَرُوا اللَّهَ حَقَّ قَدْرِهِ إِنَّ اللَّهَ لَقَوِيٌّ
عَزِيزٌ ۝﴾ (الحج)، داواکارو داوالیکراو هه ردووکیان لاواز و بی ده سه لاتن. نه وانه (وه کو
پتویست) قه دری خویان به چاکی نه زانی، پیزی په روه ردگاریان به ته واوی نه گرت،
له کاتیکیدا به پراستی خوا زور به هینو به توانا و بالاده سته ..

دروستکردنی میښ موسته حیل به هه مان شیوازی خوشترو فیل بیت ، چونکه میښ
هه مان موعجیزه و نه پینه تیدایه ، نه پینه ژبان که سرجه م بونه وه ره کان تیدایا هاوبه شن ،
به لثم شیوازه قورثانیه که میښیکی سوک وریسوا هه لده بژیږی ، چونکه ده سته وسانبوون
له دروستکردنیدا

له لایه ن مروثه وه بیده سه لاتی و ده سته وسانیه کی زیاتر ده به خشیت مروثه
له بیده سه لاتی و دروستکردنی خوشترو فیل ، نه وه ش به بی زیان گه یاندن به پراستی
لیکدانه وه کان، نه مه ش به کیکه له سر سوپه پینه رترینی شیوازه کانی قورثان، پاشان

۱۷- فی ظلال القرآن ، سید قطب ، مرجع السابق ، ج ۱ ، ص ۵ بتحرف

قورئان ههنگاویکی فراوانتر ده نیت بوخستنه پووی لاوازیه کانیان: ﴿وَإِنْ يَسْأَلُكُمُ الذُّبَابُ شَيْئًا لَا يَسْتَفِئُوهُ مِنْهُ...﴾ (۳) ئەو خویانهی ئەوان بانگهشەیان بۆدەکرد توانای پزگار کردنی شتیکی نیه که مییش لئی دهفرپیتی ... چەندەها شت که مییش لەمروڤهکانی دهفرپیتی ناتوانن بیگهپیتنهوه، مییش که بهتایبەتی دەست نیشانکراوه بههوی لاوازیه که یهوه تی و لههه مان کاتدا ئەو هه لگري ترسناکترین نهخوشیه و پهلاماری بهنرخترینی جیگا دەدات که چاوو ئەندامهکانی له شه ، لهوانه شه ژیا نی لی بسینیتتهوه چونکه هه لگري میکروبی سیل و گرانه تاو چاو ئیشه و مه لاریاه .

ئەوبه ولاوازی و بچوکیه ی خوی شتیک دەبات که پزگایه ک نیه بۆ گیرانه وهی ... ئەگەر بوترایه : دپنده یه ک شتیکی لی بردوه و ناتوانی له دهستی پزگاریکری .

ئەوه ئیشاره تیک بوو بۆده سه لاتیک له بهردهم لاوازیکدا ، دپنده شتیک نافرپیتی که وره تری له وشته ی مییش دهفرپیتی ، بهلام شیوازه قورئانیه سه رسوهرهینه ره که لاوازی هه مووان دهخاته پوو خودای که وره دهفرموی : ﴿وَمِنَ النَّاسِ مَنْ يُجَادِلُ فِي اللَّهِ بِغَيْرِ عِلْمٍ وَيَتَّبِعُ كُلَّ شَيْطَانٍ مَّرِيدٍ﴾ (الحج)، هه ندی له خه لکی ده بینیت به بی هیچ زانستی و زانیاریه ک ده باره ی (که وره یی و ده سه لاتی) خوی په روه ردگار موجداله ده که ن و باس و خواس ده که ن و شوین هه موو شه یتانیکی یاخی و سه رکەش ده که ون .

پاشان بۆنموونه ته ماشای ئەو هه موو سه روه ت و سامانه بکه که خه رج ده کریت بۆله ناو بردن و بنه برکردنی مییش ئەوانه شی له و بچوکتین له گه ل ئەوه شدا به برپرسان نه یان توانیوه به و هه موو سامان و ده زگا و نامیرانه له ناوی ببه ن، ئایا پاش ئەوه ش ئەو دووپوو موشریکانه نکولی له نموونه کانی قورئان ده که ن ؟!

بەكۆرتى/

– پەرۋەردىگار خۇي بەدىيەتچى ھەم موشىتىكە خوشى دەزانى زىيان و زەرەرى
ئەشتەسوك و پيسوايەى دروستى كىرۋە چىە .

– ئەو نمونانەى كە خۋاى گەۋرە لەقورئاندا ھىناۋنەتپەۋە نامۇزگارى و ھىكمەتى
زۆر لەخۇدەگىرى لەۋانەش :

* پەند ۋە رگرتن و نىك كىرنەۋەى بىرۈكەكە و جيا كىرنەۋەى كە سانى ژىر ئەۋانەى
لەشتەكان تىدەگەن لەۋانىتر .

* جيا كىرنەۋەى باۋەرداران لەبىباۋەپان لەكاتى تاقىكىرنەۋەى خۋايىدا .

* پۈۈن كىرنەۋەى فراۋانى دەسەلاتى خودا كەسنورى بۇنىيە .

***

گومانی چوارم

بانگه شه کردن بۆنه وهی که له نیوان خوداو جنۆکه دا خزمایه تی ههیه

ناوهرۆکی گومانه که:

کاتیک موشریکه کان گوتیان: فریشته کان کچانی خودان، نه بوبه کر خودای لی پازی بی پتی گوتن نهی دایکیان کییه؟ وتیان کچانی خانه دانی جنۆکه ن تاقمیکی تر وتیان خوداو ئیبلیس بران، پاک و بیگه ردی بۆخودا له بهرامبه ر نه وهی که ده یلین خودا ده فهرموی: ﴿وَجَعَلُوا بَيْنَهُ وَبَيْنَ الْجَنَّةِ نَبَأً وَلَقَدْ عَلِمَتِ الْجِنَّةُ اِنَّهُمْ لَمُحْضَرُونَ﴾ (الصافات)، (له لایه کی تره وه کافره کان) خزمایه تیان بریار داوه له نیوان زاتی پهروه ردگار و په ریه کاند، سوین به خوا په ریه کانیش چاک زانیویانه که ناماده ده کرین (بق لیپرسینه وه و محاسه به نه گه ر ناوا خزمایه تیه که هه بیت چۆن دادگای ده کرین؟!).

رنگای پوچه نکرده وهی گومانه که:

جنۆکه ده زانن نه وهی که موشریکه کان بانگه شهی بۆده که ن درۆیه نه وان له حه شرو حیسابدا ناماده ن و له کاتی سزاداندا بونیان ههیه خوداش پاک و بیگه رده له هه موو که موو کورتیه ک.

دریژهی بابته که:

جنۆکه نه زانن موشریکه کان درۆزنن له و بانگه شه یاندا:

هه ندیک پاووچوون هه یه له لایه ن نه وکه سانه ی ته ئویل ده که ن له مانای خزمایه تی که خودای گه وره خۆی هه والی لی داوه که موشریکه کان بق خودای بریارده دن هه ندیکیان ده لّین: که مه به ست لییان موشریکه کانه، گوتویانه خوداو ئیبلیس بران. وه هه ندیکی تر گوتویانه فریشته کان کچانی خودان و جنۆکه ش له په گه زی فریشته ن، گوتویانه خودا هاوسه رگیری له گه ل جنۆکه کردوه و فریشته ی لی بووه، بیگومان خودای

گه وره (جل جلاله) وه لامي بانگه شه كه يان ده داته وه و زانياريان ده داتي كه جنۆكه
خوشيان ده زانن كه ناماده ي حه شرو حيساب و لي پرسينه وه ده بن ئه وان ده زانن كه
موشريكه كان درۆ ده كه ن و ئه و قسانه بۆ خودا هه لده به ستن ، و سزا ده درين له سه ر
ئه و كار ه يان ، بۆيه ئه وان حاشاو ته به را ده كه ن له و خزمایه تيه كاتيك بۆيان ده رده كه وي
له ئه هلي ئاگر ن نه ك له جيهاني ئه پواحي پاك و بيگه رد.

ئيتير ئاخۆ حالي موشريكه كان چۆن ده بێت سه باره ت به و هه لیت و په لیتيه ي
كه ده يلئين و به زانياري قسه ده كه ن ؟!

خوداي گه وره ده فه رموي: ﴿...وَلَقَدْ عَلِمَتْ الْجِنَّةُ إِنَّهُمْ لَمُحْضَرُونَ ۝١٨٨﴾ (الصافات)، سوین
به خوا په ريه كانيش چاك زانيويانه كه ناماده ده كرين (بۆ لي پرسينه وه و محاسه به ئه گه ر
ئاوا خزمایه تيه كه هه بێت چۆن دادگای ده كرين ؟!).

مه به ست له جنۆكه لي ره دا (شه ياتينه كانه) نه ك فريشته، وه ك ئه وه ي هه نديكيان
ده يلئين، چونكه فريشته كان له پوو ناكي دروستكراون نه ك له ئاگر وه ك جنۆكه، فريشته كان
پاريزراون له گونا هه و ئه وان و زاو زي ئا كه ن و سيفه تي نيزو مي نادر ته پاليان به پيچه وانه ي
جنۆكه. دور نه و اتاي (عيلم) له ئايه ته كه دا ئه وه بێت كه جنۆكه پيشت هه ندي شتيان
زانيوه، وه ده شيت به كار هيتاني رابوردو به مه به ستي دا هاتو بېت به و اتاي دلنيا بوون
له پووداني وه ك خودا ده فه رموي: ﴿إِنَّا أَمْرُ اللَّهِ فَلَا تَسْتَعْجِلُوهُ سُبْحَنَهُ وَتَعَالَى عَمَّا يُشْرِكُونَ
۝١﴾ (النحل)، فه رماني خوا به ريو هيه و واگه يشت، په له ي ليمه كه ن و په له تان نه بېت،
پاكي و بلندي بۆ ئه و زاته يه له وه ي كه ها وه لگه ران ده يكه نه ها وه ل و شهريك بۆ خوا .

واته جنۆكه له پۆزي دواييدا ئه وه ده زانيت، مه به ست ئه وه يه موشريكه كان دلنياده بن
له وه و تواناي گيترانه وه ي سزا يان نيه لتيان ، ئه وان پيشت جنۆكه يان ده په رست
به گوماني ئه وه ي كه جنۆكه به ريز خا وه ن پيگه ن له لا ي خودا به هۆي به هه له داچونيان
له بووني خزمایه تي له گه ل خوداي گه وره .

نه گهر له نیتوان جنوکه و خود ادا خزمایه تی هه بوایه یان هاویه شی خودا بونایه له پهرستن و گوږپایه لیدا نه وا هه رگیز خودا سزای نه ده دان.

خوای گه وره چیرۆکی قسه و قسه لۆکی بی بنه مایان پوون ده کاته وه سه باره ت به و خزمایه تیه ی داویانه ته پالی وه ک ده فهرموئ: ﴿سُبْحَنَ اللّٰهُ عَمَّا یَصِفُوْنَ ۝۱۸﴾ (الصافات)، پاکی و بیگهردی بۆ خوای گه وره، ده باره ی نه و شتانه ی که نه وان باسی نه که ن و نه و قسه بی جییانه ی ده یکه ن به رامبه ر به خوا

زۆر سه رسوپهینه ره شتیکی ئاوا بیر ی لۆ بکریته وه و ده ماو ده م بیگهرتیته وه، له سه روئه مانه شه وه بکریته بیرو باوه رو وه ک پچکه یه ک ته ماشا بکری، خودا پاک و بیگهرده نه م ده برپینی پاکیتیته ئامازه به گیلی و نه فامی و کالفامی خه ون و ده روون و بیرو هوشیان، هیچ په یوه ندیه ک نیه تابییته خزمایه تی سه ره پای مه حال بوونی له پووی زیریه وه.

به کورتی/

بانگه شه ی موشریکه کان که گوايه خزمایه تی له نیتوان خودا و جنوکه دا هیه، نه وه ته نها و پینه یه و هیچ به لگه یه کیان به ده سه ته وه نیه جنوکه خویشیان به و درۆی موشریکانه ده زانن و له پۆزی دوایدا حاشای لۆ ده که ن، که واته نه گهر خزمایه تیه ک له نیتوان نه وان و خودا دا هه بوایه پارێزگاریان لۆ ده کرد.

خوای گه وره ده فهرموئ: ﴿سُبْحَنَهُ وَتَعَالٰی عَمَّا یَقُولُوْنَ ۝۱۹ عَلُوْا کِبْرًا﴾ (الاسراء)، ستایش و پاکی و بلندی بۆ نه و په روه ردگار هیه (که نه و نه فامانه ده باره ی نه و هه موو نا په واییه ده لێن) و نه و زاته زۆر به رزو بلندو گه وره تره (له بۆچوونی نه وان).

گومانی پیتجهم

نکولی کردن له ته نیایی و پهروه ردگاریتی خودا (جل جلاله)

ناوهرؤکی گومانه که:

موشریکه کان نکولی له ته نیایی و پهروه ردگاریتی خودا (جل جلاله) ده که ن ئه وان
خویان بت و پهیکه ریان ده په رست و بانگه شریان ده کرد که ئه وبت و پهیکه رانه له خودایان
نزیك ده کاته وهو ده بڼه تکاکار بویان ئه وان ئه وان سهرسوپرمانی خویشیان پاگه یاندوه
له بوونی خودایه کی تاک و ته نها ئه و شایسته ی په رستن بیت .

خودای گه وره (جل جلاله) چیرؤکی ئه وان له سهرزازی خویان ده گپړتته وهو ده فهرموی:
﴿ اَجْعَلْ لِلّٰهِ اِلٰهًا وَّحِدًا اِنَّ هٰذَا لَشَيْءٌ عَجَابٌ ۝۵ ﴾ (ص)، (هروه ها ده یانوت: ئایا پیتان
سهر نیه) هه موو خواکانی کردووه به یه ک خوا، به راستی ئه مه شتیکی زور سهریو
سه مه ریه!

وه هروه ها ده فهرموی: ﴿ وَیَعْبُدُونَ مِنْ دُونِ اللّٰهِ مَا لَا یَضُرُّهُمْ وَلَا یَنْفَعُهُمْ
وَقُلُوْا لَهُمْ هٰذَا شُعْتُوْنَا عِنْدَ اللّٰهِ ۝۱۸ ﴾ (یونس)، (بی باوه پان وخوانه ناسان) شتیکی
ده په رستن له جیاتی خوا نه زیانیان پیده گه یه نیت نه قازانج، ده شلین: ئا ئه وبت و شتانه
تکا کارمانن لای خوا..

پینگاکانی پوچه نکردنه وهی گومانه که:

بیگومان قورنانی پیروز ئه م مه سه له یه ی به دوو پینگا چاره سهر کردووه :

۱- خستنه پوی به لگه عه قلیه کان له سهریوونی خودا (جل جلاله) که ئه و تاک و ته نه یاه و
ئه و به دیه پینه رو پیکخه ری ئه م بونه وه ریه، له ژیر ئه م پوونکردنوه یه شدا هه ندیک پرسپاری
ناراسته ی عه قلی مرقایه تی کردووه بؤئه وهی تیبفکرین و لئی ورد بینه وه و به لگه بیت
له سهریوونی خودا (جل جلاله) له وانه :

- ئايا دەكرى ئەم بوونە وەرە بەبى بەدېھنەرىك ھاتىبەتە بوون ؟!

- ئايا دەكرى كاروبارى ئەم بوونە وەرە گەرە و گرانە پىك بخرىت بەبى بوونى

خوابەكى بەتوانا و دانا و زانا ؟!

- ئايا دەكرى ئەم خودايە شەرىك و ھاوبەشىكى ھەبىت لەمولكدارىدا ياخود

لەپىكخستنى كاروبارەكاندا ؟!

- ئايا دەكرىت ئەم ھەمونىشانە و بەلگەى دەسەلاتانەى خوداى گەرە

لەسەرتاسەرى گەردوندا ئامازە بىت بەوہى كەخودايەكى ئاوا بەدەسەلات ئەكرى ئاوا

دەستەوسان بىت لەبەردەم كارىك لەكاروبارى بەدېھتەن و بەپىوہەبردن و مردن و

زىندوكرىنەوہ ؟

دەتوانرى وەلامى ئەم پرسىارانە بەكورتى بدرىتەوہ :

- ناكرى بونەوہرىكى ئاوا مەزن بەدېھنەرىكى نەبىت ، بەدېھنەراو

بەلگەى لەسەربەدېھنەرىك ، ھەرەھا شوین پى بەلگەى لەسەر پۇشتن ، ئايا سىستەمى

ئەم بوونە وەرە مەزنە كەسەراپاى وردەكارىيە بەلگە نىە لەسەربەدېھنەرىك ؟!!

- بەپىوہەبردنى كاروبارى ئەم بوونە وەرە گەرە و گرانە بەپىوہە ناچىت ئەگەر خودايەكى

بەتوانا و دانا و زانا بەپىوہە نەبات ، ئەگەر ئەو خاوەنى توانايەكى بى سنور نەبىت

ھەرلەسەرەتاوہ ئەستەم بوو دروستى بكات چ جاي پىكى بخات و كاروبارەكانى

پاپەرتىنى .

- ناكرى ئەم خودايە ھاوبەشى ھەبىت لەمولكدارى و لەبەپىوہەبردندا ، چونكە چەند

خودايەتى دەبىتە ھۆكارى كەم و كورتى و تىكچوونى سىستەمى بوونەوہر .

- ھىماو نىشانەكانى دەسەلاتى خودا لەبونەوہردا بەلگەى كى ئاشكرایە كەخودا ھىچ

شتىكى لى عاسى نابى بەرامبەر ھىچ شتىك دەستەوسان نىە .

۲- خستنه پووی ئه و به لگانه ی په رستنی غه یری خودا پوچه ل ده که نه وه و دهسته و سانی ئه و ما و به شان که هیچ توانایه کیان هه بیته بۆ که یاندنی سودوزیان بۆ خودی خوشیان ، ئیتر چۆن ده توانن سودوزیانان هه بیته بۆ که سانیترا؟!

له ژیر پۆشنای ئه م خاله وه قورئانی پیرۆز ئاماژه به و خودا دهستکرده دهکات :

- هیچ توانایه کیان نیه نه له ئاسمانه کاند او نه له زه ویشدا .

- گوئیان له پاره و نه کان نیه و توانای سودوزیان گه یاندنیان نیه و دهسته و سانی

له دروستکردنی ته ناته میش و میشوله یه کیش .

- دهستکردی خودی مرقه کانن ئیتر چۆن ده په رستری له کاتییدا دهستیک دروستی

کردن؟!

مرقه کان ترس و سامیان به رامبه ریان و گرنگیان پی نادهن .

- موشریکه کان هیچ په راو به لگه یه کیان نیه که فه رمانیان پیبکات بۆ په رستنی ئه م

خودا دهستکرده .

درئۆی باب به ته که :

ئه م گومانه له به رامبه ر گومانه کانن ترده زیاتر دوباره بوته وه و باسکراوه له قورئاندا

له سه ر زاری موشریکه کان ، ئه وان ته نیایی و په ره ردگاریتی خودا په ده که نه وه و

به پیغه مبه ری خودا ﷻ ده لئین قورئان ده یگیریتته وه : ﴿ أَجْمَلُ الْأَلْهَةِ إِلَٰهًا وَحِدًا إِنَّ هَذَا لَشَيْءٌ

عَجَابٌ ۝۵ ﴾ (ص)، (هه ره ها ده یانوت: ئایا پیتان سه یر نیه) هه موو خواکانی کردوه به

یه ک خوا، به راستی ئه مه شتیکی زۆر سه یر سه مه ره یه !

ئه مه حالئ بیباوه پانه له هه مووکات و سه رده میکدا، فیره ون به موسا و هارونی وت

(عليهما السلام): ﴿ قَالَ فَمَنْ رَبُّكُمَا يٰمُوسَىٰ ۝۱۹ ﴾ (طه)، فیره ون به فیزه وه وتی: باسه

ئه ی موسا په ره ردگارئ ئیوه کییه؟! ...

نه مروديش به ئيبراهيم (عليه السلام) ي ووت: ﴿أَنَا أَخِي وَأُمِّيْتُ...﴾ (البقرة)

(نه مروود له وه لاميدا) وتي: جا منيش ژيان ده به خشم و مردنيشم به دهسته.

موشريكه كانيش له به رامبه ر خودادا په يكه رو بت و فريشته كان ده په رستن بڼه وه ي

پشتيوانيان لي بكن و ببيته مايه ي شكومه ندي و شفاعة تكرديان لاي خودا. خودا (جل

جلاله) ده فهرموي: ﴿وَأَعِزُّوْا مِنْ دُونِ اللَّهِ إِلَهًا لِيَكُونُوا مِنْ عِزِّ﴾ (مریم)، نه و بي

باوه پانه له جياتي خوا جوړه ها شتي تريان كړيوته خواي خويان تا پايه داري و

ده سه لاتيان (به خه يالي خويان) ده ست بكه ويټ، هه روه ها ده فهرموي: ﴿وَيَعْبُدُونَ

مِنْ دُونِ اللَّهِ مَا لَا يَضُرُّهُمْ وَلَا يَنْفَعُهُمْ وَيَقُولُونَ هَؤُلَاءِ شُفَعَاؤُنَا عِنْدَ اللَّهِ قُلْ أَنْتُمُوهُ

يَمَا لَا يَعْلَمُ فِي السَّمَوَاتِ وَلَا فِي الْأَرْضِ سُبْحَنَهُ وَتَعَالَى عَمَّا يُشْرِكُونَ﴾ (يونس).

(بي باوه پان وخوانه ناسان) شتيك ده په رستن له جياتي خوا نه زيانيان پيډه گه يه نيټ

نه قازانچ، ده شلښ: نا نه و بت و شتانه تكا كارمانن لاي خوا، پييان بلي نه ي محمد ﷺ:

باشه نايا نيوه خوا ناگادار ده كه نه وه به شتيك كه له ناسمانه كان و له زه ويډا هه بيت و خوا

نه يزانيت؟! پاك و بيگه رده و به رزو بلنده و دووره له وه ي كه نه فامان ده يكن به هاوه لي.

قورناني پيړوز ته نيابي په روه ردگاري تي خوداي گه وړه دوپات كړيوته وه، هاوبه ش

بريارداني بڼ خودا به تال كړيوته وه له زوړبه ي نايه ته كاندا، نه وه ش له چنډ پوويه كه وه كه

به ره و ناراسته مان ده بات:

يه كه م: خسته پروي نه و به لگانه ي كه په يو هنديان به ژيري و عه قله وه هه يه له سر بووني

خودا و ته نهاي نه و و هر خوشي به ديني نه ي نه م بوونه و هره يه :-

بيگومان خودا پيويستي به هيچ كه سيك نيه كه يارمه تي بدات له به رپوه بردي

كاروباره كانيدا، ته نانه ت بڼ كه سيش نيه ده ست و هريدات له كاري خودا، جا له به ر

ئەوئى ھىچ كەس ھاوبەشى خۇدا نىيە لە بەدبەئىيانىدا — ئەو كارە تەننەت موشرىكە كانىش مشت و مېرى لەسەر ناكەن — ئىتر چۆن كەسك ھاوبەشى دەكەت لە بەرپۆە بەردەندا؟! خۇدا دەفەرمۇي: ﴿أَلَا لَهُ الْخَلْقُ وَالْآخِرُ تَبَارَكَ اللَّهُ رَبُّ الْعَالَمِينَ ۝۴﴾ (الاعراف)، (ئاگادار بن و بزائن و تىفكرن كە: ھەرچى دروستكردن و بېرىدارانە ھەر بۆ ئەو،) (كەواتە دەبا ھەمووان فەرمانبەردارى ئەو بىن و لە فەرمانى دەرنەچىن)، موبارەك و پېرۆن گەورە زاتى (الله) پەرۋەردگارى جىھانىيان.

قورئانى پېرۆز موخاتەبەى سەرچەم مۆفەكەن دەكەت: لەپووى عەقل و يژدانەو، بەجۆرىك بەلگەكەن دەخاتە بەردەستى و گفتوگۆى لەسەر دەكەت، و بەئاگاي دەھىننەتەو بۆ بېركردنەو ھەكى عاقلانى راست و دروست كە بېگەيەننەتە تىگەيشتنى لە ھەقىقەتى تاك و تەنھاي خۇداو دەرك كەردن بەو راستىيەو باوھەرىتان پىي.

پاش پىيۈستىبۈنى باوھەرىتان بەخۇدايەكى تاك و تەنھا: ^(۱۸)

قورئان پەرۋەردگارىتى و تەنئايى خۇداى چەسپاندوھ لەپىگەى پرسىياركەردن لە خۇدى موشرىكەكەن ئەوانەى كە نەفى ئەو راستى دەكەن و دەفەرمۇي: ﴿أَمْ خُلِقُوا مِنْ غَيْرِ شَيْءٍ أَمْ هُمْ الْخُلُقُونَ ۝۳۵﴾ (الطور)، (ئايان ئەوانەبەى ھىچ شىئەك، ھىچ ھۆيەك، ھاتوونەتەكايەو؟! يان ھەر خۇيان دروستكارن)، ئەمەش يانى: ئايان ھاتوونەتەدى بەبى بەدبەئىنەرىك؟! ياخۇد خۇيان خۇيانىيان بەدبەئىناوھ؟! وەلامەكە ئەمەيە نە ئەو، بەلكو خۇدا خۇى دروستىكردون دواى ئەوئى كە ھىچ نەبوون و باسىيان لەئارادا نەبوو. ئەم ئايەتە لەپودا وەستانىكى گەورەيە بۆ عەقلى مۆفەتتەكى گومرا لەمىژوودا.. ھەردەئىي بۆ گومراكانى ئەم سەردەمە دابەزىوھ كە نوگۆلى لەبوونى خۇدا دەكەن و پەنا دەبەنە بەر بىياوھەپى و گومراپى. ئەوانەى پەنادەبەنە ئەو ئاستە لە گومراپىدا نكۆلى لەبوونى

خودا ناکەن لەپاستیدا، چونکە سروشت و فیتەرتی مرقەکان — چەندەش گومرا بێت — نەکوێ لەبوونی بەدییهێنەرێک ناکات.

بەلام ئەوان — بەهۆکاریک لە هۆکارەکان — لووت بەرزێ دەکەن و پاستیهکان پەت دەکەنەو. فیتەرتی مرقەکان هەرگیز نەکوێ ئەو دانپێدانانە ناکات کە دانیایا بەویدا ناوێ کە خودا پەرورەدگاریانە. ﴿وَإِذْ أَخَذَ رَبُّكَ مِنْ بَنِي آدَمَ مِنْ ظُهُورِهِمْ ذُرِّيَّتَهُمْ وَأَشْهَدَهُمْ عَلَى أَنْفُسِهِمْ أَلَسْتُ بِرَبِّكُمْ قَالُوا بَلَى شَهِدْنَا أَنْ تَقُولُوا يَوْمَ الْقِيَمَةِ إِنَّا كُنَّا عَنْ هَذَا غَافِلِينَ ﴿١٧٢﴾﴾ (الاعراف) یادی ئەو کاتەش بکەرەوێ کە پەرورەدگارت پشتاو پشستی ئەوێ ئادەمی کۆ کردەوێ (لە جیهانی پەنهان و شاراویدا پەیمانی لێ وەرگرتن) و کردنی بە شایەت بەسەر خۆیانەوێ و (پێی فرموی): ئایا من پەرورەدگاری ئێوێ نیم؟! هەموو وتیان: نابێت تۆ خۆی ئێمە نەبیت، بەلێ شایەتیمان داوێ (کە تۆ پەرورەدگارمانیت)، ئەمەش بۆ ئەوێ نەوێ کۆ لە پۆی قیامەتدا بێت: بەپاستی ئێمە لەمە بێتاکا بوین!!

بەلام ئەوێ کە پوودەدات ئەوێ کە مرقە گومراکان لوت بەرزێ دەکەن لەبەرەمبەر ئەو پاستیدا، چونکە نایانەوێ مل کەچ بن بۆ خودا، خۆ ئەگەر بەناشکرا دانی نا بەبوونی خودادا ئێر پێویست دەبێت لەسەری کە گوێراپەلێ خودا بکات و بیپەرستی ئەوێش — لەبەر هەر هۆکاریک بێت — ئەوێ ناوێت، و لەبەر ئەوێ بەنکوێ کەوێ مەترخەم دەرنەکەوێ دەست دەکات بە فەلسەفەلێدان و بانگەشێ ئەوێ دەکات کە ئەسلێ باوەری بە بوونی خودا نیە!

فیتەرتی مرقەکان چۆن نەکوێ ئەو دان پێدانانە دەکات لەکاتی کەدا بونەوێ لەپێش چاویەتی — بەهەموو ئەو شتەکانی لەناویدا — و دەوری دەدات و ئەیگێرێتەوێ بەرەوپاستیهکان؟!

چۆن پووبه پووی به دیهیتان ده بیته وه وه لآمی چیه بۆ؟! ئه م گرفته چۆن چاره سه ر ده کات ته گه ر باوه پی به بوونی خودا نه بیته؟! ئه م به دیهیتانه هاتوته کایه وه که هه موو ههسته وه ره کان ههستی پیده کهن و پێگایه ک نامینیتته وه بۆ نکۆلی کردن؟! ئاسما مه کان و زهوی و مانگ و ئهستیره وه ساره کان و ئهوانه شی له سه ر زه ویدان به مروفیشه وه چۆن به دیهیتراون؟! ئه م بوونه وه ره به بی به دیهیتنه رێک چۆن به دیهیتراوه؟! هه روا له نه بوونه وه؟! پاشان ئه مانه چۆن پێکخران پاش ئه وه ی به دیهیتراو؟! پاشان چۆن پارێزگاری و بهرگری کرا له و سستمه له ماوه ی ئه و چه ندین ملیۆن سا له دا، که ئه قلی مروفه توانای هه ژمار کردنی نیه، به بی ئه وه ی هه چ نا پێکی و که م و کورتیه ک پویداته؟! ئایا ئه مانه هه موویان پووده ده ن به بی به دیهیتنه رێک؟! ئایا عه قل نه بوونی ئه م قسه یه ده کات، ته نانه ت ته گه ر ئه و عه قل ه گومراش بیته و له تاریکیدا بسو پێته وه؟! ﴿أَمْ خُلِقُوا مِنْ غَيْرِ شَيْءٍ أَمْ هُمُ الْخَالِقُونَ﴾ (الطور)، ئایا ئه وان به بی هه چ شتێک، هه چ هۆیه ک، هاتوونه ته کایه وه؟! یان هه ر خۆیان دروستکارن؟

یان ئه وه یه خۆیان یان به دیهیتراوه ئه مه ش کارێکه هه چ یه کێک له گومراکان بانگه شه ی ئه وه یان نه کردووه، بۆیه پرسباری یه که م به بی وه لام ده مینیتته وه: ﴿أَمْ خُلِقُوا مِنْ غَيْرِ شَيْءٍ﴾ ﴿٣٥﴾؟! ئه و پرسباره بیده نگه ر و ده مکو تکه ره، که هه چ یه کێک له بیبا وه پان توانای وه لامدانه وه یان نیه له سه ری. به م جۆره ش ته نها کارێک ماوه ئه ویش ئه وه یه به دیهیتنه رێک هه بیته، ئه وه ی هه موو به دیهیتراوه کانی به دیهیتراوه به تواناو ده سه لات ی خۆی، ئه وه ی سه رجه م کاروباره کان به پێوه ده بات به بی هاو یه ش، ئه مه ئه وه یه که فیه ره ت ناتوانی نکۆلی لی بکات ته نانه ت ته گه ر گومراش بیته و له گو کرا ییدا پۆجوبی .... به لکو خۆ لوت به رزه کان به زمان نکۆلی لیده کهن به هۆی لووتبه رزییانه وه به رامبه ر په رستنی خودا، وه ک خودا ده فه رموی: ﴿إِنَّ الَّذِي يُمْكِدِلُونَ فِيْءَايَسْتِ اللَّهُ بِغَيْرِ سُلْطَانٍ أَنَّهُمْ إِنْ فِي

صُدُّوهُمْ إِلَّا كِبْرًا مَّا هُمْ بِبَلِيغِيهِ فَاَسْتَعِذَّ بِاللَّهِ إِنَّهُ هُوَ السَّمِيعُ الْبَصِيرُ ﴿٨٦﴾

(غافر)، به پاستی ئه وانه ی که موحاده له و گفتوگۆی سه رکه شانه ده کهن و، به نه شاره زایی له ئایه ته کانی خوا ده دوین بی ئه وه ی به لگه یه کی به هیزیان پی بیت، ئه وانه ته نها له سینه یاندا خو به ل زانین هه یه، به مه رجیک هیچ کات ناگه نه ئه و ئامانجه ی که هه یانه، که واته تو په نا بگره به خوا له شه پی خوانه ناسان چونکه به پاستی ئه و زاته بیسه ر و بینایه.

قورئانی پیرۆز به لگه ی عه قلی هیناوه ته وه که تاك و ته نهایی خودا ده سه لمینێ و ئه وه شی ده تگه یه نیته ئه وه ی که گریمان چه ند خودای هه یه، ئه و هه ریه که یان گرنگی به وه دها که خو ی به دیهینا و، سه ره نجامه که شی بوونه وه ریکی ناپێك و پێك ده بوو، بێگومان ئه وه ی که ده بینرێ بوونه وه ریکی پێکخرا و پێك و پێکه، هه ریه که له جیهانی سه ره وه و خواره وه پێکه وه گرێ درا و ن له و په پی ئاستی کاملیدا، خودا ده فه رموی: (مَا تَرَىٰ فِي خَلْقِ الرَّحْمَنِ مِن تَفَافُوتٍ) (الملک: ۳) له نیو به دیهینرا وه کانی ئه و خوای میهره بانه دا هیچ ناپێکی و ناته واویه ک به دی نا که یته.

ئه گه ر ئاوا ده بوو هه ریه که له و خودایانه هه ولێ زالبوونی دها به سه ر به رامبه ره که یدا و هه ندیکیان خویان له وانیه تر به گه وره ده زانی، وه ک ده فه رموی: ﴿مَا اتَّخَذَ اللَّهُ مِن وَلَدٍ وَمَا كَانَ مَعَهُ مِّنْ إِلَٰهٍ إِذَا لَذَهَبَ كُلُّ إِلَٰهٍ بِمَا خَلَقَ وَلَمَّا لَبَّاهُمْ عَلَىٰ بَعْضٍ سُبْحَنَ اللَّهُ عَمَّا يُصِفُونَ﴾

﴿٨٧﴾ (المؤمنون)، هه رگیز خوا که سی نه کردوه به پۆله ی خو ی و هیچ خواجه کی له گه ئا نی یه، چونکه ئه و کاته هه ر خواجه ک ده چوو به لای دروستکرا وانی خویه وه و هه ندیکی خو ی بلند ده کرد به سه ر هه ندیکی تر دا (ئه وسا بوونه وه ر تیکده چوو)، پاکی و بێگه ردی بۆ زاتی خواجه له به رامبه ر ئه و شتانه وه که (خوا نه ناسان) هه لێ ده به ستن و ده یلێن.

فەیلەسوفەکانیش باسیان لەم بابەتە کردوو بە بەلگەی پێگێکردن ناوزەدیان کردوو کە بریتی یە لە گریمانەی هەبوونی دوو بەدیهێنەر یان زیاتر ئەوا یەکیکیان دەیهوێت لاشەکە (تەنەکە) بجوێت، ئەوی تریشیان دەیهوێت وەستاویت، ئەگەر مەبەست هەریەکیکیان نەهاتەدی ئەوا دەستەوسان دەبن، لەکاتی کدا بەدیهێنەرێک نابێ دەستەوسان بیت. بەم جوێرش پێچەوانەبوونی مەبەستیان پێگرە لەبەردەم پێکەوتنیان، ئەم مەحال بوونەش لەچەند خواپەتیەو سەرچاوەی گرتوو بەیە چەند خودایەتیش دەبێتە مەحال بەلام ئەگەر مەبەستی یەکیکیان هاتەدی لەبەرانبەر ئەوێتدا ئەو دەبێتە خودایەکی سەرەکی و دەستەلاتدا ئەوێتریان دەبێتە خودایەکی بەزێنراو وەلاخوا، چونکە خودایەکی سیفەتی بەزاندن بیت ناکرێ بێدەسەلات بیت. وەک خودای گەورە دەفەرموی: ﴿أَرَأَيْتُمْ أَإِلَٰهًا مِّنَ الْأَرْضِ هُمْ يُشْرُونَ ۚ لَوْ كَانَ فِيهَا إِلَٰهٌ إِلَّا اللَّهُ لَفَسَدَتَا فَسُبْحَنَ اللَّهِ رَبِّ الْعَرْشِ عَمَّا يَصِفُونَ ۚ لَا يُشَلُّ عَمَّا يُفَعَّلُ وَهُمْ يُسْأَلُونَ ۚ﴾ (الانبیاء)، نایا خەلکی نالەبار پەرستراوی ساختهیان بریارداوە لەزەویدا و ئەو پەرستراوانە دەتوانن ژیان ببەخشن؟ ئەگەر لە هەردووکیاندا (لە ئاسمان و زەویدا) چەند خواپەکی تر هەبوابە غەیری (الله)، ئەو کاول و وێران دەبوون و تێک دەچوون بەسەر یەکدا، پاک و بێگەردی بۆ خوا کە پەرورەدگاری عەرشە، لەو باس و خواسانەدا (کە خوانەناسان) دەیلێن (هاوێل بۆ ئەو زاتە بریار دەدەن). پرسیار ناکرێت لەوێ کە خوا دەیکات، لە کاتی کدا ئەوان پرسیاریان لێ دەکرێت و موخاسە بە دەکرێن.

پاستیە ئاشکراکە ئەوێە ئەم بوونەوەرە پێکخراوە تا ئەوسەری کە عەقل بەیێتێتە پیش چاوی خۆی لەپێکخستندا، نایا پاش ئەو ئەکرێ خودایەکی تر هەبێت لە ئاسمانەکان و زەویدا جگە لەخودایەکی تاک و تەنها و بالادەست و پێکخەرو دانا کە (الله) یە: ﴿فَسُبْحَنَ اللَّهِ رَبِّ الْعَرْشِ عَمَّا يَصِفُونَ ۚ﴾ نایا هەر خودایەکی هەرچەبەکی بویت بۆ خۆی دروستی ناکات؟! نێتر چۆن ئەو شتە دروستکراوە لەلایەن خودایەکی دیکەو

وهك ئو شتهى خداكهى تر ليك دهچن؟! ... ئيتړ چۆن ده ورانى بوونه وهر پړك ده خريت له لايه ن دوو خوداي جياوازه وه به ديپنرابيت و چەند خودايه كيش سه رپه رشتى بكات؟! ئايا ده كړئ بوونه وهر يكي پړك خراوبيت نه گهر چەند ئيراده و ده سته لاتداريكي جياواز به پړوهى ببات؟! نهى ناكړئ په كيك له خوداكان بيه وپت پوژ له پوژه لاتوه به دهر بكه وئ و خودايه كى تر يش بيه وپت پوژ له پړئاواوه به دهر بكه وئ؟! نهى نه وكاته چى پووده دات؟! له م حاله تدا ته نها شتيكيش له م بوونه وهر د پړك ناخريت؟ ئايا كاره كان پړك و راست ده بن يا خود بوونه وهر ده بپته گهره لاوژو و پاشا گهر داني و گهر ديوونه كان به ريه ك ده كه ون و پيك دانان پووده دات، ته نانه ت پيك دادان له نيوان ئو ئيار دانه شدا پووده دات كه سه رپه رشتيان ده كه ن و، وهك ملوانكه يه كى پچراوى ليديت؟! له بهر نه وهى قورئان عه قله كان ده دوينئ و ده ليت پبيان ﴿لَوْ كَانَ فِيهِمَا آلُ اللَّهِ إِلَّا اللَّهُ لَفَسَدَتَا﴾، نه گهر له هه ردووكياندا (له ئاسمان و زهويدا) چەند خوابه كى تر هه بوايه غه يري (الله)، ئوه كاو و ويران ده بوون و تيك ده چوون به سه ر يه كدا.. قورئان ته نها به وه قايل ناييت، به لكو له گفتوگو كړندا هه نكاويكي تر ده چپته پيشه وه، نه م راستيه ده خاته به رده ستي بوئوه ليتى حالى ببي، گريمان - باواييت - كه له گهل خودا خودايه كى تر هه بيت ئايا هه لويست چۆن ده بيت؟! له رلستيشدا نه گهر له بوونه وردا ژماره يه ك خودا هه بوون: ﴿وَمَا كَانَ مَعَهُ مِنَ إِلَهٍ إِذَا لَذَهَبَ كُلُّ إِلَهٍ بِمَا خَلَقَ وَلَعَلَّ بَعْضُهُمْ عَلَىٰ بَعْضٍ سُبْحَنَ اللَّهِ عَمَّا يُصِفُونَ﴾ (المؤمنون)، هه رگيز خوا كه سى نه كړدوه به پوئلهى خوى و هيچ خوابه كى له گهلدا نيه، چونكه ئو كاته هه ر خوابه ك ده چوو به لاي دروستكراوانى خويه وه و هه نديكي خوى بلند ده كړد به سه ر هه نديكي تر دا (ئوسا بوونه وهر تيكده چوو)، پاكي و بيگهردى بۆ زاتى خوابه له به رامبه ر ئو شتانه وه كه (خوا نه ناسان) هه لى ده به ستن و ده يلين.

ئەگەر ھېتاماھە پېش چاۋى خۇمان كە ھەريەككە لەو خودايانە بەشېك ياخود سوچىكى بەدېھتېراۋىكىيان دروست كىرد، ئايا دەچىتە عەقلەۋە خودايەك لەو خودايانە ۋاز لەبەشەكەى خۇى بەيىنى بۇ خودايەكى تر؟! ئەۋكاتە كىيەپكى لەسەر دەستەلات دروست دەبت لەنيۋان خودا سەپىتراۋەكاندا.. ھەريەكەيان ويىستى خۇى دەسەپىنى بەبىيانۋى ئەۋەى ئەۋ پاست و گەۋرەترە.. ئايا بونەۋەر بەم حالەتەنەۋە جىگىردەبىت؟! ۋەياخود بەدېھتېنان و بەپىۋەبردن و جولەى گەردىلەكان پىكخراۋدەبوو؟!

عەقلى مۇۋفائەتى لەسەريەتى بىرىكەتەۋە و تىپراپىمىنى.. لەبەرئەۋەى مۇۋف دانى بەۋەدانائەۋە كە ئاسمانەكان و زەۋى و دەسەلات و بەپىۋەبردن بۇ خودايە، ئىتر چ كاريك دەمىنىتەۋە بۇ خداكانى تر؟! بەھۋى ئەۋەى كە بوونەۋەر لەبەپىۋەچوونىدا ھىچ كەم و كورتى و ئاپىكىكە بەدى ئاكرىت، بەلكو ئەۋەى كە دەبىنرى بونەۋرىكى توندو تۆل و پىكخراۋە، ئەمانە بەلگەن لەسەر تاك دەستەلاتى لە بەپىۋەبردن و چاۋدىرى كردندا.

۲- قورئان سەريەخۇىي خودا لە بەدېھتېنانى ھەموۋ شەكان و بەپىۋەبردن و دىارى كردنى چارەنوسىاندا دوپات دەكەتەۋە كە ئەم كارانە خودا بەبى ھاۋبەش جى بەجى يان دەكات، بەلام ئەۋانەى موشرىكەكان بەشەرىك بىريارىيان داۋە بۇ خودا ئەۋانە بەندەن ۋەك خۇيان و ھىچ دەستەلاتىكىيان نىۋە خوداش بەئامادەبوونى ئەۋان ئاسمانەكان و زەۋى دروست نەكردۋە تەننەت ئەۋان لەۋكات و ساتەدا ھەربونىشىيان نەبوۋە. ۋەك خودا دەفەر موى: ﴿ مَا أَشْهَدُهُمْ خَلَقَ السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضِ وَلَا خَلَقَ أَنْفُسِهِمْ وَمَا كُنْتُ مُتَّخِذَ الْمُضِلِّينَ عَضُدًا ۝۵۱ ﴾ (الكهف)، ۋەنەبىت من لەكاتى دروستكردنى ئاسمانەكان و زەۋىدا ئەۋانم ئامادە كىردىت، بگرە ھەتا لە دروست بوونى خۇشيان ئاگادارىن، بەپاستى من ھەرگىز ئەۋانەى خەلك گومرا دەكەن نەمكردۋە بەيارمەتيدەرى خۇم و پىشم پى نەبەستون.

هیچ دروستکراویکی تر چونکه هه موویان له یهك پله و پایه و ئاستدان، كه واته زانستی دانه پالئ دروستبوونی ده گه پیتته وه بۆ ئه و خودایه ی كه هیچ خودایه کی تر نه جگه لو به ده پیتته ری هه موو شته كان، بۆیه ئیمانداره كه پیتی ووت: ﴿لَيْكُنَّا هُوَ اللَّهُ رَبِّي وَلَا أُشْرِكُ بِرَبِّي أَحَدًا﴾ (٢٨) (الكهف)، به ئام من ده ئیم كه: _ الله _ (به ده پیتته ری هه موو بوونه وه)، هه ر ئه و په روهر دگاره، هیچ جۆره هاوه ل و شه ریکێك بۆ ئه و په روهر دگاره م بریار ناده م. واته كه شی: من قسه كانی تۆ دووباره ناکه مه وه به لكو دان به تاك و ته نهایی په روهر دگاریتی خودادا ده ئیم كه هیچ هاویه شیکی نیه. ئه و به لگه ئاشکرایانه ی ده سته لات و سه ربه خۆ بوونی خودا ده سه لمینن له زالبوونی به سه ر دروستکراوه کانیدا، ئه وه ی كه ئیبراهیم پیتغه مبه ر (علیه السلام) به به لگه هیتتایه وه له به رامبه ر نه مرود دا کاتیک كه نکۆلی له بوونی خودا کرد، ئیبراهیم پیتغه مبه ر (علیه السلام) بۆی سه لماند دروستبوونی شته كان دوا ی نه بونیان و مراندنیان و ژياندنیا ن به لگن له سه ر بوونی خودا، کاتیک نه مرود له وه لامدا به پووکه ش بانگه شه ی ئه وه ی ده کرد كه ده توانی بژینی و به مرینی ابراهیم (علیه السلام) داوا ی لی کرد كه خۆر له خۆر ئاوا وه هه لبینی وهك چۆن خودای بالاده ست ئه و کاره ی به لاوه ئاسانه، ئاله ویدا ده سته وسانی ئاشکرا بوو، له هه مان کاتدا بۆی ده رکه وت كه ناتوانی له سه ر لوت به رزی و نکۆلی کردن به رده وام بیت. ﴿أَلَمْ تَرَ إِلَى الَّذِي حَاجَّ إِبْرَاهِيمَ فِي رَبِّهِ أَنْ آتَاهُ اللَّهُ الْمُلْكَ إِذْ قَالَ إِبْرَاهِيمُ رَبِّيَ الَّذِي يُحْيِي وَيُمِيتُ قَالَ أَنَا أُحْيِي وَأُمِيتُ قَالَ إِبْرَاهِيمُ فَإِنَّ اللَّهَ يَأْتِي بِالشَّمْسِ مِنَ الْمَشْرِقِ فَأْتِ بِهَا مِنَ الْمَغْرِبِ فَبُهِتَ الَّذِي كَفَرَ وَاللَّهُ لَا يَهْدِي الْقَوْمَ الظَّالِمِينَ﴾ (البقرة)، ئایا نه تبیس توه و نه تپوانیوه ته ئه و كه سه ی ده مه قاله ی ده کرد له گه ل ئیبراهیمدا له باره ی په روهر دگاریه وه له به ر ئه وه ی خوا پاشایه تی پنبه خشی بوو، (له جیاتی باوه پهینان و سوپاسگوزاری كه چی ده مه ده میی ده کرد له گه ل ئیبراهیمدا)، (ئه م لووت به رزیه شی کاتیک بوو به هه واو فیزاوه پرسییویه تی

له ئیبراهیم که په‌روه‌ردگاری تۆ کټیه؟ ئه‌ویش له وه‌لامدا وتی: په‌روه‌ردگاری من ئه‌وزاته‌یه که ژیان ده‌به‌خشیت و مردنیشی به‌ده‌سته، (نه‌مروود له وه‌لامیدا) وتی: جا منیش ژیان ده‌به‌خشم و مردنیشم به‌ده‌سته، (ئینجا فه‌رمانیدا هه‌ندیک له نه‌یارانی بکوژن گوايه ئه‌وه ده‌یانمریتیت، هه‌ندیکیشی نه‌کوشت گوايه ئه‌وه ژیانی پټیه‌خشین!!)، ئه‌وسا ئیبراهیم وتی: به‌پاستی خوا خۆر له پۆژه‌لاته‌وه ده‌هیتیت جا (ئه‌گه‌ر تۆ ده‌توانیت) له پۆژئاواوه بیهینه، ئینجا ئه‌و بی باوه‌ره په‌نگی په‌ری و ده‌مکوت کراو وه‌لامی نه‌ما، بێگومان خوا هیدایه‌تی قه‌ومی زالم و سته‌مکار نادات.

یه‌کیکی تر له به‌لگه‌ پوون و ناشکراکان له‌سه‌ر بوونی خوداو سه‌ریه‌خۆی له‌به‌رامبه‌ر دروستکراوه‌کانیدا سه‌ریه‌خۆیی له‌به‌رامبه‌ر دروستکراوه‌کانیدا ئه‌و نیشانه‌و به‌لگه‌ گه‌ردونیانه‌ن که قورئانی پیرۆزه‌قلی مرقه‌کان په‌لکیش ده‌کات بۆ تێپه‌رامان و بیرکردنه‌وه لییان له‌سه‌رتاسه‌ری گه‌ردوندا. ئه‌و نیشانه‌ی که ئاماژه به‌وه‌ده‌ده‌ن که خوای گه‌وره‌ده‌سته‌وسان نیه به‌رامبه‌ر هیچ کاروباریکی به‌نده‌کانی له‌رزق و رۆزی و بوپه‌وه‌بردن و مردن و زیندوکردنه‌وه‌و پاداشت و سزایان وه‌ک ده‌فه‌رموی: ﴿إِنَّ فِي خَلْقِ السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضِ وَآخْتِلَافِ اللَّيْلِ وَالنَّهَارِ وَالْمَلَائِكَةِ الَّتِي تَجْرِي فِي الْبَحْرِ بِمَا يَمْعُ النَّاسُ وَمَا أَنْزَلَ اللَّهُ مِنَ السَّمَاءِ مِنْ مَّاءٍ فَأَخْبَاهُ الْأَرْضُ بِحَدِّ مَوْتِهَا وَبَثَّ فِيهَا مِنْ كُلِّ دَابَّةٍ وَتَصْرِيفِ الرِّيْحِ وَالسَّحَابِ

الْمُسْحَرِّ بَيْنَ السَّمَاءِ وَالْأَرْضِ لَا يَسْتَوِي لِقَوْمٍ يَعْقِلُونَ ﴿١٧٠﴾﴾ (البقرة)، به‌پاستی له دروستکردنی ئاسمانه‌کان و زه‌وی و ئالو گۆپی شه‌وو پۆژدا و له‌و که‌شتیانه‌دا که ده‌گه‌رپن به‌ده‌ریادا و به‌هۆیه‌وه سوود به‌خه‌لکی ده‌گه‌یه‌نن و له‌و ئاوه‌ی که خوا له ئاسمانه‌وه ده‌ییاریتیت و ئینجا به‌هۆیه‌وه زه‌وی پێ زیندوو ده‌کاته‌وه دوا‌ی وشک بوون و مردنی، هه‌روه‌ها جۆره‌ها زینده‌وه‌ر و گیانه‌به‌ر و مارو میرووی له‌سه‌ر پووکاری زه‌ویدا ب‌لاو کردۆته‌وه و گۆراندن و هاتوچۆ پێکردنی باو شه‌مال و راگیر کردنی هه‌وره‌کان له‌نیوان ئاسمان و زه‌ویدا،

نه مانه هه موو به لگه و نیشانه ی به هینن بۆ نه وانه ی که عه قل و بیرو هوشیان ده خه نه کارو بیر له ده سه لاتی بی سنووری خوا ده که نه وه .

نه گه ر مړۆډ له پښه ی عه قلیه وه بیر بکاته وه له وه موو نیشانه په خشکراوه له خودی خو بی و له گه ردوندا دوو چاری سه رسوپمان و ده سه پاچه ی دیت له به رامبه ر نه و نیشانه سه رسامکه رانه ی که ئاماژهن له سه ر بوونی به دیهینه ریکی به توانا وه که ده فه رموی:

﴿قُلِ الْحَمْدُ لِلّٰهِ وَسَلَامٌ عَلَىٰ عِبَادِهِ الَّذِيْنَ اصْطَفٰٓهُ ۗ اَللّٰهُ خَيْرٌ اَمَّا يُشْرِكُوْنَ ۝۹﴾ اَمَّنْ خَلَقَ السَّمٰوٰتِ وَالْاَرْضَ وَاَنْزَلَ لَكُمْ مِّنَ السَّمَآءِ مَآءً فَاَنْبَتْنَا بِهِۦٓ حَدَاقٍ ۚ ذٰلِكَ بِهَٰجَتِكُمْ مَا كَاَنْتُمْ تَنْتٰهُوْا شَجَرَهَا ۚ اَوَلَمْ مَعَ اللّٰهِ بَلْ هُمْ قَوْمٌ يَعْدِلُوْنَ ۝۱۰﴾ اَمَّنْ جَعَلَ الْاَرْضَ قَرَارًا وَجَعَلَ خِلَافَهَا اَنْهٰرًا وَجَعَلَ لَهَا رَوَاسٍ وَجَعَلَ بَيْنَ الْبَحْرَيْنِ حَاجِزًا ۚ اَوَلَمْ مَعَ اللّٰهِ بَلْ اَكْثَرُهُمْ لَا يَفْقَهُوْنَ ۝۱۱﴾ اَمَّنْ يُجِيبُ الْمُضْطَرَّ اِذَا دَعَاهُ وَيَكْشِفُ السُّوْءَ وَيَجْعَلُ لَكُمْ خُلَفَآءَ ۚ اَوَلَمْ مَعَ اللّٰهِ قَلِيْلًا مَّا تَذَكَّرُوْنَ ۝۱۲﴾ اَمَّنْ يَهْدِيْكُمْ فِى ظُلُمٰتِ الْبَرِّ وَالْبَحْرِ وَمَنْ يُرْسِلِ الرِّیْحَ بُشْرًا بَيْنَ يَدَيْ رَحْمَتِهٖ ۚ اَوَلَمْ مَعَ اللّٰهِ تَعْلٰى اللّٰهُ عَمَّا يُشْرِكُوْنَ ۝۱۳﴾ اَمَّنْ يَبْدُوْا الْخَلْقَ ثُمَّ يُعِيْدُهُمْ وَمَنْ يَرْزُقُكُمْ اَلَسْمَآءِ وَالْاَرْضِ ۚ اَوَلَمْ مَعَ اللّٰهِ قُلْ مَا تَوْابِعُنَا اَبْرَهٰنُ كُنْتُمْ صٰدِقِيْنَ ۝۱۴﴾ (النمل)،

(نه ی پښه مبه ر ﷻ نه ی ئیماندار) بلی: سوپاس و ستایش بۆ خوی میهره بان، سلاو له سه ر نه و به ندانه ش که هه لی بژاردوه، ئایا نه و خوا میهره بانه چاکتره (که بپه رستریت و په پره وی به رنامه که ی بکریت) یان نه وانه ی نه وان ده یکه نه شه ریک و هاوه ل بۆی؟
(ئایا شه ریک و هاوه ل چاکتره بپه رستریت) یان نه و زاته ی که ئاسمانه کان و زه وی دروست کردوه و له ئاسمانه وه بارانی باراندوه، جا باخ و بیستانی جوان و پازاوه مان پی به ره م هیئاوه، ئیوه نه تانده توانی دره خته کانی بپوینن، چ جای به رو بوومه که ی، ئایا په وایه، که خواجه کی تر له گه ل خوی په رو ره گاردا هه بیته؟! نه خیر، له گه ل نه و هه موو به لگانه دا زۆریه ی نه و خه لکه له پښازی راست لاده دهن و شوینی چه وتی و ناردوستی ده که ون.

(ئایا تەنھا ئەو زاتە نیە) کە زەوی دامەزراندوووە و لە ناویدا جۆگە و پووباری
پەخساندوووە، ھەروەھا زنجیرە چپای تیا دا چەسپاندوووە، لە نێوان دوو دەریاکەشدا
بەربەستی بەرپا کردوووە (کە ئاوی شیرین و سوێر تیکەل نابن) ئایا پەواپە خواپەکی تر
لە گەل خوا پەروەردگاردا ھەبێت؟! نەخێر وا نییە، لە گەل ئەو ھەموو بەلگانەدا زۆربەیی
ئەو خەلکە (ئەم پاستیانە) نازانن و تێناگەن.

ئایا کێیە جگە لە زاتی پەروەردگار کە بێت بە ھانا و ھاواری لێقەوماو و بێ دەرتان
و بێ دالەو، کاتێک نزا دەکات و لێی دەپاریتەو، ئەوسا بەلاو ناخۆشیەکان لادەبات و
دەتانکاتە نیشەجی و جێنشین لە زەویدا، ئایا پەواپە لە گەل ئەو زاتەدا خواپە تر
ھەبێت؟! کەمێک یاداوەری و ھەریگەن و تێفکەن و بیربکەنەو.

ئایا کێ لە تاریکستانی سەر و شکانی و دەریا پێنمووینان دەکات تا ون نەبن؟! کێ
بای شەمال (ھەلگری ھەلمی ئاو) دەنێرێت وەک مژدەیک پێش گەیشتنی بارانی
پەحمەت؟! ئایا پەواپە لە گەل خوادا خواپە تر ھەبێت، بەرزێ و بلندی و مەزنی بۆ خواپە
گەرە لە بەرامبەر ئەو شتانەو کە نەفامان دەیکەنە ھاوێ و شەریک بۆ ئەو زاتە. ئایا
کێ لە سەرتاو ھەستەراوان بەدی دەھێنێت، پاشان دواپە تیکدانی سەرلەنوێ دروستی
دەکاتەو، کێ لەو ئاسمانەو (بەھۆی تیشکی خۆر و باران و ھەواو) لە زەویپەو (بە
ھۆی خاکو) پزق و پزیزتان پی دەبەخشێت؟! ئایا پەواپە لە گەل زاتی خوادا خواپە تر
ھەبێت؟! پێیان بۆ: ئادەیی بەلگەتان چیبە بێھێننە مەیدان ئەگەر ئێوە پاستگۆن.

دوووم: پێگای دووم کە قورئان پەشتی پێ بەستوووە بۆ سەلماندنی تاک و تەنھایی
و پەروەردگاریتی خودا روونکردنەو و ئاشکراکردنی دەستەوسانی ئەو موشرێکانە:

۱- قورئان چەند پێگایەکی عەقڵی گرتۆتەبەر کە عەقڵ گەواھی ئەو پاستیە
بەرچەستەو بەرچاودەدات - لە بەرامبەر ئەو پێرەدا - کە ھەمووشیان دەستەوسانی ئەو
خودایانە دەسەلمێنێ لە بەرامبەر خدای پاستەقینە پاشان پوچە لکەردنەو پەرسەنی
خودا دەستکردەکان لەو بەلگانەش:

ئەو بىت و پەيكەر و فريشته و خودايانى تر كە موشرىكەكان ھانى بۆ دەبەن
 لەبەرامبەر خودای پاستەقىنەدا ھىچ دەستەلاتىكيان نىە لە ئاسمانەكان و زەويدا، ئەوانە
 گوئييان لە پارانەوہ نىە و توانای وەلامدانەوہى داوايان نىە، وەك خودا دەفەرموى:

﴿ قُلْ ادْعُوا الَّذِينَ رَعِمْتُمْ مِنْ دُونِ اللَّهِ لَا يَمْلِكُوتْ مِثْقَالَ ذَرَّةٍ فِي السَّمَوَاتِ وَلَا فِي الْأَرْضِ
 وَمَا لَهُمْ فِيهَا مِنْ شَرْكِ وَمَا لَهُ مِنْهُمْ مِنْ ظَهِيرٍ ۝ وَلَا تَنْفَعُ الشَّفَعَةُ عِنْدَهُ إِلَّا لِمَنْ أَذِنَ أَذْكَ لَهُ... ۝ ﴾ (سبأ)،
 (ئەى پىغەمبەر! بە ھاوہلپەرستان بلێ: با ھاناو ھاوار بىەن بۆ ئەو شتانەى كە
 لەجياتى خوا (دەيانپەرستان)!! (ئەوانە) ھاوہنى بچوكتەر لە ئەتۆمىك نىن نە لە
 ئاسمانەكان، نە لە زەويدا، وەھىچ ھاوہشى و ھاوكارىەكيشيان نىە تىاياندا، دەسەلاتى
 ھىچ پشتىوانى و يارمەتەيكيشيان نىە. ھىچ تكاو پارانەوہىەك سودى نىە لای (خوا)
 مەگەر خۆى مۆلەت بدات.

خودا پوونى كردۆتەوہ كە خودايەكى تاك و تەنھا و بىھاوتاو بىتيازە لەبەندەكانى و
 ھاوشىوہ و ھاوہشى نىە، بەلكو سەربەخۆيە بۆ خۆى لەكارەكانىدا بەبى پكابەر و
 بەرھەلستكار، بەلام خوداكانى تر ھاوہنى ھىچ نىن تەنانەت سەربەخش نىن، وەك
 دەفەرموى: ﴿...وَالَّذِينَ نَادَعُوا مِنْ دُونِهِ مَا يَمْلِكُوتْ مِنْ قِطْمِيرٍ ۝ ﴾ (فاطر)، (بەلام)
 ئەوانەى جگە لەو ھاناو ھاواری بۆ دەبەن ولىى دەپارێنەوہ تەنانەت ھاوہنى تويكە
 تەنكەكەى دەورى ناوكى خورمانىش نىن.

ھاوچەشنەكانى خودا ھىچ دەستەلاتىكيان نىە لەبەرامبەریدا و ھەموويان بەندەى
 ئەون، خودای پاك و بىگەرد بەھۆى مەزن و دەسەلاتىوہ كەس جورئەتى شفاعەت
 كردنيان نىە لەھىچ شتىكا تا ئەو پىگا نەدات بە شفاعەت كردن وەك دەفەرموى: ﴿مَنْ
 ذَا الَّذِي يَشْفَعُ عِنْدَهُ إِلَّا بِإِذْنِهِ... ۝ ﴾ (البقرة)، كى يە ئەوہى (دەتوانىت) تكا بكات لە
 لای ئەو، بەبى مۆلەتى خۆى..

ههروه‌ها ده‌فرموی: ﴿ وَكَرَّمْنَا مَلَكًا فِي السَّمَوَاتِ لَا تُفْنِي سَفْعَتُهُمْ شَيْئًا إِلَّا مِنْ بَعْدِ أَنْ يَأْذَنَ اللَّهُ لِمَنْ يَشَاءُ وَيَرْضَى ۝ ﴾ (النجم)، زۆر فریشته‌ش له‌ئاسمانه‌کاندا هه‌ن که‌تکاو پارانه‌وه‌یان ناکام و بێ سووده، مه‌گه‌ر خوا مۆله‌ت بدات بۆ هه‌ر که‌سیک که‌شایسته‌یه و پازی بێت که‌تا بکات، یان تکای بۆ بکریت، هه‌روه‌ها ده‌فرموی: ﴿ إِنْ تَدْعُوهُمْ لَا يَسْمَعُوا دُعَاءَكُمْ وَلَوْ سَمِعُوا مَا اسْتَجَابُوا لَكُمْ ۚ وَيَوْمَ الْقِيَمَةِ يَكْفُرُونَ بَشِرِكِكُمْ وَلَا يُنَبِّئُكَ مِثْلُ خَبِيرٍ ۝ ﴾ (فاطر)، خۆ ئه‌گه‌ر هاناو هاواریان بۆ به‌رن گۆنیاان لیتان نییه و نابیستن، ئه‌گه‌ر بشبیستن به‌ ده‌متانه‌وه‌ نایه، پۆژی قیامه‌تیش حاشا ده‌که‌ن لیتان و له‌وه‌ی که‌ به‌ (خواتان) زانیوون، بێگومان که‌س نییه وه‌ک (خوا) ئاگاوا زانا بێت و هه‌والی پاست و دروست بگه‌یه‌نیت.

ئه‌و خودایانه‌ی هانایان بۆ ده‌به‌ن جگه‌ له‌ خودا توانای جی به‌جی کردنی ئه‌و داواکاریانه‌یان نیه که‌ داوایان لی ده‌کریت وه‌ک ده‌فرموی:

﴿ أَبَشِّرْهُمْ مَا لَا يَخْلُقُ شَيْئًا وَهُمْ يُخْلِقُونَ ۝ وَلَا يَسْتَطِيعُونَ لَهُمْ نَصْرًا وَلَا أَنْفُسُهُمْ يَنْصُرُونَ ۝ وَإِنْ تَدْعُوهُمْ إِلَى الْهُدَىٰ لَا يَسْمَعُوا سَوَاءً عَلَيْكُمْ أَدَعَوْتُهُمْ أَمْ أَنْتُمْ صُمُوتٌ ۝ إِنَّا الَّذِينَ نَدْعُونَ مِنْ دُونِ اللَّهِ عِبَادُ أَمْثَالُكُمْ فَأَدْعُوهُمْ فَلْيَسْتَجِيبُوا لَكُمْ إِنْ كُنْتُمْ صَادِقِينَ ۝ أَلَهُمْ أَنْزَلُ يَمْسُونَ بِهَا أَمْ لَهُمْ آيِدٌ يَبْطِشُونَ بِهَا أَمْ لَهُمْ أَعْيُنٌ يَصِيرُونَ بِهَا أَمْ لَهُمْ آذَانٌ يَسْمَعُونَ بِهَا قُلْ أَدْعُوا شُرَكَاءَكُمْ ثُمَّ كِيدُوا فَلَا تُنْظَرُونَ ۝ ﴾ (الاعراف)

ئایا که‌سیک یان شتیك ده‌که‌نه شه‌ریک و هاوبه‌ش که‌ ناتوانی‌ت هیچ شتیك دروست بکات، له‌کاتی‌که‌دا خۆشیان دروستکراون و (هیچیان به‌ده‌ست نیه)...ئه‌وانه ناتوان سه‌رکه‌وتن به‌وان بیه‌خشن و ناشتوان یارمه‌تی خۆیان بده‌ن و به‌رگری له‌ خۆشیان بکه‌ن. ئه‌گه‌ر بانگی‌شیان بکه‌ن بۆ پێبازی هیدایه‌ت، ئه‌وه شویتان ناکه‌ون، چوونه‌کیشه‌ بۆتان ئایا بانگتان کردب، یان ئیوه‌ بێ ده‌نگ بن (ناتوانن بیانها‌ه‌ژێنن ئه‌گه‌ر خوا ویستی

له سهر نه بښت). به پرستی ته وانه ی ئیوه هاواریان لیده کهن جگه له خواو لیتان ده پاپینه وه،
چهند بنده یه کی وه ک ئیوه ن (هیچیان به ده ست نیه) ده هاواریان لی بکه ن، بابین
به دهمتانه وه، نه گهر ئیوه راست ده کهن (له و داوایه تاندا). نایا ته و پرستراوانه قاچیان
هیه پی پی برون به ریوه؟ یان ده ستیان هیه پای بوه شین و نازاری نه یاره کانی پی
بدن؟ یا خود چاویان هیه پی ببن؟ یا خود گوینان هیه پی بیستن؟ نه ی محمد
ﷺ پینان بلی: داوا له پرستراوه کانتان بکه ن و چیتان له ده ست دیت له پیلان گپران
بیکه ن و موله تم مه دن. هه روه ها ده فرموی: ﴿قُلْ أَدْعُوا الَّذِينَ زَعَمْتُمْ مِنْ دُونِهِ فَلَا يَمْلِكُونَ
كَشْفَ الصَّيْرِ عَنْكُمْ وَلَا عُيُولًا ۝۸۱﴾ اُولَئِكَ الَّذِينَ يَدْعُونَ يَبْغُونَ إِلَىٰ رَبِّهِمُ الْوَسِيلَةَ أَيُّهُمْ أَقْرَبُ
وَيَرْجُونَ رَحْمَتَهُ وَيَخَافُونَ عَذَابَهُ إِنَّ عَذَابَ رَبِّكَ كَانَ مَحْذُورًا ۝۸۲﴾ (الاسراء)، نه ی پیغه مبه رﷺ
به هاوه لگه ران بلی: ناده ی هاناو هاوار بکه ن له و بت و شتانه ی که له جیاتی خوا
ده یانپه رستن (نایا هیچیان له ده ست دیت؟ دلنیا بن که ته وانه) نه ده توان به لآو
ناخوشیه کتان له سهر لاهرن. نه ده توان بارودوخ بگوین.

نا ته وانه ی که ته وان هاناو هاواریان لی ده کهن، کامیان له خوا نزیکتره؟! له کاتیکدا
که ته وان خویان هاوار له خوا ده کهن و داوای نزیک بوونه وه له په روه ردگاریان ده خوانن
و چاوه پوانی په حمه تی ده کهن، له سزاو توله شی ده ترسن، به پرستی سزای په روه ردگارت
مه ترسی لیکراوه. هه روه ها ده فرموی: ﴿وَيَعْبُدُونَ مِنْ دُونِ اللَّهِ مَا لَا يَمْلِكُ لَهُمْ رِزْقًا مِنْ
السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضِ شَيْئًا وَلَا يَسْتَطِيعُونَ ۝۸۳﴾ فَلَا تَضْرِبُوا لِلَّهِ الْأَمْثَالَ إِنَّ اللَّهَ يَعْلَمُ وَأَنْتُمْ لَا تَعْلَمُونَ ۝۸۴﴾
(النحل)، ته و (خه لکه سه رگه ردانه) شتیک ده په رستن له جیاتی خوا، که هیچ جوړه پزق
و پوزیه کی ته وانی به ده ست نیه له ناسمانه کان و زه ویدا، ناشتوان هیچ به ده ست بن!!

که واپو ئیوه ئه‌ی خوا نه‌ناسان نمونه مه‌یینه‌وه بۆ خواو به‌راوردی هه‌له‌ مه‌که‌ن
(ده‌یانوت پیاوانی پاشا خزمه‌تکاریان هه‌یه، پیاوانی پاشاش خزمه‌تکاری پاشان!!)،
چونکه خوا خۆی هه‌موو شتیك چاك ده‌زانیت، به‌لام ئیوه نه‌زان و نه‌فامن.

ئه‌و هاوچه‌شن و بت و په‌یکه‌رانه‌ی که ده‌په‌رسترین جگه له‌خودا توانای پۆزیدان و
باران بارین و پواندن پوهه‌ک و وه‌لامدانه‌وه‌ی پارانه‌وه‌یان نیه ته‌نانه‌ت ناشیستر، وه‌ک
ئه‌وه‌ی خودا خستیه ناخی ئیبراهیم پیغه‌مبه‌ره‌وه که داوا له‌ گه‌له‌که‌ی بکات وه‌ک
سه‌لماندن و پێی وتن: ﴿فَتَلَوُهمْ اِنْ کَانُوا یَطْفُؤُنَ﴾ (الانبیاء)، ئیبراهیم وتی:
ده‌ لییان بپرسن ئه‌گه‌ر قسه ده‌که‌ن و تی ده‌گه‌ن!! به‌باوکی وت: ﴿یَا اَبَی لِمَ تَعْبُدُ مَا لَا
یَسْمَعُ وَلَا یُبْصِرُ وَلَا یُعْزِی عَنکَ شَیْئًا﴾ (مریم)، کاتیک به‌باوکی وت: باوکی به‌پێزم! ئه‌وه
تۆ بۆچی شتیك ده‌په‌رستیت که نه‌گویی بیسته، نه‌که‌س به‌رچا و پوون و پۆشنه‌یر ده‌کات،
نه‌ هیچ سوودیك پێ ده‌گه‌یه‌نیت..

٢- خودای گه‌وره هه‌والی به‌ نه‌زانینی موشریکه‌کان داوه‌له هه‌لبژاردنی خودایه‌کی تر
له‌به‌رامبه‌ر خودادا که توانای دروستکردنی باله‌ می‌شوله‌یه‌کیان نیه، ئه‌وان خۆیان
دروستکراون و توانای سودو زیانیان نیه ته‌نانه‌ت بۆ خودی خۆشیان ئیتر چۆن توانای
ئه‌وه‌یان هه‌یه بۆ شوین که‌وته‌کانیان، خودای گه‌وره ده‌فه‌رموی: ﴿وَاتَّخَذُوا مِنْ دُونِیْ
ءَالِهَةً لَا یَخْلُقُوْنَ شَیْئًا وَهُمْ یَخْلُقُوْنَ وَلَا یَمْلِکُوْنَ لِاَنْفُسِهِمْ ضَرًّا وَلَا نَفْعًا وَلَا یَمْلِکُوْنَ مَوْتًا وَلَا حَیْوةً
وَلَا شَوْرًا﴾ (الفرقان)، که‌چی هاوه‌لگه‌ران له‌ جیاتی ئه‌و زاته‌ شتانیکی تریان کردوه
به‌ خوی خۆیان که هیچ دروست ناکه‌ن و هیچیان پێ به‌دی ناهیتیت، به‌لکو خۆیان
دروست ده‌کری، (ته‌نانه‌ت) ناتوانن سودیک یان زه‌ره‌ریک به‌ خۆیان بگه‌یه‌نن، هه‌روه‌ها نه‌
مردنیان به‌ ده‌سته، نه‌ ژیان، نه‌ زیندووکردنه‌وه. ئه‌وه‌ی که‌خواه‌نی هیچ شتیك نه‌بیت بۆ
خۆی و که‌سانی تریش راست نیه که ناوی خودای لی بنری، بۆیه خودای گه‌وره ئاگاداری

داوه له سه زه بوونی بته كان و لاوازی عه قلی شوین كه وتوانیشی، نه وه شی ناشكر اكر دوه كه هه موو نه وانیه بت و په یكه ره كان ده په رستن كۆبینه وه بۆ نه وه ی میښوله یك دروست بكن توانیان نیه، بویه پیغه مبهری خوا ﷺ له فهرموده ی سه حیحا ده فهرموئ: قال الله تعالى: ومن أظلم ممن ذهب يخلق كخلقي، فيخلقوا ذرة أو ليخلقوا حبة أو شعيرة^(۱۹)

واته: (خودا ده فهرموئ: كی سته مكارتره له وه ی كه ده یه ویت وهك من به دیهینان بكات، ده با ته توچكه، یان ده نكوله یكه، یان چله گیایهك دروست بكات).

بویه خودای گه وړه ده فهرموئ: ﴿يَتَأْتِيهَا النَّاسُ ضُرْبَ مَثَلٍ فَاَسْتَعْمُوا لَهُمُ الْذِّبِك تَدْعُوكَ مِنْ دُونِ اللَّهِ لَنْ يَخْلُقُوا ذُبَابًا وَلَوْ اجْتَمَعُوا لَهُ. وَإِنْ يَسْلُبْهُمُ الذُّبَابُ شَيْئًا لَا يَسْتَفْذُوهُ مِنْهُ ضَعُفَ الطَّالِبُ وَالْمَطْلُوبُ ﴾ (الحج)، نه ی خه لکینه: نموونه یكه هیئراوه ته وه چاك گوئی بۆ بگرن“ به پاستی نه وانیه كه هاناو هاواریان لیده كهن له جیاتی خوا، هه رگیز ناتوانن تاكه میښیك دروست بكن، هه رچه نده بۆ نه و كار ه كۆبینه وه و (یارمه تی یه كتریش بدهن) و نه گهر میښه كه شتیکیان لی بفړینیت، ناتوانن لیی بسه ننه وه، داواكارو داوالیكراو هه ردووكیان لاواز و بی ده سه لائن .

سه رجه م نه م خودایانه ده سته وسانن له دروستكردنی میښوله یكه. له وهش كاریگه رتر نه گهر میښوله شتیکیان لی داگیر بكات و بیانیه وی لیی بستینه وه هه رگیز ناتوان، له گه ل نه وه ی كه میښوله لاوازترین و بیهیزترین به دیهینراوی خودایه. وهك ده فهرموئ: (وَإِنْ يَسْلُبْهُمُ الذُّبَابُ شَيْئًا لَا يَسْتَفْذُوهُ مِنْهُ) نه گهر میښه كه شتیکیان لی بفړینیت، ناتوانن لیی بسه ننه وه.

۳۹- أخرجه البخاری فی صحیحه، كتاب التوحید، باب قول الله تعالى (والله خلقكم وما تعبدون) الصافات ۹۶، (۲۰۱)، ۷۱۲.

۳- خودای گه وره پوونی کردوته وه که ئه ویت و په یکه رانه مروّف خوی به دهستی خوی دروستیکردوون ئیتر چۆن شتیک ده په رستن که به دهستی خویان دروستیان کردوه؟! ئه مه شتیکی سه رسوپهینه ره ی! ئه مه هه مان ئه و به لگه یه که ئیبراهیم پیغه مبه ر (علیه السلام) ئا مازه ی پیکردو به گه له که ی وت: ﴿قَالَ اتَّعَبُدُونَ مَا تَنْجِحُونَ ﴿۱۵﴾ وَاللَّهُ خَلَقَكُمْ وَمَا تَعْمَلُونَ ﴿۱۶﴾﴾ (الصافات)، ئه ویش پیی وتن: باشه، ئایا ئه و په یکه رانه ی خۆتان دایده تاشن، ده پیه رستن؟!

له کاتیکیدا خوا به دیهینه ری ئیوه یش و ئه م بتانه شه که دروستتان کردوون (نه شیانتوانی به رگری له خویان بکه ن. ئه وانه به لگه ی ده مکو تکه رو سه لمینه رن. له و به لگانه ی تریش:

﴿إِشْرِكُونَ مَا لَا يَخْلُقُ شَيْئًا وَهُمْ يُخْلَقُونَ ﴿۱۷﴾ وَلَا يَسْتَطِيعُونَ نَصْرًا وَلَا أَنْفُسَهُمْ يَصْرِفُونَ ﴿۱۸﴾ وَإِنْ تَدْعُوهُمْ إِلَى الْهُدَى لَا يَتَّبِعُكُمْ سَوَاءٌ عَلَيْكُمْ أَدَعَوْتُهُمْ أَمْ أَنْتُمْ صَامِتُونَ ﴿۱۹﴾ إِنَّ الَّذِينَ تَدْعُونَ مِنْ دُونِ اللَّهِ عِبَادُ أُمْنَأَلِكُمْ فَأَدْعُوهُمْ فَلْيَسْتَجِيبُوا لَكُمْ إِنْ كُنْتُمْ صَادِقِينَ ﴿۲۰﴾ أَلَهُمْ أَزْجُلُ يَسْمَعُونَ يَهَّأْ أَمْ لَمْ أَیْدُ يَبْطِشُونَ يَهَّأْ أَمْ لَمْ أَغْنِ يَصْرِفُونَ يَهَّأْ أَمْ لَمْ أَذَاتْ يَسْمَعُونَ يَهَّأْ قُلْ أَدْعُوا شُرَكَاءَكُمْ ثُمَّ كِيدُوا فَلَا تُنْظَرُونَ ﴿۲۱﴾ إِنَّ وَلِئِیَّ اللَّهُ الَّذِی نَزَلَ الْكِتَابُ وَهُوَ بِتَوَلَّى الصَّالِحِينَ ﴿۲۲﴾ وَالَّذِينَ تَدْعُونَ مِنْ دُونِهِ لَا يَسْتَطِيعُونَ نَصْرَكُمْ وَلَا أَنْفُسَهُمْ يَصْرِفُونَ ﴿۲۳﴾ وَإِنْ تَدْعُوهُمْ إِلَى الْهُدَى لَا يَسْمَعُوا وَتَرَاهُمْ يُنْظَرُونَ إِلَيْكَ وَهُمْ لَا يُبْصِرُونَ ﴿۲۴﴾﴾ (الاعراف)

ئایا که سیك یان شتیک ده که نه شه ریک و هاو به ش که ناتوانیت هیچ شتیک دروست بکات، له کاتیکیدا خۆشیان دروستکراون و (هیچیان به دهست نیه)... ئه وانه ناتوان سه رکه وتن به وان ببه خشن و ناشتوانن یارمه تی خویان بدهن و به رگری له خۆشیان بکه ن. ئه گه ر بانگیشیان بکه ن بۆ پێبازی هیدایه ت، ئه وه شویتنتان ناکه ون، چوونیه کیشه بۆتان ئایا بانگتان کردبن، یان ئیوه بی دهنگ بن (ناتوانن بیانیه ژینن ئه گه ر خوا ویستی

له سەر نه بێت). به پاستی نهوانه ی ئیوه هاواریان لیده کهن جگه له خواو لێیان ده پارینه وه، چه ند بهنده یه کی وه ک ئیوه ن (هیچیان به ده ست نیه) ده هاواریان لی بکه ن، بابین به ده متانه وه، نه گهر ئیوه پاست ده کهن (له و داوا یه تاندا). ئایا نه و په رستراونه قاچیان هیه پتی بپۆن به پتوه؟ یان ده ستیان هیه پای بوه شینن و ئازاری نه یاره کانی پی بده ن؟ یاخود چاویان هیه پی ببینن؟ یاخود گوێیان هیه پی ببیستن؟ نه ی محمد پییان بلێ: داوا له په رستراوه کانتان بکه ن و چیتان له ده ست دیت له پیلان گێران بیکه ن و مۆله تم مه دن... (ههروه ها بلێ): به پاستی پشت و په نای من نه و خوا یه یه که قورئانی دابه زانده وه له کاتی کدا نه و زاته سه ره رشتی چاکان و پاکان ده کات. نهوانه ی که ئیوه جگه له خوا هاناو هاواریان بۆ ده به ن ناتوانن سه رکه وتوتان بکه ن، (ته نانه ت) ناتوانن یارمه تی خۆشیان بده ن. خو نه گهر بانگیان بکه یه ت بۆ پێیازی هیدایه ت، نه وه (بانگه وازت) نابیستن (چ جای نه وه ی یارمه تیشت بده ن)، تو ده یان بینیت نه وان سه یرت ده که ن، له کاتی کدا که نابین نه و خودایه ی که پتویسته مرۆف باوه ری پتی هه بێت و بیه رستیت خودای به دیه یته ره، ئیتر نه و موشریکانه چۆن بیرده که نه وه که خودایه ک ده که ن به شه ریکی خودا که توانای دروستکردنی هیه شتیکی نیه. ته نانه ت خۆشی دروستکراوه، مرۆف به ده ستی خۆیان دروستی ده که ن و ده یکه نه خودا؟! ئایا نه وه مه نتیقه که عه قل و سه روشتی پاست و دروست قه بولی بکات؟! پاشان سیاخی گفتوگزان واتای دیکه هه لده گرن حاالی نه و بتانه ی که موشریکه کان ده یه رستن لیکدانه وه و روونی ده کاته وه، نهوانه توانای به رگری کردنی خۆیان نیه کاتیک ده سترێژی ده کریته سه ریان چ جای به رگری کردن له که سانی تر، نه وان گوێیان له هاواری که س نیه ، ئیتر بیدوینی و نه یدوینی نه نجامه که ی یه ک شته، پاشان قورئان بریار له سه ره وه ی نه و خودا ده ستردانه ده دات نهوانه (عِبَادُ امْثَالُکُمْ) واته نهوانه هاوشیوه ی ئیوه بهنده ن.

ناخو ئەوانەى دەیانپەرستن لەبەر چ شتیك دەیانپەرستن لا كاتیكدانەوان بەو
دەستەوسانییەوه دەیاننن؟!

ئەوان ھەرپەشەیان لە پیغەمبەر ﷺ دەکرد بەوێی کە ئەو خودا دەستکردانە زیانی پێ دەگەیەنن لە ئەنجامی ھێرش کردنە سەریان-خودای گەورە پێی دەفرموی: -ئەی محمد پێیان بلی: - پیلانەکانتان ئاشکرا بکەن ئەو پیلانانەی کە ھەرپەشەیی پێ دەکەن و دوا مەکەوێن واتە خاوەخواوە مەکەن و نیشانم بدەن بزانم خواکانتان حیاان لە دەست دیت؟

۴- له به لگه پوون و ناشکراکان له سەر تاک و ته نهایی و په روهدگارښتی خودا و دروی موشریکه کان له وهی که دروستی ده کن و هه ولای بو ده دن - جگه له وهی که باسما ن کرد- نه و به لگهی که (إبراهیم) (علیه السلام) خستییه به رده ست گه له که ی کاتیك مشت و مپی له گه ل ده کردن له سەر شهریک بو خودا قه راردانیان وه بیړی ده هینانه وه له و به لگه ناشکرایانه ش له سەر پوچه لای نه و خودایانه ی که ده پهرستن نه وه یه که هیچ کاریگه ربه کیان نه و نه ویش لایان ناترسئ و گوئسیان بی نادات.

208

(إبراهيم) (عليه السلام) داوا له گه له که ی ده کات که له پښه به بته کانیانه وه پیلانیکې
 بډ بگڼن نه گهر توانای پیلانیا هه یه، داواشده کات که په له بکن له جی به جی کردنیداو
 با چاوه پښ نه کهن، وهک خودای گه وره ده فهرموئ: ﴿وَحَاجُّهُ قَوْمُهُ قَالِ اَتُحِبُّ جُرْحِي فِي اللَّهِ
 وَقَدْ هَدَنْيَ وَلَا أَخَافُ مَا تُشْرِكُونَ بِهِ إِلَّا أَنْ يَشَاءَ رَبِّي شَيْئًا وَسِعَ رَبِّي كُلَّ شَيْءٍ عِلْمًا أَفَلَا
 تَتَذَكَّرُونَ ﴿٨٠﴾﴾ (الانعام)، (که چي قه ومه ناله باره که شی) که وتنه موجد له و
 ده مه ده می دږی (له وه لایمیاندا ئیبراهیم وتی): ئایا ئیوه ده رباره ی خوی (تاکو ته نها)
 له گه ل مندا ده مه ده می و موجد له ده کهن؟ له کاتیکدا نه و به پاستی هیدایه تی داوم و
 پښازی پاستی نیشاندوم و ناشترسم له و شتانه ی که ئیوه ده یکه نه به شریکی خوا
 (چونکه ناتوان زیانیکم پی بگه یه نن) مه گهر ویستی په روه ردگاری له سه ربیت و بیه ویت
 شتیکم به سردها بهینیت، په روه ردگارم به زانست و زانیاری هه موو شتیکی گرتوته وه، ئایا
 نه وه بیرناکه نه وه و یاداوهری وهرناگرن؟

نم به لکه هاوشتیوهی هه مان به لکه یه که هود پیغه مبر (عليه السلام) هیئایه وه بډ
 گه لی (عاد) خودای گه وره له سر زمانی نه و ده فهرموئ: ﴿إِنْ نَقُولُ إِلَّا أَعْرَضَكَ بَعْضُ
 إِلَهَيْنَا إِسْمُهُ قَالَ إِنِّي أَشْهَدُ أَنَّ اللَّهَ وَاشْهَدُوا أَنِّي بَرِيءٌ مِمَّا تُشْرِكُونَ ﴿٥١﴾﴾ (هود) مین دویو فکدونی جیمعا ئر لا
 نُظَرُونَ ﴿٥٥﴾﴾ (هود)، ئیمه هیچ نالین نه وه نه بیت: وا دیاره هندی له خواکانمان
 به خراب ده ستیان لی وه شانددویت!! هود وتی: دهی من به پاستی خوا ده کم به شایه
 و ئیوه ش به شایه بن که بیگومان من به ریم له وهی ئیوه ده یکه نه شریک و هاوه ل بډ
 خوا... جگه له خوا خوتان به په رستراوه کانتانه وه فیل و پیلانم لی بکن هر هه مووتان،
 که واپو ورن هه مووتان کوبینه وه و نه خشه بکیشن بډ له ناو بردنم، پاشان مؤله تیشم
 مه دهن! ...

هاوشیوهی نهویش که دهفه رموی: ﴿... قُلْ ادْعُوا شُرَكَاءَكُمْ ثُمَّ كِيدُوا فَلَا تُنْظِرُونَ﴾ (۱۹۵) (الاعراف)، نهی محمد! بییان بلی: داوا له په رستراوه کانتان بکن و چیتان له دهست دیت له پیلان گتیران بیکن و مؤله تم مه دن...

واته :- له ریگهی خودا کانتانه وه داوای پستیوانی بکن له دزی من و بۆ چاو تروکاندنیکیش دوا مه کون و هه مووه وله کانتان بخنه کار ، بویه پاش نه وه دهفه رموی: ﴿إِنَّ وَلِيََّ اللَّهِ الَّذِي نَزَّلَ الْكِتَابَ وَهُوَ تَوَكَّلُ الصَّالِحِينَ﴾ (۱۹۶) (الاعراف)،

(هه روه ها بلی): به پاستی پشت و په نای من نه و خوا به یه که قورثانی دابه زاندوه و له کاتی کدا نه و زاته سه په رشتی چاکان و پاکان ده کات.

واته :- خوادام به سه که پستیوانم بی و بۆ لای نه و ده گه پیمه وه، نه و چاودیریکه رمه له دنیاو دوا پوژداو له هه موو کاریکی باشدا.

۵- قورثان داوا له و موشریکانه ده کات که هه مان چه شنی خودا شتانی ک ده په رستن له بهرام بهر خودادا باباسی بکه نکى فه رمانی پی کردوون و پینمونی کردوون بۆ نه م کاره؟! یاخود کی بانگی کردوون بۆ په رستنی نه و خودانه؟! یاخود نه م کاره پیشنیاری خویانه بۆ خویان؟! نایا به لگه و هوکاریک یان پووونکرده وه به کیان هه به له سر نه وه ی که ده یلین ، یان نه وه تا کتیبیکیان له به رده سته له و کتیبانه ی که بۆ پیغه مبه ران (علیهم السلام) دابه زیوه و فرمانیان پی ده کات به په رستنی نه و بت و په یکه ران؟! خودای گه وره له م باره یه وه دهفه رموی: ﴿قُلْ أَرَأَيْتُمْ مَا تَدْعُونَ مِنْ دُونِ اللَّهِ أَرُونِي مَاذَا خَلَقُوا مِنَ الْأَرْضِ أَمْ لَهُمْ شِرْكٌ فِي السَّمَوَاتِ أَتُنَبِّئُونَ بِكِتَابٍ مِنْ قَبْلِ هَذَا أَوْ أَنْشَرُوا مِنْ عِلْمٍ إِنْ كُنْتُمْ صَادِقِينَ﴾ (۱۹۷)

(الاحقاف)، نهی محمد ﷺ هه و آل م بده نی: نایا سه رنجتان داوه له و شتانه ی که له جیاتى خوا ده یان په رستن و، هاناو هاواریان بۆ ده بن ؟ باشه ناخر نه وانه چ شتیکیان له زه ویدا به دیه پتاوه، با پیشانم بده ن! ... یاخود نه وانه له هه لاسورانی ناسمانه کاند ا هیچ هاو به شی

وہاؤکاریہ کیان مہیہ؟! .. (نگر دہ لئین: بہ لئ) دہ کہ واتہ کتیبیککی ئاسمانیم نیشان بدہن کہ پیش ئم قورئانہ بؤتان ہاتبیت، یان دیاردہیہ کی زانستی لہو پووہ وہ بیسہ لمینیت نگر ئوہ راست دہ کہن

هـ روهـا دهـه رموى: ﴿ اَمْ لَمْ سَلِّمْ يَسْتَعْمُونَ فِيْهِ قَلِيَّاتٍ مُّسْتَعْمِلُ سُلْطَانِيْنِ مُّبِيْنِ ﴾ (٢٨)

(الطور)، یان ئه وانه په یزده یان هه یه و پیاویدا سه رده که ون، تا گوئی له نه نیه کانی ئاسمان بگرن ؟! ده با گوینگره کانیان به لگه یه کی ئاشکرا په یدا بکه ن (ئه وسا مله جه ری بکه ن).

واته با ئه و كه سانهی كه گوئیان بۆ ده گیری به لگه یه کی ئاشكرا بهینن بۆ
 راست كردنه وهی هه ئو یسته كانیان، بیگومان هیچ پێگایه کیسییان نیه بۆ ئه وه چونكه
 له سه ر ه یجن و به لگه سیان به دهسته وه نیه بۆیه خودای گه و ره له جیگایه کی تر دا له سه ر
 زاری هاوه لانی ئه شكه و ت كه باس له شه ر یك بۆ خوا قه رار دانی گه له كه یان كرد وتیان:

﴿ هَؤُلَاءِ قَوْمُنَا اتَّخَذُوا مِنْ دُونِهِ ءَالِهَةً لَوْلَا يَأْتُونَ عَلَيْهِمْ بِسُلْطَانٍ بَيِّنٍ فَمَنْ أَظْلَمُ مِمَّنِ

أَفَتَرَىٰ عَلَى اللَّهِ كَذِبًا ﴿٥٥﴾ (الكهف)، ئا ئه وانه قه ومه که ی خۆمانن (له پێیان ی راست لایانداهه له جیاتی خواناسی) شتی تریان کردووه به خوای خۆیان، ده با به لگه یه کی ئاشکراش به یزن له سهریان، جا کی سته مکار تره له وه ی که درو بو خوا مه لده ستیت؟!

واته بڼ پښت راستگرډنه وهی نه وهی که دهیلین ناکړی به لگه یه کی راست و ناشکرا
بخنه یوو؟! به لثم نه وان درقنن و سته مکارن له وه که دهیلین.

بەگورتى:

- ئايا دەكرى ئەم بونەوەرە مەزىنە بەبى بەدەيتنەرىك بەدەيتنەرايىت ئەى مرۆڭ لەم

بونەوەرەدا بەدەيتنەراون يان بەدەيتنەرن؟!

- ئەگەر دروست بوونى بونەوەر بەبى بەدەيتنەرىك مستحيل بى، ئىتر چۆن وا

بىردەكەنەو كەلەلايەن چەن خودايەكەو بەدى ھىتراوہ؟! وپراى ئەوہى ئەو خودايانە

بۆ خۆيان دەستكردى مرۆڭن.

- بت و پەيكەرەكان دەسلەتايان بۆ بەرگرى كردن لە خوشيان نيە ، ئىتر چۆن دەبنە

تكاكار لای خودا بۆ ئەو كەسانەى كە دەيان پەرستن؟!

گومانی شه شه م

بانگه شه کردن بۆ نه وهی که خودا (جل جلاله) مه سیحی کوری مه ریه مه (۲۱)

ناوهرۆکی گومانه که:

گاواره کان به هاو نرخیکی زۆر بۆ عیسای کوری مه ریه م (علیها السلام) داده نین که نه و بهنده یه که له بهنده کانی خودا و دروستکراویکه له دروستکراوه کانی بانگه شه ی نه وه ده که ن که نه و خۆی خودایه ، به رزی و گه وره یی بۆ خودا له وهی که ده یلّین ، پیده چیت نه و هۆکاره ی نه و وه م و خه یاله ی لای نه وان دروست کردبیت نه و موعیزانه یه که خودا له سه ر دهستی نه و جی به جیی کردوون: له زیندوکردنه وهی مردوو، چاککردنه وهی که پوگول.

به هه مان شیوه موعیزه ی له دایک بوونیش له دایک به بی باوک.

خودا (جل جلاله) ده فرموی: ﴿وَقَالَتِ الْيَهُودُ عِزُّنَا ابْنُ اللَّهِ وَقَالَتِ النَّصَارَى الْمَسِيحُ ابْنُ اللَّهِ ذَلِكَ قَوْلُهُمْ بِأَفْوَاهِهِمْ يُضَاهِئُونَ قَوْلَ الَّذِينَ كَفَرُوا مِنْ قَبْلُ قَالَهُمْ اللَّهُ أَنْ يَأْتِيَهُمْ قَوْلٌ مِّنْ رَبِّهِمْ لِيُزِيلَهُمْ عَنْ قُلُوبِهِمْ﴾ (التوبة).

جوله که وتیان: عوزه ی کوری خوایه، گاواره کانیش وتیان: مه سیح کوری خوایه!! نا نه و بوختانه (نابه جییانه) قسه ی نه وانه و به ده م ده یلّین و لئی تیناگه ن (بیریک ناکه نه وه، تیا فکرن) نه و گوفتاره یان لاسایی کردنه وهی نه وانه یه که پیتشت بۆ باوه پ بوون (له وه دا که ده یانوت فریشته کان کچی خوان)، ده ک به کوشت چن و خوا له ناویان به ریت، ناخر نه م بوختانه ناره وایانه چۆن هه لده بهستن.

۲۱- الأیتان اللتان وردت فیهما الشبهة: (المائدة ۱۷ - ۷۳). الآيات التي ورد فيها الرد على الشبهة (المائدة ۱۷) ، مريم (۳۰) ، ال عمران (۵۹ - ۶۴). ((أكنوبة ألوهية عيسى)) طالع: الشبهة السابقة والثمانين من الجزء العاشر (الأنبياء والرسل ۳). وفي (إبطال القرآن الكريم لاعتقاد النصارى ألوهية عيسى ومريم)) طالع: الشبهة الحادية والستين، من هذا الجزء. وفي ((تهافت الاستدلال بخلق عيسى للطبر على ألوهية)) طالع: الشبهة الثامنة والثمانين، من الجزء العاشر (الأنبياء والرسل ۳).

رینگاکانی پوچه نکرده وهی گومانه که:

- ۱- نهم بانگه شه گه وره ترین به لگه یه له سهر گومرای و نه فامی گا وره کان.
- ۲- بریاردانی مه سیح (علیه السلام) له سهر به ندایه تی خوی بۆ خودا (جل جلاله) له سهر لانگه که ی و له پۆژی دوایدا، گه واهیده رن له سهر نه و بو هتانه یان.
- ۳- مه سیح (علیه السلام) په یامبه ری خودایه و خواردن ده خوات هاوشیوه ی دروستکراوه کانی تره نیتر چۆن ده بیته خودا؟!
- ۴- هیچ کهس توانای پتگری کردنی نیه له خودا نه گهر بیه ویت مه سیح و دایکی و نه وانه شی له سهر زه ویدان له ناویان بیات.
- ۵- نه و شته سه یرو سه مه رانه ی له سهر ده سستی عیسا (علیه السلام) پووینداوه به فرمان و چاودیری خودا بووه بۆ به راست گتیرانی پیغه مبه رایه تی نه و ، نه و شتانه ده ستردی عیسا (علیه السلام) نه بوون نه وهس له سهر زاری خوی که له قورئاندا هاتووه .
- ۶- هاوشیوه ی عیسا (علیه السلام) له موعجیزه ی دروستکردنیدا هاوشیوه ی ئاده م پیغه مبه ره (علیه السلام) له کاتی کدا کهس باسی خوایه تی ئاده م (علیه السلام) ناکات.

دریزه ی بابته که:

یه که م: نهم بانگه شه به لگه یه له سهر گومرای گا وره کان.

نهم بانگه شه یه کیکه له ئابروویه ره کانی خاوه ن په یامه ئاسمانیه کان له گا وره کان کۆمه لیک له وانه که (یه عقوبیه کانن)^(۳۳) ده لئین : مه ریه م خودایه کی به دنیا هیناوه .

۳۳- یعقوبیه: فرقة من النصاری، وهم أتباع یعقوب البرادعی الذي عاش في الشام في القرن السادس الميلادي، ويقولون باتحاد اللاموت والناسوت ويعرفون بـ (أصحاب الطبيعة الواحدة).

(مولکانیه کانیش)^(۲۳) ده لَئِن : خودا له عیسادا تواو ده وه و بوونه ته زاتیک ، خوداش (جل جلاله) له سهر زاری عیسا (علیه السلام) وه لأمیان ده داته وه و ده فه رموی: ﴿لَقَدْ كَفَرَ الَّذِينَ قَالُوا إِنَّ اللَّهَ هُوَ الْمَسِيحُ ابْنُ مَرْيَمَ ۚ وَقَالَ الْمَسِيحُ يَبْنَىٰ إِسْرَءِيلَ ۖ اعْبُدُوا اللَّهَ رَبِّي وَرَبَّكُمْ ۚ إِنَّهُ مَن يُشْرِكْ بِاللَّهِ فَقَدْ حَرَّمَ اللَّهُ عَلَيْهِ الْجَنَّةَ وَمَأْوَهُ النَّارُ وَمَا لِلظَّالِمِينَ مِن أَنْصَارٍ﴾ (المائدة)، سویند به خوا به پراستی، نه وانه بی باوه پ بوون که وتیان: خوا هر مه سیحی کوپی مریه مه (به مرجیک) مه سیح وتوویه تی: نهی نه وهی ئیسرائیل، نه و خوابه بپهرستن که پهره ردگاری من و پهره ردگاری ئیوه شه و دلنیا بن نه وهی شهریک و هاو به ش بۆ خوا پریار بدات، نه وه بیگومان خوا به هه شتی له سهر حه رامکردوه و شوین و جیگا و سهره نجامی ناگره، نه وسا نه وسته مکارانه هیچ جوړه پشتیوانیکیان نی به (که س ناتوانیت فریایان بکه ویت).

نه وه تا عیسا (علیه السلام) خوی وه لأمیان ده داته وه به م وتانه ، ئیتر چۆن بانگه شهی خودایه تی ده دهنه پال که سیک که خوی دان وه دا ده نیت که به ندهی خودایه هاو شیوهی نه وان؟! نه وه به لگه یه کی سه لمینه ره له سهر خراپی قسهی گاوه کان ، چونکه نه و (علیه السلام) جیاوازی نه کردوه له نیتوان خوی له به رام بهر که سانی تردا و نه ویش به نده یه که له به نده کانی خودا (جل جلاله).

بۆیه یه که م وشه که درکاندی و له سهر زاری (علیه السلام) هاته ده ری کاتیک که له لانه که یدا بوو: ﴿قَالَ إِنِّي عَبْدُ اللَّهِ ؕ آتَنِي الْكِتَابَ وَجَعَلَنِي نَبِيًّا ۖ﴾ (مریم)، (ئینجا مندالی ساوا هاته گفت و به دهنه ناسکه که ی) وتی: به پراستی من به ندهی خوا، کتیبی ئینجیلی پی به خشیووم و کردوومی به پیغه مبه ری خوی، نه یگووت من خودام، یان کووری خودام، به لکو به ندایه تی خوی بۆ خودا چه سپاندو پیغه مبه رایه تیش بۆ خوی.

۲۳- الملکانیه: فرقة أخرى من النصارى =، وهم أتباع ملك الروم، وهم يقولون ان الله اسم ثلاثة معان، وان المسيح له طبيعتان: طبيعة بشرية وطبيعة إلهية (ناسوت ولاهوت).

دووم: برپاردانی مه‌سیح (علیه السلام) له‌سه‌ر به‌ندایه‌تی خۆی بۆ خودا (جل جلاله) :

خودا (جل جلاله) له‌پۆژی دوایدا پرسیار له‌ مه‌سیح ده‌کات له‌به‌رده‌م هه‌موو دروستکراوه‌کانیدا به‌ ئاماده‌بوونی ئه‌وانه‌ی عیساو دایکیان به‌ دوو خودا داناوه‌ جگه‌ له‌ خودای پاسته‌قینه و پیتی ده‌لێت له‌ کاتی‌کدا خۆی زاناو ئاگاداره به‌ وه‌لامه‌که‌ی:

﴿وَإِذْ قَالَ اللَّهُ يٰعِيسَى ابْنَ مَرْيَمَ ءَأَنْتَ قُلْتَ لِلنَّاسِ اتَّخِذُونِي وَأُمِّي آلِهَتَيْنِ مِنْ دُونِ اللَّهِ قَالَتْ سُبْحَانَكَ مَا يَكُونُ لِي أَنْ أَقُولَ مَا لَيْسَ لِي بِحَقِّ إِنْ كُنْتُ قُلْتُهُ فَقَدْ عَلِمْتَهُ تَعْلَمُ مَا فِي نَفْسِي وَلَا أَعْلَمُ مَا فِي نَفْسِكَ إِنَّكَ أَنْتَ عَلَّامُ الْغُيُوبِ ﴿١٣١﴾ مَا قُلْتُ لَهُمْ إِلَّا مَا أَمَرْتَنِي بِهِ أَنْ أَعْبُدُوا اللَّهَ رَبِّي وَرَبَّكُمْ وَكُنْتُ عَلَيْهِمْ شَهِيدًا مَّا دُمْتُ فِيهِمْ فَلَمَّا تَوَفَّيْتَنِي كُنْتُ أَنْتَ الرَّقِيبَ عَلَيْهِمْ وَأَنْتَ عَلَى كُلِّ شَيْءٍ شَهِيدٌ ﴿١٣٢﴾﴾ (المائدة)

کاتی‌کیش خوا (هه‌ر له‌ قیامه‌تا) فه‌رمووی: ئه‌ی عیسا‌ی کو‌پی مه‌ریه‌م، ئایا ئه‌وه‌تۆ به‌خه‌لکیت وتوه: منیش و دایکیشم به‌ دوو خوا دابنێن له‌ خوار خوای په‌روه‌ردگاره‌وه؟ عیسا له‌ وه‌لامدا وتی: پاک‌ی و بی‌گه‌رد‌ی و بی‌هاوه‌لی شایسته‌ی تۆیه، بۆم نیه من شتی‌ک بلێم بۆ خۆم که‌ مانی من نه‌بی‌ت؟! (چۆن‌ه‌ق به‌خۆم ده‌ده‌م شتی وا بی‌ت به‌ زارمدا؟!)

خۆ ئه‌گه‌ر شتی وام و تبی‌ت ئه‌وه به‌پاستی تۆ ده‌یزانیت و لی‌ت شاراوه‌ نیه، چونکه‌ تۆ ده‌زانیت به‌هه‌رچی له‌ دل و ده‌رووندا هه‌یه، به‌لام من نازانم به‌وه‌ی که‌ له‌ ده‌ریای علم و زانستی بی‌ پایانی تۆدا هه‌یه، چونکه‌ به‌پاستی هه‌ر تۆ زانا و شاره‌زای نه‌ینی و په‌نهانی.

(بی‌گومان تۆ چاک ده‌زانیت): من هه‌یج شتی‌کم پی‌ نه‌وتوون جگه‌ له‌وه‌ی که‌ تۆ فه‌رمانت پێداوم، ئه‌ویش ئه‌وه‌یه: ته‌نها خوا بپه‌رستن که‌ په‌روه‌ردگاری من و په‌روه‌ردگاری ئێوه‌شه و من شایه‌ت بووم به‌سه‌ریان‌ه‌وه هه‌تا له‌ناویاندا بووم، ئینجا کاتی‌ک منت مران و گیانت کیشام، ئیتر ئه‌وه هه‌ر خۆت چاودێر و ئاگادار بوویت لێیان و هه‌ر تۆش شایه‌تیت به‌سه‌ر هه‌موو شتی‌که‌وه.

له (التحریر و التنبؤ) دا هاتووو دهلی : ﴿وَإِذْ قَالَ اللَّهُ يَحْيَى ابْنُ مَرْيَمَ أَأَنْتَ قُلْتَ لِلنَّاسِ اتَّخِذُونِي وَأَخِي آلِهَةً مِنْ دُونِ اللَّهِ...﴾ (المائدة) ، وتهیه که له رۆژی دوایدا دهیلنیت،
 نه مهش بنه مای تیکشکاندنی گاوردنه داوی نه وهی له تیکشکاندنی جوله که کان ته واو
 بوو، تیکشکاندنی گاوردنه کان له م نایه تانه دا جیگه ی مه بهسته له م نایه تانه دا که
 ده فهرموئ: ﴿يَوْمَ يَجْمَعُ اللَّهُ الرُّسُلَ فَيَقُولُ مَاذَا أُجِبْتُمْ قَالُوا لَا عِلْمَ لَنَا إِنَّكَ أَنْتَ عَلَّمُ الْغُيُوبِ﴾ (المائدة) ، رۆژیک دیت، خوا هه موو پیغه مبه ران کۆرده کاته وه، نیجا پییان
 ده فهرموئیت: چۆن وه لامتان درایه وه و خه لکی مه لویستیان چۆن بوو به رامبه رتان؟ تا چ
 پادهیه ک هاتن به ده متهانه وه؟ (له سامناکی نه و پۆژه و به هۆی دلتیاییان له زانیاری بی
 سنووری خواهی) وتیان: ئیمه نازانین و هیچ شاره زاییه کمان نیه، به راستی خوایه تو هه
 خۆت ناگات له هه موو نهی و شاراو هکانه و به هه موو په نهانیك ده زانییت.
 پرسیارکردن لیره دا وه ک هه مان پرسیارکردنه له پیغه مبه ران (مَاذَا أُجِبْتُمْ) خودا بۆ
 خۆی ده زانییت که عیسا (علیه السلام) نه وهی نه گوتوو، به لām دهیه ویت درۆی
 بیباوه پانی گاوردنه بکات. وانا که سی نه وهیه نه و خۆی خاوه نی نه و قسه نه بوایه ،
 نیتر هیچ بیانویک نیه بۆ نه وی ده یلن، چونکه نه وان و نیشانی ده دهن که شوین قسه و
 رینماییه کانی عیسا ده که ون ، نه و گهر نه و قسه ی بگردایه ده یووت: من و دایکم بکه نه
 خودا ، بۆیه دهسته وازه که به م دوو زاراو ههاتوو له نایه ته که داو مه به ستیش به خه لک
 شوینکه وتوانی ناینه که یه تی. وه لāmی عیسا (علیه السلام) که ده لی: (سُبْحَانَكَ) پاک و
 بیگهردی بۆ خودا له ناوه پۆکی نه و قسانه دا نه سه لمین، ده ستپیشخه ری کردنی له پاک
 پاگردنی خودا زۆر گرنه گتره له ته به پاگردنی خۆی، چونکه نه گهر خودا به پاک پاده گری
 له وکاره ، گومانی تیدانییه که هه رگیز فرمان به وکاره ناکات که بریتیه له پیشه کییه ک
 بۆ پاکانه پاشان ته به پای خۆی ده کات فهرموئ: ﴿مَا يَكُونُ لِي أَنْ أَقُولَ مَا لَيْسَ لِي بِحَقِّ﴾ (المائدة)

پرستهي : (مَا يَكُونُ لِي) دهسٽپيڪه ره و هيه چونكه وه لامي پرسياره وه پرستهي : (سُبْحَانَكَ)
 ناماده كارييه، وه كه دهلي : (مَا يَكُونُ لِي) موباله غهيه له ته به پاكردني خوي له وه، واته :
 شتيك كه مافي من نيه من قسم نيه له سهرې، پيتي (لام) له نايه ته كه كه ده فره موي :
 (مَا يَكُونُ لِي) بو ليكولينه وه هيه، واته مافي نه وه م نيه كه بيليم، هم به هيزترو كاريگه رتړه
 له وه ي كه بفرموي : نه م وتووه چونكه نه وړه تي كړدو ته وه كه مافي نه و قسه يه ي
 هه بيت .

پيتي (بي) له نايه ته كه دا (يحي) زياده هيه له خه بري (ليس) بو دلنيايي نكولي لي كړدن
 كه (ليس) ناماړه ي له سهر كړدوه . نه وه ي له و فره موده ودرده گيري له زانستي كه لامدا
 نه وه به دلنيايي نه و كاره مافي نه و نيه چونكه نكولي ده كات كه پڼگي پي بدرئ و ته يه ك
 بلت كه مافي نه و نيه و ده زاني كه نه و مافي نه وه ي نيه و هر له بهر نه وه شه كه نه وه ي
 نه گوتووه، هم ده دلنيا كړدنيكه له و په پي ناستي په وانبږي و دلنيا كړدندا .

پاشان له ته به پاكردني خويدا (عليه السلام) بلندتر ده بيته وه و ده فره موي : (إِنَّ كُنْتُ
 قُلْتُهُ فَقَدْ عَلِمْتَهُ) پرسته كه دهسٽپيڪه ره و هيه چونكه به لگه و نيشانه يه له سهر
 ناوه پوكي پرسته كه ي پيشوو، وه ك پونكردنه وه يه بويه دريژهي پيداوه و به لگي
 هيناوه ته وه له سهر نكولي كړدن له وه كه وتبيني و خودا ناگاداره كه نه و نه يگوتووه ،
 نه وه ش نه وه ده هينتيته دي كه نه يگوتووه بويه بابه ته كه ي گيړاوه ته وه بو عيلمي خودا .
 هم ده وه و ته ي عه ره به كانه كه ده لين : خودا ده زاني كه نه مگوتووه له بهر نه وه
 فره موي : (تَعْلَمُ مَا فِي نَفْسِي) پرستهي (تَعْلَمُ مَا فِي نَفْسِي) پونكردنه وه يه بو پرستهي
 مه رج (شرط) : (إِنَّ كُنْتُ قُلْتُهُ فَقَدْ عَلِمْتَهُ) بويه دريژهي پييده دات ... و تاكه ش ليړه دا
 نه وه يه ده زاني بيروبو چونم چونه ، واته : ده زاني چي ده زانم چونكه معلومه كه نه فس
 جيگه و شويني زانسته كانه .

وهه فرموده‌ی : (وَلَا أَعْلَمُ مَا فِي نَفْسِكَ) په‌څه‌گرتنیکه سرچاوه‌ی گرتوه له (تَعْلَمُ مَا فِي نَفْسِي) به مه‌به‌ستی کوکړنه‌وه‌ی هردوکاره‌که له یه‌ک کاتدا و له هه‌موو حاله‌تیکدا، نه‌و‌ه‌ش موباله‌غه‌کړنه له پاک راگرتندا و کاریگری نیه له‌سه‌ر ته‌به‌ر‌ابوون و پزگاربوون ، بویه نه‌و (واو)ه (واو)یکې په‌څه‌گرانه‌یه ، وهه فرموده‌ی (إِنَّكَ أَنْتَ عَلَّامُ الْغُيُوبِ). عیله‌ته بۆ فرموده‌ی : (تَعْلَمُ مَا فِي نَفْسِي) بویه (إِنْ)ه‌ی هی‌ناوه چونکه به‌که‌لکه بۆ پاساودان، به‌دلنای چوار نامرازی دلنیاکه‌ی تیدا کوکړدوته‌وه له‌گه‌ل‌رنگای ده‌ست به‌سه‌راگرتن : وهه پاناوی جیاکړنه‌وه که‌لکی بۆ ده‌ست به‌سه‌رداگرتنه. وهه (إِنْ) وهه شیوه‌ی ده‌ست به‌سه‌رداگرتن، و کوکړنه‌وه‌ی نادیاره‌کان، ونیشانه‌ی سه‌رسورپمالج پاش نه‌وه‌ی عیسا (علیه السلام) ته‌به‌پای کرد له‌وه‌ی کهه فرماني کردبې به‌نومه‌ته‌که‌ی به‌و‌شته کهه خستیانه پالی و بویان دروستکرد، پونیکرده‌وه کهه به‌پیچه‌وانه‌ی نه‌وه کهه فرماني پیکردون به‌و‌شیوازه‌ی کهه خودا فرماني پیکردوه فرموی (مَا قُلْتُ لَهُمْ إِلَّا مَا أَمَرْتَنِي بِهِ) فرموده‌ی : (إِنَّمَا قُلْتُ لَهُمْ إِلَّا مَا أَمَرْتَنِي بِهِ) به‌رزبونه‌وه‌یه له وه‌لام.

به‌پله‌ی ده‌ست پیکړنه‌وه‌ی وه‌لامی به‌که‌م، نه‌و (مَا يَكُونُ لِي أَنْ أَقُولَ مَا لَيْسَ لِي بِحَقٍّ) وه‌لامه‌که‌ی لی‌رده‌ا ناشکرا ده‌کات، چونکه پرسیار له وته‌یه‌ک ، واته سنورم تینه‌په‌پاندوه له‌وه‌ی کهه فرمانت پی‌کردوم به‌گه‌یاندنی.

و (إِنْ) پونکړنه‌وه‌یه بۆ (أَمَرْتَنِي) چونکه فرمانکردن واته‌ی وته‌ی تیدایه جگه له پیته‌کانی، وهه رسته‌ی (اعْبُدُوا اللَّهَ رَبَّكُمْ) لیکدانه‌وه‌یه بۆ (أَمَرْتَنِي) . به‌لام وشه‌ی (أَمَرْتَنِي) هه‌ل‌ب‌ز‌دراوه به‌سه‌ر وشه‌ی (قلت لی) له‌به‌ر نواندنی پ‌یزو‌گه‌وره‌یی زیاتری تیدایه.

پاشان ته‌به‌پای کرد له‌وانه‌ی شوینی کهه وتوون و فرموی : (وَكُنْتُ عَلَيْهِمْ شَهِيدًا مَا دُمْتُ فِيهِمْ) واته : بینه‌رو چاودیربووم به‌سه‌ریانوه له‌وه‌ی قسه‌یه‌کی ناوا نا‌قولا بکه‌ن به‌و

مانایه ی : که تۆ منت مراند وه فا به ربه ستیک بوو له نیتوانماندا و من بۆم نه بوو پێگری له گومرا بونیان بکه م له بهر نه وه فه رموی : (كُنْتَ أَنْتَ الرَّقِيبَ عَلَيْهِمْ) لیره دا پاناوی جیا کردنه وه ی هیناوه که به لگه یه له سه ر کورت کردنه وه، واته : تۆ چاودێری یوی نه ک من . چونکه له نیتوان من و دنیا دا په یوه ندی نه ما .

به و واتایه ی : تۆ خۆت ئاگاداری به حالیان و هه رکاتی بیه و ی که سێکیان بۆ ده نیتری بۆ پێنمایێ کردنیان . بێگومان (محمد) ی بۆ ناردن و پێنمایێ کردن به هه موو شیوازه کانی پێنمایێ کردن و نه و په ری پێگا کانی گه یاندنی گرت به رو له دوا پۆژدا ده زانیتری حالیان چی به سه ردی .

سینهم : عیسا (علیه السلام) به نده یه کی دروستکراوو خۆراکی خواردوووه :

قورئانی پیرۆز دوباتیکریۆته وه که عیسا (علیه السلام) په یامبه ره و پیش نه ویش په یامبه رانی تر هه بوون، نه و به نده یه کی دروستکراوه له به نده کانی خودا، هه روه ها دایکی پاستگو بووه خواردنیان خواردوووه و پێویستیان پێی بووه، وه ک ده فه رموی: ﴿مَا الْمَسِيحُ ابْنُ مَرْيَمَ إِلَّا رَسُولٌ قَدْ خَلَتْ مِنْ قَبْلِهِ الرُّسُلُ وَأُمُّهُ صِدِّيقَةٌ كَانَا يَاكُلَانِ الطَّعَامَ أَنْظَرْ كَيْفَ بُنِيتُ لَهُمُ الْآيَاتِ ثُمَّ أَنْظَرُ أَنْتُمْ يَوْفَكُونَ ﴾ (المائدة) مه سیحی کوپی مه ربه م هیه شتیک نی به (نه خوا به و نه کوپی خوا به) جگه پێغه مبه ریکی خوا نه بیّت، به پاستی پیش نه و چه نده ها پێغه مبه ری تریش پابوردوون، دایکیشی ئافره تیکی زۆر پاست و پاستگویه، هه ردوکیان خواردنیان ده خوارد (وه کو هه موو ئینسانێک) سه یر بکه و سه رنج بده (ئه ی محمد ﷺ)، ئه ی ئیماندار) چۆن هه موو فه رمان و به لگه یه کیان بۆ په وون ده که یه وه، له وه ودوا ته ماشاکا چۆن په ویان له حه ق وه رده چه رخیتریت و له پاستی لاده درێن.

نايا كه سيك حالي بهو شيوازه بيت نه گونجي بكريته خودا؟ نه كرى كه سيك بكريته
خودا كه پيويستى به خواردن بيت بؤ نه وهى جه ستهى به هيز بكات؟! خوداى
راسته قينه ده وله مهنده به رامبه ره مو شته كان ، پيويستى به هيچ نيه و هاوتاو
هاوشيوه نيه شاعيره كه ش چه ند جوان نه لى:

أَعْبَادَ الْمَسِيحِ لَنَا سُؤَالُ تُرِيدُ جَوَابَهُ مِمَّنْ وَعَاهُ
إِذَا مَاتَ إِلَهِهُ بِصُنْعِ قَوْمِ أَمَاتُوهُ فَمَا هَذَا إِلَهِهُ؟
وَمَلَّ أَرْضَاهُ مَا نَالُوهُ مِنْهُ؟ فَبُشِّرَاهُمْ إِذَا نَالُوا رِضَاهُ
وَأِنْ سَخِطَ الَّذِي فَعَلُوهُ فِيهِ فَقُوَّتُهُمْ إِذَا أَوْفَتْ قُوَاهُ
وَمَلَّ بَقِيَ الْوُجُودُ بِلَا إِلَهٍ سَمِيعٍ يَسْتَجِيبُ لِمَنْ دَعَاهُ؟
وَمَلَّ خَلَّتِ الطَّبَاقُ السَّبْعُ لَمَّا ثَوَى تَحْتَ التُّرَابِ، وَقَدْ عَلَاهُ
وَمَلَّ خَلَّتِ الْعَوَالِمُ مِنْ إِلَهٍ يُدَبِّرُهَا، وَقَدْ سُمِرَتْ يَدَاهُ؟
وَكَيْفَ تَخَلَّتِ الْأَمْلَاكُ عَنْهُ بِنَصْرِهِمْ، وَقَدْ سَمِعُوا بُكَاءَهُ؟
وَكَيْفَ أَطَاعَتْ الْخَشَبَاتُ حِمْلَ آلِ إِلَهٍ الْحَقُّ مَشْدُودًا قَفَاهُ؟
وَكَيْفَ دَنَا الْحَدِيدُ إِلَيْهِ حَتَّى يُخَالِطَهُ، وَيَلْحَقَهُ أَذَاهُ؟
وَكَيْفَ تَمَكَّنَتْ أَيْدِي عِدَاةِهُ وَطَالَتْ حَيْثُ قَدْ صَفَعُوا قَفَاهُ؟
وَمَلَّ عَادَ الْمَسِيحُ إِلَى حَيَاةٍ أَمْ الْمُحْيَى لَهُ رَبٌّ سِوَاهُ؟
وَيَا عَجَباً لِقَبْرِ ضَمَّ رَبِّهَا وَأَعْجَبُ مِنْهُ بَطْنٌ قَدْ حَوَاهُ
أَقَامَ هُنَاكَ تِسْعًا مِنْ شُهُورٍ لَدَى الظُّلُمَاتِ مِنْ حَيْضِ غِذَاهُ
وَشَقَّ الْفَرْجَ مَوْلُودًا صَغِيرًا ضَعِيفًا، فَاتِحًا لِلَّذِي فَاهُ
وَيَأْكُلُ، ثُمَّ يَشْرَبُ، ثُمَّ يَأْتِي بِالْأَزِمِ ذَاكَ، هَلْ هَذَا إِلَهِهُ؟
تَعَالَى اللَّهُ عَنِ إِفْكِ النَّصَارَى سَيُسْأَلُ كُلُّهُمْ عَمَّا افْتَرَاهُ

چوارم: چارهنوسی مسیح (عليه السلام) و دایکی بهدهست خودایه تهنها نهو چونی بویت بریار دمدات.

نه‌گەر خودا(جل جلاله) ویستی له‌سه‌ریی مسیحی کوری مه‌ریه‌م و دایکی له‌ناویات و نه‌وه‌شی له‌ناو زه‌ویدایه ، هیچ که‌س بۆی نیه ده‌ست تیوه‌ردان بکات له ویستی خودا(جل جلاله)، نه‌گەر که‌س توانای پیگری کردنی نه‌بوو له‌و(جل جلاله)له‌و شتانه ، که‌واته هیچ خودایه‌ک نیه جگه له الله وه هیچ په‌روه‌ردگاریک نیه جگه له‌و ، وه هیچ په‌رستراویکی پاسته‌قینه نیه جگه له‌و، نه‌گەر مسیح خودا بوايه وه‌ک نه‌وه‌ی که گاوه‌کان ده‌لێن نه‌بوايه توانای نه‌و کارانه‌ی هه‌بوايه، وه توانای لابردنی که‌مترین زیانی هه‌بوايه له‌سه‌ر خۆی ، وه نه‌یتوانیوه زیان له خۆی و دایکی دوور بخاته‌وه ، خودای گه‌وره ده‌فه‌رموی:

﴿لَقَدْ كَفَرَ الَّذِينَ قَالُوا إِنَّ اللَّهَ هُوَ الْمَسِيحُ ابْنُ مَرْيَمَ ۚ قُلْ فَمَنْ يَمْلِكُ مِنَ اللَّهِ شَيْئًا إِنْ أَرَادَ أَنْ يُهْلِكَ الْمَسِيحَ ابْنَ مَرْيَمَ وَأُمَّهُ، وَفِي الْأَرْضِ جَمِيعًا وَلِلَّهِ مُلْكُ السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضِ وَمَا بَيْنَهُمَا يَخْلُقُ مَا يَشَاءُ وَاللَّهُ عَلَى كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ ﴿١٧﴾﴾ (المائدة)،

سویند بیت بیگومان نه‌وانه بی باوه‌ر بوون که وتیان: به‌پاستی خوا، هه‌ر مسیحی کوپی مه‌ریه‌مه، (نه‌ی محمد ﷺ) پییان) بلی: نه‌گەر خوا بیه‌ویت مسیحی کوپی مه‌ریه‌م و دایکی و هه‌رچی له‌سه‌ر زه‌ویدا هه‌یه له‌ناوی به‌ریت، نه‌وه‌ کێ یه له به‌رامبه‌ر خواوه ده‌سه‌لاتی شتیکی هه‌یه؟ (که‌واته نه‌ویش و دایکیشی و نه‌و خه‌لکه‌ش به‌دیهنراوی خوان و له ده‌سه‌لاتی ده‌رنانچن، ئیتر به‌چ به‌لگه‌یه‌ک قسه‌ی وا نا‌به‌جێ ده‌که‌ن؟!، به‌مه‌رجیک) خوا زاتیکه هه‌رچی له ئاسمانه‌کان و زه‌وی و نیوانیاندا هه‌یه هه‌ر نه‌و خاوه‌نیانه، هه‌رچی بیه‌ویت دروستی ده‌کات (شتیکی ئاساییه نه‌و زاته مسیح بی باوک دروست بکات)، چونکه خوا ده‌سه‌لاتی هه‌یه به‌سه‌ر هه‌موو شتی‌کدا (هه‌موو شت لای نه‌و ئاسانه).

پہنچہم: موعیز مکانی مہ سیح (علیہ السلام) بہ ویستی خودا رویانداوہ۔

قورئانی پیرۆز له سه رزاری عیسا (علیه السلام) پونیکردۆته وه که ئه و موعجزانه ی که پویانداده له ڕینگه ی ئه وه وه (علیه السلام) به ویستی خودا بووه و عیسا هه یج دهستیکی نه بووه تیییدا جگه له وه ی له سه ر دهستی ئه و پویانداده ، خودا (جل جلاله) له سه رزاری عیسا (علیه السلام) ده فه رموی:

﴿ وَرَسُولًا إِلَىٰ بَنِي إِسْرَءِيلَ أَنِّي قَدْ جِئْتُكُمْ بِآيَاتٍ مِّن رَّبِّكُمْ أَنِّي أَخْلَقُ لَكُمْ مِنَ الطَّلِينِ كَهَيْئَةِ الطَّلِيرِ فَانْفُخْ فِيهِ فَيَكُونُ طَيْرًا يَلِذْنَ بِاللَّهِ وَأُزْبِثُ أَلْسِنَهُمَ وَالْأَنْبَرُومَ وَأُخِي الْمَوْتَىٰ يَلِذْنَ بِاللَّهِ وَأُنْبِثُكُمْ بِمَا تَأْكُلُونَ وَمَا تَدْخِرُونَ فِي بُيُوتِكُمْ ۚ إِنَّ فِي ذَٰلِكَ لَآيَةً لَّكُمْ إِن كُنتُمْ مُّؤْمِنِينَ ﴿١٩﴾ وَمُصَدِّقًا لِّمَا بَيْنَ يَدَيَّ مِنَ التَّوْرَةِ وَلَأُحْجِلَ لَكُمْ بَعْضَ الَّذِي حُرِّمَ عَلَيْكُمْ وَجِئْتُكُمْ بِآيَاتٍ مِّن رَّبِّكُمْ فَاتَّقُوا اللَّهَ وَأَطِيعُوا ۖ﴾ إِنَّ اللَّهَ رَبِّي وَرَبُّكُمْ فَاعْبُدُوهُ هَٰذَا صِرَاطٌ مُّسْتَقِيمٌ ﴿٢٠﴾ ﴾ (ال عمران)،

(له ئايندهدا پايدهگه يه نيت) به نه وهی ئيسرائيل كه من پيغه مبه ريكم، بۆ لای ئيوه
به وانه كراوم، به لگه و نيشانه يه كيشم پي به له لايه ن به رو ه ردگار تانه وه، (ئو ویش ئه مه يه
كه): من له قور شيوهی بالنده تان بۆ دروست ده كه م، ئينجا فووی پيدا ده كه م،
به فرماني خوا يه كسهر، ده بيته بالنده يه كي زيندوو و كویری زكماك و نه خووشي به له كيی
چاك ده كه مه وه به ويستی خوا و مردوو انیش زيندوو ده كه مه وه به فرماني خوا و هه والی
ئو و شتانه ی كه ده يخۆن و هه لئى ده گرن له ماله كانتاندا پيتان پاده گه يه نم، به راستی له و
شتانه دا به لگه و نيشانه هه يه بۆتان ئه گهر ئيماندارن. هه رو هه به راستدانه رى ئه و
ته وراته م كه له بهر ده ستمدايه، هاتووم بۆ ئه وهی هه نديك له و شتانه ی له سه رتان
هه رامكراوه (به فرماني خوا) هه لآلی بكه م و به لگه شم بۆ هيتان له لايه ن
به رو ه ردگار تانه وه (له سه ر راستی پيغه مبه رايه تيم) كه واته له خوا بترسن و فرمان به ردارى

من بن و به قسم بکن. به پاستی هر خوا په روه ردگاری منیش و ئیوه شه، که واته تهنه
 ئو به رستن و ملکه چی ئو بن، ئه مه یه پیبازی پاست و دروست.

قورئان گرنگی داوه به وه ی له سهر زاری مسیح (علیه السلام) بیگیتته وه وهك نه وه ی
 ته قدیر کرابوو له په نهانی خوادا کاتیک که مژده درایه مریه م ، و چۆن دواتر هاته دی
 له سهر زاری عیسا (علیه السلام)

که هر موعجیزه یه كه له و موعجیزانه ی که بۆی هیئاوون بۆ گومان له لایه ن خوداوه
 بووه ، وه باسی (بِإِذْنِ اللَّهِ) ی کردووه له دوا ی هر یه کیکیان به دیاری کراوی و به دریژی
 ، ړنگه ی نه داوه و ته کان ته واو ببی له کوتاییه که دا باسی (بِإِذْنِ اللَّهِ) ی کردووه وهك
 ئیحتیاتیک زیا تر.

وه له کوتای ثایه ته کاند ا ده فرموی: ﴿إِنَّ اللَّهَ رَبِّي وَرَبُّكُمْ فَاعْبُدُوهُ هَذَا صِرَاطٌ مُسْتَقِيمٌ

﴿٥١﴾ (ال عمران).

به و جوړه پيشه و امان عیسا (علیه السلام) حه قیقه تی تیپوانینی بیروباوه ړ ده کات که
 سه رجه م ثاینی خودای له سهر وه ستاوه ، ئو موعجیزانه ی که بۆی هیئاوون له لایه ن
 خو ځیه وه نه بوون، ئو توانای نیه به سه ریاندا چونکه مرقفه به لکو له لایه ن خوداوه بۆی
 هیئاوون و بانگه وازه که ی وه ستاوه له سهر بانگ کړنی خه لك بۆ له خواترسان و گوړپراپه لی
 کړدی. پاشان په روه ردگار یتی خودا بۆ خو ځی بۆ ئه وانیش یه کسان ی ده سه لمینی به
 دلنیا یی ئو په روه ردگار نیه به لکو به نده ی خودایه — وه بانگیان ده کات و هانیان ده دات
 بۆ به ندایه تی کړدی په روه ردگاری تاك و تهنه ا و به ندایه تی بۆ که س نیه جگه له خودا...
 و ته کانی به حه قیقه تیکی گشتگیر ده هیئی... تاك و ته نیای په روه ردگار و به رستن ی و
 گوړپراپه لی کړدی له فرمانه کانیدا و دوور که و تهنه وه له و شتانه ی ړنگه ی پینه دراوه نه وه
 ړنگای پاسته جگه له وه لاری و لادانه.

شه شه: نمونه ی عیسا (علیه السلام) وهك نمونه ی ئادهم وایه (علیه السلام).

قورئان حه قیقه تی عیسا (علیه السلام) ئاشکرا دهکات و دهفه رموی: ﴿إِنَّ مَثَلَ عِيسَىٰ عِنْدَ اللَّهِ كَمَثَلِ آدَمَ خَلَقَهُ مِنْ تُرَابٍ ثُمَّ قَالَ لَهُ كُنْ فَيَكُونُ﴾ (ال عمران)، به پاسنی نمونه ی دروست بوونی عیسا له لایه ن خواوه “ وهك نمونه ی ئادهم وایه كه له خاك دروستی كرد و له وه و دوا فه رمانی داو پئی وت: بیه (به ئینسان) ئه ویش بوو، (عیسا دایکی هه بوو، ئادهم دایك و باوكیشی نه بوو).

ئه گهر له دایکبوونی عیسا مایه ی سه رسوپمان بێت له به رامبه ر له دایکبوونی ئاساییدا، چ نامۆیه کی تێدایه کاتیک به راورد ده کریت به دروستکردنی ئادهم باوکی مرقفه کان؟! کاتیک ئه هلی کتاب به ربه ره کانی و مشت و مریان ده کرد له باره ی عیسا وه – به هۆکاری له دایک بوونه که ی جۆره ها داستان و خه یالان داده پرشت به هۆی ئه وه ی که به بی باوک له دایک بووه، ئه وانه هه ر خۆیان دانه نین به دروستکردنی ئادهم له قوپ، و به هۆی فوکردنی خودا بۆی له پۆخی خۆی ئه وه کردویه تی به م بونه وه ره مۆیه ... به بی ئه وه ی داستان و خه یال دابریژن له سه ر ئادهم وهك ئه و داستان و خه یالانه ی که بۆ عیسا یان دروست ده کرد... به بی ئه وه ی به ئادهم بلتین: که ئه و سروشتی لاهوتی هیه، له کاتیکدا ئه و بنه پهرت په چه له که ی که ئاده می پیا تپه ریوه و بووه ته مرقفیک هه مان بنه پهرت و په چه له که که عیسا ی پی له دایک بووه به بی باوک، ئه ویش توخم و په گه زی فوپی دا کردنی ئیلاهییه له میش و له ویشدا که ئه ویش وشه ی (کُنْ) ه ئیتر ئه و سته ی که خودا بیه وی دروست ببی دروست ده بی (فیکُونْ). به و شیوه س زۆر به ئاسانی حه قیقه تی ئه و بابه ته ئاشکرا ده بی... حه قیقه تی ئادهم و عیسا وه سه رجه م دروستکرا وه کانی ترو به ئاسانی و ئاشکرا ده چیته ناخی مرقفه وه، تا ئه و ئاسته ی مرقفه سه ری سوپ ده میتی و پرسیار ده کات: چۆن مست و مری له باره ی ئه م پودا وه وه وروژینرا

له کاتیکدا ئه و پوداوه وهك (سونه تیکي) گه وری وهك (سونه تی) به دیهتانه و
دروستکردندا قوناغی بریوه.

به کورتی:

* قسه کردن له سهر خواجه تی مه سیح گه وریترین به لگه یه له سهر گومرای گا وریه کان
چونکه وه لایمی خودی مه سیح و به لگه کانی به مرقایه تی بوونی نکولی ئه م
بانگه شه کردنه دهکات له بنه پرتدا.

* دانپیدانانی خودی مه سیح (علیه السلام) به به ندایه تی کردنی بۆ خودا له
سه رلانکه که ی و له پۆژی دوایدا به رپه رچی ئه م بانگه شه ده داته وه چونکه له گه ل مه قامی
خودایه تیدا ناگونجی مه روه ها له گه ل پیداو یستییه کانی مرقایه تی و بریار دانیان بۆ
به ندایه تی خودا یه ک ناگریته وه.

* مه سیح (علیه السلام) په یامبه ری خودایه و خواردن ده خوا ئیتر چۆن ده بیته
خودا؟!

* هیچ که سیك توانای پتگری کردنی نیه له به رامبه ر خودا (جل جلاله) که مه سیح و
دایکی و ئه وانه له ناو زه ویدان له ناو بیات، چاره نویسی ئه و و دایکی و سه رجه م
دروستکراوه کان به ده ست خودایه (جل جلاله).

گومانی جهوتهم

نکولی کردن له دووباره زیندوبونه وهی دروستکراو مکان له پۆژی دوایدا و نه وه به جۆریک له جادووگه ری و نه فسانه له قه له م نه دات ^(۲۴)

ناوهرۆکی گومانه که:

دههریه کان^{۲۵} و نه وانهش هاو پرای نه وانه له موشریکه عه ره به کان نکولی ده که ن له زیندوبونه وه پۆژی دوا، هه ندی له فه یله سوفه کانیش هاو پرا ن له گه لیاندا نکولی سه ره تاو کۆتایی ژیا نی دنیا ده که ن و زیندوبونه وهی دروستکراوه کان بۆ جارێکی تر به نه فسانه و داستان له قه له م ده ده ن، کۆمه لیکی تریش ده لێن زیندوو کردنه وه ته نها بۆ پۆحه کانه نه ک جهسته کان، خودای گه وره ش (جل جلاله) ده فه رموی: ﴿وَقَالُوا مَا هِيَ إِلَّا حَيَاتُنَا الدُّنْيَا نَمُوتُ وَنَحْيَا وَمَا يُهْلِكُنَا إِلَّا الدَّهْرُ وَمَا لَهُم بِذَلِكَ مِنْ عِلْمٍ إِنْ هُمْ إِلَّا يَظُنُّونَ ۝۱۱﴾ (الجاثیه)، خوانه ناسان ده یانوت: ژیا ن ته نها نه ژیا نی دنیا یه یه، ده مرین و ده ژین به تۆره، هه ر پۆژگا رو زه مانه کایگه رن تیاماندا و ده مان مرینن و هه چی ترا! جا نه وانه وه نه بیته له سه ر بنچینه ی هه یج جۆره زانستی و زانیاریه ک نه وه بلێن به لکو ته نها پشت به گومان و دوودلی ده به ستن.

۲۴- الآيات التي ورد فيها الشبهة: (سبأ: ۳، ۷، ۲۹، ۳۵)، (التغابن: ۷)، (يونس: ۵۳)، (الملك: ۲۵)، (ق: ۳، ۱۵)، (الدخان: ۳۵)، (الجاثية: ۲۴، ۳۲)، (يس: ۴۸، ۷۸)، (الصافات: ۱۶، ۱۷، ۵۳)، (السجدة: ۱۰، ۲۸)، (النمل: ۶۷، ۶۸، ۷۱)، (المؤمنون: ۳۵، ۳۷، ۸۲، ۸۳)، (الأنبياء: ۳۸)، (مريم: ۶۶)، (الكهف: ۳۶)، (الأسراء: ۴۹، ۵۱، ۹۸)، (النحل: ۳۸)، (الرعد: ۵)، (هود: ۷)، (الشعراء: ۱۳۸)، (الواقعة: ۴۷، ۴۸)، (التازعات: ۱، ۱۲)

الآيات التي ورد فيها رد على الشبهة: (سبأ: ۳)، (يونس: ۵۳، ۵۴)، (التغابن: ۷)، (سبأ: ۸، ۳۰)، (الجاثية: ۲۶)، (الأسراء: ۵، ۵۲، ۹۹)، (النحل: ۳۸، ۴۰)، (هود: ۸)، (الأعراف: ۲۵)، (طه: ۵۵)، (الواقعة: ۴۹، ۵۰)، (الحج: ۵، ۷)، (الشورى: ۱۸)، (الصافات: ۶۷، ۱۸)، (يس: ۷۹، ۸۳)، (السجدة: ۲۹، ۳۰)، (الأنبياء: ۳۹، ۴۰)، (مريم: ۶۷)، (الكهف: ۲۱، ۳۷)، (الروم: ۲۷).

۲۵ دههریه کان کۆی دههریه: بریتین له و که سانه ی که بپوایان به زیندوبونه وه ژیا نی دوا پۆژ نیه، نه لێن دنیا هه ر نه مینی و ته واو نابێ، یا ن نه لێن: گه ربه ون له نه زه له وه هه ر به وه و پتویستی به وه نیه دروست بکریته.

رینگاکانی پوچه ئکردنه وهی گومانه که :

۱. زیندوکردنه وه پاستیه کی سه لمینراو دیاریکراوه بۆ کاتیکی دهستنیشانکراو.
۲. نه و که سهی له توانایدا بووه ژیان دهست پیکات تواناشی ههیه کوتای پی بهینی.
۳. نه وهی توانای هه بیته به سه شتانی که له ئاده میزاد گه وره ترو مه زنتین توانای به سه شتانی تریشدا ده شکێ.
۴. توانای نه و (جل جلاله) له سه گرپینی دروستکراوه کانی له دۆخیکه وه بۆ دۆخیکی تر به لگهیه له سه توانای بۆ زیندوکردنه وه ژيانده وه له پاش مردن.
۵. چیرۆکی (که سیك) که نکولی له زیندوبونه وه کرد باشتین به لگهیه له سه توانای خودا بۆ زیندوکردنه وه وه لسانه وه له پۆژی دوايدا.
۶. زیندوکردنه وهی هه ندی له مردوان له ژيانی دنیادا به لگهیه کی پاستی هه لگه له سه توانای خودا بۆ زیندوکردنه وه.
۷. هینانه وهی نمونه به زیندوکردنه وهی زهوی به ئاو و سوپی ژيانی پوهه که به لگه له سه پاستی و دروستی زیندوکردنه وه.
۸. زیندوکردنه وهی به نده کان پتویسته له پیناو وه رگرتنی سزاو پاداشت نه مهش دادپه روه ری خودای گه وره ده سه لمینی.
۹. هاو پایی سه رجه م پیغه مبه ران له باره ی هه والدانیان به زیندوکردنه وه.
۱۰. گوپراهی نکولی کارانی زیندوکردنه وه له و پوهه وه که ههچ به لگهیه کیان نه.

دریژهی بابته که :

ئه م گومانه گومانیکی بی بنه ماو پوچه له که موشریکه کان زۆر وتویانه ته وه، نه وه له زۆرترین بانگه شه و گومانه کانیانه که له قورئاندا چه نده ها جار دووباره بووه ته وه، نه وان رایانگه یاندوه که زیندونا کرینه وه، زیندوکردنه وه هه ستانه وه له گرپه کاند پاش بوونی

جسته‌کان به خۆل به‌دوور ده‌گرن. ئه‌و کاره به سىحرو ئه‌فسانه ده‌زانن، قورئان له‌ چه‌ند جىگادا له‌ باره‌يانه‌وه ده‌گىرتنه‌وه و ده‌فه‌رموى: ﴿وَقَالُوا مَا هِيَ إِلَّا حَيَاتُنَا الدُّنْيَا نَمُوتُ وَنَحْيَا وَمَا يُهْلِكُنَا إِلَّا الدَّهْرُ وَمَا لَهُم بِذَلِكَ مِنْ عِلْمٍ إِنْ هُمْ إِلَّا يَظُنُّونَ ١٢﴾ (الجاثية)، خوانه‌ناسان ده‌يانوت: زيان ته‌نها ئه‌م زيانى دنيايه‌يه، ده‌مىرين و ده‌ژين به‌ نۆره، هه‌ر پۆزگارو زه‌مانه‌ كايگه‌رن تياماندا و ده‌مان مريئن و هيجى تر! جا ئه‌وانه وه‌نه‌بيت له‌سه‌ر بنچينه‌ى هيج جوړه زانستى و زانياريه‌ك ئه‌وه بلتين به‌لكو ته‌نها پشت به‌گومان و دوودلى ده‌به‌ستن. ﴿إِنْ هِيَ إِلَّا حَيَاتُنَا الدُّنْيَا نَمُوتُ وَنَحْيَا وَمَا نَحْنُ بِمَبْعُوثِينَ ١٣﴾ (المؤمنون)، زيان ته‌نها زيانى ئه‌م دنيايه‌مانه‌و هيجى تر نى يه، ده‌ژين و ده‌مىرين و ئيمه زىندوو ناكريته‌وه!!، ﴿زَعَمَ الَّذِينَ كَفَرُوا أَنْ لَنْ يُبْعَثُوا قُلْ بَلْ وَرَبِّ لَنُبْعَثُنَّ ثُمَّ لَنُنَبِّئَنَّ بِمَا عَمِلْتُمْ وَذَلِكَ عَلَى اللَّهِ يَسِيرٌ ١٤﴾ (التغابن)، ئه‌وانه‌ى بى باوه‌پ بوون به‌ بۆچوونى خۆيان وتيان: هه‌رگىز زىندوو ناكريته‌وه، پييان بلى: وانیه، سويند به‌ په‌روه‌ردگارم، به‌پاستى هه‌ر زىندوو ده‌كريته‌وه، پاشان ئاگادار ده‌كړين له هه‌موو ئه‌و كارو كرده‌وانه‌ى كه ئه‌نجامتان دده‌ا، ئه‌وه‌ش بۆ خوا زۆر ئاسان و ساده‌يه. هه‌روه‌ها ئه‌فه‌رموى: ﴿... وَلَئِنْ قُلْتُمْ إِنَّكُمْ مَبْعُوثُونَ مِنْ بَعْدِ الْمَوْتِ لَيَقُولَنَّ الَّذِينَ كَفَرُوا إِنْ هَذَا إِلَّا سِحْرٌ مُبِينٌ ١٥﴾ (هود)، سويند به‌خوا ئه‌گه‌ر بلت به‌پاستى ئيه‌و زىندوو ده‌كريته‌وه دواى مردن، بىگومان ئه‌وانه‌ى كه بى باوه‌پ بوون ده‌لين: ئه‌م قسه و باسه هيج نيه، ته‌نها جادويه‌كى ئاشكرايه. هه‌روه‌ها ئه‌فه‌رموى: ﴿وَقَالَ الَّذِينَ كَفَرُوا لَا تَأْتِينَا السَّاعَةُ ١٦﴾ (سبا)، ئه‌وانه‌ى كافرو حه‌قبۆشن ده‌لين: قيامه‌ت هه‌ر نايه‌ت و نامانگاتى.

ئه‌وانه‌ى كه قورئان باسيان ده‌كات و نكولى زىندوبوونه‌وه ده‌كه‌ن ته‌نها يه‌ك تاقم نين، به‌لكو ده‌كړى پۆلين بكړين بۆ سى پۆل له‌ پىگه‌ى وه‌لامدame‌وه‌ى قورئان بۆيان

یه کهم: ئەو بیباوه پانه ی نکولی له بوونی به دیهینه ده کهن، ئەوانهش زۆریه ی
فه یله سوفه ده هرییه کانن، هاوشیوه یان شیوعیه کانن (۲۶) ئەم سه رده مه ن.

ئەوانه نکولی دروستکردنی به دیهینه تراوه کان ده کهن له به دیهینه ریکه وه، هه روه ها
نکولی په یدا بوونی یه کهم و دوهم ده کهن، وه له به ره تدا نکولی له بوونی
به دیهینه ریکیش ده کهن.

ئەوانه سه ره تا خودا (جل جلاله) مشت و مپی بوونی به دیهینه ریک و تاک و ته نهایی
خویان له گه ل ده کاتوه ک پیشتر ئاماژه مان پیکرد پاشان ئەوه چه سپاندنی زیندو بوونه وه
دیت، چونکه زیندو بوونه وه به شیکه له باوه ریوون به خودا.

دوهم: ئەوانه که دانه نین به بوونی به دیهینه ریکدا، به لام زیندو بوونه وه و
هه ستانه وه به درۆ ده خه نه وه، له وانه عه ره به کانن که خودا له باره یانه وه ده فه رموی:
﴿وَلَمَّا سَأَلْتَهُمْ مَنْ خَلَقَ السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضَ لَيَقُولُنَّ اللَّهُ قُلِ الْحَمْدُ لِلَّهِ بَلْ أَكْثَرُهُمْ لَا يَعْلَمُونَ ٢٥﴾
(لقمان)، سویند به خوا ئەگه ر پرسیار له خوانه ناسان بکه یه: کئی ئاسمانه کان و زه وی
دروست کردوه، ئەوه به دلنیا ییه وه ده لێن: (الله)، دروستی کردوون، توش ئە ی محمد
ﷺ بلی: سوپاس و ستایش بۆ خوا (له سه ر وتنی پاستی)، نه خیر وانیه، ئەو وه لامه له
قه ناعه ته وه هه لئه قولاه، به لکو زۆریه یان نازانن (له خویانه وه قسه ده کهن).

ئەوان له گه ل دانپیدانانیان به بوونی به دیهینه ریک نکولی زیندو بوونه وه و هه ستانه وه
ده کهن له پۆزی دوایدا، قورئان ئەو شته یان له باره وه ده گێریتته وه: ﴿وَقَالَ الَّذِينَ كَفَرُوا
أَءِذَا كُنَّا تُرَابًا وَاَبَاؤُنَا أَمْيَنًا لَمُخْرَجُونَ ٢٧﴾ لَقَدْ وَعِدْنَا هَذَا نَحْنُ وَاَبَاؤُنَا مِنْ قَبْلُ اِنْ هَذَا اِلَّا اَسْطِیْرُ
الْاَوَّلِينَ ٢٨﴾ (النمل)، ئەوانه ی بی باوه رن بوون ده یانوت: باشه ئەگه ر ئیمه بوونی خا
له گه ل باوو و باپیرانماندا، ئایا ئیمه (بۆ ژیا نیکی نوێ) ده ده هینریننه وه؟!

۲۶- الشیوعیون: هم من يعتنقون المذهب الشيوعي مذهب كارل ماركس وهو نظام إجتماعي وسياسي
وأقتصادي يقوم على الإنتاج الجماعي و اشاعة الملكية وإزالة الطبقات الاجتماعية، و ان يعمل فرد على قدر طاقته
و يأخذ على قدر حاجته.

سویند به خوا به پاستی نیمه پیشتر له م به لټانه مان پیدراوه له گال باوو باپیرانماندا

نهمه هیچ شتیک نییه، تنهها داستان و قسه ی پیشینه کانه !!

نوانه ده لټن که باوه پریان به خدا هیه، به لام له هه مان کاتدا ده لټن که توانی خودا دهسته وسانه له وهی که زیندویان بکاته وه پاش مراندنیا ن! نوانه خودای گوره نمونه ی بۆ هیتاونه ته وه، به لگه ی بۆ هیتاونه ته وه بۆ پونکردنه وهی توانای خوی له سر زیندوکردنه وه وه ستانه وه، هیچ شتیک لای نه و مه حال نیه. هه روه ها کومه لټکی تر له گا وره کان که پټیان ده وتریت (الصادوقیون)^(۲۷)، که گوايه ده لټن باوه پریان به ته وراتی (موسی) یه نوان زیندوبونه وه به هه شت و جه هه نم به درۆده خه نه وه!

سییه م: نوانه ن که باوه ریان به زیندوبونه وه هیه به لام له سر نه و شیوازه نیه که له په یامه ئاسمانیه کاند هاتوه، نوان باوه پریان وایه نه وهی که پاداشت و سزا ده دری له پۆژی دوایدا تنه ها پۆحه ، زۆر له فیه له سوف و تاقمه گومراکان هاوشیوهی نه مان بپیارده دن.^(۲۸)

بیگومان قورئان وه لامي نوانه ی داوه ته وه که نکولی زیندوبونه وه ده کهن و هه ستانه وه و ژيانده وه به درۆ ده خه نه وه له چهنه د جیگایه کدا به به لگه ی سه لمینراو ده مکوتکر که زیندوبونه وه و ژيانده وه ده سه لمینن له وانه:

یه که م: قورئانی پیروژ پوونی کردۆته وه که زیندوکردنه وه راستیه کی سه لمینراو دیاریکراوه بۆ کاتیکی ده ستیشانکراو.

بیگومان خودا (جل جلاله) چهنه د جوړیتی به کارهیتاوه له شیوازی به کارهیتانی نه و راستیه، جاریک شیوازی یه کلاکه ره وهی به کارهیتاوه له سر پوودانی نه و پۆژه وه ک

۲۷- (الصادوقیون) جماعة قليلة العدد ولكن معظمها كان من المثقفين والأعيان، وإسمها مشتق من صادق رئيس الكهنة في أيام داود وسليمان (عليها السلام) وقد حصروا تعليمهم في الكتاب المقدس فقط زاعمين أن حرف الناموس المكتوب وحده هو الملزم وينكرون القيامه.

۲۸- القيامة الكبرى، د. عمر سليمان الأشقر / ۲۰۰۵، ص ۶۱، ۶۲، ۸۴ بتصرف.

ده فەرموی: ﴿إِنَّ السَّاعَةَ آتِيَةٌ أَكَادُ أَخْفِيهَا لِتُجْزَىٰ كُلُّ نَفْسٍ بِمَا تَسْعَىٰ﴾ (طه)، بیگومان پۆژی قیامت بە پێوەیە و ھەر دیت، نزیکە بیشارمەو، بۆ ئەوێ ھەموو کەسێک بە گۆڕەوی کارو کردەو و ھەول و کۆششی پاداشت بدیتەو. ھەروەھا دە فەرموی: ﴿إِنَّ السَّاعَةَ لَأَيُّهُ لَارَبِّ فِيهَا وَلَكِنَّ أَكْثَرَ النَّاسِ لَا يُؤْمِنُونَ﴾ (غافر)، بە پراستی پۆژی قیامت بە پێوەیە و ھەر دیت، ھیچ گومانیشی تبادانیه، بە لای زۆری خەلکی ئیمان و باوە پناھێنن و باوەریان پێی نیە. ، بە ھەمان شیوە دە فەرموی: ﴿إِنَّكَ مَا تُوعِدُ لَأَتِيَنَّكَ وَمَا أَنتَ بِمُعْجِزٍ﴾ (الانعام)، بە پراستی ئەو بە لێنانەیی کە دە تاندریتی (دەربارەیی قیامت و لێپرسینەو) بە پێوەیە و بیگومان ھەر دیت و ئێوە دەسەوسانکەرنین. و دە فەرموی: ﴿إِنَّمَا تُوعِدُونَ لَعَادِقُ﴾ (الذاریات)، بە پراستی ئەو بە لێنانەیی پێتان دراوە پراستە و ھەر دیتە دی .

و ھەندێ جار باس لە نزیک بوونەوێ ئەو پۆژی دەکات و ھە فەرموی: ﴿إِنَّهُمْ يَرَوْنَهُ بَعِيدًا ۖ وَرَأَوْهُ قَرِيبًا﴾ (المعارج)، بە پراستی ئەو بێ باوە پراستە، قیامت بە دوور دەبینن، بە دووری دەزانن. ئێمەش، زۆر بە نزیک دەزانن (چونکە خوا خۆی بە دیھێنەری کاتە). =، ھەروەھا دە فەرموی: ﴿اقْرَبَتِ السَّاعَةُ وَانْشَقَّ الْقَمَرُ﴾ (القمر)، پۆژی قیامت نزیک بۆتەو و مانگیش لەت بوو، (ھەندێ پوایات ھەیە کە ئاماژە دەکات بۆ ئەوێ کە: خوانە ناسان داوای موعجیزەیان لە پێغەمبەر کرد بێت ئەویش پەنجەیی موبارەکی پووە و مانگ بزواندو بە ویستی خوا لەت بوو) بە لای ھەندیک لە موفەسیرین دە لێن: ئەم پووداوە لە سەرەتای بەرپایونی قیامتەدا پیش دیت

لە ھەندێ جێگای تردا (جل جلاله) سویند لە سەر پودان و ھاتنی پۆژی داویی دەخواتو دە فەرموی: ﴿اللَّهُ لَا إِلَهَ إِلَّا هُوَ لِيَجْمَعَ بَيْنَكُمْ يَوْمَ الْقِيَمَةِ لَا رَيْبَ فِيهِ وَمَنْ أَصْدَقُ مِنَ

اَللّٰهُ حَدِيْثًا ﴿٨٧﴾ (النساء)، (الله) خوابه که بیجگه له و هیچ خوابه کی تر نیه (شایسته ی به رستن بیت) سویند به خوا له پوژی قیامه تدا کوتانده کاته وه و هیچ شك و گومانیکی تیدا نی یه، جا کی هیه قسه و گوفتاری له فرهمایش و فرهموده ی خوا پاسترو دروستر بیت؟

یاخود فرهمان به پیغه مبه ر ده کات که سویند بخوا له سه ر هاتنه دی و بودانی زیندوبونه وه، نه وهش له ریگه ی وه لآمدانه وه ی نه وانه که نکولی لی ده که ن و به دروی ده خه نه وه وه ک ده فره موی: ﴿وَسْتَئْتِيَنَّكَ اَحَقُّ هُوَ قُلْ اِي وَرَيِّ اِنَّهُ لَحَقٌّ وَمَا اَنْتُمْ بِمُعْجِزِيْنَ﴾ ﴿٥٣﴾ (یونس)، (بیباوه پان به گالته وه لیت ده پرسن): نایا به رپا بوونی قیامه ت پاسته؟ (شتی و پیش دیت؟!): بلی: به لی، پاسته، سویند به په روه ردگارم به پاستی نه وه حه قیقه تیکی و (هر پیش دیت و) نیوه ناتوانن خوا ده سته وسان بکه ن... هاوشیوه ی نه وهش ده فره موی: ﴿وَقَالَ الَّذِيْنَ كَفَرُوْا لَا تَاْتِيْنَا السَّاعَةُ قُلْ بَلٰی وَرَبِّیْ لَآتِيَنَّكُمْ عَلَی الْغَیْبِ...﴾ ﴿٣﴾ (سبا)، نه وانه ی کافرو حه قپوشن ده لّین: قیامه ت هر نایه ت و نامانگاتی، (نه ی پیغه مبه ر ﴿﴾) پییان بلی: (وانیه) نه ری!! سویند به په روه ردگارم هر یه خه تان ده گریت (چونکه نه وزاته) زانایه به نهینی و شاراوه کان و (هر خوی ده زانی که ی به رپای ده کات).

قورئان دوپانیده کاته وه که پوژی دواپی دیاریکراوه بو سه ری زیاد ناکری و لیثی که م ناکریتته وه ده فره موی: ﴿قُلْ لَّكُمْ مِيعَادٌ یَّوْمٍ لَا تَسْتَعِجِرُوْنَ عَنْهُ سَاعَةً وَلَا تَسْتَقْدِمُوْنَ﴾ ﴿٣٠﴾ (سبا)، پییان بلی: کاتیک دیت که ناتوانن نه تاویک دوا بکه ون نه تاویک پیش بکه ون (به لکو له کاتی خویدا ناماده ده کرین).

که واته پوژیکی هه ژمارکراوو چه سپینراوه نه بوی زیاد ده کری و نه لیثی که م ده کریتته وه وه ک ده فره موی: ﴿يَعْفِرْ لَكُمْ مِنْ ذُنُوْبِكُمْ وَيُوْخِزْكُمْ اِلٰی اَجَلٍ مُّسَمًّى اِنْ اَجَلَ اِلّٰهِ اِذَا جَآءَ

لَا يُؤَخِّرُونَكَ تَعْلَمُونَ ﴿٤﴾ (نوح)، نه و کاته خوا له گوناوه کانتان خوش ده بیټ و ده تانه یلته وه بۆ کاتیک دیاری کراو، بیگومان کاتی دیاری کراوی خوا وه ختیک پش دیت، به هیچ شیوه به ک دوانا که ویت نه گه ر بتانزانیا به .

نه وه په یمانیک پاسته وه والیک دروسته و پوژیکه گومان ی تیدانیه وه ک ده فره موی: ﴿... ذَلِكَ لَآيَةٌ لِّمَن كَانَ خَافُ الْآخِرَ ذَلِكَ يَوْمٌ يَجْمَعُ لَهُ الْآلُفُ وَأُولَٰئِكَ يَوْمَئِذٍ فِي أَعْيُنِنَا ۚ وَمَا نُؤَخِّرُهُ إِلَّا لِأَجَلٍ مُّعَدَّدٍ ﴿١٠٤﴾﴾ (هود).

بیگومان له وه به سه رهاته دا نشان و په ندو ناموژگاری هیه بۆ که سیک له سزای پوژی دوا یی بترسیت، نه وه پوژیکه خه لکی بۆی کۆ ده کرینه وه و نه وه پوژیکه خه لکی هه موو ناماده کراون و هه مووان له بهرچاون ده بن تیایدا. نیمه بهرپابوونی نه و پوژه دوانا خه بن مه گه ر بۆ کاتیک که م و سنووردار نه بیټ.

دووم: له وه به لگه عه قلیه ده مکوکه رانه ی که قورنن به لگه ی پش هیناونه ته وه له سه ر زیندوکرده وه به لگه ی له سه ر ژیا نه نه وه ی دوا پوژی به ژیا نه وه ی نه م دنیا هیناونه ته وه .

هه موو پوژیک ژیا نیکی نو ی ده بینن، مثالان له دایک ده بن ، بالنده له هیلکه که ی دیته ده ره وه ، گیانه به ران له دایک ده بن، پویارو ده ریاکان پرپه تی له ماسی، مروژه هه موو نه مانه به چاوی خوی ده بینن پاشان نکو لئ ده کات که شتیکی له و جوړه دووباره ببیته وه ، پاش نه وه ی که خودا کوتایی به ژیا نی دنیا ده هیڼی ، نه وانه ی داوی به لگه ده که ن له سه ر زیندو یونه وه بی ناگان له وه ی که دروستکردنیان به م شیوازه گه وره ترین به لگه یه له سه ری ، به توانا له سه ر دروست کردنیان له سه ره تاوه به توانایه له سه ر دووباره دروستکردنه وه یان جاریک تر ^(۲۹)

خودا (جل جلاله) هه والی داوه که خودی ئاده میزاد سه ری سوږده میڼی و به دوری ده زانی دروست بکړینه وه له پاش مردنی وه ک ده فره موی: ﴿وَقَوْلِ الْإِنْسَانِ إِذَا مَاتَ

لَسَوْفَ أَخْرِجُ حَيًّا ﴿٦٦﴾ (مریم)، ئادەمیزادی (بى باوە) دەلێت: ئایا کاتیک مردم، جارێکی تر له ئابندهدا زیندوو دەکرێمهوه.

بەلگە دەهێنێتهوه (جل جلاله) به سهرهتا له سهر دووباره کردنهوه واته مۆفی دروستکردوو کاتی که بوونی نهبووه ، ئایا (جل جلاله) ناتوانی دووباره زیندوی بکاتهوه له کاتیکدا بوونی هیه ! وهك دهفرموی: ﴿أَوَلَا يَذْكُرُ الْإِنْسَانُ أَنَّا خَلَقْتَهُ مِن قَبْلُ وَلَمْ يَكُ شَيْئًا ﴿٦٧﴾﴾ (مریم)، باشه ئاخرا ئادهمیزاد بۆ ئهوه یاد ناکات به پاستی ئیمه پشتر بدوستمان کرد، هه ههچ نهبوو؟

ئهمه پونکردنهوهیه که بۆ ئهوانه ، کورتکهی ئهوهیه ئهوهی توانای له سهرهتا هه بی توانا له سهر دووباره کردنهوهش هیه وهك دهفرموی: ﴿قُلِ اللَّهُ يُحْيِيكُم ثُمَّ يُمِيتُكُمْ ثُمَّ يَجْمَعُكُمْ لَ يَوْمَ الْقِيَمَةِ لَا رَبَّ فِیْهِ وَلَکِنَّ أَكْثَرَ النَّاسِ لَا یَعْلَمُونَ ﴿٦٨﴾﴾ (الجاثیه)، ئهی پیغه مبه ٱی پیاپیا بلی: (ئهو شتانه به دهست ئیمه نیه) ئهوه هه خوایه زیانتان پی ده بهخشیت و پاشان دهتان مریتیت و دوی ئهوه کوتان دهکاتهوه له پۆزی قیامهتدا که ههچ گومانی تیا دانیه، بهلام نۆربهی خه لکی ئه مه نازانن..

ههروهکو چۆن توانای هیه له دروستکردنتان له نه بوونهوه به هام شیوه توانای گێرانهوهی لاشهکانی هیه دوی فهوتان و تیاچونی، وهك دهفرموی: ﴿وَهُوَ الَّذِی یَبْدُؤُاْ الْخَلْقَ ثُمَّ یُعِیدُهُ وَهُوَ اَهُوْبُ عَلَیْهِ وَلَهُ الْمَثَلُ اْلأَعْلٰی فِی السَّمٰوٰتِ وَالْاَرْضِ وَهُوَ الْعَزِیْزُ الْحَکِیْمُ ﴿٦٩﴾﴾ (الروم)، هه ئه واته له سهرهتاوه به دهیتراوهکان به دی دههیتیت، پاشان به جورێکی تر دروستیان دهکاتهوه، ئه و کارهش بۆ خوا ئاسانه، نمونهی به رزو وهسفی بلند هه شایستهی ئه واتهیه له ئاسمانهکان و زهویدا، هه ئه ویش زاتیکى بالادهست و دانایه.

هه روه ها ده فه رموی: ﴿ فَسَيَقُولُونَ مَنْ يُعِيدُنَا قُلِ الَّذِي فَطَرَكُمْ أَوَّلَ مَرَّةٍ ۚ ﴾ (الاسراء)،
 نه وسا نه وانه (به سه رساميه وه) ده لئین: ده ی باشه، کی زیندوومان ده کاته وه؟ بلی: نه و
 زاته ی که یه که مجار به دیهیناون (نور لای ناسانه زیندووتان بکاته وه) ..

قورئان له جیگایه کی تردا دروستکردنی سه ره تای ئاده میزادمان یاد ده خاته وه ،
 خودا ئاده می له قور دروست کردوه، نه وه ی بتوانی له قور مروفتیکی ریک و پیک دروست
 بکات جاریکی تر ده سه وسان نابی له گیرانه وه ی بو مروفتیکی ریک و پیک له پاش مردنی
 هه ر چوئن دروستکردنی ئیمه ی نه وه ی ئاده م وه بیر ده هیئتیه وه نه و په چه له کی
 دروستکردوین له ئاویکی پسوا ، پاشان ئاوه که گزراوه به تقو پاشان تقوه که بووه به
 زهرو (پارچه خوین) ، پاشان بووه به گوشت پاره واته وه ک پاروه گوشتیکی جورا و تا
 نه و کاته ی پوچی کراوه به بهرداو بووه مروفتیکی ریک و پیک، نه وه ی توانای دروستکردنی
 بینراو زانراو یکی هه بی به توانایه له سه ر گیرانه وه و دروستکردنه وه ی له پاش مردنی وه ک
 ده فه رموی:

﴿ يَتَأْتِيهَا النَّاسُ إِن كُنْتُمْ فِي رَيْبٍ مِّنَ الْبَعْثِ فَإِنَّا خَلَقْتُم مِّن تُّرَابٍ ثُمَّ مِّن نُّطْفَةٍ ثُمَّ مِّن عَلَقَةٍ
 ثُمَّ مِّن مُّضْغَةٍ مُّخْلَقَةٍ وَغَيْرِ مُخْلَقَةٍ لِّنُبَيِّنَ لَكُمْ وَنُقِرُّ فِي الْأَرْحَامِ مَا نَشَاءُ إِلَّكَ أَجَلٍ مُّسَمًّى ثُمَّ
 نَخْرِجُكُمْ طِفْلًا ثُمَّ لَتَبَلِّغُوهُنَّ أَشَدَّكُمْ وَمِنْكُمْ مَّن يُّتَوَفَّى وَمِنْكُم مَّن يُرَدُّ إِلَّكَ أَزْوَاجٍ مُّزْجِ
 لِكَيْلَا يَعْلَمَ مِنْ بَعْدِ عِلْمٍ شَيْئًا وَتَرَى الْأَرْضَ هَامِدَةً فَإِذَا أَنزَلْنَا عَلَيْهَا الْمَاءَ اهْتَزَّتْ وَرَبَتْ
 وَأُثْبِتَتْ مِنْ كُلِّ رَوْحٍ يُّهْبِجُ ۚ ﴾ (الحج).

ئهی خه لکینه نه گه ر ئیوه گومانتان له زیندوو بوونه وه هه یه، نه وه چاک بزنان که
 ئیمه سه ره تا ئیوه مان له خاک و خوّل دروستکردوه، له وه ودوا (نه وه کان) له نوتفیه ک
 (پهیدا بوون)، پاشان نوتفیش ده بیته خوّه لّواسه ریک له ناو مندالاندان، له وه ودوا ده بیته
 گوشتپاره یه کی ته واوو سه رو سیمادار، یان ناته واو، (هه موو نه م شتانه ده هیئتیه وه

یادتان) تا بۆتان پوون بکینه وه که ئیمه ئاوا ئیوه مان دروستکدووه و دووباره دروستکردنه وه شتان لامان ئاسانه، نه وهش بمانه ویت له مندا لدا نه کاندای جیگیری ده که یه، تا کاتیکی دیاریکراو، له وه ودوا به ساوایی و به بچوکی ده رتانه هینین (له سکی دایکتان) دوا یی بۆ نه وه ی گه وه ببن و بگه نه نه و پهری هیژو تواناتان، هه تانه ده مرینریت به گه نجی، هه شتانه ده گه پینریت وه بۆ په رپووترنی ته مه نه کان، بۆ نه وه ی هیچ شتیک نه زانیت دوا ی نه وه ی جارن ده یزانی، (به لگه یه کی تریش له سه ر زیندو و پوونه وه نه وه یه که نه ی ئینسان) تۆ زه ویش ده بینیت وشک و برنگه، جا کاتیک ئاوی بارانمان به سه ردا باراند، داده چله کیت و ده له رزیت و تۆوه کان چه که ره ده که ن و په گ و چل ده رده که ن و ده پوین، نه وسا له هه موو جوړه گژوگیا و گولژاریکی جوان جووت ده پوینیت.

سینهم: له و به لگه به هیژانه له و باره یه وه که قورئان هیئاویه تی وه ک به لگه یه ک بۆ عه قل که بیرى لی بکاته وه، نه وه ی پوونکردووه ته وه که له نیو دروستکراوه کانیدا زۆر مه زنترو گه وه رتری تیندایه له به رامبه ر دروستکردنی مروف، گومانى تیانیه نه وه ی توانای دروستکردنی شتی مه زنی هه بینت توانای دروستکردنی له وانه بچوکتیشی هه یه.

خودا (جل جلاله) هه موو نه وانه ی عه قلیان هه یه ئاگاداریان ده کاته وه بیرى لی بکاته وه له سه ر توانای نه وه له سه ر دووباره دروستکردنه وه ی دروستکراوه کان بۆ جارێکی تر، نه وهش به به لگه ی دروستکردنی ئاسمانه کان و زه وى، توانای له سه ر دووباره دروستکردنه وه ئاسانه ره له دروستکردنی ئاسمان و زه وى، وه ک ده فه رموی: ﴿لَخَلَقُ السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضِ أَكْبَرَ مِنْ خَلْقِ النَّاسِ وَلَٰكِنَّ أَكْبَرَ النَّاسِ لَا يَعْلَمُونَ﴾ (غافر)، به راستی دروستکردنی ئاسمانه کان و زه وى له دروستکردنی خه لکی زۆر گه وه ره و گرنگتره، به ئام زۆربه ی خه لکی نه م پاستیه نه تیناگه ن و په ی پى نابه ن و نایزان.

هه ره ها ده فه رموی: ﴿أَوْ لَٰمَیْرُوا أَنَّ اللَّهَ الَّذِي خَلَقَ السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضَ وَلَمْ يَیْجَلِفْهُنَّ بِمَدِّرٍ عَلَیْ أَنْ یُحْیِیَ الْمَوْتُ بَلَّیْ إِنَّهُ عَلَیْ كُلِّ شَیْءٍ قَدِیرٌ﴾ (الاحقاف)، ئایا نه وه سه رنجیان

نه داوه به پاستی نه وه خوايه که ناسمانه کان و زهوی دروست کردوه و له دروست کردنیشیاندا هیچ ماندوو نه بووه، توانای نییه مردوو کان زیندوو بکاته وه، به لئی، بیگومان نه و زاته، به سهر هموو شتیگدا دهسه لاتی هیه .

هه روه ها دهفه رموی: ﴿ أَوَلَمْ يَرَوْا أَنَّ اللَّهَ الَّذِي خَلَقَ السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضَ قَادِرٌ عَلَى أَنْ يَخْلُقَ مِثْلَهُمْ وَجَعَلَ لَهُمْ أَجَلًا لَا رَيْبَ فِيهِ فَأَبَى الظَّالِمُونَ إِلَّا كُفُورًا ﴾ (الاسراء)، ثایا نه وانیه نه یانبینیوو به پاستی نه و خوايه که ناسمانه کان و زهوی دروست کردوه به تواناییه که وهك نه وان دروست بکات و (وهك خویان به دیان بهیئتیه وه)، دیاره که پڅو کاتیکی تاییه تی دیاری کردوه (بو مراندنیان و زیندوو کردنه وه یان) که هیچ گومانی تیدا نیه (له گه ل نه و به لگه به هیزانده دا) که چی سته مکاران هه بریاری یاخی بوون و سه رکه شی و کوفریانداوه و هیچی تر.

هه روه ها دهفه رموی: ﴿ أَوَلَيْسَ الَّذِي خَلَقَ السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضَ يَقْدِرُ عَلَى أَنْ يَخْلُقَ مِثْلَهُمْ بَلَىٰ وَهُوَ الْخَلَّاقُ الْعَلِيمُ ﴾ (یس)، ثایا نه و زاته ی که ناسمانه کان و زهوی دروست کردوه ناتوانیت دووباره وهك خویان دروستیان بکاته وه؟! به لئی (نڅر چاک ده توانیت چونکه نه و زاته له دروستکردن و داهیتاندا به توانا و زانایه .

. قسه یه کی ئیبن تهیمییه به رحمت بئ نه م جوان روونته کاته وه دواي نه وه ی نه م ثایه تانه نه هیئت، نه لیت: (له پووی ژیرییه وه ناشکرایه که دروستکردنی ناسمانه کان و زهوی گه وره تره له دروستکردنی هاوشیوه ئاده میزاد، و توانا به سه ریدا به هیزتره، نه م شته ناسانه له پیشتره بو دهسه لاتی خودا له وی تر).^(۲۰)

چوارەم: ئە ۋەلامەكانى قورئان بۇ نكۈنى كارانى زىندوكردەۋە ئەۋەبە كە خۇدا ۋەك بەلگەيەك پۈۋنى كەردۈتەۋە بۇ ەقلى مەۋقايەتى بۇ ئەۋەى لىي تىبگەن كە خۇدا ئە تۈۋايدايە دروستكراۋەكان ئە دۇخىكە بگۈپى بۇ دۇخىكى تر ۋ دەستەۋسانىش نىيە ئە دروستكردنەۋەيان ئە پاش مردن.

ئە كاملى پەرۋەردگارنىيى ۋ تاك ۋ تەنھاي خۇدا ئەۋەبە دەستەلانى گۈپىنى دروستكراۋەكانى ەبە ئە دۇخىكەۋە بۇ دۇخىكى تر ، ئەۋ دەمرىنى ۋ دەژىنى زىندو لە مردو دەردىنى ، مردوش لە زىندو ، بەدەدەھىنى ۋ دەفەۋتىنى ۋەك دەفەرمۈى: ﴿ إِنَّ اللَّهَ فَالِقُ الْخَيْطِ وَالنَّوَى يُخْرِجُ الْحَيَّ مِنَ الْمَيِّتِ وَيُخْرِجُ الْمَيِّتَ مِنَ الْحَيِّ ذَلِكُمْ اللَّهُ فَالِقُ تُوْفَكُونَ ﴿١٥﴾ فَالِقُ الْأَصْبَاحِ وَجَعَلَ اللَّيْلَ سَكَنًا وَالشَّمْسَ وَالْقَمَرَ حُسْبَانًا ذَلِكَ تَقْدِيرُ الْعَزِيزِ الْعَلِيمِ ﴿١٦﴾ ﴾ (الانعام) بەپاستى خوا لەتەكرى دەنك ۋ دانەۋىلەبە بۇ ئەۋەى پېشكوپىتى ۋ بېۋىت، زىندوش لە مردو دەردەھىنىت، دەرهپنەرى مردوشە لە زىندو، ئا ئەۋەبە خۋاى پەرۋەردگارتان، جا ئىتر بۇ كۈى لادەدرىن ۋ بۇ كۈى ۋىل دەكرىن. (ھەرئەۋزاتەبە) بەيانيان فەراھەم دەھىنىت ۋ ئاسق پوناك دەكانەۋە ۋ شەۋى كەردۈۋە بەھۋى ئارامى ۋ خامۋشى، پۈژۈ مانگىشى كەردۈۋە بەھۋى پاكرتنى حساب، ئەۋ شتانە ەمۈۋى بەنەخشەى خۋاى بالادەست ۋ زانا كېشراۋە.

ئە تۈۋىكى پەق ۋ سەخت پۈەكەك دەپۈپى كە گۈل دەركات ۋ بەردەگرى، پاشان ئەم پۈۋەكە تۈۋىكى پەقى لى دروست دەبى ، ۋە ئە بالئە زىندەكان ەپكەبەكى مردو بەرھەم دى، ۋە ئە ەپكەى مردو بالئەدى زىندو بەرھەم دى كە دەجۈلى ۋ دەخۈپى ۋ بە ئاسماندا دەفرى!

گۈپىنى شىۋەى ئادەمىزاد : مردن ۋ ژيان ۋ ژيان ۋ مردنەلگەبەكى گەۋرەبە لەسەر دەسەلانى خۇدا كە ۋا لە دەرونى مەۋقەكان دەكات مل كەچ بى لە بەرامبەر دەسەلات ۋ گەۋرەبى خۇدا بۈبەۋ دەفەرمۈى: ﴿ كَيْفَ تَكْفُرُونَ بِاللَّهِ وَكُنْتُمْ أَمْوَاتًا فَأَحْيَاكُمْ ثُمَّ يُمَيِّتْكُمْ ثُمَّ يُحْيِيكُمْ ثُمَّ إِلَيْهِ تُرْجَعُونَ ﴿٢٨﴾ ﴾ (البقرة)، (خەلكىنە)، چۈن بى بېۋا دەبن بە

خوا له کاتیکدا ئیوه بئ گیان بوون (له توئی خاکدا) خوا (دروستی کردوون) و گیانی به بهردا کردن، پاشان ده تانمریتیت و دواپی زیندووتان ده کاته وه، نه وسا هر بق لای نه ویش ده برینه وه. ^(۳۱)

پینجهه: قورنان هه ندی به لگه ده خاته روو به مه بهستی وه لامدانه وی یه کیک له نکولی کارانی پوژی زیندو بوونه وه.

قورنان چیرۆکی یه کیک له و موشریکانه ده گپرتنه وه که زیندو بوونه وه به دوور ده زانی که نه ویش (العاص بن وائل)، کاتیک هاته خزمت پیغه مبه ر^ﷺ ئیسکیکی پزیوی به دهسته وه بوو ده پیرواند و هه لی ده دا به هه وادا، و نه یوت: نه ی (محمد) نه مه زیندو ده کاته وه دوا ی نه وه ی که پزیوه ؟! پیغه مبه ر^ﷺ فهرمو ی: (به لی نه مه زیندو ده کاته وه، ده تمرینی پاشان زیندوت ده کاته وه پاشان ده تخته ناگری دۆزه خه وه) ^(۳۲). پاشان نه م ئایه تانه دابه زی: ﴿أَوَلَمْ يَرِ الْإِنْسَنُ أَنَّا خَلَقْنَاهُ مِنْ نُطْفَةٍ فَإِذَا هُوَ خَصِيمٌ مُبِينٌ ۝۷۷﴾ (یس)، ئایا ئاده میزاد سه رنجی نه داوه که: ئیمه بینگومان دروستمان کردوه له نوتفه یه ک، که چی خیرا بووه ته دوژمنیکی ئاشکراو دژایه تیمان ده کات.

له سه ر نه م چیرۆکه ئایه ته کانی کوتایی سوره تی یس دابه زی که تیایدا خودا (جل له جلاله) ده فهرمو ی: ﴿أَوَلَمْ يَرِ الْإِنْسَنُ أَنَّا خَلَقْنَاهُ مِنْ نُطْفَةٍ فَإِذَا هُوَ خَصِيمٌ مُبِينٌ ۝۷۷﴾ وَضَرَبَ لَنَا مَثَلًا وَنَسِيَ خَلْقَهُ قَالَ مَنْ يُحْيِي الْعِظَامَ وَهِيَ رَمِيمٌ ۝۷۸﴾ قُلْ يُحْيِيهَا الَّذِي أَنشَأَهَا أَوَّلَ مَرَّةٍ وَهُوَ بِكُلِّ خَلْقٍ عَلِيمٌ ۝۷۹﴾ (یس)، ئایا ئاده میزاد سه رنجی نه داوه که: ئیمه بینگومان دروستمان کردوه له نوتفه یه ک، که چی خیرا بووه ته دوژمنیکی ئاشکراو دژایه تیمان ده کات؟!

۳۱- المرجع السابق: ص ۶۹-۷۰

۳۲- صحیح: أخرجه الحاكم في مستدرکه، كتاب التفسير، باب التفسير سورة یس (۳۶-۳۷)، وصحیحه الحاكم، وقال: هذا حديث صحيح على شرط الشيخين ولم يخرجاه، ووافقه الذهبي.

نمونه‌ی لاوازی ویّ ده‌سه‌لّاتی بۆ ئیمه هیناوه‌ته‌وه و به‌دیهاتنی خۆی له‌بیر کردووه، ده‌بیوت: کێ ئهم ئیسکانه زیندوو ده‌کاته‌وه له‌ کاتی‌کدا که پزیوو و پروکاون؟! پێیان بلّی: ئه‌و زاته‌ی که یه‌که‌مجار دروستی کرد، هه‌ر ئه‌ویش زیندووی ده‌کاته‌وه، ئه‌و به‌هه‌موو دروستکراویک زاناو ناگایه (دروستکردن و دروستکردنه‌وه‌ی هه‌موو شتیکی لا ئاسانه ..

ئهم موشریکه نمونه بۆ خودا ده‌هینیته‌وه له‌یادی کردووه که خودا له‌ تۆویک دروستی کردووه، پێی پێ نه‌برد که ئه‌وه سه‌رسوپه‌ینه‌رت‌ره له‌ له‌ دروستکردنه‌وه‌ی ئیسکه‌که‌ی: ﴿أَمِينًا بِالْخَلْقِ الْأَوَّلِ بَلْ هُمْ فِي لَبْسٍ مِّنْ خَلْقٍ جَدِيدٍ ﴿١٥﴾﴾ (ق)، ئایا ئیمه له‌سه‌ره‌تا و یه‌که‌م جاردا که ئه‌و خه‌لکه‌مان دروست کرد ماندوو بووین و گه‌یوگرفت هاته‌ریمان؟! نه‌خێر ماندوو نه‌بووین، به‌لکه‌ ئه‌وان له‌گوماندا به‌رامبه‌ر به‌ دروست بوونه‌وه‌یه‌کی تازه. بۆیه خوا(جل جلاله) له‌ وه‌لامی پرسیاره‌ پوچه‌که‌دا ده‌فه‌رموی: ﴿قُلْ يُحْيِيهَا الَّذِي أَنشَأَهَا أَوَّلَ مَرَّةٍ وَهُوَ بِكُلِّ خَلْقٍ عَلِيمٌ ﴿٣٦﴾﴾ (یس)، پێیان بلّی: ئه‌و زاته‌ی که یه‌که‌مجار دروستی کرد، هه‌ر ئه‌ویش زیندووی ده‌کاته‌وه، ئه‌و به‌هه‌موو دروستکراویک زاناو ناگایه (دروستکردن و دروستکردنه‌وه‌ی هه‌موو شتیکی لا ئاسانه).

واته زانیاری هه‌یه ده‌رباره‌ی ئیسکه‌کان له‌هه‌موو جیگایه‌کی زه‌ویدا بۆ کوی چووه‌و بڵاوبوه‌ته‌وه و هه‌لوه‌شاهه‌ته‌وه پاشان خودا(جل جلاله) نمونه‌یه‌کی تری بۆ هیناوه‌ته‌وه ئه‌ویش داریکی سه‌وزه که ئاگری لێ هه‌لده‌گیرسی، خودا ئه‌و داره‌ی سه‌ره‌تا له‌ ئاو خولقاندوه تا سه‌وز و سه‌رنج پاکیش و به‌ردار بیت، پاشان گه‌یایه‌وه تا بوو به‌ داریکی وشک که ئاگری لێ هه‌لده‌گیرسی، به‌و جو‌ره هه‌رچیه‌کی بوی ئه‌نجامی ده‌دات، به‌ توانایه له‌سه‌ر هه‌ر کارێک که بیه‌وی و هه‌یج شتی‌ک مه‌حال نیه‌ بۆی وه‌ک ده‌فه‌رموی: ﴿الَّذِي جَعَلَ لَكُم مِّنَ الشَّجَرِ الْأَخْضَرِ نَارًا فَإِذَا أَنتُم مِّنْهُ تُوقِدُونَ ﴿٨٠﴾﴾ (یس)، ئه‌و زاته‌ی که له‌ دره‌ختی سه‌وز ناگرتان بۆ به‌دی ده‌هینیت، ئیتر ئیوه دایده‌گرسێن.

پاشان قورئان نمونه‌ی تر ده هیئتیه وه له سه‌ر گێرانه وه‌ی لاشه‌كان به دروستکردنی ئاسمان و زه‌وی و به‌وه‌سی که تییدایه له هه‌ساره‌ی گه‌ڕۆک و شاخه‌كان و ده‌ریاكان و له‌مه‌كان و نه‌وه‌ی له‌نیوان نه‌واندایه، وه‌ك ده‌فه‌رموی: ﴿أَوَلَيْسَ الَّذِي خَلَقَ السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضَ بِقَدِيرٍ عَلَىٰ أَنْ يَخْلُقَ مِثْلَهُمْ بَلَىٰ وَهُوَ الْخَلَّاقُ الْعَلِيمُ ٨١﴾ (یس)، ئایا نه‌وزاته‌ی که ئاسمانه‌كان و زه‌وی دروست کردووه ناتوانیت دووباره وه‌ك خۆیان دروستیان بکاته وه؟! به‌ئێ (نقد چاک ده‌توانیت چونکه نه‌وزاته له دروستکردن و داهێناندا به‌ توانا و زانایه . له‌م چیرۆکه‌دا تیبینی ده‌که‌ین که خودا(جل جلاله‌) نه‌وه‌نده به‌لگه‌ی هیناوه‌ته وه که په‌سه‌ندو ده‌مکوته‌ر بی‌ت بۆ موشریکه‌كان و خه‌لکانی تریش سه‌باره‌ت به‌ زیندوکردنه وه و گێرانه وه .

به‌لگه‌ی به‌سه‌ر هتا هیناوه‌ته وه له سه‌ر گێرانه وه، پاشان به‌لگه‌ی به‌ ده‌سه‌لاتی هیناوه‌ته وه له سه‌ر گۆڕی ی دروستکراوه‌کانی له دۆخیکه وه بۆ دژه‌که‌ی ، پاشان دووپاتی کردووه‌ته وه نه‌وه‌ی توانای دروستکردنی شتی مه‌زنی هه‌بی‌ت نه‌وا ئاساییه که شتی بچوکترو ئاسانه‌تر دروست بکات، پاک و بی‌گه‌ردی بۆ نه‌و خوایه‌ی که فه‌رمان به‌ شتی‌ک بکات ده‌بی‌ت، هه‌موو شتی‌ک به‌ ده‌ستی نه‌وه وه هه‌موانی‌ش بۆ لای نه‌و ده‌گه‌ڕینه وه، وه‌ك ده‌فه‌رموی: ﴿وَضَرَبَ لَنَا مَثَلًا وَنَسِيَ خَلْقَهُ قَالَ مَنْ يُعْطِي الْعِظَمَ وَهِيَ رَمِيمٌ ٧٨﴾ قُلْ يُحْيِيهَا الَّذِي أَنْشَأَهَا أَوَّلَ مَرَّةٍ وَهُوَ بِكُلِّ خَلْقٍ عَلِيمٌ ٧٩﴾ الَّذِي جَعَلَ لَكُم مِّنَ الشَّجَرِ الْأَخْضَرِ نَارًا فَإِذَا أَنْتُمْ مِّنْهُ تُوقَدُونَ ٨٠﴾ أَوَلَيْسَ الَّذِي خَلَقَ السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضَ بِقَدِيرٍ عَلَىٰ أَنْ يَخْلُقَ مِثْلَهُمْ بَلَىٰ وَهُوَ الْخَلَّاقُ الْعَلِيمُ ٨١﴾ إِنَّمَا أَمْرُهُ إِذَا أَرَادَ شَيْئًا أَنْ يَقُولَ لَهُ كُنْ فَيَكُونُ ٨٢﴾ فَسُبْحَنَ الَّذِي يَبْدِئُ مَلَكُوتُ كُلِّ شَيْءٍ وَإِلَيْهِ تُرْجَعُونَ ٨٣﴾ (یس)، نمونه‌ی لاوازی و بی‌ ده‌سه‌لاتی بۆ ئێمه هیناوه‌ته وه و به‌دیهاونی خۆی له‌بیر کردووه، ده‌یوت: کێ ئه‌م ئێسکانه زیندو ده‌کاته وه له کاتی‌که‌دا که پزیوو و پروکاون؟! پێیان بێ: نه‌وزاته‌ی که یه‌که‌مجار دروستی کرد، هه‌ر

ئەویش زىندوۋى دەكاتەۋە، ئەو بەھەموو دروستكراۋىك زاناۋ ئاگايە (دروستكردن و دروستكردەنەۋى ھەموو شىتېكى لا ئاسانە)....

ئەو زاتەى كە لە درەختى سەۋز ئاكرتان بۆ بەدى دەھىنئىت، ئىتر ئىۋە دايدەگرسىنن. ئايا ئەو زاتەى كە ئاسمانەكان و زەۋى دروست كىردوۋە ناتوانىت دووبارە ۋەك خۇيان دروستيان بىكاتەۋە؟! بەللى (زۆر چاك دەتوانىت چونكە ئەو زاتە لە دروستكردن و داهىناندا بە توانا و زانايە. بىگومان ھەر كاتىك فەرمانى خوا دەرچوۋ، وىستى شىتېك جىبەجى بىكات و بىھىنئىتە دى، پىتى دەلئىت بىبە، ئەۋىش دەستبەجى و بى دواكەۋتن پىش دىت و ئەنجام دەدرىت و دروست دەبىت. پاكى و بىگەردى بۆ ئەو زاتەى جەلەۋى ھەموو شىتېكى بەدەستە، ھەر بۆ لاي ئەۋىش دەبىرئىنەۋە.

شەشەم: زىندوكردەۋى ھەندى مردو لەم دىنيا بەلگەيەكى راستەقىنەيە لەسەر تواناي ئەۋ(جل جلاله)بۆ زىندوكردەۋمو ژياندەۋە ئە پۇژى دوايدا.

قورئان چەند چىرۆكىكى باسكردوۋە لەسەر زىندوكردەۋە ھەندى مردوۋ لەم ژيانى دۇنيادا، بەھەمان شىۋە خودا پشتىۋانى لە ھەندى لە پىغەمبەران كىردوۋە بۆ زىندوكردەۋى مردو لەسەر دەستيان، لەۋانەشدا گەۋرەترىن بەلگە ھەيە لەسەر تواناي(جل جلاله)بۆ زىندوكردەۋە ژياندەۋە، قورئان چىرۆكى ئەۋكەسەمان بۆ دەگىرئىتەۋە كە بەلای گۇندىكا تىپەپ بوو كە گۇندەكە دانىشتوانەكەى لەناۋچوۋىۋون و كۆسك و تەلارى خالى و ويران بوو، بۆيە پىتى سەير بوو كە چۆن خودا ئەمانە زىندو دەكاتەۋە لەپاش مردىيان لەكاتىكا كەسىكى باۋەپداربوو بەللام دوو دل بوو، ھەر بۆيە خودا ئەۋ شەئى فىركرد لەرنگەى دلىياكردەۋە واتە: بەتاقى كىردەۋە، دەفەرمۇئ:

﴿أَوْ كَالَّذِي مَرَّ عَلَى قَرْيَةٍ وَهِيَ خَاوِيَةٌ عَلَى عُرُوشِهَا قَالَ أَنَّىٰ يُحْيِي هَٰذِهِ اللَّهُ بَعْدَ مَوْتِهَا فَأَمَاتَهُ اللَّهُ مِائَةً عَامٍ ثُمَّ بَعَثَهُ قَالَ كَمْ لَبِثْتَ يَوْمًا أَوْ بَعْضَ يَوْمٍ قَالَ بَل لَّيْسَ بِمِائَةٍ عَامٍ فَأَنظَرْنَاهُ إِلَىٰ

طَعَامُكَ وَشَرَابُكَ لَمْ يَتَسَنَّهٗ وَأَنْظُرْ إِلَى حِمَارِكَ وَلِنَجْعَلَكَ ءَايَةً لِلنَّاسِ ۖ وَأَنْظُرْ إِلَى
 الْعِظَامِ كَيْفَ نُنشِزُهَا ثُمَّ نَكْسُوهَا لَحْمًا فَلَمَّا تَبَيَّنَ لَهُ قَالَ أَعْلَمُ أَنَّ اللَّهَ عَلَى كُلِّ شَيْءٍ
 قَدِيرٌ ﴿٦٣﴾ (البقرة).

یاخود وهك نهو كه سهی تیپه‌پی به لای شاروچکه به کدا که هه موو خانووه کانی به سه ر
 سه قفه کانیدا ته پی بوون، له بهر خوینه وه وتی: ناخو خوای گه وره چوئن خه لکی نه م
 شاروچکه به دواى مردنیان زیندوو ده کاته وه؟! (نهو كه سه عوزه بیر پیته مبه ر بوو ﷺ
 به کسه ر خوای گه وره سه د سال مراندی و پاشان زیندووی کرده وه و پیی فهرموو: چه ند
 مایته وه؟ (عوزه بیر) وتی: پوژیک یان که متر له پوژیک ماومه ته وه، (خوا) فهرمووی: نه خیر
 نه وه سه د سالت پیچووه، جا ته ماشای خواردن و خواردنه وه که ت بکه (له و ماوه
 دریژه دا) نه گوپاوه و تیک نه چووه، ته ماشای گویدریژه که شت بکه، (بویه نه مه مانکرد) تا
 به م به سه ره اته بته کینه موعجیزه بو خه لکی، جا سه یری ئیسکه کانی (گویدریژه که ت
 بکه) چوئن به رزیان ده که ینه وه و به یه که وه یان ده به ستین و پاشان به گوشت
 دایانده پوشین، کاتیک بیینی و بوی ده رکوت وتی: چاک ده زانم و دلنیام به پراستی خوا
 ده سه لاتی به سه ر هه موو شتی کدا هه یه.

وه له باره ی (ابراهیم) وهه بو مان ده گپریته وه که داواى له په روه ردگاری کرد که
 نیشانی بدات مردو چوئن زیندو ده کاته وه ، خودا (جل جلاله) ده فهرموو: ﴿وَإِذْ قَالَ إِبْرَاهِيمُ
 رَبِّ ارْنِي كَيْفَ تُحْيِي الْمَوْتَىٰ قَالَ أُولَٰئِمُتَّوْمِنٌ ۖ قَالَ بَلَىٰ وَلَٰكِن لِّيَطْمِئِنَّ قُلُوبُكَ ۖ قَالَ فَخُذْ أَرْبَعَةً مِّنَ الطَّيْرِ
 فَصُرْهُنَّ إِلَيْكَ ثُمَّ أَجْمَلْ عَلَىٰ كُلِّ جَبَلٍ مِّنْهُنَّ جُزْءًا ثُمَّ ادْعُهُنَّ يَأْتِينَكَ سَعْيًا ۖ وَأَعْلَمْ أَنَّ اللَّهَ عَزِيزٌ حَكِيمٌ

﴿٦٤﴾ (البقرة)، به یاد بهینه، کاتیک ئیبراهیم وتی: په روه ردگارا نیشانم بده چوئن مردوو
 زیندوو ده که یته وه؟ خوا فهرمووی: ئایا باوه رت نه هیئاوه؟ ئیبراهیم وتی: به لئی (باوه ر م
 هه یه) به لئام حه زده که م (به چاوی خو م بیبینم) تا دل م ئارام بگریت، خوا فهرمووی: جا

که واته چوار بالنده بهیته و جوان سهرنجیان بده و دوايي هر چواریان سهربره و گوشت و
 پهړ و خوینیان ټيکه ل بکه، نه وسا له سهر لوگکې هر شاخیک هه ندیک له و ټيکه له به
 دابنی، پاشان بانگیان بکه، به گورجی و به په له هه موویان دینه و به لات و چاک بزانه و
 دلنیا به به پاستی خوا بالاداست و کار به جی به.

وه له باره ی عیسا (علیه السلام) بومان ده گپړیته وه که قور شیوه ی بالنده ی دروست
 ده کرد پاشان پیاده کرد ده بوه بالنده به نیزنی خودا، هه روه ها مردوی زیندو ده کرده وه
 به نیزنی خودا، هه میشه به گه له کھی ده فهرموو: ﴿وَرَسُولًا إِلَىٰ بَنِي إِسْرَءِيلَ أَنِّي قَدْ جِئْتُكُمْ
 بِبَيِّنَاتٍ مِّن رَّبِّكُمْ أَنِّي أَخْلَقْتُ لَكُم مِّنَ الطَّيْنِ كَهَيْئَةِ الطَّيْرِ فَأَنْفُخُ فِيهِ فَيَكُونُ طَيْرًا بِإِذْنِ اللَّهِ
 وَأُبْرِئُ الْأَكْمَهَ وَالْأَبْرَصَ وَأُخِي الْمَوْتِ بِإِذْنِ اللَّهِ وَأُنَبِّئُكُم بِمَا تَأْكُلُونَ وَمَا تَدْخِرُونَ فِي بُيُوتِكُمْ
 إِنَّ فِي ذَٰلِكَ لَآيَةً لَّكُم إِن كُنتُمْ مُّؤْمِنِينَ ﴿٩١﴾﴾ (ال عمران).

(له ناینده دا پراډه گه یه نیت) به نه وه ی ئیسرائیل که من پیغه مبه ریکم، بق لای ئیوه
 په وانه کراوم، به لگه و نیشانه یه کیشم پی به له لایه ن په روه ردگار تانه وه، (نه ویش نه مه به
 که): من له قور شیوه ی بالنده تان بق دروست ده که م، ئینجا فووی پیدا ده که م،
 به فرمانی خوا یه کسر، ده بیته بالنده یه کی زیندو و کویری زکماک و نه خوشی به له کیی
 چاک ده که مه وه به ویستی خوا و مردووانیش زیندو ده که مه وه به فرمانی خوا و هه والی
 نه و شتانه ی که ده یخون و هه لی ده گرن له ماله کانتاندا پیتان پراډه گه یه نم، به پاستی له و
 شتانه دا به لگه و نیشانه هه یه بۆتان نه گهر ئیماندارن.

هه روه ها له باره ی هاوه لانی نه شکوت بومان ده گپړیته وه که خه وی لی خستن بق
 ماوه ی سی سده و شه ست و نو سال، پاشان له و خه وه به ناگای هیئانه وه وهک
 ده فهرموئ: ﴿ثُمَّ بَعَثْنَاهُمْ لِنَعْلَمَ أَيُّ الْحَرْبِينَ أَحْوَىٰ لِمَا لَبِثُوا أَمَدًا ﴿٩٢﴾﴾ تَحْنُ نَقُصُّ عَلَيْكَ نَبَأَهُم بِالْحَقِّ
 إِنَّهُمْ فِتْيَةٌ آمَنُوا بِرَبِّهِمْ وَزِدْنَاهُمْ هُدًى ﴿٩٣﴾﴾ (الکھف)، پاشان (دواي ماوه یه کی دوو

دریژ له خه و خه بهرمان کړنده وه له نوستن ههستان، تا بزاین کام دهسته یان ده زانن که چنده خه ویان لیکه وتووه (نهوانه یان که ده لاین پوژیک یان که متر، یان نهوانه یان که ده لاین مه گره هر خوا بزانت چنده خه وتوین).

نیمه به پاستی و دروستی هه والی به سهراتی نه و لاوانه ت بۆ ده گپینه وه، به پاستی نهوانه لاوانیک بوون باوه پری دامه زراویان هینابوو به په روه ردگاریان، نیمه ش زیاتر له نووری نیمان و هیدایه ت به هره وهرمان کړدن.

وه باسی موسی (علیه السلام) مان بۆ ده کات نهوانه ی که پتیا یان ووت: ﴿وَإِذْ قُلْنَا لِمُوسَىٰ لَنْ نُّؤْمِنَ بِكَ حَتَّىٰ نَرَىٰ اللَّهَ جَهْرَةً...﴾ (البقرة) یادى نهو نیعمه ته بکه نه وه که ووتان: نهی موسا هرگیز باوه پت پیناهینن تاوه کو به ناشکراو به چاوی خومان خوا نه بینن.

نهوه بوو هه وره بروسکه له ناوی بردن و ته ماشایان ده کړد، پاشان خودا زیندوی کړنده وه پاش مردنیان، خودا (جل جلاله) ده فهرموى: ﴿.. فَأَخَذْنَاكُمْ الْأَصْنَفَةَ وَأَنْتُمْ تَنْظُرُونَ﴾ (البقرة) ئیتر به کسه هر هه وره بروسکه که لئی دان، له کاتیکدا که ته ماشاتان ده کړد و به ده ورو به یری خوتاندا ده تانپوانی (به سه رسامیه وه بیرتان ده کړده وه)، پاشان زیندوومان کړنده وه و زیانمان پیبه خشینه وه له دواى نهو مه رگه تان بۆ نهوه ی سوپاسگوزاری بکه ن.

هه روه ها باسی (بنی اسرائیل) مان بۆ ده کات که سیک له نیوانیاندا کوژا بوو، وه هر کومه لیک کومه له که ی تری تاوانبار ده کړد به کوشتنی، پیغه مبه ره که یان فره مانى پیکردن به سه ربړینی مانگایه ک، سهریان بری پاش نهوه ی پرسپاری زقریان کرد له سه ر سیفاته کانی، پاشان فره مانى پیکردن که پارچه یه کی سه ربړاوه که بکیشن به کوژاوه که دا، خودا کوژاوه که ی زیندو کړده وه هه والی دا به وه ی که کی بکوژه که یه تی

له کاتیکدا ئەوان بینەری پووداوەکە بوون، وەك دەفەرموی: ﴿فَقُلْنَا أَضْرِبُوهُ بَعْضُهَا كَذَلِكَ يُخَيِّ اللَّهُ الْمَوْتَى وَرُبِّيكُمْ ءَايَتِهِ لَعَلَّكُمْ تَعْقِلُونَ ﴿٧٣﴾﴾ (البقرة)، ئینجا وتمان: بە پارچە یەك لەو مانگا سەر بپراوە بدەن بە لاشەی کوژراوەکەدا (دیاره بەو یستی خوا وەك موعجیزە یەك کوژراوەکە زیندوو بۆتەو و پاستی بکوژەکە ی خۆی وتوو)، جا ئا بەو شیوە یە و بە ئاسانی، خوا مردوان زیندوو دەکاتەو و دەسەلاتی خۆیتان نیشان دەدات بۆ ئەو ی تیبگەن و ژیر بن.

هەوتەم: یەکیکی تر ئەو بە لگانه ی که قورئان هیناویەتی لەسەر زیندوکردنەو و سەرنجی مرقفەکانی بۆ ئەو پاشاوە کاتیک نمونە بە زیندوکردنەو ی زەوی دەهینیتەو و که پووکی تیا دەروونی پاش بارینی باران.

• خودا (جل جلاله) دەفەرموی: ﴿فَانْظُرْ إِلَى ءَاثِرِ رَحْمَتِ اللَّهِ كَيْفَ يُخَي الْأَرْضَ بَعْدَ مَوْتِهَا إِنَّ ذَلِكَ لَمُخَي الْمَوْتَى وَهُوَ عَلَى كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ ﴿٥٠﴾﴾ (الروم)، جا ئیتر سەرنج بدەو تەماشای چەندەها ئاسەواری پەحمەتی خوا بکە، که چۆن زەوی زیندوو دەکاتەو و دوا ی مردنی، بیگومان ئەو زاتە ی که ئەو کارانە ئەنجام دەدات، مردوان زیندوو دەکاتەو و هەر ئەو زاتە دەسەلاتی بەسەر هەموو شتیکدا هە یە، (مردوانیش وەك پوهە که کاتی خۆیدا لە زەوی دەردەهینیتەو و بۆ لیپرسینەو).

• هەروەها دەفەرموی: ﴿وَاللَّهُ الَّذِي أَرْسَلَ الرِّيحَ فَتُثِيرُ سَحَابًا فَمُقْتَنُهُ إِنْ بَلَغَ مِيتَ فَأَحْيَيْنَا بِهِ الْأَرْضَ بَعْدَ مَوْتِهَا كَذَلِكَ النُّشُورُ ﴿١﴾﴾ (فاطر)، خوا ئەو زاتە یە که بای پەحمەت دەنیریت و هەلمی دەریاکانی پی دەگوێزیتەو و دەیکاتە هەور، جا دەینتیرین بۆ ولاتیک و شک و مردوو، دەفەرمویت: ئینجا ئەو زەویەمان پی زیندوو کردو و دوا ی ئەو ی که مردبوو، زیندو کردنەو ی ئیو ش هەر بەو شیوە یە دەبیت.

• ههروه‌ها ده‌فه‌رموی: ﴿وَمِنْ آيَاتِهِ أَنْ تَرَى الْأَرْضَ خَاشِعَةً إِذَا أَنْزَلْنَا عَلَيْهَا الْمَاءَ اهْتَزَّتْ وَرَبَتْ إِنَّ الَّذِي أَحْيَاهَا لَمُجِي الْمَوْقِعِ إِنَّهُ عَلَى كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ ﴿٣٨﴾﴾ (فصلت)، له به‌لگه و نیشانه‌کانی خوا نه‌وه‌یه که ده‌بینیت زه‌وی کش و ماته، جا که تیک باران به‌سه‌ریدا ده‌باریتین ده‌خروشیت و گه‌شه و نه‌ش و نما ده‌کات، چونکه به‌پاستی نه‌و زاته‌ی که زه‌وی زیندوو کرده‌وه، مردوو‌انیش زیندوو ده‌کاته‌وه، بیگومان نه‌و خواجه ده‌سه‌لآتی به‌سه‌ر هه‌موو شتی‌کدا هه‌یه..

• به‌هه‌مان شیوه ده‌فه‌رموی: ﴿وَالَّذِي نَزَّلَ مِنَ السَّمَاءِ مَاءً يَقْدِرُ فَأَنْشُرَنَا بِهِ بَلْدَةً مَيِّتًا كَذَلِكَ تُخْرَجُونَ ﴿١١﴾﴾ (الزخرف)، هه‌روه‌ها نه‌و خواجه له ناسمانه‌وه به نه‌دازه‌یه‌کی دیاری کر او بارانی باراندوو و ده‌فه‌رمویت، ولآتی وشک و مردوو‌مان پی زیندوو کردوته‌وه، هه‌ر به‌و شیوه‌یه ئیوه‌ش له گۆره‌کانتان ده‌هینرینه ده‌ره‌وه. مه‌به‌ست له واتای هه‌موو نه‌مانه: تیروانین و پینمایکردنه، واته: نه‌گه‌ر خودا(جل جلاله) توانای نه‌و کارانه‌ی هه‌بیته‌که‌واته نه‌ولاترو ئاسانتره بوی که مردو زیندو بکاته‌وه، به مانایه‌کی تر نه‌وه‌ی به چاو ده‌بینرئ له ده‌سه‌لآتی خودا به‌لگه‌یه له‌سه‌ر نه‌و شتانه‌ی به‌چاو نابینرین و نادیارن^(۳۲)

هه‌شتم: له گرنگترین به‌لگه‌ نا‌شکراکان که قورئان باسی کردوه له‌سه‌ر زیندوو‌بونه‌وه، رو‌تکردنه‌وه‌ی حیکمه‌تی نه‌و کاریه.

دانایی و دادپه‌روه‌ری ده‌خوازن به‌نده‌کان زیندوو‌یکرینه‌وه بۆ خه‌ملاندنی کاروکرده‌وه‌کانی به‌نده‌کان، بیگومان نه‌گه‌ر پۆئی دوا‌یی نه‌بوا‌یه بۆ زیندوو‌کردنه‌وه‌ی مروفه‌کان نه‌و ا دروستکراوه‌کان له‌سه‌ر بینه‌مای نا‌په‌وای و خراپه‌کاری و سته‌م کاری به‌رده‌وام ده‌بوون به‌لام پۆئی دوا‌یی بۆ لیپ‌چینه‌وه له‌سه‌ر نه‌و کرده‌وانه‌ی که له ژبانی

۳۲- الجامع الأحكام القرآن، القرطبي، دارالأحياء التراث المصري، بيروت ۱۹۸۵م، ج ۱، صفة ۴۵ بتحرف.

دونيادا نه نجامی ده دهن، واته نه گهر ژيانی دونييا کوتايی پښگا که بوايه نه وا ژيان ده بيوه کالته جاپی و دروستکردنی ناسمانه کان و زه ویش به تال و بی مانا ده بيو، خودا (جل جلاله) ده فهرموی: ﴿أَفَحَسِبْتُمْ أَنَّمَا خَلَقْنَاكُمْ عَبَثًا وَأَنَّكُمْ إِلَيْنَا لَا تُرْجَعُونَ﴾ (۱۷۵) ﴿المؤمنون﴾، نایا گومانقان واده برد که به پاستی نیمه نیوه مان به بی مه به ست دروست کردووه و نیوه بۆ لای نیمه ناهینرینه وه. (۲۴)، هه روه ها ده فهرموی: ﴿إِلَيْهِ مَرْجِعُكُمْ جَمِيعًا وَعَدَ اللَّهُ حَقًّا إِنَّهُ يَبْدَأُ الْخَلْقَ ثُمَّ يُعِيدُهُ لِيَجْزِيَ الَّذِينَ ءَامَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ بِالْقِسْطِ وَالَّذِينَ كَفَرُوا لَهُمْ شَرَابٌ مِّنْ حَمِيمٍ وَعَذَابٌ أَلِيمٌ بِمَا كَانُوا يَكْفُرُونَ﴾ (یونس)، گه پانه وهی هه ره مووتان بۆ لای نه و زاته به، به لینی خوا هه میشه پاسته و دروسته و نه گورپه، به پاستی خوئی سه ره تا دروست کراوان به دی ده هینیت و دوايش وه ک خويان لیده کاته وه (تا له قیامه تا) نه وانه ی که باوه پریان هیناوه و کارو کرده وه چاکه کانیان نه نجامداوه به داپه روهی پاداشتیان بداته وه، نه وانه ش که بی باوه پریون خواردنه وهی له کول و سزای به نیش و نازاریان بۆ ناماده یه به هوئی نه وهی که باوه پریان پی نه نه کرد.

دانایی و داپه روهی نه وه ده خوازی که به نده کان زیندوبکرینه وه بۆ نه وهی پاداشت بدرینه وه، واته چاکه به چاکه و خراپه ش به خراپه .خودا به نده گانی بۆ به ندایه تی خوئی خولقاندووه، وه پیغه مبه رانی ناردووه و په راوی ناسمانی دابه زاندووه بۆ خستنه پړوی شیوازی خواپه رستی، هه ندی له به نده کان به رده وام ده بی له گوپراهی لی کردن و گیان و سامانی له و پیناوه دا ده به خشی. هه ندیکی تریش به رده وامی و گوپراهی لی په ت ده کاته وه و سه رپنجی ده کات، نایا ده گونجی چاک و خراپ هاوشیوهی یه کتر بمرن و خودا پاداشتی چاکه کاران نه داته وه به چاکه و سزای تاوانباران نه دات به رامبه ر تاوانه کانیان؟! وه ک ده فهرموی: ﴿أَفَنَجْعُلُ السَّالِفِينَ كَالْءَاخِرِينَ﴾ (۲۵) ﴿مَا لَكُمْ كَيْفَ تَحْكُمُونَ﴾ (۲۶) ﴿أَمْ لَكُمْ كِتَابٌ فِيهِ تَدْرُسُونَ﴾ (۲۷) ﴿إِنَّ

لَكُرْفِيهِ لَمَّا خَرَّوْنَ ﴿٣٨﴾ (القلم)، ئايا پهوايه پاداشتي موسولمانان وهك تاوانبار و تاوانكاران بېت؟! نهوه چيتانه؟ چۆن حوكم و بپياري ناپهواي وا دردهكهن!! ئايا كتيبكي ئاسمانيتان بۆ هاتووه، تاييدا بخوين؟! تا هرچي ئيوه بتانهويت به نارهزوي خۆتان ههلي بژين. ^(٣٩) ئيمه دهبين له ژيانى دونيادا ستمكاران ستم دهكهن و بهردهوامن لهسهرى تا دهرمن، ستمليكراوانيش ستمميان لى دهكرى تا كۆتاي ژيانيان، ئايا دادپهروهرييه به كۆتاي هاتنى ژيانى دونيا ههموو شتى كۆتاي پى بېت؟!

نهوه كهى دادپهروهرييه ستمكاران تۆلەيان لى نهكرتتهوهو ستمليكراووش تۆلەي بۆ نهكرتتهوه؟!

كهى لهگهڵ داناو زاناي خودا(جل جلاله)يهك دهگرتهوه كه پووداوهكانى ژيان بهپنجهوانهى دادپهروهري بهپى بكرت و بهو شتوازهش كۆتاي بېت؟!

ئايا نهوه راسته نهوانهى وهلامى بانگهوازي پهروهردگاريان داوتهوه و باوهريان هيناوه و بهردهوام بوون لهسهر پنگاكهى، به پيسوايى و زهليلي بژين و بهرمن وهك نهوهى غهزهبيان لى گيرابيت، نهوانهشى وهلامى داواي پهروهردگاريان نهداوتهوه و باوهريان نههيناوه، بهخوشى و تيروتهسەلى بژين و بهرمن وهك نهوهى پهزامهندى خودايان دهستگير بووبى؟! نهخير بيگومان نهوه لهگهڵ دانايى و عهەلى پهروهردگارا ناگونجى و لهگهڵ خوايهتى خوادا يهك ناگرتهوه... بۆيه ئهم پرسياره دهمكوتكره دپته پيشهوه:

﴿أَفَجْعَلُ الْمُتْلِينَ كَالْمُرْسَلِينَ﴾ (القلم)، ئايا پهوايه پاداشتي موسولمانان وهك تاوانبار و تاوانكاران بېت؟! حاشا بۆ خودا كه وابى.

نهوه گوماني بيپاوهپانه، نهوان وا گومان دهبن كه كارهكه ههپههكيه و پاداشت و سزانيه، وهك نهوهى بلين: خودا ئاسمانهكان و زهوى بهبى هوده دروست كردوه،

نه خیر: ﴿وَمَا خَلَقْنَا السَّمَاءَ وَالْأَرْضَ وَمَا بَيْنَهُمَا بَطْلًا ۚ ذَٰلِكَ ظَنُّ الَّذِينَ كَفَرُوا فَوَيْلٌ لِلَّذِينَ كَفَرُوا مِنَ النَّارِ ﴿٢٧﴾ أَمْ يَجْعَلُ الَّذِينَ آمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ كَالْمُفْسِدِينَ فِي الْأَرْضِ أَمْ نَجْعَلُ الْمُتَّقِينَ كَالْفُجَّارِ ﴿٢٨﴾﴾ (ص)،
 نیمه ناسمان و زهوی دروستکراوانی نیوانمان بیّ هوده و هه پهمه کی دروست نه کردوه،
 نه وه بیرو باوه پی نه وانه یه که بیّ باوه پیوون، هاوار و ناهوناله بۆ نه وانه ی که کافر و بیّ
 بیوان له سزای ناگری دۆزه خ. نه خیر، نه و باوه پهمان هه له یه، به لکو نایا په وایه پاداشتی
 نه وانه ی نیمان و باوه پهمان هه ناوه و کارو کرده وه چاکه کانیان نه نجام داوه، وه که نه وانه
 لیّ بکه یین که تۆوی خراپه یان چاندوه له زه ویدا، یاخود نایا نه وانه ی پارێزگار و
 له خواترسن وه که خراپه کاران سه یریان بکه یین؟!

نهم نایه ته له باره ی موشریکه کانی (قریش) وه وه دابه زیوه که نکولی زیندو کردنه وه یان
 ده کرد، به لām نه وه ی جیگه ی سه رسورمانه نه نامیتی نهم سه رده مهش هه مان نمونه
 به رهه م ده هینی که به ته واهه تی نایه ته که ی به سه ردا جی به جی ده بیّ.

له وانه: (سارته ری ریبه ری وجودیه کان) ه^(٢٦) نه و بیباوه پهمی که ده لیّ: بیوان گالته یه
 و به تاله، وه ژیا نی ناده میزاد هه ی واته یه کی نیه و هه یه حیکمه تیکی له پشت وه نیه:
 ﴿... ذَٰلِكَ ظَنُّ الَّذِينَ كَفَرُوا فَوَيْلٌ لِلَّذِينَ كَفَرُوا مِنَ النَّارِ ﴿٢٧﴾﴾ (ص)، نه وه گومانی نه وانه یه که بیّ
 باوه پیوون، هاوار و ناهوناله بۆ نه وانه ی که کافر و بیّ بیوان له سزای ناگری دۆزه خ.^(٢٧)

٣٦- الوجودی: القائل بمذهب الوجود أو الوجودية، وهو مذهب فلسفي يرى أن الوجود سابق على الماهية، وأن الإنسان حر، يستطيع أن يصنع نفسه، ويتخذ موقفه كما يبدو له، تخفيفاً بوجوده الكامل.

٣٧- ركانو الايمان، محمد قطب، مرجع سابق، ص ٣٩٠. ((في اقتضاء فكر العدالة)) طبع: الوجه الثاني، من الشبهة التاسعة، من الجزء السابع، (الايمان والتدين).

نۆهههه: يه كيكى تر له به لنگه كانى زيندو كرده وه، هاوړايى سهرجهه پيغه مېرانه له سهر هه والدانيان به روژى دوايى: باوهر به روژى دوايى و به دهشت و جه ده نهه بنه ماي نيمانن كه په يامى كه په يامى سهرجهه پيغه مېرانه و شونكه وتوانيان تيايدا هاوېه شن.

قورنانه هه والى نه وه به دبختانه ي كه له ناگردان باسكردووه ، نه وانه ي كه دنده نين به ناگادار كړنه وه ي پيغه مېرانيان به پوژى دوايى، وهك دهفه رموى: ﴿ تَكَادُ تَمَيِّزُ مِنَ الْغَيْظِ كُلَّمَا أُلِّقَ فِيهَا فَوَجَّ سَأَلَهُمْ خَزَنَتُهَا أَلَمْ يَأْتِكُمْ نَذِيرٌ ۝۸﴾ قَالُوا بَلَى قَدْ جَاءَنَا نَذِيرٌ فَكَذَّبْنَا وَقُلْنَا مَا نَزَّلَ اللَّهُ مِنْ شَيْءٍ إِنْ أَنتُمْ إِلَّا فِي ضَلَالٍ كَبِيرٍ ۝۹﴾ وَقَالُوا لَوْ كُنَّا نَسْمَعُ أَوْ نَعْقِلُ مَا كُنَّا فِي أَصْحَابِ السَّعِيرِ ۝۱۰﴾ (الملك)، له داخى خوانه ناسان خهريكه پارچه پارچه بيت و ليك بيتته وه، ههر جاريك دهسته و تاقيميك فرى ده دريته ناوى پاسه واني دوزه خ لبيان ده پرسيت: باشه، تر سينه ريكتان بو نه هات تا له م سهر نه نجامه ناگادارتان بكات؟! له وه لامدا به كه ساسيه وه ده لين: با، به لى، له پاستيدا تر سينه رمان بو هات، به لام نيمه بپرومان پينه كردن و وتمان: خوا هيچى له م باره يه وه نه ناردووه، نيوه ته نها له گومړايى گه ورده دا گيرتان خواردووه و هيچى تر! ! نينجا ده لين: نه گه ر نيمه گويمان بگرتايه و بيرو هو شمان به كار به نينا يه نه ده بوينه نيسته جى دوزه خ.

هه روه ها دهفه رموى: ﴿ وَسِيقَ الَّذِينَ كَفَرُوا إِلَىٰ جَهَنَّمَ زُمَرًا ۖ فِئًا إِذَا جَاءُوهَا فَتَحَتْ أَبْوُعُهَا وَقَالَ لَهُمْ خَزَنَتُهَا أَلَمْ يَأْتِكُمْ رُسُلٌ مِّنكُمْ يَتْلُونَ عَلَيْكُمْ آيَاتِ رَبِّكُمْ وَيُنذِرُونَكُمْ لِقَاءَ يَوْمِكُمْ هَٰذَا قَالُوا بَلَىٰ وَلَكِنْ حَقَّتْ كَلِمَةُ الْعَذَابِ عَلَى الْكَافِرِينَ ۝۷﴾ (الزمر).

نه وسا نه وانه ي كه بى باوهر بوون، پاپيچ ده كرين به ره و دوزه دهسته دهسته و تا قم تا قم ده گويزرينه وه، تا كاتيك ده گه نه بهر قاپيه كانى، (هه موو مؤلده خون له به رده ميدها، دواى ماو هيهك) بويان ده كرينه وه، فريسته ي بهر پرس و سهر بهر شتيا ر سهر نه نشتيان ده كات و پبيان ده ليت: باشه، مه گه ر پيغه مېرانه له خوتان ره وانه

نه کرابو بوټان که ټایه ته کانی په روه ردگاری خوتان به سهردا بخوینیته وه، وه یاداوهریتان بکات و داتان بچله کینیت له گه یشتنی نه م پوځه؟! به دهم ناخوداځ و ناله وه ده لاین: به لئی، به لثم تازه، به لئی، سودی نیه و بریاری سزاو نازار دراوه به سهر کافر و بی پرواکاندا.

سهرجه م بیباوه پان له کاتی چونه جهه نه م نه م پرسیاره یان لگ ده کړیت، دان به وده دا ده نین که پیغه مبه رانیان ترساندویانن له گه یشتن به و پوځه به لثم باوه ریان پتی نه بووه و به دریان خستوه ته وه.

وه نه و سته یه که ټایه ته کانی پیشو له چنه د جیگایه کدا ټاماره ی پیکردوه، خودا(جل جلاله) حکیمه ت و عه دلی وا ده خوازی که هیچ که سیک سزا نه دات که په یامی پی نه گه شتی و به لگه ی له سهر دروست نه بوی وه ک ده فهرموئ: ﴿مَنْ آهْتَدَىٰ فَلِنَمَّا يَهْتَدِ لِنَفْسِهِ ۖ وَمَنْ ضَلَّ فَلِنَمَّا يَضِلُّ عَلَيْهِ ۚ وَلَا نُزِرُ وَاِزْرَةً وَّزَرٌ اٰخِرٌ ۚ وَمَا كُنَّا مُعَذِّبِيْنَ حَتّٰی نَبْعَثَ رَسُوْلًا ﴿١٥﴾﴾ (الاسراء)، نیمه ش سزای که سمان نه داوه تا پیغه مبه ریکی بو ده نیرین.

هه روه ها ده فهرموئ: ﴿رُسُلًا مُّبَشِّرِيْنَ وَمُنْذِرِيْنَ لِّئَلَّا يَكُوْنَ لِلنَّاسِ عَلٰی اللّٰهِ حُجَّةٌۢ بَعْدَ الْرُسُلِ ۚ وَكَانَ اللّٰهُ عَزِيْزًا حَكِيْمًا ﴿١٦﴾﴾ (النساء)، پیغه مبه رانمان (په وانه کردوه) که مژده دهرن (به نیمانداران) و ترسینه رن بو (یاخیه کان)، تا خه لکی هیچ به لگه یه کیان به ده سته وه نه مینیت (له سهر بی دینی و یاخی بوونیان) دواى نه وه ی خوا پیغه مبه رانی بو په وانه کردوون، بیگومان هه میشه و به رده وام خوا بالاده ست و دانایه.

له و پیناوه شدا په یامی ټاسمانی هه موو مرقفیک ده گړته وه واته گشتگیره خودا(جل جلاله) ده فهرموئ: ﴿اِنَّا اَرْسَلْنَاكَ بِالْحَقِّ بَشِيْرًا وَّنَذِيْرًا ۚ وَاِنْ مِنْ اُمَّةٍ اِلَّا خَلَا فِيْهَا نَذِيْرٌ ﴿٢١﴾﴾ (فاطر)، بیگومان نیمه تومان په وانه کردوه به حقه و راستیه کی ته واوه وه، تو مژده دهری

(ثیماندارانیت)، ترسینه‌ری (بی پرواکانیت) هیچ گه‌ل و نه‌ته‌وه‌یه‌کیش نه‌بووه که فرستاده و بیدار‌که‌روه‌یه‌کی بۆ په‌وانه نه‌کراییت.

وه‌ك نه‌وه‌ی قورن‌ان ناماره‌ی پیکردوه‌ه هیچ پیغه‌مبه‌ریك نه‌ه که‌له‌که‌ی ناگادار نه‌کردبیتته‌وه له پۆزی دوا‌یی له‌پیتناو پاداشت و سزادا.

نه‌وه‌ش له ریگه‌ی گپ‌رانه‌وه‌ی چپ‌وکی پیغه‌مبه‌ران له قورن‌انی پیرۆزدا. ^(٢٨)

ده‌هه‌م: قورن‌ان له چه‌ند جارێك زیاترو له چه‌ند جیگایه‌کدا دوباتیکردوته‌وه که نه‌وانه‌ی تکو‌لی زیندو‌کردنه‌وه دم‌کن پشت به هیچ به‌لگه‌یه‌ک ناب‌ه‌ستن له‌سه‌ر نه‌وه‌ی که ده‌یلین.

نه‌وان هیچ زانیاریه‌کیان لا نییه له‌سه‌ر زیندو‌کردنه‌وه، نه‌وان ته‌نها دوا‌ی گومان که‌وتون و وپینه ده‌کن، خودا(جل جلاله) ده‌فه‌رموی: ﴿وَقَالُوا مَا هِيَ إِلَّا حَيَاتُنَا الدُّنْيَا نَمُوتُ وَنَحْيَا وَمَا يُهْلِكُنَا إِلَّا الدَّهْرُ وَمَا لَهُم بِذَلِكَ مِنْ عِلْمٍ إِنْ هُمْ إِلَّا يَظُنُّونَ ۝٢٩﴾ (الجاثیه)، خوانه‌ناسان ده‌یانوت: زیان ته‌نها نه‌م ژیا‌نی دنیا‌یه‌یه، ده‌مرین و ده‌ژین به‌تۆره، هه‌ر پۆزگارو زه‌مانه‌ه کایگه‌رین تیمامندا و ده‌مان مریتن و هیچی تر! جا نه‌وانه وه‌نه‌بیت له‌سه‌ر بنچینه‌ی هیچ جو‌ره زانستی و زانیاریه‌ک نه‌وه بلتین به‌لکو ته‌نها پشت به‌گومان و دوود‌لی ده‌به‌ستن. هه‌روه‌ها ده‌فه‌رموی: ﴿وَإِذَا قِيلَ إِنَّ وَعْدَ اللَّهِ حَقٌّ وَالسَّاعَةُ لَا رَيْبَ فِيهَا قُلْ مَا نَدْرِي مَا السَّاعَةُ إِنْ نُظُنُّ إِلَّا ظَنًّا وَمَا نَحْنُ بِمُتَّبِعِينَ ۝٣٠﴾ (الجاثیه)، کاتیکیش بو‌ترایه: بێگومان به‌لینی خوا راسته و پۆزی قیامه‌ت هه‌ر دیت و گومانی تیا‌دا نه‌ه، ئیوه له وه‌لامدا ده‌تانوت: ئیمه هه‌ر نازانین پۆزی قیامه‌ت چیه؟! ئیمه هه‌ر گومان ده‌به‌ین و دل‌نیا‌نین!! هه‌روه‌ها ده‌فه‌رموی: ﴿بَلْ أَدْرَاكَ عِلْمُهُمْ فِي الْآخِرَةِ بَلْ هُمْ فِي شَكٍّ مِنْهَا بَلْ هُمْ مِنْهَا عَمُونَ ۝٣١﴾ (النمل)، نه‌خیر، نه‌وانه زانیاری و زانستیان ده‌رباره‌ی قیامه‌ت کوتا و که‌م و کورته، به‌لکو نه‌وان له گومان‌دان ده‌رباره‌ی، به‌لکو هه‌ر کو‌یرین له ئاستیدا و دل‌یان نابینا‌یه.

قورئان له چه‌ند جی‌گایه‌کدا دوپاتی کردۆته‌وه که ئه‌وانه‌ی زیندو بوونه‌وه و پۆژی دوا‌یی به‌ ئه‌سته‌م ده‌زانن ئه‌وان له وه‌هم و گومرا‌یدا ده‌ژین، وه‌ک ده‌فه‌رموی: ﴿أَقْرَأْ عَلَى اللَّهِ كَذِبًا أَمْ بِهِ حِفْظٌ بَلِ الَّذِينَ لَا يُؤْمِنُونَ بِالْآخِرَةِ فِي الْعَذَابِ وَالضَّلَالِ الْبَعِيدِ﴾ (سبا)، ئایا درۆ به‌ده‌م خواوه‌ هه‌ل‌ده‌به‌ستی، یا شیت بووه؟! (نه‌خیر...!!) ئه‌وانه‌ی که باوه‌ریان به‌ پۆژی دوا‌یی و قیامه‌ت نیه‌، له‌ سزای سه‌ختا ده‌بی ژیان به‌رنه‌سه‌ر (چونکه‌ له‌ دنیا‌دا) زۆر گومراو سه‌رلیشیتواو بوون.

هه‌روه‌ها ده‌فه‌رموی: ﴿...أَلَا إِنَّ الَّذِينَ يُمَارِؤْنَ فِي السَّاعَةِ لَفِي ضَلَالٍ بَعِيدٍ﴾ (الشوری)، ئاگادارین له‌ راستیدا ئه‌وانه‌ی موحاده‌له‌ له‌سه‌ر قیامه‌ت ده‌که‌ن و به‌گومانن لێ، له‌بێز بوون و سه‌رلیشیتواو یه‌کی قوول‌دا پۆچوون. بێگومان ئه‌وانه‌ له‌ نه‌زانین و گومرا‌یدا ده‌ژین، چونکه‌ ئه‌وه‌ی توانیبیتی ئاسمانه‌کان و زه‌وی دروست بکات، ئه‌وا ئه‌ولاتر و ئاسانه‌تره‌ بتوانی مردو زیندو بکاته‌وه‌.

به‌ کورتی:

* به‌دییه‌نهری شتیک له‌ نه‌بوونه‌وه‌ به‌توانایه‌ له‌سه‌ر دووباره‌ زیندوکردنه‌وه‌ی پاش له‌ناوچوونی.

* نکۆلیکار له‌ ژيان‌دنه‌وه‌و زیندوکردنه‌وه‌ی دروستکراوه‌کان له‌ پۆژی دوا‌یدا له‌ خه‌یاڵ و گومرا‌یدا ده‌ژی، نمونه‌ له‌سه‌ر ئه‌وه‌ جۆراوجۆرو به‌لگه‌ش له‌وباره‌یه‌وه‌ زۆره‌، له‌وانه‌ زیندوکردنه‌وه‌ی زه‌وی پاش وشک بوونی – مردن زیندو ده‌کرێته‌وه‌ به‌ بارینی هه‌ندی باران به‌سه‌ریدا.

* مه‌ودایه‌کی زۆر هه‌یه‌ له‌ نێوان حه‌قیقه‌تی زیندوکردنه‌وه‌و ئه‌فسانه‌ و داستانه‌دا، بێگومان هه‌ندی له‌ مرقعه‌کان شایه‌ت حاڵی – له‌ماوه‌ جیا‌جیا‌کانی میژو‌دا گیرانه‌وه‌ی ژیان بوون بۆ جه‌سته‌ مردوو پزویه‌کان له‌ قورئانی‌شدا ئه‌و جیرۆکانه‌ باسی لێ‌وه‌ کراوه‌، وه‌ک کوژراوه‌که‌ی (بنی اسرائیل) وه‌ وه‌ک ئه‌و که‌سه‌ی گوزهری کرد به‌لای گونده‌که‌دا،

ههروه‌ها چیرۆکی (ابراهیم) و چوار باندەکه، وه زیندوکردنه‌وه‌ی مردو له‌لایه‌ن (عیسی)
علیه السلام به ئیزنی خودا (جل جلاله).

گومانی هه شتم

بانگه شه کردن بهومی بته کان و په یکه ره کان خوان لای خودا (جل جلاله) تکا ده کهن و لهویان نزیک ده که نه وه^{۳۹}.

ناوهرۆکی گومانه که:

موشریکه کان له گه ل خودادا (جل جلاله) خودایه کی تر ده په رستن، بانگه شه ی نه وه ده کهن که تکای نه و په رستراوانه سودی هیه بۆیان له لای خودا (جل جلاله) له سه رخستنیا و رۆزیدانیا و نه و شتانه ی که دیته پښگایان له کاروباری دنیا هه روه ها ده لێن: نه و په رستراوانه له خودایان نزیک ده کاته وه ، وه ک خودا (جل جلاله) ده فه رموی: ﴿...وَالَّذِينَ اتَّخَذُوا مِنْ دُونِهِ أَوْلِيَاءَ مَا نَعْبُدُهُمْ إِلَّا لِيُقَرِّبُونَا إِلَى اللَّهِ زُلْفَىٰ إِنَّ اللَّهَ يَحْكُمُ بَيْنَهُمْ فِي مَا هُمْ فِيهِ يَخْتَلِفُونَ ۗ إِنَّ اللَّهَ لَا يَهْدِي مَنْ هُوَ كَاذِبٌ كَفَّارٌ ۝﴾ (الزمر)، ناگادارین: دینی پاک و خاوێن ته نها بۆ خوایه، نه وانه ش جگه له و زاته که سانی تروشتی تر ده که نه پشتیوانی خۆیان ده لێن: ئیمه نه م بت و شتانه نا په رستین ته نها له بهر نه وه ی له خوا نزیکمان بخه نه وه، له کاتی که دا نه وان له خوا وه نزیکترن، بپگومان خوا داوه ری ده کات له نپوانیادا، له و شتانه دا که کێشه یان له سه ری هیه و پایان ده رباره ی جوړاو جوړه، به پاستی خوا نه و بیرو باوه پ چه وته یان لیوه رناگریت و هیدایه ت و پێنمووی نه و که سانه ناکات که درۆزن و بێ باوه پښ.

هه روه ها ده فه رموی: ﴿...وَيَقُولُونَ هَؤُلَاءِ شُفَعَاؤُنَا عِنْدَ اللَّهِ... ۝﴾ (یونس)

ده شلێن: نا نه و بت و شتانه تکا کارمانن لای خوا.

۳۹- الأيتان اللتان وردت فيها الشبهة (يونس: ۱۸)، (الزمر: ۳)

الأيتان التي ورد فيها الرد على الشبهة (يونس: ۱۸، الزمر: ۳، الرعد: ۱۶، الاسراء ۴۳-۴۴).

بۆیه له سهردهمی نه فامیدا له کاتی چه جکردندا ده یانوو ت : پهروه ردگارا گوږاپه لم،
هیچ شه ریککت نیه جگه له شه ریککی نه بی که خۆت هه ته، نه و شه ریکه و مولکه که شی
هه ر می تۆیه، خوا بهرز و بلند هه و شتانه ی خه لکی بۆی هه لته به ستن.

رینگاکانی پوچه ئکردنه وهی گومانه که :

۱. په رستنی جگه له خودا داهینراوه و کاریکه مروقه کان خۆیان دروستیان کردووه
۲. نه و په رستراوانه ی که موشریکه کان ده یانپه رستن نه سود ده گه یه نن نه زیان و
خاوه نی هیچ شتی که نین.
۳. سه رجه م دروستکراوه کان مل که چن بۆ خودا (جل جلاله).
۴. نه گه ر له گه ل خودادا په رستراویک هه بوايه — وه که نه وهی موشریکه کان ده یلین لی
نزی که ده بوونه وه ده یانپه رست.
۵. خودا (جل جلاله) پاک و بیگه رده له شیرک.

دریژهی بابته که :

یه که م : په رستنی جگه له خودا داهینراوه ..

نه وهی وای له موشریکه کان کردووه که بته کان په رستن، نه وهیه که پێشتر
فریشته یان په رستوه، بۆ نه وهی تکایان بۆ بکه ن له لای خودا (جل جلاله) له سه ر
خستنیان و پۆزی دانیان و هه رشتیک که دیته رینگایان له کاروباری دنیا، به لام دانیان به
زیندو کردنه وه دا نه ده ناو باوه رپیان پیتی نه بوو، وه که چۆن بته کانیان ده په رست بۆ نه وهی
هاو شیوهی فریشته کان له خودا یان نزی که بکاته وه . خودا (جل جلاله) له باره یانه وه
ده فـه رموی: ﴿... وَالَّذِينَ اتَّخَذُوا مِنْ دُونِهِ أَوْلِيَاءَ مَا نَعْبُدُهُمْ إِلَّا لِيُقَرِّبُونَا إِلَى اللَّهِ زُلْفَىٰ
...﴾ (الزمر): نه وانه ش جگه له و زاته که سانی ترو شتی تر ده که نه پشتیوانی خۆیان
ده لین: ئیمه نه م بت و شتانه نا په رستین ته نها له بهر نه وهی له خوا نزی که مان بخه نه وه.

بۆیه له سهردهمی نه فامیدا له کاتی چه جکردندا ده یانوت: مل که چ و گوێزپایه لم خۆم
 سپارد به تۆ، هاتم به دهم فرمانته وه هیچ شەریکت نیه جگه له شەریکی خۆی و
 نه وهشی ههیهتی هه ره می تۆیه ، نه م بانگه شه کردنه موشریکه کان پشتیان پێ به ستبو
 له دێر زه مان و به ئیستاشه وه، پێغه مبه ران هاتوون - علیهم الصلاة والسلام بۆ
 په تکردنه وه و پێگریکردن له و کاره، یه کێک له ئامانجی پێغه مبه ران بانگکردنی به نده کان
 بووه بۆ یه کتا په رستی، هه روه ها پونکردنه وه ی نه و بابته شه ریک بۆ خودا بریاردان -
 له لایه ن خودی موشریکه کانه وه داهێنراوه و خودای گه وره پێگای پێ نه داو و پازیش نیه
 پێی ، به لکو بوغزاندویه تی و پێگری لی کردوه، وه ک ده فه رموی: ﴿وَلَقَدْ بَعَثْنَا فِي كُلِّ
 أُمَّةٍ رَسُولًا أَنِ اعْبُدُوا اللَّهَ وَاجْتَنِبُوا الطَّاغُوتَ ۚ﴾ (النحل) سویند به خوا بێگومان
 ئیمه له ناو هه رگه ل و نه ته وه یه کدا پێغه مبه رێکمان په وانه کردوه و پێمان راگه یاندوه که
 پێیان بلێت: ته نها خوا بپه رستن، خۆتان دووره په رێز بگرن له هه موو په رستراویکی تر.
 هه روه ها ده فه رموی: ﴿وَمَا أَرْسَلْنَا مِنْ قَبْلِكَ مِنْ رَسُولٍ إِلَّا نُوحِي إِلَيْهِ أَنَّهُ لَا إِلَهَ إِلَّا أَنَا
 فَاعْبُدُونِ﴾ (الانبیاء)، ئیمه پێش تۆ هیچ پێغه مبه رێکمان په وانه نه کردوه، که
 وه حیمان بۆ نه نار دبێت به وه ی که: بێگومان هیچ خوایه ک نیه جگه له من و ده بیته هه ر
 من بپه رستن.

پاشان خودای گه وره هه وال ده دات که نه م شرکه داهێنراوه له نێو خه لکدا پاش
 نه وه ی که بوونی نه بووه و سه رجه م خه لکان له سه ر یه ک ئایین بوون که ئه ویش ئیسلام
 بووه دواتر جیاوازیان تیکه وتوو وه پارچه پارچه بوون، وه ک ده فه رموی: ﴿وَمَا كَانَ
 النَّاسُ إِلَّا أُمَّةً وَاحِدَةً فَاخْلَفُوا ۚ﴾ (یونس)، خه لکی له سه ره تای په یدا
 بوونیاندا به ش به ش نه بوون به لکو ته نها یه ک پارچه بوون، یه ک ئاین بوون، یه ک بیرو باوه ر

بوون، جا که (زه‌مان تپه‌پی و نذر بوون و له‌سه‌رچاوه‌ی نووری پیغه‌مبه‌رایه‌تی
دوورکه‌وتنه‌وه) ناکوکی و جیاوازی له‌نیوانیاندا په‌یدا بوو به‌ش به‌ش بوون.

دووم: نه‌و خودایانه‌ی که موشریکه‌کان ده‌یانپه‌رست ته‌ سودی پی‌ دمه‌یاندن نه‌ زیان
خواه‌نی هیچ شتیک نه‌بوون.

نه‌و موشریکانه‌ی که له‌گه‌ل خودادا شتی تریان ده‌په‌رست به‌به‌هانه‌ی نه‌وه‌ی که
شفاعة‌تی نه‌و خودایانه‌ سودی ده‌بی‌ت بۆیان له‌لای خودا. خودای گه‌وره‌ نه‌م به‌هانه‌یه
په‌تده‌کاته‌وه‌و پاید‌ه‌گه‌یه‌نیت که نه‌و خودا بانگه‌شه‌ بۆ کراوانه‌ نه‌ زیان ده‌گه‌یه‌نن و نه
سود نه‌ خواه‌نی هیچ شتیکن، وه هیچ شتیک له‌وانه‌ی بانگه‌شه‌ی بۆ ده‌که‌ن پوندات و
هه‌رگیز نه‌و کاره‌ نایه‌ته‌دی، خودای گه‌وره‌ ده‌فه‌رموی:

﴿وَيَعْبُدُونَ مِنْ دُونِ اللَّهِ مَا لَا يَنْفَعُهُمْ وَلَا يَضُرُّهُمْ ۚ وَاللَّهُ مَا لَا يَعْلَمُ فِي السَّمَوَاتِ وَلَا فِي الْأَرْضِ سُبْحَنَهُ ۚ وَتَعَالَى عَمَّا يُشْرِكُونَ﴾
﴿١٨﴾ (یونس).

(بۆ باوه‌پان وخوانه‌ناسان) شتیک ده‌په‌رستن له‌جیاتی خوا نه‌ زیانیان پیده‌گه‌یه‌نیت
نه‌ قازانج، ده‌شلین: ئا نه‌و بت و شتانه‌ تکاکارمانن لای خوا، پی‌یان بلی ئه‌ی محمد
ﷺ باشه‌ ئایا ئیوه‌ خوا ئاگادار ده‌که‌نه‌وه‌ به‌شتیک که له‌ئاسمانه‌کان و له‌زه‌ویدا هه‌بی‌ت و
خوا نه‌یزانیت؟! پاک و بی‌گه‌رده‌و به‌رزو بلنده‌و دووره‌ له‌وه‌ی که‌نه‌فامان ده‌یکه‌ن
به‌هاوه‌لی.

به‌و مانایه‌ی: ئیوه‌ هه‌والده‌ده‌ن به‌ خودا به‌وه‌ی که‌ جی له‌ ئاسمانه‌کان و زه‌ویدا
په‌وده‌دات؟

هه‌روه‌ها خودای گه‌وره‌ ده‌فه‌رموی: ﴿قُلْ مَنْ رَبُّ السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضِ قُلِ اللَّهُ قُلْ أَفَاتَّخَذْتُمْ مِنْ دُونِهِ أَوْلِيَاءَ لَا يَمْلِكُونَ لَهُمْ نَفْعًا وَلَا ضَرًّا قُلْ هَلْ يَسْتَوِي الْأَعْمَى وَالْبَصِيرُ أَمْ هَلْ تَسْتَوِي الظُّلُمَةُ وَالنُّورُ

أَمْ جَعَلُوا لِلَّهِ شُرَكَاءَ خَلَقُوا كَخَلْقِهِ فَتَشَبَّهُ الْخَلْقُ عَلَيْهِمْ قُلِ اللَّهُ خَالِقُ كُلِّ شَيْءٍ وَهُوَ الْوَاحِدُ الْقَهَّارُ ﴿١٦﴾ ﴿الرعد﴾

(الرعد)، (نهی محمد ﷺ به خوانه ناسان) بلی: کی په روه ردگاری ناسمانه کان و زهویه؟ (ننگر نه وان بې دنگ بوون) تو بلی: الله په روه ردگاریانه، (چونکه نه وانه که پر کوټیرو لالنه له وانه یه دان به و راستیه دا نه نین) پاشان پټیان بلی: ټایا په وایه جگه له و خوابه پشت به شتانی تر بیهستن و بیانکه نه پشتیوان و خوښه ویست، که نه وانه ته نانهت بڼ خوښیان قازانچ و زهره ریان به ده ست نیه؟! هه روه ها بلی: باشه ټاخر کوټر و چاوساغ وهک یه کن؟! تاریکی و پووناکي چوونیه کن؟! (دیاره خوانه ناسی و بې دینی کوټیرو تاریکي، ټیمان و باوه پو خواناسیش چاوساغی و پووناکي)، به لکو چنه د هاوبه شیکیان داناوه بڼ خوا، که شتیان دروستکردووه وهک دروستکراوه کانی خواو جا دروستکراوه که یان لی شیواوه، پټیان بلی: الله به دیه پنه رو دروستکاری هه موو شتیکه و نه وزاته تا کوته نهاو به ده سه لات و به هیزو به توانایه. خودا پوونی کردوته وه که وا نه و خودایانه ی نه وان پشتي پیده بهستن و ده یان په رستن توانای هیجی نیه بڼ خوئی و به تاییه تیش بڼ شوین که و ته کانیان واته نه سودیان پی ده گه یه نن نه زیان، ټایا هاوشیوه و به کسانه که سیک که خودا به تاك و ته نه ای بپه رستی و له لایه ن خوداوه پښمونی کرابی، یاخود که سیک که نه و خودا ده سترکرانه بپه رستی که له تاریکی و گومرپایدیه و لیتی نایه ته دهره وه؟!

وهک ده فهرموی: ﴿...أَمْ جَعَلُوا لِلَّهِ شُرَكَاءَ خَلَقُوا كَخَلْقِهِ فَتَشَبَّهُ الْخَلْقُ عَلَيْهِمْ...﴾ ﴿الرعد﴾،

واته ټایا موشریکه کان له گه ل خودای گه ورده دا چنه د هاوبه شیکیان بڼ خوا داناوه گوايه وهک دروستکراوانی خویان دروستکردبی و دروستکراوه کانیان لی شیواوه کاره که به و شیوازه نیه، پاک و بیگه ردی بڼ نه و خودایه ی هاوتاو هاوشیوه ی هیچ شتی که نیه و هاوچه شن و کوپو وه زیری نیه، گه ورده یی و پاک و بیگه ردی بڼ خودا، به لکو موشریکه کان نه و خودایانه یان په رستوه له گه ل نه وهی که دان به وده دا ده نین که نه وانه دروستکراویکن

له دروستکراوه کانی خودا، بویه خودای گه وره زاتی پیروزی خوی پاک پاده گری له شیرک و بیباوه پریان و ده فهرموی: ﴿وَيَعْبُدُونَ مِنْ دُونِ اللَّهِ مَا لَا يَضُرُّهُمْ وَلَا يَنْفَعُهُمْ وَيَقُولُونَ هَؤُلَاءِ شَفَعُوا عِنْدَ اللَّهِ...﴾ (١٨) (یونس)، (بی باوه پان وخوانه ناسان) شتیک ده په رستن له جیاتی خوا نه زیانیان پیده گه یه نیت نه قازانچ، ده شلین: ئا ئه وبت و شتانه تکا کارمانن لای خوا.

سینه م: سرجه م دروستکراوه کان مل که چن بؤ خودا (جل جلاله).

قورئانی پیروژ دوپاتی ده کاته وه که سرجه م دروستکراوه کان مل که چن بؤ خودا و هیچ که سینکیان بویری نه وه یان نیه شفاعت بکن به بی ئیزنی خودا، فریشته نزیکه کان له ئاسمانه کاندو دروستکراوه کانی تریش هه موویان به نده یه کی مل که چن بؤ خودا شفاعت ناکه ن لای خودا مه گه ر خوی پزنی بیت ریگه یان پییدات، نه وان لای خودا وه ک نه میره کان نین لای پادشاکانیان، واته به بی ئیزنی پادشاکانیان شفاعت ده کهن بؤ که سانیک که پادشا خوشی بوی یاخود رقی لیبی.

خودای گه وره ده فهرموی: ﴿... مَنْ ذَا الَّذِي يَشْفَعُ عِنْدَهُ إِلَّا بِإِذْنِهِ...﴾ (٢٥٥) (البقرة) کی یه نه وه ی (ده توانیت) تکا بکات له لای نه و، به بی مؤله تی خوی.

هه روه ها ده فهرموی: ﴿يَعْلَمُ مَا بَيْنَ أَيْدِيهِمْ وَمَا خَلْفَهُمْ وَلَا يَشْفَعُونَ إِلَّا لِمَنْ ارْضَىٰ وَهُمْ مِنْ خَشْيَتِهِ مُشْفِقُونَ﴾ (٢٨) (الانبیاء): هه ر خوا ده زانیت نه خه لکه له راپوردودا چیان نه نجامدوه و له داهاتووشدا چی نه نجام ده دن (دنیا و قیامت، راپوردوو و داهاتوو، بؤ نه و زاته چوونیه که)، فریشته کانیش تکا کار نابن ته نها بؤ نه و که سانه نه بیت خوا پیی رازیه و نه و فریشتانه له ترسی نه و زاته ناویرن هیچ سه رپیچیه ک نه نجام بدن.

داواکردنی شفاعت له لایه ن موشریکه کانه وه له وپه ری گومرپادییه که چاوه پنی شفاعته ن له داهاتودا له لای که سیک که نه سودی هه یه و نه زیان له حالی حازرللح

چوارم: نه‌گەر له‌گه‌ڵ (الله) دا خودايه‌کي تر هه‌بوايه وه‌ک نه‌وه‌ی موشريکه‌کان بانگه‌شه‌ی بۆ ده‌که‌ن نه‌وه ليتي نزیک ده‌بوونه‌وه‌و ده‌يانپه‌رست.

به‌کيکي تر له وه‌لامه‌کانی قورئان بۆ موشريکه‌کان فرموده‌ی خودايه که ده‌فه‌رموی: ﴿قُلْ لَوْ كَان مَعَهُ ءَالِهَةٌ كَمَا يَقُولُونَ إِذَا لَابَغَوْا إِلَىٰ ذِي الْعَرْشِ سَبِيلًا﴾ (الاسراء)، (ئه‌ی پيغه‌مبه‌ر صلى الله عليه وسلم به‌و موشريكانه) بلي: نه‌گەر خواي تريش هه‌بوايه له‌گه‌ڵ خواي په‌روه‌رگاردا هه‌روه‌كو نه‌وان ده‌لئين.. نه‌و كاته هه‌موان هه‌وليانده‌دا بۆ نه‌وه‌ی ده‌سه‌لات له‌ خاوه‌نی عه‌رش و ته‌ختي فره‌مانپه‌وايه‌تي سه‌نن و ليتي زه‌وت بکه‌ن،

ئه‌مه يانی: ئه‌ی محمد به‌و موشريكانه بلي که بانگه‌شه‌ی خودايه‌ک ده‌که‌ن له‌گه‌ڵ خودادا و ده‌په‌رستن بۆ نه‌وه‌ی له‌ويان نزیک بخاته‌وه: نه‌گەر کاره‌که به‌و شيوازه‌ بوايه که ئيوه ده‌يلين که خودايه‌کي له‌گه‌ڵدايه ده‌په‌رستري به‌مه‌به‌ستی نزیک بوونه‌وه‌و تکاکردن ده‌بوايه نه‌و په‌رستراوانه خودايان په‌رستايه و ليتي نزیک ببونايه‌ته‌وه و داواي په‌لوه‌پايه‌و نزیکيان بکردايه، ئيوه ته‌نها نه‌و خودايه په‌رستن که خواکانتان ده‌په‌رستن، ئيتر پيويستتان به‌ په‌رستراويک نيه که ئيوه‌ند گيريتان بۆ بکات، چونکه خوداي گه‌وره به‌و کاره‌ پازي نيه‌و پتي خوش نيه، به‌لکو پقي ليتي ده‌بيته‌وه‌و په‌تی ده‌کاته‌وه و له‌سه‌ر زاري سه‌رجه‌م پيغه‌مبه‌ران نه‌هي له‌و کاره‌ کردووه وه‌ له‌په‌روي به‌لگه هيتانه‌وه‌وه ئيوه نه‌وانتان کردۆته خواو ده‌لئين : ته‌نها بۆ نه‌وه ده‌يانپه‌رستين که تکامان بۆ بکه‌ن لای خودا، جا نه‌گەر نه‌وانه‌ خواين وه‌ک نه‌وه‌ی ئيوه سيفه‌تی خوايه‌تيان پيده‌ده‌ن ، ئيتر نه‌وان پيويستيان به‌ مل که‌چ کردن نه‌ده‌بوو بۆ خواي گه‌وره، نه‌وه‌نده به‌س بوو بۆ ووته ناماقوله‌ کانتان، نه‌گەر خوايه‌تی به‌و شيوازه‌ بيت که پيويستی به‌ که‌سانی تر نه‌بيت، ده‌بوايه پتپوي قسه‌که‌تان به‌م جۆره بوايه که نه‌وانه خوا نين به‌لکو به‌نده‌ی پتزي گيراوي خودان، نه‌مه‌يان زيهره‌كانه‌تر بوو له‌وه‌ی به‌که‌م ، ئاوات خواستن بۆ نه‌و خواسته

خۆشه‌ويستی و په‌غبه‌ته وهك ده‌فرموی: ﴿إِنَّ هَذِهِ تَذَكُّرَةٌ فَمَنْ شَاءَ اتَّخَذَ إِلَىٰ رَبِّهِ سَبِيلًا ۝﴾ (المزمل)، به‌پاستی ئه‌م سووره‌ته‌ش یادخه‌ره‌وه و ئامۆزگاریه، بۆ ئه‌و كه‌سه‌ی ده‌یه‌وێت پێگه به‌ره‌و په‌روه‌ردگاری بگرفته‌به‌ر.

پێگا بۆ گه‌یشتن به‌م واتا مه‌جازیه باشته له په‌نا بۆ بردن و هه‌ڵدان بۆ پازیکردنی. وه ئه‌گه‌ری هه‌یه مه‌به‌ست له پێگا پێگای هه‌ڵدان بێت بۆ زāl بوون و زۆرداری، واته داوای سه‌رکه‌وتنیه‌ن ده‌کرد به‌سه‌ر خوای گه‌وره‌دا، ئه‌و فه‌رمایشته‌ی خودا كه ده‌فرموی: ﴿مَا اتَّخَذَ اللَّهُ مِنْ وَلَدٍ وَمَا كَانَ مَعَهُ مِنْ إِلَهٍ إِذَا لَذَهَبَ كُلُّ إِلَهٍ بِمَا خَلَقَ وَلَعَلَّ بَعْضُهُمْ عَلَىٰ بَعْضٍ سُبْحَنَ اللَّهِ عَمَّا يَصِفُونَ ۝﴾ (المؤمنون)، هه‌رگیز خوا كه‌سی نه‌کردوه به‌ پۆله‌ی خۆی و هه‌یج خوابه‌کی له‌گه‌ڵدا نی‌یه، چونکه ئه‌و کاته هه‌ر خوابه‌ك ده‌چوو به‌لای دروستکراوانی خۆیه‌وه و هه‌ندیکێ خۆی بلند ده‌کرد به‌سه‌ر هه‌ندیکێ تردا (ئه‌وسا بوونه‌وه‌ر تێکه‌ه‌چوو)، پاکێ و بێگه‌ردی بۆ زاتی خوابه له به‌رامبه‌ر ئه‌و شتانه‌وه كه (خوا نه‌ناسان) هه‌لی ده‌به‌ستن و ده‌یلێن.

واته هه‌ولێ زāl بوونیان ده‌دا به‌سه‌ر یه‌کترا به‌ هه‌رش بردنه سه‌ر یه‌کتر، چونکه وا باوه كه ده‌سه‌ڵاتداره‌ن بۆ فراوانکردنی سنوری ده‌سه‌ڵاته‌که‌یان گه‌له‌ کۆمه ده‌که‌ن له ده‌سه‌ڵاتداری سه‌ره‌کی بۆ ده‌ست به‌سه‌رداگرتنی مولکه‌که‌ی یاخود به‌شیکێ، شۆپش له‌و شتی‌وازه زۆره كه فه‌رمانه‌وه‌و ده‌سه‌ڵاتداره‌کان چاویان بپه‌وه‌ته پادشایه‌ك و شانشینه‌که‌یان زه‌وت کردوه، جا ئه‌گه‌ر خودای گه‌وره خودای تری له‌گه‌ڵ بوايه به‌هه‌مان شتی‌وه ده‌بوو...

جیهانی په‌ویه‌په‌وی تێکچوون و هه‌ڵه‌شان ده‌کرده‌وه به‌هۆی سه‌رقاڵبوونی به‌په‌وه‌به‌رانی به‌کوشت و کوشتاره‌وه به‌هه‌مان شتی‌وازی (میتولوجیا الیونان)^(٤٠) له

٤٠- المیتولوجیا: علم الأساطير والخرافات، المتصلة بالآلهة وأنصاف الآلهة عند شعب من شعوب.

زالبوونی خاوه‌نداره‌کان و پیلان گت‌پیلان له دژی به‌کتر، ئه‌م ئایه‌ته پیرۆزه‌ش هه‌مان مانا ده‌گه‌یه‌نیت: ﴿لَوْ كَانَ فِيهِمَا آلَ اللَّهِ لَفَسَدَتَا فَسُبْحَنَ اللَّهِ رَبِّ الْعَرْشِ عَمَّا يَصِفُونَ﴾ (٢٢)
(الانبیاء)، ئه‌گه‌ر له هه‌ردووکیاندا (له ئاسمان و زه‌ویدا) چه‌ند خوایه‌کی تر هه‌بوایه
غه‌یری (الله)، ئه‌وه کاوڵ و وێران ده‌بوون و تێک ده‌چوون به‌سه‌ر به‌کدا، پاکی و بێگه‌ردی
بۆ خوا که په‌روه‌ردگاری عه‌شه.

ئهو نیشانه‌و به‌لگه‌ له زانستی ئو‌صولدا به‌به‌لگه‌ی (تعام) ناوده‌بری، پێگا بۆ گه‌یشتن
به‌و واتایه‌ واتایه‌کی مه‌جازیه‌ له‌سه‌ر توانای زالبوون به‌سه‌ر مه‌به‌ستدا زالبوون به‌سه‌ر ئهو
کاره‌دا زالبوونه به‌سه‌ر پێگه‌دا، ئه‌وه‌ش له پێگه‌ی دزایه‌تی و زۆره‌ ملیوه. (٤١)

پنجهم: خودا (جل جلاله‌) پاک و بێگه‌رده‌ له‌وه‌ی هاو‌به‌شی هه‌بیت.

له‌ کۆتایی کۆتایه‌پیلان به‌ پرۆپاگه‌نده‌ی موشریکه‌کان خودا خۆی پاک و بێگه‌رد
پاده‌گری له‌ بانگه‌شه‌کانیان و ده‌فه‌رموی: ﴿سُبْحَنَهُ وَتَعَالَى عَمَّا يَقُولُونَ عُلُوًّا كَبِيرًا﴾ (١٣)
(الاسراء)، ستایش و پاکی و بێگه‌ردی بۆ ئهو په‌روه‌ردگاره‌یه‌ (که ئهو نه‌فامانه‌ ده‌رباره‌ی
ئهو هه‌موو نا‌په‌وایه‌ ده‌لێن) و ئه‌و زاته‌ زۆر به‌رزو بێگه‌رده‌تره‌ (له‌ بۆچوونی ئه‌وان).
پاشان له‌ میانه‌ی فه‌رمایشته‌کانی دا وێنایه‌کی بێ هاوتا بۆ بوونه‌وه‌رو ئه‌وه‌ش تێیدا
ده‌کێشی، له‌ ژێر عه‌رشدا، که‌ جۆن سه‌راپای بوونه‌وه‌ر پوو له‌ خودا ده‌که‌ن و ته‌سبیحاتی
ده‌که‌ن و لێی نزیک ده‌بنه‌وه: ﴿تَسْبِيحٌ لَهُ السَّمَوَاتُ السَّبْعُ وَالْأَرْضُ وَمَنْ فِيهِنَّ وَإِنْ مِنْ شَيْءٍ إِلَّا يُسَبِّحُ
بِحَمْدِهِ وَلَكِنْ لَا تَفْقَهُونَ تَسْبِيحَهُمْ إِنَّهُ كَانَ حَلِيمًا غَفُورًا﴾ (١٤) (الاسراء)، هه‌ر چه‌وت ئاسمانه‌کان و
زه‌وی و هه‌موو ئه‌وانه‌ی که‌ تیاياندا هه‌ن، ته‌سبیحات و ستایشی ئه‌و زاته‌ ده‌که‌ن، هه‌چ
شتێک نی‌یه‌ له‌م بوونه‌وه‌ره‌دا که‌ ته‌سبیحات و ستایش و سوپاسی ئه‌و زاته‌ نه‌کات، به‌لام
ئێوه‌ له‌ ته‌سبیحات و ستایشی ئه‌و شتانه‌ تێناگه‌ن، به‌راستی ئه‌و زاته‌ هه‌میشه‌و به‌رده‌وام

٤١- التحرير والتنوير: الطاهر ابن عاشور، مرجع سابق، ج (٧، ١٥)، (صلی اللہ علیہ و آلہ وسلم) ١١١-١١٢

خۆگرو به حوسه له یه (له بهرام بهر لادانی خه لکيه وه) لیخو شبو وه و چاوپۆشی ده کات
(نه گه ر بهوی تیبکه ن و باوه پێ پی بهیتن.

به و دهسته واژه سه رجهم گه ردیله کانی نیو ئه م بونه وه ره گه وه ره گرانه دلیان
لیده داتیل ده دن و ده بیه پۆحیکێ زیندو بۆ ته سبیحاتی خودای گه وه ره، گه ردون جو له و
ژیانی تیده که ویت و سه رجهم بوونه وه ره پیکه وه هیدی هیدی سه رقائی ته سبیحاتن، نه و
ته سبیحاته بهرز ده بیته وه له گه وه یی و مه زنی دا بۆ لای خالقی ته نها و گه وه ..

ئه وه دیمه نیکه بۆ گه ردونیکی بی هاوتا کاتیک عقل وینای هه موو به رد و ده نکۆله و
گه لاو گول و به روبووم و دره خت و نه مام و هه موو مارو میرو خشوک و گیانله به رو مرو و
هه موو ئه وانه ی به سه ر زه ویدا ده رۆن و هه موو ئه وانه ی سه رقائی ته سبیحاتن له ئاوو
وشکانیدا وه له گه لیشی دا سه رجهم دانیش توانی ئاسمانه کان هه مویان ته سبیحاتی خودا
ده که ن وه ده گه پینه وه بۆ لای نه و: (وَإِنْ مِنْ شَيْءٍ إِلَّا يُسَبِّحُ بِحَمْدِهِ) ته سبیحات ده که ن به
پینگاو زاره وه ی جیاواز (وَلَكِنْ لَا تَفْقَهُونَ تَسْبِيحَهُمْ) ئیوه لیی حالی نابن چونکه ئیوه
دابهرێنراون و زیاتر هۆگری سیفه ت و خه سلته وه پینه که ی خۆتانن واته دوورن له عاله می
پۆحانی وه له بهر نه وه ی به دل گویتان له نه یینییه شاراره کانی بونه وه ره نه گرتوه غافل
بوون له و یاساو پێسا گه ردونیانه ی که هه موو گه ردیله کانی ئه م بونه وه ره گه وه ره به ره و
خۆی که مه ندکیش ده کات به ره و ئاراسته ی به دیهینه ره که ی ئاراسته ی ده کات.

(إِنَّهُ كَانَ حَلِيمًا غَفُورًا) لیره دا باس له ئارامگرتن و لیبوردنه یی ده کات له کاتیکدا
ئاده میزاد که مه تر خه مه له ئاست ئه و ئاپۆرا گه ردونییه دا که ته سبیحاتی هه مدی خودا
ده که ن له کاتیکدا هه ندیکیان سه رقائی ده ره پێچی کردن ، هه یانه شه ریک بۆ خودا بریار
ده دات ، و هه یانه کچان ده دنه پال خودا ، وه هه یانه بی ئاگایه له سوپاس کردن و
ته سبیحاتکردنی . له گه ل نه وه ی ئاده میزاد له هه موو دروستکراوه کانی تر له پێشتره بۆ
یه کتا په رستی و خودا ناسی و ته سبیحات و سوپاسگوزاری خودا.

ئەگەر لىبوردەيى و ئارامگرى خودا نەبايە ئەوا بەھىلاکدا دەچوو، بەئام خودای گەرە
مۆلەتيان پى دەدات و ئامۆزگاريان دەکات و دەبيريان دەھيئەتتەو دەھيان ترسيئى (إِنَّهُ
كَانَ حَلِيمًا غَفُورًا).

بە کورتى؛

* لە بنچينەدا مەرفەھەکان لەسەر سەروشتىكى پاست و دروست بوون پاشان دوچارى
شەرك بوون خواى گەرەش لەھەر نەتەوہەيەكدا پەيامبەرئىكى ناردووە بۆ گەيرانەوہى
مەرفەھەکان بۆ سەروشتى خويان كە ئەويش ئيمان و يەكتا پەرستىيە.

* پووداوہەكان ئەوہ دەسەلمەنن ئەو خودايانەي كە مەرفەھەكان دەيانپەرستن تواناي
پەرەتەکردنەوہى زيانيان نىيە لەسەر خويان و بەھەمان شىوہ تواناي سود گەياندنيان نىيە
بە خويان ج گەي سوديان بۆ شوئىنكەوتوانيان ھەبەت.

* ھەموو ئەوانەي لە ئاسمانەكان و زەویدان مل كەچن بۆ خودا وە ھىچ كەس تواناي
سود و زيان گەياندننى نىيە كەسەيش تواناي تەكەردننى نىيە بەبى ئىزنى خودا.

* خودای گەرە پاك و بىگەرە لە شەرك ئەگەر خودايەكی تر بونی ھەبوايە – وەك
ئەوہى بانگەشەي بۆ دەكەن تەنھا ئەوہيان بۆ دەمايەوہ كە لە خودا نزىك بىنەوہ ئىتر
پىويستى نەدەكرد ئەو خودا داھىنراوہ بكەنە تەكەكار.

گومانی نویم

بانگه‌شهی خواجه‌تی گویرمه^(۶۲)

ناومرۆکی گومانه‌که:

کاتیک خودای گه‌وره به‌نی ئیراسیلی له ده‌ست فیرعه‌ون پزگارکرد، به‌لای گه‌لیکدا
تیپهرین که بتیان ده‌په‌رست داویان کرد له موسی (علیه السلام) که خودایه‌کیان بۆ
دیاری بکات هاوشیوه‌ی ئه‌وان، داواکه‌ی په‌تکردنه‌وه‌و گومرایی ئه‌و گه‌له‌ی بۆ
په‌ونکردنه‌وه پاشان فیتنه (شه‌یدای) گرتنی به‌و دراوسێیانه‌ی که مانگیان ده‌په‌رست،
ئه‌مه‌ش پالی به‌ سامریه‌وه نا له غیابی موسادا گویره‌که‌یه‌کیان بۆ دروست بکات که کون
و ده‌لاقه‌ی هه‌بیت، کاتیک هه‌وای پیدا تیپه‌په‌یوایه ده‌نگیکی ده‌رده‌کرد وه‌ک ده‌نگی
بۆپه‌ی مانگا، کاتیک ده‌بیپۆراند سوجده‌یان ده‌برد و جارێکی تر که ده‌بیپۆراند هه‌و
سه‌ریان به‌رزده‌کرده‌وه. سامیری پیتی ووتن: ئه‌مه خودای ئیوه‌و خودای موسایه ،
به‌رده‌وام بن له‌سه‌ر په‌رستنی و خوشتان بویت. خودای گه‌وره ده‌فه‌رمویت: ﴿ فَأَخْرَجَ لَهُمْ
عِجْلًا جَسَدًا لَهُ خُورٌ فَقَالُوا هَذَا إِلَهُكُمْ وَإِلَهُ مُوسَىٰ قَتَلَهُ ﴾ (طه)، به‌و زیرو زیوه
په‌یکه‌ری گویره‌که‌یه‌کی بۆ دروست کردن (جارجان) بۆپه‌یه‌کی ده‌کرد، (سامیری و بی
دینه‌کان بی شه‌رمانه) وتیان: ئه‌مه خوای ئیوه و خوای موسایه، ئه‌و له‌ بیری چووه و
(به‌شوینیدا ده‌گه‌ریت). ﴿ وَاتَّخَذَ قَوْمُ مُوسَىٰ مِنْ بَعْدِهِ مِنْ خُلَیْفَتِهِمْ عِجْلًا جَسَدًا لَهُ خُورٌ أَلَمْ يَرَوْا
أَنَّهُ لَا يَكْلَمُهُمْ وَلَا يَهْدِيهِمْ سَبِيلًا اتَّخَذُوهُ وَكَانُوا ظَالِمِينَ ﴾ (الاعراف)، جا له‌ دوی
چوونی موسا (بۆ کتوی تور) قه‌ومه‌که‌ی په‌یکه‌ری گویره‌که‌یه‌کیان له‌ خشه‌کانیان
دروست کرد، که بۆپه‌یه‌کی هه‌بوو! ئایا ئه‌وان نه‌یانزانی که ئه‌وه به‌پاستی قسه‌یان
له‌گه‌لدا ناکات و پێنموویان ناکات بۆ هیچ پێه‌ک، (سه‌یره له‌گه‌ل ئه‌وه‌وه‌موو که‌م و
کووپانه‌شدا) کردیان به‌خوای خۆیان، ئه‌وانه‌ سته‌مکار بوون.

رینگاکانی پوچه ئکردنه وهی گومانه که :

۱. سروشتی شکست خواردووی بهنی ئیسرائیل و تامه زرویی بهرده وامیان بۆ پهرستنی خواجهکی بهرجهسته و بینراو له بهرده میاندا وای لیکردن بکهونه داوی پهرستنی گویره کلح
۲. گویره که توانای سود و زیان گه یاندنی نیه و توانای ناخاو تنیشی نیه ئیتر چون ده بیته خوا؟!

۳. راستیه کان ئه وه ده سه لمینن که گویره که توانای چاودیری و پهرستشی ئه و که سانهی نیه که ده پهرستن ، یاخودا ناتوانی ئه و که سانهی که دروستیان کردوه وه ستاکان له سزای خودا بیان پارێزیت، ته نانه ت توانای پارێزگاری له خو کردنی نیه له سوتان و تیاچوون.

پاک و بیگهردی بۆ خودا هیچ خودایه ک نیه جگه خودای تاک ته نها.

دریژی بابته که :

یه کهم: سروشتی شکست خواردووی بهنی ئیسرائیل تامه زرویی بهرده وامیان بۆ پهرستنی خودایه کی بهرجهسته و بینراو له بهرده میاندا وای لی کردن بکهونه داوی پهرستنی گویره که.

قورئانی پیروژ سروشتی لاده ری بهنی ئیسرائیلی پوونکردوته وه، سروشتی شکست خواردویان. له بهرامبه ر ئه و به رائه ته ی که خوای گه و ره سروشتی مروشی له سه ر دانا وه هه ر ئه وه ش خستنه داوی پهرستنی گویره که، بیگومان قورئان بۆی گیراوینه ته وه که بهنی ئیسرائیل ماوه یه کی زۆر له نا په حه تیدا ژیاون، بت پهرستی فیرعه ونه پهرستنی فیرعه ون فیرعه ون کو په کانی ده کوشت و ده ست دریژی ده کرده سه ر ئافره ته کانیا ن، کاتیک ئه و جو ره دپنده یی و ترس و توقاندنه به شیوازیکی ناشیرین تیا یاندا بلا و بو وه وه، له هه موو حاله تیکدا به سه ر شوپی و بیگاری و پا ونا ن ژیا نیا ن به پێ ده کرد، سروشت و ناخیا ن بۆگه نی کرد و بۆچونه کانیا ن دو چاری لادا ن بوو، ناخیا ن پرا وپر بوو له سه رشوپی و چاو چنۆکی له لایه ک ، له لایه کی تریشه وه دو چاری دل په قی و پق و کینه بوونه وه.

ئەم دوو لایەنە پێگەوه بە ستران و لە دەروونی مرقایە تیدا و بۆ ماوێکی دورودریژ
دوچاری ترس و توقاندنی کردبوون.

خودای گەورەش دەفەر موی: ﴿إِنَّ فِرْعَوْنَ عَلَا فِي الْأَرْضِ وَجَعَلَ أَهْلَهَا شِيْعًا يَسْتَضِعُّ
طَائِفَةً مِنْهُمْ يَذِخُّ أُنْثَاهُمْ وَتَسْتَحْيِي نِسَاءَهُمْ إِنَّهُ كَانَ مِنَ الْمُفْسِدِينَ ٤﴾ (القصاص)، بیگومان
فیرعەون زال و درپندە بوو لە وڵتە کەیدا، خەلگە کە ی پارچە پارچە کرد (جیاوازی خستە
نیوانیانە وە)، دەستە یەکیانی دەچەوساندە وە و لوازی دەکردن، مندالە نۆرینە کانی
سەر دەرپەین، کچان و ئافرەتانی (بە زەلیلە دەهێشتە وە)، بە پاستی ئەو ستە مکارە یە کێک
بوو لە وانهی تۆوی خراپی دەچاند.

خودای گەورە منەتی خستە سەر بەنی ئیسرائیل و لە و ناپەرە حەتیبە پزگاری کردن:
﴿وَلَقَدْ جَعَلْنَا بَنِي إِسْرَءِيلَ مِنَ الْعَذَابِ الْمُهِينِ ٣٠﴾ مِنْ فِرْعَوْنَ إِنَّهُ كَانَ عَلِيًّا مِنَ الْمُرْسِفِينَ ٣١﴾ (الدخان)، پاشان ئیمە نە وە ی ئیسرائیلمان لە سزای چەوسێنەرە وە ی فیرعەون
پزگار کرد... بە ئی، لە دەست فیرعەون کە زۆر خۆی بە گەورە دەزانی و بە تەواوی لە سنووری
دەرچوو بوو...

خودای گەورە بە موعجیزە یەکی گەورە پزگاری کردن وە ک دەفەر موی: ﴿وَإِذْ فَرَقْنَا
بَيْنَكُمُ الْبَحْرَ فَأَنْجَيْنَاكُمْ وَأَغْرَقْنَا آلَ فِرْعَوْنَ وَأَنْتُمْ نَظَرُونَ ٥٠﴾ (البقرة)، یادی ئەو نیعمەتە
بکە نە وە کە لە بەر خاتری ئیو دەریاکە مان لە ت کرد، ئینجا پزگارمان کردن، دارو
دەستە ی فیرعەونمان نفۆ کرد، لە کاتی کدا ئیو بە چاوی خۆتان بینیتان و تەماشاتان
دەکردن.

بە م موعجیزە یە ژبانی بەنی ئیسرائیل قوناغی ترس و سەر شوپی و بە پەنگ بوویان
کۆتایی پێتات، و پزگاریان بوو لە و زەویە ی کە پراوێر بوو لە زۆرداری و سەر شوپی بۆ
بیابانێکی سەر بەست و بەرەو شوێنێکی پیرۆز قودس، بە لām ئەو گە لە دەروونیان هۆگری

بتپه‌رستی و سیرک بوویه‌وه به بینینی گه‌لیک که بتیان ده‌په‌رست، و نه‌و بیروباوه‌ره
 به‌کتا په‌رستیه‌ی که موسا (علیه السلام) بۆی هینابوون لیک ترازو له‌جینگه‌ی خۆی نه‌ما
 له‌گه‌ل نه‌وه‌ی که ماوه‌یه‌کی که م تپه‌ر بوویوو به‌سه‌ر نه‌و موعجیزه‌ی که له‌ سایه‌ی
 خوداوه‌ پزگار بوویوون.

خوبای گه‌وره ده‌فه‌رموی: ﴿ وَجُوزْنَا بِبَنِي إِسْرَءِيلَ الْبَحْرَ فَأَتَوْا عَلَى قَوْمٍ يَعْكُفُونَ عَلَى أَصْنَامٍ
 لَهُمْ قَالُوا يَمُوسَى اجْعَلْ لَنَا إِلَهًا كَمَا لَهُمْ آلِهَةٌ قَالَ إِنَّكُمْ قَوْمٌ يَجْهَلُونَ ﴿١٣٨﴾ إِنَّ هَؤُلَاءِ مَتَّبِعُوا مَا هُمْ فِيهِ
 وَنَطَّلُوا مَا كَانُوا يَفْعَلُونَ ﴿١٣٩﴾ قَالَ أَغَيْرَ اللَّهِ أَبْغِيكُمْ إِلَهًا وَهُوَ فَضَّلَكُمْ عَلَى الْعَالَمِينَ ﴿١٤٠﴾
 وَإِذْ أُنْحِيطَ كُمْ مِنْ آلِ فِرْعَوْنَ يَسُومُونَكُمْ سُوءَ الْعَذَابِ يُقْتُلُونَ أَبْنَاءَكُمْ وَيَسْتَحْيُونَ
 نِسَاءَكُمْ وَفِي ذَلِكُمْ بَلَاءٌ مِنْ رَبِّكُمْ عَظِيمٌ ﴿١٤١﴾ ﴾ (الاعراف).

له‌وه‌ودوا نه‌وه‌ی ئیسرائیلیمان له‌ ده‌ریاکه په‌پانده‌وه، دواى تاویک پتیان که‌وت له
 خه‌لکیک که به‌ده‌وری به‌کانیاندا ده‌خولانه‌وه‌و ده‌یانپه‌رستن، (ده‌سته‌یه‌کیان) وتیان:
 نه‌ی موسا خوایه‌کیش بۆ ئیمه‌ ساز بکه‌ وه‌کو نه‌وانه‌ چه‌ند خوایه‌کیان هه‌یه!! موسا پتی
 وتن: به‌پراستی ئیوه‌ قه‌ومیکن نه‌ده‌زانن و نه‌ده‌فامن... بیگومان ئانه‌وانه‌ نه‌وه‌ی تیدا
 ده‌ژین له‌ناوچووه‌ و، پووجه‌له‌ نه‌وه‌ی نه‌وان ده‌یانکرد. موسا وتی: ئایا که‌ی په‌وايه‌ بیجگه‌
 له‌ خوا خوایه‌کی ترتان بۆ بخوازم، له‌کاتی‌کدا که‌ نه‌و زاته‌ له‌ناو خه‌لکی نه‌م جیهانه‌دا
 هه‌لی بژاردوون و پیزی زیاتری لیتاوون. یادی نه‌و کاته‌ش بکه‌ن که‌ پزگارمان کردن له‌ دارو
 ده‌سته‌ی فیرعون کاتی‌ک که‌ ناسۆرتترین نه‌شکه‌نجه‌یان ده‌دان، به‌شپۆه‌یه‌کی دپندانه‌
 زۆرینه‌ی کۆره‌کانی ئیوه‌یان ده‌کوشت و ئافره‌ته‌کانی ئیوه‌شیان ده‌هیشته‌وه‌ (بۆ
 که‌نیزه‌کی)، له‌وه‌شدا به‌لاو تاقیکردنه‌وه‌یه‌کی گه‌وره‌ هه‌یه‌ بۆتان له‌لایه‌ن
 په‌روه‌ردگار تانه‌وه‌ (بۆچی زوو فه‌رامۆستان کرد.

نه مه سروشتی گه لیکي سرپیچی کاره که باگراوندی نه و لادانه له میژووه که یدا ماوه ته وه. زوری نه خایاندا به سهر ژیانی کوله مهرگی له ژیرسایه ی بت په رستی و نه فامیدا و له ژیر ده سته لاتی فیرعه وندا و نه وکاته ی که پیغه مبهرو سرکرده یان موسا (علیه السلام) به ناوی په روه ردگار وه پزگاری کردن و دوزمنه که یان له ناویردو دریا ی بۆ له ت کردن و قوتاری کردن له و سزا دپندانه ی که ده یان چهشت، تازه به تازه سرفراز بوو بوون و له میسرو بت په رستیه که ی هاتبوونه دهر.

به لام هر نه وان بوون که ده ریا که یان تیپه پاند چاویان چوو سهر گه لیکي بت په رست که به کانیا ن ده په رست و سهر قالی مه راسیمی بت په رستیا ن بوون، داوا له موسا په یامبه ر خودا که له ژیر ناوی ئیسلام و یه کتا په رستی له میسر پزگاری کردن، داوا ده که ن په یکه ریکیا ن بۆ دابنئ و سهر له نوی بیپه رستن له کیش داوا ده که ن.. له موسا که به ده سستی خوی بتیا ن بۆ دروست بکات.

نه م کاره نه گهر خو یا ن بۆ خو یا ن جی به جییا ن بگردایه جیگه ی سهر سورمان نه بوو به نه ندازه ی نه وه ی له پیغه مبه ریکي داوا بکه ن.

موسا زقر توره بوو، وه لامیکي دانه وه که شایه نیا ن بوو (إِنَّكُمْ قَوْمٌ تَجْهَلُونَ) پاشان خرابی نه و جزره عیباده ته و گومرای و سهر لیشیواوی نه وانه ی بۆ پوون کردنه وه: ﴿إِنَّ هَؤُلَاءِ مُتَّبَرُّوْنَ مِنْهُ وَيَطْلُبُ مَا كَانُوا يَعْمَلُونَ﴾ (الاعراف) بیگومان نانه وانه نه وه ی تیدا ده ژین له ناوچوو و، پووجه له نه وه ی نه وان ده یانکرد.

پاشان توشی سهر سورمان بوو له ئاست نه و گیلی و نه فامی و گه مژه بیا ن که خودایه کیان بۆ دیاری بکات جگه له خودای تاك و ته نها له کاتی کدا نه وان ته راتین ده که ن له نیعمت و به خشنده یی په روه ردگار دا؟.

له هه مان کاتدا ئه و موعجیزه ی وه بیر ده خستنه وه که هیشتا له بیره وه ریاندا نوێ بوو،
ته نها ئه و موعجیزه به س بوو بۆ ئه وه ی سوپاسی خودا بکه ن: ﴿ قَالَ اَعِیْرَ اَللّٰهِ اَبْغِیْکُمْ
اِلَیْهَا وَهُوَ فَضَّلَکُمْ عَلَی الْاَعْلَمِیْنَ ۝۱۶۰ ﴾ (الاعراف)، موسا وتی: ئایا که ی په وایه بئجگه
له خوا خوایه کی تر تان بۆ بخوازم، له کاتی کدا که ئه و زاته له ناو خه لکی ئه م جیهانه دا
هه لێ بژاردوون و پێزی زیاتری لیتا وون.

پاشان موسا به جێیان دێلێ و ده چێت به ده م واده و داوای په روه ردگاره وه و هاروون
پێغه مبه ریش ده کاته جێنشینی خۆی بۆ ئه وه ی گومرا نه بن وه ئامۆزگاری کردن به
په رستنی خودای تاک و ته نها.

به ئام ئه وه سروشتی نه بی ئیسرائیله که هه نگاوێکی پاستیان هاویشبێ خیرا پاشگه ز
بوونه ته وه و لایان داوه، هه روه ها له به ر ئه وه ی مادیانه بیریان کردۆته وه و ئیمان ه که یان
دانه مه زراوه هه ر که ده ستان لی به ریدایه و ئامۆزگارییان له سه ر نه مایه به ئاسانی توشی
لادان ده بـوون: ﴿ وَاتَّخَذَ قَوْمُ مُوسٰی مِنْ بَعْدِهِ مِنْ حُلِيِّهٖمْ عِجْلًا جَسَدًا لَّهُ خُوَارٌ اَلَمْ یَرَوْا اَنَّهُ لَا
یُکَلِّمُهُمْ وَلَا یَهْدِیْهُمْ سَبِیْلًا اَتَّخَذُوْهُ وَکَاوُنَا ظٰلِمِیْنَ ۝۱۶۱ ﴾ (الاعراف)، جا له دوا ی چوونی
موسا (بۆ کێوی گور) قه ومه که ی په یکه ری گوێره که به کیان له خشه کانیان دروست کرد،
که بۆ په یکه ی هه بوو!! ئایا ئه وان نه یانزانی که ئه وه به پاستی قسه یان له گه لدا ناکات و
پێنموویان ناکات بۆ هێچ پێشه ک، (سه یره له گه ل ئه و هه موو که م و کووپیا نه شدا) کردیان
به خوا ی خۆیان، ئه وانه سه ته مکار بوون^(۴۲)

ئه مه ئه و ژێرده سه ته بی و سه رشۆڕپیه یه که له سایه ی ده سه لاتی فیره وندا بۆیان
به جێ ما بوو که هۆکارێک بوو بۆ تێک دان و ناشیرین کردنی سروشتیان و دو چاری لاوازی
نا به ر پر سیاری ته ی کردبوون له ئاست ئه و کارانه ی پێیان ده سپێردرا، هه روه ها بی وه فا

بوون به رامبه ره به لینه کانیاں و سیفه تی نارامگری و دامه زراوییان له ده ست دابوو، ناخیانی
دوچاری لیک ترازان و سه ریچی و لاسایی کردنه وهی کویرانه بوو بوو.

هر نه وهنده ی موسا بۆ ماوه یه کی کورت و که میک لییان دورده که ویتنه وه خیرا
بیروباوه که یان لیک ده ترازئی و شکست دینن له بهرده م یه که م تاقیکردنه وه دا. ^(۴۳)

پیشتر له په یامبه ره که یان خواستبوو که خوایه کیان بۆ دیاری بکات و بیپه رستن ته نها
به بینینی گه لیک بتیان ده په رست، په یامبه ره که یان به شیوازکی توند پووبه پووی نه و
خه یاله یان بوویه وه، به لام کاتیک که ته نها مانه وه و گویره که ی ئالتونیان بینیی که سامیری
بۆی دروست کردبوون به شیوازیک که نه و دهنگه ی لیوه ده رده چوو.

به بینینی گویره که که به هه له داوان پووبه پووی پۆشتن و خویان پیاوه لزنیه لاماریان
دا سامیریش پیتی وتن: ﴿... هَذَا إِلَهُكُمْ وَإِلَهُ مُوسَى﴾ (طه)، (سامیری و بی
دینه کان بی شهرمانه) و تیان: نه مه خوی ئیوه و خوی موسایه.

موسا پیتی وتبون دوی سی پۆژ ده گه ریته وه، به لام به فرمانی خودا ده پۆژی تری
بۆ زیادکرا.

سامیری دواکه و تنی موسای به هه ل زانی و به گه له که ی ووت نه مه نه و خودایه یه که
برپاره موسا بیت بۆ دیدار و بینینی به لام کاته که ی له یاد کردوه.

به نی ئیسرائیل بیریان له ئامۆزگارییه کانیه یامبه ره که یان نه کرده وه، سه باره ت به
په رستنی نه و په روه ردگاره ی که نابینریت و بیریان له حه قیقه تی نه و گویره که نه کرده وه
که له سه ر دهستی که سیکی هاوشیوه ی خویان دروستکراوه، به سه رهاتی په رستنی
گویره که که دوباره له قورئاندا ده گیرد ریته وه بۆ موشریکه کانیه مه که که نه وانیش
بتیان ده په رست.

دووم: گوێرمکه ئە سود دەگهیهنن و نه زیان ئیتر چۆن دەبێته خوا؟

یه کێک لهو به لگه سه لمیته رانهی قورئان هیناویهتی له سه ر پوچه لکردنه وهی پوچیلکردنه وهی په رستن و شوینکه وتنی گوێره که و هاوشیوه کانی.

خودای گه وره (جل جلاله) رینمونیان ده کات به تیفکران و بیرکردنه وه، ئایا گوێره که وه لāmیان ده داته وه کاتیک داوای شتیکی لی ده که ن، یاخود توانای سود و زیان گه یاندنی هه یه به دونیاو دوا پۆزیان؟

وه ک ده فه رموی: ﴿أَفَلَا يَرَوْنَ أَلَّا يَرْجِعُ إِلَيْهِمْ قَوْلًا وَلَا يَمْلِكُ لَهُمْ ضَرًّا وَلَا نَفْعًا﴾ (طه)، جا ئایا نه و نه فامانه نازانن نه و گوێره که یه وه لāmی هه یه قسه یه کیان ناداته وه، هه یه زه ره ر، یان قازانجیکی بۆتان نه ؟

ئه گه ر نه مه حاالی بیت ئیتر چۆن ده بێته خودا، نه و گه له بۆ ژیرانه بیر له بیروباوه رپیان ناکه نه وه و تیناگن له وهی که ده یلێن.

نه و خودایه ی که فیره ون و دارو ده سه ته که ی له ناو بر دو به نی ئیسرا ئیلی له و نه شه که نه و نا په ره ته یه یه پزگار کرد، ته نها نه وه توانای سود و زیان گه یاندنی هه یه، سه زاو پاداشت و پیدان و گرتنه وه له توانای نه و دایه .

به لām نه و گوێره که ده سه تکرده خودی شایه ت حا له کان ئاماژه به ده سه ته و سانی و بی توانای ده که ن، ئیتر چۆن باوه ر به خوا یه تی نه و ده که ن.

نه وه به لگه یه کی عه قلییه : هه ر که سی سیفه ته کانی ژیری له ده سه ت دا له ئاخاوتن و بیستن و بینین ئیتر چۆن ده کرێته خوا؟!

نه وان شکو دار و سوپاس و سه نای ده که ن و لێی ده پا رپێنه وه، نه ویش بی ده نگ نه ده سه ت خو شیه ک نه به لێتیک بۆ داواکانیان، به پێچه وانه ی کاری خودایه کی کامل که سوپاس کرا یاخود داوای لی کرا وه لām ده داته وه.

به لām نه و دهنگه ی له گویره که که وه درده چوو ته نها حيله و فيلّيك بوو له لايه ن نه و که سانه وه که گویره که که یان دروست کرد به ه لکوليني قورگی گویره که که و دروستکردنی ده چه يک بۆ تپه پيوونی هه واو درکردنی نه و دهنگه . ابن عباس (خوای لی پازی بیت) ده لی: به خوا نه وه بۆ پاندنه ته نها چونه ژوره وه ی هه وا بوو له پاشه لی گویره که که و درچوونی له ده مییه وه نه و دهنگه ی لی ده بیسترا. ^(۴۴)

نهم پینمایی کردنی خودا بۆ گومراکان هه مان به لگه و نیشانه یه که (ابراهیم) (علیه السلام) بۆ گه له که ی هینایه وه که بتیان ده په رست، کاتیک پتی فره مون: ﴿ قَالَ أَتَعْبُدُونَ مِن دُونِ اللَّهِ مَا لَا يَنْفَعُكُمْ شَيْئًا وَلَا يَضُرُّكُمْ ﴾ ﴿٣٦﴾ أَفَلَا تَكُونُونَ مِن دُونِ اللَّهِ أَفَلَا تَعْقِلُونَ ﴿٣٧﴾ (الانبياء)، ئیبراهیم وتی: باشه، ناخر، چۆن شتیک ده په رستن له جیاتی خوا که ناتوانیت هیچ جوړه قازانج یان زیانیکتان پی بگه یه نیت، (ته نانه ت نه وه تا نه یانتوانی به رگری له خوشیان بکه ن). ئوف له ده ستان و له و شتانه ش که له جیاتی خوا ده په رستن، جا ئایا نه وه تیناگه ن و بیرو هۆشتان ناخه نه کار؟! .

ئیبراهیم (علیه السلام) ئیقامه حوجه ی له سه ر کردن: ﴿ وَتِلْكَ حُجَّتُنَا آتَيْنَاهَا إِبْرَاهِيمَ عَلَى قَوْمِهِ نَرْفَعُ دَرَجَاتٍ مَّن نَّشَاءُ إِنَّ رَبَّكَ حَكِيمٌ عَلِيمٌ ﴾ ﴿٨٢﴾ (الانعام)، نه و وتو ویزو لیكولینه وانه به لگه و نیشانه ی ئیمه بوو، کاتیک به خشیمانن به ئیبراهیم له سه ر گه له که ی و زال بوو به سه ریاندا، قسه و بیرو باوه ری به سه ر قه ومه که یدا سه ر که وت، جا هه ر که سیك بمانه ویت و (خویشی شایسته بیت) چه نده ها پله و پایه ی به رز ده که یه وه، به پاستی په روه ردگاری تو دانا و کار به جی یه و زانایه به هه موو شتیک.

پیتی وتن: ئەى قەومى من "ئۆۋە بەم گوڭرەكە زىرىنە تووشى تاقىكرەنەۋەيەكى سەخت بوون و تيايدا دەرەنەچوون، دلتىابىن كە پەرۋەردىگارتان خوايەكى مېھرەبانە، شوپىنى من بكەون و گوڭرپايەلى فەرمانى من بن.

بەھەمان شتوۋە ئامۆزگارى كردن بە شوپىن كەۋتن و گوڭرپايەلى كردنى ۋەك ئەۋەى پەيمانىيان بە موسا دابوو، موسا گەپايەۋە لە ژوانەكەى لەگەل خودا لە شاخى (تور) ئەوان لە ئامۆزگارىيەكەى دەرچووبوون و لەۋ پەيمانەش كە پىتيان دابوو: ﴿قَالُوا لَنْ نَبْرَحَ عَلَيْهِ عَنكِفِينَ حَتَّىٰ يُرْجِعَ إِلَيْنَا مُوسَىٰ﴾ (طە)، كەچى وتيان: ھەرگىز وازى لى ناھىتىن و بەدەۋرىدا دىين و دەپەرستىن ھەتا موسا خۆى دەگەرئىتەۋە !!

موسا بە تورپەيى و دلشكاۋىيەۋە گەپايەۋە گوڭى لە بيانۋەكانىيان گرت كە بەلگە بوو لەسەر ترازانى باۋەپ و گەمژەپىيان لە پىركرەنەۋەدا ، تەمبىي كردن و تۆلەى بۆ ديارى كردن پاشان ئاۋرپى دايەۋە بەلای براكەيدا لە حالەتى تورپەيەكى تونداۋقژ و پىشى گرت و بە تورپەيى و ھەلچونەۋە: ﴿قَالَ يَهُدُونَ مَآ مَنَعَكَ إِذْ رَأَيْتَهُمْ ضَلُّوا؟ أَأَلَا تَتَّبِعُنَّ أَفْعَصَيْتَ أَمْرِي﴾ (طە)، (موسا، كە گەپايەۋە بە تورپەيەۋە) وتى: ئەى ھاروون، چى ۋاى لى كرديت (بى دەنگ بيت) و ھىچ نەكەيت، كاتىك بىنىتىن ئاۋا گومرا بوون؟

چى ۋاى لى كرديت پەپرەۋى من نەكەيت؟! ئايا لە فەرمانى من ياخى بوويت؟!، ھاروون ھەر ئەۋەندەى لەدەست ھات بە درىژى مەسەلەكەى بۆ باس بكات: ﴿قَالَ يَبْنَؤُمْ لَا تَأْخُذْ بِلِحْجَتِي وَلَا بِرَأْيِي إِنِّي خَشِيتُ أَنْ تَقُولَ فَرَّقْتَ بَيْنَ بَنِي إِسْرَءِيلَ وَلَمْ تَرْقُبْ قَوْلِي﴾ (طە)، ھاروون وتى: كوپى دايكم (بۆ ئەۋەى سۆزى بجولئىنىت) پىشم مەگرە و قژم پامەكەشە، (من بۆيە زۆر لەسەرى نەچووم) بىگومان ترسام دۋايى پىم بلئيت: تۆ جياۋازىت خستە ناۋنەتەۋەى ئىسرائىلەۋە و گوڭت بەقسەى من نەدا.

له سوره تيكي تردا: ﴿.. قَالَ ابْنُ أُمِّ إِيْسَى الْقَوْمَ اسْزَعْضَعُونِي وَكَادُوا يَقْتُلُونِي فَلَا تُشْمِثْ بِهِ
الْأَعْدَاءَ وَلَا تَجْعَلْنِي مَعَ الْقَوْمِ الظَّالِمِينَ ﴿١٥٠﴾ قَالَ رَبِّ اغْفِرْ لِي وَلِإِخِي وَأَدْخِلْنَا فِي رَحْمَتِكَ وَأَنْتَ
أَرْحَمُ الرَّاحِمِينَ ﴿١٥١﴾﴾ (الاعراف)، جا کاتيک موسا گه رايه وه بۆ لای قه ومه که ی (زانی
بووی خه ریکی گویره که په رستین) زۆر به توپه یی و پهستی و غه مباریه وه وتی: به پاستی
دوای پوشتنی من جینشینییه کی خراپی منتان کرد، نه وه په له تان کرد له واده ی
په روه ردگار تاندا؟ (نیت له داخی نه و لادان و سه رگه ردانیه) تابلوکانی (تهورات) ی فریداو
په لاماری قژی (هاروون) ی برای داو پای کیشا بۆ لای خوی، (هاروون) وتی: کوپی دایکم
(خه تای من نه بوو، من زۆر هه ولما به لام بی سوود بوو) به پاستی نه و خه لکه زۆریان بۆ
هینام و هیزیان لیسه ندیم، خه ریک بوو بشمکوژن (کاکه گیان) که وابوو دوژمنانم پی شاد
مه که و له گه ل قهومی سته مکاردا حسابیم بۆ مه که.

(نه وسا نیت موسا به خویدا هاته وه و) وتی: په روه ردگارا له خۆم و براهه شم خوش
ببه و هه ردووکمان بخه ره نیتو په حمهت و میهره بانی خۆته وه و تۆ له هه موو کهس
به سۆزتر و میهره بانتریت.

پاشان سامیری ده رکردو گویره که که ی سوتاندو فریتی دایه ناو ناوه وه، به و شیوازه
به نی ئیسرائیل پزگاریان بوو له گویره که په رستی.

سینه م: شایه تهاله کان دهسته وسانی گویره که که له چاودیری کردنی شونکه وتوانی دوپات
دمکه نه وه، یاخود سه رختنی دروستکه رمکانی له سزای خودا، ته نانهت پارێزگاری کردنی خوشی
له سوتان و نیستن له ناودا.

له و به لکه زانستیانه ی که قورشان هیناویه تی له سه ر پوچه لکردنه وه ی په رستنی
گویره که و به کلاکردنه وه ی په رستنی خودای بالاده ست، قورشان نه وه ی پوون کردۆته وه
که شایهت حاله کان دوپاتیان کردۆته وه که نه و گویره که نه گه ر خوا بوایه دهسته وسان

نه ده بوو له چاودیری کړنی شویڼکه وتوانی و له پاریزگاری کړنیاڼ له سزای په روه ردگار که دابه زییه سه ریان، به هه مان شیوه دهیتوانی پاریزگاری له دروستکه ره کانی بکات ، ته نانه ت پاریزگاری له خوی بکات له سوتاندن و فپړی دانه نیو ټاو، خوی گه وره ده فهرموی: ﴿ إِنَّ الَّذِينَ اتَّخَذُوا الْعِجْلَ سَيَنَالُهُمْ غَضَبٌ مِّن رَّبِّهِمْ وَذَلَّةٌ فِي الْحَيَاةِ الدُّنْيَا وَكَذَلِكَ نَجْزِي الْمُفْتَرِينَ ۝۱۵۴ ﴾ (الاعراف)، به پاستی نه وانه ی که گویره که کیهان په رست، له ناینده دا له لایه ن په روه ردگاریانه وه خه شم و قینیاڼ ده گاتی و زه لیلی و خه جاله تییش به شیاڼ ده بیت له ژیاڼی دنیاڼا، هر به و شیوه یه ش پاداشتی نه وانه ده دینه وه که درق به دهم خواوه هه لده به ستن.

خوی گه وره به لیتیڼ داو فهرمانی ده رکړد... نه و گه له ی که گویره که کیهان په رستوه له په روه ردگاریانه وه سزایان بڼ داده به ریت و زه لیلیان ده کات له ژیاڼی دنیاڼا، نه هه یاسایه کی هه میشه یی کارپیڼکراوه: نه وانه ی که تاوان نه نجام ده دهن پاشان ته و به ده که ن خوی گه وره به به زه یی خوی لیتیاڼ خوش ده بیت.

که واته خوی گه وره ده یزانی نه وانه ی که گویره که کیهان په رستوه ته و به ی هه میشه یی ناکه ن، نه وان به رده وام کاریک ده که ن که له و یاسایه بچنه ده روه بی گومان هر واش بو.

به نی ئیسرائیل به رده وام بوون له نه نجامدانی تاوان له دوی تاوان و خوداش جار له دوی جار لیتیاڼ خوش ده بوو تا به سزاو له عنه تی خودا کوټاییاڼ هات: ﴿ إِنَّ الَّذِينَ اتَّخَذُوا الْعِجْلَ سَيَنَالُهُمْ غَضَبٌ مِّن رَّبِّهِمْ وَذَلَّةٌ فِي الْحَيَاةِ الدُّنْيَا وَكَذَلِكَ نَجْزِي الْمُفْتَرِينَ ۝۱۵۴ ﴾ (الاعراف)، به پاستی نه وانه ی که گویره که کیهان په رست، له ناینده دا له لایه ن په روه ردگاریانه وه خه شم و قینیاڼ ده گاتی و زه لیلی و خه جاله تییش به شیاڼ ده بیت له ژیاڼی دنیاڼا، هر به و شیوه یه ش پاداشتی نه وانه ده دینه وه که درق به دهم خواوه هه لده به ستن.

سزای درۆه لبه‌ستان له پۆژی دوایداوه ... نه‌وه سزایه‌کی دووباره بوه‌وه‌یه دووباره ده‌بیت‌وه له‌گه‌ڵ دووباره بوه‌وه‌ی تاوانی درۆکردن له‌سه‌ر خودا ئه‌م سزایه بۆ به‌نی ئیسرائیل و غه‌یری به‌نی ئیسرائیل ، به‌ئینی خودا بۆ بیاباوه‌پان پاست و دروسته‌و پێچ و په‌نای تیدا نه‌یه، خودای گه‌وره سزاو زه‌لیلای له‌سه‌ر گوێره‌که په‌رستان نوسیوه، کۆتا شت که به‌ئینی داوه ئه‌وه‌یه که سانیکیان بۆ بنێری که سزای توند و په‌ندیان پێ بجێژی ، جا نه‌گه‌ر ده‌رکه‌وت ماوه‌یه‌ک بۆ ماوه‌یه‌کی تر له‌ میژوودا دوچاری سه‌ره‌پچی کردن بوون له‌سه‌ر زه‌ویداو ده‌سه‌لاتی خۆیان به‌کاره‌ینا دژی خه‌لکانی ئاسای و ژێر ده‌سته یاخود وه‌ک ئه‌وه‌ی له‌ ته‌لمودی (جریم) باسی لێوه کراوه !! که ده‌لێن ده‌سه‌لاتی دارای و ده‌سه‌لاتی پاگه‌یانندیان به‌ده‌سته‌وه‌یه، و ئه‌وان کاروباری ده‌سه‌لاتداران به‌پێوه ده‌بن و هه‌چیه‌کیان بویت هه‌ر ئه‌وه ده‌بیت، و به‌شیوازیکی دێندانه هه‌ر نه‌ته‌وه‌یه‌کی بی ده‌سه‌لات له‌سه‌ر خاکی و ئاو و نیشتمانیان وه‌ده‌رده‌نێن و ولاتی گومراو سه‌ته‌مکاریش پشنگیری و لایه‌نگریان ده‌کات، وه‌ک ئه‌وه‌ی له‌م سه‌رده‌مه‌دا ده‌بینین ... ئه‌مه‌ی که پێی هه‌ / لده‌ستن پێچه‌وانه‌ نه‌یه له‌گه‌ڵ به‌ئینی خودا بۆیان، ئه‌وان به‌م سیفه‌ت و کردارانه‌یان پق و کینه‌ی خه‌لکیان بۆ که‌له‌که ده‌بیت و بالانسی توپه‌یی و سه‌تم له‌ دژیان به‌رده‌بیت‌وه که هۆکاری له‌ناوبردنیانه .^(٤٥)

وه‌ک ده‌فه‌رموی: ﴿وَإِذْ تَأَذَّنَ رَبُّكَ لِيُبَيِّنَ لَهُمُ الْآيَاتِ الَّتِي هُمْ فِيهَا كَانُوا فِي شَكٍّ ۚ وَإِذْ نَسُوا الْآيَاتِ الَّتِي هُمْ فِيهَا كَانُوا فِي شَكٍّ ۚ وَإِذْ نَسُوا الْآيَاتِ الَّتِي هُمْ فِيهَا كَانُوا فِي شَكٍّ ۚ﴾ (الاعراف)، یادی ئه‌و کاته‌ش بکه په‌روه‌ردگارت (ئه‌ی محمد ﷺ) بریاریدا و پایگه‌یاندا به‌پاستی که سانیکی ده‌نێرته‌ سه‌ریان تا پۆژی قیامه‌ت، ئه‌شکه‌نجه‌و ئازاری سه‌ختیان بدات، چونکه به‌پاستی په‌روه‌ردگارت زۆر به‌خێرای توڵ ده‌سێنیت (له‌ سه‌تمکاران)، هه‌روه‌ها بیگومان لیخۆشبوو میهره‌بانیشه (بۆ ته‌وبه‌کاران و ئیمانداران).

ئەمە بەئینىكى ئىبەدىيەو لەبوارى جىبەجىکردندايە لەو ساتى کە دەرچووه، خودای گەوره لە کاتىکەوه بۆ کاتىكى تر کە سانیك دەنیرى کە سزای توندو بەد بە جوله کە بجىزى هەركات سەم لادانەکانیان لە پادە بەدەر بووبى بەردەوام خودای گەوره ملۆزمىكى بۆ ناردوون.

چونکە ئەوان لە تاوانىکەوه بۆ تاوانىكى تر و بەردەوام کارى دپندانو سەمەکارانەیان کردۆتە پىشە و ژيانى خۆيانیان لەسەر داپشتوو. ^(٤٦) مەبەستە کە لەوهدایە پەرستنى گوێرە کە ئەک سودى نەبووه بۆیان بەلکو غەزەب و سزای خودای بۆ هیتاون کە بەردەوام لە بەدیھاتن دایە، ئەگەر گوێرە کە کەیان خوا بوايە دەپاراستن لە خەشم و غەزەبى خودا بەلام ئەو تەنھا بتيکە نە سود دەگەيەنى نە زيان.

يەکیكى تر لەو بەلگانەى کە قورئان هیتاویەتى لەسەر پوچەلکردنەوهى گوێرە کە پەرستىو شایەت حالەکانیش هەمان شت دوپات دەکەنەوه ئەو یە : ئەو گوێرە کە دەستەوسانبوو لە لە پارێزگارى کردن لە دروستکەرەکەى - سامیری لەسزای خودا، تەنانتە پرگارکردنى خۆى لە سوتان و فپیدانە ناو ئاوهوه، موسا کردنەدەرەوهى سامیری لە کۆمەلى بەنى ئیسرائیل پاگەيانە بۆ هەتا هەتایەو حەوالەى دەستى پەرورەدگارى کرد، ئەمە جگە لەوهى زۆر بە تواندى پووبەپووی وەستایەوه لەسەر ئەو کارە قیزەونەى کە کردیدروستکردنى گوێرە کە بۆ ئەوهى نیشان گەلەکەى بدات و بپسەلمینى کە گوێرە کە خودا نیهو توانای پارێزگارى کردنى نیه نە لە خۆى نە لە وەستاکەى: ﴿ قَالَ فَاذْهَبْ فَإِنَّ لَكَ فِي الْحَيَاةِ أَنْ تَقُولَ لَا مِسَاسَ وَإِنَّ لَكَ مَوْعِدًا لَنْ تُخْلَفَهُ، وَانْظُرْ إِلَى إِلٰهِكَ الَّذِي ظَلْتَ عَلَيْهِ عَاكِفًا لَنُحَرِّقَنَّهُ ثُمَّ لَنَنْسِفَنَّهُ فِي الْيَمِّ نَسْفًا ۝١٧﴾ (طە)، (موسا بە سامیری) وت: دەبرۆ تا ماوی لە ژياندا (هەر کە سیک نزیکت کەوتەوه دەبیّت)

بَلَّيْتُ: به هیچ شیوهی که به ریه که و تن نی به (دیاره که دهست هر که سی به ریه که و تبیت تووشی نازاریکی زور بووه)، دلنیاش به که کاتیک تریشت بۆ دیاری کراوه، که هر گیز ناتوانیت لئی ده ریا ز بییت، سه رنجی خواکشت بده که به ده وریدا ده سوپایته وه و ده تپه رست، ده بیت بیسوتینین و هه لا هه لای بکهین و بیخینه ناو ده ریا وه. سامبری ده رگرایه ده ره وه سزا که شی ئوه بوو هیچ که سیک نه به چاک نه به خراپ لئی نزیك نه که ویتته وه و نه ویش له که س نزیك نه که ویتته وه دهستی بهر دهستی که س نه که ویت چونکه دهستی بهر دهستی هر که سیک بکه و تابه تووشی له رزو تای ده کرد، بۆیه به رده وام هاواری ده کرد (لامساس، لامساس) واته دهستم لی مه دن، ئه مه یه کیک بوو له و سزایانه ی که له ئاینی موسادا په پره و ده کرا. ئه مه ته نها سزای دنیا به سزای دوا پوژیشی لای په روه ردگاره، پاشان به بیزاری و توپه بیه وه فره مانی کرد گویره که که بسوتینری و فپی بد ریتته نیو ئاوه وه و تقوم ببی، ئه م توپه بی و هه لچونه بۆ پاریزگاری کردنه له دینی خودا که پتویست به بریارو سزای یه کلک ره وه ده کات. پاش ئه وه ی موسا هیوو ئاسایی بووه وه ئه و ته ختانه ی (الألواح) که ته وراتیان له سه ر نوسرا بوویه وه کۆی کردنه وه دهستی کرده وه به ئاموزگاری و پینمونی کردنی که له که ی: ﴿إِنَّمَا إِلَهُكُمُ اللَّهُ الَّذِي لَا إِلَهَ إِلَّا هُوَ وَسِعَ كُلَّ شَيْءٍ عِلْمًا﴾ (طه)، خه لکینه: ئیه و دلنیا بن که په روه ردگارتان ته نها زاتی (الله) یه، جگه له و خواجه کی تر نیه، زانیاری و زانستی ئه و زاته هه موو شتیکی گرتوته وه^(۴۷)

به کورتی:

به نی ئیسرائیل ئالوده و شهیدای په رستنی گویره که بوون ، ئه مه ش نه فامی و
هه لگه پانه وه یان بوو له شه ریعته موسا پیغه مبه ر (علیه السلام) و یرای په روشی
به رده وامیان بۆ په رستنی خواجه کی به رجه سته واته په یکه ریک بیت له به رده میاندا.
موسا (علیه السلام) له پووی ئه و ئالوده بوونه دا وه سته به وه سف کردنیان به گه لیکی
نه فام و نه زان و خواجه شیان نه سود و نه زیان ناگه یه نی و هۆکاری به دبه ختی و
له ناوچوونیانه له دونیاو دوا پۆژدا.

گویره که که ی سامیری توانای چاکه و خراپه ی نیه ئیتر چۆن ده کرێته خوا؟!
له ناویردنی گویره که که و هاویشتنه نیو ئاوه وه له لایه ن موساوه به لگه یه له سه ر
پوچه ئی و هیچ تیا به سه ر نه بووی ئه و خواجه .

گومانی دهیه م

بانگه شه کردنی (نه مروودی کوپی نوعمان) که توانای زیندوکردنه وهو مراندنی دهیه.

ناوهرۆکی گومانه که:

(نه مروودی کوپی که نعان) له پووی عینادی و خۆ لووت به رزیه وه بانگه شهی ده کرد که توانای مراندن و زیندوکردنه وهی دهیه ئه ویش له کاتیکدا (ابراهیم) (علیه السلام) خوایه تی ئه وی په تکرده وه پازی نه بوو سه ری بۆ نه وی بکات و فه رموی: ﴿... رَبِّيَ الَّذِي يُحْيِي وَيُمِيتُ...﴾ (البقرة)، (نه مروود له وه لāmida) وتی: جا منیش ژیان ده به خشم و مردنیشم به دهسته.

(نه مروود) بیش دوو پیاوی هینا به کیکانی کوشت و ئه وی تریانی نازاد کرد، و وای خسته پوو به و جوړه ده توانی بمړینی و بژینی، خودای گه وړه ده فه رموی: ﴿أَلَمْ تَرَ إِلَى الَّذِي حَاجَّ إِبْرَاهِيمَ فِي رَبِّهِ أَنْ آتَاهُ اللَّهُ الْمُلْكَ إِذْ قَالَ إِبْرَاهِيمُ رَبِّيَ الَّذِي يُحْيِي وَيُمِيتُ قَالَ أَنَا أُحْيِي وَأُمِيتُ قَالَ إِبْرَاهِيمُ فَإِنَّ اللَّهَ يَأْتِي بِالشَّمْسِ مِنَ الْمَشْرِقِ فَأْتِ بِهَا مِنَ الْمَغْرِبِ فَبُهِتَ الَّذِي كَفَرَ وَاللَّهُ لَا يَهْدِي الْقَوْمَ الظَّالِمِينَ﴾ (البقرة)، ئایا نه تبیستوه و نه تپوانیوه ته ئه و که سه ی ده مه قاله ی ده کرد له گه ل ئیبراهیمدا له باره ی په روه ردگاریه وه له بهر ئه وه ی خوا پاشایه تی پێبه خشی بوو، (له جیاتی باوه په هینان و سوپاسگوزاری که چی ده مه ده میی ده کرد له گه ل ئیبراهیمدا)، (ئه م لووت به رزیه شی کاتیک بوو به هه واو فیزاوه پرسییویه تی له ئیبراهیم که په روه ردگاری تو کیه؟ ئه ویش له وه لāmida وتی: په روه ردگاری من نه وزاته یه که ژیان ده به خشی و مردنیشی به دهسته، (نه مروود له وه لāmida) وتی: جا منیش ژیان ده به خشم و مردنیشم به دهسته، (ئینجا فه رمانیدا هه ندیک له نه یارانی بکوژن

گوايه ئه وه ده يانمرئيت، هه نديکيشي نه کوشت گوايه ئه وه ژيانى پييه خشين!!)، ئه وسا ئيبراهيم وتى: به راستى خوا خۆر له پۆژه لاته وه ده ميئنيت جا (ئه گه ر تۆ ده توانيت) له پۆژئاواوه بيهينه، ئينجا ئه و بى باوه ره پهنگى پهري و ده مکوت کراو وه لامي نه ما، بيگومان خوا هيدايه تى قه ومى زالم و سته مکار نادات.

دوو ريگا بۆ پوچه ئکردنه وهى گومانه که:

- (١) لاوازي به لگه کهى (نه مروود) و حالى نه بوون له مه به سته کهى (ئبراهيم) (عليه السلام).
- (٢) ئيبراهيم (نه مروود)ى به زاند و کۆلى پى دا به وهى داواى لى کردن ئاراسته ي خۆر بگوريت.

درئژمى بابته که:

يه کهم: لاوازي به لگه کهى نه مروود و چه واشه کاري و راکردنى له راستى.

کاتيك (نه مروود) پاشا ده مه ده مه ي له گه ل (ئبراهيم) کرد ده ره ق به پهروه ردگارى، ته نها ئينکارى بوونى خوداى نه ده کرد به لکو تاک و ته نهاى خوداى له (ئولوھييه ت و ربوبييه ت) و به پيوه چوونى گه ردونيشى پهت ده کرده وه، لي ره دا داهيئانه وهى به لگه و پو به پوو بوونه وه پتويسته له نيوان (ئبراهيم) و ئه ودا به شيوازيك به لگه كان له به ربه ره كانپيه كدا بچه سپيئري، (نه مروود) داواى له (ئبراهيم) کردبوو كه به لگه يه كى له سه ر بوونى ئه و پهروه ردگار ه بۆ بهيئنه وه كه بانگه شه ي بۆ ده كات ، (ئبراهيم) فه رمووى: ﴿... رَبِّ اَلَّذِي يُعِى وَيُمِيتُ ...﴾ (البقرة)، (نه مروود له وه لاميدا) وتى: جا منيش ژيان ده به خشم و مردنيشم به ده سته، واته : به لگه له سه ر پوودانى ئه م شتانه: بينينى شتيكى ناديارو نه مانى شتيكى دياره، ئه مه ش ده بيته به لگه له سه ر بکه ريك (فاعل): چونكه ئه و شته له خۆيه وه پوونادات، هه ر ده بى به ده يئنه ريك به ده يئنايت، ئه ويش خوداى تاک و ته نها و بى هاوتايه كه بانگه شه بۆ په رستنى ده که م.

له و کاته دا (نه مرود) ووتی: (أَنَا أُخِي وَأُمِّي) واته: منیش ژيان ددهم و ژيان دده سینم، نهویش به هیتانی دوو پیاوی زیندانی که بریاری له سیداره دانیان بۆ ده رکرا بوو ، فرهمانی کرد به کوشتنی یه کیکیان و پیاوه که ی تری ئازاد کرد، به لای نهووه نه مه مانای ژياندن و مراندنه، له راستیدا نه مه وه لأم نه بوو بۆ (إبراهيم) (عليه السلام) و نه وه ی که (إبراهيم) (عليه السلام) مه بهستی بوو، یاخود نه وه تا له (إبراهيم) (عليه السلام) حالێ نه بووه، چونکه وه لأمه که ی نابیتته به لگو و هیچ په یوه ندیه کی به مه سه له که وه نیه، چونکه نه و ویستی هۆکارێک بیت بۆ ژياندن و مراندن، قسه کهش له سه ر دروستکردن و داهینانه، نه ک گرته به ری پښگایه ک بۆ لای به دیه پترواوه که، مه به ست له وه ی که ده ژینی و ده مرینی نه و زاته یه که ژيان ده کات به به ری سه رجه م گیانه به ران و پوهه که کاندان.

وه ژيانیان لی ده ستینیتته وه به مردن، نه وه ی که نه و بانگه شه ی بۆ ده کات له ناو که له که یداو واهیمه ی کردووه که توانای ژياندن و مراندنی هه یه ته نها له پووی سه رکه شی و خۆ به زلزانینه وه یه.

دووم: به زانندن و گۆتپێدانی (إبراهيم) (عليه السلام) بۆ (نه مرود).

(إبراهيم) (عليه السلام) که بۆی ده رکهوت (نه مرود) له مه به سه ته که ی حالێ نه بووه که داهینان چاوگی ژياندن و مراندنه، به زیندوو هیتشته وه ی هه موو زیندوو یه ک زیندو کردنه وه یه تی و مردنیشی به جیا کردنه وه ی ژiane لیتی، هه روه ها (إبراهيم) (عليه السلام) نه و خۆ به گه وره زانینه ی لی بینی فره مووی: ﴿... فَإِنَّ اللَّهَ يَأْتِي بِالشَّمْسِ مِنَ الْمَشْرِقِ فَأْتِ بِهَا مِنَ الْمَغْرِبِ...﴾ (البقرة)، نه وسا ئیبراهیم وتی: به راستی خوا خۆر له پۆژه لات وه ده هینیت جا (نه گه ر تۆ ده توانیت) له پۆژئاواوه بیهینه.

له راستیدا نه مه پونکردنه وه یه ک بوو له لایه ن (إبراهيم) (عليه السلام) بۆ مه سه له ی یه که م، واته تۆ که بانگه شه ی نه وه ده که یت توانای ژياندن و مراندنت هه یه، نه وه شی که

ژیان و مردنی به دهسته هر نهویش جلهوی گهردونی به دهسته له دروستکردنی گهردیه کان و هه لاسورانی هه ساره کان و جولاندنیان ، پهروه ردگاری من به توانا و زانایی خوی ژیان ده به خشیت و ده یگریته وه ، نهو پیکهینه ری بوونه وه ره له سه یاسایه کی دیاریکراو که ده بینریت و ههستی پی ده کریت ، خودای گهره پوژ له پوژ هه لاتا وه هه لدینی هه موو پوژ تیکیش هه ره بهو جوړه یه ، نه گهر تو خوی وه که نه وه ی ده یلنی تو له پوژ تاواوه پوژ هه لبینو یاسای هه لاتنه که ی بگریه بۆ ناراسته ی پیچه وانه ، (نه مرود) ی بی باوه پ تووشی شوک و سه رسوپمان بوو له جینگای خویدا وشک بوو ، لال بوو له ناست به لگه پوون و ناشکراکه ی (ابراهیم) هیچ وه لامیکی پی نه بوو ، چونکه بوی ده رکوت که چهند دهسته وسانه و په رده له سه نه قامی و درو بانگه شه بی بنه ماکانی لبرا ، نیتر توانای لووت به رزی نه ماو زمانی به ستراو به لگه کانی به سه ردا چه سپینرا .

نه وه ی که خرایه پوو له پووی ماناوه باشترو به هیزتره له وه ی که (زانایانی ئوصول و مه نتیقیه کان) ده یلنن: گوايه لادانی (ابراهیم) (علیه السلام) له مه قامی یه که م بۆ مه قامی دووهم گواستنه وه یه له به لگه یه که وه بۆ به لگه یه کی پوونتر ، یاخود نه وه وه لامیکی تره ، یاخود کاتیک (ابراهیم) (علیه السلام) وه سفی پهروه ردگار که ی ده کات که توانای ژیان و مراندنی هه یه نه مه کاریکه حه قیقه ت و مه جاز هه لده گری ، مه بهستی (ابراهیم) (علیه السلام) حه قیقه ت بوو به لام (نه مرود) په نای برده بهر مه جاز و گه له که ی چه واشه کرد ، دواتر (ابراهیم) (علیه السلام) گفتوگو که ی بادایه وه و له نمونه ی یه که مه وه چوو ه سه ر نمونه ی دووهم نه مجاره پیشنیاریکی کرد که دوورییت له مه جاز ، وه به لگه یه کی یه کلکه ره وه که (نه مرود) نه ی توانی بلی: من ده توانم پوژ له پوژ تاواوه هه لبینم ، چونکه خه لکانی ژیرو عاقل به درو یان ده خسته وه .

له پاستیدا بابه ته که بهو شیوازه نیه که (زانایانی ئوصول) باسی لیتوه ده کهن، به لکو مه قامی یه کهم سهره تایه که بۆ دووهم و بانگه شهی (نهرود) پوونده کاته وه، هر کهس له مانای ئایه ته که حالی بوو بیت وهك ئه وهی له سهره تاوه باسمان کرد تیده گات له وهی که جینگای گومانی تیدا نابیتته وه، وهك ئه وهی هه ندی کهس ده یلین له سهر به لگه کهی (إبراهیم) (علیه السلام) ئه ویش ئه وهیه (نهرود) دهیتوانی بلی: په روهردگاری تۆ پۆز له رۆژه لات وه هه لدینی له گه ل ئه وه شدا دهیتوانی ئه وهی له منی داوا کردوه که هه له پنانی پۆز له پۆژئاوا وه پۆژیک ئه و کاره بکات، هه ندیک له (کهسانی لاساکه ره وه) ده لین (إبراهیم) (علیه السلام) ناتوانی ئه و داوایه له په روهردگاری بکات، چونکه جیهان تیک ده چیت، وه هه ندیک له (کهسانی خانه گومان) ده لین: ئه گهر (نهرود) ئه و داوایه ی بکردایه ده بوایه بۆ جیبه جی بکرایه، به لام له پاستیدا (نهرود) له گه ل سهرکه شی و لوت به رزییه که دا له خه لکانی تر زیاتر له به لگه کان حالی بوو بوو، له مه به سته کهی (إبراهیم) (علیه السلام) حالی بوو که ئه و سیسته مه ی پۆژی له سهر به پتوه ده چیت هر ده بیت داهینه ریکی دانای له پشته وه بیت، ناگونجی ئه م شتانه به ریکه وت و سوتفه بیئح ئه و خودایه ی که من ده بیهرستم ئه و داهینه ره داناو زانایه یه که ته نها له دانایی ئه و ده وه شیتته وه رۆز به م شیوازه بیت که ده بیینین، ئه و که سه ی له م مه سه له حالی ببیت ئیتر ناتوانی بلی: با ئه و دانایه له دانای خوی پاشگه زییته وه و یاسا که ونیه کان هه لبوه شینیتته وه.

به کورتی:

* پیداکری ولوت به رزی (نه مرود) وه لآتنی له به لگه کانی (إبراهیم) (علیه السلام) لاوازی به لگه کانی خۆی بوو چونکه ئەو دهیزانی کهس توانای ژیاندن و مراندنی نیه جگه له خودا، خۆ ئەگەر (إبراهیم) (علیه السلام) داوای لی بکردایه ئەو کابرا زیندو بکاته وه که کوشتیویه تی بیگومان نهیده توانی.

* مه به ست له به لگه به زینه ره که ی (إبراهیم) (علیه السلام) بۆ (نمرود) ئەوه بوو پیتی پابگه یه نۆ که ئەو سیسته مه ی پۆزی له سه ره ریۆه ده چیّت، ده بیّت داهینه ریکی دانای له پشته وه بیّت که ئەویش خودای گهره یه.

گومانی یازده

بیانووهیتانهوه به چاره‌نووس له‌سه‌ر شه‌ریک بریاردان بۆ خوا و ده‌تکرده‌وهی

هیدایه‌ت * ٤٨

ناو‌پۆکی گومانه‌که:

هه‌ندیک له‌ موشریکه‌کان وایان نیشان نه‌دا که که شه‌ریک بریاردانیان بۆ خوا چاره‌نووسیکه و له‌سه‌ره‌تاوه له‌سه‌ریان نووسراوه، خواش رازیه به‌و کاره، نه‌گه‌ر بێزار بوایه نه‌وه رینگه‌ی پێنه‌نه‌دا، خوای گه‌وره نه‌فه‌رموی: ﴿وَقَالَ الَّذِيكَ أَشْرَكُوا لَوْ شَاءَ اللَّهُ مَا عَبْدْنَا مِنْ دُونِهِ مِنْ شَيْءٍ وَنَحْنُ وَلَا آبَاؤُنَا وَلَا حَرَمْنَا مِنْ دُونِهِ مِنْ شَيْءٍ كَذَلِكَ فَعَلَ الَّذِيكَ مِنْ قَبْلِهِمْ فَهَلْ عَلَى الرَّسْلِ إِلَّا الْبَلِغُ الْمُبِينُ ﴿٣٥﴾﴾ (النحل)، نه‌وانه‌ی هاوه‌لیان داناوه بۆ خوا ده‌لێن: نه‌گه‌ر خوا ویستی له‌سه‌ر بوایه هیچ شتی‌کمان له‌ جیاتی نه‌وه‌ده‌په‌رست، نه‌ ئیمه‌و نه‌ باوو باپیرانمان، هیچ شتی‌کی‌شمان له‌ خۆمان حه‌رام نه‌ده‌کرد به‌ بێ نه‌و، خوا نه‌ناسانی پێش نه‌مانیش هه‌روایان ده‌کردو هه‌ر وایان ده‌وت، مه‌گه‌ر نه‌رکی سه‌رشانی پێغه‌مبه‌ران هه‌ر نه‌وه نیه که ئایینی خوا به‌ پوونی پابگه‌یه‌نن؟

رینگه‌کانی پووچکردنه‌وه‌ی نه‌م گومانه:

١ خوای گه‌وره په‌یامبه‌رانی نارده‌وه و فه‌رمانی پێکردوون که فه‌رمان به‌خه‌لکی بکه‌ن تا خوای تاك و ته‌نیا بپه‌رستن، پێغه‌مبه‌رانیش ته‌نیا گه‌یاندنیان له‌سه‌ره، به‌مه‌ش خوا بیانووی نه‌هیشته‌وه ته‌وه بۆ خه‌لکی.

٢ هیچ بیانوویه‌کیان نیه له‌ ویستی خوادا له‌ رووس شه‌رع و یاسای گه‌ردوونیشه‌وه، چونکه خوای گه‌وره بێباوه‌پی قه‌بول نیه بۆ به‌نده‌کانی.

---

٤٨ نه‌و ئایه‌تانه‌ی که باس له‌م گومانه نه‌که‌ن بریتین له: (النحل/٣٥، الانعام/١٤٨، الزخرف/٣٠)، نه‌و ئایه‌تانه‌ش وه‌لامی نه‌م گومانه نه‌ده‌نه‌وه بریتین له: (النحل/٣٧، ٣٥، الانعام/٢٤٩، ١٤٨، الزخرف/٣٠، الزمر/٧).

۳ موشریکه کان هیچ زانیارییه کیان نیه پشمتی پی بیه ستن له م بانگه شه یاندا به لکو ته نیا لووتبه رزی و یاخییوونه.

درژمی بابته که:

یه کهم: هه ئوه شانده و می بیانوو به نارده می پیغه مبه ران.

موشریکه کان به هانیه یان به وه نه هینایه وه که شیرک له چاره نووسیای نووسراوه، خوی گه وده نه فره موی: ﴿وَقَالَ الَّذِينَ أَشْرَكُوا لَوْ شَاءَ اللَّهُ مَا عَبَدْنَا مِنْ دُونِهِ مِنْ شَيْءٍ نَحْنُ وَلَا آبَاؤُنَا وَلَا حَرَمْنَا مِنْ دُونِهِ مِنْ شَيْءٍ كَذَلِكَ فَعَلَ الَّذِينَ مِنْ قَبْلِهِمْ فَهَلْ عَلَى الرُّسُلِ إِلَّا الْبَلَاغُ الْمُبِينُ﴾ (النحل)، نه وانیه هاوه لیان داناوه بۆ خوا ده لێن: نه گهر خوا ویستی له سه ر بوایه هیچ شتیگمان له جیاتی نه وه ده په رست، نه ئیمه وه نه باوو باپیرانمان، هیچ شتیگیشمان له خۆمان حه رام نه ده کرد به بێ نه وه، خوا نه ناسانی پێش نه مانیش هه روایان ده کردو هه ر وایان ده وت، مه گهر نه رکی سه رشانی پیغه مبه ران هه ر نه وه نیه که ئایینی خوا به پووئی پابگه یه نن؟ نمونه یان به (به حیره) و (سانیه) (وه صیله)^{۴۹}، له کاتیگدا خوی گه وده نه یغه رموه سوودیای لیوه رمه گرن، به لکو خۆیان نه وه شته یان دامیتاوه، خوی گه وده ش به تووندی نه وه گومانه ی ره تکر دووه ته وه، نه می لیکردوون له سه ر نه وه کاره یان، پاشان خوی گه وده بۆ هه موو گه ل و سه رده مێک په یامبه رانی نار دووه که سه رجه میان بانگه وازیان کردووه بۆ یه کتا په رستی، رێگرییان کردووه له په رستنی غه بری خوا، وه ک نه فره موی: ﴿وَقَالَ الَّذِينَ أَشْرَكُوا لَوْ شَاءَ اللَّهُ مَا عَبَدْنَا مِنْ دُونِهِ مِنْ شَيْءٍ نَحْنُ وَلَا آبَاؤُنَا وَلَا حَرَمْنَا مِنْ دُونِهِ مِنْ شَيْءٍ كَذَلِكَ فَعَلَ الَّذِينَ مِنْ قَبْلِهِمْ فَهَلْ عَلَى الرُّسُلِ إِلَّا الْبَلَاغُ الْمُبِينُ﴾ (۴۹) وَلَقَدْ بَعَثْنَا فِي

۴۹- (به حیره) نه وه هوشتره یه که پێنج سکی کر دبیته و پێنجه می نیر بیته، نه وه کاته گوینیان له ت نه کرد و به ره لایان نه کرد، (سانیه) ش نه وه هوشتره بوو که ده تا ۱۲ سکی بکر دایه تویه میان مێینه بوایه، (وه صیله) ش نه وه هوشتره بوو که یه کهم سک و دووه سکی مێینه بوایه.

كُلِّ أُمَّةٍ رَّسُولًا أَنِ اعْبُدُوا اللَّهَ وَاجْتَنِبُوا الطَّاغُوتَ فَمِنْهُمْ مَّنْ هَدَى اللَّهُ وَمِنْهُمْ مَّنْ حَقَّتْ عَلَيْهِ الضَّلَالَةُ فَبُيِّنُوا فِي الْأَرْضِ فَأَنْظِرُوا كَيْفَ كَانَ عَقِيبَةُ الْمُكَذِّبِينَ ﴿٦٣﴾ (النحل)، نه وانهی هاوه لیان داناووه بۆ خوا ده لێن: نه گهر خوا ویستی له سهر بوايه هیه شتی کمان له جیاتی نه و نه ده په رست، نه ئیمه و نه باوو باپیرانمان، هیه شتی کیشمان له خۆمان حه رام نه ده کرد به بێ نهو، خوا نه ناسانی پێش نه مانیش هه روایان ده کردو هه ر وایان دهوت، مه گهر نه رکي سه رشانی پێغه مبه ران هه ر نه وه نیه که ئایینی خوا به پوونی پاگه یه نن؟ سویند به خوا بێگومان ئیمه له ناو هه ر گهل و نه ته وه یه کدا پێغه مبه رێکمان په وانه کردووه و پیمان پاگه یاندووه که پێیان بلێت: ته نها خوا بپه رستن، خۆتان دووره په ریز بگرن له هه موو په رستراویکی تر، جا هه بوو له وه لکه (که بیرو هۆش و ژیری خۆی خسته کارو به شوین پاستیدا ده گه را) خواش هیدایه تی ده دا، هه شیان بوو خۆی شایسته ی گومرایی ده کردو به سه ریدا ده چه سپا، که وابوو بگه رێن به سه ر زه ویداو سه رنج بدهن، بزائن چۆن بوو سه ره نجامی نه و که سانه ی بپوایان به به رنامه ی ئیمه نه بوو.

خوای گه وره به رده وام په یامبه رانی ناردووه بۆ سه ر خه لکی له و کاته ی شیرک داهاتووه و ده ستی پێکردووه له نێو ئاده میزاده کاندا، له سه رده می گه لی نووچه وه که خوا (نوح) ی بۆ ناردن، نه وه یه که م په یامبه ر بووه که خوا ناردوویه تی بۆ سه ر زه وی تا کۆتا په یامبه ر که موحه ممه ده ﷺ، که نینسان و جنۆکه سه رجه میان له رۆژه لات و رۆژئاوای زه ویدا پێه وییان له په یامه کی کردووه، وه ک خوای گه وره نه فه رموی: ﴿وَمَا أَرْسَلْنَا مِنْ قَبْلِكَ مِنْ رَسُولٍ إِلَّا نُوحِي إِلَيْهِ أَنَّهُ لَا إِلَهَ إِلَّا أَنَا فَاعْبُدُونِ﴾ ﴿٥١﴾ (الانبياء)، ئیمه پێش تو هیه پێغه مبه رێکمان په وانه نه کردووه، که وه حیمان بۆ نه ناردبێت به وه ی که: بێگومان هیه خوا یه که نیه جگه له من و ده بێت هه ر من بپه رستن هه روه ها نه فه رموی: ﴿وَسَلِّ مَنْ أَرْسَلْنَا مِنْ قَبْلِكَ مِنْ رُسُلِنَا أَجْعَلْنَا مِنْ دُونِ الرَّحْمَنِ إِلَهًا يُعْبَدُونَ﴾ ﴿٥٢﴾ (الزخرف)، تو له و

پیغمبرانه‌ی که ناریدومانه پیش تو بیرسه، نایا جگه له خوی میهره‌بان خوی ترمان دیاری کردوه که به‌ندایه‌تی بۆ بکرتت. (مه‌به‌ست ئه‌وه‌یه که سه‌رچاوه‌ی هه‌موو پیغمبرانه‌ی به‌کیکه،، نیت که‌ی گونجاوه بۆ موشریکه‌کان که قسه‌ی وا بکه‌ن و بلّین:

﴿لَوْ شَاءَ اللَّهُ مَا عَبْدْنَا مِنْ دُونِهِ مِنْ شَيْءٍ وَنَحْنُ وَلَا آبَاؤُنَا وَلَا حَرَمْنَا مِنْ دُونِهِ مِنْ شَيْءٍ...﴾ (٣٥)

(النحل)، ئه‌گه‌ر خوا ویستی له‌سه‌ر بویه هیچ شتی‌کمان له جیاتی ئه‌و نه‌ده‌په‌رست، نه ئیمه‌و نه باوو باپیرانه‌ن، هیچ شتی‌کی‌شمان له خۆمان هه‌رام نه‌ده‌کرد به بی ئه‌و؟!

پاش ئه‌وه‌ی که خوا -جل جلاله‌ هه‌والیداه به دواخستنی سزا له دنیادا پاش ناگادار کردنه‌وه‌ی پیغمبرانه‌ی بۆیان ده‌فه‌رموی: ﴿وَلَقَدْ بَعَثْنَا فِي كُلِّ أُمَّةٍ رَسُولًا أَنْ

اعْبُدُوا اللَّهَ وَاجْتَنِبُوا الطَّاغُوتَ فَمِنْهُمْ مَنْ هَدَى اللَّهُ وَمِنْهُمْ مَنْ حَقَّتْ عَلَيْهِ الضَّلَالَةُ فَسِيرُوا فِي

الْأَرْضِ فَانظُرُوا كَيْفَ كَانَ عَاقِبَةُ الْمُكْذِبِينَ﴾ (النحل)، سویند به خوا بیگومان ئیمه له‌ناو هه‌ر گه‌ل و نه‌ته‌وه‌یه‌کدا پیغمبرانه‌ی کمان په‌وانه‌کردوه و پیمان راگه‌یاندوه که

پیشان بلّیت: ته‌نها خوا به‌رستن، خۆتان دووره په‌ریز بگرن له هه‌موو په‌رستراویکی تر، جا هه‌بوو له‌وه‌که (که بیرو هۆش و ژیری خۆی خسته‌کارو به‌شوین راستیدا ده‌گه‌را)

خوایش هیدایه‌تی ده‌دا، هه‌شیان بوو خۆی شایسته‌ی گومرایی ده‌کردو به‌سه‌ریدا ده‌چه‌سپا، که‌وابوو بگه‌رین به‌سه‌ر زه‌ویداو سه‌رنج به‌دن، بزائن چۆن بوو سه‌ره‌نجایی ئه‌و

که‌سانه‌ی به‌روایان به به‌رنامه‌ی ئیمه نه‌بوو.

واته پرسیار له‌وانه بکه‌ن که سه‌ری‌چی پیغمبرانه‌ی کرد وه‌و راستییان

به‌درۆخستوه‌ته‌وه، چۆن ﴿دَمَّرَ اللَّهُ عَلَيْهِمْ﴾ (محمد)، له‌ناوی بردن، هه‌روه‌ها

نه‌فه‌رموی: ﴿وَلَقَدْ كَذَّبَ الَّذِينَ مِنْ قَبْلِهِمْ فَكَيْفَ كَانَ نَكِيرِ﴾ (الملك)، سویند به‌خوا

بیگومان خه‌لکانی تری پیش ئه‌مان به‌روایان به‌پیغمبرانه‌ی ئیمه نه‌کرد ناشکرایه چ به‌لایه‌کم به‌سه‌ره‌نانون و چۆن ته‌می‌کردن.

پاشان خوی جل جلاله پیغه مبه ره که ی که موحه ممه ده ﷺ ناگادار کردووه ته وه که سووربوونی نه وه سهر هیدایه تدانی خه لکی هیچ سوودیکی نیه بویان، نه گهر خوا نیراده ی گومر ابوونی نه وان هه بوو بیت، وه که نه فهرموی:

﴿يَتَأْتِيَهَا الرَّسُولُ لَا يَحْزَنُكَ الَّذِينَ يُسْرِعُونَ فِي الْكُفْرِ مِنَ الَّذِينَ قَالُوا آمَنَّا بِأَقْوَاهِمَ وَلَمْ تُوْمن قُلُوبُهُمْ وَمِنَ الَّذِينَ هَادُوا سَمَّعُونَ لِلْكَذِبِ سَمَّعُونَ لِقَوْمٍ آخَرِينَ لَمْ يَأْتُوكَ يُحَرِّفُونَ الْكَلِمَ مِنْ بَعْدِ مَوَاضِعِهِ يَقُولُونَ إِنْ أُوتِيتُمْ هَذَا فَخُذُوهُ وَإِنْ لَمْ تُؤْتَوْهُ فَأَحْذَرُوا وَمَنْ يُرِدِ اللَّهُ فِتْنَتَهُ فَلَنْ تَمْلِكَ لَهُ مِنَ اللَّهِ شَيْئاً أُولَئِكَ الَّذِينَ لَمْ يُرِدِ اللَّهُ أَنْ يُطَهِّرْ قُلُوبَهُمْ هُمْ فِي الدُّنْيَا خِزْيٌ وَلَهُمْ فِي الْآخِرَةِ عَذَابٌ عَظِيمٌ ﴿١١﴾﴾ (المائدة).

نه ی پیغه مبه ر ! با غه مبارت نه کات نه وان ی که به په له به دهم بی باوه پی و بی دینی وه ده چن، له وان ی که به دهم و زار ده لئین: باوه پمان هیتاوه، به لأم دلیان باوه پی نه هیتاوه، هه روه ها له وان هه که بوونه ته جوله که و زدر گوینگن بۆ دروو ده له سه، زدر گوئیستن بۆ خه لکی تریش (که خوانه ناسن و) نه هاتون بۆ لات، قسه ده گوین و قسه وه کو خوی ناگپرنه وه، یاخود ناوه ژووی ده که ن، دوا ی نه وه ی جیی خوی گرتبوو (نه وان ی که خه لک ده نیرن بۆ لای پیغه مبه رو پیی) ده لئین: نه گهر ناوا بریاریدا لئی وه ریگن، نه گهر وانه بوو هوشیار بن، جا نه وه ی خوی گه وره بیه ویت تووشی تاقیکردنه وه و سزای بکات، نه وه هه رگیز تو خواوه نی هیچ شتیک نابیت له لایه ن خواوه بۆ بزگار بوونی نه و، ئانه وان نه و که سانه ن خوا نه یو یستوو ده دلیان پاک و خاوین بکاته وه (چونکه خویشیان مه به ستیان نه بووه) نه وان له دنیا دا سه رشو پری و شه رمه زاری به شپانه، له قیامه تیشدا سزای سه خت و گه وره چاوه پتیانه.

به هانه ی موشریکه کان له سهر ویست و قودره تی خوا بۆ شه ریکدانان بۆ خوا هاوشیوه ی نه وه یه که خوا نه فهرموی: ﴿قَالَ ادْخُلُوا فِيْ اٰمْرِ قَدْ خَلَتْ مِنْ قَبْلِکُمْ مِنَ الْاٰجِنِ

وَالْإِنْسِ فِي النَّارِ كُلَّمَا دَخَلَتْ أُمَّةٌ لَعْنَتْ أُخْتَهَا حَتَّى إِذَا ادَّارَكُوا فِيهَا جَمِيعًا قَالَتْ أُخْرِيَهُمْ لِأُولَئِهِمْ رَسَنًا هَؤُلَاءِ ضَلُّوا فَاقْتَاتِهِمْ عَدَابًا ضَعُفَ مِنَ النَّارِ قَالَ لِكُلِّ ضِعْفٌ وَلَكِنْ لَا تَعْلَمُونَ ﴿٣٨﴾ (الاعراف)،
 (نهوسا خوا فرمانیدا) و فرمودی: ده بچنه پیزی نه و کومه لانه وه که پیش نیه
 هه بون (له گومپاکان) له دهسته ی پری و ناده میزاده کان له ناو دوزه خدا، هر کاتیک هر
 کومه ل و دهسته ی که ده چنه ناوی نه فرین ده کن له هاوئاین و هاو بیرانیان، هه تا نه و
 کاته ی هه موویان کو ده کرتنه وه و به سهریه کدا ده درین له ناویدا، شوینکه وه کان پوو
 به گوره کانیاں ده لئین: په روه ردگارا نا نه وانه نیمه یان گومپاکرد، ده توش له ناو دوزه خدا
 سزای دوو به رامبه ریان بده !! (خوای گوره ش فرمودی): بۆ هه موو لایه ک (سزاو توله)
 دوو به رامبه ره به لام نیه پئی نازان.

دووم: خوا جل جلاله رازی نیه به نده کانی بی باوه پ بن.

ویست و نیراده ی شهرعی خواجل جلاله له و باره وه بوونی نیه، چونکه فرمانی
 پیگردون به نه کردنی له سر زاری پیغه مبه رانی، سه باره ت به ویست و نیراده
 که ونیه که ی خوای گوره ش که قه ده ری خودایه له ریگه پیدانیان هیچ به هانه یه کیان نیه،
 چونکه خوای گوره ناگرو دانیش تونه که ی له بیباوه پ و شه ی تانه کان دروست کردوه و به
 کوفری به نده کانی رازی نیه، له وه شدا به لکه یه کی به هیز و حکمه تیکی یه کلاکه ره وه ی
 تیدایه وه که نه فرمودی: ﴿إِنْ تَكْفُرُوا فَإِنَّ اللَّهَ عَنِّي عَنْكُمْ وَلَا يَرْضَى لِعِبَادِهِ الْكُفْرَ وَإِنْ تَشْكُرُوا يَرْضَهُ
 لَكُمْ وَلَا تَزِرُ وَازِرَةٌ وِزْرَ أُخْرَىٰ ثُمَّ إِلَىٰ رَبِّكُمْ مَرْجِعُكُمْ فَيُنَبِّئُكُمْ بِمَا كُنتُمْ تَعْمَلُونَ إِنَّهُ عَلِيمٌ بِذَاتِ
 الصُّدُورِ ﴿٧﴾ (الزمر)، گهر خوتان بی باوه پ بکن، بیگومان خوا بی نیازه لیتان،
 هه رچه نده پازی نابیت که به نده کانی بی باوه پین و پیبازی خوانه ناسی بگرن به لام
 نه گهر پیبازی سوپاسگوزاری بگرنه بهر، به و کاره تان پازی ده بیت، دلتیاش بن که هیچ
 که س کولی گه ناهی که سی تر هه لئاگریت، پاشان گه رانه وه تان بۆ لای په روه ردگار تانه،

ئەوسا ھەوالى ھەموو ئەو كاروكرده وانه تان پيژده دا كه ئەنجامتان دەدا، چونكه ئەو زاتە زانايە بە ھەموو ئەو شتانەى، لە سىنە و دل و دەروونە كاندا ھەشاردراون.

خوای گەورە لە عىلمى و سەبەقى خۆيدا پيش ئەو ھى بەندەكانى دروست بکات بە حالىان ئاگاداربوو، لە داھاتووشيان ئاگادارە چۆن بربار ئەدەن، پاشان مەژوھەكانى خستە سەر زەوى، بۆ ئەو ھى ئەو نەيتيانە ئاشکرا ببن، كە خوا پيشتر ئاگادارى بوو، ئاشکراکردنى ئەم نەيتيانەش لە رێگای تاقىکردنەو و فرمانکردن بە چاکە و نەھىکردن لە خراپەو دەبیت، لە رێگەى ئەو کردەو و رەفتارانەو كە پەيوەندى بە عىلمە موسبەقەكەو ھەبوو، و شایستەى پياھەلدان و سەرزەنشتکردن و پاداشت و سزاوہ بوون، بەو شىواز و شایستەى ئەو کارانە دەبوون كە لە عىلمى پەنھانى خودا دا بوو پيش ئەو ھى خۆيان بيزانن، بۆيە پەيامبەرانى تارد و پەراوى بۆ دابەزاندن بۆ ئەو ھى بيانوويان نەمىنیت، و ئىقامە حوججە بکات لەسەريان، بۆ ئەو ھى نەلین: چۆن سزامان ئەدەیت لەسەر ئەو زانیاریانەى كە كە ھەتە لەسەرمان، ئەم کارە لەگەل کردەو و ئىرادەى ئىمەدا يەکنەگريتەو، بەلام کاتىك بەناردنى پيغەمبەران و پەراوھەکانيش رێگای راستيان ھەلنەبژارد ئەوکات زانیاریە شارەوھەكانى خودا ئاشکرا ئەبیت لەسەريان و كە بە تاقىکردنەو ھش ناگەریتەو بۆ لای پەروەردگار،^{۵۰} مەبەستەكە لەو ھەدايە: ئىرادەى خواجل جلالە دابەش دەبیت بەسەر ئىرادەيەكى كەوونى كە مەبەست لىي وىستى خودايە وەك ئەفەرموى:

﴿ تِلْكَ الرُّسُلُ فَضَّلْنَا بَعْضَهُمْ عَلَىٰ بَعْضٍ مِنْهُمْ مَنْ كَلَّمَ اللَّهُ وَرَفَعَ بَعْضَهُمْ دَرَجَاتٍ ۚ وَآتَيْنَا عِيسَىٰ

ابْنَ مَرْيَمَ الْبَيِّنَاتِ وَأَيَّدْنَاهُ بِرُوحِ الْقُدُسِ ۖ وَلَوْ شَاءَ اللَّهُ مَا أَفْتَحَلَّ الَّذِينَ مِنْ بَعْدِهِمْ مِنْ بَعْدِ مَا جَاءَ نَهُمُ الْبَيِّنَاتُ وَلَكِنْ اخْتَلَفُوا فَعِنَهُمْ مَنْ ءَامَنَ وَمِنْهُمْ مَنْ كَفَرَ وَلَوْ شَاءَ اللَّهُ مَا أَفْتَحَلُوا وَلَكِنَّ اللَّهَ

۵۰- عقيدة اهل السنة و الجماعة، د. احمد فريد، مكتبة فياض، مصر، ص ۲۰۲

يَفْعَلُ مَا يُرِيدُ ﴿٢٥٢﴾ (البقره) ۱۰. ئەو پېغەمبەرانى (باسكران) پىزى ھەندىكىيانمان داوھ بەسەر ھەندىكى ترىاندا، ھەيانە خوا گەتوگى (بەكسەرى) لەگەندا كىردوھ (وھك موسا) و پلەوپايە ھەندىكىيانى بەرز كىردۆتەوھ بە چەندەھا پلە (وھك محمد ﷺ) و چەندەھا بەلگە پوون و ئاشكرامان بەخشىوھ بە عىسەى كوپى مەريەم، (وھك زىندووكىردنەوھى مردو، چاكىردنەوھى نەخۆشى زگماك،.. ھەند بەويستى خوا) و پشتگىريمان كىردوھ بە فريشتەى سرووش كە (جوبەرئەل)، خۆ ئەگەر خوا ويستى لەسەر بوايە (ئەو خەلگە ھەمووى باوھەردار دەبوون)، دواى ھاتنى پېغەمبەرەكانيان جەنگيان دژبەك نەدەكرد، پاش ئەوھى چەندەھا بەلگەى ئاشكران (لەسەردەستى پېغەمبەرەكان) بۆ ھاتبوو، بەلام دووبەرەكى كەوتە نىوانىانەوھ، ھەندىكىيان ئيمان و باوھەرى ھىناو، ھەندىكىشيان بى باوھەرى بوو، ئەگەر خوا ويستى لەسەر بوايە جەنگيان دژبەك نەدەكردو پەكتريان نەدەكوشت، بەلام خوا ھەرچەكى بویت ھەر ئەوھ ئەنجام دەدات ھەر ئەوھ پيش دەھىنيت. بىباوھەرى و دووپووى و تاوان بەستراوھ بە ويستى خواوھ لەگەل ئەو شتەنى پەيوەنديان بە خۆشەويستى و رەزامەندى و كاروبارى دىنەوھى.

بەشى دووھ لە ئىرادە: ئىرادەى دىنيە، كە مەبەست لىى شەرى خوايە، لەسەر زارى پەيامبەرانىسەلامى خوايان لىبىت وھ ئەفەرموى: ﴿إِنْ تَكْفُرُوا فَإِنَّ اللَّهَ عَنكُمْ وَلَا يَرْحَمُ لِعِبَادِهِ الْكَفَرُ وَإِنْ تَشْكُرُوا يَرْضَهُ لَكُمْ وَلَا تَزِرُ وَازِرَةٌ وِزْرَ أُخْرَىٰ ثُمَّ إِنْ رَبُّكُمْ مَرْجِعُكُمْ فَيُنَبِّئُكُمْ بِمَا كُنْتُمْ تَعْمَلُونَ إِنَّهُ عَلِيمٌ بِذَاتِ الصُّدُورِ ﴿٧﴾﴾ (الزمر)، گەر خۆتان بى باوھەرى بكن، بىگومان خوا بى نيازە لىتان، ھەرچەندە پازى نابىت كە بەندەكانى بى باوھەرىن و پىيازى خوانەناسى بگرن، بەلام ئەگەر پىيازى سوپاسگوزارى بگرنەبەر، بەو كارەتان پازى دەبىت، دلىاش بن كە ھىچ كەس كۆلى گەنامى كەسى تر ھەلناگىت، پاشان

گه رانه وه تان بۆ لای په روهدرگارتانه، نه وسا هه والی هه موو نه و کاروکرده وانه تان پیده دا که نه نجامتان ده دا، چونکه نه و زاته زانایه به هه موو نه و شتانه ی، له سینه و دل و ده روونه کانداه شاردراون. ﴿وَإِذَا تَوَلَّى سَعَىٰ فِي الْأَرْضِ لِيُفْسِدَ فِيهَا وَيُهْلِكَ الْحَرْثَ وَالنَّسْلَ ۚ وَاللَّهُ لَا يُحِبُّ الْفُسَادَ﴾ (البقرة)، هه ر کاتیک نه و جوړه که سه پستی هه لکرو ده سه لاتی په یدا کرد“ هه ول و کوشش ده دات له زه ویدا تا ناشوب به رپا بکات و خراپه بروینیت و کشتو کال له ناو ببات و پاکتاو کردنی په گه زی نه نجام بدات، بیگومان خوا فه سادو خراپه و تاوانی ناویت.

به مهش بۆ نه وانه ی به چاره نووس به هانه دیننه وه، له سه ر بیباوه پوونیان روون نه بیتته وه که کار و کرده وه کانیان ده چیتته ژیر ئیراده و چاره نووسی که ونی خوی گه وده وه: خو نه گه ر خوا ریگای پیداون به و کارانه و توانای پیبه خشییون له ریگای ئیراده و ویستی خو به وه، به لام رازی نیه له کرده وه کانیان و پیی ناخو شه، چونکه مه رج نیه هه ر شتیک خوداجل جلاله خه لقی کرد بیت لئی رازی بیت و پیی خو ش بیت، له هه مان کاتدا خوی گه وده رازییه به بوونی شیرک و کوفر و گونا و تاوان، به لام رقی لییه تی و رهی نه کاته وه...^{۵۲}

سینه م: موشریکه کان هیچ به لگه یه کیان نیه له سه ر بانگه شه که یان.

هه ر بۆیه نه وه گومانیکي به تاله و له نه قامی و نکولیکر د نه وه سه رچاوه ی گرتو وه، چونکه موشریکه کان له قورشان و له وانهش که په یامبه ران هیئاویانه سه باره ت به یه کتاپه رستی ره تیان کردو وه ته وه و لایان داوه لئی، ته نانه ت بیران له و سزاو تولا نهش نه کردو وه ته وه که به سه ر گه له کانی پیش خو یاندا هاتو وه، به لکو له سه ر لادان و عینا دیکردن به رده وام بوون، تا به سزای خوا گه یشتوون، نه وانه هیچ عیلمیکیان

۵۲- القضاء و القدر، د. عمر سلیمان الاشقر، دار الاسلام، القاهرة، ۲۰۰۵، ص ۸۲.

له به رده ستدا نه بووه که پشتمی پی بیهستن له شیرکه که یاندا، به لکو ته نیا شوین گومان و
 خه ملاندن که وتن، بویه خوی گوره نه فرموی: ﴿سَيَقُولُ الَّذِينَ أَشْرَكُوا لَوْ شَاءَ اللَّهُ مَا
 أَشْرَكْنَا وَلَا آبَاءُنَا وَلَا حَرَمًا مِنْ شَيْءٍ كَذَبَ الَّذِينَ مِنْ قَبْلِهِمْ حَتَّىٰ ذَاقُوا بَأْسَنَا قُلْ
 هَلْ عِنْدَكُمْ مِنْ عِلْمٍ فَتُخْرِجُوهُ لَنَا إِنْ تَتَّبِعُونَ إِلَّا الظَّنَّ وَإِنْ أَنْتُمْ إِلَّا غُرُوضٌ ﴿١٨﴾ قُلْ فَلِلَّهِ الْحُجَّةُ
 الْبَلِيغَةُ فَلَوْ شَاءَ لَهَدَيْتُكُمْ أَجْمَعِينَ ﴿١٩﴾﴾ (الانعام)، له مه و دوا موشريك و هاوه لگه ران ده لاین:
 نه گهر خوا بیویستایه هاوه لمان بۆ بریار نه ده دا!! باوو باپیرانی شمان موشريك
 نه ده بوون!! هیچ شتیکی شمان له خومان حرام نه ده کرد!! (نه مانه مه مووی قسه ی
 به تاله و هرگیز خوی گوره زور له که س ناکات بۆ باوه پ هینان یان بی باوه پی) هر
 به و شیوه به نه وانه ی پیش نه مانیش درو و بوختانیان هه لده به ست، هه تا تووشی به لای
 نیمه بوون و سزای نیمه یان چه شت، پینان بلای: نایا هیچ زانیاری و زانستی که خویاتان
 له لایه، تا نیشانمان بدن و بومان دهر بخه ن؟ نیوه شوینی هیچ شتیکی تر ناکه ون جگه
 له گومان و نیوه هیچ شتیکی تر ناکه ن مه گهر نه وه نه بیت که درو ده که ن.

نه ی پیغه مبه ر! پینان بلای: که و ابو هر بۆ خوی به لگه تیرو ته واوه کان، جا
 نه گهر بیویستایه نه وه مه مووتانی به ته واوی هیدایه ت ده داو به ناچاری مه مووان برپاوار
 ده بوون (به لام ریزی لیگرتوون و سه پیشکی کردوون). واته: به نه وه نه فامانه ی که
 بناغه ی نایینه که یان له سهر خه ملاندن بنیاتناوه بلای: نه وه لاوازترین گومانه پاش نه وه ی
 له لایه ن تووه ده مکوت کران له هینانی بچو کترین به لگه یان قسه یه که که تو زقالتیک بونی
 عیلمی لیبت، پینان بلای: نه گهر نیوه زانیاریتان نیه سه باره ت به دینه که تان نه وا خوی
 تان و ته نیا به رزترین پله ی عیلمی له لایه له سهر نه وه دینه راست و دروسته ی که منی وه
 په یامبه ریک بۆ ره وانه کردووه، نه وه ش به لگه یه کی به هیزه بۆ که سیک که راستی
 بچه سپینیت و نار په واییه کان پووچه ل بکاته وه.

دهره نجامی ئو به هانه یه: ئه وان به هانه ئه هیتنه وه بۆ پیغه مبه ره ﷺ که ئه وه ی ئه وان
 شوینی که وتوون ئه گهر خودا رازی له سه ر نه بوایه ئه یگێرانه وه و ریگری لینه کردن و
 کارناسانی بۆ نه ئه کردن، ئه ان بۆ بیده نگکردنی پیغه مبه ره ﷺ و هه لوه شان وه ی ئه و
 حوکمه وا ده لێن که به وای گومرا بوونیان به سه ردا دراوه، ئه مه گومانی ئه و که سانه یه که
 عه قلیان ته واو نیه، ئه وانه ی جیاوازی ناکه ن له راپه پاندنی خودا بۆ داهیتان و دیاریکردن
 (الخلق و التقدير)، له گه ل پاراستنی یاساکانی بوونه وه ر، که ئه ویش ئه و راپه پاندنه یه که
 ئیمه پیتی ده لێن ویست و ئیراده، له نێوان راپه پاندنی فه رمان و نه هیکردن، ئه ویش
 ئه وه یه که ئیمه پتیده لێن خۆشه ویستی و ره زامه ندی، یه که میان راپه پاندنی
 دروستکردنه، دووه میان راپه پاندنی پی سپاردنه، ئه وان وای داده نین توانایان له سه ر
 دانانی بنه مای شیرک و حه رامکردن و حه لاککردنیان ته نیا ئه وه یه که خوا ئه و توانایه ی
 پی به خشیوون، ئیترو وای داده نین کاتی که خوا دهستی نه گرتوون له و کاره ئه وه
 ده گه یه نیت رازییه له و کارانه که ده یکه ن، ئه گهر رازی نه بوایه ده سه وسان نه ده بوو له
 سه ندنه وه ی تواناکانیان، جا ئه گهر کاره که به و شیوه یه بوایه که ئه وان ده لێن ئه و
 ره واو نا په وا (الحق و الباطل) یه ک شت ده بوو. ئه وان که ده لێن: ئه گهر خوا ویستی
 له سه ر بوایه ئه وه شه ریکمان بۆی بریار نه ئه دا، بی ئاگان له وه ی که له لایه ن
 پیغه مبه ره وه ﷺ پتیا ن بووتریت: ئه گهر خوا ویستی له سه ر بی پیم نه ده گووتن که
 کردوه کانتان گومراییه، ئه و کاته به پیتی گومانه که یان خوا ی گه وره شتیکی ده ویت له گه ل
 هاو دژه که ی. ئه ویش ئه وه یه له یه ک کاتدا ویستی له سه ر بووه شه ریکی بۆ بریار بده ن و
 ویستی ئه وه شی بووه که پیغه مبه ره ﷺ پتیا ن بلی: شه ریک بۆ خوا بریار مه دن به مه ش
 پلانی گومرا گان ئاشکرا بوو له نێوان ویستی خوا و ویستی به نده گانی، له به ر ئه وه
 وه لامیا ن ئه داته وه. ئه و ویسته ی ئه وان ده یکه نه بیا نوو ویستیکی شارا وه یه و عه قلی

مروغه‌كان دهركى پټناكات، بويه لومه و سهرزه نشتيكردن له سهر پشت به سستيان پټيه وه له بهر بيټاگاييانه له ناوه‌پوکه که‌ی.^{۵۳}

واته وهك كرده وهی نه‌وانه‌ی پټش خوځيان، مه به سست له‌وانه‌ی پټش خوځيان عاقبته و سهره نجامه که يانه، نه‌گه ر کاره‌كان جيگای ره زامه‌ندی بوونايه خودا به هيلاکي نه‌نبردن، نه‌ی بوجی به هيلاک چوونی نه‌وان ناکه نه به لگه له سهر نه‌وه‌ی که خوا له کاره‌کانيان رازی نه‌بووه، چونکه به لگه‌ی له‌ناوچوون به‌هيزتره له به لگه‌ی مؤلّه ت پټدان و هيشتنه وه يان.

به کورتی:

● مه به سستی سهره‌کی له‌ناردنی پټغه مبه رانسه لامی خوايان ليټيټ ناساندنی خوايه جل جلاله، بؤ نه‌وه‌يه راييگه يه نن که ته نيا نه و شايانی په‌رستنه، هه‌روه‌ها خودا به شيرک و بيټاوه‌پی به‌نده‌کاني رازی نيه.

● به‌هانه‌هينانه وهی موشريکه‌كان به چاره‌نووس له سهر شيرک دانان بؤ خوا يه‌ك ناگريټه وه له‌گل نه‌هيكردن له شيرک له سهر زاری پټغه مبه ران.

ويست و نيراده‌ی که وني خوا به لگه يه له سهر عيلمی نه‌زه‌لی خواجل جلاله به لگه نيه له سهر رازيبوونی به کوفر و تاوان، خوا نه‌فه رموی: ﴿إِنْ تَكْفُرُوا فَإِنَّ اللَّهَ عَنِّي وَعَنْكُمْ وَلَا يَرْضَىٰ لِعِبَادِهِ الْكُفْرَ وَإِنْ تَشْكُرُوا يَرْضَهُ لَكُمْ وَلَا تَزِرُ وَازِرَةٌ وِزْرَ أُخْرَىٰ ثُمَّ إِنْ رَجَعْتُمْ فَيَنْتَبِهْ لَكُمْ تَعْمَلُونَ إِنَّهُ عَلِيمٌ بِذَاتِ الصُّدُورِ ٧﴾ (الزمر)، گه ر خوتان بی باوه‌پ بکه‌ن، بيگومان خوا بی نياز ه ليتان، هه‌چه‌نده پازی نابيټ که به‌نده‌کاني بی باوه‌پين و پټيازی خوانه‌ناسی بگرن، به‌لام نه‌گه ر پټيازی سو پاسگو زاری بگرنه به‌ر، به و کاره‌تان پازی ده‌بيټ، دلنياش بن که هيج که س کؤلی که‌ناهی که‌سی تر هه‌لناگريټ، پاشان

۵۳- التحرير و التنوير، الطاهر بن عاشور، سهرچاوه‌ی پيشتر، ج ۵-۸، ص ۱۴۸، ۱۴۷، به ده‌سنگارييه وه.

گه رانه وه تان بۆ لای په روه ردگار تانه، نه وسا هه والی هه موو نه و کارو کرده وانه تان پیده دا
که نه نجامتان ده دا، چونکه نه و زاته زانایه به هه موو نه و شتانه ی، له سینه و دل و
دهروونه کانداه شار دراوون.

به شی دووهم

گومان و قسه بیتناغه کان سه باره ت به خواجل جلاله له ده ره وه ی باب ته تی
نولوه ییه تدا

گومانی دوازده

جوله که کان بانگه شهی نه و میان نه کرد که خوی گه وره هزار و ده ست قوچاوه و
نه وانیش ده وله مه نندن *^{۵۴}

ناوه یوکی گومانه که:

جوله که کان ده لّین: گویا خا هزاره و خویان ده وله مه نندن، نه مهش دوی دابه زینی
نه م نایه ته بوو که نه فرموی: ﴿مَنْ ذَا الَّذِي يُقْرِضُ اللَّهَ قَرْضًا حَسَنًا فَيُضَاعِفَهُ لَهُ أَضْعَافًا
كَثِيرَةً وَاللَّهُ يَقْضِي وَبِصْطٍ وَإِلَيْهِ تُرْجَعُونَ﴾ (البقرة) کینه نه و که سه قهرز ده دات
به خوی په روه ردگار به قهرزکی چاک (به خشراوه که له مالی حال و بی منهت و نازدار
بیت)، خواش به و هویه و بوی چند به رامبه ر ده کات و پاداشتی بی سنووری پی
ده به خشیت، (به راستی خوی کی به ریزو دلوفانمان هیه، جیگی سه رسورمان و سه رنجه
نه و شیوازه ی که هانی نیماندارانی پی ده دات، بۆ به خشین به یه کترو بۆ به خشین بۆ
پزگاری گروی ناده میزاد)، خواش پزق و پوزی و ده رامت ده گریته وه و فراوانی ده کات
(به حکمت و ویستی خوی) هر بۆ لای نه و زاتهش ده گریته وه. که نه م نایه ته دابه زی
جوله که کان وتیان: موچه مه د! په روه ردگار که هزار بووه و داوی قهرزمان لینه کات،
فه نخاص که ریبه ری گهره ی زاناکانیاں بوو وتی: نیمه که ده وله مه نندین پیویستمان به
خوی کی هزار نیه، نه و که هزاره پیویستی به نیمه ی ده وله مه ننده! نیمه له و خوا نزیك
نابینه وه، وه که نه و نیه وی لیمان نزیك بیته وه، نه گهر پیویستی به نیمه نه بویه داوی
قهرزی لینه نه کردین، جا روی کرده موسلمانان کان و وتی: نه می له نیوه نه کات سوو
بخون، به لام ریگه له نیمه ناگری و سوومان نه داتی، نه گهر ده وله مه نند بویه سووی

۵۴ - نه و دو نایه تی که باسی نه م گومانه نه کن بریتین له: (ال عمران/ ۱۸۱، المائدة/ ۶۴)، نه و نایه تانهش که
وه لاسی نه م گومانه نه دهنه وه بریتین له: (ال عمران/ ۱۸۱، المائدة/ ۶۴، الاسراء/ ۱۰۰).

نه نه داینی! جار یکی تر جوله که کان وه سفی خوا به ده ستوقای نه که ن و نه لاین ده ست به وه وه نه گری که هه به تی، پاک و بیگه ردی بۆ خوا له و قسانه ی جوله که به ران به ر خوی گه وره نه یکه ن، خوی گه وره نه فرموی: ﴿لَقَدْ سَمِعَ اللَّهُ قَوْلَ الَّذِينَ قَالُوا إِنَّ اللَّهَ فَقِيرٌ وَنَحْنُ أَغْنِيَاءُ سَنَكْتُبُ مَا قَالُوا وَقَتْلَهُمُ الْأَنْبِيَاءَ بِغَيْرِ حَقٍّ وَنَقُولُ ذُوقُوا عَذَابَ الْحَرِيقِ﴾ (۸۱) (ال عمران)، سویند بیت بیگومان خوی په روه ردگار گوفتاری (نابه جیتی) نه و (جوله کانه ی) بیست که وتیان: خوا هه ژاره و نیمه ده وله مه ندین!! نیمه نه و گوفتارانه یاداشت و تو مار ده که ین له سهریان، هه روه ها کوشتنی پیغه مبه ران به ده سستی نه وان به ناحه ق، (له دوزه خیشدا) پبیان ده لاین: بچیزن سزای ناگری سویتنه ر... هه روه ها نه فرموی:

﴿وَقَالَتِ الْيَهُودُ يَدُ اللَّهِ مَغْلُولَةٌ غُلَّتْ أَيْدِيهِمْ وَلُعِنُوا بِمَا قَالُوا بَلْ يَدَاهُ مَبْسُوطَتَانِ يُنفِقُ كَيْفَ يَشَاءُ وَلِيَزِيدَنَّ كَيْدًا مِنْهُمْ مَا أُنْزِلَ إِلَيْكَ مِنْ رَبِّكَ طُغْيَانًا وَكُفْرًا وَالْقَيْنَا بَيْنَهُمُ الْعَدَاةَ وَالْبَغْضَاءَ إِلَى يَوْمِ الْقِيَامَةِ كُلَّمَا أَوْفَدُوا نَارًا لِلْحَرْبِ لَمَفَاَهَا اللَّهُ وَسِعُونَ فِي الْأَرْضِ فَسَادًا وَاللَّهُ لَا يُحِبُّ الْمُفْسِدِينَ﴾ (۶۶) (العائدة)،

نه و جوله که (نه قام و خوانه ناسانه) ده یانوت: خوا ده سستی ده سستی به ستراره و خیری له ده ست نابیتته وه!! ده ک ده ستیان به ستراو و بی خیری که له بچه و تووشی شه له ل بیت، ده ک نه فرینیان لی بیت، بۆ خویمان و قسه یان، نه خیر، وانیه به لکو دوو ده سستی (په له به ره که تی په روه ردگار) هه میشه و به رده وام کراوه یه، چونی بویت و چه ندی بویت ده یبه خشیت! سویند بیت زوره یان نه وه ی نیردراوه ته خواره وه بویت که قورنانه له لایه ن په روه ردگارته وه یاخی بوون و سته میان زیاد ده کات و نغرویان ده کات له کوفردا، نیمه ش هه تا رۆژی قیامت دوزمنایه تی و بق و کینه مان له نیوانیاندا به رپا کردوه، هه ر کاتیک ده یانه ویت جه نگ به رپا بکه ن و ناگری شه ر هه لیکه رسیتن خوا ده یکوژنیتته وه و نابه لیت ته شه نه بکات، نه وانه زور به په له و به گه رمی هه ولی بناو

بوونه وهی فه سادو تاوان ددهن له زه ویدا، خوایش نه و که سانهی خوش ناویت که تۆوی خراپه ده چیئن.

رنگاکانی پوچه ئکردنه وهی ئەم گومانه:

۱. بێ حەیاپی جوله که له وه سفکردنی خوادا به شیوازیك که له گەل گه وریه یی و مه زنی خوای په روهردگارد ناگونجیت..

۲. ئەوه نه قامی و نه زانی جوله که یه که به و شیویه له مانای قهرزدان به خوا گه یشتوون، و ئیجازه به خویان ئەدهن سوکایه تی به ئیسلام و پیغه مبه ره که ی بکه ن.

۳. فه زل و به ره که تی خوا فراوانه و چۆنی بویت لیتی نه به خشیت، جوله که به ر نه فرینی خوا که وتوون له دنیا و له دواوژیشدا و سزایه کی سه خت چاوه روانیان نه کات.

دریژه ی بابته که:

یه که م: بێ حەیاپی جوله که له به رانبهر خوادا.

هه ندی له جوله که کان زۆر چاونه ترسانه وه سفی خوا نه که ن، وه ک فه نخاص که سه رگه وره و زانای ناویان بوو، هه روه ها حوییه ی کوپی نه خته ب، نه لێن گوايه خوا هه ژاره و داوای قهرز له به نده کانی نه کات، نه مه بوختانیك و قسه یه کی زۆر نابه جییه، خوا له سه ر نه م قسه یه هه ره شه یان لینه کات و نه فه رموی:

﴿لَقَدْ سَمِعَ اللَّهُ قَوْلَ الَّذِينَ قَالُوا إِنَّ اللَّهَ فَقِيرٌ وَنَحْنُ أَغْنِيَاءُ سَنَكْتُبُ مَا قَالُوا وَقَتْلَهُمُ الْأُنْبِيَاءَ

بَغْيٍ حَقٍّ وَنَقُولُ ذُوقُوا عَذَابَ الْحَرِيقِ ﴿٨١﴾﴾ (ال عمران).

سویند بیت بیگومان خوای په روهردگار گوفتاری (نابه جیی) نه و (جوله کانه ی) بیست که وتیان: خوا هه ژاره و ئیمه ده وله مه ندین!! ئیمه نه و گوفتارانه یاداشت و تۆمار ده که ین له سه ریان، هه روه ها کوشتنی پیغه مبه ران به ده سستی نه وان به ناحق، (له دۆزه خیشدا) پێیان ده لێن: بچیئن سزای ئاگری سوتینه ر.. خوا لای شاراوه نه بوو،

هه‌روه‌ها به‌سه‌ریدا تینه‌په‌پی و قسه‌ی نه‌و چاوقاییمانه‌ی بیست، هه‌ر خوشی پاداشتی نه‌و بوختان و بی‌حە‌یاییانه‌یان نه‌داته‌وه، نه‌مه‌ به‌لێنی خوایه که نه‌فه‌رموی: (سَنَكْتُبُ مَا قَالُوا)، نه‌وه‌ی وتیان بۆیان نه‌نوسین، نه‌مه‌ به‌لێن و هه‌ره‌شه‌یه، جوله‌که‌کان به‌رنه‌فه‌رتی خوا بکه‌ون کاتیک نه‌و قسه‌یان کرد که ئایه‌تی سه‌ده‌قه‌کردن دابه‌زی. وه‌ک خوای گه‌وره نه‌فه‌رموی: ﴿مَنْ ذَا الَّذِي يُقْرِضُ اللَّهَ قَرْضًا حَسَنًا فَيُضَاعِفَهُ لَهُ أَضْعَافًا كَثِيرَةً وَاللَّهُ يَقْبِضُ وَيَبْصُطُ وَإِلَيْهِ تُرْجَعُونَ﴾ (البقرة) ، کتیه نه‌و که سه‌قه‌رز ده‌دات به‌خوای په‌روه‌ردگار به‌قه‌رزیکێ چاک (به‌خشراره‌که له‌مالی حە‌لال و بی‌منه‌ت و نازدار بی‌ت)، خواش به‌و هۆیه‌وه‌ بۆی چە‌ند به‌رامبه‌ر ده‌کات و پاداشتی بی‌سنووری پی‌ ده‌به‌خشیت.

ئە‌م قسه‌انه‌یان بۆ چه‌واشه‌کردنی خە‌لکه‌ بی‌ ده‌سه‌لاته‌که‌ بوو، نه‌وان مه‌به‌ستیان نه‌وه‌بوو که گومان بخه‌نه‌ دلێ بی‌ ده‌سه‌لات و موسلمانە‌کانه‌وه، له‌گە‌ڵ به‌درۆخستنه‌وه‌ی پی‌غه‌مبه‌رداﷺ، یانی: له‌سه‌ر قسه‌ی موحه‌ممە‌د خوا هه‌ژاره، چونکه‌ داوای قه‌رزێ لی‌کردوین، نه‌وه‌ی ئە‌م قسه‌یه‌ی کرد حویه‌یی کوپی نه‌خته‌ب بوو، که زانای ناویان بوو، کاتیک گوێی له‌ ئایه‌ته‌که‌ بوو وتی: هه‌ژار داوای قه‌رز له‌ ده‌وله‌مه‌ند ئە‌کات، هه‌ندیک ده‌لێن: فه‌نحاصی کوپی عازورا نه‌و قسه‌یه‌ی به‌ نه‌بۆبه‌کری صیدیق و توه‌وه، کاتیک پی‌غه‌مبه‌رﷺ نه‌بۆبه‌کری نارد بۆ لای جوله‌که‌کانی به‌نوقه‌ینوقاع که بانگیان بکات بۆ لای ئیسلام کاتیک له‌ قوتابخانه‌کانیاندا بوون، بی‌نی هه‌موویان له‌ فه‌نحاص کۆبوونه‌ته‌وه، نه‌بۆبه‌کر بانگی کرد بۆ لای ئیسلام، فه‌نحاص وتی: پی‌ویستمان به‌خودا نیه، نه‌و هه‌ژاره و پی‌ویستی به‌ ئیمه‌ هه‌یه، نه‌گه‌ر ده‌وله‌مه‌ند بووایه نه‌وه له‌سه‌ر زاری هاوریکه‌تان داوای قه‌رزێ لینه‌ئە‌کردین، نه‌بۆبه‌کر تووه‌ر بوو له‌ فه‌نحاص و هه‌ولیدا لیتی بدات، ئە‌م ئایه‌ته‌ پاش نه‌و رووداوه‌ دابه‌زی و قسه‌کان له‌ناو جوله‌که‌دا بلابوویه‌وه.

تَعْدِنِي، فَيَقُولُ: يَا رَبِّ، وَكَيْفَ أَعُوذُكَ وَأَنْتَ رَبُّ الْعَالَمِينَ؟ فَيَقُولُ: أَمَا عَلِمْتَ أَنَّ عَبْدِي فَلَانًا مَرِيضٌ، فَلَمْ تَعُدَّهُ، أَمَا عَلِمْتَ أَنَّكَ لَوْ عُدْتَهُ لَوَجَدْتَنِي؟ وَيَقُولُ: يَا ابْنَ آدَمَ اسْتَغْفِرْكَ فَلَمْ تَسْقِنِي، فَيَقُولُ: يَا رَبِّ، كَيْفَ أَسْقِيكَ وَأَنْتَ رَبُّ الْعَالَمِينَ؟ فَيَقُولُ: أَمَا عَلِمْتَ أَنَّكَ لَوْ سَقَيْتَهُ لَوَجَدْتَ ذَلِكَ عَبْدِي؟ يَا ابْنَ آدَمَ اسْتَطْعِمْكَ فَلَمْ تُطْعِمْنِي، فَيَقُولُ: يَا رَبِّ، وَكَيْفَ أُطْعِمُكَ وَأَنْتَ رَبُّ الْعَالَمِينَ؟ فَيَقُولُ: أَلَمْ تَعْلَمْ أَنَّ عَبْدِي فَلَانًا اسْتَطْعِمَكَ فَلَمْ تُطْعِمْهُ؟ أَمَا إِنَّكَ لَوْ أُطْعِمْتَهُ وَجَدْتَ ذَلِكَ عَبْدِي».^{٥٦}

ئەي نەوێ ئادەم! نەخۆش کەوتم نەهاتی بۆ لام! وتی: ئەي پەروەردگار! چۆن بێم بۆ لات تۆ پەروەردگاری هەموو جیھانەکانی؟ فەرمووی: ئەي نەتزانى فلانە بەندەم نەخۆش بوو سەردانت نەکرد، ئەي نەتزانى ئەگەر سەردانی ئەوت بکەدایە منت لای ئەو نەبینیووە؟! ئەي نەوێ ئادەم! ئاوم پێدایت، تۆ ئاوت پێنەدام، ئەي پەروەردگار! چۆن ئاوت پێ بدەم کە تۆ پەروەردگاری هەموو جیھانەکانی؟ فەرمووی: ئەي نەتزانى فلانە بەندەم داوای ئاوی لێکردی تۆ ئاوت پێ نەدا، ئەي نەتزانى ئەگەر ئاوت بە ئەو بەدایە ئەو نەوت لای من نەبینیووە؟! ئەي نەوێ ئادەم! خواردنم پێدایت تۆ خواردنت پێنەدام، وتی: ئەي پەروەردگار! چۆن خواردنت پێبدەم کە تۆ پەروەردگاری هەموو جیھانەکانی؟! ئەي نازانى فلانە بەندەم خواردنی لێداواکردی تۆ پێت نەدا ئەي نەتزانى ئەگەر خواردنت پێ بەدایە ئەو لای من نەبینیووە؟

خوای گەرە بەخشین دەستکردنەوێ بۆ خەلکی لە بری قەرزدان بەخۆی داناو، بێگەردی بۆ ئەو خواوەی کە بێمنەتە لەوێ لای بەندەکانیەتی، چونکە ئەو سامانی ناسمانەکان و زەمین و ئەوێ لەو نێوانەشدا یە خۆیەتی، پێویستی بە هیچ شتێک نیە، مەبەست لەو دەستەواژەی رابوورد ئەوێە خەلکی هانبدات بۆ بەخشین و

٥٦- أخرجه مسلم في صحيحه، كتاب البر وال صلة و الادب، باب فضل عيادة المريض (٦٧٢١).

دهستد پښتو له هه ژاران له بهر خوا، وهك نه فرموي: ﴿إِنْ تُقْرِضُوا اللَّهَ قَرْضًا حَسَنًا يَضْعِفَهُ لَكُمْ وَيَغْفِرْ لَكُمْ وَاللَّهُ شَكُورٌ حَلِيمٌ﴾ (التغابن)، نه گهر قهرز بدهن به خوا، به شيوه كي چاك (مه به ست به خشيڼي مال و سامانه له پيښاوه خوادا) نه وه خوا چهند به رابهري دهكات بډتان، هه روه ها ليتان خوڅ ده بيت خوايش سوپاسگوزاره (له سر به خشن كه هه به خشيڼي خوځه تي) و خوځاگره (موله تي په زيله كانيش ده دات تا كاتي خوځي).

به لام جوله كه به هوي نه فامي و بي حه ياييانه وه له ناماژه و مانا كاني نه و نايه ته حالي نه بوون. به و شيوه به له مانا ناسكه كاني نه و نايه ته حالي نه بوون و گيلانه بويان روانيوه ووتويانه: خوا هه ژاره و نيمه ده وله مهندين، جوله كه له وه تينه گه يشتن قهرزدان به خواجل جلاله سوزنوندني خوايه له گال نه واند، ناوه پدانه وه ي مروفه كانه به لاي په كتريدا، خه لينه! خوا نه يه وي ريز له هه ول و تيكوشانه كانت بگري، نه گهر بوي به خاوه ني هه مال و سامانيك نه وه به هي خوځي دانه ني، خوا پيځي نه ووتوه: بيده به براكه ت! بيگهردي بو نه و خوا په روه رديگاره، سوز نه نوځني ت بو به نده كاني و به به نده كاني نه فرموي: قهرزم پي بدهن! بو نه وه ي گره نتي بدات به مروفه كان نه وه ي پي به خشيون له لايه ن خواوه بووه، به لام نه وه كاني نيسرائيل زور رووقايمن له به رانه به ر خوادا.^{۵۷}

نه وه سروشتي جوله كه يه، نه و مال و سامانه ي خوا پيځيدون له فزلي خوځه وه، وايان نه زاني له به رانه به ر خوادا نه وانيش ده وله مهندين! و پيويستي ان به وه نيه خوا چهند قات نه و ماله يان بداته وه كه له پيښاوي خوادا نه ييه خشن، زور بي نابروونه و تيان: نه وه خوا چييه تي داوامان ليته كات له مالي خوځمان قهرزي پي بدهن؟ نه و يش پاداشتي چهند قاتمان بداتي، كه چي نه هيشي كړدوه له سوو خواردن و قازانچي قهرز كړدوه؟!

۵۷- تفسير الشعراوي، محمد متولي الشعراوي، سرچاوه ي پيشووتر، ج ۳، ص ۱۹۱.

ئەمە گەمەيەکی تری جوله که به دهسته واژه کان، له بیحه یایی و چاوقاییمیه وه سه رچاوه ی گرتووه، بۆیه له سه ر نه و کاره سزایان نه دات، خوا شه وه ی له یاد ناچیت و وازیان لیتا هیتیت، وه ک شه رموی: ﴿لَقَدْ سَمِعَ اللَّهُ قَوْلَ الَّذِينَ قَالُوا إِنَّ اللَّهَ فَقِيرٌ وَنَحْنُ أَغْنِيَاءُ سَنَكْتُمِبُ مَا قَالُوا وَقَتْلَهُمُ الْأَنْبِيَاءَ بِغَيْرِ حَقٍّ وَنَقُولُ ذُوقُوا عَذَابَ الْحَرِيقِ ۝١٨١﴾ ذَلِكَ بِمَا قَدَّمْتُمْ أَيْدِيَكُمْ وَأَنَّ اللَّهَ لَيْسَ بِظَلَّامٍ لِّلْعَالَمِينَ ﴿١٨٢﴾ (ال عمران) ^{٥٨}، سویتند بیت بیگومان خوی په روه ردگار گوفتاری (نا به جیی) نه و (جوله کانه ی) بیست که وتیان: خوا هه ژاره و ئیمه ده وه مه ندین!! ئیمه نه و گوفتاران ه یاداشت و تومار ده که یین له سه ریان، هه روه ها کوشتنی پیغه مبه ران به دهستی نه وان به ناحه ق، (له دۆزه خیشدا) پتیان ده لئین: بجیئن سزای ناگری سویتنه ر... نه و سزایه له ده ره نجامی ده ست پیشخه ری خۆتاندایه، چونکه به پراستی خوا هیج جوړه ستمیک له به نده کان ناکات.

سینهم: خوا - جل جلاله - خاوهن فه زله و نه فره تی خواش به شوین جوله که وهیه.

له و گونا ه و تاوانانه ی که قورئان ده یگێریته وه له سه ر جوله که نه و نمونه ناشیرینه یه که له قسه کانی خۆیا نه وه وه رگیراوه: ﴿قَالُوا يَمْوَسَّىٰ إِنَّا لَن نَدْخُلُهَا أَبَدًا مَا دَامُوا فِيهَا فَاذْهَبْ أَنْتَ وَرَبُّكَ فَقَتَلْنَا إِنَّا هُنَا قَاعِدُونَ ۝٢١﴾ (المائدة)

که چی وتیان: نه ی موسا دلنیا به ئیمه هه رگیز ناچینه نه و شاره وه و پووی تیناکه یین ماده م نه و جه نگاوه رانه ی تیدا بیت، (ئیتر تو که یفی خۆته هه ز ده که ییت) بجۆ خۆت و په روه ردگار جه نگ بکه ن دژیان، ئیمه به پراستی ئا لیره دا دانیشتووین (چاوه پنی سه رنه نجامین)!!

ئەم قەسەش يان ئەو ھەيە سوکايەتی و گالتەکردنی تەدایە بە موسلمانان، وەك ئەگێرنەو: ئەوان لە کاتی کدا ئەمەیان ووتوووە کە کە موسلمانەکان سەرەتای کۆچکردنیان بوو بۆ مەدینە، و لە ژيانیکی سەختدا بوونە، پێغەمبەریش ھەدەقەیی لەسەر ھەرز کردبوون، لەوانەشە پەنای بۆ جولکە بردبێت بۆ وەرگرتنی خوین (دیات)، ئەو ھەش ھەلئەگرتی کە لە کاتی دابەزینی ئەم ئایەتەدا بووبێت کە ئەفەرموی: ﴿مَنْ ذَا الَّذِي يُقْرِضُ اللَّهَ قَرْضًا حَسَنًا فَيُضْعِفُهُ لَهُ أَضْعَافًا كَثِيرَةً وَاللَّهُ يَقْبِضُ وَيَبْصُطُ وَإِلَيْهِ تُرْجَعُونَ

﴿البقرة﴾، کێیە ئەو کەسە قەرز دەدات بەخوای پەرەردگار بە قەرزێکی چاک (بەخشاوە کە لە مالی ھەلال و بێ مەنە و نازدار بێت)، خواش بەو ھۆیەو بۆی چەند بەرامبەر دەکات و پاداشتی بێ سنووری پێ دەبەخشێت. ئەو کاتە وتیان: پەرەردگاری موھەممەد ھەژارە و دەست نوقاو، یان ئەو ھەيە کە لەکاتی تووپی و ناو میدیدا ئەو قەسیان کردبێت، ئەگێرنەو کە جولە کە تووشی ناپەھەتی و برسێتییەکی قورس بوونەتەو، فەنھەسی کۆپی عازو رایش ئەم قەسە ھەي کردوووە و جولە کە کانیش کوێرانە ئەم قەسیان دووبارە کردوووەتەو. و خوای گەورەش لەسەر ئەم خەملاندنەیان زەمی کردوون، یە کە میان سوکایەتیکردنە بە ئیسلام و ئایینە کە ھێ خویشیان، چونکە پێویستە پەرەردگار بەرز و پەرۆز و دوور رابگیرێت لەو قسانە، تەنانەت ئەگەر بە نیازی دژایەتیکردنی بەرانبەریش بێت، دووھم ئەو ھێ خۆتێریتەو کە ئەمە سکا لکەردنە لە دەست خوا! خوای گەورەش ئەم قەسە ھەي رەت کردوووەتەو بەو ھێ نزای لێ کردوون، وەك ئەفەرموی: ﴿غُلَّتْ أَيْدِيهِمْ وَلُعِنُوا بِمَا قَالُوا﴾، دەستیان پێوھند بێت و نەفەرت لە خوێیان و قەسیان، ئەو ھەش کە ئەلین: (يَدُ اللَّهِ مَغْلُولَةٌ)، دەستی خوا نوقاو و پێوھندی پێوھە! ئەو بەلگە ھەي لەسەر بۆچوونی خراپی جولە کە بەرانبەر بە خوای پەرەردگار، وەك پاساو ھێنانەو ھەيە ک بۆ دەست نوقاوی خوێیان، بە قەسە ھەي ئەوان خوا مال و سامان

نابه‌خشی، نه‌گه‌ر بشبه‌خشی نه‌وه که می‌گیان نه‌داتی، نیت‌ر خه‌لک چۆن بتوانی قهرزی پی
بدات؟!

مله‌وری و دل‌ پره‌قییان گه‌یشتبوویه ئاستیک ته‌نانه‌ت نه‌و مانا ناشیرین و درۆینه‌ش بۆ
درۆ به‌کارنه‌هینن به‌ شیازنکی راسته‌وخۆ، به‌لکو ده‌سته‌ولژه‌یه‌کی زۆر له‌و سوکتر
پیستریان هه‌لبژاردوه که وتیان (يٰۤاَيُّهَا اللّٰهُ مَغْلُوْلَةٌ)، خوای گه‌وره‌ش به‌ جوړیک وه‌لامیان
نه‌داته‌وه که هه‌مان سیف‌ت به‌سه‌ر خۆیاندا بچه‌سپیت و نه‌فهرت و دوورخستنه‌وه‌شیان له
سوژی خوا ببیته‌ سزای پر پیستیان: (غُلَّتْ اَیْدِيْهِمْ وَلَعَنُوْا بِمَا قَالُوْا)، به‌و جوړه ئیستا
نه‌وان ره‌زیلترین و ده‌ست‌نوقاو‌ترین خولقاوه‌کانی خوان، دوا‌ی نه‌مه‌ خوای گه‌وره‌ بۆچوونه
ناباو و ناشیرینه‌که‌یان راست نه‌کاته‌وه و وه‌سفی به‌خشنده‌یی خۆی نه‌کات بۆ به‌نده‌کانی
و نه‌فرموی: (بَلْ يَدَاهُ مَبْسُوطَتَانِ يُنفِقُ كَيْفَ يَشَاءُ) خه‌لات و به‌خشینه‌کانی خوا
نابریته‌وه‌و کو‌تاییان نایه‌ت، نه‌و خه‌لاتانه‌ی له‌به‌رچاوی خه‌لکیدان و له‌که‌س شاراوه‌ نین،
که‌س‌یش لییان بی‌ به‌ش نیه‌، به‌لام جوله‌که‌ چاویان به‌راییه‌ نه‌هه‌ات نه‌و فه‌زل و خه‌لاتانه
ببینن، چونکه‌ به‌رده‌وام سه‌رقالی سته‌م و زۆرداری ئینکاریکردن بوون، سه‌ره‌پای
سپله‌یی و بی‌ نابروییان له‌ به‌رانبه‌ر خوا‌دا.

پاشان خوای گه‌وره‌ بۆ پیغه‌مبه‌ره‌که‌ی نه‌گپ‌ریته‌وه‌ و باسی باسی نه‌و گه‌له‌ نه‌کات که
چۆن و چییان به‌سه‌ردی به‌هۆی رق و کینه‌و توو‌په‌ییان له‌ به‌رانبه‌ر هه‌لبژاردنی نه‌و بۆ
پیغه‌مبه‌رایه‌تی، هه‌روه‌ها به‌هۆی رووه‌ل‌مالین و ناشکراکردنی ره‌فتاره‌کانیان له‌ رابردو و
داهاتو‌دا، له‌ ریگه‌ی نه‌و په‌یامه‌وه‌، خوای گه‌وره‌ نه‌فرموی: ﴿ وَقَالَتِ الْيَهُودُ يَدُ اللّٰهِ مَغْلُوْلَةٌ
غُلَّتْ اَیْدِيْهِمْ وَلَعَنُوْا بِمَا قَالُوْا بَلْ يَدَاهُ مَبْسُوطَتَانِ يُنفِقُ كَيْفَ يَشَاءُ وَلِيزِدَنَّ كَيْدًا مِّنْهُمْ مَا اُنْزِلَ اِلَيْكَ مِنْ رَّبِّكَ
مُفْصِّلًا وَكُفْرًا وَالْقِيٰمَةُ بَيْنَهُمْ الْعَدُوَّةُ وَالْبَقْصَةُ اِلٰی يَوْمِ الْقِيٰمَةِ كَلٰٓمًا اَوْقَدُوْا نَارًا لِّلْحَرْبِ اَلْقَاهَا اللّٰهُ وَسَعَوْنَ فِي
الْاَرْضِ فَسَادًا وَاللّٰهُ لَا يُحِبُّ الْمُفْسِدِيْنَ ﴿٦٦﴾ (المائدة)، نه‌و جوله‌که‌ (نه‌قام و خوانه‌ناسانه‌)

دهيانوت: خوا دهستی دهستی به ستراره و خیری له دهست نابيته وه!! دهك دهستيان به ستراره و بى خيرو كه له پچه و تووشى شه له ل بىت، دهك نه فرينيان لى بىت، بۆ خويان و قسه يان، نه خير، وانيه به لكو دوو دهسته ي (پړ له بهر كه تى په روه ردگار) هه ميشه و بهرده وام كراوه يه، چۆنى بویت و چهندى بویت ده ييه خشيت! سویند بىت زۆربه يان شهوى نيردراوته خواره وه بۆت كه قورئانه له لايه ن په روه ردگارته وه ياخى بوون و سته ميان زياد دهكات و نفرويان دهكات له كوفردا، ئيمه ش هه تا پۆزى قيامه ت دوژمنايه تى و پق و كينه مان له نتيوانياندا به رپا كړدوه، هه ر كاتيك ده يانه ويټ جهنگ به رپا بكن و ئاگرى شه ر هه لېگير سينن خوا ده يكوژينيته وه و نايه لىت ته شه نه بكات، شه وانه زۆر به په له و به گه رمى هه وللى بلاءو بوونه وه ي فسادو تاوان ده دن له زه وييدا، خوايش شه و كه سانه ي خوش ناويټ كه توى خراپه ده چينن.

جوله كه به هوى رق و كينه و ئابروو چوونيان زۆربه يان كوفر و سه رپيچي كړدنيان زياتر شه بىت چونكه شه وان ئيمانيان قه بول نه كړدوه، كه واته ده بىت له به رانه ردا زياتر دوچارى رۆچوون ببڼه وه، هه روه ها نكوليكردن و خوه لكيشانيان له زياد بووندايه، بۆيه پيغه مبه ر ﷺ ره حمه ته بۆ ئيمانداران و به لاءو موسيبيه ته بۆ بيباوه پان.

پاشان خواى گه وړه پيغه مبه ر كه ي ﷺ ئاگادار شه كاته وه له وه ي بۆى بريارداون له دوژمنكارى و رق و كينه له نتيوان خوياندا، ئاگادارى شه وه شى شهكات كه پيلانه كانيان پوچهل شه كاته وه كه شه مه سه ختري ن گپو كلپه ي ده بىت بۆ سه ريان. هه روه ها گه پانه وه يان بۆ رابووردوويان له گه مارو و په لاماردان له ريگه ي شه ر و جهنگه وه له دڙى موسلماننه كان، خواى گه وړه شه فه رموى: ﴿... وَالْقَيْنَا بَيْنَهُمُ الْعِدَّةَ وَالْبَعْثَةَ إِلَى يَوْمِ الْقِيَمَةِ كَلِمًا أَوْ قَدْ نَارًا لِلْحَرْبِ أَطْفَأَهَا اللَّهُ وَسَعُونَ فِي الْأَرْضِ فَسَادًا وَاللَّهُ لَا يُحِبُّ الْمُفْسِدِينَ ﴾ (المائدة)، ئيمه ش هه تا پۆزى قيامه ت دوژمنايه تى و پق و كينه مان له نتيوانياندا به رپا كړدوه، هه ر

کاتیک دهبانه ویت جهنگ بهرپا بکهن و ئاگری شه پ هه لښگیرسینن خوا ده یکوژننیتته وه و نایه لیت ته شه نه بکات، نه وانه زۆر به په له و به گهرمی هه ولی بلاو بوونه وهی فه سادو تاوان ده دهن له زه ویدا، خوایش نه و که سانه ی خوش ناویت که تووی خراپه ده چینن.

نیستاشی له گه لدا بیت تیره و تایفه کانی جوله که له نیوان خویاندا دوژمنی به کترن، له گه ل نه وهی که ئاشکرا بووه جوله که ی جیهانی پشتیوانی به کتری نه که ن بۆ هه لښگیرساندن شپ له نیو ولاته ئیسلامیه کاندای، ئیمه نابی ته ماشای کاتیک دیاریکراو بکهین یاخود سیما و رووخساریکی داپۆشراو دوور له راستی بکهین، زیاتر له هه زار و چوار سه د سال، به لکو پیش هاتنی ئیسلام جوله که له دوژمنکاری و به ره لایی و سه رشپیدا نفرو بوون، داهاتووشیان هه ر به و شیوه یه نه بیت، له گه ل نه وهی پالپشتیان زۆره به لام کلیلی سه رکه وتن له هه مو نه وه لویستانه دا له ده ست گروپیکسی ئیماندارایه که په یمانی خوای بۆ دیتته دی، نه و گروپه ئیمانداره له م رۆژگاره دا په یمانی خوای پی جیه جی نه بیت پارێزگاری له به لینی خوا نه کات، خوای گه ورهش سه رزه وی و هه شتیک که نه یه ویت له سه ر ده سستی نه وانه رزگار نه کات، ﴿... کَلَّمَا أَوْقَدُوا نَارًا لِلْحَرْبِ أَطْفَأَهَا...﴾ (المائدة)، نه م تاوان و خراپه کاریه ی جوله که ویتای ده که ن هه ر ده بی خوا یه کیک بنیریت بۆ وه ستاندنی و له ناویردنی، خودا خراپه کاری ناوی له سه ر زه ویدا، نه وهشی خوای گه وره خوشی نه ویت هه ر نه بی که سیکی بۆ بنیریت تا له ناوی ببات، ﴿وَاللَّهُ لَا يُحِبُّ الْمُفْسِدِينَ﴾ (المائدة).^{۹۱}

به کورتی:

- حالینه بوونی جوله که له مه بهستی قهرزدان به خوا، قهرزدان به خوا مانای نه وه نیه خوا پتویستی پییه تی، به لگو مه به ست لیتی نه وه یه بدریت به هه ژاران و که مده رame ته کان و به خشینه وه ی ماله له بهر خوا، چه ندین به لگه ی ثایه ت و فهرمووده ناماژه به م کاره ده که ن.
- مه بهستی جوله که کان بۆ نه و بانگه شه یه گومان دروستکردنه للای نه و که سانه ی ئیمانیان لاوازه، هه روه ها بۆ به دروخستنه وه ی پیغه مبه ری خوا ﷺ نه وه یان نه کرد و مه به ستیان بوو بده ن له موسلماننه کان له ریگه ی وه هه بیرو که یه که وه .
- بی نه ده بی جوله که له به رانه ر خودادا و وه سفکردنی به شتواژیک که شیاو نیه بۆ زاتی خوا، وای کرد که به رنه فره تی خوا بکه ون و سزا شایسته ببیت بۆیان.

گومانی سیازده

بوختانکردن به ووی خوا فرمان به خراپه نه کات * ٦٠

ناویریکی گومانه که:

جگه له قوره یشیه کان عه ره به کانی تر ته وافیان به و جلانه وه نه نه کرد که پیشتر له به ریان کردبوو، به به مانه ی نه وه ی جلیک له به رنا که ن که گونا هیان پیوه کردبیت، ئافره ته کانیشیان به رووتی ته وافیان نه کرد، ته نیا عه وره تیان به شتیک داده پووشی، به زوریش به شه ودا ته وافیان نه کرد، به لگه شیان به وه ده هیانیه وه که باو با پیرانیان به و شیوازه ته وافیان کردبوو، ره فتاری باو با پیرانیان له فرمانی خودا وه سه رچا وه ی گرتوو، خوای گه وره ش ده فرمانی: ﴿وَإِذَا قَالُوا فَتَحْنَا لَكَ الْأَبْوَابَ فَلْيَجِدْ فِيهَا أَبْوَابًا مِّنْ دُونِ الَّتِي مَسَّكَ فَتَمُوتَ فِيهَا فَمَن يَكُن لَّكَ دَافِعًا مِّنْهُ﴾ (الاعراف)، کاتیکیش (بی باوه پان) تاوان و گونا هیک نه نجام بدهن ده لئین: باوو با پیرانیان ديوه نه م کاره یان کردوو خوای گه وره خو ی فرمانی پیداوین بیکه یین!! پییان بلی: (نه خیر وانییه) چونکه به پراستی خوا فرمان به گونا هو تاوان و کاری نابه جی نادات، چون (جه ساره ت ده که ن) و شتیک هه لده به ستن بۆ خوا که نازانن وتویه تی یان نا.

ریگا کانی پووچه لکرینه وه ی نه م گومانه:

١. لاسایی کردنه وه ی باو با پیران ریگایه کی هه له یه.
٢. خواجل جلاله فرمان به خراپه و کاری ناپه و ناکات.
٣. نه له ریگای عه قل و نه له ریگای نه قل وه نه وه نه سه لماوه که خوا فرمان به خراپه بکات، یا خود فرمانی پیکردین به رووتی ته واف بکه ن.

٦٠- نه و نایه ته ی که باس له م گومانه نه کات بریتیه له: (الاعراف/٢٨)، نه و نایه تانه ش وه لامی نه م گومانه نه ده نه وه بریتین له: (الاعراف/٢٩، ٢٨، الانعام/١٠١، التحل/٩٠).

٤. خواجل جلاله تهنيا فەرمان به چاڪه يه كي راست و دروست نه كات، نه وه ي فەرمان

به خراپه و تاوان بكات تهنيا شهيانه و هيچي تر.

٥. بيگومان خوا (جل جلاله) خراپه كاري قه دهغه كړدوه، نه و خراپانه ي به ناشكرا

نه نجام نه درين و نه وانه شي به نهيني نه نجام نه درين، هه روه ها تاوان و جهور و ستم

و شيركيشي قه درهغه كړدوه.

درنژي بابته كه:

يه كه م: لاسايي كړنه وه ي باو يا پيران ريگايه كي هه نه يه.

فاحيشه ناويكه بؤ كړده وه يه كي زه مكارو، له (فوحش) وه وه رگيراه، زؤر پؤچونه

له و كړده وه زه مكاروه دا، خراپه له كړده وه ناشيرينه كاندا به شيوه يه كي ئاسايي

زالتره، هه نه مهش واده كات كه سروشته پاكه كان ليتي به دوور بن، ياخود زه روه رو

زيانيكي لي به رهم ديت كه كه سه ژيره كان نه و كار هه ته كه نه وه، نه نجامه راني نه و

كارانه شهرم له دهوور به نه كن، بؤ نمونه: زينا، دزي، داوينپيسي، زينده به چال كړدن،

كه به نهيني نه نجام نه درين، نه و ريساو ياسايانه ي په روه ردگار بؤ به ننده كان داناوه

ريگري له نه نجامداني نه و كارانه ده كات، كار هه كesh به خراپه وه سف نه كات، پيش

دابه زيني ريساو ياساكان هاو شيوه ي نه و كارانه له سه رده مي نه فاميدا نه نجام ده درا وه ك:

گرپؤش بردن بؤ په يكه ر و دارو به رد، تكا كړدن ليتان له گه ل نه وه ي كه بي گيانيش بوون،

خؤروو ت كړدنه وه له كاتي حه ججدا، و ناونه هيتاني خوا له كاتي سه ربړيني قوربانیه كاندا و

به ناهه قېردني مالي هه تيوو و بي ده سه لاته كان و بي به شكردني كه س و كار له ميراتي و

دهره چي كړدن بؤ به خت له كاتي نه نجامداني يان نه نجامنه داني كاريكدا، كوشتنه وه ي

كه سيكي بي تاوان تهنيا له بهر نه وه ي له تيره ي كا براي بكوژه، هه روه ها قه دهغه كړدني

ئەو شتانەى كە خودا بۆى خەلال كىردوون، لەبەرانبەرىشدا خەلال كىردنى ئەو شتانەى كە
خوالىتى خەرام كىردوون، وەك خواردنى خوین^{۶۱} و مردارە وەبوو^{۶۲}.

لە ئىبن عەبباسە و ئەگىزىنە وە كە ئەم خراپەى لىرەدا باسكراوە مەبەست پىتى
تەوافكردنە بە دەورى مالى خوادا بە رووتى. دەشلىن: بە و جۆرە دايكمان ھىناوینىتە
دوئىاوە ئەوان تەوافيان ئەكرد! يانى بە رووت و قووتى، ئەو ەش بە وە لىكئە دەنە وە كە بە
جلىكە وە تەواف ناكەن كە تاوانيان پىئە كىردىت، ئەم كارەش داھىتانى خۆيان بوو،
بە لام ئەگەر پىرسىارىان لىكراپە دەرىارەى ئەو كارە لە وە لامدا ئەيانووت: شوین
باو باپىرانمان كە وتووین! بىرواشيان وا بوو كە باو باپىرانىشيان شوین فەرمان و شەرعى
خو كە وتوون لە و كارە ياندا.

قسەكەى ئىبن عەبباس ئەو ئەگەىە نىت كە خۆپووتكردنە وە لە خەجدا ئەو
فاحشەكەى و ھەر ئەو ماناىەشى ھەبوو لە سەرەتادا، بە لام رىبەرانى شىرك پاسازيان بۆ
ئەو كارە ھىناوەتە و ئەو پاساوەشيان خستووەتە سەر زارى شوینكە و تەكانيان،
پاشان ھەموو ئەو كارانەيان داوەتە پال باو باپىرانىان كە بە پىشەنگيان زانىون بۆ
نە وەكانى پاش خۆيان.

چونكە باو ەپيان وابوو كە باو باپىرانىان شارەزاتىن بە ناو ەپۆك و بەرژە وەندى ئەو كار
و كىردە وانە.

پاشان ئەو كارانەيان با ئەداپە وە بەلاى خوائ پەروەردگارىدا، گواپە ئەو فەرمانى
پىكردوون، يانى باو باپىرانىان ئەو كارانەيان لە خۆپا نەكردووە بەلكو بە فەرمانى خوائ
(عز و جل) پىتى ھەستاون^{۶۳}

۶۱- خوین (الدم): مژىنى خوینى دەمارەكانە، ئەمەش لەبەر ئەو ەى پىسە خەرام كراوە

۶۲- مردارە وەبوو (الميتة) مردنى ئازەلىك بە رىگەىەكى ناشەرى، ئەمەش دىسان خەرام كراوە

۶۳- التحرير و التنوير، الطاهر بن عاشور، سەرچاوەى پىشتەر، مەج ۵، ج ۸، ص ۸۳، بە دەستكارىيە وە

قورئانی پیرو له چەند جینگایه کدا ولامی لاساییکرنه وهی باو باپیرانی داوه ته و به کاریکی مه لهی له قه له م داوه، بۆ نمونه نه فه رموی: ﴿وَإِذَا قِيلَ لَهُمُ اتَّبِعُوا مَا أَنْزَلَ اللَّهُ قَالُوا بَلْ نَتَّبِعُ مَا أَلْفَيْنَا عَلَيْهِ آبَاءَنَا أَوَلَوْ كَانَ آبَاؤُهُمْ لَا يَعْلَمُونَ شَيْئًا وَلَا يَهْتَدُونَ ﴾ (٧) (البقرة)، نه گه به و خه لکه نادانه بوتريت: شوینی ئه و به رنامه به بکه ون که له لایه ن خواوه په وانه کراوه، ده لئین: نه خیر، هه ر شوینی ئه وه ده که وین که باوو باپیرانمان پیوه ی ئالوده بوون و له سه ری پاهاتوون، ئایا نه گه ر باوو باپیرانیشیان تی نه گه یشتوو هیچ نه زان و ناشاره زاو پێنمووییش وه رنه گرن (هه ر شوینیان ده که ون؟!) .

مه روه ها ﴿وَإِذَا قِيلَ لَهُمُ تَعَالَوْا إِلَى مَا أَنْزَلَ اللَّهُ وَإِلَى الرَّسُولِ قَالُوا حَسْبُنَا مَا وَجَدْنَا عَلَيْهِ آبَاءَنَا أَوَلَوْ كَانَ آبَاؤُهُمْ لَا يَعْلَمُونَ شَيْئًا وَلَا يَهْتَدُونَ ﴾ (١٠٠) (العائدة).

هه ر کاتیکی پێیان بوتريت: وه رن بۆ لای ئه وه ی خوا دایه زاندوو وه ن بۆ لای پێغه مبه ریش (بۆ ئه وه ی داوه ری بکات له نێوانتاندا) ئه وه ده لئین: هه ر ئه و به رنامه یه مان به سه که باوو باپیرانمان له سه ری بوون و له مامۆستاو رابه رانمان وه فتری بوین و بۆمان ماوه ته وه، ئایا نه گه ر کاتیکیش باوان و مامۆستایانمان هیچ شتیکی له حه رام و حه لال نه زانن و پێنمووییش وه رنه گرن، ئه وه هه ر شوینیان ده که ون؟! .

رێچکه ی لاساییکرنه وه رێچکه یه کی خراپه، به لگه که شیان به لگه یه کی بی بنه مایه، قورئان سه رجه م ئه و کارانه ره تنه کاته وه که به هه مان شیواز به لگه ی بۆ هێنرابێته وه، واته هه موو به لگه یه ک که پشت به شوێنکه وتن و لاساییکرنه وه ی باو باپیران به سه ستی له و کارانه دا که خراپه و تاوانه که ی ئاشکرا بیت.^{٦٤}

٦٤- هه مان سه رچاوه س پێشوو، ه ٨٤.

دووم: خوا - جل جلاله - فرمان به خرابه ناکات.

به کیکی تر له وه لاهه کانی قورشان بۆیان فرمانی خوا به بۆ پیغه مبه ره که ی بۆ
پوچه لکرده وهی گومانه کانیان که نه فرموی: ﴿وَإِذَا قَالُوا فَحِشَةً قَالُوا وَجَدْنَا عَلَيْهَا آبَاءَنَا
وَاللَّهُ أَمَرَنَا بِهَا قُلْ إِنَّ اللَّهَ لَا يَأْمُرُ بِالْفَحْشَاءِ أَتَقُولُونَ عَلَى اللَّهِ مَا لَا تَعْلَمُونَ ﴿٢٨﴾﴾ (الاعراف)،
کاتیکیش (بی باوه پان) تاوان و گوناهیك نه نجام بدهن ده لئین: باوو باپیرانیشمان دیوه
نهم کاره یان کردوه و خوی گه وره خوی فرمانی پیداوین بیکهین!! پتیا بلی: (نه خیر
وانییه) چونکه به پاستی خوا فرمان به گوناوه تاوان و کاری نابه جی نادات، چون
(جه سارهت ده کهن) و شتیك هه لده به ستن بۆ خوا که نازانن وتویه تی یان نا.

نه وهی که ئیوه نه یکه ن خرابه یه کی نه ویستراوه و خوا فرمان به و جۆره کارانه
ناکات، قسانیک نه ده نه پال خوی گه وره که خۆشیان راستی و ناپاستی نه و قسانه
نازانن. به مهش بیانویه که یانی هه لوه شانده وه و هه موو نه و به لگانه شی ره تکرده وه که
پیشتر پشتیان پی به سترابوو. (اللَّهُ أَمَرَنَا بِهَا) (الاعراف: ٢٨) کاتیکیش (بی باوه پان)
تاوان و گوناهیك نه نجام بدهن ده لئین: باوو باپیرانیشمان دیوه نهم کاره یان کردوه و
خوی گه وره خوی فرمانی پیداوین بیکهین!! نهمه قسه هه لبه ستنیکی پوچه، چونکه
نه وان فرمانی خودایان له ږیگه ی پیغه مبه ږیکه وه پیگه یشتووه، نه وان له بنه په تدا
پیغه مبه رایه تیان ره تنه کرده وه، ویتر له کوپوه فرمانی خویان وه رگرتووه، نه و
نایه ته که که نه فرموی: ﴿... قُلْ إِنَّ اللَّهَ لَا يَأْمُرُ بِالْفَحْشَاءِ أَتَقُولُونَ عَلَى اللَّهِ مَا لَا تَعْلَمُونَ ﴿٢٨﴾﴾ (الاعراف)،
پتیا بلی: (نه خیر وانییه) چونکه به پاستی خوا فرمان به گوناوه تاوان و
کاری نابه جی نادات، نهم نایه ته نه و بانگه شه یه پوچ نه کاته وه. نهم وه لاهه وه که
ته میگردنیک وایه بۆیان سه ره پای به ناگاهیتان وه یان، چونکه حوا خاوه نی سیفه تی
که ماله و فرمان به خرابه یه ک ناکات که خاوه ن ژیرییه کان قه بولی نه کهن و ره تی

بکه نه وه، خرابی کاره که به سه بۆ نه وهی به لکه بیت له سه ر نه وهی که خوا فه رمانی پی نه کرد، چونکه خوا خاوه نی که مالی ته واوه.^{۶۰}

سینهم: عقل و نه قل رمتی نه که نه وه که خراپه له لایهن خواوه بیت.

نه و نایه ته ی که نه فه رموی: ﴿.. قُلْ إِنَّ اللَّهَ لَا يَأْمُرُ بِالْفَحْشَاءِ..﴾ (۲۸)، خوا فه رمان به خراپه ناکات، به دروختنه وه یانه له رووی عقل و نه قل وه، له رووی عقل وه که سه ژیره کان جیاوازی نیه له نیوانیاندا که نه و کاره له کاره خراپه کانه، واته: خراپترین خراپه کان، خواش جل جلاله به که مالی موتله قی خوی پاک و بیگه رده له وهی فه رمان به خراپه بکات، به لکو نه وهی فه رمان به و خراپانه نه کات نه وه شهیتانه، که سه رچاوهی خراپه کاریه، هه روه ک خوی گه وره نه فه رموی: ﴿الشَّيْطَانُ يَدْعُكُمُ الْفَقْرَ وَيَأْمُرُكُمْ بِالْفَحْشَاءِ وَاللَّهُ يَعِدُكُمْ مَغْفِرَةً مِنْهُ وَفَضْلًا وَاللَّهُ وَاسِعٌ عَلِيمٌ﴾ (البقرة)، (کاتی نیوه له مال و داراییتان ده به خشن) شهیتان به لئینی هه ژاری و نه داریتان پی ده دات (ده تانترسینیت به هه ژاری) و فه رمانتان پی ده دات به گوناوه تاوان و خراپه و نه به خشین، خوی گه وره ش به لئینی لیخو شبوونیکی تاییه تی خویتان پیده دات له گه ل نۆدی پۆزی و به هره ی فراوانداو خوا فراوانگیرو زانایه . (البقرة: ۲۶۸) ﴿إِنَّمَا يَأْمُرُكُمْ بِالسُّوءِ وَالْفَحْشَاءِ وَأَنْ تَقُولُوا عَلَى اللَّهِ مَا لَا تَعْلَمُونَ﴾ (البقرة)، بیگومان نه و شهیتانه هه فه رمان به خراپه و گوناوه تاوان ده کات و هه روه ها هانتان ده دات بۆ وتنی هه ندیک شت یان هه لبه ستنی هه ندیک گوفتار به ده م خواوه بی نه وهی بزانی (که سه رنه نجامی نه و کاره تان چه نده مه ترسیداره).

۶۰- هه مان سه رچاوهی پێشور، ص ۸۴.

له رووی نه قلیشه وه نه وهی که ده دریته پال خوا له نه مرو له نه هی ته نیا به قسه
 هه لیه ستن نابیی، به لکو ده بیته له ریگهی سروشه وه گیه نرابیته به په یامبه ریگ که
 په یامه که ی سه لما بیته له لایه ن په روه ردگار وه به نایه ت و به لگهی روون و ناشکرا.

نه و پرسیاره ی له نایه ته که دایه که نه فه رموی: ﴿أَتَقُولُونَ عَلَى اللَّهِ مَا لَا تَعْلَمُونَ﴾ (۲۸)
 (الاعراف)، ئیوه شتیگ نه لئین به ناوی خوا وه که زانیاریتان نیه ده ریاره ی... بۆ
 ره تکرده وه یه کی گالته نامیزه، وه لامیکیشه بۆ لاسا که ره وه کان، چونکه نه وان به
 شوینکه وتنی باو با پیران و زاناو شاره زاکانیان له کاروباری نایینیدا که پشتی به وه حی
 نه به ستووه شتانیک نه لئین له سه ر خوا که شه رع ی نه ودا نیه و جیگای نابیته وه.

چوارهم: خودا فرمان نکات به چاکه نه بێ، نه وه شه ی تانه فرمان به تاوان و خراپه نه کات.
 پاش نه وه ی که خوی گوره ره تیکرده وه که له ریگهی نه قله وه هیچ پالپشتیکیان
 ده ست که وتبی.

سه رنجی مروفه کان داده کیشی بۆ زانیی نه و کارانه ی که خوا فرمانیان پی ده کات،
 له کرده وه ی چاکه و ره وشتی به رز و ره فتاری جوانی، به شیوازی دوباره کردنه وه روونی
 کردوه ته وه که ده فه رموی: ﴿قُلْ أَمَرَ رَبِّي بِالْقِسْطِ وَأَقِيمُوا وُجُوهَكُمْ عِندَ كُلِّ مَسْجِدٍ
 وَادْعُوهُ مُخْلِصِينَ لَهُ الدِّينَ كَمَا بَدَأَكُمْ تَعُودُونَ﴾ (۲۹) (الاعراف)، نه ی محمد! بلی:
 په روه ردگارم فرمانی به دادپه روه ی داوه، له کاتی هر په رستن و نوژیژیکدا، له هه موو
 مزگه وتیکدا، پوی دل و پوخسارتان به پاسی له په روه ردگارتان بکن و بیپه رستن و لی
 بیارینه وه، له کاتی کدا دینداری بیگه ردو دلسوزانه هر بۆ نه و زاته یه، چونکه هر چون
 دروستی کردوون له سه ره تاوه، له ناینده شدا هر بۆ لای نه و ده گه ریته وه.

نه مه مانای دادپه روه ی و میانپه وی تیدایه له سه رجه م کاره کاند، واته پله ی
 باشتی له کرده وه دا، خوا فرمان به به ها بالاکان و به و کارانه نه کات که عه قلیکی

تهندروست قه بولی بکات ، که نهویش چاکسازی ریشهیی و راست و رهوا نیه له رهفتاردا.

له (نبین عه بیاس) وه گتپراوه ته وه: دادپه روه ری (قسط) وتنی "لا اله الا الله" یه، مه به ست له وه دایه به کتاپه رستی گه وره ترین دادپه روه رییه، نه مه پوچه لکردنه وه ی سرجه م نه و کاره خراپانه یه که ده یانگووت خودا فه رمانی پیکردوین و هیچ به کیک له و کاره خراپانه دادپه روه ری نیه.^{۶۶}

نه وه ی خودا فه رمانی پیکردوین به ته واوه تی پیچه وانیه له گه ل نه وانیه شوینی که وتوون له ریگه ی باو یا پیران و یاسا ده ستکرده کانی خویان و هاوشیوه کانی خویان، خوا جلویه ریگی بۆ دابه زاندوون که عه وراتیان بشارتته وه و په ریش که خویانی پی برزیننه وه، پیچه وانیه ی نه و شیرکه یه که په ییره وی ده کهن، نه وه تا خوی گه وره نه فه رموی: ﴿قُلْ أَمَرَ رَبِّي بِالْقِسْطِ وَأَقِيمُوا وُجُوهَكُمْ عِندَ كُلِّ مَسْجِدٍ وَادْعُوهُ مُخْلِصِينَ لَهُ الدِّينَ كَمَا بَدَأَكُمْ تَعُودُونَ﴾ (الاعراف)، نه ی محمد! بلی: په روه ردگارم فه رمانی به دادپه روه ری داوه، له کاتی هه ره رستن و نوژی کدا، له هه موو مزگه وتیکدا، پووی دل و پوخسارتان به پاستی له په روه ردگارتان بکه ن و بیپه رستن و لئی بپارینه وه، له کاتی کدا دینداری بیگه ردو دلسوزانه هه بۆ نه و زاته یه، چونکه هه ر چۆن دروستی کردوون له سه ره تاوه، له ناینده شدا هه ر بۆ لای نه و ده گه ریته وه.

واته: رووبکه نه خودا و بیپه رستن له هه موو مزگه وتیکدا و به نیی پاکه وه ته نیا له و بپارینه وه، پارانه وه کانتان پاک رابگرن له هه ر خه وش و خالیک که نامازه بیت بۆ شیرکی گه وره و بچوک.

پاشان قورئان روونیده کاته وه که هه مووان ده گه پینه وه بۆ لای خودا، کومه لیک هه ن که خوی گه وره هیدایه تی داو ن به وه ی سه رجه م فه رمانبوورده بیان بۆ خوی به ، کومه لیکیش هه ن که گومرا بوون و فه رمانبوورده بیان بۆ شه ی تانه . وه ک نه فه رموی:

﴿ قُلْ أَمَرَ رَبِّي بِالْقِسْطِ وَأَقِيمُوا وُجُوهَكُمْ عِنْدَ كُلِّ مَسْجِدٍ وَادْعُوهُ مُخْلِصِينَ لَهُ الدِّينَ كَمَا بَدَأَكُمْ تَعُودُونَ ﴿٢٨﴾ فَرِيقًا هَدَىٰ وَفَرِيقًا حَقَّ عَلَيْهِمُ الضَّلَالَةُ إِنَّهُمْ اتَّخَذُوا الشَّيَاطِينَ أَوْلِيَاءَ مِنْ دُونِ اللَّهِ وَيَحْسَبُونَ أَنَّهُمْ مُّهْتَدُونَ ﴾ (الاعراف).

بلی: په روه ردگارم فه رمانی به داد په روه ری داوه، له کاتی هه ر په رستن و نویتیکدا، له هه موو مزگه وتیکدا پوی دل و پوخسارتان به پاستی له په روه ردگارتان بکه ن و بیپه رستن و لیتی بیارپینه وه، له کاتیکدا دینداری بیگه ر دو دلسوزانه هه ر بۆ نه و زاته یه، چونکه هه ر چۆن دروستی کردوون له سه ره تاوه، له ناینده شدا هه ر بۆ لای نه و ده گه پینه وه. جا نه و کاته ده بنه دوو ده سته: ده سته یه ک هیدایه ت و پینمووی وه رگرتووه، ده سته یه کیش بریاری گومرای و سه ر لیشتیواوی به سه ردا سه لماوه، چونکه به پاستی نه وانه بیجگه له خوا شه ی تانه کانیشیان کرده پشتیوان و خۆشه ویستی خویان، واش ده زانن که پینگه ی پاست و دروستیان گرتوته به ر.

نه و گومرا بوانه شه ی تانه کانیان کردووه ته ده مپاستی خویان جگه له خودا، شه ی تانیش فه رمان ناکات به خراپه و قه ده غه کراوه کان نه بیت، وه ک قورئان نه فه رموی: ﴿ إِنَّمَا يَأْمُرُكُمْ بِالسُّوءِ وَالْفَحْشَاءِ وَأَنْ تَقُولُوا عَلَى اللَّهِ مَا لَا تَعْلَمُونَ ﴾ (البقرة)، بیگومان نه و شه ی تانه هه ر فه رمان به خراپه و گوناوه تاوان ده کات و هه روه ها هانتان ده دات بۆ وتنی هه ندیک شت یان هه لبه ستنی هه ندیک گوفتار به ده م خواوه بی نه وه ی بزائن (که سه رنه نجامی نه و کاره تان چه نده مه ترسیداره).

پنجمه: بیگومان خواجه جلاله خرابه‌کاری قه‌دهغه کردووه، نه‌و خرابانه‌ی به‌ناشکرا نه‌نجام نه‌درین و نه‌وانه‌شی به‌نیتنی نه‌نجام نه‌درین، هه‌روه‌ها تاوان و جه‌ور و سته‌م و شیرکیشی قه‌ده‌غه کردووه.

قورنان له‌کوتاییدا وه‌لامی نه‌و گومانه‌ی داوه‌ته‌وه و بناغه‌ی نه‌و حه‌رام‌کراوانه‌شی روون کردووه‌ته‌وه که‌خوا حه‌رامی کردوون، له‌گه‌ل نه‌وه‌ی کاری پیده‌کری: وه‌ک نه‌فه‌رموی: ﴿قُلْ إِنَّمَا حَرَّمَ رَبِّيَ الْفَوَاحِشَ مَا ظَهَرَ مِنْهَا وَمَا بَطَنَ وَالْإِثْمَ وَالْبَغْيَ بِغَيْرِ الْحَقِّ وَأَنْ تُشْرِكُوا بِاللَّهِ مَا لَمْ يُزَلِّ بِهِ، سُلْطَنًا وَأَنْ تَقُولُوا عَلَى اللَّهِ مَا لَا نَعْلَمُونَ﴾ (الاعراف)، پێیان بلی: به‌پاستی په‌روه‌ردگارم هه‌رچی گونا‌هو خرابه‌یه حه‌رامی کردووه چ نه‌وانه‌ی ناشکران، چ نه‌وانه‌ی په‌نه‌ان، هه‌روه‌ها هه‌موو گونا‌هو داخو‌زی و ده‌ست‌ریژی‌یه‌کی به‌ناحه‌قی حه‌رام کردووه، شتیک بکه‌ن به‌شهریک و هاوه‌ل بۆ خوا که‌هیچ ده‌سه‌لاتی پینه‌داوه، هه‌روه‌ها حه‌رامی کردووه له‌خۆتانه‌وه به‌ناوی خواوه، دوور له‌هه‌موو زانیاری و زانستی‌ک شت بلی.

ئه‌مه نه‌وانه‌یه که‌خودا قه‌ده‌غه و حه‌رامی کردوون، نه‌و کاره خرابانه که‌سنووری خوا نه‌به‌زینن، جا چ‌ناشکرا بن‌یان په‌نه‌ان بن، گونا‌هیش هه‌موو تاوانیکه که‌به‌گشتی و زۆرداریش سته‌میکه پێچه‌وانه‌ی هه‌ق و دادپه‌روه‌رییه، کردن و دانانی شتانی‌ک به‌شهریکی خوا که‌هیچ هیز و ده‌سه‌لاتیک و تایبه‌تمه‌ندی خوایه‌تیان پێ نه‌به‌خشراو، یان شتانی‌ک بلی‌ن ده‌ریاره‌ی خوا که‌زانیاری‌تان نیه له‌سه‌ری وه‌ک نه‌وه‌ی ده‌بلی‌ن له‌حه‌رام و له‌حه‌لال و گیرانه‌وه‌ی ئه‌م کارانه بۆ خودا به‌بی هیچ زانیاری و دنیاییه‌ک.^{٦٧}

٦٧- فی ظلال القرآن، سید قطب، سه‌رچاوه‌ی پێشتر، ج ٣، ص ١٢٨٣.

به کورتی:

• خوای گه وره خاوه نی سیفه ته تیروته واوه کانه، فرمان به ناته واوی ناکات، خراپه ش ناته واویه، چۆن خوا فرمان به ناته واوی نه کات؟! له کاتی کدا ژیرمه ندان رتهی نه که نه وه!

• ناشکرایه له ریگهی هه لبه ستنه وه هیچ شتی که له سه ر خوا ناسه لمیت، به لکو پیویسته نه و شته له ریگهی نیگاوه بسه لمینریت که بۆ پیغه مبه ران هاتوو و نه بی به لکه و ئایه تی که بیت.

• ته و به گه پانه وه به بۆ لای خوای په روه ردگار، ریگاش بۆ نه وه نیت و کرده وه به، نه که کارتی رووکه شی وه که پۆشینێ به رگی که یاخود لابر دنی.

• خوای گه وره فرمان به دادپه روه ری و نه و کاره نه کات که له عه قلدا جیگای نه بیته وه و خیر و چاکه ی به نده کانی تیدا بیت، نه گه ر نه وان له حیکمه ته که شی حالی نه بن، به لام شه ی تان فرمان به هه موو خراپه و قه ده غه کراوی که نه کات.

گومانی چوارده

گاورد و جوله که نه لَین: نَیمه منال و خوشه ویستانی خواين جل جلاله * ۶۸

ناویرۆکی گومانه که:

گاورد کان و جوله که کان بانگه شهی نه وه یان نه کرد گوايه نه وان منال و خوشه ویستانی خوان، چونکه نه وان ره چه له کیان ده چیتته وه سه ره پیغه مبه ره کانیا، نه مان نه وهی نه وان و له لایه نه وه وه سه ره رشتی نه کرین و خوشیانی نه وی، جوله که له سه نه م قسه هه لبه ستر او ه یان به لگه به وه دیننه وه که له کتیبه که یاندا هاتوه خوا به بنده یه کی ئیسرائیلی نه لیت: تو کوپی تۆ به ره ی منی! گاورد کانیش ده گپنه وه که له کتیبه که یاندا هاتوه: عیسا پیی ووتوون: من ده چم بۆ لای باوکم و باوکتان! خوی گه ورده ش نه فهرموی:

﴿ وَقَالَتِ الْيَهُودُ وَالنَّصَارَىٰ مَحَنُ آبَتَكُمْ اللَّهُ وَأَجَبْتُمْ قُلْ فَلِمَ يُعَذِّبُكُمْ بِذُنُوبِكُمْ بَلْ أَنْتُمْ بَشَرٌ مِّمَّنْ خَلَقَ يَغْفِرُ لِمَن يَشَاءُ وَيُعَذِّبُ مَن يَشَاءُ وَلِلَّهِ مُلْكُ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ وَمَا بَيْنَهُمَا وَإِلَيْهِ الْمَصِيرُ ﴾ (المائدة/ ۱۸).

جوله که و گاورد ده یانوت: نَیمه پۆلهی خواو خوشه ویست و نزیکي نه وین، پیا یان بلی: که واته بۆچی له سه ر گونا هو تاوانتان سزاتان ده دات (له دنیا دا به ناشکرا به لاو ناخو شیتان بۆ پیش ده هینیت، سزای قیامه تیش با له ولوه بوه ستیت، ئیوه خو تان ناوا به گه ورده نازدار دامه نین و خو تان جیا مه که نه وه) نه خیر وانیه، چونکه ئیوه ش به شه ر و ئاده میزادیکن له و خه لکه ی که دروستی کردوه، نه وه ی خوا بیه ویت لیتی خوش ببیت، لیتی خو شده ببیت، نه وه ش که بیه ویت سزای بدات سزای ده دات (نه لبه ته له چوارچیوه ی

۶۸- نه و نایه ته ی که باس له م گومانه نه کات بریتیه له: (المائدة/ ۱۸)، نه و نایه ش وه لامی نه م گومانه نه داته وه بریتیه له: (المائدة/ ۱۸).

دادپه روه ريدا) هه رچيش له ئاسمانه كان و زهوى و نىوانياندا هه به هه ر خوا خاوه نيانه،
كه پانه وه و سه رته نجاميش بۆ لای ئه و زاته به .

ريگاكانى پووجه لكرده وهى ئه م گومانه:

۱. وه لامى پياوه ژيره كانى جوله كه كه موسلمان بوون بۆ ئه م ئه و ليكدانه وه نه شياو و
لادهرانهى جوله كه هه يانبوو.

۲. بانگه شهى تايبه تمه ندى و جيايى له دروستكراوه كانى تر هيج به لگه به كى له سه ر نيه .

۳. ئه گه ر به راستى منالّ و خوشه ويستى خوان ئه ي بۆچى به هوى تاوانه كانتانه وه خوا
سزاتان ئه دات.

۴. گاور و جوله كه مروفن وه ك هه موو مروفه كانى تر، هيج فه زلّ و تايبه تمه ند به كيان نيه
جيا له به نده كانى ترى خوا، ته نيا ته قوا و كرده وهى چاك سه نگى مه حه ككه .

درنژهى باب به ته كه:

يه كه م: وه لامى پياوه ژيره كانى جوله كه كه موسلمان بوون بۆ ئه م ئه و ليكدانه وه نه شياو و
لادهرانهى جوله كه هه يانبوو.

ئه م گومانه هيج به لگه به كى له سه ر نيه، قسه هه لبه ستنيكى بى بنه مايه له لايه ن
گاوه ره كان و جوله كه كانه وه و تراوه، بانگه شهى ئه وه ئه كهن كه رۆله و خوشه ويستى
خوان! و ره چه له كيان ئه گه رپته وه سه ر پيغه مبه ره كانيان كه ئه وانيش نه وهى خوان و
خوا گرنگى زۆريان پيئه دات و سه رپه رشتيان ئه كات، جوله كه به لگه يان به كتيبه كه يان
ئه هيتايه وه كه خوا — جل جلاله به به ندهى خوئييسرايلى وتوو: (تۆ تۆ به ره ي منى)
(التكوين: ۴۹: ۲)، گاوه ره كانيس به لگه يان به كتيبه كه ي خويان ئه هيتايه وه كه له
كتيبه كه ياندا هاتوو: عيساسه لامى خواى ليبيّت پيى وتوون: (من به رزده بمه وه بۆ لاي
باوكم و باوكتان، خوداى من و خوداى ئيوه) (يوحه ننا: ۱۷: ۲۰)، ئه مه يان ده ستكارى

کردووو و به شیوه یه کی تر لیکدانه وه یان بۆ کردووو، کۆمه لێک له پیاوه ژیره کانیان وه لایان داونه تهوه و وتویانه: ئه م دهسته واژانه لای ئه وان بۆ ریز و ته شریفه، له م روانگه شه وه ئه و جوله کانی بانگی "عیسا" یان نه کرد و دهسته واژه ی "ئینول" یان به کار نه هینا و شه یه کی نامۆ نه بوو لایان، به لکو دهسته واژه یه کی به ریلوو به کاهاتوو بوو لایان، به و مانایه ی که باسمان کرد، بۆ نمونه: یه کێک له زاناکانی جوله که که ناوی "نه سنائیل" بوو گوێی له هاوپییه کی بوو که ناوی "فیلیبس" بوو ئه یووت: له "شاری ناصیره پیغه مبه رێک په یدا بووه، له سه ره تادا ئه وه ی ره تکرده وه، به لام دواتر که چوو بۆ ئه وه ی به چاوی خۆی عیسا ببینیت: (عیسای ناسیه وه، "فیلیبس" گه را و "نه سنائیل" ی دۆزییه وه و پێی وت: ئه وه مان دۆزییه وه که موسا له باسی ناموس و پیغه مبه راندا شتی ده رباره ی نووسیوه، "یه سوعی کوپی یوسف" که خه لکی ناصیره یه، نه سنائیل پێی وت: ئایا ده گونجی له نیو ناصیره دا شتیکی باش هه لکه وێ؟ "فیلیبس" پێی وت: وه ره و ببینه! یه سووع "نه سنائیل" ی بینی وادیت به ره و رووی، پێی وت: "هوزای ئیسرا ئیلی راسته قینه یه و گزی تیدا نه".

نه سنائیل پێی وت: تۆ له کوێوه من ئه ناسی؟ یه سووع وه لامی دایه وه و وتی: "پیش ئه وه ی فیلیبس بانگت بکات له ژێر دار هه نجیره که دا بینیمیت، نه سنائیل وه لامی دایه وه و وتی: ئه ی مامۆستا! تۆ کوپی خوا، تۆ پاشای ئیسرا ئیلی" (یوحه ننا: ٤٩٤٥).

گومانی تیدا نه که مه به سستی "نه سنائیل" وه ک جوله که یه کی ئیسرا ئیلی یه کخوایه رست و شاره زا له کتیی پیروژه ده سه ته واژه ی "کوپی خوا" ئه وه نه بلێ: تۆ کوپی خوایت له ئه و بووی! و خوا له تۆدا به رجه سه ته بووه، مه به ستیشی ئه وه نه که بلێ: تۆ ئه و قالبه ئه قنومه ی که خوا تیتیدا ده رکه وتوو، چونکه ئه م بیرو پۆچوونانه له و کاتانه دا هه یج بوونی نه بووه، ته نانه ت عیسا خۆشی له و بایه وه هه یچی نه وتوو، له بهر

ئەوھى ئەم رووداوه دواى رۆژى دووھى پىڭمەبەرايەتەكەى عىسا روويداوه، بۆيە روونە مەبەستى "ئەسنائىل" ئەوھىيە لە دەستەواژەى كۆپى خوا: تۆ ھەلبەت ئارەبى خوايت، يان تۆ لە لاين خواوھ نىردراوى و خوشەويستى ئەوى، يان تۆ پىڭمەبەرىكى پىرۆزى چاك و گوپرايەلى.. و بەو شىوھىيە.

ئەوھى ئەم مانايانە ئەسەلمىنى ئەوھىيە دەستەواژەى كۆپى خوا لە ئىنجىلىشدا بۆ ھەموو كەسەىكى چاك و گوپرايەل بەكارھەتەرە بۆ جگە لە عىساس، ھەك چۆن دەستەواژەى كۆپى شەيتان بەكارھەتەرە بۆ ھەموو كەسەىكى بەد و خراب.^{٦٩}

دووم: بانگەشەى تاييەتمەندى و جىياى لەدروستى كراومكانى تر ھىچ بەنگەيەكى لەسەر نىيە.

جولەكەكان بېروايان واىە كە ئەوان گەلى ھەلبەت ئىراوى خان، و تاييەتبوونىكى ھەيە بەسەر ھەموو مەوھەكاندا، ئىمكانى نىيە ھىچ گەلىكى تر ھاوشانىيان بىت لای خوا، تەنانەت ئەگەر لە ئەوان باشتر و بەدىنتىش بن! ئەوان لە تاييەتدا شوپىن جگە لە خۆيان ناكەون، راست نىيە شوپىن موحەممەد ﷺ بکەون چونكە ئەو ھەر بە وئىسرائىلى نىيە، بەراى ئەوان باشترىن نابىت شوپىن باشتر بکەوئىت، خواش لىيان ناگرت ئەگەر كافر بىن پىي! چونكە ئەوان گەلى تاييەتى خان و خوشەويستى ئەون، خوا بەشىوھىيەك مامەلە لەگەل ئەواندا ئەكات ھەك باوك و كۆپ، كۆپىكى بەرپىز و خوشەويست لای خوشەويستەكەى..

گەورەكانىش ئەلەين گوايە مەسىح خۆى كردوھ بە قورىانى بۆ ئەوان و ئەوان كۆپى خان بە لەدايكبوونى رۆح و مەسىح كۆپە راستەقىنەكەى خوا! كە قسەش لەگەل خوادا ھەر ئەكەن بە باوكە ناوى ئەبەن، بېروايان واىە كە پىتويستيان بەوھ نىيە چاكسازى لە دونيا و لە تاييەتەكاندا بکەن، ھەر بۆيە كە پىڭمەبەرىكى بانگى كردن بۆ لای يەكخوابەرسى بى غەل ھ غەش و بۆ لای كارى چاكە رەتيان كەردەوھ.^{٧٠}

٦٩- المناظرة الكبرى، علاء ابوبكر، مكتبة وهبة، القاهرة، ١٤٢٦هـ/٢٠٠٥م، ص ١٧٨، ١٧٧.

٧٠- تفسير المنار، محمد رشيد رضا، سەرچاوهى پيشووتر، ج ٦، ص ٢١٦.

نەم بانگەشەبە ی گاور و جوله که کان پشت به هیچ بەلگە بەک نابەستیت نە لە رێگە ی
 نیاگاو نە لە رێگە ی زانیاریکەووە که لە کتێبەکانیاندا باسکرا بیت، بەلکو مژدە ی هاتنی
 موخە مەدە ٥٠٠ لە کتێبەکانیاندا باسکراوە، ناشکراشە ئێوان راها توون لەسەر
 دەستکاریکردنی قسەکان و لە جێی خۆیدا جیگۆپکی پی بکەن و درۆ بە دەم خواوە
 بکەن و خوشیان بزانن که ئێوە درۆیە، خوای گەورە ئەفەرموی: ﴿أَلَمْ تَرَ إِلَى الَّذِينَ يَزْكُونَ
 أَنْفُسَهُمْ بِاللَّهِ يُزَكِّي مَنْ يَشَاءُ وَلَا يُظْلَمُونَ فَتِيلًا ٥١﴾ أَنْظَرَكَيْفَ يَفْتَرُونَ عَلَى اللَّهِ الْكَذِبَ وَكَفَى بِهِ إِثْمًا
 مُبِينًا ٥٢﴾ (النساء)، نایا نەتوانیوووە ئەو کەسانە ی خویان خویان بە چاک دەدەنە
 قەلەم (دەلێن ئێمە هەلبژاردە ی خواین) ئێوە وانیه، بەلکو خوا (بەندەکانی دەناسیت) و
 هەرکەس (شایستە بیت، پەسەندی دەکات) و دل و دەروونی خاوین دەکات و ئەوانە بە
 قەدەر تالی ناوکی خورما سته میان لی ناکریت. سەرنج بدەو تەماشای بکە چۆن (خاوەنانی
 کتێبی ناسمانی) درۆ بە دەم خواوە دەکەن (بێباکانە دەلێن: عوزەیریان مەسیح کوپی
 خوان) ئەو تاوان و گوناھەیان بەسە (بۆ سزادانیان چونکە تاوانیکی زۆر گەورە) ی
 ناشکرایە.

سینەم: خوا – جل جلاله- خوشەوستانی خۆی سزا نادات.

بێگومان خوا لەم ئایەتەدا وەلام داوئەتەووە: ﴿قُلْ فَلِمَ يُعَذِّبُكُمْ بِذُنُوبِكُمْ ٥٣﴾ (المائدة)، پێیان بلێ: کەواتە بۆچی لەسەر گوناھو تاوانتان سزاتان دەدات (لە دنیادا
 بە ناشکرا بەلاو ناخۆشیتان بۆ پیش دەهێنیت، سزای قیامەتیش با لەولاوە بوەستیت،
 واتە ئەگەر بابەتەکە بەو جۆرە یە کە ئێوە بانگەشە ی بۆ ئەکەن گواپە منال و
 خوشەویستی خوان ئە ی بۆچی خوا سزای داوئەتە داوئەتە، وەک لەمێژووی خۆتاندا
 نامازە ی پێکراوە، بەوێ لێتان بوو بە مەیمون و بەراز، چەندین کەس زالبوو
 بەسەرتاندا و سزای داوئەتە و چەوساندوونیه تەووە، یان وەک ئەوێ لە مێژووی ئێستاتاندا

دهیبینن، له و سزایانه ټیګدانی مزګه وتی ګه وړه ی جوله که له لایه ن بټپه رسته کانه وه و شکسته ټټان به ده سه لاتیان له سر زه ویدا.^{۷۱}

هه روه ها چه وسانه وه ی ګا وړه کان له لایه ن ګه لانی تره وه و نابړ و یردنیان هه ندی کیان و کردنیان به په ند، به و مانایه ی: بړ چی خوا نا ګری جه هه ننه می ناماده کردوه بۆتان له سر ئه و کوفر و درؤ و بوختا نانه تان؟ وه ک جوله که ئه مه ئه سه لمینن و دان به وه دا ئه نین که خوا چند رۆژیک ی دیار ی کړا و ئه یا ن خاته نا و نا ګر وه ک قورثان لیان ئه ګیر ټټه وه و ئه فرموی: ﴿وَقَالُوا لَنْ تَمْسَنَا السَّكَّارُ إِلَّا أَسْكَامًا مَعْدُودَةً قُلْ أَتُخَذُّمُ عِنْدَ اللَّهِ عَهْدًا فَلَنْ يُخْلِفَ اللَّهُ عَهْدَهُ أَمْ تُلْوُنَ عَلَى اللَّهِ مَا لَا تَعْلَمُونَ﴾ (البقرة) جوله که کان ده لټین: (چنده ګونا هبار یین) ته نها چند رۆژیک ی که م له دۆزه خدا ده میتینه وه!! پیان بلئ: باشه، ئیوه په یمانتان له خوا وه رګرتووه، تا هه ر ګیز خوی ګه وړه په یمان شکینئ نه کات؟! یان هر ده تانه ویت شتیک بلئ به دم خوا وه که هیچ بناغه یه کی نیه و هر نازانن (چی ده لټین)!!

ئو وه ی نا شکرایه که خو شه ویست نازاری خو شه ویستی خو ی نادات، باوکیش نازاری رۆلئ خو ی نادات، که واته ئیوه منال و خو شه ویستی خوا نین! ئه مه ش به لګه ی قسه و بوختانه که یانه و ئه م شیوا زه ش له وه لامدانه وه لای زانا یانی مه نتیق پیئ نه وتریت "بور هانی خولف" واته نه هاتنه جیی به لټنه کان.

چوارم: باوړ و کرده و ی چا که مړ و ځه کان لای خوا نه به نه پت شه وه.

خوا روونی کرده ته وه که ئه وانیش مړ و ځن وه هه مو مړ و ځه کانی تر، خوا فرمان په وای داد په روه ره، که س ناباته پت شه وه له سر حسابی که سیکی تر، نه ئیوه و نه جګه له ئیوه ئیمتیا زی تایه تیتان نیه، وه هیچ خرما یه تیه کتان له ګه ل خوا دا نیه، چونکه

۷۱- سرچاوه ی پت شو، ص ۳۱۵.

سەرجه‌م دروستکاروه‌کان له یه‌ك ئاستدان، خوای گه‌وره له‌و که‌سانه‌ خۆش ده‌بی‌ت که شایسته‌ی لی‌خۆش بوون بن، هه‌روه‌ها سزای ئه‌و که‌سانه‌ش ئه‌دات که شایانی سزا بن، خوا به‌ پیتی کرده‌وه‌کانتان مامه‌له‌تان له‌گه‌ڵدا ئه‌کات، وه‌ك سەرجه‌م مرقه‌ه‌کانی تر، بۆیه‌ واز له‌و لووتبه‌ری و له‌خۆپازیبوونه‌ به‌یتن، وه‌ك خوای گه‌وره ئه‌فه‌رموی:

﴿وَقَالَتِ الْيَهُودُ وَالنَّصَارَىٰ نَحْنُ أَبْنَاءُ اللَّهِ وَأَحِبَّوْهُ قُلْ فَلِمَ يُعَذِّبُكُم بِذُنُوبِكُمْ بَلْ أَنْتُمْ بَشَرٌ مِّمَّنْ خَلَقَ يَغْفِرُ لِمَن يَشَاءُ وَيُعَذِّبُ مَن يَشَاءُ وَلِلَّهِ مُلْكُ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ وَمَا بَيْنَهُمَا وَإِلَيْهِ الْمَصِيرُ ۝﴾ (المائدة).

جووله‌که‌و گاور ده‌یانوت: ئی‌مه پۆله‌ی خواو خۆشه‌ویست و نزیک‌ی ئه‌وین، پێیان بلێ: که‌واته‌ بۆچی له‌سه‌ر گونا‌هو تاوانتان سزاتان ده‌دات (له‌ دنیا‌دا به‌ناشکرا به‌لا‌و ناخۆشیتان بۆ پێش ده‌هێنیت، سزای قیامه‌تیش با له‌ولاوه‌ بوه‌ستیت، ئی‌وه‌ خۆتان ئاوا به‌گه‌وره‌و نازدار دامه‌نیت و خۆتان جیا مه‌که‌نه‌وه) نه‌خێر وانیه‌، چونکه‌ ئی‌وه‌ش به‌شه‌ر و ئاده‌میزادیک‌ن له‌و خه‌لکه‌ی که‌ دروستی کردوه‌، ئه‌وه‌ی خوا بیه‌ویت لێی خۆش ببیت، لێی خۆشه‌بی‌ت، ئه‌وه‌ش که‌ بیه‌ویت سزای بدات سزای ده‌دات (ئه‌لبه‌ته‌ له‌ چوارچێوه‌ی دادپه‌روه‌ریدا) هه‌رچیش له‌ ئاسمانه‌کان و زه‌وی و نێوانیاندا هه‌یه‌ هه‌ر خوا خاوه‌نیانه‌، که‌پانه‌وه‌ و سه‌رئه‌نجامیش بۆ لای ئه‌و زاته‌یه‌.

﴿يَا أَيُّهَا النَّاسُ إِنَّا خَلَقْنَاكُمْ مِنْ ذَكَرٍ وَأُنْثَىٰ وَجَعَلْنَاكُمْ شُعُوبًا وَقَبَائِلَ لِتَعَارَفُوا إِنَّ أَكْرَمَكُمْ عِنْدَ اللَّهِ أَتْقَاكُمْ إِنَّ اللَّهَ عَلِيمٌ خَبِيرٌ ۝﴾ (الحجرات).

ئه‌ی خه‌لکینه‌ بێگومان ئی‌مه هه‌مووتانمان له‌نێرو مێهه‌ک دروستکردوه‌ (که‌باوکه‌ ئاده‌م و دایکه‌ حه‌وايه‌) و کردوومانن به‌چه‌نده‌ها گه‌ل و تیره‌ و هۆزی جوړبه‌جوړ، تا یه‌کتر بناسن و په‌یوه‌ندیتان خۆش بی‌ت به‌یه‌که‌وه ... به‌پاستی به‌پێرتزیتان لای خوا ئه‌و که‌سانه‌تان که‌زۆتر له‌خواترسه‌و فه‌رمانبه‌رداری خوايه‌، بێگومان خوا زانا‌و ئاگایه‌ به‌هه‌مووان.

به کورتی:

• تیپوانینی گاور و جوله که که تاییه تمه ندیان ههیه به سهر دروستکراوه کانی تردا تیپوانینیکی ههلهیه، و هیچ به لگهی له سهر نیه، ئه سل له جیاکاری و نزیکهی له خواوه ته قواو کرده وهی چاکهیه.

• نه گهر گریمانی نه وه مان دانا که گاور و جوله که منال و خوشه ویستی خوان، ئایا باوکیک ههیه سزای مناله کانی بدات و له ناویان بیات له سهر گونا هه کانیان، له گه له نه وه شدا خوشیانی بویت و به سۆز بییت به رانه ریان؟

• نه وهی گاور و جوله که به لگهی پیده هیتنه وه له کتیبه ده ستکاریکراوه کانیاندا به لگه هیتنه وهیه کی ههلهیه و ته ئویلیکی به د و خراپه و له لایه ن بیرمه ند و پیاوه ژیره کانیانه وه نه و راستیه یان ئاشکرا کردووه.

گومانی پازده

جوله که بانگه شهی نه وه نه کهن که ژبانی دواروژ تاییه ته به وان و کهس
هاوبه شییان ناکات^{۷۲} (R)

ناویروکی گومانه که:

جوله که کان بانگه شهی نه وه نه کهن که ژبانی دواروژ تاییه تکراره به نه وان نه که
خه لکی تر، چونکه نه وان دۆستانی خوان، نه شلین: نه وان له سه ررنگه ی راستن و
موحه ممه د... و هاویریکانی له سه ررنگه ی گومرایین. خوای گه وره نه فه رموی: ﴿قُلْ إِنْ
كَانَتْ لَكُمْ أَلْدَارُ الْآخِرَةِ عِنْدَ اللَّهِ خَالِصَةً مِّنْ دُونِ النَّاسِ فَتَمَنَّوْا الْمَوْتَ إِنْ كُنْتُمْ صَادِقِينَ
﴿٩١﴾ (البقرة)، (نه ی محمد! پییان بلی: نه گه رپاست ده کهن و باوه پتان وایه که مالی
نه و دنیا (به هشت) لای خوا تاییه تمه نده به ئیوه نه که خه لکی تر، ده ئاواتی مردن
بخوانن نه گه رپاست ده کهن (تا زوو بچنه ناو به هشت)!!
رینگاکانی پووچه لکردنه وه ی گومانه که:

۱ نه م بانگه شهیه پووچ و به تاله چونکه هیچ به لگه یه کی له سه رنیه .
۲ ئاوات نه خواستیان بۆ مردنکه ده یانگه یه نیتته ژبانی نه و دنیا به لگه یه له سه ر دروژنی
و پووچی بانگه شه که یان.

۳ خۆبه دوورگرتنیان له (موبا به له)^{۷۳} به هوی هۆگرییان به ژبان وه ترسیان له عاقیبه ت
شه پییان به لگه یه له سه ر گومرایی و بوختانچیتتیان.

۷۲- نه و ئایه ته ی که باس له م گومانه نه کات بریتیه له: (الجمعة/۶)، نه و ئایه تانه ش وه لامی نه م گومانه
نه دهنه وه بریتین له: (الجمعة/۶ و ۸، ال عمران/۶۱، مریم/۷۰).
R بۆ وه لامدانه وه ی نه و لافلیدانه ی جوله که کان و گاوره کان گوايه کهس ناچیتته به هه شته وه تا شوین نه وان
نه کهن گومانی حه فده له م به شه دا بخوینه وه.

در نژدی بابته که:

یه که م: پوچی و به تائی بانگه شه که ی جووله که.

نه مه بانگه شه یه که له بانگه شه پوچه کانی جووله که، که چه ندین بانگه شه ی تریان له پیش و له پاشی نه م بانگه شه دا راگه یاندووه، بۆ نمونه: ﴿ وَقَالُوا لَنْ يَدْخُلَ الْجَنَّةَ إِلَّا مَن كَانَ هُودًا أَوْ نَصْرَىٰ ۖ... ﴾ (البقرة)، (جووله که و گاورد کان) ده لئین: هر گیز که س ناچیت به هه شته وه بیجگه له جووله که یان گاورد، هر وه ها نه لئین: ﴿ .. عَنَّا ابْتَغُوا اللَّهَ وَأَجَبْتُمْ ۖ... ﴾ (المائدة)، جووله که و گاورد ده یانوت: نئیمه پۆله ی خواو خوشه ویست و نزیکی نه وین، یان نه یانوت: ﴿ .. لَنْ تَمَسَّ الْكَارِ إِلَّا أَنْكَامًا مَّعْدُودَةً ۖ... ﴾ (البقرة) جووله که کان ده لئین: (چه نده گونا هبار بین) ته نها چه ند پۆزکی که م له دۆزه خدا ده میتینه وه!! هر وه ها نه لئین: ﴿ .. كُونُوا هُودًا أَوْ نَصْرَىٰ تَهْتَدُوا ۖ... ﴾ (البقرة)، ده لئین: وهرن ببته جووله که یان گاورد تا بکه ونه سهر پزگی راست!!

نه وان لیره دا ده لئین گوایه له دوارۆژدا که دیاره مه به ستیان به هه شته تاییه ته به وان و که س هاو به شییان ناکات تئیدا، به بی هیچ خوش و خالیک نازو نئیمه ته کانی به هه شت تاییه ته به خویان، چونکه نه وان دۆستانی خوان جیا له خه لکانی تر، نه م به لگه یه وه ک ده بینن په یوه ندی به بوونی ئیمان و پاداشته وه هه یه له رۆژی دوایدا، نه مه ش هه والیکه به لگه نیه له سهر راستیتی، به لکو حال و واقعی جووله که و نه و بانگه شان به درۆ نه خه نه وه ..

۷۲- موباهه له: کۆبوونه وه ی خه لکه کاتیک راجیاواری په ره نه سه نیت له ناویاندا له سهر بابته تیکی دیاریکراو، جا نه لئین: نه فرته له وه مان بیت درۆژنه و سته مکاری ناومانه.

دووم: به لگه‌ی دروژنی جوله که کان.

خوای گه وره وه لامیان نه داته وه و نه فهرموی: ﴿قُلْ إِنْ كَانَتْ لَكُمْ أَلَذَارُ الْآخِرَةِ عِنْدَ اللَّهِ خَالِصَةً مِنْ دُونِ النَّاسِ فَتَمَنَّوْا الْمَوْتَ إِنْ كُنْتُمْ صَادِقِينَ﴾ (البقرة)، نه‌ی محمد ﷺ پیتیان) بلّی: نه‌گه‌ر راست ده‌که‌ن و باوه‌رتان وایه که مالی نه‌و دنیا (به‌ه‌شت) لای خوا تاییه‌تمه‌نده به ئیوه نه‌ک خه‌لکی تر، ده‌ئاواتی مردن بخوانن نه‌گه‌ر راست ده‌که‌ن (تا زوو بچنه ناو به‌ه‌شت)!

یانی نه‌گه‌ر بانگه‌شه‌که‌تان دروسته و راست نه‌که‌ن له‌وه‌دا که نه‌لّین روژنی دواپی تاییه‌ته به ئیمه جیا له‌خه‌لکانی تر، چونکه دوست و نه‌ولیاپی خواپن، نه‌وه‌ی له‌سه‌ر ریبازی خوتان نه‌بیّت ناچیتّه به‌ه‌شت! ئیوه‌گه‌لی هه‌لبژیراوی خوان، ئاگریش ناتان سووتینیت بۆ چه‌ند روژنیکی ژمیردراو نه‌بیّت که زیاتر نیه له‌و روژانه‌ی که گویره‌که‌تان تیدا په‌رستوه، ده‌ی که وایه ئاوات بۆ مردن بخوانن که ده‌تانگه‌یه‌نیتّه نه‌و نیعمه‌ته نه‌پراوه که له‌ودا رکابه‌ر و هاوبه‌ش و بیزارکه‌رتان له‌گه‌ل نیه! نه‌گه‌ر ئاوات بۆ مردن نه‌خوانن که‌واته ئیوه دلّیا نین و درو ده‌که‌ن، چونکه ناچیتّه عه‌قله‌وه مروّفه‌زی له‌به‌خته‌وه‌ری بیّت و ناره‌حه‌تی و به‌دبه‌ختی بۆ خو‌ی هه‌لبژیرت! لی‌ره‌دا به‌لگه‌یه‌کی گه‌وره به‌ده‌ست موسلمانانه‌که‌نه‌وه هه‌یه له‌سه‌ر جوله‌که بۆ پووجه‌لکردنه‌وه‌ی قسه‌کانیان.

لێکدانه‌وه‌یه‌کی ئهم مشتومره‌ نه‌وه‌یه هه‌رکس باوه‌پی وایه نه‌ه‌لی به‌ه‌شته نه‌وه مردن خو‌شتره له لای له‌مانه‌وه له ژیاپی دنیا و خو‌شیه‌کانی به‌به‌راورد به روژنی دواپی، مردنی پی خو‌شتر بی له ئازار و ناره‌حه‌تیه‌کانی دنیا، ده‌ی نه‌گه‌ر راست نه‌که‌ن ئاوات به مردن بخوانن، ئهم ئایه‌ته‌ش بانگه‌یشته‌کردنه بۆ داوایه‌کی په‌وا و دادپه‌روه‌رانه، بۆ جیاکردنه‌وه‌ی نه‌وان و ئیمانداران له و خیلاف و پا جیاپیه، نه‌گه‌ر راست بکه‌ن له‌وه‌دا که نه‌یلّین و به‌راستیا نه‌که له خواوه‌ نزیکن نه‌وه مردن زیاپی نیه بۆیان، به‌لام له راستیدا

درۆده که ن و هیچ که سیک له وان ئاواتی مردن ناخواییت له ترسی سزای خوا و له ترسی عاقیبهت شه پریان، چونکه خویان ئه زانن چ کرده وهیه کی بهد و خراپیان ئه نجام داوه، خۆ ئه گهر داوای مردن بکه ن ئه وه له دنیا و له دواڕۆژیشدا تیا ئه چن، بۆیه خوای گه وره ئه فه رموی: ﴿وَلَنْ يَسْمَنُوهُ أَبَدًا بِمَا قَدَّمَتْ أَيْدِيهِمْ وَاللَّهُ عَلِيمٌ بِالظَّالِمِينَ﴾ (البقرة)، (به لام ئه وانه) هه رگیز به هۆی په فتاری نادروست و دهست پێشخه ری ناپه سه ندیا نه وه ئاواتی مه رگ ناخوان، خوایش چا ک ئاگا داره له حا لی سته مکاران.

ده ی به خۆ دوور گرتنیان له مه پوچی بانگه شه که یان ده ر ئه خه ن.^{۷۴}

سینهم: سوور بوونیان له سه ر ژبان و خۆ به دوور گرتنیان له (مويا هه له).

یه کێکی تر له وه لامه کانی قورئان له سه ر ئه م بانگه شه یان ئه وه یه بانگیان ئه کات بۆ دوعا له خۆ کۆدن و پێ و تن: ئه گهر وابیره که نه وه که ئێوه ئه ولیای خوان و جیاوازن له خه لکانی تر، وه ئێوه منال و خۆ شه ویستی ئه ون و ته نیا ئێوه ئه هلی به هه شتن و به رانه ره کانتان ئه هلی ئاگن، وه رن دوعا بکه ن له سه ر ئه وانه ی که درۆ ده که ن له خۆ تان و له جگه له خۆ تان، ئه وه ش بزائن دوعا کړدن ریشه ی درۆ دن ده رده هینیت، به لام که دوا که وتن و وه لامیان نه بوو درۆ که یان ئاشکرا بوو، وه ک ئه وه ی پێغه مبه ر ﷺ شاندی نه جرائی بانگ کړد بۆ دوعا کړدن له پاش ئه وه ی له رووبه پووبوونه وه یه کدا ئیقامه حوجه ی له سه رن کړدن، به لام ئه وان (شانه ده که ی نه جران) نکولیان کړدوو دوا که یان ره تکرده وه، بۆیه خوای گه وره ئه فه رموی: ﴿فَمَنْ حَاجَّكَ فِيهِ مِنْ بَعْدِ مَا جَاءَكَ مِنَ الْعِلْمِ فَقُلْ تَعَالَوْا نَدْعُ أَبْنَاءَنَا وَأَبْنَاءَكُمْ وَنِسَاءَنَا وَنِسَاءَكُمْ وَأَنفُسَكُمْ ثُمَّ نَبْتَهِلْ فَنَجْعَلْ لَعْنَتَ اللَّهِ عَلَى

الْكَاذِبِينَ﴾ (ال عمران)، دوا ی ئه وه ی که هه موو ئه و راستیا نه ت پێگه یشت

۷۴- الجامع لاحکام القرآن، القرطبي، سه رچا وه ی پێشتر، ج ۲، ص ۳۲ و ۳۳، به ده ستکاری به وه. فی ظلال القرآن، سید

قطب، سه رچا وه ی پێشتر، ج ۱، ص ۸۳ و ۸۴.

دەربارەى عيسا)، جا ئەگەر كەسانىڭ ھەر موجدەلەيان كىردو لەسەرى پۇششتن و شىتى ناپەوايان دەربارەى عيسا وت، تۆيش پىيان بلى: وەرن با كوپانى ئىمە و كوپانى ئىو، ئافرەتانى ئىمە و ئافرەتانى ئىو، خۇمان و خۇشتان بانگ بكەين و ئامادەبين (لە شۆينىكى تايىبەتدا)، پاشان لە خوا بپارپىتەو و ئىنجا داوا بكەين نەفرىن و لەعنەتى خوا داببارپىتە سەر درۆزەكان .

كە ئەمەيان بىنى بە يەكتريان وت: وەلا ئەگەر لە بەرانبەر ئەو پىتەمبەرەدا دوعاتان بکردايە كەستان لى بەجى نەئەما چاوى بىروكاندايە ! ئەمە ھەر وەك ئەو فرمودەى خوايە كە بە پىتەمبەرەكەى ئەلى ﷺ: ﴿ قُلْ مَنْ كَانَ فِي الصَّلَاةِ فَلْيَمْدَدْ لَهُ الرَّحْمَنُ مَدًّا حَقًّا إِذَا رَأَوْا مَا يُوعَدُونَ إِمَّا الْعَذَابَ وَإِمَّا السَّاعَةَ فَسَيَعْلَمُونَ مَنْ هُوَ شَرٌّ مَّكَانًا وَأَضْعَفُ جُنْدًا ﴾ (مريم). ئەى پىتەمبەر تۆ بلى: ئەوەى لە گومپايى دايە باھەرخواى مېھرەبان تەمەنى درىژو مال و سامان و دىناى پى ببەخشىت (بەجى دەجىت، بۆ كويى دەبات، ئەوپەرى ئەوەيە) ھەتا كاتىك ئەو ھەرەشانە دەبىنن كە لىيان دەكرىت، يان سزاو ئازارى دىنايە، يان بەرپابوونى قيامەتە، جا خوانەناسان لەنايندەدا دەزانن كى جىگە و پىگەى ناخۆشە و كى لەشكرو سەربازانى لاوازە.

يانى: ھەر كەس لە ئىمە و لە ئىو لەسەر گومپايە ئەوە خودا زياتر گومپايى بكات و بە ھىلاكىدا بەرى. دوعاكردن و موباهەلە بۆ مردن بەو شىوازە بوو، چونكە زيان لای ئەو كەسانە خۆشەويستە لەبەر ئەوەى ئەزانن داھاتوويان دواى مردن چۆنە چەند خراپە، خواى گەورە بۆيە ئەفرموى: ﴿ وَلَنَجْذِثَهُمْ أَخْرَصَ النَّاسِ عَلَى حَيَوتِهِمْ ۖ ﴾ (البقرة).^{۷۵} سویند بىت ئەو جوولەكانە دەبىنىت كە لە ھەموو خەلك بە پەرۆشتن لەسەر دىناو زىيانى دىنا بەھەر جۆرىك بىت..

۷۵- التحرير و التنوير، الطاهر بن عاشور، سەرچاوەى پىشتەر، ج ۲، ص ۲۶۴ و ۲۶۵، بە دەستكارىيەو. الجامع لاحكام القرآن، القرطبي، سەرچاوەى پىشتەر، ج ۴، ص ۱۰۴، بە دەستكارىيەو.

به كورتى:

• قورئان فەرمانى به جوله كه كرد كه ئاواتى مردن بخوازن ئەگەر راست ئەكەن له بانگەشە كه ياندا.

• نەبوونی بەلگە لەسەر بانگەشە كه يان خۆى له خۆيدا بەلگە يە لەسەر درۆکردنيان.

• قورئان جوله كه بانگىشت ئەكات بۆ موباهەلە و دوعا لە يەكترى كردن و

رووبە رووبوونە وه كه خوا ره گى درۆزن ريشە كێش بكات.

• خۆبە دوورگرتنى جوله كه له دوعا كردن هۆكارى پەيوەستبوونيانە به ژيانى

دونیاوه، هەروەها ترسيان له عاقیبهت شەپيان بەلگە يە كى به هیزه لەسەر درۆکردنيان..

گومانی شازده

گاور و جوله که بانگه‌شهی نه‌وه نه‌که‌ن که ناگریان لیناکه‌وئ چهند رۆژیکي ژمیرراو نه‌بی* ۷۶

ناوه‌پۆکی گومانه‌که:

گاواره‌کان و جوله‌که‌کان به‌درو و به‌بوختان بانگه‌شهی نه‌وه نه‌که‌ن که گوايه ناگر لینان ناکه‌وئ چهند رۆژیکي ژمیردراو نه‌بی، پاشان رزگاریان نه‌بیت، وتوویانه: نه‌م دونیایه‌ حه‌وت هه‌زار ساله، له‌به‌رانبه‌ر هه‌ر هه‌زار سالیکدا یه‌ک رۆژ به‌ناگر سزا نه‌دریین، که ده‌کاته‌ حه‌وت رۆژی ژمیردراو، خوا له‌باره‌یانه‌وه نه‌فه‌رموی:

﴿وَقَالُوا لَنْ نَمَسَّ النَّكَارَ إِلَّا أَنْيَامًا مَّعْدُودَةً قُلْ أَلَمْ أَخَذْكُمْ عِنْدَ اللَّهِ عَهْدًا فَلَنْ يَخْلَفَ اللَّهُ عَهْدَكُمْ أَمْ تَقُولُونَ عَلَى اللَّهِ مَا لَا تَعْلَمُونَ﴾ (البقرة).

جوله‌که‌کان ده‌لێن: (چه‌نده گونا‌ه‌باریین) ته‌نها چه‌ند پۆژیکي که‌م له‌ دۆزه‌خدا ده‌میتینه‌وه!! پێیان بلێ: باشه، ئێوه په‌یمانتان له‌ خوا وه‌رگرتوه، تا هه‌رگیز خوای گه‌وره په‌یمان شکێنی نه‌کات؟! یان هه‌ر ده‌تانه‌وئ شتیک بلێن به‌ده‌م خواوه که هه‌چ بناغه‌یه‌کی نه‌وه‌ر نازانن (چی ده‌لێن)!!

رێگا‌کانی پووجه‌نکردنه‌وه‌ی گومانه‌که:

۱. خوای گه‌وره هه‌چ په‌یمانیکي نه‌داوه به‌گا‌ور و جوله‌که سه‌باره‌ت به‌و بانگه‌شه‌یان.
۲. نه‌م بانگه‌شه‌یه نه‌ زانیاری له‌سه‌ر هه‌یه و نه‌ به‌لگه‌ بۆیه‌ پووجه‌.
۳. پاداشت له‌ ره‌گه‌زی کرده‌وه‌یه به‌بی‌تایبتمه‌ندی و جیا‌کاری: بۆیه‌ جه‌مه‌ننه‌م بۆ هه‌تا‌هه‌تا‌هی موشریکه‌کانه و به‌هه‌شتیش بۆ هه‌تا‌هه‌تا‌ بۆ ئیماندارانه.

۷۶- نه‌و دوو‌نایه‌ته‌ی که‌ یاس له‌م گومانه نه‌که‌ن بریتین له‌: (البقرة/ ۸۰، ال عمران/ ۳۴)، نه‌و نایه‌تانه‌ش وه‌لامی نه‌م گومانه نه‌ده‌نه‌وه بریتین له‌: (البقرة/ ۸۰ و ۸۳، ال عمران/ ۳۴ و ۳۵).

۴. لووتبه رزی و له خۆباییبوونی گاور و جوله که له دینه که یاندا وایلێکردوون ئه و جۆره بانگه شانه بکه ن.

درژدی بابته که:

یه کهم: بوختانی گاور و جوله که به دهم خواوه به بی هیچ زانیارییه که.

ئه مه جۆریکه له جۆره کانی لووتبه رزی قسه ههلبهستن به دهم خواوه به بی هیچ جۆره زانیاریه ک، ئه وان بانگه شه ی ئه وه ئه که ن که چه ند رۆژێکی ژمیروا نه بیته ئاگریان لی ئاکه وی، ئه و رۆژانه ش به ئه ندازه ی ئه و رۆژانه یه که گوێره که یان تیدا په رستوه، هه ندیک ئه لێن هه وت رۆژ و هه ندیک تر ئه لێن: چل رۆژ، پاشان له ئاگر دینه ده ره وه، ئه م هه وئه یان به پیغه مبه ری خودا ﷺ که یاندا کاتی که خه یه ریان رزگار کرد، پیغه مبه ر ﷺ له و مه ره ی خوارد که که ژه هریان پیوه کردبوو، پیغه مبه ری خوا ﷺ کوێکردنه وه و په رسیاری لی کردن: کی ئه هلی ئاگره؟ وتیان: که می که تیدا ئه مینه وه و پاشان ئیوه ئه خه نه جیگه مان، پیغه مبه ر ﷺ فه رمووی: (هه ر به پینن تیدا، وه لا هه رگیز ئیمه ناخه نه جیگه ی ئیوه).^{۷۷}

وشه ی (المس) له ئایه ته که دا یانی به رکه و تنیکی هێواش، یاخود نزیکبوونه وه ی شتی که له شتیکی تر، به لام که سیان هه ست به ئه ویتریان نه که ن، جگه له هه ستیکی که م نه بیته، که شایانی باسکردن نه، ماوه که شی چه ند چرکه یه که، ئیتر چۆن ئه بیته چه ند رۆژیک؟ ئه ی چۆن ئه و شیوازه ی باسی ئه که ن ئه بیته سزا بۆ تاوانیک که ئه نجامدرا بیته.

جوله که کان باوه رپیان وایه ته مه نی دنیا هه وت هه زار سا له و جوله که ش هه وت رۆژ له ئاگر دا ئه مینه وه، بۆ هه ر هه زار سال رۆژیک، ئه م هه وئه ش نابێ بووتریت کاتی که نه بیته

۷۷- أخرجه البخاري في صحيحه، كتاب الجزية و الموائعة، باب اذا غدر المشركون بالمسلمين هل يعفى عنهم (۲۹۹۸).

که خوای خاوه‌نی روژی دواپی په‌یمان و به‌لئینی دابیت، نه‌گینا نه‌وه شینتی و شه‌ره‌نگیزی نواندنه به‌رانبه‌ر به خوای په‌روه‌ردگار، قسه‌یه‌کی بی‌بنه‌مایه، به‌مه‌ش خوای گه‌وه‌ر وه‌لامی داونه‌ته‌وه و فره‌مانی به پیغه‌مبه‌ره‌که‌ی کردووه له‌گه‌لیان بدوی و بلی:

﴿قُلْ أَخَذْتُ عِنْدَ اللَّهِ عَهْدًا فَلَنْ يُخْلِفَ اللَّهُ عَهْدَهُ ۖ أَمْ تَقُولُونَ عَلَى اللَّهِ مَا لَا تَعْلَمُونَ﴾ (٨٠)

(البقرة)، جووله‌که‌کان ده‌لئین: (چهنده گونا‌ه‌باریین) ته‌نها چهنده پوژیکی که‌م له دوزه‌خدا ده‌می‌نینه‌وه!! بی‌یان بلی: باشه، ئیوه په‌یمان‌تان له خوا وه‌رگرتووه، تا ه‌رگیز خوای گه‌وره په‌یمان شکینتی نه‌کات؟! یان هر ده‌تانه‌ویت شتیک بلئین به‌ده‌م خواوه که هیچ بناغه‌یه‌کی نیه و هر نازانن (چی ده‌لئین)!!

به‌واتای نه‌وه‌یه: نه‌گر خوا نه‌وه به‌لئینی له و جوړه‌ی پیدابن نه‌وه مافی خو‌تانه، چونکه خوا به‌لئینی خوی نه‌باته‌سه‌ر و لپی پاشگه‌ز نابیته‌وه، نه‌م پرسیاره بۆ ره‌تکرده‌وه‌یه، واته: هیچ په‌یمانیکتان پی نه‌دراوه له لایه‌ن خواوه.^{۷۸}

دووم: بانگه‌شه‌که‌یان نه‌به‌لگه و نه‌بوره‌انی عه‌قلی نیه.

نه‌م بانگه‌شه‌یه هیچ به‌لگه و سه‌لمینه‌ریکی نیه، بۆیه خوا به‌درویان نه‌خاته‌وه و نه‌فرموی: ﴿أَمْ تَقُولُونَ عَلَى اللَّهِ مَا لَا تَعْلَمُونَ﴾ (البقرة)، یان هر ده‌تانه‌ویت شتیک بلئین به‌ده‌م خواوه که هیچ بناغه‌یه‌کی نیه و هر نازانن (چی ده‌لئین)! نه‌مه یانی: ئیوه شتیک نه‌لئین که له باره‌ی خواوه که هیچ زانیاریه‌کتان نیه له‌سه‌ری، زانیاری له و جوړه‌ش هر نه‌بی له ریگه‌ی نیگاوه پیغه‌مبه‌ره‌که‌ی بیگه‌یه‌نیت، قسه‌کردن له‌سه‌ر خوا به‌بی زانیاری چاوقاییمی و نامارّه‌دانه بۆ بی‌باوه‌پی، واته نابی له‌م دوو حاله‌ته به‌ده‌ر بیت، له‌گه‌ل نه‌وه‌ی هیچ راسپی‌ردراویک له نیوانیاندا بوونی نیه: جا یان نه‌وه‌تا به‌لئینیکیان له خواوه وه‌رگرتووه، یاخود بی‌زانیاری قسه‌ده‌که‌ن، بۆیه نه‌گر خوا هیچ به‌لئینیکی

۷۸- فی ظلال القرآن، سید قطب، سه‌رچاوه‌ی پیشتر، ج ۱، ص ۸۶ و ۸۷.

پی نه دابن، تنهئا نه وه نه مینننه وه که به بی زانیاری قسه له سهر خوا ده کهن، به مهش پوچه لئ و بی بناغی بانه شه که یان روون نه بیته وه که درویه. شاعیریش نه لئ:

والدعوى ما لم تقيموا عليها

بينات ابناؤها ادعياء^{٧٩}

سینه م: پاداشت نه ره گه زی کرده وویه.

پاش نه وهی خوی گه وره بانه شه که ی گاور و جوله که کانی پوچ کرده وه، هه وائی پیدان که سزای نه وانه ده دات که هاو به شیان بۆ بریار داوه و باوه پریان به پیغه مبه ره کانی نه و نه هیناوه، هه وائی نه داتی نه وانه بۆ هه تا هه تابه له ئاگری دۆزه خدا نه میننه وه، چونکه به هه شت نه هلی ئیمان به خوا و به پیغه مبه رانی تیدا نیشته جی نه بیته، وه که نه فه رموی: ﴿بِكُلِّ مَنْ كَسَبَ سَيِّئَةً وَأَحْطَتْ بِهَا، خَطِيئَتُهُ فَأُولَٰئِكَ أَصْحَابُ النَّارِ هُمْ فِيهَا خَالِدُونَ﴾ (٨٢) وَالَّذِينَ آمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ أُولَٰئِكَ أَصْحَابُ الْجَنَّةِ هُمْ فِيهَا خَالِدُونَ (البقرة)، نه خیر وانییه، نه و که سه ی گوناوه تاوان نه نجام بدات و تاوانه کانی هه موولایه کی دابگریت (ناشکراو نادیار) نه و جوړه که سانه نیشته جی ئاگری دۆزه خن و بۆ هه میشه یی تیایدا ده میننه وه (له هه نه ته وه و هۆزو تیره و تابه فه یه ک بن). نه و که سانه ش باوه پریان هیناوه و کرده وه چاکه کان نه نجام ده دن، هه نه وانه نیشته جی به هه شتن و تیایدا ژیا نی هه تا هه تایی ده به نه سهر (له هه چین و تویرۆ په گه زیک بن).

به م وه لاهه یه کلا که ره وه و قسه بپه بانه شه که یان هه لئه وه شیته وه و به لکه که شیان پوچه ل نه بیته وه، نه مه وینایه کی گشتییه له تیروانییه گشتگیره کانی ئیسلام که

٧٩- هه بانه شه یه ک نه گه ره لکه ی بۆ نه مینرایه وه نه وه خه یالپالوی و لافلیدانه

هەلقولای بۆچوونە گشتیەکیە لەسەر بوونەوەر و ژیان و مەرد: کە پاداشت لە پەگەزی
کرده وەیه و بەپیتی کردەوێ پاداشت وەرده گیری.^{۸۰}

چوارەم: نووتبەرزێ جوولەکە.

خوای گەورە روونیکردووەتەوێ کە سەرچاوەی ئەم قسە هەلبەستراوانە بابەتی بەلگە
و زانیاری نیە، بەلکو سەرچاوەکە لەخۆباییبوونیانە لە دینەکەیاندا، چونکە بپاریکی لەو
جۆرە لە رێگەی راویبۆچوونەوێ نازانریت، لەبەر ئەوەی ئەوێ کارێکی غەیبیە، تەنیا لە
رێگەی نیگای ئاسمانیەوێ ئەزانریت، نیگاش پشنگیری ئەو بابەتە ناکات، خوای گەورە
ئەفەرموی: ﴿...وَعَزَّمُ فِي دِينِهِمْ مَا كَانُوا يَفْتَرُونَ﴾ (ال عمران)، ئەوەی لە
ئاینەکانیاندا بۆ خۆیان هەلبەستبوو، سەری لێ شێواندن و تەفرەیی دان.

ئەمەش ئاماژەیە بۆ لادان لەخۆباییبوون و سەرپێچیکردنیان لە قسە
هەلبەستراوەکانیاندا، وەک قورئان ئەفەرموی: ﴿...عَنْ أَبْنَاءِ اللَّهِ وَأَجَتْؤُهُ...﴾ (المائدة)، ئێمە منالی خوا و خوشەوێستانی ئەوین! چەندین قسەیی تری لەو بابەتە...^{۸۱}

بەگورتی:

● (المس) واتە بەرکەوتنیکی هیواش، یاخود نزیکبوونەوێ شتێک لە شتێکی تر
کەسیان هەست بە ئەوێ تر نەکات هەستێکی کەم نەبێت، کە شایانی باس نەبێت،
ماوەکەشی چەند چرکەیک تێناپەرێت، ئیتر چۆن دەبێتە چەند رۆژێکی ژمێردراو؟! ئەو
ئەم شیوازە چۆن ئەبێتە سزا بۆ تاوانێک کە ئەنجام درا بێت؟

۸۰- فی ظلال القرآن، سید قطب، سەرچاوەی پیشتر، ج ۱، ص ۸۱. التحریر و التنویر، الطاهر بن عاشور،

سەرچاوەی پیشتر، مج ۱، ص ۵۸۰ و ۵۸۱، بە دەستکارییەوێ

۸۱- الجامع لاحکام القرآن، القرطبي، سەرچاوەی پیشتر، ج ۴، ص ۵۱، بە دەستکارییەوێ

- بۆچۈنى جۈلەكە بۆ ئۇ سزا كەمە سەرچاۋەكەى دوو شتە: يەكەمیان شەیتانە، كە ئەم بۆچۈنەى بۆ رازاندوونەتەو، دووہمیان: لووتبەرزى خۆیانە.
- ھەوالدانى خۋاى گەورە لەسەر زارى پىتغەمبەرەكەى ﷺ كە موشرىك و بىئ باۋەپەكان ھەتاھەتايە لە ئاگردا ئەمىننەو جۈلەكەش ئەگرىتەو، چونكە جۈلەكە تەنیا سەرپىچىكارنەن، بەلكو موشرىك و بىئ باۋەپىشن.

گومانی جه قده

بانگه شهی نه وهی هه رکهس له سه ر یچکهی گاور و جوله که نه بیت ناچیتنه

به هه شت $(R)^{A*}$

ناوهرۆکی گومانه که:

هر دوو تاقمی گاور و جوله که ده لئین گوايه هر کهس له سه ر یچکهی نه وان نه بیت

ناچیتنه به هه شت، نه مهش بۆچوونیا نه تا رۆژی دوايي، خوا نه فه رمویت:

﴿وَقَالُوا لَنْ يَدْخُلَ الْجَنَّةَ إِلَّا مَنْ كَانَ هُودًا أَوْ نَصْرِيًّا تِلْكَ أَمَانِيُّهُمْ قُلْ هَاتُوا بُرْهَانَكُمْ إِنْ كُنْتُمْ صَادِقِينَ﴾ (البقرة).

(جوله که و گاوره کان) ده لئین: هه رگیز کهس ناچیتنه به هه شته وه بیچکه له جوله که

یان گاور، جا نه وه ئاوات و خه یالی خۆیا نه (تۆش نهی محمد ﷺ، یان نهی ئیماندار)

پێیان بلێ: نه گه ر پاستگۆن، به لگه تان له سه ر نه م قسه یه به یئنه مه یدان وه (نه گه ر ئیوه

به هه شتی بن، نه وا موسولمانانیش به هه شتیه چونکه باوه ریان به موسا و عیسا هه یه).

رینگاکانی پووچه ئکردنه وهی گومانه که:

ئه م بانگه شه ته نیا ئاوات خواستنی که که پێی ناگه ن، چونکه پتویسته به لگه یه ک

به یئین و نه وهی پێی سه لمیئن، چونکه بانگه شه ی بێ به لگه وه رناگیریت.

٢ به هه شت کراوه یه بۆ هه رکه سێک کاری بۆ بکات، دهستی به سه ردا نه گیراوه له لایه ن

تاقمیکه وه جیا له خه لکانی تر، نه وهشی داوه ری نه کات له نیوان خه لکدا بریتیه له خوای

په ره ردا گار و نه ویشجل جلاله نه زانی کێ خاوه ن هه قه .

٨٢- نه و ئایه ته ی که باس له م گومانه نه کات بریتیه له: (البقرة/١١١)، نه و ئایه تانهش وه لامی نه م گومانه ده نه وه بریتین له: (البقرة/١١٣، ١١١).

R له "وه لامی قورئان بۆ نه و بانگه شانه ی جوله که گوايه به هه شت هه ر ه ی نه وانه نه ک خه لکی تر" گومانی بازده بخویننه وه له م به رگه دا.

درێژەى بابەتەكە:

جوله كه و گاڤر فریویان خواردوو به وهى له تاویدان، ده‌لێن گوايه هه‌ركه‌س له‌سه‌ر رێچكه‌ى نه‌وان نه‌بێت ناچێته به‌هه‌شته‌وه، ئه‌مه بېروباوه‌پرانه تا ئه‌مڕۆشى له‌گه‌ڵدا بێت، قورئان لێيانه‌وه ده‌گێرێته‌وه كه وتووێانه: ﴿...عَنْ أَبْنَاءِ اللَّهِ وَأَجَبُوهُمْ...﴾ (المائدة)، جوله‌كه‌و گاڤر ده‌یانوت: ئێمه پۆله‌ى خواو خۆشه‌ویست و نزیکى ئه‌وین. بېگومان خواى گه‌وره‌ش به‌درۆى خستوونه‌ته‌وه و هه‌والی ئه‌وه‌ى پێداون كه له‌سه‌ر تاوانه‌كانیان له‌ دواڕۆژدا سزایان ئه‌دات، ئه‌گه‌ر به‌و شیوه‌یه بێت كه ئه‌وان ئه‌یلێن كاره‌كه به‌و جوژه‌ى لێنه‌هات، هاوشیوه‌ى ئه‌وه‌ش ئه‌و بانگه‌شه‌یانه كه ده‌لێن: ئاگر لێمان ناكه‌وێ چه‌ند رۆژێكى ژمێراو نه‌بێت، پاش ئه‌وه ئه‌گوازێنه‌وه بۆ به‌هه‌شت! خواى گه‌وره‌ش وه‌لامیان نه‌داته‌وه و نه‌فرموى: ﴿وَقَالُوا لَنْ تَمَسَّنَا النَّارُ إِلَّا أَيَّامًا مَّعْدُودَةً قُلْ أَتَّخَذْتُمْ عِنْدَ اللَّهِ عَهْدًا فَلَنْ يُخْلِفَ اللَّهُ عَهْدَهُ أَمْ تَقُولُونَ عَلَى اللَّهِ مَا لَا تَعْلَمُونَ﴾ (البقرة)، جوله‌كه‌كان ده‌لێن: (چه‌نده گوناها‌ریین) ته‌نها چه‌ند رۆژێكى كه‌م له‌ دۆزه‌خدا ده‌مێنینه‌وه!! پێیان بڵێ: باشه، ئێوه په‌یمانتان له‌ خوا وه‌رگرتوو، تا هه‌رگیز خواى گه‌وره په‌یمان شكێنى نه‌كات؟! یان هه‌ر ده‌تانه‌وێت شتێك بڵێن به‌ده‌م خواوه كه هه‌یج بناغه‌یه‌كى نیه‌و هه‌ر نازانن (چى ده‌لێن!!).

یه‌كه‌م: خواستیكى بى به‌لگه‌.

خواى گه‌وره وه‌لامى ئه‌و قسه هه‌لبه‌ستانه‌ى دایه‌وه كه ئه‌وه ته‌نیا خواستیكه و بێى ناگه‌ن ﴿... تِلْكَ آيَاتُهُمْ...﴾ (البقرة)، ئه‌مه بانگه‌شه‌یه‌كى بێى بنه‌ما و بێى به‌لگه‌یه، لێره‌وه قورئانى پێرۆز بېیار له‌سه‌ر یاسایه‌كى گه‌رنگ ئه‌دات كه له‌ هه‌یج په‌راوێكى ئاسمانى تردا بوونى نیه، ئه‌ویش ئه‌وه‌یه كه قسه له‌كه‌س وه‌رناگیرێت به‌ بێى بوونى

به لگه، بریار له سهر بانگه شه ی هیچ که سټک نادریت به بی بوونی به لگه یه ک که پشتراستی بکاته وه:

والدعاوی ما لم تقیموا علیها
بینات ابنائوها ادعیاء^{۸۲}

رۆشنکردنه وه ی ئه وه ش ئه مه یه که ئوممه ته پێشوووه کان که په پاری ئاسمانیان بۆ هاتوووه و ئه وانیان دوواندوووه ئاماده ییان تیدا نه بووه که هزر و هۆشیان بخه نه کار و له رێگه ی به لگه و سه له مانده وه کاروباره کانیاان بیه نه پێتوه، بۆیه ههر ئه وه نده یان لیداواکراوه که چا و له پێغه مبه ره کانیاان بکه نه هه رچیاان پێوتن با به لگه کانیشی نه زانن، ئه وان ئه رکی سه رشانیاان بووه که ئه وه ی پێیاان وتراوه جی به جی بکه نه، ئیتر به لگه کانیاان زانیبیت یا نه یا نزانیبیت، به لام قورئان به شیوه یه کی تر خه لک ئه دوینی و ئه فـه رموی: ﴿قُلْ هَذِهِ سَبِيلِي أَدْعُو إِلَى اللَّهِ عَلَى بَصِيرَةٍ أَنَا وَمَنِ اتَّبَعَنِي وَسُبْحَانَ اللَّهِ وَمَا أَنَا مِنَ الْمُشْرِكِينَ﴾ (یوسف)، (ئه ی پێغه مبه ر تو) بلی: ئا ئه مه رێگه و پێنازمه: من و شوینکه وتوانم بانگ ده که ی بۆ لای خوی په روه ردگار له سهر بنچینه و بناغه یه کی روون و ئاشکرا، پاکی و بێگه ریش بۆ زاتی په روه ردگاره، من هیچ کاتی که له موشریک و هاوه لگه ران نیم.

وشه ی "البصیره" به به لگه ی روون مانا کراوه، ئه مه رتمی قورئانه کاتی که باس له تاک و ته نیایی و ده سه لات و زانایی و دانایی خوا ئه کات به لگه ی عه قلی و به لگه ی گه ردوونی و به لگه ی تیوری و پراکتیکی ئه مه یتته وه.

قورئان شوینکه وتوانی فیژنه کات که داوی به لگه بکه نه له و خه لکانه ی که قسه هه لده به ستن، چونکه قورئان ئه وانی خستوووه ته سه ر به رنامه یه کی به لگه دار، ئه و

۸۲- ههر بانگه شه یه ک ئه گه ر به لگه ی بۆ نه میتراپه وه ئه وه خه یالپلای و لافلیدانه ی خاوه نه کانیه تی.

که سه شی خۆی به قینی پێیه مافی خۆیه تی که داوای به لگهش له به رانبه ره که ی بکات، له سه ره ئه م شیوازه پێشینیانی ئه م ئوممه ته هه نگاویان ناوه، به به لگه قسه یان کردووه، رێگریان کردووه له هه ر شتێک که بێ به لگه بووه.

دووم: به هه شت کراوه یه بۆ هه ر که سێک که کاری بۆ بکات.

دووباره خوای گه وره وه لامیان نه داته وه و نه فه رموی: ﴿بَلَىٰ مَنْ أَسْلَمَ وَجْهَهُ لِلَّهِ وَهُوَ مُحْسِنٌ فَلَهُ أَجْرُهُ عِنْدَ رَبِّهِ وَلَا خَوْفٌ عَلَيْهِمْ وَلَا هُمْ يَحْزَنُونَ﴾ (البقرة)، نه خێر وانیه، هه ر که س به پراستی خۆی بداته ده ست خواو له هه مان کاتدا چاکه کارو موسوڵمان بێت، ئه وه پاداشتی خۆی لای په روه ردگاری ده ست ده که وێت و نه ترسیان ده بێت و نه غه م و په ژاره دایان ده گرێت.

ئه مه ش یانی: ئه وانه شی که گا ور و جووله که نین ده چنه به هه شته وه، چونکه ره حمه تی خوا تایبه ت نیه به گه لێکه وه جیاواز له گه لانی تر، به لکو ده به خشریته هه ر که س که داوای بکات و کاری بۆ بکات، به وه ی ته نیا رووبکاته خواو په رسته شه کان ته نیا بۆ ئه و بێت، ئه وه پاداشتی ته واوی خۆی وه رنه گرێت و رووبه پووی ترس و نا په حه تی نابێته وه.

به مه ش قورئان بنه مایه ک دائه مه ورێتی و هه ک به شێک له بینشی ئیسلامی ئه ویش ئه وه یه که پاداشت به پێی کرده وه ئه درێته وه، دوور له لاگیر ی بۆ ئوممه تێک یان تا قمێک یان تاکێکی تایبه ت، ئه وه ی پێوه ره موسوڵمانی و و چاک ره فتار کردنه نه ک ناو و ناو نیشان: ﴿بَلَىٰ مَنْ أَسْلَمَ وَجْهَهُ لِلَّهِ وَهُوَ مُحْسِنٌ فَلَهُ أَجْرُهُ عِنْدَ رَبِّهِ وَلَا خَوْفٌ عَلَيْهِمْ وَلَا هُمْ يَحْزَنُونَ﴾ (البقرة)، نه خێر وانیه، هه ر که س به پراستی خۆی بداته ده ست خواو له هه مان کاتدا چاکه کارو موسوڵمان بێت، ئه وه پاداشتی خۆی لای په روه ردگاری ده ست ده که وێت و نه ترسیان ده بێت و نه غه م و په ژاره دایان ده گرێت.

پیشتریش هه مان بنه مای سه لماندوو به بۆ سزادانیش وهك وه لأمێك بۆ ئه و قسه ی

ئه یانوت: ﴿.. لَنْ تَمَسَّنَا النَّكَارُ إِلَّا أَتِيًا مَّعْدُودَةً..﴾ (البقرة)، هه رموی:

﴿بَلَىٰ مَنْ كَسَبَ سَيِّئَةً وَأَحَاطَتْ بِهِ خَطِيئَتُهُ فَأُولَٰئِكَ أَصْحَابُ النَّارِ هُمْ فِيهَا خَالِدُونَ

﴾ (البقرة) ﴿وَالَّذِينَ آمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ أُولَٰئِكَ أَصْحَابُ الْجَنَّةِ هُمْ فِيهَا خَالِدُونَ﴾ (البقرة).

نه خیر وانیه، ئه و كه سه ی گوناوه تاوان ئه نجام بدات و تاوانه كانی هه موولایه کی دابگریست (ئاشکراو نادیار) ئه و جوړه كه سانه نیشته جیی ئاگری دۆزه خن و بۆ هه میشه یی تیایدا ده میننه وه (له هه ر نه ته وه و هۆزو تیره و تایه فیه ك بن). ئه و كه سانه ش باوه رپان هیناوه و كرده وه چا كه كان ئه نجام ده دهن، هه ر ئه و انن نیشته جیی به هه شتن و تیایدا ژیا نی هه تا هه تای ی ده به نه سه ر (له هه ر چین و توێژو په گه زیك بن).

ئه وه تا كه بنه مایه كه هه ردوو لایه نی پاداشت و سزای رێكخستوو، هه ردوو لایه ن به

یه كسانی: ﴿.. مَنْ كَسَبَ سَيِّئَةً وَأَحَاطَتْ بِهِ خَطِيئَتُهُ..﴾ (البقرة)، له به رانبه ریدا

﴿.. مَنْ أَسْلَمَ وَجْهَهُ لِلَّهِ وَهُوَ مُحْسِنٌ..﴾ (البقرة)، دوو جوړ كه س ئه میان خۆی بۆ

خوا یه كلا كرده وه ته وه و هه رچی سۆز و هه سه ته كانی هه یه رووی كرده وه ته ئه و زاته

پا كه، له به رانبه ریشدا كه سه كه ی تر خۆی یه كلا كرده وه ته وه بۆ گوناوه و تاوانكاری.

گا ور و جوله كه ئه و بانگه شه گه وره و گرانه یان ئه كرد، له كا تێكدا هه ر لایه كیان

به ویتری ئه وت: تۆ له سه ر هیه چ نیت! له هه مان كا تدا مو شری كه كانیش روویه پوو ی

هه ردولایان ئه بوونه وه و ئه یانوت: ﴿وَقَالَتِ الْيَهُودُ لَيْسَتِ النَّصْرَىٰ عَلَىٰ شَيْءٍ وَقَالَتِ النَّصْرَىٰ

لَيْسَتِ الْيَهُودُ عَلَىٰ شَيْءٍ وَهُمْ يَتْلُونَ الْكِتَابَ كَذَٰلِكَ قَالَ الَّذِينَ لَا يَعْلَمُونَ مِثْلَ قَوْلِهِمْ ؕ قَالَ اللَّهُ يَحْكُمُ بَيْنَهُمْ

يَوْمَ الْقِيَامَةِ فِيمَا كَانُوا فِيهِ يَخْتَلِفُونَ﴾ (البقرة)، جوله كه ده لێن: گا وره كان له سه ر هیه

بنه ماو راستیه ك نین، گا وره كانیش ده لێن جوله كه له سه ر هیه بنه ماو راستیه ك نین، له

كا تێكدا ئه وانه كتی بی (ته ورات و ئینجیلیش ده خوێننه وه) هه روه ها ئه وانه ش كه هیه

نازانن (له بټپه‌رستانی عه‌ره‌ب) هه‌روا ده‌لټن (بپروایان به‌ئایینی ئیسلام و نه‌وانه‌ش نیه) خوایش له پوژنی قیامه‌تدا دادگایی نیوانیان ده‌کات له‌وه‌ی که ناکوکن تیایدا.

مه‌به‌ست به‌ (الَّذِينَ لَا يَعْلَمُونَ) عه‌ره‌به نه‌خوینده‌واره‌کانه که خاوه‌نی په‌راوی ناسمانی نه‌بوون، که گاورد و جوله‌که‌کانیان نه‌بیینی ده‌سته ده‌سته و کۆمه‌ل کۆمه‌ل به‌رانبه‌ر په‌کتر وه‌ستا‌بوون و په‌کتریان تۆمه‌تبار نه‌کرد و ده‌ستیان به‌ هه‌ندی نه‌فسانه‌وه گرت‌بوو که زۆر له‌حه‌کایه‌ت و نه‌فسانه‌کانی عه‌ره‌به‌کان به‌رزتر نه‌بوون له‌ باب‌ه‌تی شیرک بریاردان بۆ خواو کوپو کچ دانه پال خواجل جلاله، بۆیه ده‌سته‌برداری ئایینی گاورد و جوله‌که‌کان بوون و نه‌یانووت: نه‌مانه‌ش له‌سه‌ر هیچ نین! قورئانیش هه‌موو نه‌و شتانه‌ی تۆمارکردوه که له‌سه‌ر په‌ک وتوویانه، پاش نه‌وه‌ی نه‌وه ره‌ته‌کاته‌وه که گاوردو جوله‌که بانگه‌شه‌ی تایبوونی به‌هه‌شت نه‌که‌ن له‌سه‌ر خۆیان، داوه‌ری نیوانیشیان جیده‌هیلێ بۆ خوا‌ی گه‌وره، وه‌ک نه‌فه‌رموی: ﴿... قَالَ يُحْكُمُ بَيْنَهُمْ يَوْمَ الْقِيَمَةِ فِيمَا كَانُوا فِيهِ يَخْتَلِفُونَ ۝١١٣﴾

(البقرة) .. خوایش له پوژنی قیامه‌تدا دادگایی نیوانیان ده‌کات له‌وه‌ی که ناکوکن تیایدا. خوا بریاره‌کانی دادپه‌روه‌رانه‌یه و دادوه‌ریکی پاکه و هه‌موو کاره‌کان بۆ نه‌و نه‌چنه‌وه... ئه‌م هه‌واله‌کردنی کارانه ته‌نیا بۆ لای خوا هه‌ر نه‌وه به‌سووده و تاکه رینگه‌یه له‌گه‌ل خه‌لکانی‌کدا که بریار و یاسا‌کانیان له‌ مه‌نتیقه‌وه سه‌رچاوه‌ی نه‌گرت‌بیت و پشت به‌ به‌لگه نه‌به‌ستن، پاش نه‌وه‌ی که بانگه‌شه‌ پان و به‌رینه‌که‌یان پوچ نه‌که‌یته‌وه گوايه به‌هه‌شت به‌ ته‌نیا هی نه‌وانه و هه‌ر نه‌وان خه‌لکی هیدایه‌ت‌دراون.^{۸۴}

به کورتی:

- خوی گوره گاور و جوله که ی به دروختووه ته وه که ده یانوت: نه وه ی له سه ر رتچکه ی نه وان نه بیت ناچیت به هشت! روونیشی کرده وه که نه وه ته نیا قسه یه و هیچ به لگه یه کیان نیه بوی، ته نیا خواستیکه و کاریان بوی نه کردووه، بویه پنی ناگه ن.
- به هشت له لایه ن هیچ تا قمیکه وه دهستی به سه ردا نه گیراوه جیاواز له خه لکانی تر، به لکو به هشت هی هه موو که سیکه که کاری چاکه ی بۆ بکات و روی خوی ته سلیم به خوا بکات و کارچاک بیت.

تهوهري دووهم

گومان دروستکردن دهرباره‌ی قورئانی پیروژ

گومانی ههژده

به خراپ زانینی نهومی قورئان به شهبش هاتووته خوارموه و هه مووی به یهک جار
نه هاتووته خوارموه $(R)^{A^0*}$

ناوه بۆکی گومانه که:

موشريك و بى باوه په كان ره خنه له دابه زینی قورئان نه گرن گوايه بۆچی بهش بهش
هاتووته خوارموه بۆ سه سر پیغه مبهردا ^{۸۶}، وتیان: بۆچی قورئان به یهک جار دانه به زیوه
بۆ سه سر موحه مبهردا ^{۸۷}، وهک چۆن په پاره کانی پیش نهو به یهک جار دابه زیوه
وهک "تهورات، ئینجیل، زه بوور" و په پاره کانی تریش، خواى گه وده نه فرموی: ﴿وَقَالَ الَّذِيْنَ
كَفَرُوْا لَوْلَا نُزِّلَ عَلَيْهِ الْقُرْآنُ جُمْلَةً وَّحِدَةً كَذٰلِكَ لِنُثَبِّتَ بِهٖ فُؤَادَكَ وَرَتَّلْنٰهٗ تَرْتِيْلًا ۝۳۳﴾ (الفرقان).
کافره کان (بیانویه کی تریان گرت و) وتیان: نهوه بۆ قورئان به یهک که پهرت بۆی په وانه
ناکریت، بئگومان ئیمه هه به و شیوه په په وانه ی ده کهین، تا دلێ تو زیاتر دلتیا بکهین،
به رده وام به جوانی دایده ریژین و دهیگه یه نین.

رنگا کانی پووچه لکرده و می گومانه که:

۱. په پاره ئاسمانیه کان به یهک جار دانه به زیوون.

۲. دابه زینی قورئانی پیروژ به بهش بهش (پارچه پارچه) هۆکاری ههیه:

۸۵- نهو ئایه تهی که باس له م گومانه نهکات بریتیه له: (الفرقان/ ۳۲)، نهو ئایه تانهش وهلامی ئه م گومانه
نه دهنه وه بریتین له: (الفرقان/ ۳۲، الاسراء/ ۱۰۶).

R له بابتهی "حیکمهت له دابه زینی قورئاندا به بهش بهش" ریگهی یه که م له وهلامی گومانی پازده دا له بهشی
تۆ (به راوردی ئایینه کان) بخوینته ره وه.

۸۶- بهش بهش به زمانی عه ره بی پیتی نهوتریت "مونه جهم": مه بهست پیتی نهومی که قورئان بهش بهش و
به پیتی بۆنه و روودلووه کان هاتووته خوارموه که له سه رده می پیغه مبهردا ^{۸۷} (روویان دلووه، یان به پیتی
بئووستی خه لکی دابه زیوه).

• دابه‌زینی قورئان به بهش بهش به پیتی رووداوه‌کان بووه بۆ دامه‌زراندنی و دلدانه‌وه‌ی پیغه‌مبهری خوا بووه ﷺ و هۆکاریکیش بووه بۆ باشتر حالیبوون و له‌به‌رکردنیان.

• بۆ ئاسانکردنی کارپیکردن بووه له لایه‌ن موسلمانانه‌وه، چونکه ئه‌گه‌ر به‌یه‌كجار دابه‌زیایه ئه‌وا نه‌يانده‌توانی هه‌موو ئه‌و شتانه‌ی كه فهرزكراوه جیبه‌جی بكه‌ن.

• دابه‌زینی قورئان به بهش بهش به پیتی روودانی رووداوه‌كان موعجیزه‌یه و له‌باره بۆ پرکردنه‌وه‌ی پێویسته‌كان.

• وه‌لامدانه‌وه‌ی پیغه‌مبهر ﷺ له کاتی پرسیار لێکردن و دروستبوونی مشت و مې له‌م حااله‌ته‌دا قورئان کێشه‌کانی یه‌كلا نه‌کرده‌وه.

درێژهی باب‌ه‌ته‌كه:

یه‌كه‌م: په‌راوه‌ پێشوومکانیش به‌یه‌كجار دانه‌به‌زیوون.

ئه‌م گومانه‌ یه‌كێكه له‌ په‌لپ و بیانوه‌ نابه‌جێك و خراپه‌کانی موشریكه‌كان، تانه‌یان له‌ قورئان ئه‌دا كه‌ بۆچی به‌ بهش بهش هاتوه‌ته‌ خواره‌وه، ئه‌یانوت: ئه‌گه‌ر قورئان له‌ لایه‌ن خواوه‌ هاتبێته‌ خواره‌وه ده‌بوايه به‌یه‌كجار بهاتایه، ئه‌مه‌ش بێتاگایی ئه‌وان نیشان ئه‌دات سه‌باره‌ت به‌ په‌راوی پیغه‌مبهران، چونکه ئه‌وانیش به‌یه‌ك جار دانه‌به‌زیوون، به‌لکو ئه‌وانیش نیگایه‌کی بچرپچر بوون، ته‌ورات كه‌ دابه‌زیوه بۆ موساسه‌لامی خوای لیبیت ده‌پسته‌ بووه به‌ ئه‌ندازه‌ی سووره‌تی "اللیل" بووه له‌ قورئاندا، ئینجیل پیش ده‌ستکاریکردنه‌کی ته‌نیا کۆمه‌له‌ وته‌یه‌ك بووه و عیسا له‌ ناو خه‌لكدا ئه‌بووتنه‌وه، به‌ هه‌مان شێوه‌ش زه‌بوور به‌ پارچه‌پارچه‌یی دابه‌زیوه، موشریكه‌كان ئه‌مه‌یان له‌ یادکردوه‌ یان هه‌ر بێ ئاگا بوون لێی، ئه‌یانوت: ئه‌وه بۆ قورئان به‌یه‌ك جار دانه‌به‌زی بۆ موحه‌ممده‌ ﷺ تا به‌روامان پیتی بکردایه‌ كه‌ له‌ خواوه‌ بۆی هاتوه‌! هه‌ندێك ئه‌لێن: ئه‌مه‌

قسهی جوله که و گاواره کان بووه، نه گهر نه وه راست بیت نه وه بوختانیان کردووه، چونکه نه وان ده زانن که ته ورات و ئینجیل و زه بوور به بهش بهش دابه زیوون و هه موو به شه کانی به یه ک کتیب دانه به زیوون.^{۸۷}

دووم: هۆکاره کانی دابه زینی قورئان به بهش بهش.

• دامه زانندی دلی پیغه مبه ر^ﷺ :

خوای گه وره وه لأمی ره خنه ی بی باوه پان و په لپ و بیانوه کانی موشریکه کان نه داته وه سه باره ت به دابه زینی قورئان به بهش بهش و له ماوه ی بیست و سی سالد ا که نه و شته هیچ په یوه ندیه کی به وانه وه نیه نه مه بۆ دامه زانندی دلی پیغه مبه ر^ﷺ بووه، واته بۆ به میزکردنی دلی بووه تا به رگه ی نه م قورئانه بگریت و باش لئی تیبگات، خوای گه وره نه فه رموی: ﴿...كَذَلِكَ إِنِّي تَبِءُ فُؤَادُكَ...﴾ (٣) تا دلی تو زیاتر د دنیا بکه یین (الفرقان).

"فوناد" لیژه دا مه به ست پئی ژیرییه، نه م شیوازه دابه زینه ش وا نه کات که دلی پیغه مبه ر دامه زراو بیت و ده برپینه کانی چه سپاوتر بیت و تووشی شله ژان نه بیت، حیکمه ت و فلسفه ی نه م جوړه دابه زینه به م ئایه ته کوړته ده رنه خات: (إِنِّي تَبِءُ فُؤَادُكَ)، چونکه به رژه ووه ندی ژیری نه وه نه خوازیت که دل و ده روون دامه زراو بن، وه ک زه مه خشه ری ته فسیرزان نه لیت: "حیکمه ت له م بهش بهش به شه به میزکردنی عه قلّه، بۆ نه وه ی له به ری بکه یت و لئی حال ببیت، چونکه فیرخواز نه گهر جار دوا ی جار و بهش دوا ی بهش زانسته که وه ریگریت می شک و دل به میز ده بیست بۆ وه رگریتنی، هه روه ها دابه زانندی به بهش بهش یارمه تیده ره بۆ نه و که سانه ی له به ری ده که ن و لئی رائه مینن، به و جوړه دابه زینه مانا کانی لای گوینگر زیاتر به ناخیدا نه چیتته خواره وه، بۆیه خوای

۸۷- التحرير و التنوير، الطاهر بن عاشور، سه رچاوه ی پیشتر، مج ۱۹، ص ۱۸، به ده ستکارییه وه.

گه وره نه فهرموی: ﴿وَقَرَأْنَا لَهُمْ كِتَابَهُمْ لِنُبَيِّنَ لَكَ بِشَيْءٍ مِّنْهُ لِيُفَكِّرَ أَفَلَا يَرْجِعُ سُبْحَانَ اللَّهِ عَمَّا يُشْرِكُونَ﴾ (الاسراء)،
 نيمه قورئانيشمان بهش بهش کردووه تا به شينتهی و به نارامی بیخوینتیه وه به سه ر
 خه لکیدا، هر نیمه ش به و شیوه به دامانبه زاندووه (که تو پایده گه به نیت).

● کاریکردنی ناسانتره:

یه کیکی تر له و حیکمه ته گرنگانه ی که خوا - جل جلاله باسی کردووه له سه ر
 دابه زینی قورئان به بهش بهش بهش بهش که قورئان ناسیخ و مه نسوخی تیدایه، هه ندیکی
 تری وه لاهه بۆ پرسیاریکی دیاریکراو، بهش بهش بهش کردووه تاپیغه مبه ر ﷺ باشتر لیتی
 حالی ببیت، له هه مان کاتدا بۆ نه وه ی ناسانتر بیت بۆ نه وانه ی کاری پی نه که ن، بۆیه
 بهش بهش بهش کردووه چونکه هه رکات نیگای نوی دابه زیایه دلی به هیتر نه بوو بۆ
 وه رگرتنی، خوی گه وره ش نه فهرموی: ﴿...وَرَزَّلْنَا تَزِيلًا﴾ (٣٣) ﴿الفرقان﴾ ﴿وَقَرَأْنَا لَهُمْ كِتَابَهُمْ لِنُبَيِّنَ لَكَ بِشَيْءٍ مِّنْهُ لِيُفَكِّرَ أَفَلَا يَرْجِعُ سُبْحَانَ اللَّهِ عَمَّا يُشْرِكُونَ﴾ (الاسراء).

نه مه یانی: بهش بهش بهش دامانبه زاندووه چونکه به رژه وه ندی تیدایه، خو نه گه ر له یه ک
 کاتدا سه رجه م فه رزکراوه کان بدرایه به سه ر شانباندا نه وه به رگه یان نه ده گرت لیتی
 هه لته هاتن، به هه مان شینوه دابه زین به پی وه لاهی پرسیار و رووداوه کان بۆ نه وه یه
 باشتر لیتی حالی ببن، چونکه تا زیاتر لیتی حالی ببن باشتر کاری پی نه که ن.

● گونجانی له گه ل دۆخه کاند:

یه کیکی تر له و به رژه وه ندیانه نه گه ر به ربه ره دانه به زیایه به پی رووداوه کان نه و له
 زۆریه ی نایه ته کاند گونجانی له گه ل بارودۆخه کاند نه نه بوو، نه مه ش نه و په پی موعجیزه
 بوونه، پاشان تهحه داگردنیشیانه به وه ی با نه وانیش به و بهش بهش بهش نووسراویک وه ک نه و
 بهینن، هر جاره و بهشیک دانه به زی موعجیزه بوونی ناشکراتر نه کرد به راوورد به یه ک جار
 دابه زینی، خوی گه وره نه فهرموی: ﴿...وَرَزَّلْنَا تَزِيلًا﴾ (١٨) ﴿الاسراء﴾. ، واته: به ربه ره

دامانبه زاندووه، به داپشتنیکى جوان، به به لگه ی روونه وه، وشه و ماناکانى پیکه وه
 گریډراون، به سهریه کدا که لکه نه بووه، له چەند کاتیکی جیاوازا دابه زیوه، دواتر که
 سوره تیک ته واو دابه زیوه ئایه ته کانی به شیوازیک ریخراوه وا ده زانریت به یه کجار
 دابه زیوه، نه مانهش به لگه نه سهر نه وه ی که قورئان له لایه ن خواوه وه یه، چونکه
 سروشتی نووسین و داپشتنی مروفه کان به جوړیکه نه گهر له چەند کاتیکی جیاوازا
 نووسراویک بنووسن نه وه گریډان و کړکردنه وه ی ئاسان نابیت بویان، به روونی ههست به
 بچرېچرې نه که بیت تپیدا.^{۸۸}

• پیغه مبه ﷺ فیری به لگه کان نه کات:

یه کیکی تر له حیکمه تی دابه زاندنی قورئان به بهش بهش نه وه یه دنیایی ده به خشیته
 پیغه مبه ﷺ به به لگه ی به هیز هاوکاری نه کات له کاتی مشتومر و گفتوگودا، یان
 له کاتی کردنی پېشنیاریکدا یان له کاتی ره خنه گرتنیکدا، خوی گه وره نه فهرموئ: ﴿وَلَا
 يَأْتُونَكَ بِمَثَلٍ إِلَّا جِئْنَاكَ بِالْحَقِّ وَأَحْسَنَ قَبِيلًا ۝۳﴾ (الفرقان)، خوانه ناسان هیچ
 ره خنه یه کت لی ناگرن، له به رامبه ریه وه نیمه حه قیقه ت و راستیمان بۆ تو نه هیئا بیت و
 به جوانی هه موو شتیکت بۆ روون نه که یه وه.

نه وان به شتی به تال و پرپوچوچ مشت و مړ نه که ن، خوی گه ورهش به به لگه ی
 به هیز نه و شته پرپوچا نه یان به تال نه کاته وه، راستی یه کیکه له ئامانجه به رزه کانی
 نه م قورئانه و نه یه ویت بیچه سپینئ، نه ک ته نیا بۆ بردنه وه ی گفتوگو و به زاندنی
 به رانبه ره کان، به لکو راستی خوی له خویدا به هیزه و خوی نه سه لمینئ، و هیچ ناراستی و
 ناهه قیه ک ناتوانئ خوی پیوه بیپیچیت، خوی گه وره به لئین نه داته پیغه مبه ره که ی ﷺ
 که پشتیوانی بکات له هه مشتومر پیکدا که له نیوان و نه و و قه و مه که یدا روونه دات، خوا

۸۸- سه رچاوه ی پېشتر، ص ۲۰، به ده ستکارییه وه.

هه قیگی وای بۆ ئه نیرییت که ناهه قی هه موو ئه سیریتته وه، دهی ئیتر ناهه قی چۆن
 نه توانییت له به رانبهر هه قیکدا که خوا له لایهن خۆیه وه بینیرییت خۆی رابگرییت.^{۸۹}

خوا ئه فه رمویتی: ﴿وَالْحَقِّ أَنْزَلْنَاهُ وَالْحَقِّ نَزَلَ وَمَا أَرْسَلْنَاكَ إِلَّا مُبَشِّرًا وَنَذِيرًا﴾ (الاسراء)،
 ئیمه قورئانمان له سه ر بنچینه ی حق و پاسستی دابه زاندووه، بۆ چه سپاندنی حق و
 راستیش دابه زیوه، ئیمه تۆمان په وانه نه کردووه ته نها بۆ ئه وه نه بییت که مژده به خش
 بیت (به ئیمانداران) و ترسیته ر بیت (بۆ خوانه ناسان). ﴿وَنُزِّلُ مِنَ الْقُرْآنِ مَا هُوَ شِفَاءٌ
 وَرَحْمَةٌ لِّلْمُؤْمِنِينَ وَلَا يَزِيدُ الظَّالِمِينَ إِلَّا خَسَارًا﴾ (الاسراء)، ئیمه له قورئان نایه ت و
 سووره تانیک دابه به زینین، که بیته هۆی شیفاو چاره سه ر بۆ نه خوشیه ده روونی و
 جه سته ییه کان هه روه ها په حمه ت و میهره بانیش، بۆ ئیمانداران، بۆ سته مکارو
 خوانه ناسانیش ته نها زیاده کردنی زه ره رو زیان نه بییت هیچی تر نی یه، هیچ به هره و
 سوودیکی لی نابه ن.

ئه مه حیکمه تی دابه زینی قورئانه به به ش به ش، هه ر جاره و چاره سه ریک دانه به زینیتی
 بۆ ئیمانداران، کاتی که شتی که له شه هوات یان له شو به وات ریکه یان پێشه گرییت و
 ناره خه تیان نه کات، سته مکارانیش جار دوا ی جار ویلتر نه بن و مایه پووچتر نه بن!

۸۹- فی ظلال القرآن، سید قطب، سه رچاوه ی پیشتر، ج ۵، ص ۲۵۶۲.

به کورتی:

- قورئان به بهش بهش دابهزی بۆ ئهوهی ئاسانکاری بیئت بۆ کارپیکردن، بۆ ئهوهش دلی پیغه مبه ر ﷺ دامه زراوتر بکات.
- چی رووینده دا ئه گهر موسلمانان به یه کجار هه موو فره زه کان دابه زیاته ته سهریان؟ ئایا نه ئه بووه هوی بیزاربوون و توانا نه مانیا بۆ جیبه جیکردنی ئه و فره زانه؟
- ئه و که سه ی که م که م زانستی پی ئه دهیت له به رکردن و تیگه یشتنی به هیتر ئه بیئت، پیغه مبه ریش ﷺ به و شیوازه مامه له ی له گه ل هاوه لانددا کردوه.
- دابه زینی قورئان به پارچه پارچه یی ره چاوی باروودۆخی ئیماندارانی تیدایه و گونجاوه بۆ پله ی جیبه جیکردنی شه ریعت هه نگاو به هه نگاو.

گومانی نۆزده

بانگه شهی نه وهی قورئان یاساکانی دژ بهیه کترین و مانای دژ بهیه کترین

تیدایه*^{۹۰}

ناوه بۆکی گومانه که:

موشریک و دوو پوهه کان تانه یان له قورئان نه دا به وهی له نئوان یاسا و نه حکامه کانیدا
دژ بهیه کی (تناقض) ههیه و مانا کانیا ن دژایه تی به کتر نه که ن، هه ندیکیان هه ندیکیان تریان
به درق نه خه نه وه.

دوو رینگا بۆ پوهه لکرنه وهی گومانه که:

۱. بانگکردنیا ن بۆ تیگه یه شتن و تیرامان له قورئان و حالیبون له حوکم و مانا کانی،
نه که ر قورئان له جگه له خواوه بهاتایه نه بوايه ناکۆکی و شتی پیچه وانه ی زۆری تیا
ده بوو.

۲. قورئانی پیرۆز ههچ جۆره ناکۆکی و پیکدادانیکی تیدا نیه و سه لامه ته له و شتانه،
نه وهی که خه لک لیی حالی نابێ کورتیبینی خویانه.

درئۆزی وه لامه که:

یه که م: هه ر کهس له قورئان قیبا گات دمزانێ که له لایه ن خواوه هاتووه.

قورئان بانگی موشریک و دوو پوهه کان نه کات تا له قورئان رابمێنن، و له وه حالی ببن
که خوا کردویه به به لگه بۆیان و پتویسته شوین پیغه مبه ره که ی بکون ﷺ، بۆ نه وهی
بۆیان ده ریکه وێ که قورئان لای خواوه هاتووه، به به لگه ی نه وهی واتا کانی ورد ریکخراون
و و مانا و یاساکان به کتری ته وا و نه که ن و شایه تی بۆ به کتری نه ده ن به توێژینه وهی

۹۰- نه و نایه تانه ی وه لامی نه م گومانه نه ده نه وه بریتین له: (النساء/ ۸۳، الکهف/ ۱، فصلت/ ۴۲، البقرة/ ۲۲،
الطارق/ ۱۴، ۱۳، الزمر/ ۳).

ورد، دهی نه گهر نه مه له لایهن جگه له خواوه بوايه نه وه یاساکانی پشتیان له یه کتری نه کردو ماناکانیان دژ به یه کتری نه وه ستانه وه و نه میان خرابی نه ویتريانی دهر نه خست و له کوتاییدا جیاوازییه کی زوری تیدا نه بوو.

(قه تاده) ره حه متی خوی لیبت ده لیت: له م نایه تدها فهرمووده ی خوا ناکرکی تیدا نیه، به لکو راست و ره وایه و دووره له ناپه وایی، نه وه قسه ی مروقه کانه جیاوازی تیده که ویت، خوی گهره نه فهرمویت: ﴿أَفَلَا يَتَذَكَّرُونَ الْقُرْآنَ وَلَوْ كَانَ مِنْ عِنْدِ غَيْرِ اللَّهِ لَوَجَدُوا فِيهِ اخْتِلَافًا كَثِيرًا﴾ (النساء)، نه وه بق نه وانه سه رنجی قورئان ناده ن و لیکی ناده نه وه و لئی وردنابنه وه؟ خو نه گهر له لایهن که سیکی تره وه بوايه جگه له خوا بیگومان جیاوازی و دژایه تیه کی زوریان تیدا ده دوزیه وه.

نه وانه ی به راستی رامون له قورئان ده زانن که له لایهن خواوه هاتوه، نه گهر له لایهن جگه له خواوه بهاتایه ده بوايه جیاوازی و ناکرکی زوری تیدا ببینرایه، به هو ی دهسته وسانی له هینانی هاوشیوه ی نه وه ویناکردنی وینه کان به بی جیاوازی و ده قاوده ق، چ له گپړانه وه ی رووداوه کانی رابردو که موحه ممه ده نه ببینیون، چ له هه والدان به کومه له باب ته یکی زور له داهاتوو که ریک به و جوړه به و جوړه هه والی له سه ر دراوه هاتوونه ته دی، هه روه ها روونکرده وه ی نه ینه کانی نیستا له رازی دل و نه ینی ویزدان، نه موحه ممه ده نه جگه نه ویش توانای هینانی هاوشیوه ی نه ویان نیه له به یانکردنی بنه مای بیروباوه پ و بناغه ی ده ستوور و فله سه فه ی ره وشت و ناکار، سیسه تی گه ل و نه ته وه کان و باب ته کومه لایه تیه کان و شی، ازه کانی په نده یتانه وه و له جیاوازیه کانی ناو دروستکراوه کان و نمونه هیتانه وه و دووباره کردنه وه ی چیرۆکیک به چه ند شیوازیکی کاریگه ر، له سه ر نه مانه شه وه قورئان پرپه تی له زانستی خودایی و هه وال له جیهانی نادیار و رژئی دواپی و نه وه شی له وی نه گوزهریت له هه ژمارکردنی کرده وه کان و دیاریکردنی پاداشت... سه رجه م نه مانه له گه ل سروشتی مروقه کاندایه که نه گر نه وه،

هه‌روه‌ها گرتدانی ئایه‌ته‌کان پێکه‌وه ئامانجیکه له ئامانجه‌کان لای ئه‌وه‌ی خواوه‌نی
حیکمه‌ت و کۆت و پووختبێژییه، به‌م جوژه‌ ته‌ده‌بوو و رامانه له قورئان خواوه‌نه‌که‌ی
حالی نه‌کات که قورئان له لایه‌ن خواوه‌ هاتوو. ^{٩١}

دووم: گێل و بیناگایه نه‌و که‌سه‌ی ده‌تێ قورئان له جگه له خواوه‌ هاتوو.

بێ ئاگایی خه‌لک له باره‌ی قورئانه‌وه ده‌گه‌ڕێته‌وه بۆ بێ عه‌قڵی و کالفامیان، چونکه
ئایه‌ته "موحکه‌مه‌کان" و ئایه‌ته "موته‌شابییه‌کان" یش هه‌ر له لایه‌ن خواوه‌ هاتوون و
راست و ره‌وان، به‌ریه‌که‌وتن نیه له نێوانیاندا ئه‌وه‌ی که خه‌لک نایزانێ له بابه‌تی
قورئاندا پێویسته بگه‌ڕێنێته‌وه بۆ شاره‌زایان له قورئاندا، بۆیه خوا ستایشی شاره‌زایان
له قورئاندا نه‌کات کاتیک که ئه‌لین: ﴿... كُلُّ مِّنْ عِنْدِ رَبِّنَا...﴾ (آل عمران)، هه‌موویان
هه‌ر له خواوه‌ هاتوون، واته موحکه‌مه و موته‌شابییه‌کانیش هه‌موو راست و ره‌وان، بۆیه
ئهو شاره‌زایانه موته‌شابییه‌یان گه‌پاندوو ته‌وه بۆ ژێر موحکه‌مه‌کان و به‌وه‌ش هیدایه‌تیان
ده‌ست که‌وتوو.

هه‌روه‌ها خوای گه‌وره زه‌می نه‌وانه ئه‌کات که له راستی لایانداوه و دوا‌ی
موته‌شابییه‌ات که‌وتوون و بۆ نانه‌وه‌ی گێچه‌ل و فیتنه و موحکه‌میان بریوه‌ته‌وه بۆ ژێر
موته‌شابییه‌ات و به‌و شیوه‌یه له ریگه‌ی راست لایانداوه.

یه‌کیکی تر له وه‌لامه‌کانی قورئان له‌سه‌ر ئه‌م بانگه‌شه ئه‌وه‌یه له ئایه‌تیکی تردا
ده‌فه‌رموی: ﴿اللَّهُ نَزَّلَ أَحْسَنَ الْحَدِيثِ كِتَابًا مُّتَشَابِهًا مّتَابَفٍ نَفْسُهُ جُلُودُ الَّذِينَ يَخْشَوْنَ
رَبَّهُمْ ثُمَّ تَلِينُ جُلُودُهُمْ وَقُلُوبُهُمْ إِلَى ذِكْرِ اللَّهِ ذَلِكَ هُدَى اللَّهِ يَهْدِي بِهِ مَن يَشَاءُ وَمَن يُضِلِلِ اللَّهُ
فَمَا لَهُ مِن هَادٍ﴾ (الزمر)، خوا جل جلا له جوانترین و پیرۆزترین فه‌رمایشتی ناردۆته

٩١- التحرير و التنوير، الطاهر بن عاشور، سه‌رچاوه‌ی پێشتر، مج ٣، ج ٥، ص ١٣٧ و ١٣٨، به ده‌ستکارییه‌وه. الجامع
لاحکام القرآن، القرطبي، سه‌رچاوه‌ی پێشتر، ج ٥، ص ٢٩٠، به ده‌ستکارییه‌وه.

خواره وه که ئەم قورئانهیه، (له جوانی داپشتندا) بابه ته کانی له یهك ده چن، هه ندیک باسیشی به شیوازی جیاواز تیا دا دووباره بۆته وه، جا کارکردی ئەم قورئانه نه وه یه که: ته زوو ده هیئت به گیان و پیستی نه وکه سانه دا که ترسی په روه ردگاریان له دل و ده رووندا هه یه، پاشان گیان و پیست و دلایان نهرم و ناماده و چالاک ده بیت بۆ یادی خواو خواپه رستی ئا نه وه هیدایهت و پینمووی خوایه که هه ر که س شایسته بیت هیدایهت و پینمووی ده کات بۆ پله و پایه به رزانه، نه وه ش که پینازی خوا ون بکات که س نه پینمووی بکات. قورئان باشتترین فەرمووده یه هیچ کتیبیک له و باشت نه یه، بۆیه ناکرێ باشتترین فەرمووده شپری و شتی ناکۆکی له گه له یه کی تیدا بیت، مانای "موتەشابیە" لێره دا مه به ست لێ قورئانه، که هاوشیوه ی یه کترن له ریکخستن و و ره وانپیژی و و نه و ئاما نجانیه ی که هه وڵی بۆ نه دات، نه شیوازه که ی و نه و اتاکانی جیاوازی و ناکۆکی تیدا به دی ناکریت، بۆیه هه ندیکیان له هه ندیکی تریان نه چن، له جوانی و داناییدا، وه هه ندیکیان نه وانی تریان پشت راست نه که نه وه به و په ری زمان پاراوی و ره وانپیژی و مه زنی.

به هه مان شیوه خوی گه و ره نه فی هه موو جو ره گومان و دوو دلییه کی کرد سه بارهت به کتیبه پیروژه که ی و فەرمووی: ﴿ذَٰلِكَ الْكِتَابُ لَا رَيْبَ فِيْهِ هُدًى لِّلْمُتَّقِيْنَ ۝۱﴾ (البقرة)، نه و قورئانه کتیبیکه هیچ گومانیک تیدا نه یه، (که له لایه ن خوی په روه ردگاره وه په وانه کراوه به جبه ئیلدا بۆ پیغه مبه ر ﷺ که مایه ی پینمووی و سه رچاوه ی هیدایه ته بۆ خواناسان و پارێزکاران (که نه وانه ن فەرزه کان جیبه جی ده که ن و له حه رام خویان ده پارێزن، له پووی بیروباوه رو کردارو گوفتاره وه).

خوی گه و ره به م وشانه کتیبه پیروژه که ی نه کاته وه و کیبه رکێ رانه گه یه نیئت له به رانه ر هه رکه سینکا که نه یخوینیتته وه، هه له یان گومان و دوو دلی تیا بدقزیته وه، به پیچه وانه ی سروشتی موفه کان که کتیبه کانیا ن به هیتانه وه ی پۆزش ده ست پینه که ن،

له بوونی هه‌له و که‌م و کورتی داوای لی‌بووردن له‌و هه‌له و که‌موکورتیه‌کانیان نه‌که‌ن که نه‌نجامیان داوه، به‌لام قورئان خوار و خێچی و که‌م و کورتی له‌ رێک‌خستنیدا نیه و ماناکانی جیا‌وازییان تیدا نیه، خوای گه‌وره نه‌فه‌رموی: ﴿لَتَحْمَدُ لِلَّهِ الَّذِي أَنْزَلَ عَلَى عَبْدِهِ الْكِتَابَ وَلَمْ يَجْعَلْ لَهُ عِوَجًا ۝١﴾ (الک‌هف)، سوپاس و ستایش بۆ نه‌و خواجه‌ی نه‌م کتێبه که قورئانه بۆ سه‌ر به‌نده‌ی خو‌ی (محمد ﷺ) دابه‌زاندوه، هه‌یج که‌م و کووپی و نات‌ه‌واویه‌کیشی بۆ په‌وا نه‌داوه.

به‌م جو‌ره هه‌یج رێگه‌یه‌ک بۆ نا‌په‌وا‌بوونی، چونکه له‌ لای‌ن په‌روه‌ردگاری جیهانیانه‌وه دابه‌زیوه، خوا نه‌فه‌رموی: ﴿لَا يَأْتِيهِ الْبُطْلُ مِنْ بَيْنِ يَدَيْهِ وَلَا مِنْ خَلْفِهِ تَنْزِيلٌ مِنْ حَكِيمٍ حَمِيدٍ ۝١٤﴾ (فصلت)، هه‌یج ناحه‌قی و نادروستی و نات‌ه‌واویه‌ک پو‌وی تێ ناکات له‌ هه‌یج کاتی‌که‌دا و له‌هه‌یج لایه‌که‌وه په‌وانه‌کراو و نێ‌ردرا‌وی زاتی‌که که‌ خاوه‌نی حکمه‌ت و داناییه و شایانی سوپاس و ستایشه. نه‌م قورئانه کتیبی‌کی مه‌زن و جیا‌که‌ره‌وه‌یه، وه‌ک نه‌فه‌رموی: ﴿إِنَّهُ لَقَوْلُ فَصْلٍ ۝١٣ وَمَا هُوَ إِلَّا نَزْلٌ ۝١٤﴾ (الطارق)، به‌پاستی نه‌م قورئانه گو‌فتاری‌کی جیا‌که‌ره‌وه‌یه (جیا‌که‌ره‌وه‌ی حه‌ق و ناحه‌ق، پاست و درۆ، چاک و خراپ و، ... هت‌د). نه‌م قورئانه گو‌فتاری‌کی گالته‌ نیه.^{٩٢}

به‌کورتی:

- قورئان نیگای په‌روه‌ردگاره‌ بۆیه له‌ ناکۆکی و شه‌پ‌زه‌یی، نه‌گه‌ر له‌ لای‌ن جگه له‌ خواوه به‌هاتایه نه‌وه جیا‌وازی و به‌ریه‌که‌ه‌وتنی زۆری تیدا نه‌بوو.
- خه‌یا‌ل‌کردنی نه‌فامه‌کان له‌ بوونی به‌ریه‌که‌ه‌وتن له‌ هوکمه‌کانی قورئاندا و جیا‌وازی له‌ ماناکانیدا نه‌گه‌رێته‌وه بۆ کال‌فامی و تێنه‌گه‌یشتن و حالینه‌بوون له‌ ماناکانی.

٩٢-التحریر و التنویر، الطاهر بن عاشور، سه‌رچاوه‌ی پێشتر، مج ١، ص ٢٢٣-٢٢٤.

- سەرجه‌م ئایه‌ته‌کانی قورئان ئاماژه‌یه‌ بۆ مه‌به‌سته‌که‌ی، ئه‌گه‌ر ئه‌و کینه‌ له‌ دلانه‌ تێپا‌بعانه‌یه‌ رێگه‌ی راستیان ئه‌نۆزیه‌وه‌ و تووشی خێر ده‌به‌وون، رزگاریشیان ده‌به‌ووله‌و فیتنه‌ و گێچه‌له‌ی که‌ له‌ بیاوه‌ پیاوه‌ سەرچاوه‌ی گرتوه‌.

گومانی بیست

بانگه شه کردنی نهومی که قورنان جادویه کی ناشکرایه و موحه ممه د...

هیناویه تی * ۹۳

ناوهریکی گومانه که:

موشریکه کان نه لّین: گویاه نه و قورنانه ی موحه ممه د... هیناویه تی ته نیا جادویه که و موحه ممه د له که سانی تره وه وهرینه گریّت و نه یگوازیتته وه: ﴿وَإِذَا نُنَادِيَهُمْ أَيْنَنَا يَبْنَوت قَالَ الَّذِينَ كَفَرُوا لَاحِقٌ لِّمَآ جَاءَهُمْ هَذَا سِحْرٌ مُّبِينٌ﴾ (الاحقاف)، له کاتی که دا نایه ته ناشکراو پوونه کانی نیتمه به سه ریاندنا بخوینریتته وه، نه وانه ی که بی باوه پ بوون به و حق و پاستیه ی که بویان دیت ده لّین: نه مه جادویه کی ناشکرایه، هه روه ها نه فرموی: ﴿أَكَا لِلنَّاسِ عَجَبٌ أَنْ أَوْحَيْنَا إِلَىٰ رَجُلٍ مِنْهُمْ أَنْ أَنْذِرِ النَّاسَ وَنَشِّرِ الَّذِينَ ءَامَنُوا أَنَّ لَهُمْ قَدَمٌ صِدْقٍ عِنْدَ رَبِّهِمْ قَالَ

الْكَافِرُونَ إِنَّ هَذَا سِحْرٌ مُّبِينٌ﴾ (یونس)، نایا چ سه سوپمانیکی بو خه لکی تیدایه که وه حی و نیگامان نارد بو پیاوێک له خویان که: خه لکی بیدار بکه ره وه و دایان بچله کیته (تا خواناس و خواپه ره ست بن) و مژده بده به وانه ی باوه پریان هیناوه که بیگومان پله و پایه ی به رزو بلندیان بو هه یه لای په روه ردگاریان وتیان: به پاستی نه م (محمد ناوه) جادووگریکی ناشکرایه.

ریگاکانی پووچه نکرده نهومی گومانه که:

۱. هه لیت و په لیته بی بنه ماکانی موشریکه کان سه باره ت به قورنان و موحه ممه د... به لگه یه له سه ر درۆکانیان.

۹۳- نه و نایه تانه ی که باس له م گومانه نه که ن بریتین له: (الاصافات/ ۱۵، العنکبوت/ ۲۴، سبا/ ۴۳، الاحقاف/ ۷)، نه و نایه تانه ش وه لامی نه م گومانه نه ده نه وه بریتین له: (الاسراء/ ۸۸، هود/ ۱۲، یونس/ ۲۸).

۲. روونکردنه وهی حه قیقه تی جادوو و پووجه لکردنه وهی نه و بانگه شهی گوايه قورئانیش جادوو بیت.

۳. نه گهر قورئان جادوو بوايه نه و نه وانیش خویان فیری جادوو نه کرد و هاوشیوهی قورئانیا ن نه هینا، به لام ده سه وسان بوون له رکابه ریئی کردنیا ن بۆ قورئان ته نانه ت بۆ کورتترین سووره تیش.

۴. موشریکه کان هیچ به لگه یه کیان نیه له سه ر بانگه شه کیان بۆیه قسه که یان پووجه .

۵. قورئان بانگی موشریکه کان نه کات بۆ به کارهینانی پرۆگرامیکی راست له لیکنولینه وه و دوورکه و تنه وه له بریاردانی بی بنه ما.

۶. قورئان هه په شهی له موشریکه کان کردوه له سه ره نجامی درۆو قسه هه لبه سه ته کانیا ن.

دریژهی بابته که:

یه کهم: هه ئیت و په ئیتی موشریکه کان.

موشریکه کان جارێ بوختان بۆ قورئان نه که ن که جادووه، جارێکی تر بوختان نه که ن بۆ موحه ممد ﷺ که جادووگه ره! خوی گه وره ش نه فه رموی: ﴿وَإِذَا نُنَادِيَهُمْ أَيْنَ مَا بَدَأْتُمْ قَالَ الَّذِينَ كَفَرُوا لِلْحَقِّ لَمَّا جَاءَهُمْ هَذَا سِحْرٌ مُّؤْتَمِنٌ ۖ﴾ (الاحقاف)، له کاتی که دا ئایه ته ئاشکراو پوونه کانی ئیمه به سه ریا ندا بخوینریتته وه، نه وانه ی که بی باوه پ بوون به و حق و پاستیه ی که بۆیا ن دیت ده ئین : نه مه جادوویه کی ئاشکرایه، هه ره ها نه فه رموی: ﴿أَكَانَ لِلنَّاسِ عَجَبًا أَنْ أَوْحَيْنَا إِلَىٰ رَجُلٍ مِّنْهُمْ أَنْ أَنْذِرِ النَّاسَ وَبَشِّرِ الَّذِينَ آمَنُوا أَنَّ لَهُمْ قَدَمَ صِدْقٍ عِنْدَ رَبِّهِمْ ۚ قَالَ الْكَافِرُونَ إِنَّ هَذَا السَّحَرُ مُؤْتَمِنٌ ۚ﴾ (یونس)، ئایا چ سه ر سوپمانیکی بۆ خه لکی تیدایه که وه حی و نیگاما ن نارد بۆ پیاویک له خویان که: خه لکی بیدار بکه ره وه و دایان بچله کینه (تا خواناس و خواپه ره ست بن) و مژده بده به وانه ی باوه ریا ن هینا وه که بیگومان

پله و پایه ی به رزو بلندیان بۆ هه یه لای په روه ردگاربان وتیان: به راستی ئه م (محمد ناوه) جادووگه ریکه ئاشکرایه.

ده ی ئه مه سه رلیش یواوی و هه لیت و په لیت ووتنه له باره ی قورئان و پیغه مبه ری خواوه ﷺ، ئه و ئایه تی پیشووی سووره تی (یونس) "الْأَسَاحِرُ" هه ریه ک له (ئه بوعامیر و ئه بو عمر و نافع و یه عقوب و ئه بوجه عفر) به (الْأَسَاحِرُ) خویندوو یانه ته وه، ئه وانیه تر به "الْأَسَاحِرُ" خویندوو یانه ته وه، مه به ست لێی ئه وه یه که قورئان جادووه و موحه ممه دیش ﷺ جادووگه ره! هه ردوو خویندنه وه که هاتوو، هه ردوو خویندنه وه که ش به لگه یه له سه ر سه لماندن ی په یامی پیغه مبه ر ﷺ.

گوتووشیانه (سحر مبین)، چونکه ئه و ئه یلێت سه رسوپه ئنه ره، به لام وا باشته بوونه گه ر تیرامانیان هه بووا یه بیانوتایه: موحه ممه د پیغه مبه ره و نیگای بۆ دی، چونکه ئه وه ی که ده یلێ موعجیزه یه و که س ئه وه ی ئه وی پیناوتری، له به رانه رد جادوو راستیه گه ردوونیه گه وره کان له خۆناگریت، یان به رنامه کانی ژبان و ریبازی رینماییکردن و یاسادانان بۆ کۆمه لگه یه کی پیشکه وتوو ناگریته خوی، که پشت به ریبازیکی تاقانه بیه ستیت.

نیگاوه حیلای ئه وان له گه ل جادوودا تیکه ل ئه بوو، چونکه ئایین و جادوو له ئایینی بته رستیدا تیکه ل بووبوون به یه کتری.^{۹۴}

دووهم: جادوو جیاوازه له قورئان.

ئه و قسه یان که ده لێن: قورئان جادووه و جادووگه ریک هیناویه تی، ئه و قسه یان دانپێدانانیکه به وه ی ئه و دوانه له ئاستی مرقفی ئاسایی به رزترن، ئه وه ی زانراو بوو لایان ئه وه بوو که ئه و شتانه له توانای به شه ری ئاساییدا نه بوو، بۆیه ئه م قورئانه شیان ناو نابوو

۹۴- فی ظلال القرآن، سید قطب، سه رچاوه ی پیشتر، ج ۳، ص ۱۷۶.

جادووسحر چونکه له دهره وهی سروشت و باوی خه لکدا بوو، هیزکی که مه ندکیشی وای هه بوو دل و دهر وونه کانی رانه کیشا بۆ لای خوی و بۆ ئیماننه پنهان! دهر وونه کانی فیری نه وه نه کرد دونه پان له لا هیه بیت و چیرزه دونه پانه کانیان له بهر خوا به لاره گرنگ نه بیت، ته نانهت برا له براو له دایک و له باوکی و له ژنی که دالدهی نه دات له به کتری جیانه کاته وه، جادوو چند شتیکی شاراو هی تایبه ته خه لک له به کتری وه فیری ده بن، جا یان نه وه تا فیل و چاوبه سترکونه، یاخود چند شتیکی زانستی تایبه ته و نادیاره لای بینره، یان کاریگریه کی قوله له سهر دهر وون و به جوریک ئیرادهی خاوه نه که ی ته سلیم به و حالته نه بیت، نه مانه کومه له رایه کی هاو به شن له نیوان نه و که سانهی شاره زان و سهر قالی نه و کاره ن..

سینه م: دهسته وسانی موشریکه کان له بهرانبهر روویه روویه وونه وهی قورئان.

بۆ عهره ب و ناعه ره ب ناشکرا بوو که قورئان جادویه کی کاریگریه له پزگی فیری وونه وه وه ریگریت، به لکو قورئان کومه لیک زانستی بالایه له بواری بیروباوه پو یاساو ده ستور و ئاکاردا، عه قله کان بهر زانه گریت و دهر وونه کان خاوی نه کاته وه و گونجاوه بۆ خه لک، مروه دهسته وسانه له بهرانبهر شیواز و ریکخستن و داتا و ریتنونی و یاسادانان و هه والدانان له نادیاره کان و موحه ممه دیش ﷺ ده یگریه نیت، نه و توانای به سهر هیه شتیکی نه، بیکومان جگه له ویش ده سه وسانن له و کاره، خوای گه وره به قورئان کی بهرکی له گه ل عه ره به کاندانه کات و داوایان لیکه کات هاو شیوهی نه و، یاخود "ده" سووره تی هه لیه ستراو یاخود سووره تیک بهینن، که چی هه ر دهسته وسان بوون خوای گه وره نه فرموی: ﴿قُلْ لِّیْنَ اَجْتَمَعَتِ الْاِنْسُ وَالْجِنُّ عَلٰی اَنْ یَّاتُوْا بِمِثْلِ هٰذَا الْقُرْاٰنِ لَا یَاتُوْنَ بِمِثْلِهٖ وَلَوْ کَانَ بَعْضُهُمْ لِبَعْضٍ ظَهِیْرًا﴾ (الاسراء) نه ی محمد ﷺ پیان بلی: سویند به خوا نه گه ر هه مو نه موزابو په ریبه کان کو بینه وه و (هه ولی بهرده وام بدهن تا)

قورئانیکی وهکو ئه مه داننن و بیهێننه (مهیدان) ناتوانن کاری وابکهن و ناتوانن له وینهی بهینن، نهگهر چی هه موو لایهکیان بینه پشتگیرو یارمهتیده ری بهکتر. ﴿أَمْ يَقُولُونَ أَفْتَرَنَاهُ قُلْ فَأْتُوا بِعَشْرِ سُوْرٍ مِّثْلِهِ مُفْتَرِيْنَ وَادْعُوا مَنِ اسْتَطَعْتُمْ مِنْ دُوْنِ اللّٰهِ اِنْ كُنْتُمْ صٰدِقِيْنَ ۝۱۲﴾ (هود)، (لهگه ل نهو هه موو به لگانه دا) نه وانه ده لێن که محمد قورئانی هه لبه ستوه، پێیان بلێ: جا ئیوه ش ده سووره تی هه لباسترا و وینه ی نه م قورئانه بهینن، هه ر که سیش له خوا گه وره به ده ر، ده توانن، بانگ بکهن (بۆ هاوکاریتان په نای بۆ به رن) نهگهر پاس ت ده که ن. ﴿أَمْ يَقُولُونَ أَفْتَرَنَاهُ قُلْ فَأْتُوا بِسُوْرٍ مِّثْلِهِ وَادْعُوا مَنِ اسْتَطَعْتُمْ مِنْ دُوْنِ اللّٰهِ اِنْ كُنْتُمْ صٰدِقِيْنَ ۝۱۳﴾ (یونس)، به لکو (لهگه ل نهو هه موو به لگانه دا) نه وانه ده لێن که محمد ﷺ قورئانی هه لبه ستوه، بلێ: ده ئیوه ش سووره تیک وه ک سووره ته کانی داڕێژن و بیهینن، داوا بکهن له هه ر که سیکی تر که ده توانن جگه له خوا (که یارمه تیتان بدات) درێغی مه که ن نهگهر پاس تگزن.

نهگهر قورئان جادوو بوایه، ده یان توانی فی ری ببن و هاو شیوه ی یا خود هه ندی سووره ت بهینن، به لام هه موویان ده سه ته وسن بوون له و کێ به رکێ به دا، که واته سه لما که موحه ممه د ﷺ پێغه مبه ری خوا به و نه وه شی که هی ناویه تی نیگایه له یه ن خوا وه .

چوارهم: بانگه شه ی موشریکه کان بێ به لگه یه .

له وه لامیکی تری قورئاندا روونی کردووه ته وه که نه وان بوختان و درۆی بی بنه ما ده که ن، هیچ زانیاری و به لگه یه ک پالېستی بانگه شه که یان ناکات که ده لێن: قورئان جادوویه کی ئاشکرایه، نه وه درۆ هه لبه ستنیکه هه ولێانداه له و ریگه یه وه گه وره یی و پیرۆزی قورئان له دله کاندانه هیلن، به هه مان شیوه ی تۆمه ته کانی دیکه یان که گومانیان وابوو توانای رووبه پووبوونه وه ی به لگه روون و ئاشکراکانی قورئان بینه وه و بکه ونه نی، ان قورئان و دلی مرقفه کانه وه، هه وله کانیان ته نیا کۆمه لیک درۆی هه لبه سترا و بوو بۆ

چه‌واشه‌کردنی جه‌ماوهر ئه‌وانه‌ی ئه‌و قسانه‌یان ده‌کرد خانه‌دانه‌کان بوون، دلنیا بوون له‌وه‌ی که قورئان له‌سه‌رووی توانای مرقفه‌وه‌یه، بۆ ئه‌م مه‌به‌سته‌ش کۆمه‌لێ له‌و پیاوماقولا نه‌ نێوان خۆیاندا له‌ باره‌ی قورئان و موحه‌ممده‌وه‌ ﷺ راویژیان کردوه‌ پاشان ئه‌م پیلانه‌یان دا‌پشتوه‌، بۆ دوورخستنه‌وه‌ی جه‌ماوهر له‌ و قورئانه‌ی که دل‌ه‌کانی که مه‌نکیش کردوه‌و ده‌روونه‌کانی پا به‌ندی خۆی کردوه‌.

قورئان کاره‌کانی ئاشکرا کردن و برپاری له‌سه‌ر نه‌خوینده‌واریان داوه‌ که نه‌یا نتوانیوه‌ کتیبیک به‌ینن و به‌راووردی بکه‌ن به‌ کتیبه‌کانی تر و له‌ ڕیگه‌یه‌وه‌ نیگای خوا بناسن، فه‌تا به‌دنه‌ ئه‌وه‌ی که ئه‌م‌ڕۆ بۆیان دابه‌زیوه‌ نه‌ کتیبه‌ و نه‌ وه‌حی، وه‌ له‌ لایه‌ن خواوه‌ نیه‌ و له‌ لایه‌ن پێغه‌مبه‌ره‌وه‌ بۆیان نه‌هاتوه‌، که‌واته‌ ئه‌وانه‌ و ڕیتنه‌ به‌ شتی که‌وه‌ ئه‌که‌ن که هیچ زانیارییه‌کیان نیه‌ له‌سه‌ری و هیچی له‌باره‌وه‌ نازانن، خوا ئه‌فه‌رموی: ﴿وَمَا آتَيْنَهُمْ مِنْ كُتُبٍ يَدْرُسُونَهَا وَمَا أَرْسَلْنَا إِلَيْهِمْ قَبْلَكَ مِنْ نَذِيرٍ﴾ (سبأ) (جا خۆ ئێمه‌) هیچ کتیب و نامه‌یه‌که‌مان بۆ نه‌ناردوون تا ببخوینن (تا له‌په‌وی ئه‌وه‌وه‌ تو به‌درو بخه‌نه‌وه‌و به‌روات پێ نه‌که‌ن)، وه‌ پێش تو ش هیچ پێغه‌مبه‌ری که‌مان بۆ په‌وانه‌ نه‌کردوون (تا له‌ سزای بێ ئیمانی بیانترسینیت).

پنجهم: قورئان داوايان لێنه‌کات له‌سه‌ر پرۆگرامیکی راست و دروست به‌دوا‌ی راستیه‌کان بکه‌ون.

قورئان وه‌لامی داونه‌ته‌وه‌و بانگی کردوه‌ن بۆ لیکۆلینه‌وه‌ له‌سه‌ر راستیه‌کان له‌سه‌ر بنه‌مای پرۆگرامیکی راست و دروست و بێ لایه‌ن و به‌ شتیاوژیکی بابه‌تیانه‌ و دوور له‌ هه‌واو ئاره‌زوو و تیکه‌ل به‌ بریاره‌ پێشووه‌کانیان، ئه‌مه‌ بانگی پێشتکردنه‌ بۆ پێره‌وکردنی میتۆدیکی له‌و شێوه‌یه‌ بۆ لیکۆلینه‌وه‌ له‌ هه‌ق و راستی و جیاکردنه‌وه‌ی راست و درۆ و هه‌له‌سه‌نگاندنی ئه‌و واقیعه‌ی که‌ رووبه‌په‌وی ده‌بنه‌وه‌ به‌ بێ ساخته‌کاری و دوودلی، خوا

نه فرموى: ﴿ قُلْ إِنَّمَا أَعِظُكُمْ بِوَحْدَةِ اللَّهِ أَنْ تَقُومُوا لِلَّهِ مَشْنَىٰ وَفُرْدَىٰ ثُمَّ تَنَفَّكُوا مَا بِصَاحِبِكُمْ مِنْ جَنَّةٍ إِنَّ هُوَ إِلَّا نَذِيرٌ لَّكُمْ بَيْنَ يَدَيْ عَذَابٍ شَدِيدٍ ﴿١٦﴾ ﴾ (سبا) (پييان) بلى: من به ك ناموژگارى نيوه ده كم، كه، بۆ خواو له بهر خوا، دوو قولى و به ته نهايى، وهرن و بيركه نه وه (له م قورثانه، له م پيغه مبه ره، له م بهرنامه يه) نه م هاوه له ي نيوه (محمد) شينت نيه، به لكو نه و ته نها ترسينه رى نيوه يه پيش نه وه ي سزايه كى سه خت پووبه پووتان ببيت...

نه وه بانگه وازي كه بۆ گه پانه وه بۆ لاي خوا دوور له هه واو ئاره زووپه رستى، دوور له بهرژه وه ندى، دوور له و شتانه ي پيوه ندن به سه ر زه ويه وه، دوور له پسكه پسك و نه و پالنه رانه ي كه دل تووشى ناكوكى نه كن و له خوداى دوور نه خه نه وه، دوور له كاريگه رى ته وژمه باوه كانى ژينگه كى خوى و كاريگه رى شته بهر بلاوه كانى نيو كومه لگه.

نه مه بانگه رينه بۆ مامه له كردن له گه ل واقيعيكي ساده دا، نه ك له گه ل كيشه و بانگه شه باوه كاندا، يان له گه ل قسه لاستيكيه كاندا كه دل و عه قل دوور نه خه نه وه له رووبه پووبوونه وه له گه ل راستيه ساده و ساكاره كاندا.

بانگه رينه بۆ دهنگى هيمن و بى خهوشى سروشت، دوور له ژاوه ژاو و چه واشه كارى و هه لئه تاندين، دوور له بۆچوونه شله ژاوه كان و توژ له سه ر نيشتوووه كان كه راستى ليل نه كات و نه يكات به ژيره وه.

له هه مان كاندا نه مه ميتودي كه بۆ ليكولينه وه له راستيه كان، ميتوديكي ئاسان و ساده كه پشت به خۆبه دوورگرتن ده به ستيت له ته پ و توژى شته باوه كان و ره چاوكردنى چاوديرى خواى پهروه رديگار و ترسان له نه و زاته پاكه.

نه م بانگه وازه تاقانه كه نه گه ر هاته دى نه وه بهرنامه يه كه راستيه كان ده رئه خات و ريگه كهش راست نه كاته وه، بانگه وازه كهش نه وه يه بۆ خوا قسه بكه ي — نه ك خاترى نه م

و نه و بگری و به لای نه م و نه و دا داییتاشی.. نابی به لای خوتدا یان به لای به رژه و هندی نه م یان نه ویدا بخه ی.. بی لایه نانه.. دلپاکانه.. پاشان به بیرلیکرنه و ه و رمانه و به بی کاریکه ری له دهره و هی نه و واقعیه ی که که سه بی لایه ن و بو خوا سولخواه کان رووبه پووی نه بنه وه..

(أَنْ تَقُومُوا لِلَّهِ مِثْلِيَ فَرَادَى) بو خوا و له بهر خوا و هرن دوو دوو، به ک یه ک، که نه فهرمو (مِثْلِي) دوو دوو، مه به سستی نه و ه یه بگه پرنه و ه بو رای یه کتر.. زانیاری لیوه ریگری و زانیاری پی بدات.. دوور له کاریگری عه قلییه تی جه ماوهر که هه میشه پشت به هه لچونه کتوپره کان نه به سستیت به بی چاوه پیکردن و شوینکه و تنی به لگه کان به هیمنی.. (فَرَادَى) ش واته له گه ل دهره و نی خوتدا و رووبه و پوو خه ریکی ته ته له کردنیکی هیمنانه ی قول به..

(ثُمَّ تَتَفَكَّرُوا مَا بِصَاحِبِكُمْ مِنْ جُنْءٍ)، پاشان قولبینه و ه و بیرکه نه و ه: نه م هاوه له ی نیوه جنوکه ده سستی لیته و ه شان دوو و شیت نیه!..

نیوه جگه له ژیری و پامان و له سه رخویی چیترتان له و بینیه و ه، شتیکی نه فهرموه مایه ی نه و ه بیت گومانی له عه قل و له که مالی نه و بکن، قسه کانی هه میشه موحکم^{۹۵} و به هیز و روشن بوون..

﴿... إِنْ هُوَ إِلَّا نَذِيرٌ لَّكُمْ بَيْنَ يَدَيْ عَذَابٍ شَدِيدٍ﴾ (سبأ)، نه و ته نها ترسینه ری نیوه یه پیش نه و ه ی سزایه کی سه خت رووبه پووتان ببیت.. وه ک نه و نامیره وریاکه ره و ه ی له مالاندا ناگادارت نه کاته و ه له که و تنه و ه ی شاگر، نزیکه هه موو نه و ه ی هه لته یه ت له ناگره که بیسووتینیت، نه م ویناکردنه له سه روو نه و ه و ه که راسته قینه یه که ویناکردنیکی زور جوان و بزوینه ریشه..

۹۵- موحکم: یانی قسه هیک که گوینگره که ی پیویستی به و ه نه بیت که خوی مانایه کی دوری لیده ره بیتیت، یان نه و ه یه که به رواله تی قسه که و ه مه به سته که دیاره، یان به لگه یه کی وای تیدایه تو ماناکه ی بۆت ناشکرایه.

دوای نه‌وهی که بانگیان نه‌کات بۆ بیرکردنه‌وهی هیمانه که (مَا بِصَاحِبِكُمْ مِنْ جِنَّةٍ)، پاشان قولبینه‌وه و بیریکه‌نه‌وه: نه‌م هاوه‌له‌ی ئیوه جنۆکه ده‌ستی لینه‌وه‌شاندوه و شیت نیه! .. بانگیشیان نه‌کات بۆ نه‌وهی بیریکه‌نه‌وه له‌وهی نه‌بی به‌رژه‌وه‌ندی چی بیت؟ پالنه‌ری چی بیت؟ چ سوودیکی له‌مه چنگ بکه‌ویت؟ قورئان فه‌رمانیان پی نه‌کات تا ده‌ست بخه‌نه سهر ویژدانیان و به‌ ناگا بینه‌وه و رووبکه‌نه نه‌و راستیه‌ی که نه‌فه‌رموی: ﴿قُلْ مَا سَأَلْتُكُمْ مِنْ أَجْرٍ فَهُوَ لَكُمْ إِنَّ أَجْرِيَ إِلَّا عَلَى اللَّهِ وَهُوَ عَلَى كُلِّ شَيْءٍ شَهِيدٌ﴾ (سبا) پتییان بلی: هه‌رچی پاداشت و کرێه‌کم داواکردوه هه‌ر بۆ خو‌تان، من پاداشتم ته‌نها له‌سهر خوایه، نه‌و خوایه‌ش شایه‌ته به‌سهر هه‌موو شتیکه‌وه.

نه‌و نه‌بینی و نه‌بیسی و هیچ شتیکی لی لا شاراوه نیه، ناگاداری هه‌موو شته‌کانه، له‌وهی له‌ نیازدایه و له‌وه‌شی ده‌یکه‌م و ده‌بلییم. ﴿قُلْ إِنْ رِئِیْ بِقَدْفٍ بِالْحَقِّ عَلَّمَ الْقُرْآنَ﴾ (نهی محمد!) بلی: به‌پاستی په‌روه‌ردگارم (سهر نه‌نجام) حه‌ق ده‌مالی به‌سهر (به‌تال و ناحه‌قیدا) به‌پاستی نه‌و زاته زۆر شاره‌زایه به‌ نه‌یتی و شاراوه‌کان.

نه‌وهی که بۆم هینان نه‌و هه‌ق و راستیه‌یه به‌هیزه‌یه که خوا نه‌یگرته‌ ناهه‌قی.. نه‌و (عَلَّمَ الْقُرْآنَ) ه له‌ رووی زانینه‌وه هه‌ق نه‌یگرته‌ ناهه‌قی، به‌ زانین ئاراسته‌ی نه‌کات.. هیچ ئامانجیکی لی ون نابیت، هیچ مه‌به‌ستیکی لی بز نابیته، هیچ که‌سیکی ره‌خنه‌گر ناتوانیت بووه‌ستیت له‌به‌رده‌م نه‌و هه‌قه‌دا که خوا نه‌یگرته‌ ناهه‌قی.. بۆیه ﴿قُلْ جَاءَ الْحَقُّ وَمَا يُبْدِئُ الْبَاطِلُ وَمَا يُعِيدُ﴾ (سبا)، بلی: حه‌ق و پاستی هات و به‌تال و ناحه‌قی بوونی نه‌ما.. نه‌ ده‌توانی ده‌ست پی‌بکاته‌وه، نه‌ ده‌توانی بکه‌په‌ته‌وه دۆخی جارانی.

له‌و کاته‌وهی قورئان دابه‌زیوه میتۆدی هه‌ق و پاستی دامه‌زراوه و روون بووه‌ته‌وه و باتل و ناهه‌قیش ته‌نیا چا‌ولیکه‌رییه‌که له‌ به‌رانبه‌ر راستیه‌کی روونی قسه‌به‌ری دنیاکه‌ره‌وه.. ﴿قُلْ إِنْ ضَلَلْتُ فَإِنَّمَا أَضِلُّ عَلَى نَفْسِي وَإِنِ اهْتَدَيْتُ فِيمَا يُوحِي إِلَيَّ رَبِّي إِنَّهُ سَمِيعٌ

قَرِيبٌ ﴿٥٠﴾ (سبأ) بَلَى: ئەگەر مەن گومرايم ئەو گومرايىپكەم زەرەرى بۇ خۇم ھەيە، خۇ ئەگەر پىگەي ھىدايەتم گرتىپت ئەو بەھۇي نىگاۋ ۋەھىي پەرۋەردگارمەۋەيە، بەپاستى ئەۋزاتە زۆر بىسەرۈنزىكە.

كەۋاتە ئىۋە ھىچ زىيانىك ناكەن ئەگەر مەن رىگەش ۋەن بىكەم، ئەۋكاتە مەن خۇم ئەدۈپىنم، خۇ ئەگەر بەرچاۋپوۋنىش بىم ئەۋە خوا بەم نىگا ئاسمانىيە بەرچاۋى روۋنكردۈمەتەۋە، دەسلەتتى ھىچ شىتىكم نىيە بۇ خۇم خوا ئىزنى لەسەرى نەبىت، مەن لەزىر وىستى ئەۋدام ۋە بەندى مەنتى زۆرى ئەۋم... (إِنَّهُ سَمِيعٌ قَرِيبٌ) (سبأ: ۵۰) بەپاستى ئەۋزاتە زۆر بىسەرۈنزىكە.

شەشەم: داھاتۋى درۋىز و بوختانچىەكان.

قورئان ئاگادارىيان ئەكاتەۋە لە ئەنجامى درۋكردىيان بە ئايەتەكانى خوا ۋە قسەھەلەستىيان لەسەر خۋاجل جلالە كە ئەيانۋوت: قورئان جادۋە ۋە پىغەمبەرىش جادۋەگەرە، بۆيە ئاگادارىيان ئەكاتەۋە لە ئاكامى ئەۋانەي پىش خۇيان كە ئەمان دەيەكى ئەۋان زانست ۋە ھىز ۋە سامان ۋە ئاۋەدانىيا پىنەدراۋە، ئەۋەبوۋ كە پىغەمبەرانىيان بەراست نەزانى سزاي ناگەھان گرتنى ۋە تۆلەي سەختىيان لىكرايەۋە، ۋەك ئەفەرمۈي: ﴿وَكَذَّبَ الَّذِينَ مِن قَبْلِهِمْ وَمَا بَلَّغُوا مَعْشَرَ مَا آتَيْنَاهُمْ فَكَذَّبُوا رُسُلًا فَكَيْفَ كَانَ نَكِيرِ﴾ (سبأ)، ئەۋ خەلگەي پىش ئەمانىش (پىغەمبەرانى خۇيان) بەدرۋ خستەۋە بە مەرجىك بەقەدەر دەيەكى ئەۋانە، ئەمانە دەسلەتدارۋ خاۋەن دارايى نىن، كەچى پىغەمبەرەكانى منىيان بەدرۋ خستەۋە، ئايا نابىنن چۆن تۆلەم لى سەندىن ۋە چىم بەسەرھىنان؟!

لەراستىدا تۆلەكەيان ترسىنەر ۋە تۆقىنەر بوۋ،(قورەيش) سەرەنجامى ھەندىك لەۋ كەلانەي ئەزانى كە كە لە دورگەي عەرەبىدا بوۋن، ئەم بىرخستەۋەيە بەسە ۋە ئەم پىرسىارە گالتە ئامىزەيەش لىيان(فَكَيْفَ كَانَ نَكِيرِ)، نابىنن چۆن تۆلەم لى سەندىن ۋە چىم

به سه رهینان؟ پرسپاری که دلی نه وهی گوئی لیده بات نه بات بۆ لای نه و به سه رهاتانه که نه وان ناگیان له و تولانه ههیه که سه نراوه له و سه مکارانه .

له کوتاییدا وه لاسی نه و سه مکارانه که پیغه مبهریان عز به راست نه زانی و بوختانیان بۆ نه کردن و نه یانوت: جادو و گهره و نه وهشی هیتاویه تی جادوه، قورشان دوا ی نه و له لاسه پاشکویه که له دیمه نه کانی رۆژی قیامت نه خاته پیش چاویان که نه و درۆ بوختانانیهان بۆ پیغه مبهریان عز به که لکیان نایهت، نه که نه وه به لکو نه بیته مایه ی داخ و په شیمانی بۆیان که نه و رۆژه په شیمانی دادیان نادات، له کاتی که نه یانوتانی، ئیمان بهینن له ژبانی دنیادا، چونکه هه ل له بهرده ستان هه بوو، به لام نه وان درۆیان نه کرد و نه یانوت: جادو و جادو و گهر!

﴿ وَلَوْ تَرَىٰ إِذْ فِرْعَوْنُ فَلَا قُوَّةَ وَأَخَذُوا مِنْ مَّكَانٍ قَرِيبٍ ۝٥١ وَقَالُوا ءَأَمَّنَّا بِهِ ءَأَنَّىٰ لَهُمُ التَّنَافُثُ مِنْ مَّكَانٍ بَعِيدٍ ۝٥٢ وَقَدْ كَفَرُوا بِهِ مِنْ قَبْلُ وَيَقْدِفُونَ بِالْقَيْبِ مِنْ مَّكَانٍ بَعِيدٍ ۝٥٣ وَحِيلَ بَيْنَهُمْ وَبَيْنَ مَا يَشْتَهُونَ كَمَا فُعِلَ بِأَشْيَاعِهِمْ مِنْ قَبْلُ إِنَّهُمْ كَانُوا فِي شَكٍّ مُرِيبٍ ۝٥٤ ﴾ (سبا).

(پۆژێک دیت کافران) ده بینیت له ترسا خه ریکن زیره ده کهن، دلنیا که له ده ست ده رناچن و پزگار بوونیان نه سه مه، ئیتر هه ر له نزیکه وه ده ستگیر ده کرین و باله سه ده کرین. نه و کاته (به ناچاری) ده لێن: ئیمانمان (به په روه ردگارمان) هینا، به لام له و شوینه دووره وه ئیمان چون ده سته که ویت (تازه کار له کار ترازراوه). نه وانه کاتی خۆی باوه ریان به خوا نه بوو، هه ر له دووره وه باسی نهینی و شاراوه کانیان ده کردو، ده میان لیده دا. و (نه و سا ئیتر) له نیتوان نه مان و ئاره زوکانیاندا (به ره سه ست دانرا)، هه روه کو پیشتر به هاوشیوه ی نه مان کرا، به راستی نه وانه هه میشه و بهرده وام له گومان و دوو لیدا بوون (به رانه بهر ئیمان و خۆیان بۆ دینداری به کلایی نه ده کرده وه).

توانای رزگار بوونیان نیه .. وَأَحْذَرُوا مِنْ مَّكَانٍ قَرِيبٍ .. ئەلێن: آمنا به .. ئیستا؟ دوی
 نه مانی هه ل و کات .. وَأَنْتُمْ لَكُمْ التَّائُوْشُ مِنْ مَّكَانٍ بَعِيْدٍ .. له و شوینه وه چۆن ئیمان ئەهێن؟
 شوینی ئیمان هێنان دنیا بوو .. زۆر دووین له وی! له دهستیان ده رچوو، ئەوان کافر
 بوون به ئیمان پیش ئیستا .. له وی بیباوه پوون پی، ئەیانوت: ئەم پیغه مبه ره
 جادوگره، ئەم په یامه ئاسمانیه جادووه! ئەمه قسه ی هه لبه ستراوه .. ئەمه ئەمه
 حیکایه تی پڕو پیرز نه کانی کۆنه .. ده ی ئیتر کاره که ته واو بوو، ده رفه ت نه ماوه بۆ ئەوه ی
 ئەمڕۆ بۆ هه لێکی تری وا بگه رێن .. وَحِيلَ يٰنَهُمْ وَبَيْنَ مَا يَشْتَهُوْنَ .. به ره ست دانه نری له
 نێوان ئەمان و هه زه کانیان بۆ ئیمان هێنان له کاتی غه یری خۆیدا .. إِنَّهُمْ كَانُوا فِي شَكٍ
 مُّرِيبٍ .. ده ی ئەوه تا ئەوه به یه قین سه ره نجامی خۆیان و ئەو قسانه ش پیغه مبه ران بۆیان
 نه کردن ئەبینن بی هیچ گومان و دوو دلییه ک ...^{٩٦}

به کورتی:

● جادوو چهند شتیکی شاراوه ی تایبه ته خه لک له یه کتیرییه وه فیری ده بن، جا یان
 ئەوه تا فیل و چاوبه سکردنه، یاخود چهند شتیکی زانستی تایبه ته و نادیاره لای بینه ر،
 یان کاریگره یه کی قوله له سه ر ده روون و به جۆرێک ئیراده ی خاوه نه که ی ته سلیم به و
 حاڵه ته ئەبێت، هه موو ئەمانه چهند شتیکی ده سته که وتن و ئەکرێ ئەوانه ی هه ز به و
 کارانه ئەکه ن فیری ببن.

● قورئان کۆمه لێک زانستی بالایه له بواری بیروباوه رو یاساو ده ستوور و ئاکاردا،
 عه قله کان به رز رائه گریت و ده روونه کان خاوین ئەکاته وه ئیسلامی خه لک خه لک ئەکات،
 فرت و فیل و ته له که بازی نیه .

٩٦- مه مان سه رچاوه ی پیشوو، ص ٢٩١٦، به ده سته کتیرییه وه .

● ئەگەر قورئان جادوو بىت وەك ئەلەين ئەوا ئەبوو ئەوانىش ھەوليان بدايە فىرى
 بىن و ھاوشىوھى ئەو بھىنن، يان سوورەتەك بھىنن، بەلام ئەوان لەوھدا دەستەوسان
 بوون و دەرکەوت کە ئەوھى موحەممەد ﷺ ھىناوئەتى نىگای خوايە و ئەوئش پىغەمبەرى
 خوايە.

● قورئان نىگای خوايە و لە لايەن ئەوھوھ رەوانە کراوھ و پەيامىكى
 سەر سوپھىنەرە لە شىواز و لە ھۆننەوھ و لە مانا و لە ھىدايەت و لە ياساگانيدا و لە
 ھەوالدانەکانى بۆ ناديارەکان، دەى دواى ئەمە ئىتر کەس بيانووى بەدەستەوھ نىھ بلىت:
 موحەممەد خۆى دايئاوھ يان يەكىكى تر دايئاوھ و موحەممەد لە ئەو ھەريگرتوھ.

گومانی بیست و یهک

بانگه شه کردنی نه وهی که قورئان جادوویه کی ناشکرایه و موحه ممه دﷺ

هیناویه تی * ۹۷

ناوهرۆکی گومانه که:

موشریکه کان نه لَین گوايه نه م قورئانه که موحه ممه دﷺ هیناویه تی داستانی پیشووه کانه، له چیرۆکی رابردوووه کۆنه کانه وه سه رچاوه ی گرتوووه، موحه ممه د کۆپیانى کردوووه و به یانیان و ئیواران بۆی ده خوینریته وه، خواى گه وردهش نه فهرموى: ﴿وَقَالُوا أَسْطِثِرُ الْأَوَّلِينَ أَكْتَتَبَهَا فِي تُمْنٍ عَلَيْهِ بُكْرَةً وَأَصِيلًا﴾ (الفرقان)، ههروه ها وتویانه: نه م قورئانه داستانی پیشینه کانه و داواى نوسینه وه یانی کردوووه، به یانیان و ئیواران به سه ریدا ده یخویننه وه !!

رینگاکانی پووچه لکردنه وهی گومانه که:

۱. نه م بانگه شه یه سه رچاوه ی له بى باوه پى و که لله په قبییه وه گرتوووه.
۲. وه بیرهینانه وهی هاوشیوه کانی قورئان له کتیبه پیشووه کاندایه.
۳. شاهیدیدانی شایه ته به نی ئیسرائیلیه کان و کتیبه پیشووه کان له سه ر راستی و راستگویی قورئان.
۴. راما ن له قورئان دلتیایی ده دات له سه ر خالیبوونی له درۆ و له ناکۆکی، چونکه له لایه ن خواوه دابه زیوه.
۵. لووتبه رزی و ده مه ده میى بى بنه ماى موشریکه کان رینگن له وهی شوین هه ق بکه ون.

۹۷- نه و نایه تانه ی که باس له م گومانه نه که ن بریتین له: (القلم/ ۱۵، الاحقاف/ ۱۷، ۱۱، الفرقان/ ۵، الانفال/ ۳۹، المؤمنون/ ۸۳، الانعام/ ۲۵، نه و نایه تانه ش وه لامى نه م گومانه نه ده نه وه بریتین له: (الفرقان/ ۶، الاحقاف/ ۱۲).

در نژادی بابیه که :

یه کهم : نه بانگه شهیه سهرچاوهی نه بی باوهی و که الله رفقیه وه گرتووه.

موشریک و بی باوه په کان بوختانی نه وه نه کهن که قورئان داستانی پیشووه کانه،
موحه مه دﷺ و هریگرتووه و لیوهی فیرده بیّت و ده یخوینیتیه و بۆ خه لک، نه وه ش
درویه کی ناشکرا و بوختانی روون و بانگه شهیه کی رووته، به دلتیاییه وه نه م قسه یان له
چهنده ها نایه تی قورئانیدا دووباره بووه ته وه، وه ک نه فرموی: ﴿وَقَالُوا أَتَطْبِئُرُ الْآوَلِیْنَ﴾
اَكْتَتَبَهَا فِي تَمَلٍّ عَلَيْهِ بُكْرَةً وَّاصِيلاً ﴿٥﴾ (الفرقان) هه روه ها وتویانه : نه م
قورئانه داستانی پیشینه کانه و داوای نویسنه وه یانی کردووه، به یانیان و ئیواران به سهریدا
ده یخویننه وه !! جار یکی تر نه لئین: ﴿هَذَا اِفْكٌ قَدِيمٌ ﴿١١﴾﴾ ده لئین : نه مه هه لبه ستراو و
نه فسانه یه کی کونه !! (الاحقاف: ۱۱).

خوای گه وره وه لای نه م قسه هه لبه ستنانه یان نه داته وه و روونی نه کاته وه که نه م
بوختانانه له بی باوه پی و یاخیبوونیانه وه سهرچاوهی گرتووه، به به لگه ی نه م نایه ته که
نه فرموی: ﴿وَقَالَ الَّذِينَ كَفَرُوا لِلَّذِينَ آمَنُوا لَوْ كَانَ خَيْرًا مَا سَبَقُونَا إِلَيْهِ وَإِذْ لَمْ يَهْتَدُوا بِهِ
فَسَبَقُونَا هَذَا اِفْكٌ قَدِيمٌ ﴿١١﴾﴾ (الاحقاف)، نه وانه ی که بی باوه رن ده رباره ی نه وانه ی
نیمان و باوه پریان هتیاوه ده لئین : نه گه ر باوه په یتان به قورئان و به محمد چاک بویه،
نه وانه پیش نیمه نه ده که وتن !! جا چونکه خو یان هیدایه ت و پینمووی قورئان
وه رناگرن ده لئین : نه مه هه لبه ستراو و نه فسانه یه کی کونه !!

نه مه ش به هوی نه و لووتبه رزی و کینه زوریه که سه باره ت به ئیسلام و موسلمانان

هه یانه .

دووم: وەرپاښتگي پرانی قورئان بۇ کتیبه پېښووهکان.

یه کيکی تر له شپږه کانی پوچکرده وهی قورئان بۇ ئەم بانگه شیه بیرهینانه وه یانه بۇ ئەو کتیبانه ی تر که وه ک قورئان بوون، که ئەو بابته لایان زانراو بووه، بۇ نمونه: ته ورات، که قورئان به به باشی باسی ئەکات و ناماژدهش به تاییه تمه ندی قورئان ئەکات، خوای گه وړه نه فرموی: ﴿وَمِنْ قَبْلِهِ كَتَبَ مُوسَىٰ إِمَامًا وَرَحْمَةً وَهَذَا كِتَابٌ مُّصَدِّقٌ لِّسَانَا عَرَبِيًّا لِّنُنذِرَ الَّذِينَ ظَلَمُوا وَنُفَرِّقَ لِلْمُحْسِنِينَ﴾ (الاحقاف) خو پیش ئەم قورئانه، ته وراتی موسا په وانه کراوه تا پېښه و او په حمهت بیټ له کاتی خویدا ... ئەم قورئانهش په یامیکه سه لمینه ری په یام و کتیبه کانی پیش خویه تی و، پیکه له گه لیاند او به زمانیکی عه ره بی پاراوی په وان هاتووه بۇ ئەوهی ئەوانه ی سته میان کردووه بیاداریان بکاته وه مژده به خشیشه به چاکه کاران.

له ته وراتیشدا پیاوه لدانی تیدایه بۇ پیغه مبه رﷺ و بۇ پرواپیتانی، وازیان له وه هیناوه و هیدایه تیان پی ورنه گرتووه به هو ی لوتبه رزی و یاخیوونیا نه وه، ته ناته ئەو کتیبه پیروژه شیان دهستکاری کردووه بۇ ئەوهی گومرا ببن و خه لکانی تری به نی سیرانیلش گومرا بکن، له راستی و دروستی قورئانی پیروژ.

سینه م: دانپانانی شایه تحاله کان:

دیسان یه کيکی تر له وه لاهه کانی قورئان شایه تیدانی ئەو کتیبه کانی پیش قورئانه، هه روه ها شایه تیدانی شایه تحاله کانی نه وه کانی ئیسرا ئیله بۇ راستی ئەم قورئانه، خوای گه وړه نه فرموی: ﴿... وَشَهِدَ شَاهِدٌ مِّنْ بَنِي إِسْرَءِيلَ عَلَىٰ مِثْلِهِ فَقَامَ وَاسْتَكْبَرْتُمْ إِنَّ اللَّهَ لَا يَهْدِي الْقَوْمَ الظَّالِمِينَ﴾ (الاحقاف)، هه روه ها پتیا ن بلای: هه وایم بده نی، باشه، ئەی ئەوه چۆنه و حالتان چۆن ده بیټ نه گه ر ئەم قورئانه له لایه ن خواوه بیټ و، ئیوه ئاوا برپا ی پېنه کەن؟! هاوکات له گه ل ئەوه دا که شایه تیک له نه وهی ئیسرا ئیل شایه تی داوه که چ

تهورات و، چ قورئان له يهك سهرچاوه وه هاتوون، ئه وه باوه پى هينا و ئيهوش لوتوتان كرد به ئاسماندا و باوه پتان نه هينا... بيگومان خوا هيدايت و پتتمووى دهستهى سته مكاران ناكات .

ئه هلى كتيب باوه پيان به هاتنى په يامه ئاسمانيه كان هيه به سهر پيغه مبه ران، جوله كه كان هه والى هه نديك له په يام و كتيب كهى موسا يانسه لامى خواى لبيبتبو موشريكه كان نه گيرايه وه، ئه مهش پووچه لكرنه وهى بانگه شهى موشريكه كانه به دلتيا بيدان له سهر ئه وهى هاتنى نيگاي خوا سوونته تيكى خوداييه و پيشتر شتيكى زانراو بووه، له به ناوبانگترين ئه و كتيبانه ته ورايه كهى موسا يه سه لامى خواى لبيبت و له لايه ن جوله كه شه وه هه والى ئه و كتيبانه پيگه يشتوه، بويه خواى گه وده ئه فه رموى:

﴿وَمِنْ قَبْلِهِ كَتَبَ مُوسَىٰ إِمَامًا وَرَحْمَةً وَهَذَا كِتَابٌ مُّصَدِّقٌ لِّسَانِ عَرَبِيٍّ يُنْذِرُ الَّذِينَ ظَلَمُوا

وَشُرِّىَ لِلْمُحْسِنِينَ﴾ (الاحقاف)، خو پيش ئه م قورئانه، ته وراتى موسا په وانه كراوه تا پيشه واو په حمهت بيت له كاتى خويدا ... ئه م قورئانهش په ياميكه سه لمينه رى په يام و كتيب كهانى پيش خويه تى و، ريكه له گه ليانداو به زمانيكى عه ره بى پاراوى په وان هاتوه بو ئه وهى ئه وانهى سته ميان كردوه بيداريان بكاته وه مژده به خشيشه به چا كه كاران.

چوارم: قورئان له لايه ن خواوه يه كه نهينى ئاسمانه كانى و زهوى له به رده ستدايه.

هه ر خودى قورئان رووكاره دهره كيه كهى پيچه وانه يه به و بوختانهى ئه وان ئه يكه ن، قورئان هيج درو قسه يه كى هه لبه سترಾಯ تيدا نيه، هيج عه ره بيك ناتوانيت كه كتيبىكى عه ره بى وا زمان پاراو و ره وان و به ئاست بهينيت كه گه يشتوه ته سنورى موعجزه، بويه خوا پيغه مبه ر هه فيرته كات تا وه لامى ئه و قسه هه لبه سانه بداته وه به وهى كه قورئان له لايه ن خواوه دابه زيوه بو پيغه مبه ر كهى هه، چونكه ئه و شاره زاي سهرجه م نهينيه كانه، وهك ئه فه رمويت: ﴿قُلْ أَنزَلَهُ الَّذِي يَعْلَمُ السِّرَّ فِي السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضِ إِنَّهُ كَانَ

عَفُورًا رَحِيمًا ﴿٦﴾ (الفرقان). تۆ ئەي محمد! بلى: ئەو زاتەي ئەم قورئانەي دابەزاندووە بە ھەموو نەيتيەك دەزانیت لە ئاسمانەکان و زەویدا، ھەر ئەویش ھەمیشە و بەردەوام لێخۆشبوو مېھرەبانە.

ئەمەش بۆ ئەوەیە ھۆشيان بەيتيەتەووە رابمێنن لە قسەكەي خۆيان گوايە قورئان درۆيەيان داستانێ پيشووەكانە، سەرنجيان بۆ ئەو ھەوێ رانەكيشيەت كە قورئان پەرە لە راستی روشن كە جگە لە خوا كەس ئەو زانياريان نازانيت، ئەو نەيتي ئاسمانەكان و زەوی لایە، بەمە ئەيەوێ بگەنە ئەو دلتيايیەي كە قورئان نابێ لە جگە لە ئەو خودايەو ھاتبیت، ئەستوپاكي پيغەمبەريشيان بۆ دەريكەوێ لە ئەو بانگەشەي بۆي ئەكەن گوايە لە خەلكي ترەو ھەريگرتبیت..

پنجەم: نووتبەرزى و مشتومرى بى بنەماي موشريكەكان بەرپەستە لە رىگەي شونكەوتنى ھەق و راستيدا.

يەككى تر لە ھەلامەكانى قورئان بۆ ئەوانەي تانە لە قورئان ئەدەن و ئەلین: قورئان داستانێ پيشووەكانە! ئەو ھەيە ئەمانە ھەولێ بى بەلگە دەدەن و ھيچيان بۆ ناسەلمێنرێ، ئەو ھەشي وایان لێئەكات شوێن ھەق نەكەون خۆ بەگەرەکردنە كە لە راستيدا ئەوان لەو خۆبەزلزانینە بچوكتەر و گرگەترن، خوا ئەفرموی: ﴿ مَا يُجَادِلُ فِي آيَاتِ اللَّهِ إِلَّا الَّذِينَ كَفَرُوا فَلَا يَغْزُرُكَ تَقَالُبُهُمْ فِي الْإِلَادِ ﴾ (غافر)، ھيچ كەس لە بەرامبەري ئايەت و ھەرمانەكانى خواو ھەمجارەلە و دەمەدەمى ناكات، جگە لەوانەي كە بى بپواو خوانەناس بوون، ئەي پيغەمبەر ﷺ كەواتە دەسەلات و سەرمايە و ھيزيان فريوت نەدات. ھەر ھەم ئەفرموی: ﴿ إِنَّ الَّذِينَ يُجَادِلُونَ فِي آيَاتِ اللَّهِ بِغَيْرِ سُلْطَانٍ أَتَتْهُمْ إِنْ فِي صُدُورِهِمْ إِلَّا كِبْرٌ مَّا هُمْ بِبَلِغِيهِ فَاستَعِذْ بِاللَّهِ إِنَّهُ هُوَ السَّمِيعُ الْبَصِيرُ ﴾ (غافر) بە راستی ئەوانەي كە ھەمجارەلە و گەفتوگوي سەرکەشانە دەكەن و، بە نەشارەزايي لە ئايەتەكانى خوا دەدوين

بئى ئەوھى بەلگەيەكى بەھىزيان پىيىت، ئەوانە تەنھا لە سىنەياندا خۆ بەل زانين ھەيە،
بەمەرجىك ھىچ كات ناگەنە ئەو ئامانجەي كە ھەيانە، كەواتە تۆ پەنا بگرە بە خوا لە
شەرى خوانەناسان چونكە بەپاستى ئەو زاتە بيسەر و بينايە.

مروؤ خۆي بە گەورە ئەزانى و مشتومر ئەكات لە ئايەتەكانى خوادا، ئەو ئايەتەنەي كە
نقد روون و پاراون و تەعبىر لە پاك و بى گەردى دەكەن، بە زمانىكى پاك و بى گەرد،
ئەم مروؤانە بانگەشەي ئەو ئەكەن: بۆيە موناقەشە ئەكەين چونكە ھىشتا قەناعەتمان
نەكردووە! دەمى دەمى ئەكات گوايە ھىشتا ماويەتى يەقین پەيدا بكات، بەلام ئەو
خوایەي كە بەندەكانى خۆي ئەناسىت قەسەيان ئەبىسىت و ئەيانىنىت و ئاگاي لە
شاراوەكانيان ھەيە ئەفەرموى ئەوانە لووتبەرزىن! تەنيا لووتبەرزىيە كە دلى تەنيوون و
پەلكىشيان ئەكات بۆ ئەوھى ئەو ھەموو جەدەلە بگەن لە شتىكدا كە جەدەل
ھەلناگرىت ئەوئەندە روونە، ھەر ئەو لووتبەرزىيەيە كە ھەليانئەنىت بۆ خۆھەلكىشان و
دەرچوون لە قەبارەي راستەقىنەي خويان، و چوونە شوينىك كە ھى ئەوان نىيە، مل
بەرەو پلەيەك ئەنى كە شايسە بەو نىيە، مشتومر لە شتىكدا ئەكات كە بەلگەي
بەدەستەو نىيە تەنيا خۆھەلكىشان و لووتبەرزى نەبىت.^{۹۸}

راستى روونە بەلام بى باوھپان مشتومر بى ھودە ئەكەن بۆ ئەوھى راستى بىيەزىنن و
ھەليوھەشەننەو، ئەوان كاتىكىش داواي موعجىزە و دابەزىنى سزا ئەكەن تەنيا
سوكايەتى و گالئەكردىيان بە ئايەتەكانى خوا مەبەستە، وەك ئەفەرموى:

﴿... وَجَعَلْنَا لِلَّذِينَ كَفَرُوا بِالْبَطْلِ لِيُدْحِضُوا بِهِ الْحَقَّ وَاتَّخَذُوا آيَاتِي وَمَا أُنذِرُوا هُزُوًا ۚ وَمَنْ أَظْلَمُ مِمَّنْ ذُكِّرَ بِآيَاتِ رَبِّهِ فَأَعْرَضَ عَنْهَا وَنَسِيَ مَا قَدَّمَتْ يَدَاهُ إِنَّا جَعَلْنَا عَلَى قُلُوبِهِمْ أَكِنَّةً أَنْ يَفْقَهُوهُ وَفِي آذَانِهِمْ وَقْرًا وَإِنْ تَدْعُهُمْ إِلَى الْهُدَى فَلَنْ يَهْتَدُوا إِذًا أَبَدًا ۚ﴾ (الكهف).

ئەوانەى كافرو بى باوە پ بون ھەر موجدەلەو دەمبازى دەكەن بە بەلگەى پەرپوچ،
 بۆ ئەو ھى حق و راستى بەتال بکەنەو و بىترازىنن، ھەر ھە ئايەت و ھەرمانەکانى من و
 ئەو ھى ئەوانى پى ھۆشيار کراوەتەو کردويانە بەگالتە. كى لەو ستمکارترە کە
 يادەو ھى کرايىت بە ئايەت و ھەرمانەکانى پەرەردگارى، کە چى پووى لى وەرگىراون و
 لووتى بەرز گرتووەو ئەو ھى لە ياد کردووە کە چ دەستپيشکەرەى کى کردووە لە گوناھو
 تاوان، ئىمە بەراستى پەرەدەمان ھىناو بەسەر دلياندا تا لە ئايەتەکانى ئىمە تىنەگەن و
 قورسى و کەپشمان کردۆتە گوپيانەو، خۆ ئەگەر بانگيان بکەيت بۆ پىيازى ھىدايەت و
 دىندارى، ئەو ھەرگىز ئەوانە ئەو ھىدايەتە وەرناگرن.

ئەوانەى سوکايەتى بە ئايەتەکانى خوا و ئاگادارکردنەو ھىدايەتەکانى ئەو ئەكەن ئومىديان
 ليتاکرى کە لە قورئان تىبگەن و سوودى لى ببينن، بۆيە خواى گەورە پەرەدەيەکى
 کيشاو بە بەسەر دلياندا، کە بوەتە بەرەست بۆيان و گوپيان لە ئاست ھەق و راستى
 قورس بوو و نايبىستن، بىرارى ئەو ھى بۆ داو و ويل و سەرگەردان بىن بە ھۆى گالتەکردن
 و سوکايەتیکردنيان بە دىن کەواتە ھەرگىز بەرچاو روون نابن، چونکە ھىدايەت و
 بەرچاوپوونى بە چاوى کراوە دلى نامادەو وەرئەگيرىت.^{۹۹}

خواى گەورە ئەفرموى: ﴿وَلَقَدْ صَرَّفْنَا لِلنَّاسِ فِي هَٰذَا الْقُرْآنِ مِن كُلِّ مَثَلٍ وَلَئِن جِئْتَهُم
 بِآيَةٍ لَّقَالُوا الَّذِينَ كَفَرُوا إِنْ أَنْتُمْ إِلَّا مُبْطِلُونَ ﴿٨٨﴾ كَذَٰلِكَ يَطْغَىٰ اللَّهُ عَن قُلُوبِ الَّذِينَ لَا
 يَعْلَمُونَ ﴿٨٩﴾﴾ (الروم).

سویند بەخوا بەراستى ئىمە لەم قورئاندا لە ھەموو بابەتیک نموونەمان بۆ خەلکى
 ھىناوەتەو، کە چى ھەر ئايەتیکيشيان بۆ بەيتىت و بەسەرياندا بخوینیتەو، ئەو
 بىگومان ئەوانەى کە بى باوەرین دەلین: ئیو تەنھا پيشيلکەرى ھەقن و ھىچى تر نین

۹۹- ھەمان سەرچاوەى پيشوو، ج ۴، ص ۲۲۷.

! انا بهو شیوهیه خوا مؤر دهنیت به سهر دلی ئهوانه دا که نازانن و به شوین حق و راستیدا ناگه پین، (شوین راستی و حقیقت ناکه ون).

قورئان له هه موو نمونه یه کی تیدایه، چه ندین شیوازی دهر برینی له خوگرتووه، چه ندین که ره سه ی تیدایه بۆ به ئاگامیتانه وه ی عقل و دل، دهستی بردووه بۆ چه ندین بابهت که قول کاریگه ری خو ی دانه نیت له کاتیکدا قسه بۆ هه موو دلّه کان و هه موو عه قلّه کان ئه کات، له هه موو ژینگه یه کدا و له هه موو کۆمه لگه یه کدا، هه ر قورئان له و کاتانه دا قسه له گه لّ دهروونی ئه م مرۆفه دا ئه کات له هه موو حالّه ته کانیدا، له هه موو قۆناغه کانیدا، که چی ئه واندوای ئه م هه مووه شته برپا به هیچ ئابیتیک ناکه ن، ته نیا ئه مه ش نا، به لکو خۆیان هه لئه کیشن و زماندریزی ئه که ن له به رانه بر خوادا، بۆیه خوای گه وده ش به دوای ئه م کوفر و زماندریزی یاندا ئه فهرموی: ﴿كَذَلِكَ يَطْبَعُ اللَّهُ عَلَى قُلُوبِ الَّذِينَ لَا يَعْلَمُونَ﴾ (الروم)، انا بهو شیوهیه خوا مؤر دهنیت به سهر دلی ئهوانه دا که نازانن و به شوین حق و راستیدا ناگه پین، (شوین راستی و حقیقت ناکه ون).

به کورتی:

- ئه م قسانه له بى باوه پى کافران و عینادی و خۆبه گه وده زانتر له راستی سه رچاوه ی گرتووه، هیچ به لگه یه کیشیان پى نیه بۆ ئه و قسانه .
- قورئان کتیبه کانی پيش خو ی پشتراست ئه کاته وه، که وایه قورئانیش وه ک ئه وان نیگای خوایه و چاودیریشه به سهر ئه و کتیبانه ی تره وه .
- دانپیدانانی شایه تحاله کانی ناو (به نی ئیسرائیل) به وه ی کتیبه پیشووه کان مژده ی هاتنی پیغه مبه ری ﷺ داوه، شایه تیشه بۆ ئه وه ی قورئان له لایه ن خواوه دابه زیوه .

● قورئان چۆن ئەبىتتە درۆ و داستان لە کاتىکدا ئەوێ دایبە زاندووێ نەتێبەکانى
ئاسمانەکان و زەمىن هەمووى لەبەردەستىدايە؟ هەرکە سىش لى رابمىنیت و بەدل
بىخوینیت رىگەى نامىنى ئەو نەبىت دان بەو دا بنىت کە قورئان حەتمەن قسەى خوايە.

گومانی بیست و دوو

بانگه شه کردنی به وهی نه وهی که موحه ممد ﷺ هیناویه تی هیچ نیه جگه نه
شیر و خهوی تیکه ل و پیکه ل نه بیست، موحه ممد خوشی شاعیر و فالچییه و
نوقلانه لیده رگاهینه و هیچی تر. * ۱۰۰

ناویریکی گومانه که:

موشریکه کان بانگه شهی نه وه نه که ن که گوايه نه وهی پیغه مبه ر ﷺ هیناویه تی جگه
له شیر و فال و خهوی تیکه ل و پیکه ل نه بی بیچی تر نیه، نه و قورئانه ی موحه ممد
هیناویه تی له لایه ن شهیتانه کانه وه بوی هاتروه، خوی گه وره نه فره موی: ﴿بَلْ قَالُوا
أَضْغَثُ أَحْلَمَ بَلْ أَفْرَنَهُ بَلْ هُوَ شَاعِرٌ فَلْيَأْتِنَا بِآيَةٍ كَمَا أُرْسِلَ الْأُولُونَ﴾ (الانبیاء)،
به لکو (شتی تریشیان) دهوت: (وهك نه وهی که گوايه نه م قورئانه): خه وو خه یالی بی
سه ر و بنه، یاخود خوی هه لی به ستووه، به لکو نه و که سیکی شاعیره، ده با به لگه و
موعجزه یه ك بهیئیت وهك پیغه مبه رانی پیشوو!

رینگاکانی پووچکردنه وهی نه م گومانه:

۱. دوودلی موشریکه کان و هه نگاوانانی کویرانه سه بارهت به قورئان به لگه یه له سه ر
نه وهی هیچ له قورئان نازانن و زور ویلن.
۲. قورئانی پیروز قسه ی خوی به لگه ی نینگاوه دابه زیوه بۆ پیغه مبه ره که ی.
۳. شهیتانه کان توانا و ده سه لاتی دابه زاندنی قورئانیان نیه.

۱۰۰- نه و ئایه تانه ی که باس له م گومانه نه که ن بریتین له: (الانبیاء/۵، الصافات/۳۶، الحاقه/۴۲، ۴۱، الطور/۳۰،
نه و ئایه تانه ش وه لاهی نه م گومانه نه ده نه وه بریتین له (النجم/۴، ۲، الحاقه/۴۷، ۴۱، الشعراء/۲۱۲، ۲۱۰،
الفرقان، ۹، التکویر/۲۵، ۲۱، ۱۹، الاسراء/۴۸).

در پژوی بابہ تہ کہ:

یہ کہم: نہ فامی و گومرای موشریکہ کان.

نہم قسہ یہ بہ لگیہ لہ سہر بی بروایی و کہ للہ رقی و پارادوکسی و ناکوکی
موشریکہ کان لہ ہلویست و ہرگرتن لہ قورٹان، بہ رانہر قورٹان بوودل و سہرگہردان
بوون، جاری نہ یانوت نہمہ جادوہ، و ہک قورٹان نہ یگپرتہ وہ ﴿ وَلَوْ نَزَّلْنَا عَلَيْكَ كِتَابًا فِي
قِرْطَاسٍ فَلَمَسُوهُ بِأَيْدِيهِمْ لَقَالِ الَّذِينَ كَفَرُوا إِنَّ هَذَا إِلَّا سِحْرٌ مُّبِينٌ ﴾ (الانعام)، خو نہ گہر
نووسراوینکمان بو تو لہ ناو کاغہ زینکا دابیہ زانداہ، نہ و جا دہستیشیان لی بدایہ، نہ وہ
نہ وانہی کہ بی پروا بوون دہ یانوت: نہمہ جگہ لہ جادوویہ کی ناشکرا ہیچ شتیکی تر
نیہ!! (ہر باوہر ناہینن)، ہر وہا نہ فہرموی: ﴿ وَقَالُوا إِن هَذَا إِلَّا سِحْرٌ مُّبِينٌ ﴾ (۱۵)
(الصافات)، دہشیانوت: نہمہی نیمہ دہیبینین و دہیبیستین جگہ لہ جادوویہ کی ناشکرا
شتیکی تر نیہ...!! ہر وہا نہ فہرموی: ﴿ وَإِذَا نُنزلُ عَلَيْهِمْ مَا يَتْلُوَنَّ مِنْ حَرْفٍ مَّن لَّا يَدْرِي هُوَ حَرُّهُ لَقَدْ لَعَنَّاهُ فَذَرُوهُهُ وَجْهًا مُّشْطَرًّا وَنُفِّرْ
لَمَّا جَاءَهُمْ هَذَا سِحْرٌ مُّبِينٌ ﴾ (الاحقاف)، لہ کاتینکا نایہ تہ ناشکراو پوونہ کانی نیمہ
بہ سہریاندا بخوینرتہ وہ، نہ وانہی کہ بی باوہر بوون بہ و حق و راستیہی کہ بویان دیت
دہلین: نہمہ جادوویہ کی ناشکرایہ بہ ہمان شی، نہ فہرموی: ﴿ فَقَالَ إِن هَذَا إِلَّا سِحْرٌ يُؤْتَرُ
﴿ (المدثر)، بہ ہموو عہ قلبہ وہ وتی!! نہم قورٹانہ جگہ جادوو نہ بیت کہ
وہ ردہ گیریت ہیچی تر نی یہ!! ...

جاری نہ یانوت: نہمہ شیعہ، ﴿ أَمْ يَقُولُونَ شَاعِرٌ نَّبَرَّيْنُ بِهِ رَبِّ السَّمَوَاتِ ﴾ (الطور)
خوانہ ناس و دلہ قہ کان دہلین: نہمہ شاعیریکہ و چاوہروانی مہرگی دہکین!! ہر وہا
﴿ بَلْ قَالُوا أَضْغَتْ أَحْلَامٌ بَلْ أَفْتَرَنَاهُ بَلْ هُوَ شَاعِرٌ فَلْيَأْتِنَا بِآيَةٍ كَمَا أُرْسِلَ الْأَوَّلُونَ ﴾ (۵)
(الانبیاء)، بہ لگو (شتی تریشیان) دہوت: (وہک نہ وہی کہ گویہ نہم قورٹانہ): خہوو

خه یالی بئ سهر و بنه، یاخود خوی هالی به ستووه، به لکو نه و که سیکی شاعیره، ده با به لکه و معجزه به ک بهیئت و ده پتغه مبه رانی پیشوو!! ﴿وَيَقُولُونَ إِنَّا لَأَنَارُكَوْا إِلَهَيْنَا لِشَاعِرٍ مَّجْنُونٍ﴾ (الصفاف)، ده یانوت: ئیمه چۆن واز له خواکانمان ده هینین بۆ شاعیریکی شیت؟!

جاری ئه یانوت: ئهم قورئانه خوی تیکه ل و پیکه له، وه ک له سورتهی (الانبیاء) دا ئاماژه ی پیکراوه. جاریکی تر ئه یانوت: ئهمه قسه ی هه لبه ستراره، وه ک نه فه رموی: ﴿أَمْ يَقُولُونَ افْتَرَاهُ قُلْ فَأْتُوا بِسُورَةٍ مِّثْلِهِ وَادْعُوا مَنِ اسْتَفْتُم مِّن دُونِ اللَّهِ إِن كُنْتُمْ صَادِقِينَ﴾ (یونس)، به لکو (له گه ل نه و هه موو به لگانه دا) ئه وانه ده لێن که محمد ﷺ قورئانی هه لبه ستووه، بئ: ده ئیوه ش سووره تیک وه ک سووره ته کانی داریژن و بیهینن، داوا بکه ن له هه ر که سیکی تر که ده توانن جگه له خوا (که یارمه تیتان بدات) درئغی مه که ن ئه گه ر پاسنگون، هه روه ها نه فه رموی: ﴿وَقَالَ الَّذِينَ كَفَرُوا إِن هَٰذَا إِلَّا إِفْكُ افْتَرَاهُ وَأَعَانَهُ عَلَيْهِ قَوْمٌ آخَرُونَ فَقَدْ جَاءُوا ظُلْمًا وَزُورًا﴾ (الفرقان)، ئه وانه ی بئ باوه ر بوون وتویانه: ئهم قورئانه درۆیه ک نه بیئت که (محمد ﷺ) خوی هه لیه ستووه، شتیکی تر نییه، که سانی تریش یارمه تیانداده، به راستی ئه وانه (به و گوفتاره یان) ستم و بوختانیکی گه وره ده که ن و قسه یه کی ناره وایان کردوه.

به م هه لیت و په لیتانه وه سفی قورئان ئه که ن، که ئهمه ش به لگه یه له سه ر گومرایی و ونه فامیان، له بهر ئه وه چه ندین نمونه ئه هیتنه وه و ریگای راستیش نادۆزنه وه، بۆیه خوی گه وره وه لای نه فامی و گومرایی و هه لیت و په لیته کانیان ئه داته وه و نه فه رموی: ﴿أَنْظُرْ كَيْفَ ضَرَبُوا لَكَ الْأَمْثَالَ فَضَلُّوا فَلَا يَسْتَطِيعُونَ سَبِيلًا﴾ (الاسراء)، سه رنج بده چۆن تو ده که ن به نمونه (تاویک ده لێن: جادووگه ر، ده میک ده لێن: شاعیر.... هتد) سه رنه نجام خویان گومرا کردوه و ناتوانن ریگه و پێیازیکی چاک و دروست بگره به ر.

دووم: قورئانی پیروژ قسه‌ی خواجه له رنگه‌ی نیگاوه دابه‌زبوه بۆ پیغه‌مبه‌رمکه‌ی.

وه لامیکی تری قورئان نه‌وه روون نه‌کاته‌وه که نه‌م قورئانه له لایه‌ن په‌روه‌ردگاری جیهانیانه‌وه دابه‌زیتراوه و پیغه‌مبه‌ریکی به‌پرز رایده‌گه‌یه‌نیت نه‌ قسه‌ی شه‌یتانی نه‌فره‌تلیکراوه، نه‌ شاعیر و نه‌ فالچی وه‌ک نه‌وه‌ی بانگه‌شه‌ی بۆ ده‌که‌ن، به‌لکو نیگا و سروشی خواجه، جوهره‌ئیلسه‌لامی خوای لیبت ده‌یگه‌یه‌نیت به‌ موحه‌مه‌دی پیغه‌مبه‌ر ﷺ، وه‌ک نه‌فرموی: ﴿وَمَا هُوَ بِقَوْلِ شَاعِرٍ قَلِيلًا مَّا تُؤْمِنُونَ ۝ وَلَا بِقَوْلِ كَاهِنٍ قَلِيلًا مَّا تَذَكَّرُونَ ۝ نَزِيلٌ مِّن رَّبِّ الْعَالَمِينَ ۝﴾ (الحاقه)، دلنیا‌بن که نه‌م قورئانه گو‌فتاری شاعیر نه‌یه، نه‌وه بۆ زۆر که‌متان باوه‌ ده‌هیتن؟! گو‌فتاری فالچی و زیوانیش نه‌یه، نه‌وه بۆ زۆر که‌متان یاده‌وه‌ری وه‌رده‌گرن؟! به‌لکو نه‌م قورئانه له‌لایه‌ن په‌روه‌ردگاری جیهانه‌کانه‌وه په‌وانه‌کراوه و نیردراوه‌ته‌ خواره‌وه.

سینهم: نه‌گه‌ر موحه‌مه‌د ﷺ له‌ رنگه‌ی قورئانه‌وه درۆی به‌ده‌م خوداوه بک‌ردایه نه‌وا ده‌ستبه‌جێ تۆله‌ی نیدم‌کرایه‌وه.

خوای گه‌وره پاش ئایه‌ته‌کانی تر نه‌فرموی: ﴿وَلَوْ نَقُولُ عَتَيْنَا بَعْضَ الْأَقْوِيلِ ۝ لَّأَخَذْنَا مِنْهُ بِالْيَمِينِ ۝ ثُمَّ لَقَطْنَا مِنْهُ الْآوِينَ ۝ فَمَا يَكُرُّ مِنْ أَحَدٍ عَنْهُ حَاجِزِينَ ۝﴾ (الحاقه)

خۆ نه‌گه‌ر محمد ﷺ هه‌ندیک قسه‌و گو‌فتار به‌ده‌م ئیمه‌وه هه‌لبه‌ستایه. نه‌وه به‌هیتو ده‌سه‌لاتی خۆمان ده‌مانگرت. له‌وه‌وه‌وا په‌گی دلی ده‌پچ‌رتین و ده‌یم‌رتین. نه‌وسا هیچ که‌سێک نییه له‌ ئیوه به‌ربه‌ست و به‌رگری بکات له‌ ئیمه‌.

نه‌مه‌ یانی: نه‌گه‌ر موحه‌مه‌د ﷺ درۆی به‌ده‌مه‌وه بک‌ردیتایه وه‌ک ئیوه ده‌لێن و قسه‌ی هه‌لبه‌ستایه به‌ناوی ئیمه‌وه و زیاده‌ی بخستایه‌ته‌سه‌ر په‌یامه‌کانی ئیمه‌ یان لی‌ی که‌م بک‌ردایه‌ته‌وه یان شتیکی خۆی بووتایه و بیدایه‌ته‌ پال ئیمه‌که وانیه‌نه‌وه به‌په‌له تۆله‌مان لێنه‌سه‌ندو هیچ یه‌کی‌کیش له‌ ئیوه نه‌یده‌توانی بکه‌ویتته‌ نێوانمانه‌وه نه‌گه‌ر

نیازنیکی له و جوړه مان هېوایه، تیا نه بردن و توله نه کړدنه وه لټی به لگه په که پیغه مېرمنه ﷺ دروی به دهم خواوه نه کړدوه، به مهش روون ده بیته وه نه گهر درو و قسه ی به دهم خواوه هلبه ستایه ریگه ی پی نه نه درا، نه وهش به لگه په له سر نه وهی که که سیکی راستگو و گوږپایه ل و پیگه یشتوه. چونکه خوا نه وهی نه و نه یگه به نیت بوی نه سه لمینیت، پشتیوانیشی لینه کات به موعجزه ی ناشکراو به لگه ی سه لمینر، که واته نه وهی موحه مېرمنه ﷺ هیناویه تی نه شیعره و نه فاله و نه خوی ناپړک و پیکه، به لکو له لایه ن په روه ردگاری جیهانیانه وه بوی هاتوه.

چوارم: شهیتانه کان توانا و دهسه لاتی دابه زاندنی قورنایان نیه.

نه و بوختانه ی که نه لټن شهیتانه کان نه و قورنایان دابه زاندوه که موحه مېرمنه ﷺ هیناویه تی بوختانیکي بی بنه ما و قسه هلبه ستنیکي نابه جیبه، خوی گه وره له چه ند روویه که وه ریگری له شهیتانه کان دهکات که نه و کاره بکن:

۱. نه و کاره به وان ناکریت، واته له گه ل نامانچ و داخوای نه واندایه ک ناکریته وه، چونکه سیفته تی نه وان ه ولدانه بو خرابه کاری و له خسته بردنی به نده کان، نه م قورنانه ش فرمان به چاکه نه کات و ریگری له خرابه نه کات، و پرپ له رووناکي و رینمایي و هیدایه ت و به لگه ی گه وره، بویه نه فرموی: ﴿وَمَا يَنْبَغِي لَهُمْ وَمَا يَسْتَطِيعُونَ ۝۱۱﴾

(الشعراء). شتی وابه وان ناکریت و هرگیز ناتوانن به کاری واههستن.

۲. نه گهر ریگه شیان پیدرایه هر توانا و دهسه لاتیان نه بوو، وه ک خوی گه وره نه فرموی: ﴿لَوْ أَنزَلْنَا هَذَا الْقُرْآنَ عَلَى جَبَلٍ لَّرَأَيْنَاهُ خَشِعًا مُّصَدَّعًا مِّنْ خَشْيَةِ اللَّهِ وَتِلْكَ الْأَمْثَلُ نُضْرِبُهَا لِلنَّاسِ لَعَلَّهُمْ يَفْكُرُونَ ۝۱۱﴾ (الحشر)، نه گهر نه م قورنانه مان دابه زاندایه سر که ژو کیویک، ده تبینی ملکه چ ده بوو، وردو و خاش ده بوو، شق و په ق ده بوو، له ترسی فرمانی خوا، له هیه ته گه وره یی و دهسه لاتی خوا، نیمه نه م نمونانه

دههيننه وه بۆ خه لکی بۆ ئه وهی بیریکه نه وه و ژیریان بخه نه کار و شوین قورئانی

پیرۆز بکه ون، ههروه ها ئه فهرموی: ﴿.. وَمَا يَسْتَطِيعُونَ ﴿٣١﴾﴾ (الشعراء).

۳. نه گه دهستی بدایه بۆیان و توانای هه لگرتن و گه یاندنیشیان هه بوايه نه یاننه توانی پی بگهن، چونکه نه وان به ره به ستیکیان بۆ دانراوه له بیستنی قورئان له کاتی دابه زینیدا، چونکه ئاسمان پرپه تی له له پاسه وانی به هیژ و تیری ئاگرینی ئه ستیره کان له کاتی دابه زینی قورئاندا بۆ سه ر پیغه مبه ره ﴿﴾، بۆیه هه یج به کێک له شه ی تانه کان توانای بیستنی به ک پیتیشیان نیه، بۆ ئه وهی کاره که گومان و چه واشه کاری تیکه له نه بیت، ئه مه ش له به زه یی خواوه یه بۆ به نده کانی بۆ پاراستنی ئایینه که یان، پالپشتیه کیشه بۆ قورئان و پیغه مبه ره که ی ﴿﴾، وه ک نه فهرموی: ﴿إِنَّهُمْ عَنِ السَّمْعِ لَمْعَزُولُونَ ﴿٣٢﴾﴾ (الشعراء)، بێگومان ئه و شه ی تانه له بیستنی وه حی و فهرمانه کانی خوا که راده گه یه نریت به فریشته کان دوور و به رکه ناری.

هه ر قورئان ده رباره ی جنۆکه ئه فهرموی: ﴿وَأَنَّا لَمَسْنَا السَّمَاءَ فَوَجَدْنَهَا مِثْلَ ثَرَسٍّ شَدِيدٍ وَشُهُبًا ﴿٣٣﴾ وَأَنَّا كُنَّا نَقْعُدُ مِنْهَا مَقْعِدَ اللَّسَعِ فَمَنْ يَسْمِعُ الْآنَ يَحْدِثُ لَهَا شَهِابًا رَصْدًا ﴿٣٤﴾﴾ (الجن)، ئیمه جاران له هه ندیک شوینی ئاسماندا خۆمان هه شارده دا بۆ گو یگرتن و ده نگوباس بیستن، به ئام ئیستا ئه وهی بیه ویت گو ی بگرت به کسه ر نه یزه کیکی بۆ ئاماده یه و بۆی ده هاو یژریت و له ناوی ده بات. جا به پاستی ئیمه نازانین ئایا نه خشه یه کی شه رو ویرانکاری کیشراوه بۆ دانیش توانی سه ر زه وی، یاخود په ره ر دگاریان ده یه ویت پتیمووی و هیدایه تیان بدات بۆ دینداری و سه رفرازی.

ئهمه باشتترین وه لامه بۆ ئه وهی که به پیغه مبه ره ئه لێن تۆ فالچی و کاهینی (غهب نه خوینیه وه)، گوايه ئه وهی که ئهم قسانه ی بۆ دینی شه ی تانه ! چونکه به بۆچوونی نه وان فالچیه کان شه ی تان قسه یان بۆ ئه هینن، له راستیدا ئه و کاهینانه قسه ی خۆیانه و

ئەياندەنە پال شەيتان — بەھسبىي خۇيان، قورئان ئەمە پوۋچنەكاتەوہ كە قورئان ئەو جۆرە شتانە بىت، فالچىەكان ھاوشىۋەى قورئانايان پى ناوترىت، شەيتانى فالچىەكانىش تواناي ئەوہيان نىہ ھاوشىۋەى قورئان بخەنە دلى شويىنگەوتەكانيان، فالچىيتى ساختەچىيتى ودرؤو دەلەسە و چەواشەكارىہ و قسەكانيان ھەموو ھەكايەتخوانىہ و تا بىت ئەيدەنە دەمى و فراوانى ئەكەن.

بەكورتى:

● ئەم قسە و قسەلۇكانە بەلگەن لەسەر گومرايى موشرىكەكان و خۆپەرستى و لووتبەرزىيان لەبەرانبەر ھەق و راستىدا، قورئان كەلامى خوايە و لە رىگەى نىگاوہ ناردوويەتى بۇ پىغەمبەرەكەى ﷺ، نە شىعرە و نە فالە، ئەوان خۇشيان ھىچ جۆرە شتىكيان لەو شتانە لە پىغەمبەر ﷺ نە بىنيوہ تەنانەت پىش پىغەمبەر ايەت يەكەشى.

● ئەگەر پىغەمبەر ﷺ درؤى بە دەم خواوہ بکردايە دەستبەجى تۆلەى لىئەكرايەوہ كەسىش نەيدەتوانى لەسەرى ھەلبداتى، تۆلە لىئەكردنەوہى بەلگەيە لەسەر ئەوہى كە قورئان دانراوى ئەو نىہ و بەلگەشە لەسەر دانپىدانانى خوا بۇ ئەو.

● شەيتانەكان ناتوانن قورئان داببەزىتنن، چونكە ئەوہى لە قورئاندا ھاتووە لەگەل سروشتى ئەواندا يەك ناگريتەوہ، ئەوان سروشتيان بە خراپەكارى و تاوان ناسراوہ، قورئانىش پەر لە رووناكى و رىنمايى و بەزەيى، لەگەل ئەوہشدا ئەوان رىگرييان لىكراوہ لە بىستنى قورئان لە كاتى دابەزىنىدا.

گومانی بیست و سن

بانگه شه کردن بهومی که قورنان هه لیه سترای موحه ممه ده خویه تی: * ۱۰۱

ناومرۆکی گومانه که:

موشریکه کان بانگه شه ی نه وه نه که ن که قورنان دانراوی موحه ممه ده ده ﷺ، خوی
هه لیه ستووه و داویه ته پال خواجه جلاله، خوی گه وره نه فرموی: ﴿وَإِذَا رَأَوْكَ إِِنْ
يَتَّخِذُونَكَ إِلَّا هُزُوًا أَهَذَا الَّذِي بَعَثَ اللَّهُ رَسُولًا ۝١١﴾ (الفرقان)، نه وانه ی بی باوه پ بون
وتویانه: نه م قورنانه درۆیه که نه بیته که (محمد) خوی هه لیه ستووه، شتیکی تر نییه،
که سانی تریش یارمه تیانداوه، به پاستی نه وانه (به و گوفتاره یان) سته م و بوختانیکی
گه وره ده که ن و قسه یه کی ناپه وایان کردوه، هه روه ها نه فرموی: ﴿وَإِذَا نُنَاجِيهِمْ آيَاتُنَا
يَنْتَبِهُوا قَالُوا مَا هَذَا إِلَّا رَجُلٌ يُرِيدُ أَنْ يَصُدَّكُمْ عَمَّا كَانُ يَعْبُدُ آبَاؤَكُمْ وَقَالُوا مَا هَذَا إِلَّا إِنْكَارٌ لِّمَا كُنْتُمْ تَعْبُدُونَ ۝١٢﴾ (سبا)، جا نه گه ر نایه ته ناشکه او
په وونه کانی نیتمه به سه ریاندا بخوینریتته وه، (کافران) ده لئین: نه مه کابرایه که وه یه ویت له
پینگه و پیبازی باوانتان ویتلتان بکات، هه روه ها ده لئین: نه مه شتیکی ده سته لیه ست و
هه لیه ستراره، نه وانه ش که کافرن ده رباره ی نه و حق و راستییه ی که بویان هاتوه
ده لئین: نا نه مه سیحرو جادویه کی ناشکرایه !! .

۱۰۱- نه و نایه تانه ی که باس له م گومانه نه که ن بریتین له: (هود/۱۲، یونس/۳۸، سبا/۴۲، الفرقان/۴،
الطور/۳۲، المدثر/۳۵، الانبیاء/۵، السجدة/۳)، نه و نایه تانه ش وه لاهی نه م گومانه نه ده نه وه بریتین
له: (البقرة/۳۳، هود/۱۴، القصص/۴۹، الاسراء/۸۸، یونس/۳۸، سبا/۴۲، الهاقة/۴۴).

رنگاکانی پوچه نکردنه وهی ئەم گومانە :

۱. نه خۆتێندهواری پیغه مبه‌ر ﷺ له پیش دابه‌زینی قورئان و داوی دابه‌زینی به‌لگه‌یه له‌سه‌ر ئەوهی قورئان نیگای خوایه و له ئەوه‌وه هاتوو.

۲. موشریکه‌کان به‌لگه‌یان نیه له‌سه‌ر بانگه‌شه‌که‌یان به‌لکو شوێن گومان که‌وتوون.

۳. ده‌سته‌وسانی موشریکه‌کان له‌ رووبه‌پووبوونه‌وهی قورئان به‌ هێنانی ده‌ سووره‌ت یاخود یه‌ك سووره‌ت هاوشیوهی قورئان سه‌لمینه‌ری بێینه‌مایی و پووجی بانگه‌شه‌که‌یان.

۴. ئەگەر موحه‌مه‌د ﷺ درۆی به‌ده‌م خواوه‌ بک‌ردایه‌ ده‌سته‌بجی تۆله‌ی لێنه‌کرایه‌وه.

یه‌که‌م: نه‌خۆتێندهواری پیغه مبه‌ر ﷺ له‌ پیش دابه‌زینی قورئان و داوی دابه‌زینی به‌لگه‌یه له‌سه‌ر ئەوهی قورئان نیگای خوایه و له ئەوه‌وه هاتوو.

قورئانی پیروژ موشریکه‌کانی ده‌مکوت نه‌کردو به‌لگه‌ی سه‌لمینه‌ر کۆتی کردن، وه‌لامی بانگه‌شه‌که‌یان نه‌داته‌وه‌و که‌ قورئان دانراوی موحه‌مه‌د بیت، وه‌لامیک چه‌سپینه‌ری به‌لگه‌کان بیت، به‌لگه‌ی ئاشکرای پیشک‌ش کردن له‌سه‌ر ئەوهی قورئان ته‌نیا له‌ لایه‌ن خواوه‌یه، موحه‌مه‌دیش وه‌ك هه‌موو ئاده‌میزاده‌کانی تر ده‌سته‌وسانه‌ له‌ هێنانی هاوشیوه‌یه‌کی قورئان که‌ وه‌ك ئه‌و رێنمایی و باب‌ه‌تی زانستی و زمانی پاراو له‌ خۆی بگریت، به‌لگه‌ی به‌هیزی بۆ هێنانه‌وه‌ له‌سه‌ر ئەوهی که‌ قورئان نیگای خوایه، له‌ریگه‌ی ئه‌و پێشنیاره‌وه‌ که‌ موشریکه‌کان کردیان بۆ پیغه‌مبه‌ر و داوی ئه‌وه‌یان لێکرد که‌ ئەم قورئانه‌ بگۆریت بۆیان، یان شتیکی تری جگه‌ له‌ قورئانیان بۆ به‌نییت.

قورئان هه‌ندی شیوازی به‌درۆخستنه‌وهی پیغه‌مبه‌ریان لێده‌گیریته‌وه‌ که‌ قورئان نیگای خوا بیت بۆ ئه‌و هاتبیت، ئه‌وان وا ئه‌هات به‌ خه‌یاڵیاندا که‌ موحه‌مه‌د ﷺ خۆی ئەم قورئانه‌ی داناوه‌، بۆیه‌ یه‌کیك له‌ درۆکانیان ئه‌وه‌ بوو که‌ پێیان ئه‌وت: ﴿...أَنْتِ

بِشْرَاءٍ غَيْرِ هَذَا أَوْ بَدَلَهُ... ﴿١٥﴾ (یونس)، قورئانیکی تر بهینه جگه له مه، یان بیگوره... به ته مای نه وهی نه گهر موحه ممه دﷺ قورئانیکی تری هیئا یاخود جیگوریکئی پتکرد نه وه بپوای پی نه هیتن، نه گهر له گهل هه واو ناره زووی نه واندا یه کی گرتنه وه.

واتای (غیر هَذَا) یانی پیچه وانیهی نه م قورئانه، مه به ست لئی به ته واوه تی پیچه وانیهی قورئان بیت، یانی پشت بکاته قورئان و به کتیبیکئی تر ده ست پینیکاته وه، به شیوازیکی تر، وه ک کتیبه کانی فارسه کان و شانامه کایان.

واته کتیبیکئی تر که پیچه وانیه نه بیت له گهل ناره زووه کانی نه ماندا و نه مان رقیان لئی هه لئه سیټ، مه به ست به (أَوْ بَدَلَهُ) له نایه ته که دا نه وه یه که ده ستکاری نه م قورئانه بکات نه و نایه تانهی که سه رزه نشتی موشریکه کان ده کات بیگوریت به باسی چاکه یکانیان و نه و دهسته واژانهش که سه رزه نشتی بته کانیان نه کات بیگوریت به سوپاس و سه ناکردنیان، نه و دهسته واژانهش باسی زیندوو بوونه وه و هه ستانه وهی قیامت نه کات بیانگورپی به شتانیکی تر پیچه وانیه بیت، نه و دهسته واژانهشی هه پشه له وان نه کات بیانگوریت به دهسته واژهی مژده به خش و دلخوشکه ر بۆیان.^{١٢}

(موجاهید)ی قوتابی ئیبن عه بیاسی ته فسیرزان ناوی پینچ کهس له وانیه نه بات که نه م قسه یان له رووی پیغه مبه ردا کردوه ﷺ، که نه مانه ن: عه بدولای کوپی ئومه ییه، وه لیدی کوپی موغیره، میکره زی کوپی حه فص، عومهری کوپی عه بدولای کوپی نه بی قه یس، عاصی کوپی عامیر، نه مانه وتیان به پیغه مبه ردا ﷺ قورئانیکمان بۆ بیته که باسی وازهینان له بته تییدا نه بیت باسی لات و عوززا و مه نات وهوبه ل به خراپه نه کات و زه میان نه کات...^{١٣}، خوای گه وره نه فهرمویت:

١٠٢- التحرير و التنوير، الطاهر بن عاشور، سه رچاوهی پښتو، مج ٢، ج ١١، ص ١١٦، به ده ستکاری به وه.

١٠٣- هه مان سه رچاوهی پښتو، ص ١١٨.

﴿ أَنْتَ بِشَرِّهِمْ غَيْرِ هَذَا أَوْ بَدَّلَهُ فَلاَ مَا يَكُونُ لِي أَنْ أُبَدِّلَهُ مِنْ تَلَقَّايَ نَفْسِي إِنَّ أَنْتَ لَمَّا
يُوحَىٰ إِلَيْكَ إِنِّي أَخَافُ إِنْ عَصَيْتَ رَفِيَّ عَذَابَ يَوْمٍ عَظِيمٍ ﴾ (١٥) قُلْ لَوْ شَاءَ اللَّهُ مَا تَلَوْتُهُ
عَلَيْكُمْ وَلَا أَدْرَاكُمْ بِهِ فَقَدْ لَبِثْتُ فِيكُمْ عُمُرًا مِنْ قَبْلِهِ أَفَلَا تَعْقِلُونَ ﴾ (١٦) فَمَنْ أَظْلَمُ
مِمَّنِ افْتَرَىٰ عَلَى اللَّهِ كَذِبًا أَوْ كَذَّبَ بِآيَاتِهِ إِنَّهُ لَا يُفْلِحُ الْمُجْرِمُونَ ﴾ (١٧) ﴿ (يونس)

کاتیکیش نایه ته کانی نیمه که پوون و ناشکرایه به سه ریاندا بخوینرته وه، نه وه
نه وانیه که به ته مانین ناماده ی به رده م باره گای نیمه بین ده لئین: قورئانیکی جگه له مه
بهینه و بیخوینه ره وه، یان بیگوره (به شیوه یه کی تر)، تویش نه ی محمد ﷺ پئیان بلئی:
من بوم نیه له خومه وه نه وه بیگورم، من شوینی هیچ شتیک ناکه وم جگه نه وه نه بیئت که
به وه حی پیم ده گات، به پاستی من ده ترسم نه گهر یاخی بم له په روه ردگارم و نا فره مان ی
بکه م گیروده ی سزایه کی سه خنی پوژتکی زود گه وره بیم. پئیان بلئی (نه ی پیغه مبه ر ﷺ)
نه گهر خوا بیویستایه نه وه قورئانم به سه ردا نه ده خوینده وه، خوایش ناگاداری نه ده کردن
پئی، چونکه به پاستی ناشکرایه که من ته مه نیک ی دوورو دریزم له ناوتاندا به سه ر بردوه
پیش هاتنی قورئان (بی نه وه ی وشه یه که له م قورئانه بزائم) که واته بوچی عه قل و بیرو
هوشتان ناخه نه کار (که سیکی نه خوینده وار تا ته مه نی چل سالی هیچ نه لئیت، به مه رجیک
ناو بانگی ده رکرد بیئت به پاستگویی و نه مینداری، که چی له و ته مه نه به دواوه نه م قورئانه
رئیک و پئیکه پابگه یه نئیت، نایا په وایه هر که س ده بییستیت خیرا برهوا به نئیت به نیره ری
قورئان و نه و که سه ش که بوی په وانه کراوه؟) جا کی له وه سته مکارتره که درو به ده م
خواوه هه لده به ستیت، یاخود نایاته کانی به درو بزانیئت و برهوی پئی نه بیئت، به پاستی
تاوانباران سه رفراز نابین.

لەم چەند ئایەتەوه خاڵی دەسپێکی ئەو حەکاوەتە دەرنەکەوتت کە کۆمەڵی کەس دێنە لای پێغەمبەر و ئەو پێشنیارە نابەجێیە ئەکەن قورئان بە شیوەی هەوالیک ئەیگێڕتەوه کە دوو سوودی تێدا یە:

یەکەمیان: روووەرگێڕانی ئاشکرا لێیان وەک ئەوەی کە هەر بوونیان نەبێت چونکە ئەوان شایستەیی ئەوە نین خوا قسەیان لەگەڵدا بکات.

دووەمیان: تەلقینکردنی پێغەمبەر ﷺ بەو لامدانەوهیان بە دەستەواژەی کاریگەر، واتە: ئەگەر قورئان بۆ ئەو نەتەوه بخوێنرێتەوه لە ساتی دابەزینیدا بەو شیوازه روون و ئاشکرایە لەبەر زۆترین پلەی رهوانبێژیدا (قَالَ الَّذِينَ لَا يَرْجُونَ لِقَاءَنَا)، ئەوانەیی کە بەتەمانین ئامادەیی بەردەم بارهگای ئێمە بێن دەلێن: قورئانیکی جگە لەمە بهێنە و بیخوێنەرەوه، ئەوەی دەردەکەوتت لە هۆی ووتنی ئەم قسانەدا ئەوەیە کە پێغەمبەر ﷺ پێی پراگەیان دوون کە ئەم قورئانە لە لایەن خواوە بە شیوەی نیگا بۆی دابەزیو، تا ئاگاداریان بکاتەوه، تەحەدشی کردن کە هاو شیوەی قورئان بهێنن ئەگەر گومانیان لەو قسەیه هەیه، بەلام ئەوان دەستەوسان بوون، وە گومانیان وا بوو کە قورئان نیگای خوا نیە و هی موخەممەد ﷺ خۆیەتی، بەلام خۆ موخەممەد لە رهوانبێژیدا لەسەر رو ئەوانەوه نەبوو، لە زانستیشدا بە هەمان شیوە لەپیش ئەوانەوه نەبوو، تەنانت لە ریزی شاعیر و وتاریبێژ رهوانبێژ و بە تواناکانی سەردەمی ئەوانیشدا نەبوو، بۆیه ویستیان تاقیبکەنەوه و داوایان لێکرد کە قورئانیکی تر بهێنێت جگە لەمەیی کە هەیه، جیاواز بێت لە شیواز و هۆنینهوه و پەیا مەکەیدا، یاخود بێت و دەستکاری بکات و هەندێ گۆرانیکاری پێویستی تێدا بکات و ئەو شتانەیی ئەوان بێزار ئەکات وەک سوکا یە تیکردن بە بت و بتپەرستی و کافرکردنی خۆیان و باوای پیرانیان لای بەریت و بیگۆریت! جا کە هات و ئەمەیی کرد ئەو بانگەوازه کەیی کە ئەلی قورئان نیگای خوا یە لە بناغەوه هەلنەوه شیتەوه، ئەوپەری ئەوەیە کە قسەکانی ئەو لە قسەو شیعرەکانی ئەمان

به هیژتره و له رووی کاریگره کی ده روونی وه که له ئەمان شاراو هیه له مان زیاتر کاریگری دروستن هکات، وه ک جادوو گر هیه ک نه ک وه ک نیگایه کی خوا بی، ئەمه هه ر ئەوه یه که هه ندی له ئیفره نجیه کان و لاسا که ره وه کان یان له م رۆژگاره دا بانگه شه ی بۆ ئەکه ن.^{۱۰۴}

له کاتیکدا پیشنیاره که یان مانایه کی بی پهرده ی تیدابوو که هینانی قورئانیکی تره یان گۆرینی ئەم قورئانه یه، له هه مان کاتدا مانایه کی تری ژیر پهرده شی تیدا بوو که ئەوه یه ئە یانه وی بیسه لمین قورئان هی خوا نیه و هی موحه ممه د ﷺ خۆیه تی و نیراوی خوا نه به یناوه ! بۆیه وه لامی قسه که یان دوو وه لامه :

یه که میان: ئەوه یه که خوا فیری ئەکات تا بلی: ﴿... قُلْ مَا يَكُونُ لِي أَنْ أُبَدِّلَهُ مِنْ تِلْقَآئِ نَفْسٍ...﴾ (یونس)، پێیان بلی: من بۆم نیه له خۆمه وه ئەوه بیگۆرم... ئەمه وه لامی پیشنیاره بپهرده که یانه.

دوو ه میان: خوا فیری ئەکات بلی: ﴿قُلْ لَوْ شَاءَ اللَّهُ مَا تَلَوْتُهُ عَلَيْكُمْ وَلَا أَدْرَاكُمْ بِهِ...﴾ (یونس)، پێیان بلی (ئە ی پێغه مبه ر) ئەگه ر خوا بیویستایه ئەوه قورئانم به سه ردا نه ده خوینده وه، خواش ناگاداری نه ده کردن پێی. ئەمه ش وه لامی نیازه شاراو ه که یانه (که پیشنیاره که یان له خۆی نه گریت).

ئەوه وه لامیکه که پرسیاره که ی ئەوان نه یخواییت، وه لامی پیشنیاره که یان به و ته یه کی کۆکراوه ئەداته وه، به ده برپینیکی کورت و پوخت که ده ریده خات که وه لامه که له خودی پرسیاره که دایه، بۆیه هه ستیان به وه کرد که گۆرینی قورئان له لایه ن پێغه مبه ره وه محاله و ئەم وه لامه ش به سه بۆیان، چونکه گۆرین یانی هینانی قورئانیکی تر و گۆرانکاری کردن تیی دانیتر له ده برپینه کانی دا بیت یان له و په یامانه دا بیت که

۱۰۴- تفسیر المنار، محمد رشید رضا، سه رچاوه ی پیشووتر، ج ۱۱، ص ۲۱۹.

هیتاویه تینه مه کارنکی محاله، دهی گورپنی محال بیت که به شیکه تی، نه وه گورپنی هه مووی زیاتر مه حال و نه گونجاوه، وه لاهه که به جوانترین ده رپرین بۆ ره تکرده وه صیغ النفسی داپرژاوه، وه که نه فره موئ: (مَا يَكُونُ لِي أَنْ أُبْدِلَهُ) ئیمکان نیه بۆ من بیانگورم! یانی توانای نه وه م تیدا نیه بیانگورم.

مانای (مِنْ تِلْقَائِي نَفْسِي) یش نه وه یه له له لایهن نفس و خودی خۆمه وه، رسته ی (إِنْ أَتَيْتُ إِلَّا مَا يُوحَى إِلَيَّ)، شهرحه وهی روونکردنه وه یه بۆ رسته ی (مَا يَكُونُ لِي أَنْ أُبْدِلَهُ)، ماناکه ی نه وه یه که: من ته نیا شوین نه و نیگایانه نه که وم که له خواوه بۆم دین، له ئیمکانی مندا نیه ده ستکاریان بکه م، شوین که وتنی نیگاش نه وه یه نه وه ی بۆی هاتووه شوینی بکه ویت و نه و راسپارده خواییانه بگه یه نیت.

رسته ی ﴿إِنِّي أَخَافُ إِنْ عَصَيْتُ رَبِّي عَذَابٌ يَوْمَ عَظِيمٍ﴾ ١٥ وه که شهرح و باسکردنی هویه بۆ رسته ی ﴿إِنْ أَتَيْتُ إِلَّا مَا يُوحَى إِلَيَّ﴾، واته: نه گهر سه رپنچی خوا بکه م و قورئانیکی تری جگه له م قورئانه به ینم، نه مهش یانی: به تالکردنه وه ی نه م قورئانه و قهره بووکردنه وه ی به کتیبیکی تر، یان گورپنی به کتیبیکی تر، یانی: گورپنی نه و مانا و راستیانه ی که له خۆی گرتووه، هه موو نه مانه محال، بۆیه نه وه ی نه خستووته ده می پیغه مبه ر که بلی: کاتیک نه بیت خوا بیه وئ، یان شتیک له و جوړه.^{١٥}

مه به ست نه وه یه: پتیا بلی نه ی پیغه مبه ر که ی خوا: نه وه نه کاری منه و نه په یامه که شم رنکه ی نه وه ی پنداوم له خۆمه وه گورپنکاری تیدا بکه م، یانی هه روا خودسه ری کاری وا بکه م، من هه ر نه وه کارمه که شوین نه و نیگایانه بکه وم که خوا بۆمی نه نیریت و له ژنر روشنایی نه و نیگایانه دا بجولیم، نه گهر خوا شتیک لئ بگورئ به وه ی نه سخی بکاته وه (سنووری بۆ دابنئ و تاییه تی بکات به که سیک یان حاله تیک) من

١٠٥- التحرير و التنوير، الطاهر بن عاشور، سه رچاوه ی پښتو، مج ٦، ج ١١، ص ١١٩، ١١٧، به ده ستکاریه وه.

ئەو ئەگەيەنم، چونكە من ئەنیا گەياندىم لەسەرە، من لە سەرپىچىكرىنى خوا ئەترسم، ئىتر ھەر جۆرە سەرپىچىكرىنىك بىت ئەترسم تووشى سزاي رۆژىكى گەرە بىم، ئىتر چۆن ئەتوانم سەرپىچى بكم لە گۆرپىندا لەبەر ھەز و ئارەزووى ئىو، ئەو وەلامى بەشى دووھى پىشنىارەكەيانە.^{۱۰۶}

پاشان خواي گەرە بە درىژتر وەلامى لەتى يەكەمى پرسىارەكەيان ئەخاتە دلى پىغەمبەر ﷺ بەھۆى گرىكى بابەتەكەو و ئەفەرموى: ﴿قُلْ لَوْ شَاءَ اللَّهُ مَا تَلَوْتُمْ عَلَيْكُمْ﴾ يانى: ئەگەر خوا ويستى وابوايە كەمن ئەم قورئانە نەخوينمەو بۆ ئىو ئەو نەمنەتوانى بيخوينمەو بۆتان، بەلكو من بە فەرمانى ئەو بۆتانى نەخوينمەو، و ويستى ئەو جىيەجى ئەكەم، ﴿وَلَا أَدْرِيكُمْ بِهِ﴾ يانى: ئەگەر خوا ويستى نەبوايە ئەو نەمنى ئەنارد و نە ئاگادارىشى ئەكردن لەم قورئانە، بەلام ويستى وابوو كە منەتى خۆى بپژىنىت بەسەرتانا و لە ئەم زانستە بەرزە ئاگادارتان بكات، بۆ ئەوھى ئىوھى لەژىر رۆشنایى ئەودا بجولن، وەك ئەفەرموى: ﴿لَكِنَّ اللَّهَ يَشْهَدُ بِمَا أَنْزَلَ إِلَيْكَ أَنْزَلَهُ بِعِلْمِهِ وَالْمَلَكُ يَشْهَدُونَ وَكَفَى بِاللَّهِ شَهِيدًا﴾ (النساء)، (ئەى محمد ﷺ)، ھەرچەندە ئەو خەلگە باوھەرت پىناكەن) بەلام خوا خۆى شايتە لەسەر ئەو قورئانەى كە پەوانەى كردوو بۆت، بەئاگادارى و زانىارى خۆيشى پەوانەى كردوو، فرىشتەكانىش شايتەى دەدەن (لەسەر ئەو، ھەرچەندە) خوا خۆى بەسە بۆ ئەو شايتەى. ھەرھەمما ئەفەرمويت: ﴿وَلَقَدْ جِئْتَهُمْ بِكِتَابٍ فَصَّلْنَاهُ عَلَىٰ عِلْمٍ هُدًى وَرَحْمَةً لِّقَوْمٍ يُؤْمِنُونَ﴾ (الاعراف)، سوپىد بىت بەخوا بەراستى ئىمە كىتەبىكەمان بۆ ھىتان ھەموو شىكەمان لەسەر بنچىنەى زانستى و زانىارى تىدا پوون كرىتەو، ھىدايەت و پەھمەت و پىنموويشە بۆ ئەو كەسانەى كە باوھەرى پىدەھىن.

۱۰۶- تفسیر المنار، محمد رشید رضا، سەرچاوەى پىشوو، ج ۱۱، ص ۳۱۹.

بِیگومان ئه‌وه‌ی که قورئانی دابه‌زاندووه زانایه به‌وه‌ی که هه‌موو ئه‌و شتانه‌ی ئیوه‌ی پتویستانه له‌ هۆکاره‌کانی به‌خته‌وه‌ری و هیدایه‌ت له‌ قورئاندا هه‌یه، وه‌ فه‌رمانی پیکردووم به‌ گه‌یاندنی به‌ بێ ئه‌وه‌ی هیچ زانیاریه‌کی پیش وه‌ختم هه‌بیّت، (فَقَدْ لَبِثْتُ فِيْكُمْ عُمْرًا مِّنْ قَبْلِهِ)، یانی: من پێشتر ته‌مه‌نیکی زۆرم له‌ نێو ئیوه‌دا به‌سه‌ر بردووه‌ چل سال نه‌ سووره‌تیکی هاوشیوه‌ی ئه‌وه‌م پێ ووتوون، نه‌ ئایه‌تیک له‌ ئایه‌ته‌کانی قورئان بجیّت، وه‌ نه‌ عیلم و عیرفانیکی وام هه‌بووه و نه‌ ره‌وانبێژی و قسه‌ ره‌وانیم هه‌بووه ﴿أَفَلَا تَعْقِلُوْنَ﴾ (یونس)، ده‌ی عه‌قلتان به‌وه‌ ناشکیّت، ئه‌وه‌ی چل سال ژیا بیّت له‌ ناوتانا و کتیبیکی نه‌خویندبیته‌وه، له‌ لایه‌ن هیچ زانایه‌که‌وه‌ فێر نه‌کرایبّت، چاوی له‌ هیچ ئایینیك نه‌کردبیّت، هیچ شه‌ریعه‌تیکی نه‌ناسیبیّت، هیچ هونه‌ریکی ره‌وانبێژی تاقینه‌کردبیته‌وه له‌ شیعر و په‌خشان و ووتار و زانست و دانایی، چۆن ئه‌وتوانیّت له‌ خۆیه‌وه‌ قورئانیکی موعجیزه‌ به‌یّنیت که‌سه‌ نه‌توانیّت وه‌ك ئه‌و بلیّت؟! نه‌ك ئه‌وه‌ به‌لكو هه‌موو خه‌لكی و ته‌نانه‌ت هه‌موو ئه‌وانه‌ی که‌ توێژینه‌وه‌ له‌ ئایینه‌کاندا ئه‌که‌ن و لیکۆلینه‌وه‌ له‌ کتیبی فه‌لسه‌فه‌ و میژوودا ئه‌که‌ن ناتوانن هاوشیوه‌ی قورئان به‌یّنن، ده‌ی ئیتر چۆن پێشنیار بۆ که‌سیکی وه‌ك من ئه‌که‌ن که‌ قورئانیکی تر جگه‌ له‌م قورئانه‌ دا بینیم؟؟؟^{۱۰۷}

ئهمه‌ به‌لگه‌یه‌کی عه‌قڵیه‌، شایه‌تی پووجی ئه‌و بانگه‌شه‌یه‌ ئه‌دات که‌ داواي هێنانی قورئانیکی تریان له‌ پێغه‌مبه‌ری خوا ﷺ ئه‌کرد، زانیانی ئهم سه‌رده‌مه‌ش به‌هۆی ئه‌و ئاسته‌ به‌رزه‌یان له‌ زانستی ده‌روونناسی و کۆمه‌ڵناس و ناسینی سروشت و ره‌وشتی مرقفه‌کاندا ئه‌وه‌یان سه‌لماندووه‌ که‌ ئاماده‌یی مرقفه‌ بۆ هه‌لکه‌وتوویی و یلیمه‌تبوون له‌ روی عه‌قڵی و نه‌فسیه‌وه‌ له‌ کاتی گرتی دووه‌م و سییه‌می ته‌مه‌نیدا ده‌رنه‌که‌ویّت، ئه‌وان

۱۰۷- هه‌مان سه‌رچاوه‌ی پێشوو، ص ۲۲۰ به‌ده‌ستکارییه‌وه‌.

ئەو ھەيان ساغکردۈۈتەۋە كە ئامادەيى عەقلى مەۋقۇ بۇ ۋەزگىرتنى زانست و ئامادەيى دەروونى بۇ ئەنجامدانى كارە نەتەۋەيىيە گەۋرەكان، يان كارە گەۋرە جىھانىيەكان لەسەرەتاي پىگەيشتىنەۋە دەرئەكەۋىت، مەۋقۇ كە گىرىى دوۋەم و سىيەمى تەمەنى ئەكاتەۋە ئىتر ئەكاتە تەۋپكى ئامادەيىيەكانى، جا ئەگەر گەيشتە س و پىنجى تەمەنى و ھىچ نىشانەيەكى بلىمەتى و ھەلگەۋتۈۋىيى لىۋە دەرئەكەۋت لەو زانستانەي كە پىشتەر خەرىكان بوۋە، يان شانى نەدەيىتە ژىر كارىكى گىشتى كە مىلى بۇي بەرزنەكرەۋە، ئىتر ئەۋە محالە دۋاي ئەۋ تەمەنە نە لە مياندا و نە لەوياندا ھەلگەۋىت سەرلەنۋى، يان سەرگەۋتنى گەۋرە بەدەست بەيىت.

بە دۇنيايىيەۋە قورئان ھاتۈۋە بۇ ئەۋەي ھەرچى راستى ھەيە بىدات لە بىژنگ چ زانستە ئايىنيەكان بىت يان زانستە ياسايىيەكان بىت، ئەۋ زانستانەي كە چاكبۈۈن و خىرو خۇشى مەۋقەكانى لەسەر راۋەستاۋە، پىغەمبەرەش ﷺ كە خوا قورئانى بۇ ناردۈۋە ھەستاۋە بە جىبەجىكرەنى ئەۋ چاكسازيانە و روۋى زەۋى گۆپى لە كاتى خۇيدا، بارۈدۇخى مىللەتانى گۆپى بۇ باشتر لەۋەي تىيدا بوۈن، ئەمەشى دۋاي ئەۋە كەرد كە گىرىى چۈارەمى تەمەنى كەردبوۋەيە و چل سالىيە نەخۈيىندەۋارەش تىپەپاندبوۈ، ئەم زانستە تازەش ئەۋ بەلگە عەقلىيەي قورئان پىشتراست ئەكاتەۋە لەم سەردەمەدا و ئەيسەلمىنى قورئانىش لەو زانستانەي تىدايە.^{۱۰۸}

ئەم ۋەلامە ئەۋ بەلگەي تىدايە كە پىغەمبەرەش ﷺ لە لاي خواۋە رەۋانە كراۋە، قورئانىش دانراۋى ئەۋ نىيە، بەبەلگەيەك كە چەندىن بەلگەي تر ئەگىرتە خۇي، بلگەكەش بە شى، ازىك دارىژراۋە كە داۋاكرۈۋەكە ئەسەلمىنى بە نەفىكرەنى پىچەۋانەكەي، ئايەتى (لَوْ شَاءَ اللَّهُ مَا تَلَوْتُهُ) بەم شىۋەيە تەقدىر ئەكرىت: ئەگەر خوا ويستى وا بىت بۇتان نەخۈيىنمەۋە ئەۋە بۇتانم نەخۈيىندەۋە، چۈنكە كەردارى ويست كارپىكرۈۋ

۱۰۸- ھەمان سەرچاۋەي پىشۈۋ، ص ۲۲۰ بەدەستكارىيەۋە.

نه سړي ته وه، له رسته ی مەر جدا، بۆ نه وه ی به لگه بیت بۆ پاداشته کړی، به لکو به لگه له سر نه بوونی ویستی خوا بنیاتنراوه که نه فی خویندنه وه بکات، چونکه نه وه بانگه شعی بی باوه په کانه که له لایه ن خوداوه نیه، له سره تاوه به لگه که پوچکه ره وه ی بانگه شه که یانه، وه چه سپاندنی بانگه وازه که به له داهاتودا، کړکړدنه وه ی نه م دوو کاره به میزی و جوانی به لگه میتانه وه که نه خاته روو، واته نه گهر خوا ویستی وانه بوايه نه م قورئانه تان بۆ بهیتم منی وه ک پیغه مبریک ره وانه نه نه کرد بۆی، منیش له سر حاله تی ناسایی خوم نه مامه وه.

به لگه ی دوو م پیچراوه یه: نه ویش وه لامی (لو) نه یخوازیت، چونکه وه لامی (لو) نه خوازیت راسته وانه بیت له گه ل مانا که یدا، یانی نه بی پیچه وانه ی مانا داواکراوه که بسه لمینیت، وه لامی (لو) هندی جار نه وتریت و هندی جار حزف نه کریت، مه به سته که لیږه دانه وه یه: نه گهر خوا ویستی له سر بوايه بوم نه ده خویندنه وه، به لام نه وه بوم خویندنه وه، ده ی نه م خویندنه وه به لگه یه له سر نه وه ی قورئان په یامی خوايه! چونکه خویندنه وه که ثیعبازیکي زانستی له حق ده گریت، نه ویش نه وه یه که سیك قورئانی میتاوه بۆ لاتان که نه هلی ره وانبیژی و فله سه فیه نیه، هه روه ها کتیبیکي میتاوه که شاره زایانی زمانه وانی و ره وانبیژی به جیاوازی ناسته کانیانه وه ده سه وسان کردوه، هیچ دروستکراویک نیه له هه مووان باشتر بیت و قسه کانی به جوړیک بیت که سی تر نه توانی هاو شیوه ی نه و بهیتمیت.

له بهر نه وه لقیك بۆ به لگه میتانه وه که زیادکراوه نه ویش رسته ی ﴿... فَقَدْ لَبِثْتُ فِيكُمْ عُمُرًا مِّن قَبْلِهِۦٓ أَفَلَا تَعْقِلُونَ﴾ (یونس)، نه مه بیرخستنه وه یه بویان: له رابوردودا حال و ژبانی بۆ نیوه ناشکرا بووه، به کیك له وانه نه خویندنه وارییه که ی، واته من ماوه یه کی دریژ له ناو نیوه دا بووم، ماوه ی چل دانه سال هه موو قوناغه کانی ژبانی

منتان بېنپوه، له هېچ قوناغېکدا حاله تی مەزنايه تی و عه بقه رېبوونتان له مندا به دی نه کردوه، وهك نهو حاله ی كه به هاتنی نیگای خوا بۆ من دروست بووه، نه روانبیز بووم له قسه كردندا ونه ناویانگیشم هه بوو له رهوانبیزی و وتاردان و شيعر وتندا، به جورېگ هاوشپوهی ئەم قسانه بېت كه به هۆی نیگای خواوه ئەيانخوینمهوه، ئەم حاله تی كۆتایی به لگه یه له سەر نهو په پری به ندایه تی بوونی، ئەم كه لامهش نیگای خوايه و له لای نهوهوه بۆی هاتووه، خودی خۆی هېچ كاریکی تیدا نه کردوه.. ئەمه روونکردنه وهی نهو رېكوپېك و تیز و تهسه لیه یه كه ئەم به لگه یه گرتویه تیه خۆی.

ئەم به لگه یه سه ره نجامه كه ی نهوه یه كه ملیان پېیدا بۆ نهوه ی قورئان موعجیزه یه، وشه ی (تَلُوْهُ) له واقیعدا ته نیا قورئان ئه گریته وه نهك جگه له قورئان، چونكه ئەم وشه یی سی شتی تیدایه (خوینهرێك)، (خوینراوه یهك)، (هاندهرێك بۆ نهو خویندنه وه).

به یه كه میان ئاماژه بۆ موعجیزه یهك ئه كات كه خوینهرێك كتیبېك ئه خوینیته وه له گه ل نهوه دا كه هه موو ئه زانن نه خویندنه واره! چونكه خویندنه وه ی كتیبی ئایینی جیا به له خویندنه وه ی وتار و شيعر كه عه ره ب پیتی ئاشنا بوون، به دووه میان ئاماژه بۆ ئەم قورئانه ئه كات كه خۆی بۆ خۆی موعجیزه یه کی ئاشكرايه و به لگه یه له سەر راستگویی نهو كه سه ی هیناویه تی، له بهر نهو هه مووه راستی و رینماییه ئایینیانه ی له خۆی گرتووه، ئەمه هه لسوکه وتی پێغه مبه رانی خاوه ن په یام و زانا کانی په یامه ئایینیه کانه، وهك خوا نه فرموی: ﴿وَمَا كُنْتَ تَتْلُوْا مِنْ قَبْلِهٖ مِنْ كِتٰبٍ وَلَا تَخْطُّهُۥ بِیْمِيْنِكَۙ اِذَا لَا تَرٰنَابَ اَلْمُبْطِلُوْنَ﴾ (العنكبوت)، تۆ ئه ی پێغه مبه ر! پێش ناردنی ئەم قورئانه هېچ كتیبېك نه ده خویندنه وه، به دهستی خویش هېچ شتیك نه نووسیوه، (چونكه نه خویندنه وار بوویت) خو ئه گه ر شتیکی وات ئه نجام بدایه، له و كاته دا نه قام و دم به تاله كان دنیا یان پر ده كرد له شك و گومان (كه گوايه قورئان له دانان و داپشتنی تویه).

به سینه‌میشیان ناماژه بۆ ئوه ئەکات که قورئان کهلامی خوايه، که واته به م به لگه به راستگویی پیغه مبه رﷺ له په یامه کهیدا نه سه لمینێ!

کاتیک بیانوی برین و به لگه ی ته وای دا به ده ستیان وه که قورئان له لای خواوه هاتوه و ئه ناتوانی له خۆیه وه هاوشیوه ی قورئان بهیئت ئه وه ئه م قسه لقیکی لی دروست نه بیئت ئه ویش ئه وه یه: که سیک بوختان بۆ خوا ئەکات به درۆ، که سیکیش نایه ته کانی خوا به درۆ ئه زانی ههردووکیان سته مکارترین که سن، که س له ئه وان سته مکارتر نه!

ئه م شیوازه رۆیشتنه له گه ل ناهه زه که ی به رانه رتا تا بخلیسکی و تی بکه وئ، سه ره تا وا تینه گه ی که هه ردوولا یه کسانن، به لام کاتیک ماناکه رۆشن نه بیته وه ده رنه که ویت که به رانه ر تیکه وتوه، خوی گه وره ئه فهرموی: ﴿فَمَنْ أَظْلَمُ مِمَّنْ افْتَرَىٰ عَلَى اللَّهِ كَذِبًا أَوْ كَذَّبَ بِآيَاتِهِ إِنَّكُمْ لَا يُفْلِحُ الْمُجْرِمُونَ﴾ (یونس). جا کی له وه سته مکارتره که درۆ به ده م خواوه هه لده به ستیت، یاخود نایاته کانی به درۆ بزانیئت و برۆای پی نه بیئت، به راستی تاوانباران سه رفراز نابن.^{۱۰۹}

ئهمه ش هه ر وه ک ته واکه ریک وایه بۆ وه لامی پیشنیاری موشریکه کان، له راستیدا قورئان وه لامی قسه بریان نه داته وه:

یه که م: روونکردنه وه ی ئه وه ی هه یه له واقیعه که دا، ئه ویش ئه وه یه که گۆپینی قورئان کاری خودی پیغه مبه ر نه رﷺ، خواش ئیزنی ئه و کاره ی پینه داوه، به لکو نه گه ر کاری وابکات خوا سزای تووندی نه دات و تۆله ی لی ئه سه نیت، چونکه ئه وه قسه ی تایبه تی خوايه.

۱۰۹- التحرير والتنوير، الطاهر بن عاشور، سه رچاوه ی پشتر، مج ۶، ج ۱۱، ص ۱۲۳، ۱۲۰، به ده ستکاری به وه.

دوهم: به هينانه وهی به لگه ی عه قلی له سهر نه وهی قورئان ته نیا که لامی خوايه، پيغه مبر عليه السلام ناتوانی وهك قورئان بهيئتت، دواي ئهم دوو به لگه به به لگه ی سييه م ئهم دوانه پشت قايم ئه کات که ئه ویش نه وهیه خراپترین جوړه کانی ستم له نی، ان مرقه کاند ا دوو شته:

یه که میان: دروکردنه به دهم خواوه، که نه وان به هو ی رقه وه ئه و پيشنبار هان کرد بؤ پيغه مبر عليه السلام.

دووه میان: به درو زانینی نایه ته کانی خوا، که نه وان به هو ی تاوانه کانیا نه وه که وتبون نه ناوی... خوی گه وړه ئهم کاره یان به شیوه ی پرسپاری ئینکاری ده رنه خات، یانی: هیچ که سیک ستمکار تر نییه لای خوا و شایانی غزه ب و سزای خوا نیه جگه له و دوو ناقمه ستمکاره، من لومه ی خه اک نه که م بؤ خالی دووه م ئیتر چو ن ریگه به خوم ئه دهم به خالی یه که م که له نه و خراپتره؟! ئهم تاوانه گه وړه یه چ سوو دیکی بؤ من هیه له کاتیکدا من نه موهی چاکساز ی بکه م! له و پیناوه شدا سه ختیه کان قه بول نه که م و ده شز انم که ﴿... لَا يُفْلِحُ الْمُجْرِمُونَ﴾ (یونس). ستمکار سه رکه وتوو نابیت، واته داواکاریه که یان سه رکه وتوو نابیت که له ریگه ی درو و شایه تی نا هه قه وه هه ولی بؤ نه دهن.^{۱۱۰}

پاشان قورئان به لگه یه کی ئاشکرا و به رجه سته ده خاته روو بؤ موشریکه کان نه ویش نه وهیه که پيغه مبر عليه السلام به نه خوینده واری له ناویاندا ژیاوه، نه خویندوویه تی و نه نووسیویه تی، ته نانه ت دیر پیکشی نه نویسیوه به دهستی خو ی، ئیتر چو ن ئهم شتانه له کتیه پيشووه کانه وه فیر بووه؟

۱۱۰- تفسیر المنار، محمد رشید رضا، سه رچاوه ی پيشووتر، ج ۱۱، ص ۲۲۲، ۲۲۳.

ئەمە ئاشكراترين بەلگەيە كە قورئان لە لاين خواوہيە، وەك ئەفەرموى: ﴿وَمَا كُنْتَ

تَتْلُو مِنْ قَبْلِهِ مِنْ كِتَابٍ وَلَا تَخُطُّهُ بِيَمِينِكَ إِذْ لَا تُرَابَ الْمُبْلُوتِ ۝١٨﴾ بَلْ هُوَ آيَاتٌ يَنْتَظِرُ فِي

صُورِ الَّذِينَ أُوتُوا الْعِلْمَ وَمَا يَجْحَدُ بِآيَاتِنَا إِلَّا الظَّالِمُونَ ۝١٩﴾ (العنكبوت)، تۆنەي

پيغەمبەر! پيش ناردنى ئەم قورئانە ھيچ كتيبيكت نەدەخويندەو، بە دەستی خویش

ھيچ شتيكت نەنووسیو، (چونكە نەخويندەوار بوويت) خو ئەگەر شتيكى وات ئەنجام

بدایە، لەو كاتەدا نەفام و دەم بە تالەكان دنيایان پەر دەكرد لە شك و گومان (كە گوایە

قورئان لە دانان و داپشتنى تۆيە). نەخیر ھى تۆ نيبە، بەلكو قورئان چەند ئايەتيكى

پوون و ئاشكران لە سېنەو دل و دەروونى ئەو كەسانەدا عيلم و زانستيان پيغەمبەر و

لەبەريانە، بەپاستى جگە لە ستمكاران، كەس بەرھەلستى و نكولى لە ئايەتەكانى ئيمە

نيە. ئەمە يانى: ئەي موحەممەد تۆ تەمەنيك لە نيوگەلەكەتدا ژياوى پيش ئەو،

قورئانت بۆ دابەزيت، نە كتيبيكت خویندووەتەو، نە نووسينيكتيشت خویندووەتەو، نە

نووسينيشت زانيو، بەلكو ھەر يەكك لە گەلەكەت زانيويانە كە تۆ پياويكى

نەخويندەواری، ئەمەش سيفەتى پيغەمبەرە لە كتيبە پيشووەكاندا، وەك ئەفەرموى:

﴿الَّذِينَ يَتَّبِعُونَ الرَّسُولَ النَّبِيَّ الْأُمِّيَّ الَّذِي يَجِدُونَهُ مَكْنُوبًا عِنْدَهُمْ فِي الْتَوْرَةِ وَالْإِنْجِيلِ

يَأْمُرُهُمْ بِالْمَعْرُوفِ وَيَنْهَاهُمْ عَنِ الْمُنْكَرِ وَيُحِلُّ لَهُمُ الطَّيِّبَاتِ وَيُحَرِّمُ عَلَيْهِمُ الْخَبَائِثَ

وَيَضَعُ عَنْهُمْ إِصْرَهُمْ وَالْأَغْلَالَ الَّتِي كَانَتْ عَلَيْهِمْ فَالَّذِينَ آمَنُوا بِهِ وَعَزَّرُوهُ وَنَصَرُوهُ وَاتَّبَعُوا

النُّورَ الَّذِي أُنْزِلَ مَعَهُ ۚ أُولَٰئِكَ هُمُ الْمُفْلِحُونَ ۝١٧﴾ (الاعراف)

ئەوانەي كە شويني ئەم (محمد ﷺ) پيغەمبەرە ھەوالدەرە نەخويندەوارە دەكەون

ئەو، كە (گاورو جوو، ناوو نيشانيان) دەستيان دەكەويت نووسراو، لاى ئەوان لە

تەورات و ئينجىلدا، فرمانيان پيڤەدات بەچاكە و قەدەغەي گوناھو خراپەيان ليدەكات و

ھەرچيەك پاكو چاكە بۆيان ھەلال دەكات و ھەرچى پيس و ناپوختە لايان ھەرام دەكات

و نه ركه قورس و سه نځينه كان له سهرشانيان لاده بات، نه و كوت و زنجيرانه ش كه له سهریان بوو لای دهبات (وهك خو كوشتن له كاتې ته وپه دا... هتد)، جا نه وانه ی باوه پيان پي هيناوه و پشتيوانيان ليكردوه و پشتگيريان كړدوه و شويڼي نه و نووره كه وتوون (كه قورثانه) و هاوپي له گه ليدا په وانه كراوه، هر نه وانه سهر فرازو پرگان.

نه مه ژيانې پيغه مېر ښه و ژيانيشي وا نه بيت تا روژي قيامت نه پيتيك و نه نه رسته يه كه به دهستي خوي نانوسيت، به لكو نووسه ري زوري لېووه و هم نيكاي پي نووسيونه ته وه و هم نامه ي پي نووسيون بو هر ښه جيا جيا كان.

به م شيوازه قورثان شوين گومانه كانيان ده كه ويت، ته نانه ت گوماني منالانه و ساويلكه ش، پيغه مېر ښه ماوه يه كي زوري ژيانې له نيو نه واندې به نه خوښه واري به سهر بردووه، نه نووسيويه تي و نه خوښه وويه تيه وه، پاشان نه م كتيبه سهر سووړه پيښه ري هيناوه كه نووسه ر شاره زاو زاناکانيشي دهسته وسان كړدوه، له وانه يه گومانه كيان له جيگه ي خوښا بوايه نه گهر پيشت خويښه وار بوايه، به لام گومان له چي نه كهن كه نه وه رابردوي نه وه له ني، انياندا؟

نه وه گريمان پيغه مېر ښه خوښه واريش بوو نه ينووسي و نه يخيښه وه، هر دروست نه بوو نه و گومانه به رن، چونكه خودي قورثان شايه تي نه دات كه دانراوي دهستي مروځ نيه، نه و زور له تواناو له زانست و له ناسوي مروځه كان گهره تر و بالاتره، نه و راستيانه ش كه له م قورثانه دا راستي ره هان وهك چوڼ راستيه كانې نه م گهردونه راستي ره هان، هر مه لوښته يه كه له به رده م دهقه كانې نه م قورثانه دا نيكې بو دل نه كات كه له پشت نه م فرمايشته وه هيزك بووني هيه، دهر پيښه كانې دهسه لاتيان به سهر دل وه هيه، نه م دوانه ش له قسه ي به شه ره كاندا نين.^{۱۱۱}

۱۱۱- في ظلال القرآن، سيد قطب، سرچاوه ي پيشت، ج ۵، ص ۲۷۴.

به لگه هینانه وه به نه خوینده واری پیغه مبر علیه السلام که به وه ناسراو بوو، به لگه یه له سه ر نه وه ی که نیگای خوایی بۆ هاتووه، له چند جیگای قورئاندا به لگه به مه هینراوه ته وه، وه که نه فه رموی: ﴿وَكَذَلِكَ أَوْحَيْنَا إِلَيْكَ رُوحًا مِّنْ أَمْرِنَا مَا كُنْتَ تَدْرِي مَا الْكِتَابُ وَلَا الْإِيمَانُ وَلَكِن جَعَلْنَاهُ نُورًا نَّهْدِي بِهِ مَن نَّشَاءُ مِنْ عِبَادِنَا وَإِنَّكَ لَتَهْدِي إِلَى صِرَاطٍ مُسْتَقِيمٍ ٥٢﴾ (الشوری)، نه ی محمد! نا به وشیره یی که وتمان ئیمه قورئانمان بۆ ره وانه کردیت له لایهن خۆمانه وه (که ژیا نه خشه به روح و گیان و عقل)، تو نه تده زانی قورئان چیه و ئیمان چیه، به لام ئیمه نه م قورئانه مان کرده پوناکی ونوریک که هیدایهت و پینمویی هه ر کهس که بمانه ویت له بهنده کانهانی پی ده که ین، (نه وانه ی دلی بۆ ده که نه وه و به چاکی گوئی بۆ ده گرن)، بیگومان تو نه ی پیغه مبر علیه السلام پینیشان ده ریت و پینموی ده که ی بۆ پینگه و پینازیک ی راست و دروست... ﴿... فَقَدْ لَبِثْتُ فِيكُمْ عُمُرًا مِّن قَبْلِهِ أَفَلَا تَعْقِلُونَ ٥١﴾ (یونس)، ^{۱۱۲} به راستی ناشکریه که من ته مه نیک ی دوو رو دریزم له ناوتاندا به سه ر بردو وه پیش هاتنی قورئان (بی نه وه ی وشه یه که له م قورئانه بزانه) که واته بۆچی عه قل و بیرو هوشتان ناخه نه کار ﴿بَلْ هُوَ آيَاتٌ يِّننَّتْ فِي صُُدُورِ الَّذِينَ أُوتُوا الْعِلْمَ وَمَا يَحْكُدُ بِأَيَاتِنَا إِلَّا الظَّالِمُونَ ٥١﴾ (العنکبوت)، نه خیر هی تو نییه، به لکو قورئان چند ئایه تیک ی پوون و ناشکران له سین و دل و ده روونی نه و که سانه دا عیلم و زانستیان پی به خشراره و له به ریانه، به راستی جگه له سته مکاران، کهس به ره له سستی و نکولی له ئایه ته کانی ئیمه نیه.

نه وانه کۆمه له به لگه یه کی ناشکران له دلی نه و که سانه ی که خوا زانستیک ی پی به خشیوون هیچ ساخته کارییه که و چه واشه کاریه کی تیدا نیه، وه گومان و دوو دلیشی تیدا نیه، کۆمه له به لگه یه که له دلایندا نه وهنده روونه دلایان ئارام نه گریت پیتی و داوای به لگه ی

۱۱۲- التحرير و التنوير، الطاهر بن عاشور، سه رچاوه ی پیشتر، مج ۱، ج ۲، ص ۱۰، به ده سته کارییه وه.

تر ناکات، چونکه نه وه خوی به لگه ی حاشا ه لته گره، زانیاریه به مانای وشه ی زانیاری، نه و زانیاریه ی که دلی مروه نه بینن له خواری خواره وه ی ناخیدا جیگیر بووه و له ویتوه هه لته قولیت، و چرای بۆ هه لته کات و ریگه ی بۆ روونته کاته وه تا خوی په یوه ست بکات به و داوه وه که له ویدایه، ﴿وَمَا يَجْعَلُ يَتَابِعِنَا إِلَّا الظَّالِمُونَ﴾ (٤٩) ﴿(العنكبوت)﴾، به پراستی جگه له سته مکاران، که س به ره لستی و نکولی له نایه ته کانی نیمه نیه.

نه وانه ی که دادپه روه ر نین له سه لماندنن راستیه کاند، نه وانه ی که باز نه دهن به سه ر راستیه کاند او خویان دوور نه گرن له ریگای راست! (R)'''

دووم: موشریکه کان پشت به به لگه نابهنستن له بانگه شه که یاندا.

قورئان روونی کردووه ته وه که موشریکه کان پشت به به لگه نابهنستن، به لکو ته نیا شوین گومان نه که ون که دووره له راستی، ﴿وَمَا يَنْبَغُ أَكْثَرُهُمْ إِلَّا ظَنًّا إِنَّ الظَّنَّ لَا يُغْنِي مِنَ الْحَقِّ شَيْئًا إِنَّ اللَّهَ عَلِيمٌ بِمَا يَفْعَلُونَ﴾ (٣١) ﴿وَمَا كَانَ هَذَا الْقُرْآنُ أَنْ يُفْتَرَى مِنْ دُونِ اللَّهِ وَلَكِنْ تَصْدِيقَ الَّذِي بَيْنَ يَدَيْهِ وَتَفْصِيلَ الْكِتَابِ لَا رَيْبَ فِيهِ مِنْ رَبِّ الْعَالَمِينَ﴾ (٣٧) ﴿أَمْ يَقُولُونَ افْتَرَاهُ قُلْ فَأْتُوا بِسُورَةٍ مِثْلِهِ وَادْعُوا مَنِ اسْتَطَعْتُمْ مِنْ دُونِ اللَّهِ إِنْ كُنْتُمْ صَادِقِينَ﴾ (٣٨) ﴿بَلْ كَذَّبُوا بِمَا لَمْ يُحِطُوا بِعِلْمِهِ وَلَمَّا يَأْتِهِمْ تَأْوِيلُهُ كَذَّالِكَ كَذَّبَ الَّذِينَ مِنْ قَبْلِهِمْ فَانْظُرْ كَيْفَ كَانَ عَاقِبَةُ الظَّالِمِينَ﴾ (٣٩) ﴿(یونس)﴾، زود به یان شوینی هیچ شتیک ناکه ون ته نها گومان نه بیت، به پراستی گومانیش هیچ سوودیک به خاوه نه که ی ناگه به نیت له باره ی حق و راستیه وه، به پراستی خوا زانایه به هه موو نه و کارو کرده وانه ی که نه نجامی ده دهن.

۱۱۳- فی ظلال القرآن، سید قطب، سه رچاوه ی پیشتر، ج ۵، ص ۲۷۴۶

(R) بۆ بابته ی "نه خوینده واری پیغه مبه ر" ﴿٤٩﴾ (شویانن دووم له گومانی نویم له به رگی شه شه مدا (بیروباره ی ئیسلامی و بابته کانی په کخوابه رستی).

وهه نه بیټ ته م قورئانه له لایه ن که سیکه وه داریژرایټ و هه لبه سترایټ جگه له خوا، به لکو راستی و په وانی کتیه ئاسمانیه کانی پیش خوښی دوپات ده کاته وه، هه روه ها پوونکه روه ی بیرو باوه پو ئه رکه کانه، به راستی هیچ گومان له وه دا نیه که ته م قورئانه له لایه ن په روه ردگاری هه موو جیهانه وه په وانه کراوه. به لکو (له گه ل ئو هه موو به لگانه دا) ئه وانه ده لئین که محمد قورئانی هه لبه ستووه، بلئ: ده ئیوه ش سووره تیک وه ک سووره ته کانی داریژن و بیهینن، داوا بکه ن له هر که سیکی تر که ده توانن جگه له خوا (که یارمه تیتان بدات) دریغی مه که ن ته گه ر راستگون. به لکو سه ره پای ئو هه موو به لگانه ئه وانه بپوایان به قورئان نه کردوه که هیچ شتیکیان نه زانیووه ده رباره ی، هیشتا بویان نه هاتووه سه رته نجامی ئو به لئینه ی که به لئینی پیداون، هر به و شیوه یه ئه وانه ی پیش ئه مان به رنامه ی خویان به درو زانی و بپوایان پئی نه بوو، ده ته ماشا بکه و سه رنج بده بزانه سه رته نجامی سته مکاران چو ن بووه.

پاش نه وه ی سه لماندی که قورئان لای خواوه هاتووه و موحه ممه دیش عليه السلام ده سته وسانه وه ک هه موو که سیکی تر له هینانی هاوشیوه ی ئو قورئانه ی لیوان لیوه له هیدایه ت و زانست و شیوه زمانه که یدا، حالئ ئه وانه شی روونکر دووه ته وه که زو ربه یان دوا ی بچو کترین گومانی لاواز که وتوون له بیرو یاوه پیا نندا، پاشان گه پاوه ته وه بو هه لوه شاننده وه ی بوچوونه ناویوشه که یان له تانه دانه له م قورئانه، ته نیا له به ر گومانیکي لاواز که هی زو ربه یانه، و که مینیه یه کیشیان هر که لله ره قی و عینادی ئه که ن وه ک سه رکرده لووتبه رزه کانیان ^{۱۱۴}.

ئه مه ش پاش نه وه ی که سه رسپمانی موشریکه کانی به م نیگا خوا ییه بو پیغه مبه ر عليه السلام پووجه لکرده وه، و روونی کرده وه که ناتوانن له روښنایی ته م قورئانه له ئایه ته روونه کانی که به لگن بو نه وه ی ته م قورئانه ئاسمانیه سوود بیینن، یان له وه رابمیتن که

۱۱۴- تفسیر المنار، محمد رشید رضا، سه رچاوه ی پیشووتر، ج ۱۱، ص ۳۶۷.

له ژيانې پټغه مېرمنه عليه السلام وردبېنه وه و تېگه ن که نه م ژيانه ی به لگه یه له سر نه وه ی نه م
 قورئانه ی له خواوه بۆ هاتووه، که چی هر داوای نه وه ی لټنه که ن که قورئانیکی تریان بۆ
 بهینیت یان بۆیان بگوریت که گونجاو بیت له گه ل حه زو ثاره زووه کانیا ندا، چار نیه نه بی
 بگه رپته وه بۆ پووچکردنه وه ی قورئان له و رووه وه که نه وان ته نیا شوین گومانیکى ناهه ق
 که توون و هیچی تر، نه ویش نه وه یه وا گومان نه به ن نیگا و حاله ته کانی پټغه مېرابه تی
 به باو وخووه کانی خویان نه پټون... بۆیه نایه ته که زه نگیان بۆ لټنه دات و باسی
 سیفه ته کانی قورئانیان بۆ نه کات له خودی خویدا، که به لگه ن له سر نه وه ی که نه م
 قورئانه هه قه و ته حه دداسی کردون که کتیبیک وه ک قورئان دابنن.

خوا ی گه رده روونی کرده وه که نه وان له کاروباری پټغه مېرابه تی و خوایه تیدا به
 گومان کارده که ن، وه ک نه فه رموی: ﴿ وَمَا كَانَ هَذَا الْقُرْآنُ أَنْ يُفْتَرَىٰ مِنْ دُونِ اللَّهِ وَلَكِنْ نَصَدِّقُ
 الَّذِي بَيْنَ يَدَيْهِ وَتَفْصِيلَ الْكِتَابِ لَا رَيْبَ فِيهِ مِنْ رَبِّ الْعَالَمِينَ ﴾ (یسونس)، وه نه بیت نه م
 قورئانه له لایه ن که سیکه وه دارپژدا بیت و هه لبه ستره بیت جگه له خوا، به لکو پاستی و
 په وانی کتیبه ئاسمانیه کانی پیش خۆشی دووپات ده کاته وه، هه روه ها پوونکه ره وه ی
 بیرو باوه پو نه رکه کانه، به پاستی هیچ گومان له وه دا نیه که نه م قورئانه له لایه ن
 په روه ردگاری هه موو جیهانه وه په وانه کراوه.

نه م قسانه بۆیه نه هینریت تا بیسه لمینیت قورئان موعیزه یه و دانراوی خوایه، بۆیه
 نه وتری تا نه ی نه وه بکات نه م قورئانه له جگه له خواوه هه لبه سترابیت، واته هی خوا
 نه بیت و درابیته پال خوا، چونکه ته نیا قورئان خوی نه و قسه یه پووچنه کاته وه و هه ر
 خوی به لگه یه له سر نه وه ی هه لبه ستره و نیه و مروّف داینه ناوه ^{۱۱۰}.

۱۱۰- التحرير والتنوير، الطاهر بن عاشور، سه رچاوه ی پښتو، مج ۶، ج ۱۱، ص ۱۶۸، ۱۶۷.

واته نه گهر که سیکي ژیر به راستگوځایانه رابمښت له سووره ته کانی قورئان و وردبښته وه. نه وه نه زانیت له لایه ن خواوه هاتووه و ناکړی و نابی قورئان به و ناسته به رزه یوه مړوځ داینا بیت، قورئانک به م شیواز و دارپشته ناوازه یوه به م هه مووه زانیاریه به رز و پر له فله سه فوه، پر له و یاسا دادپه رانه وه، تیر له نه ته کیتی راقی، ناکړی قورئان به م هه مووه راستیه گهر دوی وکومه لایه تی و هه والدانه ی له نادیار و میژوی رابردو و پیشهاته کانه وه، که مبه سستی له چاکسازیه کان شوینکه وتنی راستی و هیدایه ت بیت و خودوورگرتن بیت له گومرایی و هه وسپه رستی و پشت به ستن به به لگه ی دروستی زانستی .. نه مانه هه مووی نه وه نه سه لمښن که ناکړی و نابی و راست نیه و شتیکی ژیرانه نیه بووتریت نه مه درویه که و که سیکي تر به دهمی خواوه هه لیبه ستووه، چونکه جگه له خوا هیچ که سیک ناتوانی شتی و دابنیت، خو نه گهر له نیمکاندا بیت مړوځیک شتی و دابنیت نه وه نه بی نه و که سه له هه موو زانا و داناو خوښه واره کان و له هه موو پیغه مبه ران و فریشته کانی خوا به توانا تر بیت، دهی که سی واش درو ناکات به دهمی خواوه ! نه که نه مه به لکو سه رسه خترینی دوزمنانی خوا که نه بوجه هلبه نه فره ت بیت نه یوت: له راستیدا موحه ممد دروی به دهمی خه لکی تره وه نه نه کرد نه ی چو ن درو به دهم خواوه نه کات؟

﴿وَلَكِنْ تَصَدِّقُ الَّذِي بَيْنَ يَدَيْهِ﴾ (یونس)، نه مه یانی: نه م قورئانه په سه ندکردنی په یامه کانی تری خوایه به گشتی که بو پیغه مبه رانی تر هاتوون، وه ک نوح و ئیبراهیم و موسا و عیسا - سه لامی خویان لیبتنه م قورئانه بانگی خه لکی نه کات بو بنچینه کانی نایینی ئیسلام که نه وانیش بانگه شه یان بو کردووه، وه ک باوه په ښان به خواو به روژی دواپی و کرده وهی چاک، پاش نه وهی که هندی له شوینکه وتی نه و نایینانه نه و راستیه یان له یاد کردووه و هندی کیشیان ریگه که یان ون کردووه و به داب و نه ریتی داهینراو بیرو باوه په که یان شیواندووه، که موحه ممد دیکی نه خوښه وار(صلی

الله عليه واله وسلم) نه مانه ی نه ده زانی، یاخود په سندنکړدنی نه وه ی له نایینی ئیبراهیمدا هاتووه و له حهره مدا بانگه وازی بۆ کردووه، یان نه وه ی که موساو عیسا و پیغه مبه رانی تر له سهری بوون، نه کری "تصدیق" ه هردوو ماناکه ش بگه یه نیت.

﴿وَقَفَّيْلَ الْكَتَبِ﴾ (یونس: ۲۷)، مه به ست په یامه خوداییه کانه، نه و کتیبانه ش خوا دایناون تا بنووسرینه وه و بینه هیدایه ت بۆ مرؤفه کان، که کومه لیک له بیروبواوه پ و یاسا و په ند و ناموژگاری و کاروباری کومه لایه تی و ده ستوراتی خوابی و له دروستکراوه کانیدا نه گریته خوی، ﴿لَا رَبَّ فِيهِ﴾ (یونس: ۲۷) بوار بۆ گومان و دوودلی نامینی، چونکه راستی و هیدایه تی تیدایه، ﴿مِنْ رَبِّ الْعَالَمِينَ﴾ (یونس)، نیگای نه وه، که س ناتوانی بیگاتی، ﴿أَفَلَا يَتَذَكَّرُونَ الْقُرْآنَ وَلَوْ كَانَ مِنْ عِنْدِ غَيْرِ اللَّهِ لَوَجَدُوا فِيهِ اخْتِلَافًا كَثِيرًا﴾ (النساء)، نه وه بۆ نه وانه سهرنجی قورئان ناده ن و لیکي ناده نه وه و لیکي وردنابنه وه؟ خو نه گه ر له لایه ن که سیکی تره وه بوايه جگه له خوا بیگومان جیوازی و دزایه تیه کی زوریان تیدا ده دوزیه.^{۱۱۶}

پاش نه وه ی قورئان کتبه رکئیان له گه ل نه کات که سووره تیکي هاوشیوه ی قورئان بهینن وه که نه فرموی: ﴿فَأَنذَرُوا سُورَةَ مِثْلِهِ. وَادْعُوا مَنْ اسْتَطَعْتُمْ مِنْ دُونِ اللَّهِ إِنْ كُنْتُمْ صَادِقِينَ﴾ (یونس) ، بلای: ده ئیوه ش سووره تیک وه که سووره ته کانی داپیژن و بهینن، داوا بکن له هر که سیکی تر که ده توانن جگه له خوا (که یارمه تیتان بدات) دریغی مه که ن نه گه ر راستگون.

پاش نه م کتبه رکتیه سیاقی گفتوگویه که نه گوریت، بۆ نه وه ی بریار بدات که نه وان دوا ی گومان که وتوون و هیچی تر، نه وان بریار له سهر شتیک نه ده ن که نایزانن، بریاردانیش پتویستی به زانیاری پیش وهخت هیه، نابی ته نیا پشت به هه واو ثاره زوو یاخود به گومان بیه ستريت.

۱۱۶- تفسیر المنار، محمد رشید رضا، سرچاوه ی پیشووتر، ج ۱۱، ص ۲۳۹۸ به دواوه.

نه‌وهی لیږده دا حوکمیان به سهردا داوه بریتیه له نیگاګانی قورشان و نه‌و راستیان‌ه
که تیاپه‌تی له به‌لین و هه‌په‌شه‌ګان، نه‌مه‌یان به‌درو نه‌زانی، که چی هیچ زانیاریه‌کیان له‌و
باره‌وه نه‌بوو که نه‌م درو‌یه‌ی بنینه‌بان، ﴿بَلْ كَذَّبُوا بِمَا لَمْ يُحِطُوا بِغَيْبِهِۦ وَلَمَّا يَأْتِهِمْ تَأْوِيلُهُ ۖ﴾ (یونس)،
به‌لکو سهره‌پای نه‌و هه‌موو به‌لګانه نه‌وانه بپوایان به قورشان نه‌کردوه که هیچ
شتیکیان نه‌زانیوو ده‌رباره‌ی، هیشتا بویان نه‌هاتوو سهرنه‌نجامی نه‌و به‌لینانه‌ی که
به‌لینی پیداون.

حالیان له‌م درو‌کردنه‌دا وه‌ک حالی درو‌زنه‌ګانی پیش‌خویانه، سته‌مکاره
موشریکه‌ګان، نه‌وانه‌ی رانه‌میتن با له‌وه رامیتن که ده‌ره‌نجامی نه‌وانی پېشوو چون
بووه تا بزاین راستی سهره‌نجامی نه‌وانیش هه‌روا ده‌بیټ، وه‌ک نه‌فرموی: ﴿كَذَلِكَ
كَذَّبَ الَّذِينَ مِنْ قَبْلِهِمْ فَانْظُرْ كَيْفَ كَانَ عَاقِبَةُ الظَّالِمِينَ﴾ (یونس)،^{۱۷} هه‌ر به‌و
شیوه‌یه نه‌وانه‌ی پیش نه‌مان به‌رنامه‌ی خویان به‌درو‌زانی و بپوایان پتی نه‌بوو،
ده‌ته‌ماشا بکه‌و سهرنج بده بزانه سهرنه‌نجامی سته‌مکاران چون بووه.

یانی: نه‌وان په‌له‌یان کردوه له به‌درو‌زانی قورشان، راسته‌وخو به بیستنی پیش
نه‌وه‌ی لیتی تیښګن و بزاین ناوه‌پوکه‌که‌ی چی تیدایه، یان لیتی رامیتن، به دلنیاپه‌وه
نه‌م شیوازی به‌درو‌خستنه‌وه له دژایه‌تی و لووتبه‌رزیدایه نه‌ک له له‌وه‌وه سهرچاوه بګریت
که بپوایان پتی نیه و به‌درو‌ی نه‌زانی، پاشان نه‌بوونی زانیاریان ده‌رباره‌ی زانستی خوا
جیاوازه، هه‌ندیکیان نازانن که نه‌وه حالی که‌سه گټله‌ګانه، وه هه‌ندیکیان زانیاری
ناته‌واویان هه‌یه نه‌ویش نه‌وانن که ګومان و دوودلیان هه‌یه، یاخود له‌ګه‌ل نه‌وه‌ی که
به‌راستی ده‌زانی، به‌لام نه‌وه نازانن که به‌درو‌زانی نه‌م قورثانه چ سزایه‌کی سه‌ختی
به‌دوادا دیت. نمونه‌ی نه‌م ټایه‌ته له سووره‌تی (النمل) که نه‌فرموی: ﴿حَقَّ إِذَا جَاءُ وَقَالَ

۱۱۷- فی ظلال القرآن، سید قطب، سهرچاوه‌ی پېشتر، ج ۲، ص ۱۷۹۴.

أَكْذَبْتُمْ بِتَائِي وَلَمْ تُحِطُوا بِهَا عِلْمًا أَمَازَا كُنْتُمْ تَعْمَلُونَ ﴿٨٤﴾ (النمل)، ههتا ئه و کاته ی دینه پیشه وه بۆ لپرسینه وه، خوا ده فهرمویت: ئایا ئه وه ئیوه بپواتان به ئایه ته کانی من نه هیتا له کاتیکدا ئیوه هیچ زانست و زانیاریه کتان ده رباره ی نه بوو؟ یاخود ئیوه خه ریکی چی بوون؟ چیتان ده کرد به ئایه ته کانی ئیمه؟

رسته ی ﴿وَلَمَّا يَأْتِهِمْ تَأْوِيلُهُ﴾ (یونس: ۳۹)، هیشتا بۆیان نه هاتووه سه ره نه جامی ئه و به لێنانه ی که به لێنی پێداون. ئه م رسته یه په یوه نده به پیش خۆیه وه، واته: شتیک به درۆ ئه زانن که هیشتا سه ره نجامه که ی نه هاتووه بۆ لایان، ئه مه ش ناساندنی ئه وانه که چه نده که م ئارام و خۆنه گرن، واته ئه گه ر چاوه پێیان بکردایه تا ته ئویل و سه ره نجامی قورئانیان بۆ بهاتایه یانی ئه وه ی که ئه کړی سه ره نجامه که ی ببینن باشتر بوو، به لام ئه وان سووربوون له سه ر درۆکردن پیش بینینی سه ره نجامه که ی.

مه به ست به ته ئویل له م ئایه ته دا ئه کړی ته فسیر و شه رحی ئه وانه بیته که شاراوه یه له ئه وان، یاخود ئاشکرکردنی ئه و سزایه بیته که ئاگادارکراونه ته وه لیتی، له وانه شه مه به سه ته که هه ردووکیان بگریته وه، واته کاتیک ته ئویلی ئه و شتانه یان بۆ ده کړیت که به حسابی خۆیان لیتی حالێ نه بوون له مانای ئایه ته کان چونکه به شیوازه کانی قورئان ئاشنا نه بوون وه ک حیکمه ت و فه لسه فه ی ته شریعی ئیسلامی، یان باب ته ی زیندوو بوونه وه، یان به پێز سه یرکردنی زیاتری ئیمانداره لاوازه کان له چاو موشریکه خانه دانه کاند، هاتنه خواره وه ی قورئان به به ش به ش و ئه و جۆره باب ته تانه، ئه وان ته نیا له گه ل شتی مادیدا راهاتبوون، بۆیه هه موو ئه و شتانه یان به و پێوه ره مادیانه گه زو پێوانه ئه کرد، شتی نادیاریان به شته دیارو مادیه کان ئه پێوا، ئیتر ئه و شتانه یان به درۆ ئه زانی به ر له وه ی ته فسیر یان سه ره نجامی ئه و شتانه یان بۆ ده ریکه وێ، خو ئه گه ر ئارامیان بگرتایه و پابه ندی پێغه مبه ر بوونا یه ﷺ ئه وه یه ک دوا ی یه ک هه موو ئه وانه یان بۆ روون

ئەبۇبەكر، ئىترى كە تەفسىر و سەرەنجامى بەپەلى ئەو شتانه يان زووبۇ دەرئەكەوت وایان ئەزانى ئەو شتانه درقن! خوا ئەفرەرموویت: ﴿وَإِذْ قَالُوا اللَّهُمَّ إِنْ كُنْتَ هَذَا هُوَ الْحَقُّ مِنْ عِنْدِكَ فَأَمْطِرْ عَلَيْنَا حِجَابًا مِنَ السَّمَاءِ أَوْ آتِنَا بِعَذَابٍ أَلِيمٍ﴾ (الانفال) یادى ئەو كاتە بکەرەوہ كە بى باوہ پان وتیان: خواپە ئەگەر ئەم دین و بەرنامە و قورئانە پاستە، لەلایەن تۆیشەوہ پەوانە كراوہ، ئەوہ بەرد لە ئاسمانەوہ بباریتە بەسەرماندا، یان بەلاو سزایەكى بەئیشمان بۆ بەیتە!!

وایان گومان ئەبرد كە ئەگەر ئەوان خواى گەرە تووہ بکەن ئىترى بەپەلە سزایان بۆ ئەنیریت، بۆپە كە سزا بەپەلە ئەتەهات بۆیان ئەیانوت كەواتە قورئان راست نپە و لەلای خواوہ ئەهاتووہ، ھەر بۆپە داواى رووداوى ناسروشتیشیان ئەكرد لە پێغەمبەر ﷺ، وەك قورئان ئەفرەرموئ: ﴿وَقَالُوا لَنْ نُؤْمِنَ لَكَ حَتَّى تَفْجُرَ لَنَا مِنَ الْأَرْضِ يَنْبُوعًا﴾ (الاسراء) (ھەندىكىيان بپانووپان گرت و) وتیان: ھەرگیز ئىتمە باوہ بە تۆ ناكەين تا كانى و سەرچاوہ پەكمان لە زەوپیەوہ بۆ ھەلئەقولتیت. ئەگەر موسلمان بپوناپە و لەگەڵ پێغەمبەر ﷺ بژياناپە دەیانزانى كە خوا گوئى بە پيشنپارى لادەر نادات، مەبەست بە چواندى ئەمان بە درۆزنەكانى مپللەتانى پيش خۆيان كە قورئان ئەفرەرموئ: ﴿كَذَلِكَ كَذَّبَ الَّذِينَ كَفَرُوا مِنْ قَبْلِهِمْ...﴾ (الانعام)، چەند شتىكە:

- ئەمە خووى ھەموو كەستىكى نكولىكارە، تا بزائن ئەمانىش وەك ئەوانن و تا پەند وەربگرن..

- ئاماژەيان پیتەدات كە سزا بۆ ئەمانىش دائەبەزیت وەك چۆن بۆ ئەوان دابەزى كە ئەمان ھەوالیان لپیان ھەپە و داھاتووى ھەندىكىانپان بپنپوہ.

- دلدانەوہ پێغەمبەر ﷺ بەوہى ئەوہى تووشى ئەم ھاتووہ بە ھەمان شپوہ تووشى پێغەمبەرانى پيش ئەویش بووہ بەدەست قەومەكانپانەوہ، بۆپە لقیك ئەكاتەوہ

له م چوانده وه و نه فهرموی: ﴿.. فَأَنْظُرْ كَيْفَ كَانَتْ عَقِبَةُ الظَّالِمِينَ﴾ (یونس)،
 ته ماشا بکه و سه رنج بده بزانه سه رنه نجامی سته مکاران چۆن بووه. یانی وردبهر وه له
 چاره نووسی نه و میلله ته پیشووانه که سته میان کردو پیغه مبه رانیان به راستگو
 نه نه زانی. ^{۱۱۸}

سینه م: ده سه و سانیان له به رانبهر نالینگاری قورناند.

قورن ان کی به رکبی له گه ل نه و موشریکه بوختانچیانه دا کردووه که بانگه شعی
 نه وه یان نه کرد قورن ان هه لبه ستراره، داوای نه کرد کتیبیک هاوشیوهی قورن ان بهینن، یان
 ده سووره ت بهینن، یاخود ته نیا سووره تیک بهینن، وه ک نه فهرموی: ﴿قُلْ لِّیْنَ أَجْتَمَعَتْ
 الْإِنْسُ وَالْجِنُّ عَلَیْ أَنْ یَأْتُوا بِمِثْلِ هَذَا الْقُرْآنِ لَا یَأْتُونَ بِمِثْلِهِ وَلَوْ کَانَ بَعْضُهُمْ لِبَعْضٍ ظَهِیرًا﴾ (الاسراء)، نهی محمد ! پییان بلئی: دلنیابن، نه گهر هه موو ئاده میزادو په ریه کان کو
 ببه وه و (هه ولی به رده وام بده ن تا) قورن ان تیکی وه کو نه مه دانین و بیهیننه (میدان)
 ناتوانن کاری وابکه ن و ناتوانن له وینه ی بهینن، نه گهر چی هه موو لایه کیان ببه
 پشتگیرو یارمه تیده ری به کتر. هه روه ها نه فهرموی: ﴿أَمْ یَقُولُونَ أَفْتَرَنَاهُ قُلْ فَأْتُوا بِعَشْرِ سُوْرٍ
 مِثْلِهِ مُفْتَرِیْنَ وَاذْعُوا مَنِ اسْتَطَعْتُمْ مِنْ دُونِ اللَّهِ إِنْ کُنْتُمْ صَادِقِیْنَ﴾ (هود)، له گه ل نه و
 هه موو به لگانه دا) نه وانه ده لئین که محمد قورن انی هه لبه ستووه، پییان بلئی: جا ئیوه ش
 ده سووره تی هه لباسترا و وینه ی نه م قورن انه بهینن، هه رکه سیش له خوا گه وره به دهر،
 ده توانن، بانگ بکه ن (بق هاوکاریتان په نای بق به رن) نه گهر راست ده که ن، هه روه ها
 نه فهرموی: ﴿أَمْ یَقُولُونَ أَفْتَرَنَاهُ قُلْ فَأْتُوا بِسُوْرِ مِثْلِهِ وَاذْعُوا مَنِ اسْتَطَعْتُمْ مِنْ دُونِ اللَّهِ إِنْ کُنْتُمْ
 صَادِقِیْنَ﴾ (یونس)، به لکو (له گه ل نه و هه موو به لگانه دا) نه وانه ده لئین که محمد ﷺ

قورئانی ھەلبەستوو، بلی: دەئێوەش سوورەتێک وەك سوورەتەکانی داپژێن و بیھێن، داوا بکەن لە ھەر کەسیکی تر کە دەتوانن جگە لە خوا (کە یارمەتیتان بدات) درێغی مەکەن ئەگەر پاستگۆن.

دەوی کەواتە کاتێک دەسەوسانن لە ھێنانی بەك سوورەت کە وەك قورئان بێت لە ریتنمای و لە رەوانبیزیدا کە خۆتان سوارچاکی ئەو مەیدانەن و سەردەمە کە شتان پیشکەوتووترین سەردەمی زمان پاراویبە و زۆریەتان بەو ناویانگتان دەرکردوو و دەستپیشخەرن لەو مەیدانەدا و موخەممەد ﷺ لەو کەسانە نەبوو کە پیشبڕکێتان لەگەڵدا بکات لەو بوارەدا، چونکە ئامادەیی دەرروونی تێدا نەبوو و مەشقی لەسەر ئەو نەکردوو بۆ ھەڵنانی بنەمالە کە ی و ئاگادارن کە نەخوێندەوارە دەوی کەواتە ئیستا کە دەسەوسانن لە ھێنانی شتیکی وەك قورئاندا پاش ئەو مەوێ موخەممەد بواي چل سال تەمەن لە ناوتاندا تەحەدای کردن بە ھێنانی ھاوشیوێ قورئان دەوی ئیتەر دان بەو ھەدا بنین کە ئەمە نیگای خواپە و کۆمەکی ئاسمانە بۆی، چونکە رێی تێناچی پیغەمبەر چووبیتە ئەو ئاستە و ئەو ھەندە بەرزبووبیتەو بەگاتە ئاستی قورئان لە چنێن و شیوانی دەرپریندا.

ئەمە ی کە خوا ئەفەرموی: ﴿ أَمْ يَقُولُونَ افْتَرَيْنَاهُ... ﴾ (یونس) بەلکو (لەگەڵ ئەو ھەموو بەلگانەدا) ئەوانە دەلێن کە محمد قورئانی ھەلبەستوو، ئەمە گواستنەوێ باسە کە یە لەو ھەو کە قورئان زۆر لەو بەرزترە کە بوختانی بۆ بکریت و بووتریت ھەلبەستراو، لەبەر ئەو ھەمووان دەستەوسانن لە ھێنانی ھاوشیوێ یەکی قورئان، لەم ھەو ئەگوازیتەو بۆ پووجی ئەو بانگەشە یە کە موخەممەد بە دانەری ئەم قورئانە بزانیتر! ئەو پرسیارەش بۆ نکولی و رێخۆشکردنە بۆ ئەو ھەو بانگیان بکات و دەستەوسانیان بسەلمینی وەك ئەفەرموی: ﴿ قُلْ فَأَنذَرْتُكُمْ يَوْمَ لَمِ يَمُوتْ ﴾ (یونس)، بلی: دەئێوەش سوورەتێک وەك سوورەتەکانی داپژێن و بیھێن.

واته له شتواژ و له کاریگری و له ریښمایي و له زانسته کانیدا

وهك نهو بیت، بابه ته كه ی هه لېبه ستن و پابه ندیش مه بن به وه وه راسته یان نا، ﴿ اَمْ يَقُولُونَ افْتَرَيْنَاهُ قُلْ فَاتَّبِعُوا سُورَةَ يٰسْ وَاَدْعُوا مَن اَسْتَطَعْتُمْ مِنْ دُونِ اللّٰهِ اِنْ كُنْتُمْ صٰدِقِيْنَ ﴾ (یونس)، به لكو (له گهل نهو هه موو به لگانه دا) نه وانه ده لېن كه محمد قورئانی هه لېبه ستووه، بلې: ده نيوه ش سووره تېك وهك سووره ته كانی داپړېژن و بیهېژن، داوا بكن له هر كه سېكي تر كه ده توانن جگه له خوا (كه یارمه تیتان بدات) دریغی مه كهن نه گهر پاستگون.

له و كار ه شدا داوای كړدوه هاوكار و پشتیوان له خوار خواوه بڼ خویان په یدا بكن، بېگومان سرجه م دروستكراوه كان وهك نيوه ده سته وسانن له و كار ه دا، نه مه وهك نهو فه مایشته ی خویبه كه نه فه رموی: ﴿ قُلْ لِّیْنَ اَجْتَمَعَتِ الْاِنْسُ وَالْجِنُّ عَلٰی اَنْ یَّاتُوْا بِمِثْلِ هٰذَا الْفُرْقٰنِ لَا یَاتُوْنَ بِمِثْلِهٖ وَلَوْ كَانَتْ بَعْضُهُمْ لِبَعْضٍ ظٰهِیْرًا ﴾ (الاسراء)، نه ی محمد ! پټیان بلې: دلنیا بن، نه گهر هه موو ناده میزادو په ریه كان كړ بېنه وهو (هه ولې به رده وام بده ن تا) قورئانیكي وهكو نه مه دانن و بیهېژنه (مه یدان) ناتوانن كاری و اېكن و ناتوانن له وینه ی بهېژن، نه گهر چی هه موو لایه كیان بېنه پشتگیرو یارمه تیده ری یه كتر. نه م نایه ته پیړزده ی سوړه تی نیسرا له پیش سوړه تی یونس وه دابه زیوه، (اِنْ كُنْتُمْ صٰدِقِيْنَ) نه گهر راست نه كهن من نه م قورئانه م هه لېبه ستووه.

ناشكرایه كه سېكي ژیری وهك پیغه مېر ښه نهو كښه ركښیبه ی له گهل نه ده كړدن نه گهر به تواوه تی دلنیا نه بوايه له وه ی كه ئینسان و جنو كه ناتوانن هاو شپوه ی نه م قورئانه بهېژن، نه هه مووی و نه سووره تېكي وهك نهو، نه به ته نیا و نه به كومه لیش، زاناو ره وانبیژه كانیان نه گهر بشكړی كښېنه وه و هاوكار و پشتیوانی یه كتری بكن، نه گهر نهو به بڼوونی تو داپړشتبې بڼ به رژه وه ندی خه لك هر وهك چوڼ نه وانه ی سر سامن به ژیری و زیره كي و بیوراكانی له فه یله سوف و زانا مادیه كانی نه م دواپیه داننه وه ژیری و

زیره کی و هه لویسته کانی ریگر ده بوون له بهرده میداله بریاردان به دهسته وسانی عاقلترین دروستکراوه کان له زانا نادیاره کانی ئینس و نادیاره کانی جنۆکه له هیتانی سوره تیکی وهك نه وهی که خۆی هیناویه تی، هه موو که سیکی ژیر که زیره کیه کی مامناوه ندی هه بیت ده زانیت که هه کاریک نه و بتوانیت جیبه جیی بکات بۆ غهیری نه ویش به هه مان شیویه، به لکو دلتیا نیه له وهی که سیکی له و به توانتر بوونی هه بیت، نه مه به لگه یه که بۆ عه قلی ده سه لمیتیت که پیغه مبه ره ﷺ دلتیا بووه که قورئان له لایه ن خوداوه یه، نه ویش وهك هه ر که سیکی تر وهك خۆی ناتوانیت هاوشیوه ی قورئان بهینیت، نه مه یه کیکه له به لگه کان بۆ نه وانه ی که ده لئین: ناچیته عه قله وه که درۆن بیت و بوختانی بۆ بکات.

نه گه ر و ترا نه کریت به روا بهینریت به ده سه وسانی خۆی و غهیری خۆی له کاتی کدا که قورئان نیگای خوا بیت، ده لئین:

یه که م: بانگه شه ی ئیلهامی ده روونی به تاله به زۆر به لگه (*)^{۱۱۹}.

دووه م: ده سه وسانی نه وانه ی غهیری نه و که له و زمان پاراوتر بوون به لگه یه له سه ر ده سه وسانی نه ویش.^{۱۲۰}

نه مه له راستیدا به گزاجوونه وهی خوی ده سه وسانکه ره بۆیان که ده فه رموی: ﴿فَإِنْ لَّمْ تَفْعَلُوا وَلَنْ تَفْعَلُوا فَاتَّقُوا النَّارَ الَّتِي وَقُودُهَا النَّاسُ وَالْحِجَارَةُ أُعِدَّتْ لِلْكَافِرِينَ﴾ (البقرة) خو نه گه ر نه تانتوانی و هه رگیز نایشتوانن (که واته باوه پهینن و) خوتان بهارینن له و ناگه ری: سووته مه نیه که ی خه لکی و بهرده، که بۆ بی باوه ر و خوانه ناسان ناماده کراوه.

^{۱۱۹} بۆ بهوچکردنه وهی نیگای ده روونی (شیوازی شه شه م، گومانی بیسته م، به رگی حه و "به رواو نایینداری" و گومانی سێ له به رگی یازده "پارتیزدوی قورئانی په رۆژ" بخوینه ره وه.

^{۱۲۰} تفسیر المنار، محمد رشید رضا، سه رچاوه ی په شووتر، ج ۱۱، ص ۳۶۷، ۳۷۰.

بەم شىۋازە بەگزياندا ئەچىتەۋە بە ھاۋشىۋەى ئەم ئايەتە جياكەرەۋانە كە جوامىزى ئەۋرۈزىنىت و غىرەتەش ھەزىنىت، لەگەل بلىدى شىۋداريان لە رەۋانىيىدا و بەھىزيان لە شىۋازەكانىدا كە ھونەرەكانى رەۋانىيى ئەۋرۈزە دەۋلەت و دەسەلاتى كەيشتبويە چلە پۆپە، سەردەمى ۋاى بەخۆيەۋە نەدىبوو، تەنانەت خۆيان ھەلئەكەشا و پېشپرەكەيان دەكرد و كۆرپەندىان بۆ دەگىرپا و بازاريان بۆ ساز دەكرد، ھەۋالەكانىانم ھەلدەفراند بە ئاسۆكاندا، لەگەل ئەۋەشدا يەكەكيا نەيانتوانى، لە پوويدا بوەستەن و بەرھەلستى بكن، رەۋانىيىزەك ھەلئەسايەۋە و لە روويدا بوەستىت.

نەك ئەۋە، بەلكو خۋاى بەھەق تەحەدايان ئەكات كە كەتەيەك بەيەن لە لايەن خۋاۋە كە لە قورئان و تەۋرات رەنمايەكەرتەرتەيەت و لە لايەن خۋاۋە بېيەن تا ئەۋ شويىنى بكنەيەت: ﴿قُلْ فَأَتُوا بِكِتَابٍ مِّنْ عِندِ اللَّهِ هُوَ أَهْدَىٰ مِنْهُمَا أَتَّبِعُهُۥٓ إِن كُنتُمْ صَادِقِينَ﴾ (١٩) ﴿القصص﴾، (ئەى پېغەمبەر! پەيان بلى: دە باشە، ئەۋە كەتەيەكى تەرتەيەن لە لايەن خۋاۋە كە باشتەۋ چاكتەرتەيەت لەۋ دۋوانە (ۋاتە قورئان و تەۋرات)، ئەۋە مەنەش شويىنى دەكەۋم، ئەگەر ئەۋە پاستەگەن.

ۋاتە: ئەى موحەممەد! بەۋانە بلى: كە ئەلەين كەتەيە ئاسمانىەكان كە دابەزىۋون جادۋونىتەر مەبەستەيان قورئان بىتەيان تەۋرات يان ئىنجىل پەيان بلى: دەى كەتەيەك بەيەن لە لايەن خۋاۋە ھىدايەتى باشتەرتەيەت بەۋانە، تا شويىنى بكنەۋم ئەگەر راست ئەكەن لە ۋەسفىكردنتەنەۋ كەتەيەكان كە ئەلەين ئەۋانە جادۋون ۋەھق و راستى لەغەيرى ئەۋاندايە..

چۈرەم: سزاي ئەۋانەى درۆ بەدەم خۋاۋە ئەكەن.

ۋەلامەكانى قورئان ئەۋە دۋوپات ئەكەنەۋە كە ئەگەر پېغەمبەر ﷺ شتەك بەدەم خۋاۋە بلى كە بۆى نەھاتەيەت ئەۋە دەست بەجى سزاي ئەدات، ۋەك ئەفەرمۋى: ﴿وَلَوْ

نَقُولُ عَلَيْنَا بَعْضُ الْأَقَابِلِ ﴿١١﴾ لَأَخَذْنَاهُ بِالْيَمِينِ ﴿١٢﴾ ثُمَّ لَقَطْنَا مِنْهُ الْوَتِينَ ﴿١٣﴾ فَمَا مَكَرٍ مِنْ أَحَدٍ عَنْهُ حَاجِزِينَ

﴿١٧﴾ (الحاقة) ، خو ئه گهر محمد هه نديك قسه و گوفتار به دهم ئيمه وه هه لبه ستايه . ئه وه به هيزو ده سه لاتى خو مان ده مانگرت . له وه ودوا په گى دلى ده پچرئين و ده يمرئين . ئه وسا هيج كه سيك نى به له ئيوه به ربه ست و به رگرى بكات له ئيمه .

ئهم ئايه تانه به پيى مه زه به ي زانستى كه لام به لگه ن له سه ر ئه وه ي كه قورئان له لايه ن خوا وه دابه زينرا وه . ئه وه به لگه به له زيه نى هه مو واندا چه سپا وه كه خوا د عيلم و ده سه لاتى فرا وانه ، كه س ناتوانى قسه به ك له وه وه بكات كه نه يگوتبيت ، ئه گهر موحه ممه د ﷺ بانگه شه ي ئه وه ي بكر دايه كه قورئان دانراوى خو به تى له سه رى نه ئه وستاين و ده سته جى به هيلاكماندا ده برد ، له نا و نه بردنى به لگه به له سه ر ئه وه ي دروى به دهم خوا وه نه كردوه ، چونكه (لَو) نه فى نا وه پوكى مه رجه كه ئه كات و به هه مان شي وه نه فى نا وه پوكى وه لامه كه ش ئه كات ، له م قساندا دوو مه به ستى گرنگ ديتنه پيشه وه :

يه كه ميان : بو ئه وانه ي پيشه وه ده گه رپته وه ، واته : زياد له وه ش ، قسه هه لبه ستر اوه كانى مو شريكه كان به تال ئه كاته وه ، كه گوايه قورئان هو نرا وه به يان فالچيتيبه ، يانى هه ر دوو جو ره قسه ناهه قه كه پوچ ئه كاته وه : يانى ئهم قورئانه پيچه وانه به له گه ل ئهم دوو جو ره قسه دا ، ئيوه ش ئه وه مو وه شاعير و كا هينا نه تان بينيوه كه سيا ن قسه كانى خو يان ناده نه پال خوا !

دوو ه ميان : بانگه شه به كى تريان به تال ئه كاته وه كه ده ريان نه برپوه ! كه قسه ي هه نديكيانه كه ئه ليين : (اقْتَرَاهُ) ، يانى به درو داويه ته پال خوا ! خواش ئه فه رموى : ﴿ اَمْ يَقُولُونَ نَقُولُ بَلْ لَا يُؤْمِنُونَ ﴾ ﴿٢٣﴾ (الطور) ، يان ده ليين : ئهم قورئانه خو ي هه لبه ستو وه دا برپشتو وه ، نه خير ئه وانه ، هه ر ئيمان و با وه ريان نيه (ئه گينا چو ن وا ده ليين) ، خوا ي

که وره ئه وه روون ئه کاته وه ئه گهر ئه مه بوختان بوايه به دهم خواوه خوا قه بولئ نه ئه کرد
 لئى، پاشان ئه م مه به سته شتيكى تر به دواى خویدا ئه هينئ ئه ویش ئه وه يه: نا ئومیديان
 نه کات له وهى که بتوانئ قورئانئک بينئت بؤيان پيچه وانهى ئايينى باوى ئه وان نه بيت،
 خه ون و بته کانيان به سووک سه يرنه کات، ئه وه تا ئه فهرموى: ﴿قَالَ الَّذِي لَا يَرْجُونَ
 لِقَاءَنَا آتَيْتِ بِضُرٍّ اِنْ غَيْرَ هَذَا اَوْ بَدَلَهُ...﴾ (يونس).

ماناى (لَاخَذْنَا مِنْهُ بِالْيَمِينِ) به هيزو ده سه لاتى خو مان ده مانگرت، مه به ستي ئه وه يه که
 به هيز توله مان ليته کرده وه و مؤله تمان پئ نه ئه دا شتى وا بکات، پيئى (ب) بؤ سه به بييه ت
 به کار نه بريئ، ئه وه ش که ئه فهرموى: (ثُمَّ لَقَطْنَا مِنْهُ الْوَتِينَ) وه تين ده ماري که
 په يوه سته به دل وه و پئى ئه وترئت "نياط" برينى ده مار له کاتى سه برينى هوشتردا
 ناوئه بريئ، ئه و که سهى که بوختان به دهم خواوه ئه کات چواندوو يه تى به هوشترئک که
 ده ماري ملى ئه برى له کاتى سه بريندا. به لام شوئنى هاتنى ئه م ئايه ته ﴿فَمَا يَكْرَهُنَّ أَحَدٌ
 عَنْهُ حَزِينٌ﴾ (الحاقة)، زور گرنگه و په يوه نده به وهى له فهرزئکدا ئه گهر به دهم
 ئيمه وه شتيكى و تکه نه مان نارديئت بؤى نا ئومیديان نه کات که ناتوانئ قورئانئکيان بؤ
 بهينئ که ره خه نيان ليته گرئت، جا له هر حالئکدا که قسهى به ده ممانه وه هه لبه ست
 ئه وه ﴿لَاخَذْنَا مِنْهُ بِالْيَمِينِ﴾ (١٥) ثُمَّ لَقَطْنَا مِنْهُ الْوَتِينَ (١٦) (الحاقة)، که واته هيچ که سيک له ئيوه و
 له جگه له ئيوه ش ناتوانئت بيئته به ربه ست له هاتنى ئه و سزايه.^{١٢١}

ئه م هه ر هه شه ترسيئنه ره بؤ ئه و که سه يه که درؤ به دهم خواوه بکات له کاروبارى
 عه قيد هه دا، هه ر هه شه يه که جيئدى و شوخي کرئنى تئدا نيه، بؤ ئه وه هاتوو ته نيا يه ک
 ئه گهر هه يه و هيچ تر نيه بيسه لميئتئ ئه ویش ئه وه يه که پيغه مبه ر ﷺ راستگو يه و
 ده سته پا که له گه ياندى نيگاي خوا دا، به شايه تى ئه وهى که خوا سزاي نه دا وه و

١٢١- التحرير و التنوير، الطاهر بن عاشور، سه رچا وهى پيشت، مج ١٤، ج ٢٩، ص ١٤٧، ١٤٤، به ده سته کار بييه وه.

نه یگرتووه که نه گهر لایبدايه نه یگرت و بهوشیویه نه یکوشت که نایه ته کان باسی نه کات، که نه مه رووینه داوه، که واته پیغه مبه ر^ﷺ راستگو به.

شیوازی ده رپرینی نایه ته کان ناماژه به بۆ جیددییه تی نه و کاره که هیچ لیخوشبون و موحامه له یه کی تیدا نیه، بۆ هیچ که سیك ته نانه ت نه گهر نه و که سه موحه ممدی به ریز و خوشه ویستی لای خواش بیت.^{۱۲۲}

به کورتی:

• قورئان له لایه ن خواوه دابه زیوه، پیغه مبه ر^ﷺ وه هه که سیکی تر دهسته و سانه له هینانی هاوشیویه قورئان، و له توانای نه ودا نیه و نه و ته نیا که یه نه ریکه بۆ نیگا کانی خوا.

• پیغه مبه ر^ﷺ ته مه نیکی دوورو دریز له ناویاندا ژیاوه و به وه ناسراوه که پیاویکی نه خوینده وار بووه، ئیتر له کوپوه نه م قورئانه ی به م دامه زراویه هیناوه له رووی ره وانبیزی و ته شریعات و یاساوه، نه گهر خوا راینه سپارد بیت به وه؟!

• نه گهر پیغه مبه ر^ﷺ کتییی بخویندایه ته وه و نووسینی بزانیایه له وانه بوو گومانه که یان جینگه ی هه بوايه که قورئان خۆی داینا بیت، له گه ل نه وه دا که قورئان خۆی به لگه یه له سه ره نه وه ی که له لایه ن خواوه ها تووه و له تاقه ت و توانای به شه ردا نیه کتییی وا دابنیت.

• قورئان ته حه دای کردوون که هاوشیویه کی نه و بهینن، یان ده سووره تی وه ک نه و، یان ته نانه ت یه ک سووره ت، که چی هه موو دهسته و سان بوون له وه دا.

• نه وه ی درۆ به دهم خواوه بکات سزا که ی تیاچوونه، که سیش ناتوانی به رگری لی بکات، ته نانه ت نه گهر پیغه مبه ریش بیت^ﷺ، که نه مه ش خۆی بۆ خۆی سه لماندنی نه وه یه که قورئان نیگای خوايه و نه و گه یاندوویه تی.

۱۲۲- فی ظلال القرآن، سید قطب، سه رچاوه ی پیشتەر، ج ۶، ص ۳۶۸۹.

گومانی بیست و چوار

بانگه‌شهی نه‌وه‌یان نه‌کرد که کابرایه‌کی ناعه‌ره‌ب قورئانی فیری موحه‌مه‌ده

کردووه * ۱۲۳

ناوهرۆکی گومانه‌که:

موشریکه‌کان نه‌لین گوايه موحه‌مه‌ده ﷺ نه‌م قورئانه‌ی که ده‌بخوینیتیه‌وه له مروشی وه‌رگرتووه، ئاماژه بۆ کۆیله‌یه‌کی رۆمی ناعه‌ره‌ب نه‌که‌ن که کۆیله‌ی پیاویکی قوره‌یشی بووه، پیغه‌مبه‌ر ﷺ له لای نه‌وه‌ستاو بانگی نه‌کرد بۆ ئیسلام، بۆیه نه‌یانووت: موحه‌مه‌ده له‌وه‌وه فیر نه‌بیئت، نه‌و کۆیله‌ش نه‌یووت: له‌لام نه‌وه‌ستیت و فیری ئیسلام نه‌کات، خوای گه‌وره‌ش فرموی: ﴿وَلَقَدْ عَلِمُوا أَنَّهُمْ يَقُولُونَ إِنَّمَا يُعَلِّمُهُ بَشَرٌ لِّاتِي يُلْحِدُونَ إِلَيْهِ أَعْجِبِي وَهَذَا لِسَانٌ عَرَبِيٌّ مُبِينٌ﴾ (النحل)، سویند به‌خوا ئیمه به‌پاستی ده‌زانین بی‌باوه‌پان ده‌لین: نه‌م قورئانه ته‌نها که سی‌ک فیری ده‌کات، (به‌مه‌ر جیک) زمانی نه‌و که‌سه‌ی نه‌وان ده‌لین قورئان فیری محمد ده‌کات، عه‌جه‌میه‌و عه‌ره‌بی نیه‌و په‌وان نیه، له‌گه‌ل نه‌وه‌دا نه‌م قورئانه به‌زمانی عه‌ره‌بی و پاراوو پوون و ئاشکرا دارپێژراوه.

رنگه‌ی پووچکردنه‌وه‌ی نه‌م گومانه‌:

هۆکاری گومانه‌که بوختانکردنه‌و له‌نه‌زانینیشه‌وه سه‌رچاوه‌ی گرتووه، نه‌گینا چۆن

مه‌حه‌مه‌ده نه‌م قورئانه عه‌ره‌بیه ره‌وانه له‌که‌سیکی ناعه‌ره‌به‌وه وه‌رنه‌گریت؟

۱۲۳- بۆ پووچی نه‌م گومانه گوايه پیغه‌مبه‌ر ﷺ قورئانی له‌کۆیله‌یه‌کی رۆمی وه‌رگرتووه رنگه‌ی شه‌شه‌م له گومانیه‌سی و حوت له‌به‌رگی یازده‌ بخوینه‌ره‌وه به‌ناوی (بارپێژراوی قورئانی پیرۆز).

درېژمى بابته كه:

ثايا پيغه مبر عليه السلام قورئان له منالتيكى ناعره به وه فېرېووه؟

هوکارى هم گومانه بوختانکړدنه و له نه زانينيشه وه سرچاوهى گرتووه، خواى گه وړه له م باره يه وه به درويان نه خاته وه و نه فېرموى: ﴿وَلَقَدْ نَعْلَمُ أَنَّهُمْ يَقُولُونَ إِنَّمَا يُعَلِّمُهُ بَشَرٌ لِّلسَّاتِّ الَّذِي يُلْحِدُونَ إِلَيْهِ أَعْجِبْ وَهَذَا لِسَانُ عَرَبٍ مُّبِينٌ﴾ (النحل)، سويند به خوا نيمه به پاستى ده زانين بى باوه پان ده لېن: هم قورئانه ته نها كه سيك فيري ده كات، (به مەر جيک) زمانى نه و كه سهى نه وان ده لېن قورئان فيري محمد ده كات، عه جه ميه و عه ربه ي نيه و په وان نيه، له گه ل نه وه دا هم قورئانه به زمانى عه ربه ي و پاراوو پوون و ناشكرا دارېژراوه.

همه ش يانى: نه رى هر خوتان نازان نه مه درويه! نه و زمانه ي نيوه ثامازده ي بؤ نه كهن ناعره به، گوايه هم قورئانه عه ربه ي فيري موحه ممد كړدووه؟ نه وان نه يانگوت نه وه ي موحه ممد فيري هم قورئانه نه كات نه و كويله رومي ناعره به يه كه خه ريكي شمشير دروستكردن بوو له مه ككه دا، نه لېن: پيغه مبر عليه السلام جارجاره نه چوويه لاي و بانگى نه كړد بؤ لاي نيسلام.. له راستيدا قورئانينش به روونترين شيواز هم چه واشه كاريه ي ناشكرا كړدووه به وته يه كي كورت و پووخست دوور له دادرېژى، نه فېرموى: ﴿لِّسَانُ الَّذِي يُلْحِدُونَ إِلَيْهِ أَعْجِبْ وَهَذَا لِسَانُ عَرَبٍ مُّبِينٌ﴾ (النحل)، زمانى نه و كه سهى نه وان ده لېن قورئان فيري محمد ده كات، عه جه ميه و عه ربه ي نيه، له گه ل نه وه دا هم قورئانه به زمانتيكى عه ربه ي و پاراوو دارېژراوه.

همه باشتري و ه لآمه بؤ نه و بوختانه يان، ناخر چؤن كه سيكي ناعره به توانى هم قورئانه ي به و ه مووه ره وانبيژى و زمانپاراوى و پرمانا و گشتگيريه كه پرماناترين كتيب به به راورد به و كتيبانه ي بؤ پيغه مبر راني تر دابه زيووه فيري موحه ممد بكات كه خوى

ناعره ب بیت؟! هر كه سِيَك تَوْسَقَالَيْك عه قلى هه بِيَت ئه م قسه به ناكات، به تاييه تى ئه و موشريكانه كه خاوه نى زمانى عه ره بهى بوون و پياوى ئه و مه يدانه و پيشه نكي ره وان بِيَتى بوون، له راستيدا ده سه وسان بوون له رو به رو بوونه وهى سوره تىكى قورئاندا، ئيتىر چۆن موحه ممه د له و گه نجه ناعره به وه فيرى ئه م قورئانه سهر سووپه يتنره بووه؟ به م شيوازه قورئان به كورتى و به روونى چه واشه كار به كانيان ئه خاته روو، چۆن ئه و ناعره به ئه م قورئانه فيرى ئه و ئه كات كه خهريكه خوى نه زانى ده ريب بِيَت، له كاتى كدا قورئان به زمانىكى عه ره بهى بوون و ره وان و ده سه وسانكه و تراوه!

پاش ئه م وه لامه قسه به قورئان به پاشكويده نه فرموى: ﴿إِنَّ الَّذِينَ لَا يُؤْمِنُونَ بِآيَاتِ اللَّهِ لَا يَهْدِيهِمُ اللَّهُ وَلَهُمْ عَذَابٌ أَلِيمٌ﴾ (النحل)، به پاستى ئه وانى كه به وايان به ثايه ته كانى خوا نيه، خواى گه و ره هيدايت و پيتموويان ناكات، به لكو سزاي به ئيشى بو ئاماده كردوون.

ئو موشريكانه به وه ناسراو بوون كه دزايه تى تووندى پيغه مبهريان ئه كرد، زۆر ره ق و تووند بوون له رو به رو بوونه وه و رووه رچه رخاندى رووى خه لكى لى، به جورىك بيباوه ريه كه يان گه يشتبوه ئاستىك كه ئاستى ترى له سه ره وه نه بوو، ئه و فرمايشتهى خوا هاته دى كه ئه مانه ئيتىر به روانا هيتن..^{١٢٤}

وه ئه وانى كه ئيمان نا هيتن به راستى درۆزنن و بوختانى درۆ به ده م خواوه ئه كهن، وه ك ئه فرموى: ﴿إِنَّمَا يَقْرَأُ الْكَذِبَ الَّذِينَ لَا يُؤْمِنُونَ بِآيَاتِ اللَّهِ وَأُولَٰئِكَ هُمُ الْكَاذِبُونَ﴾ (النحل)، بيگومان هه ر ئه وان به درۆ هه لده به ستن كه باوه ريان به ثايه ته كانى خوا نيه، هه ر ئه وانيش درۆزنن و درۆيان كردۆته پيشه .

به سیغهیهك ئهیفه رموی تا دهسنگۆتایان بکات و وازیان پی بهینی له وهه مووه بوختانه ی ئهیکه، چونکه کرداری رانه بووردوی بهردهوام ئه و ئاماژهیه ئهگهیه نیت که بهردهوام خه ریکی بوختان تاشینن.

خوای گه وده له جیگایهکی تردا وهلامی داونه ته وه که ئهفه رموی: ﴿وَكَذَلِكَ نَصْرَفُ الْأَكْبَابَ لِقَوْمٍ يَعْلَمُونَ﴾ (الانعام)، هه ر به و شیوهیه (ئهی محمد ﷺ) ئایه تی جۆراو جۆرت بۆ ره وانه ده کهین له هه موو باره یه که وه، ده با هه ر بلین خویندووته و به ده رس پیت و تراوه (ئیمه ده مانه ویت) به راستی پوونی بکهینه وه بۆ که سانیک که بزائن و تیگه ن.

ئهمه یانی: به و شیوهیه به چه ندین شیوه ئایه ت و به لگهی خۆمانیان بۆ ئهمدیو دیو ئه کهین تا ئه وانه یان که ئاماده یی ئیمانیان تیدا یه هیدا یه ت وه ربگرن به پیی جیاوازیه کانی نێوان تیگه یشتن و عه قلیان و ئه وانه ش که موشریک و که لله ره قن هه ر بلین: موحه ممه د تۆ ئهمه ت لای که سی تر خویندو وه و پیشتی فیری بوویت، ئهمه نیگای خوا نیه وه ک تۆ بانگه شه ی بۆ ئه کهیت، به دلنیا ییه وه ئهم درۆ و بوختانه یان زۆر جار کردو وه، وه ک چۆن له سووره تی (النحل) دا بۆمان ئه گێریتته وه و پاشان ئهفه رموی: ﴿وَلِنُبَيِّنَهُ لِقَوْمٍ يَعْلَمُونَ﴾ واته: ئهمه روونه کهینه وه بۆ قه ومیک که هه ق بناسن و شوینی بکه ون و ئاهه قیش بناسن و لای دووربکه ونه وه... خوای گه وده حیکمه تیکی له راده به ده ری هه یه له وه دا ئه مانه وێل ئه کات و هه قیش بۆ ئه وانه روون ئه کاته وه. پاشان فه رمانی سه ره وه بۆ پیغه مبه ری به ریز ﷺ ده رده چیت خوای گه وده ئایه ته کانی به م دیو به و دیو دا روون ئه کاته وه بۆیان و خه لکی ئه بنه دوو به ره له به رانبه ر قورئاندا.. فه رمان ده رده چیت بۆ پیغه مبه ر ﷺ که شوین نیگای خوا بکه ویت و له موشریکه کان دووربکه ویتته وه، گوئیان پینه دات و گوێ به ده مه ده می و به و قسه پووچانه شیان نه دات که ئه وان ده یکه ن، بیگومان ریبازی ئه و ئه وه یه که شوین نیگای خوا بکه ویت و زیانی

به پیتی نه و نیگایه ره نگرېژ بکات و ژيانی شوینکه و ته کانیشی هر به پیتی نه و نیگایه ناراسته بکات، نه و کاری به سهر موشریکه کانه وه نه بیت، به لکو هر به شوین نه و نیگایه دا بروات که نه و خواجه بوی ناردووه که هیچ خواجه کی به هقی تر نیه نه و نه بیت، نه و چ کاریکی هیه به سهر نه وانه وه که بوونه ته کویله ی ناره زووه کانیاں؟ ﴿اَتَبِعَ مَا اَوْحٰی اِلَیْكَ مِنْ رَبِّكَ لَا اِلَهَ اِلَّا هُوَ وَاَعْرِضْ عَنِ الْمُشْرِکِیْنَ﴾ (الانعام)، (تو نه ی محمد! شوینی نه و به رنامه یه بکه وه که له لایه ن پروه ردگارته وه به نیگا و (وحی) پیت پراگه یه نراوه، جکه له و هیچ خواجه کی تر نیه، گوی مه دهری و پشت هه لکه له موشریک و هاوه لگه ران.^{۱۲۰}

به کورتی:

قورئان کاره که ی له دوو رسته دا کورت کردووه ته وه و لادان گومرابوونی موشریکه کانی له وه دا که شوین ناره زووه کانیاں که و تون ناشکرا کردووه و وه لامی گومانه که شی داونه ته وه، نه و دوو رسته ش بریتین له:

- ﴿لِسَانُ الَّذِیْ یُلْحِذُوکَ لِیْنِهٖ اَعْجَبَیْ﴾ (النحل)، زمانی نه و که سه ی نه و ان ده لئین قورئان فیری محمد ده کات، عه جه میه و عه ره بی نیه و په و ان نیه ..
- ﴿وَهَذَا لِسانٌ عَرَفْتُ مُبِیْٓءَ﴾ (النحل)، له گه ل نه وه دا نه م قورئانه به زمانی عه ره بی و پاراوو پوون و ناشکرا دارپژراوه.

ده ی پیغه مبه رﷺ چو ن نه م قورئانه پیروزه که هه موو که س له به رده میدا ده سه وسانه نه ی رابه رانی ره وانپیژی و قسه په وانه کان! و نه وانه ی هاوکارتانن و دژ به قورئانن چو ن له که سیکي ناعه ره به وه فیر نه بیت، که هیچ په یوه ندیه کی به فه ساحه ت و ره وانپیژی به وه نیه؟!

۱۲۰- فی ظلال القرآن، سید قطب، سرچاوه ی پښتو، ج ۲، ص ۱۱۶۸.

گومانی بیست و پینج

جوله که کان نه لَین گوايه باوه پهیئنان به وهی که بۆ نه وان دابه زیوه به سه بۆیان و
بنی باوه پویون به غهیری نه وه زیانیان پی ناگهیه نیت * ۱۳۶
ناوهرۆکی گومانه که:

جوله که و هاوشیوه کانیان له نه هلی کتیب ره تی ده که نه وه ئیمان به و شته بهینن که
بۆ موحه ممه د... دابه زیوه، بیانو به وه نه هیننه وه که ئیمانیه ئان به وهی بۆ خۆیان
دابه زیوه به سه بۆیان، پتویست ناکات ئیمان به جگه له کتیبه که ی خۆیان بهینن،
باوه پنه بوونیان به غهیری نه وهی خۆیان زیانیان پی ناگهیه نیت، خوی گه وه
نه فره مویت: ﴿وَإِذَا قِيلَ لَهُمْ ءَامِنُوا بِمَا أَنزَلَ اللَّهُ قَالُوا نُوْمِنُ بِمَا أَنزَلَ عَلَيْنَا وَنَكْفُرُوكَ بِمَا
وَرَاءَهُ ۚ وَهُوَ الْحَقُّ مُصِداً لِّمَا مَعَهُمْ قُلْ فَلِمَ تَقْتُلُونَ أَنْبِيَاءَ اللَّهِ مِن قَبْلُ إِن كُنتُمْ مُؤْمِنِينَ ﴿۱۳۶﴾
(البقره)، کاتیک پینان ده وتریت باوه پ بهینن به وهی که له لایه ن خواوه په وانه کراوه،
ده لَین: ئیمه ته نها باوه پمان به وه هیه که بۆ ئیمه په وانه کراوه و باوه پ نامینن به هه موو
نه وانه ی که دواى (ته ورات) هاتوو وه کو (ئینجیل و قورئان) له کاتیکدا که هه ر نه و
قورئانه حق و راستی یه به راست دانهری (ته ورات) ی نه وانیشه، پینان بلی: ئه ی که واته
بۆچی پشتر پیغه مبه ره کانی خواتان ده کوشت نه گه ر ئیوه ئیماندارن به ته ورات؟!
پنگاکانی پووچه لکردنه وهی نه م گومانه:

۱. بانگه شه کردنیان به ئیمانیه ئان به وهی بۆیان دابه زیوه ته نیا سه رزاره کییه، چونکه
نه وان پیچه وانه ی نه وه هه ل سوکه وت نه که ن که له کتیبه که یاندايه.

۱۳۶- نه و ئایه ته ی که باس له م گومانه نه کات بریتیه له: (البقره: ۹۱)، نه و ئایه تانه ش وه لامی نه م گومانه
نه ده نه وه بریتین له: (البقره: ۱۴۶، ۹۱، الاعراف/ ۱۵۷، الانعام/ ۳۰).

۲. ئەھلى كىتەب ھەمىشە راستىيەكان دەشارنەو، بېياوۋەپوونيان بەوھى بۆ موھەممەد ﷺ دابەزىوۋە ھەسودىيەردىنيانە بە غەيرى خۇيان و لادان و نكولىكردنە لەو راستىيانەى كە لە كىتەبەكەياندا دركىئراوہ.

۳. نكولىكردن لە كوشتنى پىغەمبەران لەگەل ئەوھى كە لەو تەوراتى ئەواندا شوينى كە وتوون قەدەغەكراوہ.

درىژمى وەلامەكە:

يەكەم: درۆى جولەكە و پىچەوانەوۋە جولانەوميان بۆ كىتەبەكەيان.

لە سەردەمى دابەزىنى قورئاندا ھەندىك لە جولەكەكان داواى لىبورردن دەكەن لە بەرانبەر باوۋەپنەھىئانيان بەوھى دابەزىوۋە بۆ موھەممەد ﷺ بە بيانوى ئەوھى ئەوان تەوراتيان ھەيە و ئەوھش بەسە بۆيان، بەو جۆرە ئەھلى كىتەبەكانى تىرىش ھاوشىوھى ئەوان، ئەوان دان بە ھىچى تردا نانەن جگە لەوھى خۇيان ئەيلەن: (تُؤْمِنُ بِمَا أُنزِلَ عَلَيْكَ) (البقرة)، بپروامان بەوھەيە كە بۆ خۇمان دابەزىوۋە!

نەوھەكانى ئىسرائىل بەھانەيان ئەوھبوو كە شوين ئىسلام نەدەكەوتن و رازى نەدەبوون بىنە بازنى ئىسلاموۋە، ئەوھى كە ھەيانە بەسە بۆيان، لە رىئمايى پىغەمبەرەكانيان، ئەوانە بە شەرىعەت و رىئمايىيەكانى ئەوان بەرپۆۋە ئەچن، لىرەدا قورئان ئابپوويان ئەبات و راستى مامەلەيانبەرانبەر پىغەمبەران و شەرىعەتەكانيان و رىئمايىيەكانيان دەخاتە روو، ئەوھش دەسەلمىنى كە ئەوھ ئەوان بوون رووبەپووى ئەو راستىيانە دەبوونەوھ كە لەگەل ھەواو ئارەزووياندا يەكى نەدەگرتەوھ، لە بابەتەكانى پىشوردا چۆنىنىتى مامەلەى ئەوانى لەگەل پىغەمبەرەكەيان (موسا) سەلامى خواى لىبىتخستە روو، كە خوا كىتەبىكى بۆ ناردىبوو، لىرەدا باس لەوھ ئەكات كە پىغەمبەرانىيان بەدواى يەكدا بۆ ھاتوون، ھەندىكيان لەوانى تر لە پىشتەر بوون، كە دوا پىغەمبەريان

عیسای کورپی مەریەم بوو که خودای گەورە موعجیزەیی روون و ئاشکرای پێدا بوو، لە گەڵ پشستیوانی بە ھیزی جویرە ئیل، بە دەمە وە چوونیان بۆ ئەو کۆمەڵە پێغەمبەرە که کۆتاییەکیان عیسای بوو چۆن بوو؟

ئەمە ئەو کارە بوو که رەتی دە کردەوہ لە بەرانبەرەیان، ئەوانیش توانای نکولیکردنیان نەبوو، تەنانەت کتیبەکانی خوشیان ئەو شاھیدیەیی بۆ دەدان، ﴿أَفَكُلَّمَا جَاءَكُمْ رَسُولٌ بِمَا لَا تَهْوَىٰ أَنفُسُكُمْ اسْتَكْبَرْتُمْ فَفَرِيقًا كَذَّبْتُمْ وَفَرِيقًا تَقْتُلُونَ﴾ (البقرة، ۸۷) ئایا چۆن دەبێت ھەر کاتێک پێغەمبەرێکمان پەوانە کردبێت، بەلام لە گەڵ ئارەزووەکانی ئێوەدا نەگونجا بێت، خۆتان بە زل زانیوہ و لووتان بەرز کردۆتەوہ و پرواتان نەھێناوہ، ئەوسا دەستەبەکتان (بەرنامەیی خواتان) بە درۆ زانیوہ و ھەندیکیشتان پێغەمبەرانتان دەکوشت.

ھەڵدان بۆ ئەوێ رێنمایی و شەریعەتەکان بخێتە ژێر رکێفی ھەوا و ئارەزوویەکی ناجێگیر و کاتی دیاردەکە بە دیار ئەکەوێت ھەر کات سروشت و ژیری مەرفەھەکان تووشی لادان بوون و لە پێگەی راست و دادپەرەری و مەرفەھەتی لایاندا ئەو ژیریە ئەخوازێت شەریعەت بگەرێتەوہ بۆ سەرچاوە نەگۆرەکانی خۆی، نەک سەرچاوە ئینسانییە ناجێگرەکە، سەرچاوەیەکی مەیلی بۆ ھەوا و ئارەزوو نەبێ، خەونی ئەرخبەوانی زال نەبێت بەسەریدا، خەڵکان بگەرێنێتەوہ بۆ ئەو پێوہرە نەگۆرەیی کە لە کاتی تووڕەیی و رازیبووندا پێوانەکانی ناگۆرێن وە لە کاتی ساغی و نەخۆشیدا وە لە کاتی ھەوا و ئارەزوودا نەک ئەوێ ئەمان پێوہرەکە بخەنە ژێر رکێفی خەز و ئارەزووەکانیانەوہ.^{۱۲۷}

خوای گەورە وەلامی ئەم بەھانانە ئەداتەوہ بە ئاشکراکردنی راستەقینەیی کارەکانیان، ئەویش ئەوێ ئەوان تەنیا بەسەر زارەکی بانگەشەیی ئەو ئیمانە ئەکەن، وەک ئەفەرموی: ﴿وَيَكْفُرُونَ بِمَا وَرَاءَهُ وَهُوَ الْحَقُّ مُصَدِّقًا لِّمَا مَعَهُمْ﴾ (البقرة، ۱۱) باوہر

۱۲۷- فی ظلال القرآن، سید قطب، سەرچاوەی پێشتر، ج ۱، ص ۸۸ و ۸۹.

ناهیئن به هه موو ئه وانه ی که دوا ی (تهورات) هاتوو و هکو (ئینجیل و قورئان) له کاتیکدا که هه ر ئه و قورئانه حه ق و راستی یه و به راست دانهری (تهورات) ی ئه وانیشه .. بۆ نمونه وهك مژده دان به هاتنی پیغه مبهری ئیسلام ﷺ له نه وه ی براکانیان، واته کوپانی ئیسماعیل سه لامی خوا ی لیبت ئه وه ی پیغه مبه رایه تی موحه ممه د سه لمیئی یه کسان و هاوتایه به وه ی پیغه مبه رایه تی موسا سه لامی خوا ی لیبت ئه سه لمیئی، ئه مه ش شوینکه وتنی موحه ممه د ﷺ پیویست ئه کات، به هه مان شیوه شوی، که وتنی موسایه، چونکه به لگه بۆ هتیراوه هه میشه به شوین به لگه کهیدا ئه پوات، له هه موو سه رده م و له هه موو باب ته تیکدا، ئه وان کافرن به وه ی پشتی ئه و په یامه ئه گریت که بۆیان هاتوو، که بریتیه له هه ق و راستی له رووی ئه وه وه که ئه و په یامه ی ئه وان ئه سه لمیئی که له به رده ستیاندایه، ده ی ئه مه به لگه و عه قلی ئه وانیش پشتراستس ئه کاته وه، که واته بیانوو یان ئه بریت و به هانه یان ناهیلی.

دووم: جوله که کان راستی ئه شار نه وه به هوی لادان و حه سوودیان نه وه.

قورئان روونی ده کاته وه که ئه هلی کتیب له حه سوودیاندا ئیمان به و راستیه ناهیین به وه ی که بۆ موحه ممه د ﷺ دابه زیوه، ئه وان ئه وه ئه زانن که ئه وه ی بۆ موحه ممه د ﷺ دابه زیوه راستیه و له تهورات و له ئینجیلیشدا ئاهاژه ی پیکراوه، خوا ی گه وه ئه فره رموی: ﴿الَّذِينَ آتَيْنَاهُمُ الْكِتَابَ يَعْرِفُونَهُ كَمَا يَعْرِفُونَ أَبْنَاءَهُمْ وَإِنَّ فَرِيقًا مِنْهُمْ لَيَكْتُمُونَ الْحَقَّ وَهُمْ يَعْلَمُونَ﴾ (البقرة)، ئه وانه ی کتیبمان پی به خشیوون پیغه مبه ر ده ناسن هه ر وهك چۆن نه وه کانی خویان ده ناسن، بیگومان ده ستیه ک له وان ئه و راستیه ده شار نه وه، له کاتیکدا ده شرانن محمد فرستاده ی خوا به هه ر وه ها ئه فره رموی: ﴿الَّذِينَ يَتَّبِعُونَ الرَّسُولَ النَّبِيَّ الْأُمِّيَّ الَّذِي يَجِدُونَهُ مَكْتُوبًا عِنْدَهُمْ فِي التَّوْرَةِ وَالْإِنْجِيلِ يَأْمُرُهُمْ بِالْمَعْرُوفِ وَيَنْهَاهُمْ عَنِ الْمُنْكَرِ وَيُحِلُّ لَهُمُ الطَّيِّبَاتِ وَيُحَرِّمُ عَلَيْهِمُ الْخَبَائِثَ وَيَضَعُ عَنْهُمْ إِصْرَهُمْ وَالْأَغْلَالَ

أَلَيْكَ كَانَتْ عَلَيْهِمْ فَالَّذِينَ آمَنُوا بِهِ وَعَزَّرُوهُ وَنَصَرُوهُ وَاتَّبَعُوا النُّورَ الَّذِي أُنْزِلَ مَعَهُ، أُولَٰئِكَ هُمُ الْمُفْلِحُونَ ﴿٨٧﴾ (الاعراف)، نه‌وانه‌ی که شوینی ئه‌م پیغه‌مبهره هه‌والده‌ره نه‌خوینده‌واره ده‌که‌ون نه‌وه‌ی که (گا‌ورو جوو، نا‌وو نیشانیان) ده‌ستیان ده‌که‌ویتی نووسراوه لای نه‌وان له‌ته‌ورات و ئینجیلدا، فه‌رمانیان پی‌ده‌دات به‌چاکه‌وقه‌ده‌غی گونا‌هو خراپه‌یان لیده‌کات و هه‌رچه‌ک پا‌کو چاکه‌ بۆیان هه‌لال ده‌کات و هه‌رچی پی‌س و نا‌پوخته‌ لی‌یان هه‌رام ده‌کات و نه‌رکه‌ قورس و سه‌نگینه‌کان له‌سه‌رشانیان لاده‌بات، نه‌و کۆت و زنجیره‌ش که له‌سه‌ریان بوو لای ده‌بات (وه‌ک خۆ کۆشتن له‌کاتی ته‌ویه‌دا... هتد)، جا نه‌وانه‌ی باوه‌ریان پی‌ هه‌ناوه و پشتیوانیان لی‌کردوه و پشتگیریان کردوه و شوینی نه‌و نووره‌ که‌وتوون (که‌ قورنانه) و ها‌وپێ له‌که‌لیدا په‌وانه‌ کراوه، هه‌ر نه‌وانه‌ سه‌رفرازو پزگاری.

نه‌وان راستگۆ نین له‌وه‌ی که ده‌یانگوت، چونکه‌ خ‌وای گه‌وره له‌ رنگه‌ی نه‌و نیگای بۆی ناردوه به‌لینی لی‌وه‌رگرتوون که باوه‌ر به‌ موحه‌مه‌د ﷺ به‌ینن، به‌مه‌ش به‌شیوه‌یه‌کی تووند رووبه‌پوویان ده‌بیته‌وه له‌سه‌ر نه‌وه‌ی که گوتوویانه و له‌سه‌ر نه‌وه‌ش که کردوویانه، په‌رده‌یان له‌سه‌ر لانه‌دات و له‌و به‌لگه‌ و به‌هانه‌ دایانه‌مالیتی که خۆپه‌رستی و لووتبه‌رزی خۆیان پی‌ دا‌پۆشیوه، نه‌وه‌یان ده‌رنه‌خات که چه‌نده‌ خۆیان دا‌پریوه له‌ خه‌لکی و چه‌نده‌ رقیان له‌وه‌ نه‌بیته‌وه خه‌لکی تووشی خه‌یر ببن و چه‌نده‌ هه‌سوودی نه‌بن به‌وانه‌ی خوا له‌ فه‌زلی خۆی به‌شیان بدات، نه‌مه‌ش هه‌مووی به‌هۆی نه‌وه‌یه‌ که هه‌لو‌یستیکی نکولیکه‌ریان گرتوه له‌ ئیسلام و له‌ پیغه‌مبهره به‌پزیه‌که‌ی.

خ‌وای گه‌وره نه‌فه‌رموی: ﴿وَقَالُوا قُلُوبُنَا غُلْفٌ بَلْ لَعَنَهُمُ اللَّهُ بِكُفْرِهِمْ فَقَلِيلًا مَّا يُؤْمِنُونَ ﴿٨٨﴾﴾ (البقرة)، هه‌روه‌ها (جوله‌که‌کانی سه‌رده‌می پیغه‌مبهر ﷺ و تیان: دل‌ه‌کانمان داخراوه) له‌ گو‌فتاری تو، تینا‌گه‌ین) نه‌خه‌یر وانی یه، نه‌وانه‌ خوا نفرینی لی‌کردوون به‌هۆی کو‌فرو خ‌وانه‌ناسیانه‌وه، که‌وا‌بوو به‌ که‌م شت به‌وا ده‌که‌ن.

دهيانگوت: دلـه كانمان داخراوه و بـۆ بانگـه وازيكي تازه ناكړتـه وه، گوئـ بـۆ بانگـه وازيكي تازه ش ناكړت، نه مانه يان نه گوت بـۆ ناو ميـد كړنـي مو حـمـد ﷺ و هـرو هـا مو سـلـمـا نا نـيـش تا بانگيان نه كـن بـۆ لـاي نه مـ ثـا يـيـنـه تـا زهـيـه، يـان و هـك بـيـا نو و يـهـك نه يـا نـيـيـنـي بـۆ و هـ لـا مـنـه د ا نه و هـي بانگـه واز هـكـي پـيـنـغـه مـبـهـر ﷺ خـوا ي گـهـ و رـهـش لـه و هـ لـا مـيـا نـدا نه فـهـر مـوئ: (بَلْ لَعَنَهُمُ اللَّهُ بِكُفْرِهِمْ) واته به هـوئ بـيـيـا و هـ پـيـا نه و هـ لـه هـق و هـيـد ا يـهـت د هـر كـر د و ن و د و ر و ي خـسـتـو نه تـه و هـ، چـونـكـه نه مانه هـر لـه سـهـر هـ تـا و هـ بـړ و ا د ا ر نه بـو و ن و خـوا ش به و شـيـو هـ پـا د ا شـتـي د ا و نه تـه و هـ كـه د هـر يـا ن بـكـا ت و سـو و د لـه هـيـد ا يـهـت نه بـن، (فَقَلِيلًا مَّا يُؤْمِنُونَ)، واته زـقـر به كـه مـي ئـيـمـان نه هـيـنـن به هـوئ نه و سـز ا يـهـي د ر ا و هـ به كـوـلـيـا نـدا، كـه د و ر خـسـتـنـه و هـ يـا نه لـه هـيـد ا يـهـت، كـه هـر لـه د يـزـه مـا نه لـه بـه ر بـيـپـړ و ا يـيـا ن نه فـر هـتـيـا ن لـيـكـر ا و هـ، يـا ن مـا نا كـهـي نه و هـي كـه: حـا لـيـا ن بـه ر د هـ و ا م و ا يـه: لـه بـه ر نه و هـي كـا فـر ن كـه م هـ لـه كـه و ئ لـه نـا و يـا نا ئـيـمـان بـه يـنـيـت، نه مـه حـا لـه تـيـكـي نه گـوړـه لـه نـا و يـا نـدا، نه مـه ش بـو يـه با س نه كـا ت تا حـه قـيـقـه تـيـا ن بـۆ خـه لـكـي د هـر يـكـه و ئـت، هـه ر د و و مـا نا كـه ش يـه كـنـه گـر نه و هـ و گـو نـجـا و ن لـه گـه لـ بابـه تـه كـه د ا.

له راستيدا نه م بـيـپـا و هـ پـيـهـي جـو لـه كـه شـتـيـكـي زـقـر نـا شـيـر يـنـه، چـونـكـه نه و هـ بـيـپـړ و ا بـو و نه به و پـيـنـغـه مـبـهـر هـي كـه چـا و هـ پـړ و ا نـكـر ا و بـو و هـ، خـو يـا نـيـا ن به سـهـر كـا فـر ا نـدا هـ لـه كـيـشـا و نه يـا نو و ت با نه و پـيـنـغـه مـبـهـر هـ چـا و هـ پـړ و ا نـكـر ا و هـيـت ئـيـمـه شـو يـنـي نه كـه و يـن و به سـهـر تـا نا زـال نه بـيـن، كـه چـي به و كـتـيـبـه رـا سـتـه و هـ هـا ت بـۆ لـا يـا ن كـه پـشـتـيـو ا نـي لـه كـتـيـبـه كـهـي خـو شـيـا ن نه كـر د، به لـا م نه و ا ن بـړ و ا يـا ن پـي نه كـر د، ﴿وَلَمَّا جَاءَهُمْ كِتَابٌ مِّنْ عِندِ اللَّهِ مُصَدِّقٌ لِّمَا مَعَهُمْ وَكَانُوا مِن قَبْلُ يَسْتَفْتِحُونَ عَلَى الَّذِينَ كَفَرُوا فَلَمَّا جَاءَهُمْ مَا عَرَفُوا كَفَرُوا بِهِ فَلَعْنَهُ اللَّهُ عَلَى الْكَافِرِينَ﴾ (البقرة)، كـا تـيـكـه لـه لـا يـن خـوا و هـ كـتـيـبـيـك (قـو ر ئـا ن) هـا ت بـو يـا ن، كـه: نه و كـتـيـبـا نهـي نه و ا نـيـش پـه سـهـن د د هـكـا ت و به رـا سـتـي د هـر ا نـيـت، نه و ا ن پـيـشـتـر د ا و ا ي سـهـر كـه و تـن و

زال بونیان به سهر نه وانه ی بی باوه پ بوون له خوا ده کرد به هوی شوینکه وتنیان بۆ پیغه مبه ر ﷺ، که چی کاتیک نه و پیغه مبه ر ه یان بۆ هات که ده یانناسی، بپوایان پی نه کرد، که واته با نه فرین و له عنه تی خوا له سهر کافران بیت.

نه و ره فتاره ناقلو ناشیرینه شایانی ده رکردن و نه فره تلیکردنه . پاشان جیگه ی نه و هیه نه فره ت بکه ویته شوینیان ﴿ فَلَعَنَ اللَّهُ عَلَى الْكَافِرِينَ ﴾ (البقرة)

به هوی نه و هه لویسته نابوو به ر ه یان که که هه ل، یتیتکی شاروه بوو گرتبوویانه به ر رسوای کردن، پاش بریاردانی زه ره ر مه ند بوونیان له و مامه له ی هه لیا ن بزار دووه، وه که نه فره رموی: ﴿ يَسْمَا أَشْرَوْا بِوَيْهْ أَنْفُسُهُمْ أَنْ يَكْفُرُوا بِمَا أَنْزَلَ اللَّهُ بَعِيًا أَنْ يُنَزِّلَ اللَّهُ مِنْ فَضْلِهِ عَلَى مَنْ يَشَاءُ مِنْ عِبَادِهِ قَبْلَهُمْ بِغَضَبٍ عَلَى عَصَبٍ وَلِلْكَافِرِينَ عَذَابٌ مُهِينٌ ﴾ (البقرة) (نه و جووله کانه) خو یان به شتیک ناپه سه ند فروشت (هه لویستکی نادرستیان نو اند) کاتیک کافر بوون به و قورئانه ی خوا نار دوویه تی، (له هه سوودی) و سه رکه شیدا (ره خنه یان گرت و وتیان): بۆچی خوی گه وره ده رگای فه ل و لای په حمه ت ده کاته وه له هه رکه سیك بیه ویت له به نده کانی!! نه وسا ئیتر دوو چاری به ک له دوا ی به کی پق و خه شمی خوا بوون (چونکه وه نه بیت ته نها کافر بوو بن به محمد ﷺ و به قورئان، به لکو کافریوون به موسا و ته وراتیش که داوای شوینکه وتنی محمدیان لیده کات) و بۆ کافرو خوانه ناسان سزایه کی پسوا که ر ناماده یه .

(يَسْمَا أَشْرَوْا بِوَيْهْ أَنْفُسُهُمْ أَنْ يَكْفُرُوا)، خو یان به شتیک ناپه سه ند فروشت، کاتیک کافر بوون به و قورئانه ی خوا نار دوویه تی! وه که نه و هیه که نه و کوفره یان وه رگرتبیت له به رانه ر خو فروشتنیاندا! مرو ف گیانی خو ی ده خه ملینیت به ترخیک یان زیاد ده کات یاخود که م، به لام نه گه ر خه ملان دی به بیباوه پی ئیتر نه وه قه لبتیرین و زه ره ر مه ندرتیرن مامه له یه، ده ی نه وه ش راستی مه سه له که یه له واقعیدا.

نه گهر نه مه ته نيا نمايشيکيش بيت بتيگومان خويان دټړاندووه له دنيادا به په يوه ندينه کردنيان به کومه لي موسلمانانه وه، هه روه ها گياني خويانيان دټړاندووه له قيامه تدا به شايسته بوونيان به و سزا نابرو به رهي که چاوه پوانيان نه کات، له کوتاييشدا چييان ده ست که وت؟ ته نيا ده سته وتيان نه و بي باوه پيه بوو که بويان مايه وه!

هه موو نه و شتانه ي دو چاري نه م حاله ته ي کردن حه سو دي بر دنيان بوو به پيغه مبهري خواصه، که خوي گه وره هه لي بزارد بو پيغه مبه رايه تي که نه وان چاوه پواني بوون سره له ليدات، هه روه ها رق و کينه يان به ران به هر که سيک که خوا فه زليکي خوي به سره دا رشتبيت و نيگايه کي بو دابه زانديت، نه م ش زولم و سته مه نه وان ده ستيان داوه تي، ده سته وتيان له م زولم و سته مه نه وه بوو خوا غه زه بي به سر غه زه بدا ليگرتن، له و لاشه وه سزايه کي رسوا که چاوه پوانيان نه کات له بهر نه و لووت به رزي و حه سو دي و سته مه بي زراوه ي ده ستيان داوه تي.^{۱۲۸}

سيه م: جوله که و پيغه مبه ر کوشتن.

به له بهر چا وگرتني لووت به رزي و نکولي کردنيان هيچ نه ماوه ته وه نه وه نه بي رووشکين بکرين به به لگه ي نه و بي حورمه تيکردنه يان که نه نجاميان داوه به ران به نه وه ي دابه زيوه ته سريان، بو نه وه ي بزاني نه وانه شوين هه واو ناره زوي خويان که وتوون، و ناره زوي خويان کردووه به حاکم، بويه خوي گه وره ش قسه يان نه بريت و نه فه رموي: ﴿قُلْ فَلِمَ تَقْتُلُونَ أَنْبِيَاءَ اللَّهِ مِنْ قَبْلُ إِنْ كُنْتُمْ مُؤْمِنِينَ ﴿١١﴾﴾ (البقرة)، پتيان بلي: نه ي که واته بوجي پيشتر پيغه مبه ر کاني خواتان ده کوشت نه گه ر ئيوه ئيماندارن به ته ورات؟!

۱۲۸- هه مان سرچاوه ي پيشو، ص ۸۹ و ۹۰.

یانی: ئەگەر راست ئەکەن لەوەی باوەڕتان ھەیە بەوەی بۆتان دابەزیووە ئەو بۆچی ئەو پیغەمبەرانی تان ئەکوشت کە بۆ سەلماندنی تەورات ئەھاتن کە کاری پێبکەن و نەیانسپرنەو، خوشتان ئەتانزانن ئەو پیغەمبەرانی راستگۆن؟!

چۆن پیغەمبەرانتان ئەکوشت لەکاتی کدا ئەو ھەرامکراو لەسەرتان؟ لە تەوراتدا ھیچ ھەرمانیکی نە بە کوشتنیان، لێرەدا گوتارە کە بۆ ئەوانە یە کە موخەممەدیان (صلی اللہ علیہ والہ وسلم) دەناسی و مەبەستیش باوای پیرانیانە، ئەمە سەرزدەنشستیکردنی ئەو بەنی ئیسرائیلیانە یە کە لە سەردەمی پیغەمبەردا بوون ﷺ، چونکە رەواپیان ئەدا بە کوشتنی پیغەمبەران، پشتیوانیان لەوانە ئەکرد کە ئەو پیغەمبەرانیان شەھید کردبوو، رەخنەیان لەو کارانە نەئەگرت، خۆی گەورە ئەفەرموی:

﴿ تَرَىٰ كَثِيرًا مِّنْهُمْ يَتَوَلَّوْنَ الَّذِينَ كَفَرُوا لِيَسْ مَا قَدَّمَتْ لَهُمْ أَنفُسُهُمْ أَنْ سَخِطَ اللَّهُ عَلَيْهِمْ وَفِي الْعَذَابِ هُمْ خَالِدُونَ ﴿٨٠﴾ وَلَوْ كَانُوا يُؤْمِنُونَ بِاللَّهِ وَالْيَوْمِ وَمَا أُنْزِلَ إِلَيْهِ مَا أَخَذُوهُمْ أُولَٰئِكَ وَلَكِنَّ كَثِيرًا مِّنْهُمْ فَاسِقُونَ ﴿٨١﴾ ﴾ (المائدة).

زۆربەیان دەبینیت پازین بەخۆشەویستی و پشتیوانی ئەوانە ی کە بێ باوەڕ بوون، سویند بە خوا دەست پێشکەرییەکی خراپیان بۆ خۆیان ئەنجامداو کە خۆیان لە خۆیان تووڕە کردووە (بەو کارەیان)، (لە قیامەتیشدا) لەناو سزای دۆزەخدا دەبێت بۆ ھەمیشە بمیننەو. خۆ ئەگەر ئەوانە باوەڕیان بەخوای بەم پیغەمبەرەو ئەو قورئانە ببوایە کە بۆی دابەزیو، ئەو ئەوانەیان نەدەکرد بەخۆشەویستی و سەرپەرشتیاری خۆیان، پشتیان بەوان نەدەبەست، بەلام زۆربەیان تاوانبارو لادەرو یاخین و (حەق و پاستی مەبەستیان نە، بەلکو بەردەوام دژایەتی ئاینی ئیسلام دەکەن).

ئەو ەش ئاشكرایە ئەو جولهكانەى لەسەر دەمى پىڤەمبەرداﷺ ژیاون ەو لى كوشتنى ئەویشیان داو! ئەوانەى رووى گوتاریان تىكراو ە بە ەمان شىو ەى باو با پیرانیان بوون، چونكە بە ەلۆیستەكانى ئەوان رازى بوون.

ئەم خىتابە لە لایەن خواو ە بۆ سەرزەنشكردن و و رەخنە و ەبیدارکردنیانە، چونكە یانى چى پىڤەمبەرانى خوا ئەكوژن! لە كاتىكدا خوا لەو كىتیبەدا كە بۆى نارەوون ئەو كارەى حەرامكردو ە لەسەریان، نەك ئەو ە بەلكو فەرمانیان پىكراو ە كە قسەكانیان بەسەلمىنن و شوپىنن بکەون، كەچى ئەوان ەىچ ەلۆیستىكیان نەبوو ئەو ە نەبىت كە بەلاماریان دان و لە عىنادى و لووتبەرزى خۆیان شەهیدیان كردن.

خواو ەنى تەفسىرى "فی ظلال القرآن" ئەلى: قورئان سەرسامى دەردەبىرى لەم ەلۆیستەیان، و لەو بىباو ەپىیەیان بەو پەيامەى بۆیان دابەزیو ە، كە خوا دەربارەى ئەفەرموى: ﴿وَيَكْفُرُونَ بِمَا وَرَّاءَهُ، وَهُوَ الْحَقُّ مُصَدِّقًا لِّمَا مَعَهُمْ قُلْ فَلِمَ تَقُولُونَ أَنبِيَآءَ اللَّهِ مِن قَبْلُ إِن كُنْتُمْ مُؤْمِنِينَ ﴿١١﴾﴾ (البقرة) .. و باو ەر ناھىنن بە ەموو ئەوانەى كە دواى (تەورات) ەاتوو ە وەكو (ئىنجىل و قورئان) لەكاتىكدا كە ەر ئەو قورئانە حەق و راستى یەو بەراست دانەرى (تەورات) ئەوانىشە.

ئەوان و راستى كوچا مەرحەبا! ئەوان ەقیان چى بەسەر ئەو ەو ە كە قورئان تەورات بەراست بزانىت و بىسەلمىنىت یان نا؟! ئەوان خۆیان ئەپەرستن، ەبدایەتى نەژادپەرشتى بۆ خۆیان ئەكەن، نەك ئەمە بەلكو ئەوان ئارەزووى خۆیان ئەپەرستن، بىگومان ئەوان پىشتەر باو ەریان نەھىتاو ە بەو ەى كە پىڤەمبەرەكانیان بۆیانى ەینابوو...خوای گەر ە تەلقىنى پىڤەمبەرەكەى ئەكاتەﷺ كە بەو راستى ەو ە پەوویان ببىتەو ە، بۆ ئاشكراكردنى ەلۆیستیان و رسواكردنى بانگەشەكەیان: ﴿قُلْ فَلِمَ تَقُولُونَ أَنبِيَآءَ اللَّهِ مِن قَبْلُ إِن كُنْتُمْ مُؤْمِنِينَ ﴿١١﴾﴾ (البقرة) بۆچى پىڤەمبەرانى خودا ئەكوژن

نه گهر باوه پرتان هه به به وهی که هیتاویانه بۆتان؟ نه و پیغه مبه رانه نه واننه که نه و
 شتانه یان بۆ هیتان که بانگه شهی نه وه نه که ن ئیوه بپواتان پیتی هه به؟ نا... به لکو ئیوه
 بپواتان نیه به وهی موسا سه لامی خوای لیبت بۆی هیتا بوون، ﴿ وَلَقَدْ جَاءَكُمْ
 مُوسَىٰ بِالْبَيِّنَاتِ ثُمَّ أَخَذْتُمُ الْعِجْلَ مِنْ بَعْدِهِ ۚ وَأَنْتُمْ ظَالِمُونَ ﴾ (البقرة) سویند به خوا
 به پاستی موسا نیشانه ی فره و موعجیزه ی بۆ هیتان، که چی (کاتی که چوو بۆ نزای
 په روه ردگار، له کتوی تور) ئیوه گویره که که تان په رست، به پاستی ئیوه سته مکارن.

نه ی ئایا نه و گویره که په رستنه تان دوا ی نه وهی موسا سه لامی خوای لیبت په یامی
 ئاسمانی بۆ هیتان و هر له ژیا نی نه ودا به لگه ی ئاشکرا نیه نیه له سه ر نه وهی ئیمان تان
 پیتی نه بووه؟ ئایا نه و کاره تان به کته گرته وه له گه ل نه م نه م بانگه شه یه تان که نه لئین:
 ئیمان ئیمانمان به وه هه به که بۆ خۆمان دابه زیووه؟ نه وه نیگای ئاسمان بوو که
 گویره که به رستن؟

نه مه به که م به لئین نه بوو که شکانتان، به لکو جاریکی تر و له ژیر گابه رده که دا
 به لئین تان دا، که چی جاریکی تریش یاخی بوون و بیگویتان کرد: ﴿ وَإِذْ أَخَذْنَا مِيثَاقَكُمْ
 وَرَفَعْنَا فَوْقَكُمُ الطُّورَ خُذُوا مَا آتَيْنَاكُمْ بِقُوَّةٍ وَأَسْمِعُوا قَالُوا سَمِعْنَا وَعَصَيْنَا وَأَشْرَبُوا فِي
 قُلُوبِهِمُ الْعِجْلَ بِكُفْرِهِمْ ۚ قُلْ يٰٓأَيُّهَا مَرْكُم بِهِ ۖ إِيْمَنُكُمْ إِن كُنْتُمْ مُّؤْمِنِينَ ﴾ (البقرة)
 (یادیان بینه روه نه و سه رده مه ی) که په یمانمان لی وه رگرتن و کتوی گورمان
 به سه ردا به رزکردنه وه و (فرمانمان پیدان): نه وهی پیمان به خشیوون (له ته ورات) به
 توندی بیگرن و لی لامه دن و گو ی بیستبن، (به دهم) وتیان: گو ی پیه لئین، (به لام
 به کرده وه) پیچه واننه یان کردو یاخی بوون و گویره که په رستی له دل و دهر و نیاندا پوابوو
 به هو ی بی باوه پیه اننه وه، پتیا ن بل ی: ئیمانمان شتی ناپه واتان پی ده کات نه گهر ئیوه
 ئیماندارن؟! (باوو باپیرانتان گویره که په رست و پیغه مبه ر کوژ، ئیوه ش سه ر سه خت و
 بی باوه ی).

لیره دا سیاقی نایه ته کان ده گورږیت له وتار دانه وه بڼ چیرۆك گیرانه وه، قسه له گه له نه وه کانی ئیسرائیلدا نه کات و پاشان روونه کاته ئیمانداره کان و خه لکی به گشتی و خه به رداریان نه کات له وهی نه وان له سه ری کاریان کردووه، دواى نه وهش ته لقینی پیغه مبه رﷺ نه کات که رووبه پرویان بیته وه به وهی نه وه لوستانه یان ره زلیل بکات و به ناشیرین نه و جوړه ئیمانیتانه سهیره پیشانی خه لکی بدات که بانگیان نه کات بڼ نه و بیباوه په روته، ﴿قُلْ يَسْمَا يَا مُرْكُم بِهِ اِيْمَانُكُمْ اِنْ كُنْتُمْ مُؤْمِنِينَ﴾ (البقرة)، پټیان بلی: به راستی نه م ئیماننه تان شتی ناپه واتان پى ده کات نه گهر ئیوه ئیماندارن؟! (باوو باپیرانتان گویره که په رست و پیغه مبه ر کوژ، ئیوهش سه رسهخت و بى باوه پ).^{۱۲۹}

خاوه نی کتیبی "التحریر و التنویر" نه لى: (نه مه ی که خوا نه فه رموى: ﴿وَإِذَا قِيلَ لَهُمْ ءَامِنُوا بِمَا أُنزِلَ اللَّهُ قَالُوا نُوْمِنُ بِمَا أُنزِلَ عَلَيْنَا وَنَكْفُرُ بِمَا وَرَاءَهُ وَهُوَ الْحَقُّ مُصَدِّقًا لِمَا مَعَهُمْ قُلْ فَلِمَ تَقْتُلُونَ أَنْبِيَاءَ اللَّهِ مِنْ قَبْلُ اِنْ كُنْتُمْ مُؤْمِنِينَ﴾ (البقرة) کاتیک پټیان ده و تریته باوه پ به ینن به وهی که له لایه ن خاوه په وانه کراوه، ده لئین: ئیمه ته نها باوه پمان به وه هه یه که بڼ ئیمه په وانه کراوه و باوه پ ناهینن به هه مو نه وانه ی که دواى (ته ورات) هاتووه وه کو (ئینجیل و قورئان) له کاتیکدا که هر نه و قورئانه حق و پاستی به و به پاسست دانه ری (ته ورات) ی نه وانیشه، پټیان بلی: نه ی که واته بڼ چى پیشتی پیغه مبه ره کانی خواتان ده کوشت نه گهر ئیوه ئیماندارن به ته ورات؟!

نه م نایه ته بجراوه له وهی پیش خوی، چونکه پیشتی وه سفی نه وه کانی ئیسرائیل کردووه و ئیستا ره خنه یان لیته گریت، مه به ستیش نه وه یه وه لامی نه و بانگه شه یان بداته وه که به هانه ی پى نه هیتنه وه، بڼ نه وهی ده ریان بخات نه مانه هر باوی ناویان بووه که دژایه تی پیغه مبه رانی خوا بکه ن! نه وهش که نه لئین: (نُوْمِنُ بِمَا أُنزِلَ عَلَيْنَا)

۱۲۹- هه مان سه رچاوه ی پیشو، ص ۹۱.

ته نیا درویه که، ئەگەر راست بوايه پێشینه کانیان ئەو پێغه مبه رانه یان نه ئە کوشته که له نه ته وهی خوشیان بوون، ئەوان بانگیان ئەکردن بۆ ئەوهی شوین ته ورات بکه ون و کار به و ته علیماتانه بکه ن که تێیدا هاتوه، به لām ئەوان رووبه پووی هه ر شتیک ئەبنه وه که پێچه وانه ی ئاره زووه کانیان بیت، ئەمه ش وه خاخ رۆشکردنه وه ی باو با پیرانیانه، چونکه ئەمانیش هه ر هه مان کرده وه ی ئەوان زیندوو نه که نه وه و به راستی نه زانن، ئەم کرداره ش که به صیغه ی موزاریع هیتاویه تی (تَقْتُلُونَ) له گه ل ئەوه دا که کرداره له رابووردو دا روویداوه وه ک ئەفه رموی: (مِنْ قَبْلُ) بۆ ئەوه یه ئەو کاره قێزه ونه به رده وام له به ر چاو بیت ..

ئەوه ش که ئەفه رموی: ﴿ وَلَقَدْ جَاءَكُمْ مُوسَى بِالْبَيِّنَاتِ ثُمَّ اتَّخَذْتُمُ الْعِجْلَ مِنْ بَعْدِهِ وَأَنْتُمْ ظَالِمُونَ ﴾ (البقرة)، عه تفی کردووه ته سه ر رسته ی ﴿ فَلِمَ تَقْتُلُونَ أَنْبِيََاءَ اللَّهِ مِنْ قَبْلُ إِنْ كُنْتُمْ مُؤْمِنِينَ ﴾ (البقرة)، به مه به سستی ئەوه ی له گفتوگو له گه لیاندا بگوازیته وه بۆ زیاتر پووچکردنه وه ی ئەو بانگه شه یه که گوایه ئیمانیان به و کتێبه تایبه ته هه یه که دابه زیوه ته سه ریان، دوا ی ئەوه ی که به ئایه تی ﴿ فَلِمَ تَقْتُلُونَ أَنْبِيََاءَ اللَّهِ مِنْ قَبْلُ إِنْ كُنْتُمْ مُؤْمِنِينَ ﴾ (البقرة)، به درۆیان ئەخاته وه وه ک روونمان کرده وه، جا باسه که به رز نه کاته وه بۆ ناستی ئەوه ی که باسی ئەوه یان ئەکات ئەوان له به رانه ر بانگه وازی موساشدا که ئەوان بانگه شه ی ئەوه ئەکه ن ته نیا باوه پریان به وه هه یه که بۆ موسا هاتووه ته خواره وه هه ر سه ر پێچیکه ر بوون و باوه پریان به وه نه بووه هاتووه ته خواره وه به قسه ش و به کرداریش، جا ئەگه ر بانگه وازی موحه ممه د ﷺ ره تبه که نه وه به به هانه ی ئەوه ی ته نیا به روا به وه ئەه یتن که بۆ خۆیان هاتووه ته خواره وه، ده ی که واته بۆچی دوا ی پێغه مبه ر موسا به کوشتن رووبه پووی پێغه مبه ره کانیان نه بوونه وه ؟ یان بۆچی به وشێوه یه رووبه پووی بانگه وازی موسا

بوونه وه؟ ئەمەیه مەبەستی هینانی ئەم ئایەتانه لەم شوێنەدا هەرچەندە هاوشتیوهی ئەم ئایەتانه پیشتر باسیان هاتوو، باسکردنەویان لێرەدا بۆ مەبەستیکی تازە و شتێوازیکی تری گفتوگۆیه.^{۱۳۰}

بە کورتی:

بانگەشەیی جولە که به‌وهی ته‌نیا ب‌ه‌وایان به‌وه هه‌یه که بۆ خۆیان دابه‌زیوه و هه‌ر ئه‌وه‌ش به‌سه‌ بۆیان و پ‌ت‌ویستیان به‌ باوه‌ڕه‌ینان نه‌ به‌ ک‌ت‌یبه‌ی تر بانگه‌ش‌یه‌کی به‌تاله‌و قورئان له‌ چه‌ند روویه‌که‌وه وه‌لامی ئەم بانگه‌ش‌یه‌ی داوه‌ته‌وه:

● بانگه‌ش‌ه‌یان به‌وه‌ی که باوه‌ڕیان هه‌یه به‌و ک‌ت‌یبه‌ی بۆیان دابه‌زیوه بانگه‌ش‌یه‌کی درۆیه، چونکه ئه‌وان پ‌یچه‌وانه‌ی ئه‌وه هه‌لسوکه‌وت ده‌که‌ن که له‌و ک‌ت‌یبه‌یه‌دا هاتوو و فه‌رمانیان پ‌ی ئه‌کات.

● بانگه‌ش‌ه‌کانیان له‌ هه‌سوودی و ئه‌یره‌یه‌وه سه‌رچاوه‌ی گرتوو، رقیان له‌ جگه‌ له‌ خۆیان، که خوا فه‌زلی خۆی ب‌ه‌خشی پ‌ییان.

● ئه‌و مژده‌ی له‌ ک‌ت‌یبه‌که‌یاندا هاتوو سه‌باره‌ت به‌ پ‌یغه‌مبه‌ر ﷺ و په‌یامه‌که‌ی شار‌دوویانه‌ته‌وه.

● قورئان کوشتنی پ‌یغه‌مبه‌ران ئیدانه‌ ئه‌کات، له‌گه‌ڵ ئه‌وه‌ی له‌ ته‌وراتدا قه‌ده‌غه‌کراوه‌ ل‌ییان.

۱۳۰- التحرير و التنوير، الطاهر بن عاشور، سه‌رچاوه‌ی پ‌یشتر، مج ۱، ج ۱، ص ۶۰۹، ۶۰۸، به‌ ده‌ستکارییه‌وه.

گومانی بیست و شەش

نەهلی کتیب بانگەشەى ئەو ئەکەن کە کتیبەکیان باشتەینە ئەناو کتیبەکاندا،
پێغەمبەرەکیەکیان باشتەینە ئەناو پێغەمبەرەکاندا. ^{۱۳۱}*(R)

ناوەڕۆکی گومانەکە:

نەهلی کتیب بانگەشەى ئەو ئەکەن کە کتیبەکیان باشتەینە ئەناو کتیبە
ئاسمانیەکاندا، پێغەمبەرەکیەکیان باشتەینە ئەناو پێغەمبەرەکاندا، خۆیان هەڵە کێشەن
بەسەر موسڵماناندا کە پێغەمبەرەکیان پێش پێغەمبەری ئیسلام هاتوو، کتیبەکیەکیان
پێش کتیبەکیەکی ئەوان هاتوو، بەمەش کۆتایی ئەهین بە موناڵەشەکە و ئەلێن بە
شیوەیە ئێمە لە ئێوە شایستەترین بە خوا!

رێگەکانی پووجە کردنەوهی ئەم گومانە:

۱. بیانوویری موسڵمانان بۆ ئەوانەیان کە دۆزمنایەتی موسڵمانانیا ئەکرد لە ناویاندا.
۲. دینداری بە خۆزگە خواستن و لە خۆرازیبون نیه، بەلکو پێویستە لە دڵدا جیگیر ببیت و
کردهوه کانیشتن بێسەلمێتن، گەشتن بەو شتەکی کە بانگەشەى بۆ ئەکەن ئەنیا بە
بانگەشە پێی ناگەن.
۳. کردهوهی چاکە بە بێ بوونی ئیمان وەرناگیریت.
۴. هیچ دینێک باشتەین نیه لەو کەسەکی کە بە نیتی پاکەوه خواپەرستی ئەکات و شوێن
ئایینی حەنیفی ئیبراهیم ئەکەوێت.

۱۳۱- ئەو ئایەتەنەکی کە باس لەم گومانە ئەکەن بریتین لە: (النساء/۱۲۵، ۱۲۳، ۱۲۲، ۱۲۱، ۱۲۰، الزمر/۶۵).
R لە باسی (ئایا هیدایەت لە شوێنکەوتنی جوولەکەدا یە؟) برکەکی گومانی دوو مەلە بەرگی نۆدا (بەروردی
ئایینەکان) بخوێنەرەوه.

در نژدهی بابہ تہ کہہ :

یہ کہہ م: نہ مانی بہ ہانہ لہ بہ رانہ ہر موسلماناندا.

لہ م خالہ دا ٹاییندارہ کان ناکوکن، جولہ کہ کان بہ موسلمانہ کان ئہ لَین: ئیمہ لہ ئیوہ
باشترین، لہ بہر ئہ وہی ٹایینہ کہ مان پیش ٹایینہ کہی ئیوہ ہاتوہ، وہ کتیبہ کہ شمان
پیش کتیبہ کہی ئیوہ ہاتوہ، پیغہ مہرہ کہ شمان پیش پیغہ مہرہ کہی ئیوہ نیردراوہ،
ئیمہ لہ سہر ٹایینی ئیبراہیمینسہ لامی خوائ لَیبت، ئہ وہی جولہ کہ نہ بیت ناجیتہ
بہ ہشت، کہ سیشمان بہ ٹاگر سزا نادریت چہند روژتکی دیاریکراو نہ بیت، خواش سزامان
نادات چونکہ ئیمہ منال و خوشہ ویستی ئہ وین، گاوردہ کانیش ہہ مان قسہ یان ئہ کرد،
موسلمانہ کانیش ئہ یانوت: کتیبہ کہی ئیمہ پاش کتیبہ کہی ئیوہ ہاتوہ و کتیبہ کہی
ئیوہی سرپیوہ تہ وہ، پیغہ مہرہ کہ شمان پاش پیغہ مہرہ کہی ئیوہ ہاتوہ و
ٹایینہ کہ مان دوائ ٹایینہ کہی ئیوہ ہاتوہ، فرمانتان پی کراوہ کہ واز لہ ٹایینہ کہ تان
بہیتن و شوین ٹایینہ کہی ئیمہ بکہ ون، ئیمہ لہ ئیوہ باشترین، ئیمہ لہ سہر ٹایینی
ئیبراہیم و ئیسماعیلینسہ لامی خویان لی بیت ہیچ ٹایینیک لہ کہس و ہرناگیریت جگہ لہ
ئیسلام، و ئہ وہشی لہ سہر ٹایینہ کہی ئیمہ نہ بیت ناجیتہ بہ ہشتہ وہ، لہ مہ وہ ناکوکی
نیوان ئہ ہلی کتیب و موسلمانان سہریہ لدا، ئہ ہلی کتیب خویان بہ سہر موسلماناندا
ہہ لڈہ کیشا، لہ راستیدا خوائ گوردہ بہ ہانہی موسلمانہ کانی سہر خست بہ سہر ئہ وانہی
خویان دہ نواند لہ ٹاییندارہ کانی تر، چونکہ قورٹان سہر جہم کتیبہ کانی تری
سرپیوہ تہ وہ. پیغہ مہری خواش کوتا پیغہ مہرہ ﷺ و فرمان بہ ئہ ہلی کتیب کردوہ
باوہر بہ خوی و کتیبہ کہی بہیتن و کار بہ ناوہ پوک و فرمانہ کانی بکہن.

دووم: دینداری به خۆزگه خواستن نیه، به لکو به نیمان و کردهوی چاکه یه.

له م باسه دا خوی گه وره جل جلاله داوهری نه کات له نیوان ئایینه کاندایه و نه فهرموی:

﴿لَيْسَ بِأَمَانِيكُمْ وَلَا أَمَانِي أَهْلِ الْكِتَابِ مَنْ يَعْمَلْ سُوءًا يُجْزَ بِهِ وَلَا يَجِدْ لَهُ مِنْ دُونِ اللَّهِ وَلِيًّا وَلَا نَصِيرًا﴾ (النساء)، (پاداشت و پێژو نرخ) نه به ئاره زوی ئیوه یه، نه به ئاره زوی خاوه نانی کتیبه، نه وهی خراپه و گوناھێک بکات، نه وه به هۆیه وه سزا ده دریت و هیچ کس و هیچ هیزکی تری ده ست ناکه ویت جگه له خوا پشتگیری بکات و یارمه تی بدات.

واتای ئایه ته که به م جوړه یه: دینداری به خۆزگه خواستن و له خۆباییببون نیه، به لکو نیمان نه وه یه که له دلدا جیگیر نه بیت و کرده وهی چاک نه یسه لمینیت، هه ر که سیك بانگه شهی هه ر شتیکی کرد ته نیا به بانگه شه پیی ناگات، هه ر که س بلی من له سه ره قم گوئی لیناگیری ته نیا له بهر نه و قسه یه، کاتیک نه بیت له خواوه به هانه و به لگه یه کی بۆ هاتبیت، که واته که س رزگاری نابی به ئاواخواستنی ته نیا، نه وهی حسیی بۆ نه کریت خواپه رستی و شوینکه وتنی شه رعی خواپه، که له سه ر زمانی پیغه مبه ره کانی باسی کردوون، بۆیه نه فهرموی: ﴿مَنْ يَعْمَلْ سُوءًا يُجْزَ بِهِ﴾ (النساء)، نه مه ش هه ر وه ک نه و ئایه ته یه که نه فهرموی: ﴿فَمَنْ يَعْمَلْ مِثْقَالَ ذَرَّةٍ خَيْرًا يَرَهُ﴾ (٧) وَمَنْ يَعْمَلْ مِثْقَالَ ذَرَّةٍ شَرًّا يَرَهُ (٨) (الزلزله)، جا نه وهی به قه ده ر سه نگی گه ردیله یه ک خیر و چاکه ی نه نجام داییت ده یبینیته وه. نه وه ش که به قه ده ر سه نگی گه ردیله یه ک شه پو خراپه ی هه بیت، ده یبینیته وه. زانا یان نه لێن: نه م ئایه ته (لَيْسَ بِأَمَانِيكُمْ) رووی له موسلمانان کردووه، هه ندیکیش نه لێن رووی له موشریکه کان کردووه، له وانه یه دووه میان راستر بیت، چونکه له ئایه ته کانی پیش نه م ئایه ته دا باسی خۆزگه خواستنی موسلمانان نه کراوه، هه روه ها خوا به لێنی نه وهی داوه له گوناھێ ئیمانداره کان خوش

ثُمَّ بَيَّتَ وَهَكَذَا فَهَرَمُوهُ: ﴿وَالَّذِينَ ءَامَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ لَنُكَفِّرَنَّ عَنْهُمْ سَيِّئَاتِهِمْ وَلَنَجْزِيَنَّهُمْ أَحْسَنَ الَّذِي كَانُوا يَعْمَلُونَ﴾ (العنكبوت)، نه‌وانه‌ی که نیمان و باوه‌ریان هیناوه و کار و کرده‌وه چاکه‌کانیان نه‌نجام داوه، به‌پاستی هه‌له وگوناوه‌کانیان ده‌سپینه‌وه و به‌چاکتر له‌وه‌ی که ده‌یانکرد پاداشتیان ده‌دهینه‌وه .

سینه‌م: بوونی نیمان مه‌رجه بۆ وه‌رگرتنی کرده‌وه‌ی چاکه.

خوای گه‌وره روونی کرده‌وه‌ته‌وه کرده‌وه چاکه‌کان وه‌رناگیرین به‌ بی بوونی نیمان، چونکه شیرک هه‌رچی کرده‌وه‌یه پووچی نه‌کاته‌وه، وه‌ک نه‌فه‌رمووی: ﴿وَلَقَدْ أُوحِيَ إِلَيْكَ وَإِلَى الَّذِينَ مِنْ قَبْلِكَ لَئِنْ أَشْرَكَتَ لَيَجْبُطَنَّ عَنْكَ وَلَتَكُونَنَّ مِنَ الْخَاسِرِينَ﴾ (الزمر)، سویند به‌خوا بادلنیابن که وه‌حی و نیگا نیردراوه بۆ توو بۆ نه‌وانه‌ی پیش تۆش: نه‌گه‌ر هاوه‌لگه‌ر بیت و شه‌ریک بۆ خوا بریار بده‌یت کاروکرده‌وه چاکه‌کانیشت پووچه و ده‌چیته ریزی خه‌ساره‌تمه‌ند و زه‌ره‌مه‌ندانه‌وه.

نه‌وه‌ش له‌به‌ر نه‌وه بوو که موشریکه‌کان خو‌یان هه‌له‌کیشا به‌ خزمه‌تکردنی مالی خواوه، گوايه‌ ناو و نان به‌ حاجیانی مالی خوا نه‌ده‌ن و خزمه‌تی که‌عه نه‌که‌ن، جوله‌که و گاواره‌کانیش شانازیان به‌وه‌وه نه‌کرد که نه‌مان پیش موسلمانه‌کان ئایینیان بۆ هاتووه، خوای گه‌وره‌ش فه‌رمووی: ﴿وَمَنْ يَعْمَلْ مِنَ الصَّالِحَاتِ مِنْ ذَكَرٍ أَوْ أَنْتَ وَهُوَ مُؤْمِنٌ فَأُولَٰئِكَ يَدْخُلُونَ الْجَنَّةَ وَلَا يُظْلَمُونَ نَقِيرًا﴾ (النساء)، نه‌وه‌ش کرده‌وه چاکه‌کان نه‌نجام بدات نیر بیت یان می له‌کاتی‌کدا نیماندار بیت، جا نه‌وانه ده‌چنه به‌هسته‌وه‌و به‌قه‌ده‌ر په‌رده‌ی ناوکی خورما سته‌میان لیناکریت.

چوارهم: نيسلام ناييني راسته قينه يه.

به كيكي تر له وه لاهه كاني قورشان نه وه يه خيرترين ناييني دياريكردوه، نه و تا نه فه رموي: ﴿وَمَنْ أَحْسَنُ دِينًا مِمَّنْ أَسْلَمَ وَجْهَهُ لِلَّهِ وَهُوَ مُحْسِنٌ وَاتَّبَعَ مِلَّةَ إِبْرَاهِيمَ حَنِيفًا وَاتَّخَذَ اللَّهُ إِبْرَاهِيمَ خَلِيلًا﴾ (النساء)، كي هه يه ناييني چاكتره په سهندترو جوانتر بيت له و كه سه ي پوي كردوته خوا و خوي ته تسليمي نه وزاته كردوه و له كاتيكا كار جوان و كار په سنده و شويني ناييني نيراهيمي ملكه چ و فرمانبه ردار كه وتبيت، كه خوا نيراهيمي كردوته خوشه ويستي خوي ريزداری كردوه.

هيچ كه س نايينه كي باشتره نيه له و كه سه ي كه نيئي پاك و ساغه و بو خوداجل جلاله كارنه كات و له كاره كانيدا شوين نه و شرعه نه كه ويت كه خوا بو نيراهيمي ناردوه كه دوره له شيرك، نه و كه سانه ش برتين له موحه ممد و شوينكه و ته كاني تا روذي قيامت، خوا نه فه رموي: ﴿إِنَّ أَوَّلَ الْإِنْسَانِ بِإِبْرَاهِيمَ لَلَّذِينَ اتَّبَعُوهُ وَهَذَا النَّبِيُّ وَالَّذِينَ آمَنُوا وَاللَّهُ وَلِيُّ الْمُؤْمِنِينَ﴾ (ال عمران)، نزيكترين كه س له نيراهيمه وه: نه و كه سانه ن كه له سهرده مي خويدا شويني كه وتبون، هه روه ها هم پيغه مبه رده ش ﷺ و نه وانه ي كه باوه پيان هيناوه (به پيغه مبه رايه تي نيراهيم و موسا و عيسا و محمد و هه موو پيغه مبه ران به گشتي عليهم السلام)، بيگومان خوا يارو ياوه رو پشتگيري نيماندارانه.^{۱۳۲}

به كورتي:

به دلنيايييه وه خوي گه وره داوه ري كردوه له نيوان نايينه كاندا، سه باره ت به وه ي كاميان له سهر ريبازي راستن، هه مووشيان ي گيپراوه ته وه بو ترازويه ك و كردويه تي به پيوهر يك بو نه و شتانه ي لاي خوا قه بولن، نه و يش نيمان و كرده وه ي چاكه، نه و كرده وانه ي به بي نيمان نه نجام بدرين هيچ بايه خيكيان نيه لاي خوا.

۱۳۲- التحرير و التنوير، الطاهر بن عاشور، سه رچاوه ي پيشتر، مج ۲، ج ۵، ص ۲۰۸. في ظلال القرآن، سيد قطب، سه رچاوه ي پيشتر، ج ۲، ص ۷۶۳.

- ئايىنى راستەقىنە ئىسلامە كە لەسەر رىيازى ئىبراھىم پىغەمبەرەسەلامى خۋاى لىبىت باشتىن كىردەۋەش ئىحسانە، ئەۋىش پەرىستى خۇدايە ۋەك ئەۋەى بىيىنى، خۇ ئەگەر تۆ ئەۋ نەبىنى ئەۋ ئەۋ تۆ ئەبىنىت.
- ئايىندارى بە خۇزگە خواستىن ۋ لە خۇبايىبوون نىيە، بەلكو ئەبىت لە دىلدا جىگىر بىت ۋ كىردەۋەى چاكىش بىسەلمىنىت، ۋە ئەبى پاك ۋ ساغ بىت بۇ خۇدا ۋ لەزىر ئايىنى دۈۈر لە شىركدا بىت كە ئايىنى ئىبراھىمەسەلامى خۋاى لىبىت

گومانی بیست وجهوت

بانگه شه کردن به توانای هینانی هاوشیوهی قورنان^{۱۳۳}

ناومکی گومانه که:

کومه لیک جوله که هاتنه خزمه تی پیغه مبه ری خوا "سه لات وسه لامی خودای له سه ریبت" و بانگه شه ی نه وه بیان نه کرد که توانای هینانی هاوشیوهی قورنانبیان هه به و پنبیان ووت: نیمه ش بۆت ده هینن هاوشیوهی نه وه ی بۆت هیناوین:

﴿وَمَنْ أَظْلَمُ مِمَّنِ افْتَرَىٰ عَلَى اللَّهِ كَذِبًا أَوْ قَالَ أُوحِيَ إِلَيَّ وَلَمْ يُوحَ إِلَيْهِ شَيْءٌ وَمَنْ قَالَ سَأُنْزِلُ مِثْلَ مَا أَنْزَلَ اللَّهُ وَلَوْ تَرَىٰ إِذِ الظَّالِمُونَ فِي غَمَرَاتِ الْمَوْتِ وَالْمَلَائِكَةُ بَاسِطُوا أَيْدِيهِمْ أَخْرِجُوا أَنْفُسَكُمُ الْيَوْمَ تُجْزَوْنَ عَذَابَ الْهُونِ بِمَا كُنْتُمْ تَقُولُونَ عَلَى اللَّهِ غَيْرَ الْحَقِّ وَكُنْتُمْ عَنْ آيَاتِهِ تَسْتَكْبِرُونَ﴾ (الانعام). واته: کی له وه سته مکارتره که درۆ بۆ خوای گه وره هه لده به ستیت، یا خود به درۆوه ده لیت: منیش وه حی و نیگام بۆ هاتووه له حالیکدا هیچ جۆره وه حی و نیگایه کړ بۆ نه هاتبیّت، هه روه ها نه و که سه ش که به چاوی گومانه وه سه یری قورنان بکات و بلّیت: منیش کتیبیککی وه که نه وه پ خوارپ گه وره نازلی کردووه داده پیرم، جا نه گه ر نه و سته مکارانه ببینیت له سه ره مه رگدا چ گیریکیان خواردووه، فریشته کانیش ده ستیان لی ده که نه وه و لییان ده دهن و به توپه بیه وه پنبیان ده لّین ئاده ی گیانتان بدن به ده سته وه، (مرژده تان لی بیت) له مرۆ به دواوه له تو له ی خوانه ساسی و یاخی بون و سته متاندا سزا و نه شکه نجه و ئازاری شه رمه زاری و پيسواکه ر ده درّین، چونکه کاتی خوږ شتی ناحه قتان به ناو پ دینه وه بۆ خوا هه لده به ست، وه له به رامبه ر ئایهت و فره مانه کانی خوادا لوت به رز بوون فیزتان ده نواند، به به رنامه پ دور له زانست و زانیارپ ناوزه دتتان ده کرد.

۱۳۳ - الايتان التي وردت فيهما الشبهة: الانعام/ ۹۳، الانفال ۳۱. الايات التي وردت فيها الرد على الشبهة:

الاسراء/ ۸۸، الرعد/ ۳۱، هود/ ۱۳، يونس/ ۳۸.

وتراره ئەم گھتگۆیه له گهڵ موشریکهکانی مهککه کراوه: ﴿وَإِذَا تُتْلَىٰ عَلَيْهِمْ ءَايَاتُنَا قَالُوا قَدْ سَمِعْنَا لَوْ نَشَاءُ لَقُلْنَا مِثْلَ هَذَا آتِ هَذَا إِلَّا أَصْطِيرُ الْأَوَّلِينَ﴾ (الانفال).
 . واته: که چر نه فامان هه رکاتیک ئایه تهکانی ئیمه یان به سهرداده خویندریته وه دهلین:
 ئەمه داستانی سهرده مهکانی زووه و به سهه چووه !! (نه فامانی ئەم سهرده مهش جار جارێک نه وه دهلین !!)

ریگاکانی پوچه ن کردنه وهی گومانه که:

یه کهم: بانگه شه کردن به بی بوونی به لگه دانامه زری.
 دووه م: ئەم بانگه شه کردنه ی موشریکهکان بۆ چه واشه کردنی عه ره به کان بو به گشتی.
 سهیه م: بیباوه ربوونی موشریکهکان به رامبهه قورئان ده گهریته وه بۆ لوت به رزیان.
 چواره م: قورئان موعیزه یه که ئینس وجین نه گه رکۆش ببه وه توانایان به سهه رییدا ناشکیت.

دریژمی باب ته که:

یه کهم: بانگه شه کردن به بی بوونی به لگه دانامه زری.

بانگه شه کردنی کۆمه لیک جوله که که توانای هینانی هاوشیوه ی قورئانیان هیه
 بانگه شه یه کی بی بنه مایه، سهه چاوه که ی ده گهریته وه بۆ نکۆلی کردن له راستی و
 دهسته وسانیان له بردنه وه ی گره و" بیگومان له نیو موشریکهکانیش دا (النضربین
 الحارث) هه مان شتی ووت، بازه رگانییک بوو تیپه ری به لای کۆمه لیکدا که ئینجیلیان
 ده خویند، هات بۆ مهککه و بینی که موحه مه د "سهلات و سهلامی خودای له سهه ر بیت"
 قورئانی بۆ دابه زیوه ووتی: ﴿قَالُوا قَدْ سَمِعْنَا لَوْ نَشَاءُ لَقُلْنَا مِثْلَ هَذَا﴾ (٢١) (الانفال).
 هه روه ها دهیوت: ئەمه هۆنراوه ی نه هلی (حیره) یه و وتیشی: ئەمه نوسراوی کتێبه

پیشوه‌خانه، به هه‌مان شیوه (عبدالله بن سعد بن أبي سرح) بيش که وه‌حی بۆ پیغه‌مبه‌ر "سه‌لات و سه‌لامی خوای له‌سه‌ریبیت" ده‌نوسیوه‌وه ووتی ئه‌گه‌ر موحه‌مه‌د وه‌حی بۆ کرابیت بیگومان منیش هاوشیوه‌ی ئه‌وه‌م دابه‌زاندوه، و تراوه ئه‌وه‌ی ئه‌م قسه‌ی کردوه (مسيلمه‌ الکذاب) بووه، هه‌روه‌ها و تراوه: (الاسود العنسي) و (سجاع) ژنی (مسيلمه‌) و هه‌و ئه‌وانه‌ی بانگه‌شه‌ی ئه‌وه‌یان کردوه که خودا وه‌حی بۆ نارده‌ون هه‌مان قسه‌یان دووباره کردوه‌ته‌وه، وه‌ ده‌شین ئه‌م ئایه‌ته‌ بۆ هه‌موو ئه‌وانه‌ی که دژایه‌تی وه‌حی ده‌که‌ن دابه‌زیوه.

دووم: بانگه‌شه‌یه‌کی به‌تاله‌ بۆ چه‌واشه‌کردن و به‌ره‌هه‌ستی کردنه‌ له‌ ئایینی ئیسلام: ئه‌م درۆ ده‌له‌سه‌یه‌ له‌ چه‌واشه‌کارییه‌کانی ئه‌ه‌لی شێرکه‌، بیگومان پیغه‌مبه‌ریان "سه‌لات و سه‌لامی خودای له‌سه‌ریبیت" به‌درۆ تۆمه‌تبار ده‌کرد، له‌وباره‌یه‌وه‌ خودای گه‌وره‌ ده‌فه‌رمویت: ﴿فَدَلَّمْ إِنَّهُ لَيَحْزَنُكَ الَّذِي يَقُولُونَ فَإِنَّهُمْ لَا يَكْذِبُونَكَ وَلَكِنَّ الظَّالِمِينَ بِآيَاتِ اللَّهِ يَجْحَدُونَ﴾ (الانعام). واته: له‌ پاستیدا ئیمه‌ به‌ته‌واوێ ناگادارین له‌ قسه‌ و گوفتاری نادروستێر خوانه‌ناسان که هه‌میشه‌ غه‌م و په‌ژاره‌ و دلته‌نگیت بۆ دروست ده‌که‌ن، جا دلنایابه‌ ئه‌وانه‌ وه‌نه‌بیت ته‌نها دژایه‌تێر تۆ بکه‌ن، باوه‌په‌ تۆ نه‌که‌ن، به‌لکو ئه‌و سه‌مکارانه‌ دژایه‌تێر سه‌رجه‌م ئایه‌ت و فرمانه‌کانی خوا ده‌که‌ن و ئینکاری و دژایه‌تییه‌مووێر ده‌که‌ن !!

به‌لکو ئه‌وخه‌یاله‌یان لای عه‌ره‌به‌کان به‌گشتی دروست کردبوو که گوايه‌ موحه‌مه‌د ئه‌وشتانه‌ی دروست کردوه‌ته‌وه‌ و نوسیویه‌تیوه‌ بۆ ئه‌وه‌ی ده‌رخ‌ی بکات و بپارێزێت، هه‌موشیان ده‌یانزانی که ئه‌و نه‌خوێنده‌واره‌وه‌ هه‌چ شتی که فێرنه‌بووه، له‌نیۆ خۆیان پرسی و پاریان کرد شتی که بلێن که عه‌ره‌بی پێی دوور بخه‌یته‌وه‌ له‌ قورئانی پێرۆز، ئه‌وه‌ قسه‌ هه‌له‌به‌ستراوه‌که‌بوو، خودای گه‌وره‌ش به‌ درۆی خسته‌نه‌وه‌ به‌بێ ئه‌وه‌ی توانای چه‌سپاندنی

قسه که ی خویانیان هه بیت، وهک دهه رموی: ﴿ اَمْ يَقُولُونَ افَرَنَّهُ قُلْ فَاَنُؤَا بِسُورَةِ مِثْلِهِ وَاَدْعُوا
 مَنْ اَسْتَطَعْتُمْ مِنْ دُونِ اللَّهِ اِنْ كُنْتُمْ صَادِقِينَ ﴿٣٨﴾ (یونس). واته: یاخود ناحه زو بر دینه کان له
 هه موو سهرده میکدا ده لئین: ئەم قورئانه محمد "سهلات و سهلامی خودای له سهه بیت"
 خوږ هه لږ به ستووه و خوږ دایر شتووه، تۆیش پێیان بلای: ده پ خو ئیوهش به شه ریکن
 وهکو من، ده پ ئیوهش سوره تیک له وینه پ سوره تیکر ئەم قورئانه داپړن و هه
 که سیش جگه له خوا پ گه وره بۆتان ده کریت بانگ پ بکه و داوای یارمه تپ لږ بکه،
 نه گه ر ئیوه له و بوختانه تاندا راست ده کهن !! (ئەم تهحه دا قورئانیه به سوره تیک دوو
 جار له قورئاندا هاتووه و تا کوتایی دنیا ش بهرده وامه، کافرانیش نه یانتوانیوه و
 نایشتوانن جورته بدن به خویان سوره تیکی وهکو سوره تی (الکوتر) داپړن به
 مه رجیک عه ره ب به ناوبانگن له زمانه وانپ و په وانپیزی و ویزه و شیعر و په خشان و .....
 هتد) دا. هه روه ها فه رموی: ﴿ اَمْ يَقُولُونَ افَرَنَّهُ قُلْ فَاَنُؤَا بِعَشْرِ سُوْرَةٍ مِثْلِهِ مُفَرَّصَاتٍ وَاَدْعُوا
 مَنْ اَسْتَطَعْتُمْ مِنْ دُونِ اللَّهِ اِنْ كُنْتُمْ صَادِقِينَ ﴿١٣﴾ (هود). واته: یاخود هه ندیکی تریان
 ده لئین: ئەم قورئانه محمد "سهلات و سهلامی خودای له سهه بیت" هه ر خوی
 هه لیه ستووه، پێیان بلای: باشه ده ئیوهش ده سوره تی وینه ی ئەم قورئانه هه لیه ستن
 ، داوای کومه کیش بکه له هه ر کهس که ده توانن جگه له خوای گه وره (بۆ ئه وه ی
 هاوکاریتان بکات) نه گه ر ئیوه راست ده کهن (له و بوختانه دا) .

نه وه به لگه بوو له سهه نه و قسه ی که کردیان قسه یه کی بی بنه ماو بی کردار بوو
 نه گه ر نا خودای گه وره چه ند جاریک تهحه دا ی نه ده کردن که سوره تیکی هاوشیوه
 بهینن؟ به لام هیچ رنگایه کیان بۆ نه و مه به سه نه دۆزییه وه که ده ربازیان بکات، ئەم قانه یان
 بۆ هه لئه تاندنی خویان و شوین که وتوانیان ده کرد که له سهه بیروو باوه ریکی پوچه ل
 بوون، خودای گه وره له سهه ریزو گه وره یی ئەم قورئانه ناگاداری کردونه ته وه و هه والی

بیداون نه گەر ئىنس وجینیش کویته وه و ږنک بکهون که هاوشیوهی قورئان بهینن، له و پیتاوه شدا هاوکاری یه کترین و دهست له ناو دهست بن له نئوان خویاندا هیژ و توانای نه و شته یان نیه، چونکه نه وه کاریکه توانا به سه ریدا ناشکیته، چون قسه ی خه لک ده چوینری به که لامی خودا (جل جلاله) که هاوتاو هاوشیوهی نیه؟ نه م رو به روبونه وه به دروخته نه وه یانه له لایه ن خودا وه بۆیان: نه گەر راستگو بن له بانگه شه که یاندا به لگه یان ده هیئا بۆ پالېشتیکردنی قسه کانیان.

والدعاوي مالم تقيموا عليها

بينات ابناءها ادعياء

سینه م: نکولی کردن و لوت به رزی موشریکه کان.

پاش نه وهی که قورئان باسی وته که ی کردن: ﴿لَوْ نَشَاءُ لَقُلْنَا مَثَلًا هَذَا﴾ (الأنفال). ریره وی قسه کانیان ده گوردریت بۆ سه مه ره ی سه مه ره کان له نکولی موشریکه کان له رووی حق و راستی که زورانیان له گه ل ده کات و ده یانبه زینتی له کاتی که دا نه و خۆ به زل زانینه ریگریان لیده کات له له خۆ به دهسته وه دان پیتی و مل که چ بوون بۆ دهسته لاته که ی، له گه ل نه وه شدا داوا ده که ن له خودا نه گەر نه وه راسته له ئاسمانه وه به ردیان بو داببارینتی یا خود سزایه کی سه ختیان بۆینیری نه مه له بری نه وهی داوا له خودای گه وره بکه ن شوین که وتنی حق و وهستان له ریزی حه قیان پیچ ببه خشیت: ﴿وَإِذْ قَالُوا اللَّهُمَّ إِن كَانَتْ هَذِهِ حَقًّا لِمَا وَعَدَ الْغَايِبِينَ﴾ (الأنفال).

﴿وَإِذْ قَالُوا اللَّهُمَّ إِن كَانَتْ هَذِهِ حَقًّا لِمَا وَعَدَ الْغَايِبِينَ﴾ (الأنفال). واته: یا خود ده لئین: توخوا خوا به نه گەر نه م قورئان و دینه راسته و له لایه ن تۆوه ها تۆوه ، داواکارین له ئاسمانه وه به رد داببارینتی سه رمان و به رد بارانمان بکه یت ، یا خود با سزایه کپ به ئیش له لایه ن تۆوه یه خه مان بگریته !! (له باتر نه وه پ کافر و موشریکان داوای هیدایه ت بکه ن نا به و شیوه یه داوای تیا چوونپ خویان ده که ن !!)

ئەو پارانەوئەيەکی سەیرە کە وێنای حالەتی نکولی کردنیك دەکات کە لە ناوچونی پێ باشترە لە ملکهچ بوون بۆ حەق، سروشتی ساغ و تەندروست کانتیک گومانی بۆ دروست دەبێت لە خودا دەپاریتەو کە پووی راستی نیشان بدات و رێنمونی بکات بۆ ئەو راستیە، لەو شدا هیچ سوکایەتی و ناتەواویەك نابینی، بەلام کانتیک بەهۆی لوت بەرزەو لێی دەشتوی لوت بەرزەیکە پراوپری لەیاخی بوون بەرەو نەفس بەرزە دەبات بۆ ئاسایی بونەوی تاوان لەلای، تا دەگاتە ئەو ئاستە سزاو تیاچوونی پێ باشتر بێت لە ملکهچ بوون بۆ راستی لە کانتیکدا راستەکانیشی بە پونی بۆ مەعلوم بوو، لەم جۆرە نکولی کردنە موشریکەکانی مەککە پووبەپووی بانگەوازی پیغەمبەر "سەلات و سەلامی خودای لە سەرییت" دەبوونەو بەلام لە کۆتاییدا هەر ئەو بانگەوازه سەرکەوت بەسەر ئەو نکولی کردن و یاخی بونەدا. ^{۱۳۴}

چوارەم: موعیزە قورئان بۆیان.

لە وەلامەکانی قورئان بۆ ئەو بوختانە کەلامی خودایە کە دەفەرموی: ﴿وَلَوْ أَنَّ قُرْآنًا سُيِّرَتْ بِهِ الْجِبَالُ أَوْ قُطِعَتْ بِهِ الْأَرْضُ أَوْ كَلِمَةٌ بِهِ الْمَوْتُ بَلِ اللَّهُ أَلَمُّ خَبِيرًا أَفَلَمْ يَأْنِيسَ الَّذِينَ آمَنُوا أَنْ لَوْ يَشَاءُ اللَّهُ لَهْدَى النَّاسَ جَمِيعًا وَلَا يَزَالِ الَّذِينَ كَفَرُوا تُصِيبُهُم بِمَا صَنَعُوا قَارِعَةٌ أَوْ تَحُلُّ قَرِيبًا مِّن دَارِهِمْ حَتَّى يَأْتِيَ وَعْدُ اللَّهِ إِنَّ اللَّهَ لَا يُخْلِفُ الْوَعْدَ ۚ﴾ (الرعد).

واتە: خۆ ئەگەر ئەم قورئانە بەشیوەیک بوابە کە کارکردی لەسەر کێوەکان بوابە و هەلیبکەندناوە و برۆشتناوە بە ئاسماندا، یان زەوی پێ پارچە پارچە و لەت لەت بکرایە، یان مردووی پێ زیندو بکرایەتەو و قسە پێ بکردایە (خاوەناسان هەر باوەریان پێ نەدەکرد و ئیمانیان نەدەهێنا). شایانی باسە هەموو ئەو شتێکە و هەموو کار و فەرمانیک هەر بە دەست خۆی گەورە، باشە ئەو ئیمانداران ناوێد نەبوون (لە کافر و

خوانه ناسان) ئەر دۇنياش نە بوون لە وەر کە ئەر خوای گەرە بېويستايە سەر جەم خەلکی ناچار دە کرد کە ئیمان و باوەر بهێتن (بەلام خوای گەرە ویستی وایە کە خەلکی ئازاد و سەرپشک بکات لە پوی ئیمان و بیرویاوەر و کاروکرده وە (بەلام کافران هەر لە دنیا دا هەندی جار توشی بە لاو ناخۆشی دە بن ، یان لە نزیکیانە وە سەر هەلده دیت و دە بیته مە ترسی بۆ سەریان هە تا وادە و بە لێنی خوای گەرە دیتە دی بە شکست هێنان بە دە سه لاتر خوانه ناسان چونکە لە راستیدا خوای گەرە وادە و پەیمانی خۆی دە باتە سەر و پێچەوانە کە ی ناکات.

ئەر لە کێشە پێشووە کاندای کتیبیک هە بوا یە شاخەکانی لە جینگای خۆی بگواستایە تە وە ، یاخود زەووی لە ت بکرایە ، یان قسە ی لە گەلّ مردوو پی بکرایە لە گۆرە کەیدا ئە وە قورئانە کە وە سفکراو بە و شتانی لە غەیری خۆی ، یا خود بلین قورئان لە پێشترە کە ئە وانه لە خۆی بگری لە رێگە ی موعجیزە کانیە وە کە ئینس و جین هە مویان کۆبینە وە ناتوانن هاو شیۆە ی یان دە سورە تی لی بهێنن ، تە نانه ت توانای هێنانی سورە تی کیشیان نیە ، لە گەلّ ئە وە شدا موشریکە کان بە هۆی لووت بە رزی و لادانیانە وە باوەر پی ناهێنن.

بە گۆرتی:

• ئە مە بانگە شە ی ئە وانه یە کە دە یانە وی تانە لە پێغەمبەر "سە لات و سە لامی خوای لە سە رییت" و فەر مودە کانی بدە ن و پشیوی و نا ئارامی دروست بکە ن، پێغەمبەر "سە لات و سە لامی خوای لە سە رییت" لە پوویاندا دە وە ستا بە پوێ پوکر دنە وە یان بە قورئان ، بیگومان دە ستە وسان بوون لە و کارە .

١٣٥- المرجع السابق، ص: ١٥٠٣-١٥٠٥، التحرير والتنوير، الطاهر بن عاشور، مرجع السابق، ص: ٥، ج: ٥، ص: ٣٢٩ وما بعدها.

- سەرچاوه‌ی ئەم قسە هەلبەستنه نكوێی كردن و لوت بەرزیه له قەبول كردنی راستی به به‌لگه‌ی ئەوه‌ی داوايان له خودا كرد كه ئەگەر ئەم قورئانه پاسته و له‌لایه‌ن خوداوه‌یه له ئاسمانه‌وه به‌ردیان به‌سه‌ردا بيارینێ له‌بری ئەوه‌ی داواى هیدایه‌ت بکه‌ن.
- ئامانج له‌م قسە هەلبەستنه دروستکردنی پشیوێ بو‌بو‌ سه‌ر خه‌لك به‌گشتی و بو‌ دروستکردنی کاریگه‌ری خراپ له‌سه‌ر ئەو دڵانه‌ی مه‌یلیان بو‌ قورئان هه‌یه‌.
- حه‌ق و راستی گره‌نتی هه‌لوه‌شانه‌وه‌ی ئەم قسە هەلبەستنه ده‌کات له‌ کاتی‌که‌دا ئەوان ناتوانن هاوشیوه‌ی ئەو بلین – وه‌ك ئەوه‌ی بانگه‌شه‌یان ده‌کرد بۆیه درۆکه‌یان ئاشکرا‌بوو.

گومانی بیست و هشت

بیانو هیتانه وه بهومی نه گهر قورئان باش بوايه سهرتا بانگی بی دسه لات و کویله و که نیزه که کان نه دمه کرا که باوهری پی بهینن.^{۱۳۶}

ناوهری گومانه که:

بیباوه پره کان بانگه شعی نه وه یان کرد که قورئان راست نیه، نه گهر نه و قورئانه به پاستی باش بوايه بی دسه لات و کویله و که نیزه و هاوشیوه کانی نه وان له سهره تاوه باوه پریان پی نه ده هیتا، مه به ستیان له وه: (خاب و بلال و صهیب و عمار) بوو خویان لی پازی بیت، چونکه موشریکه کان به لای خویانه وه باوه پریان وابوو که خاتریان هیه و خودا گرنگیان پی ددهات، نیت چۆن سهرتا هیدایه تی نه و بی دسه لاتانه ددهات به سهر خانه دان و خاوه ن پله دا؟ که ی نه وانه یه سانن به یه ک؟ وه ک ده فهرموی: ﴿وَقَالَ الَّذِينَ كَفَرُوا لِلَّذِينَ آمَنُوا لَوْ كَانَ خَيْرًا مَا سَبَقُونَا إِلَيْهِ وَإِذْ لَمْ يَهْتَدُوا بِهِمْ فَسَيَقُولُونَ هَذَا إِنْكَ فَدِيرٌ ﴿١١﴾﴾ (الاحقاف). واته: سهره! هیتا کافره کان به ئیمانداران ده لئین که نه گهر نه ئیسلام و نه قورئانه چاک بوايه، نه و خه لکه (پرهش و پوته) پیش ئیمه پهیره و بیان نه ده کرد و شوینر نه ده که وتن، جا چونکه خویان هیدایه ت و پینمونر وهرناگرن و دلیان داخراوه، ده لئین: نه مه شتی که هه لبه ستر او نه فسانه یه که کونه!!.

رپاکانی پوچه ل کردنه وهی گومانه که:

یه که م: خودای گهره منتهی خوی ده خاته سهر نه وهی که خوی ویستی له سهریه تی بو نه وهی به یه کتر تا قیان بکاته وه.

۱۳۶- الايتان التي وردت فيهما الشبهة (الاحقاف / ۱۱)، الانعام / ۵۳. الايات التي وردت فيها الرد على الشبهة (مریم / ۷۴، الانعام / ۵۳، الحاقاف / ۱۱).

دووه: که مو کوږی نیه بۆ بانگه واز له وهی بـی دهسه لاتنه کان باوه پ بهینن، به لکو
حیکمه تی نیلامی له و کاره دایه.

سییه: نه م گومانه قسه ی زۆر له درۆزنه کانی پیشووه.

چواره: سه رچاوه ی نه م قسانه لوت به رزی و له خۆبای بوونه.

پینجه: رزق و رزی له دونیادا په یوه ست کراوه به کومه لی هۆکار که خودا خۆی
ته قدیری کردوه.

شه شه: مه رچ نیه هه رکه س مال و سامانی زۆر بیته دینداریه که ی راست بیته.

دریژی بابنه که:

یه که م: نه گه ر موشریکه کانی قوره یش بۆخۆیان واده بینن که خاوه نی پێزو پله و پایه و
دهسه لاتن و له لایه ن خوداوه چاودێری و گرنگی زیاتریان پـی ده درێ، له سه ر نه و بنه مایه
باوه پریان وایه که قورئان و نه وه شی موحه د "سه لات و سه لامی خودای له سه ربیته"
بانگه شه ی بۆده کات نه گه ر باش بوايه نه و کۆیله و بـی دهسه لاتانه پێشیان نه ده که وتن،
نه گه ر کاره که به و جوړه بیته، نه و قورئان بۆیان روون ده کاته وه که له و بۆچونه دا
هه له یه کی گه وریان نه نجام داوه و له بیرو بۆچونه که یاندا هه له یه کی ئاشکریان کردوه،
خودای گه وره منه ت ده خاته سه ر هه ر به نده یه که که خۆی ویستی له سه ربیته، وه به
ویستی خۆی رینمونی به نده کانی ده کات و به ویستی خوشی گومرایان ده کات، وه که
ده فه رموی: ﴿وَكَذَلِكَ فَتَنَّا بَعْضَهُمْ بِبَعْضٍ لِّقُولُوا أَهَؤُلَاءِ مَنَّ اللَّهُ عَلَيْهِمْ مِنْ بَيْنِنَا أَلَيْسَ اللَّهُ
بِأَعْلَمَ بِالشَّاكِرِينَ﴾ (الانعام). واته: ئیمه هه میشه نه و خه لکه به یه کتر تاقی
ده که ینه وه (هه ندی هه ژار ده که ین و هه ندیک ده وه له مه ند ، هه ندیک ده سه ته لاتدار و هه ندیک
بـر ده سه ته لات ، هه ند پ له ش ساغ و ته ندروست، هه ندیک نه خوش و که فته کار.... هتد)
نه وسا ده بینیت بـر باوه پو دنیا په رستان (به چاوپ سوک ده پوانن بۆ نه و هه ژار و په ش و

پوت و نه دارانه پر که ئیمان و باوه پریان هیتاوه و به سه رسامیه وه (ده لَین: ئا نه وانه خوا
 پیژداری کردون له نیو نیمه دا؟! نه وانه عه قلیان کوله و نازانن مه گهر هر خواپر گه وه
 خو پر ته و او زانا نیه به سوپاسگوزاران ... (بوچر خواپر گه وه حساب ته نها بو پواله ت
 ده کات و ناخ و دل و دهر و ئیمان و باوه پر و کارو کرده وه په چاو ناکات؟!)

دووم: بئ دهسته لاته کان بانگه واز عه ییبار ناکه ن.

که م و کوپی نیه بو بانگه وازه که ی موحه مه د "سه لات و سه لامی خودای له سه ربیت"
 که بئ دهسته لاته کانی هاوشیوه ی: (خَبَاب و بِلَال و صُهَیْب و عَمَّار و سَمِیة) سه ره تا
 هیدایه ت وه ربگرن، به لکو خودای گه وه نه وه ی وه ک تاقیکردنه وه ی مرقفه کان له نیوان
 خویاندا داناوه، خودا ئاگاداره به سوپاسگوزارو رینمونی کراو و سه رکه وتوه کانیان، نه و
 ئاگاداره به سه ر گوشتارو کردارو ویزدان و حالیانداو هیدایه تیان ده دات بو سه ر پتگی
 پاست، نه وه گرهنئی ئیمانیه بئ هیچ مه رامیکی دونیای و مادی له گشت ئیمانیه که یانه وه
 باوه پریان هیتاوه. که واته مایه ی سه رسامی نیه بو گالته پیکردنی موشریکه کان به رامبه ر
 خه لکانی بئ دهسته لات له گیاوان و ئافره تان و کویله و که نیزه که کان.

سییه م: زور له و گه لانه ی که پیغه مبه ره کانیان به درو خستوه ته وه نه م جوړه
 گمانه یان وروژاندوه، ده یانگوت: ﴿ قَالُوا أَتُؤْمِنُ لَكَ وَاتَّبَعَكَ الْأَرْذَلُونَ ﴾ (الشعراء)
 واته: ﴿ وَأَصْنَعُ الْفُلْكَ بِأَعْيُنِنَا وَوَحِّينَا وَلَا تَخْطِبِنِي فِي الَّذِينَ ظَلَمُوا إِنَّهُمْ مُغْرَقُونَ ﴾ (هود).
 واته: ئینجا ده ست بکه به دروستکردنی که شتی که له ژیر چاودیری و رینمونی و وه حی
 نیمه دا، کاتیکیش که زریان و توفانه که به رپا بوو نه وه تکا مه که بو نه وانه ی که پربازی
 سه مکاریان گرتوته بهر، چونکه به پاستی نه وانه ده بیت بخنکین (له زریانیه که دا)،
 چونکه ئیتر شایسته پر ژیان و به زه یی خواوه ند پر میهره بان نین).

به هه مان شتیه پیغه مبهری خودا "سه لات و سه لامی خودای له سه ریبت" خه لکانی پله و پایه به که می شوینی که وتبون، به زۆری بی دهسته لاته کان باوه ریان پی هینا، بویه کاتیك (هرقل) پادشای رۆم پرساری له (ئەبو سفیان) کرد - پیش موسولمان بوونی له باره ی هندی بابه ته وه پیی وت: خانه دانه کان شوینی که وتوه یان بی دهسته لاته کان؟ وتی بی دهسته لاته کان، (هرقل) وتی ئه وانه شوین که وتی راسته قینه ی پیغه مبهرن.

چواره م: لوت به رزی و له خو بایی بوون گرنگترن هۆکاری گومرپین:

ئەم گومانه خو ی له خۆیدا هه له یه که له هه له ی موشریکه کان و به کیکه له بیانوه پوچەل و هه له شاهه کانیا، سه رچاوه ی ئەم هه له یه ش له خۆزازیبون و له خو بایی بونه، ئیتر چۆن به لگه به وه دیننه وه که ئیسلام و قورئان باش نین له بهر ئه وه ی که بی دهسته لاته کان دهست پیشخه ریان کردوه له وه رگرتنیدا، له کاتی که ئه وان زۆر له خوار ئاستی خۆیا نه وه ده یان بینن له پله و پیگه دا؟ بویه خودای گه وره سه رچاوه ی بانگه شه که یانی پوون کردوه ته وه که بیباوه ری و لوت به رزی هۆکاره که یه تی، بویه ده فه رموی {وَقَالَ الَّذِينَ كَفَرُوا}، وه ده فه رموی: (واستکبرتم)، وه هه روه ها ده فه رموی: ﴿إِلَيْهِ وَإِذْ لَمْ يَهْتَدُوا بِهِ فَسَيَقُولُونَ هَذَا إِنْكَ فَدِيمٌ ۝۱۱﴾ (الاحقاف). واته نه گه ر هیدایه تیان به قورئان وه رنه گرت به ره وام ده بن له سه ر بوختانه کونه که یان و هیچ ئومیدیك نابیت له دورخستنه وه یان له گومرپایی به تیبینی کردنی لوت به رزی و نکولی کردن و خو به گه وره زانیان.

پینجه م: هۆکاره کانی پزق دیاری کراون و په یوه ندیان نیه به به کوفرو ئیمان وه:

فه رمایشتی خودای گه وره له دوا ی ئه و گومانه ﴿أَلَيْسَ اللَّهُ بِأَعْلَمَ بِالشَّاكِرِينَ ۝۵۲﴾ (الانعام). وه لامیکه بۆ گومانه ی دوو شتی جیاوازی تیکه ل کردوه له هۆکاره کاند، گومانی بۆ موشریکه کان دروست کردوه له سه ر پاداشتی ئیمان و ئه وه شی خودا بۆ خاوه ن باوه پی ئاماده کردوه له نازو نیعمه ت له دوا پۆژدا، ئاماده کراوه بۆی له سه ر

ئامادەکردنى ھۆكار لەسەر ئەو ھۆكارەى حىكمەتى خوداى لە سەر دائىراو، بە پىزىق و پۆزى لە لە دۇنيادا ئامادەكراو لە سەر ھۆكارە دۇنيابىيەكانى وەك بازرگانى و دەستكەوت و مىراتى و ديارى، بۆيە پىزىق و پۆزى لە دۇنيادا ھۆ دوستکردنى ناوئ لەنىوان ئەو و حالەتى ھۆزەكەيدا، بەلكو ھۆكارەكانى حالەتە مادىيەكەيە،خودا زانائىنە بە سوپاسى سوپاسگوزاران، بىگومان پاداشتى بۆ ئامادە كردوون لە برى سوپاسەكەيان وە زانائىنەشە بە رۆزى رۆزى دراوان، تىككەلكردنى ئەم پى و شۆيئانە ئەگەرئەو بە بۆ لاوازى ھىزىو ھەلوئىستيان كە لە تىپروانىنى خراب و تىپرانەمانيان لە پاستىەكان و ھۆكارەكانى سەرچاوەى گرتو.

شەشەم: زۆرى مال و سامان بەلگە نىيە لەسەر پازىبۇنى خودا:

خوداى گەورە ئەم گومانە لە چەند جىگايەكى تردا پوچەل دەكاتەو، وە بۆ موشرىكەكانى پوون دەكاتەو كە ئەو گومانە بى بنەمايە، واتە ھەركەس سامانى زۆربو مەرج نىيە دىنەكەى پاست بىت، وەنەئەو كەسەش دەست و پتوھەندى كەم بىت ئىتر دىنەكەى بەتالە،وەك ئەوەى ئەوانە لەنىو بى باوھەپەكاندا ھەژاربان نەدىبى و لە ناو ئىماندارەكانىشدا دەولەمەندىان نەبىنىبى، زۆربەى ئەو بىباوھەپانەى لە سەدە رابردووەكاندا ژيان خواھەنى باشتەين شەك و پلەو پاھەو جوانترىن دىمەن و خۆشتەين ژياندا بوون، خوداى گەورە لەناوى بردوونو كۆتايى بە مال و سامانەكەشيان ھىنا وەك دەفەرموى: ﴿وَكَرَّاهْلَكْنَا قَبْلَهُمْ مِّنْ قَرْنٍ هُمْ أَحْسَنُ أَتْنَأَوْرِيَا ۝٧٦﴾ (مەرىم). واتە: ئەوانە بىر ناكەنەو كە ئىمە چەندەھا دەستە و تاقم لە خەلكى نالەبار و بى دىنمان پىش ئەمان لەناو داو، كەل و پەل و ناومايان چاكتر بوو، سىما و قىافەشيان لەمان پىكوپىكتەر بوو(كوان؟..لە كوئىن؟..بۆ ديار نىن؟).

پاشان فەرموى: ﴿قُلْ مَن كَانَ فِي الضَّلَالَةِ فَلْيَمْدُدْ لَهُ الرَّحْمَنُ مَدًّا حَتَّىٰ إِذَا رَأَوْا مَأْبُودُونَ إِمَّا الْعَذَابَ وَإِمَّا السَّاعَةَ فَسَيَعْلَمُونَ مَن هُوَ شَرٌّ مَّكَانًا وَأَضْعَفُ جُنْدًا ۝٧٧﴾ (مەرىم). واتە: ئەى پىغەمبەر

"سهلات و سهلامی خودای له سه ربیت" تۆ پئیان بلر: نه وه پر که له گومرایی و بر دینیدا دهژی با هرخواپر میهره بان ته من درژی بکات و مال و سامانی زۆریشی پیبیه خشیت (به چر ده چیت؟! بۆ کوئی ده بات؟! هرگیز تاسه به خستی نایخوات) رۆژیک دیت هر په شه کانمان دیته دی، یاسزای تیا چون و مالکاولی یه له دنیا، یان به ریاکردنی قیامه ته، جاله ناینده دا ده زانن کر جیگه و ریگه ی ناخۆشه و کر له شکروسه ریا زانی لاوازه و بی ده سه لات!! ئپمه وه لامی قسه که ی پیشویانه، خودای گه و ره ته لقینی پیفرمبه ره که ی "سهلات و سهلامی خودای له سه ربیت" کردوه بۆ ناشکراکردنی گومان و حاله کانیان، وه فیری نه وه شی کردن که نه وه ی نه وانی تیا به له نازو نیعمه تی دنیا نه وه مۆله ت پیدانیانه له لایه ن خودا وه چونکه خۆشگوزهرانی بیباوه ران مۆله ت پیدانیکه تا کاتی لیپرسینه وه^{۱۳۷}

به کورتی:

- که مو کوپی نیه بۆ بانگه واز نه گه ربی ده سه لاته کان پیشتربکه ون له باوه ره پئیان، به لکو خودا منه تی خۆی ده خاته سه ره ره بنده یه کی که خۆی ویستی له سه ربیت، مه به ست لیتی تا قی کردنه وه ی بنده کانه به یه کتر و ئیمانیش گه و ره ترین به خشیشی خودایه.
- سه رچاوه ی نه م بیرو بۆچونه لوت به رزی و له خۆبایی بونه، نه و قسه هه لبه ستانه خۆیان به چینیکی جیاواز ده بینن له به رامبه ر غه یری خۆیاندا، نه ک هه ره وه به لکو هه ر له گۆشه نیگاوه بریاریشیان له سه ر قورئان داوه، بریاریک که هه له ی زۆر گه و ره ی تیدایه.
- نه گه ر نه وانه شانازی به زۆری مال و سامان و ده ست و په یوه بنده وه ده که ن، نه وه مال و ده ست و په یوه ند پیوه ر نیه بۆ وه رگرتنی ئیمان و کرده وه، به لکو پیوه ر ته قواو کرده وه ی چاکه یه.

۱۳۷- للمزید انظر: التحرير والتنوير، الطاهر بن عاشور، مرجع سابق، مج: ۸، ج: ۱۶، ص: ۱۵۳، بتصرف. تفسير المنار محمد رشيد رضا، مرجع سابق، ج: ۷، ص: ۴۲۳. في ظلال القرآن، سيد قطب، مرجع سابق، ج: ۲، ص: ۱۱۰۳، ج: ۶، ص: ۲۲۵۸.

تهوہری سییہم

گومانہ پیوہندی دارہکان بہ یاسادانان و فہرمانہکانیہوہ

یہکہم: نہو گومانانہی پیوہندیان بہ رہخنہگرتن لہ یاساکانی خودا (جل

جلالہ).

گومانی بیست و نو

بانگه شه کردن به ووی که فروشتن وهک ریبایه.^{۱۳۸}

ناوهرۆکی گومانه که:

موشریکه کان په خنه له فرمانه کانی خودا (جل جلاله) ده گرن له و فرمانیشته دا که ده فهرموی {وَأَحَلَّ اللَّهُ الْبَيْعَ وَحَرَّمَ الرِّبَا} (البقرة). وه ریباش حال ده کن و به جوریک له جورده کانی فروشتنی داده نین، خودای گه وده ده فهرموی: ﴿الَّذِينَ يَأْكُلُونَ الرِّبَا لَا يَقُومُونَ إِلَّا كَمَا يَقُومُ الَّذِي يَخْبِطُهُ الشَّيْطَانُ مِنَ الْمَسِّ ذَٰلِكَ بِأَنَّهُمْ قَالُوا إِنَّمَا الْبَيْعُ مِثْلُ الرِّبَا وَأَحَلَّ اللَّهُ الْبَيْعَ وَحَرَّمَ الرِّبَا فَمَنْ جَاءَهُ مَوْعِظَةٌ مِنْ رَبِّهِ فَانْتَهَى فَلَهُ مَا سَلَفَ وَأَمْرُهُ إِلَى اللَّهِ وَمَنْ عَادَ فَأُولَٰئِكَ أَصْحَابُ النَّارِ هُمْ فِيهَا خَالِدُونَ﴾ (البقرة). واته: به لام نه وانیه که سوو ده خون ، که له گورده کانیان دینه دهر وه له کاتی زیندوو بونه وده ده لئی شیتن ، هه روه ها نه و کومه لکه و خه لکانه ی که سوخوری تیا یاندا ده بیته شتیکر ناسایر ، خه لکه که وه کو شیت و سه رخوش دینه به رچاو ، ده لئی شه یان دهستی لی وه شانددون ، که س به که س نیه ، سوژ و به زه یپر بۆ یه کتر نیه ، هه مووی خو په رست و دنیا په رسته ، ئه م حاله ته ش بۆیه به سه ریاندا دیت ، چونکه ده لئین مامه له ی سوو هه روه کو کپین و فروشتن حاله ، به مه رجیک خوی گه وده کپین و فروشتنی حال کردوه ، به لام سوو خوږ له سه ر هه موو که س حرام کردوه ، جائه وه په یام و ناموزگاری خواپ گه وده ی پینگه یشته ، کۆلیداو کۆتایی پته ینا ، نه وه هه رچر ده ست ده که ویته وه بۆی حاله و کارپ لیپرسینه وه و لیپچانه وه ی به ده ست خویه ، به لام نه وه ی تیه لچیته وه ، نانه وانیه نیشته جیی ناو ناگر دۆزه خن و بۆ هه میشه و هه تاهه تایی به زیندوو بییتیدا ده میتنه وه.

۱۳۸- الآية التي وردت فيها الشبهة: (البقرة/ ۲۷۵). الآية التي وردت فيها الرد على الشبهة (البقرة/ ۲۷۵).

رېښاکانی پوچه لکړنه وهی گومانه که:

یه که م: له بنچینه دا فروشتن جیاوازی هه یه له گه ل پریا، فروشتن ئالوویره له نیتوان دوشندا، پریا زیاده یه که به بی به رامبه ر، بویه هه موو ئالوویریک دروسته و خالیه له خواردنی مالی خه لک به هه وائته ئوه فروشتنیکي حه لاله زیاده یه کیش که بی به رامبه ر بی ئوه ستم و مالی خه لکه به هه وائت، بویه خودای گه وره قه ده غه ی کردوه.

دووه م: زیانه کانی پریا و خراپه کانی پریازی سوخوره کان هؤکاریکن بؤ قه ده غه کردنی.

سییه م: سزای ئه وانه ی مامه له به پریاز که ده کهن هه لگرتنی به ره که ته له مالی دونیادا، که به جوړتکی لی دی ده لیی جنوکه ده سستی لی وه شاننده له گه ل سزای سهخت و به ئازار له دوا روژدا، ئه وهش بؤ ئه وه یه به خواردنی پریا شه پی له دژی خودا و پیغه مبه ره که ی "سه لات و سه لامی خودای له سه ر بیت" هه لگیرساندوه.

دریژهی بابته که:

یه که م فروشتن جیاوازه له پریا:

موشریکه کان به لکه بؤ گومانه که یان ده هیننه وه که گوايه فروشتن وهک پریایه، مه به ستیان له وه یه ئه و زیاده ی که به ته و او بوونی ماوه ی دیاریکراو ده چیتته سه ری وهک ئه سلی نرخه که یه له سه ره تاي گرتبه سته که دا، چونکه عه ره ب پریای نه ده زانی به وه نه بیت، له سه ر ده می نه فامیدا ئه گه ر ماوه ی قه رزه که ته و او ببوايه قه رزاره که به خاوه ن قه رزه که ی ده وت: ناوه که م بؤ دریژ که ره وه منیش پاره که ت بؤ زیاد ده که م، ئه گه ر به و شیوازه یان بکردایه پیی ده وترا: ئه مه پریایه و حه لال نیه. ئه گه ر ئه وه یان پی بوترایه ده یانگوت: بؤ ئیمه وهک یه که ئه و زیاده یه له سه ره تاي فروشتنه که وه وه ریگرین یاخود له کاتی پیرانه وه ی پاره که، خودای گه وره ئه وه ی لی قه ده غه کردن و وه لامی دانه وه و

فهرموی: {وَأَحَلَّ اللَّهُ الْبَيْعَ وَحَرَّمَ الزِّبَا} (البقرة: ۲۷۵). خودای گه وره نه وه شی روونکرده وه نه گهر ماوه که ته واو بوو به لام نه یبو بیداته وه با چاوه پئی بکات تا ده بیئت^{۱۳۹}

{وَأَحَلَّ اللَّهُ الْبَيْعَ وَحَرَّمَ الزِّبَا} وانا که ی نه وه یه خودای گه وره قازانجی له بازرگانی و کپین و فروشتندا حال کردووه و پیبای حرام کردووه، نه وه ش له بهر نه و زیاده ی که ده چپته سر نه و پاره نه سلبه که له کاتیکدا ماوه ی دیاریکراوی قهرزه که ته واو ده بیئت و قهرزازه که نیه تی قهرزه که بداته وه، خودای گه وره ناگاداری کردونه ته وه که نه و دوو زیاده یه که یه کیکیان له ریگه ی فروشتنه وه یه نه وی تریان له ریگه ی دواخستنی پاره که و دریزکردنی ماوه که وه یه وه ک یه ک نین، له بهر نه وه برپاری حرام کردنی یه کی که له و دوو زیاده یه ی داوه که نه وه یانه له ریگه ی دواخستنی پاره و دریزکردنه وه ی ماوه که یه تی، وه نه ویتریان حال کردووه، نه ویش نه و زیاده یه یه که ده چپته سر نه و ده ست مایه ی که به هو ی فروشتنی کالاکه وه چوته سهری و قازانجه که ی ه لده گری، خودای گه وره ناگاداری داوه که: زیاده ی سر فروشتن وه ک زیاده ی پیبانیه، چونکه من فروشتنم حال کردو و پیبام حرام کردووه، فرمان فرمانی منه و، دروستکراوه کانیش دروستکراوی من، فرمانپه وایبان ده که م به و شیوازه ی که ویستم له سهریه تی، وه به ندایه تیان پی ده که م به و شیوازه ی که ده مه ویت، وه بو هیچ که سیکیان نیه په خنه له برپارم بگریت یاخود بی فرمانیم بکات، به لکو له سهریانه گویرایه لیم بکن و ملکه چی فرمانه کانم ببن. له وه لامی قورئانه وه هه له ی موشریکه کانمان بو درده که ویت کاتیک پیبایان حال کردووه وه ک فروشتن مامه له یان له گه ل ده کرد، نه و وه ک فروشتن نیه، فروشتن نالوویری که له نیوان دوو شتدا، به لام نه و پیبایه ی که ده یانخوارد زیاده یه ک بوو ده چووه سر

۱۳۹ - للمزید انظر تفسیر المنار، محمد رشید رضا، مرجع سابق، ج ۴، ص: ۹۶، ج: ۷، صص: ۴۲۳.

قهرزه که یان له کاتیکدا که دوا بکه وتایه و هیچ بهرامبه ریځی نه بوو، هر شتیکش به بی بهرامبه وهریگری به تاله، له بهر نه وه خودای گه وره پیبای حرام کرده، نه گهر هاوشیوه ی به کتر بونایه حوکه کانیاں جیاواز نه ده بوو له لای دادپه روه ریځی دادپه روه رکان، هه موشتیځ به ئالوویریځی دروست بکړی و دور بیت له خواردنی مالی خه لک به ناپه واکه هیچ بهرامبه ریځی نه بیت نه وه فروشتنیځی خه لاله، به لکو نه و زیاده به حرام کراوه که به بی بهرامبه له خاوهن قهرز وهرده گری ته نها به هوی دواکه وتنی قهرزه که ویه نه ویش سته مه.^{۱۴۰}

خاوهنی (التحریر و التنویر) باسی دهکات که بنه مای نه و گومان بیژانه: ﴿ إِنَّمَا الْبَيْعُ مِثْلُ الرِّبَا ﴾ (البقرة)، له وه دایه که له بازگانیدا زیاده یه ک ده چیته سهر سهر نرخی فروشر اوهر کان به مه به سستی سودبو بازهر گانه که له بهرامبه ده ست خستن و هیثانی کاله بو کپیاره کان له فروشتنی حازدا (الحاضر)، پاشان له پیناو چاوه ری کردنی وهر گرتنی نرخی کاله له فروشتنی دواخر (المؤجل) ، به هه مان شیوه نه گهر ده دره می قهرز کرد له سهر نه وه ی که پانزده درهم بو بگریته وه نه و دره مه زیاده ی پی دا له پیناوی نه وه ی نه و پاره که ی بو قهرزاره ناماده کرده، چونکه خاوهن قهرز هه ستاوه به ناماده کردنی پاره و پیدانی قهرز له بهر خاتری نه و، پاشان له پیناو چاوه ری کردنی ته و او کردنی ماوه ی دیاریکراو بو په واندنه وه ی نه م گومانه کومه لیک له زانایانی موسولمان هه ستاون به دهر پینی پاکانیاں، هه ندیکیان ده لین: هه رکه س جلیک که نرخه که ی ده رهم بیت و به بیست درهم بیفروشتی، نه وه نو جله ی به بیست درهم خه ملاندوه، نه گهر هه ردو لا رازی بوون له سهر نه و خه ملاندنه نه وه بیست درهم که ده بیت نرخی جله که، له م حاله ته دا خاوهن قهرزه که ده دره می زیاده ی له کپیاره که

۱۴۰- تفسیر المنار، محمد رشید رضا، مرجع سابق، ج: ۲، ص: ۹۷، ۹۶، بتصرف.

وهرنگرتوه بهبی بهرامبر، بهلام نهگر ده درهمی به بیست درهم لهسهر حساب کرد
 نهوه خاوهن قهرز ده درهمی زیادهی به بی بهرامبر وهرگرتوه، ناشگوتری: نه
 زیادهیه لهبری مؤلت پیدانه، مؤلت پیدانیش پارهیهك یاخود شتیک نیه که دیاری
 بکریت تا بخریتته بری نهوه درهمه زیادهیه، سهراوهی نهام راجیایه تهنه
 دهستهواژهیهکی وههمیه، وهه نیکیان ناماژه به راجیاییهکی تر دهکن لهکاتی خستنه
 پوی حیکمتهی حرام کردنی پیا، حاصلهکی نهویه نهو کهسهی شتیکی دهدرهمی
 به پانزده درهم دهفروشتیت سودی به کپاره که گه یاندوه بهرامبر نهو کالای که
 کپیویهتی، نیتریان به خودی کالاکه سودی پی گه یاندوه یاخود به بازرگانی کردن
 به کالاکه وه، نهو زیادهیه له پیناوه سو ده دایه، نه مهش نیازمه ندو پیویست به هندی
 قازانج دهکات، بهلام نهوهی درهمیکی به زیاده به خشویه لهبری قهرزه که قهرزاره که
 تهنه به قهدهر ده درهم سودی بینویه، ناکری بوتری: نهو مؤلت پیدانهی که پیی
 دراوه بازرگانی پیوه دهکریت و قازانجی لی وهرده گریت، چونکه نهو سود وهرگرته که
 مؤلت پیدانه که به وشتیکی وههمیه (خه یالیه) هیچی لی وهرناگری، بهلام وهرگرتهی
 زیاده که کاریکه هاتوته جی به وهرگرتهی، نهام راجیاییه گونجاوتره له راجیای به که م،
 بهلام په سندنیه، سود وهرگرتهی قهرزاره که له جی به جی کردنی پیداو یستی هکانیه تی،
 نهو هه روهك سود وهرگرتهی کپاره له کالاکه ی، بهلام ههستان به بازرگانی کردن
 به پاره ی قهرز یان به کالایهك که کراوه ته وه نهوه شتیکی دهگمه نه.

(ابن عاشور) له قسهکانی بهردهوام ده بیئت، له جیاوازی کردن له نیوان فروشتن و پیا
 سهراوه که ی دهگرتیه وه بۆ نهوهی گومان ده بریت په چاوی جیاوازی نیوان دۆخی
 قهرزارو خاوهن قهرز بکریت، قهرزکردنه که بۆ جی به جی کردنی پیویستس قهرزاره که
 بوه بۆ مهسرهف کردنی خۆی و مال و منداله کی، چونکه قهرز کردن به لایانه وه جیگی

نیگه رانی و خەم خەفەتە، پێغەمبەریش "سەلات و سەلامی خودای لەسەر بێت" پەنای گرتووە بە خودا لێی، دۆخی بازەرگانی دۆخی چاکە و مەرفەئەتی نواندە.

بە هەمان شێوە جیاوازی دۆخی خاوەن قەرز و فرۆشیار، لە دۆخێکدا مالهەکی بەخشێوە بە خاوەن پێداویستییەکان بۆ ئەوەی سودمەندن لەوەی کە دەیدەنە پێدا ئەمەش تەنگانەکیان زیاتر دەکات چونکە ئەوەی قەرزی کردووە گومان دەکەیت پێویستی بە و پارە هەیە، ئایا نابینی هیچ پارەیکە بە دەستەوه نەماوە، حالی فرۆشیاری کەل و پەلی بازەرگانی بریتییە لە هەول و ماندووبوون لە پێناو بەدەست هێنانی ئەو کەلوپەلەی کە پارەدار پێویستی پێی بوو وە داویان کرد لە بەرامبەر پێدانی ئەو پارەیکە کە پێیانە، بەم پێیە بازەرگانی مامەڵەیکە لە نێوان دوو هەبۆدا (کەل و پەل و پارە) بۆیە دەبینین کە هەردوو لایان ئەوە دەبەخشن کە پێویستی نیە و لە بەرامبەر ئەوە وەردەگرێ کە پێویستییەتی.

بۆیە پالەنەری قەرز وەرگر هەژارییە لە کاتێکدا پالەنەری کڕیار لێ زیادبوونە هەر بۆیە سود حەرام کراوە چونکە قۆستەنەوی پێویستی نەبونی هەژارەکانە لە بەرامبەر دا فرۆشتن حەلال کراوە، چونکە هاوکاریکردنی خاوەن پێویستییە بەم قەرز پێدانی کە جۆریکە لە چاکە و دڵدانەوه، وە ئەرکی سەرشارانی چاکەکارە وەك (واجب) یان (مندوب) لە هەردوو حالە کەشدا دروست نیە بۆ قەرز پێدەر لە بەرامبەر ئەو چاکەیکە دا کرای وەربگرێت.

بەلام ئەو کەسە داوی قەرز دەکات بۆ ئەوەی بازەرگانی پێتووە بکات یان بازەرگانیەکی فراوان بکات ئەوە لەبەر نەبونی نیە بۆیە چاکە کاران لەسەر یان نیە چاکە لە گەڵا بکەن بۆیە ئەرکی پارە داران نیە قەرزی پێ بدەن ئەگەر ئەو کارەشی لە گەڵ کرد ئەوە بە چاکەیکە زیادە هەژمار دەکەیت.

مه بهست نه وهیه نه و گومانه ی که گشتیان پی بهستوه له قسه که یاندا ﴿إِنَّمَا الْبَيْعُ مِثْلُ الرِّبَا﴾ (البقرة)، نه وهیه که فروشتن سودو قازانجی هیه ههروه که چون پیا سودو قازانجی هیه، نه وه گومانیک لواز نه الو ویره بازرگانیه کان نه گه رو قازانج و زیانیان هیه و لیهاوی و هولدانی که سه که و بارودخی ژیا نی رۆژانه نه مانه که پیا ر له سه ر قازانج و زهره ر ده دن، به لام ئالوویره پیه ویه کان له هه موو حاله تیکدا قازانجه که ی دیا رکاوه، نه م جیاوازی سه ره کی و هوکاری حه لال کردن و حه رام کردنه . هه موو کرداریک که گره نتی قازانجی تیا بیئت له هه موو حاله تیکدا نه وه کرداریکی پیه ویه و حه رامه به هو ی گره نتی پیدانی قازانج و دیا رکردنی، هیچ بواریک بو دهستی دهستی پی کردن و پیچ پیا هیئتانی که نه له م بواره دا، ﴿وَأَحَلَّ اللَّهُ الْبَيْعَ وَحَرَّمَ الرِّبَا﴾ (البقرة)، به له ناویردنی نه م په گه زه له فروشتندا هوکاری تریش زۆره که واده کات کرداره بازرگانیه کان له بنچینه دا سودیان بو ژیا نی مرقایه تی هه بیئت و کرداره کانی پیا ش له بنچینه دا زیانیان بو ژیا نی مرقایه تی هه بیئت.^{۱۴۱}

له بهر نه وه قورئان گرنگترین بنچینه ی سامانی نه ته وه ی دا پشتوه له م ئایه تانه دا، پاش نه وه ی به گه وهره ترین نه و بنچینه نه دهستی پی کرد که دامه زانندی سامانی نه ته وه یه، نه وه ش مایه ی پاوه ستاوی کاروباری ئومه ته، نه وه ی له دهوله مهنده کان زیاده به شیوازیکی دادگه روه رانه وهرده گیریت و پتویسته بدریت به خه لک، واته له دهوله مهنده کان وهرده گیریت و ده دریت به هه ژاره کان، ئیتر نه گه ر له شیوه ی قه رز دا بیئت وه که زه کات یا خود به خشی نی پا ره بی تله شیوه ی خیر و سه ده قه دا، قورئان زۆر دا کوکی له م کاره کردوه و هانیدا ونله پڼگه ی پادا شته وه، ئاگا داریشی کردونه ته وه له گرته وه ی، نه مه په ندی تیدا یه بو که سی ک په ند وهری گریت، با سه که ده گا زته وه بو

۱۴۱- فی ظلال القرآن، سید قطب، مرجع سابق، ج: ۱، ص: ۳۲۷.

پوچەل كۆردنەوھى ۋە سىلەيەك كە ھۆكارى دەست بە سەراگرتنى دەۋلەمەندەكانە بۆ مالى ھەزارەكان ئەۋىش مامەلەكۆردنە بە پىيا كە پىغەمبەر" سەلات ۋە سەلامى خوداى لەسەر بىت " بە پىيائى جاھىلى ناۋزەدى كۆردۈۋە بەۋەى قەرزەكان پارەيەكى زىادە بدات بە خاۋەن قەرزەكە بە پىيى قەرزەكە لە پىناۋ چاۋەپوانكۆردنىدا، ئەگەر ماۋە دىارىكراۋەكە كۆتايى ھات ۋە قەرزەكەى نەدايەۋە پارەكەى دەچىتە سەرى، دەلىن: يان قەرزەكە بدەرەۋە يان پىيا بخەرە سەرى، زاناكان دەلىن ئەۋە لە سەردەمى نەقامىدا باۋ بوۋە.

ئاشكرايە ئەۋان پىيائىن لە قەرزەكە ۋە رگرتوۋە لە ۋاكتوۋە كە قەرزەكەى كۆردۈۋە ۋە ر كاتىك داۋاى دىرژ كۆردنەۋەى كۆردىت پىيائى تىرى چوۋەتە سەر، لەۋانەشە ھەندىكىيان چاۋگوشيان كۆردىت لەۋە، (عباس بن عبدالمطلب) ناۋبانگى ھەبوۋە لە سەردەمى جاھىلىدا بە پىيا خۆرى، لە ۋتارى (حجة الوداع) داھاتوۋە پىيائى سەردەمى جاھىلى كۆتايى ھات، ۋە يەكەم پىيا كۆتايى پىيى دەھىنرەت پىياكەى، (عباس بن عبدالمطلب).

زاناكان لە زاراۋەى شەرعىدا سىي جۆر پىيائىيان باس كۆردۈۋە كە ئەمانەن:

يەكەم: پىيائى جاھىلى: ئەۋە زىادەيەكە دەچىتە سەر قەرزەكە لە برى داۋاكەۋتنى.
دوۋەم: پىيائى فەزل: ئەۋە زىادەيەكە دەچىتە سەر يەككە لەۋ دوۋ شتەى كە ئالوگۆرى پىكراۋە لە فروشتىنى جۆرتك لە كالئا. لە فەرمودەى (أبي سعد الخدرى) ھاتوۋە كە دەلىت: پىغەمبەر" سەلات ۋە سەلامى خوداى لەسەر بىت " فەرموى: (ئالتون بە ئالتون، زىو بە زىو، گەنم بە گەنم، جۆ بە جۆ، خورما بە خورما، خويى بە خويى، ۋەك يەك بن، دەست بە دەست ھەركەس زىادى كۆردۈ زىادەى خستە سەر ئەۋە پىيائى ئەنجام داۋە، بەخشەرۋە رگەر لە داۋاكەياندا يەكسانن).^{۱۴۲}

۱۴۲- صحيح، أخرجه أحمد في مسنده، وصححه الألباني في صحيح الجامع (۵۰۸۹).

نیمامی مالک جوڑی چوارہمی زیاد کردوہ: نہویش یہ کیکہ له شیوازہکانی حیلہ کردن به پریا، له ژیر ناوی فروشتن به قهرز بؤماوہیہکی دیاریکراو، به لگہی مالیک بؤ نہم جوڑہ فرمودہکە ی (العالية) یه.

(ابن العربی) یہ کیکہ له و زانایانہی کہ دهلین وشہی پریا هه موو مامہ لہیہکی خراپ و نادروست دہگریتہوہ پشتی به ستوہ به فرمودہکە ی خاتوو (عائشہ) کہ باسی حہرامکردنی بازرگانی به عارہ قہوہ دہکات.

سہ بارہت به حہرام کردنی پریا پیغہمبہر "سہلات و سہلامی خودای لہ سہر بیت" دہفرمویت: (لعن الله الربا اكله و مؤكله و شاهده) واتہ: خودا نہفرہتی لہ پریاو بخوڑہکە ی و بریکارہکە ی و شاہیدہکە ی کردوہ. نہو فرہمایشتی خودای گہورہ کہ دہفرمویت: ﴿وَأَحَلَّ اللَّهُ الْبَيْعَ وَحَرَّمَ الرِّبَا ۚ﴾ (البقرة)، وہلامیکہ بؤ نہوان و بؤ موسولمانان، نہوہ خو بہ دوور گرتنہ له موجادہلہ کردن لہ گہلیان چونکہ سودی نیہ، نہوان کہ نہو قسہیان کردوہ لہ بیباوہری و دوو روییانہوہیہ و لہوانہش نین کہ حوکمہکانی نیسلام بیانگریتہوہ، نہوہ بؤ باوہر پیہننانی موسولمانانہ لہ بهرامبہر نہو گومانہی کہ بیباوہرہکان و روزاندویانہ کہ گومانیکہ بی بنہمایہ، خوای زانا پرگہی به مہداوہ و نہوی تری حہرام کردوہ نہوہش لہ بہر حکمہتیک و جیاوازییہکی پہچاوکراوہ نہ گہر کہسانی ورد بین لئی وردبینہوہ جیاوازی نیوان فروشتن و پریایان بؤ دہردہکە ی، نہم وہلامہی قورٹان ہہلمالینی نہو گومانانہ نیہ، چونکہ خودای گہورہ نہو کارہی بؤ زانایانی نہہلی نیمان به جی ہیشتوہ، لہ گہل نہوہشدا ناویردنی حہرامکردنی پریا پاش ہاندانی مال به خشین ٹاماژہیہ کہ بؤ ہہلمالینی نہو گومانانہ.^{۱۴۳}

دووم: ھۆکارەکانی ھەرامکردنی پىيا.

ترسناكى ھىچ كارىكى سەردەمى جاھىلى كە ئىسلام ھەولى بۆ پوچەل كردنەوھى داوھ نەگەشتوھتە نەگەشتوھتە ئەندازەى ترسناكى پىيا، وھ ئەو ھەرەشانەشى تا ئىستە لە قورئان دا ھاتووھ ژ لە دەستەواژە ژ لە مانادا نەگەشتوھتە ئاستى ئەو ھەرەشانەى سەبارەت بە پىيا كراوھ لەم ئايەتانەو غەيرى ئەم ئەمانەش كە لە چەند جىگاپەكى تردا ئاماژەى پى كراوھ، پىيا لەسەردەمى نەقامىدا زيان و خرابەى زۆرى ھەبوو، بەلام پوھ ناشرىنە چاوپنۆكەكانى لەگەل پوكارە مپومۆچەكەى سەرچەمیان پوون و ئاشكرا بوون لە كۆمەلگای جاھىليدا ھەرەك چۆن لە سەردەمى ئىستەدا پووى لەسەر ھەلمااراوھ، بە ھەمان شىوھى دەرەكەوتنى زىپكەو پەلە لەو پوخسارە ناشرىن وناپوتەدا لە كۆمەلگا پىشكەوتوھكەى خۆماندا بەدى دەكرىت، ئەمە ھىرشىكى ترسناكى ئاشكرايە لەم ئايەتانەدا بەرامبەر بەو پىبازە چەپەلە، ئەمرۆ حىكمەتەكانى دەرەكەوئە لە سايەى رۆژگارىكى دلتەزىنى ژيانى مرقايەتى، پونتر لەوھى كە لە سەردەمى جاھىليدا بەدى دەكرا، ئەو كەسەى دەيەوئە لە حىكمەتى خداو گەورەيى ئەم دىنە ھالى بىت تىدەگات لە كاملى ئەم گرۆگرامەو وردبىنى ئەم پىبازە، لەم رۆژپارەدا ئەم شتانە زياتر ھەستىيان پى دەكرىتبە بە بەراورد لەگەل ئەو كەسانەى كە لەسەرەتاوھ پوبەرپووى ئەم دەقانە بونەتەوھ.

پوداوھكانى ژيانى لە بەردەم دايە كە سەرچەم قسەكان بە پاست دەپىرئەت بە پاست گىپرانىكى زىندوو و پاستەوخو، مرقايەتە گومراكەش كە پىيا دەخوات و دەرخواردى خەلكى دەدات جۆرەھا دەردو بەلای لە ناوبەر دەبارئەت بەسەريدا لە ئەنجامى ئەو پىبازە رىبەويەى كە پەنگ دانەوھى ھەبوھ لەسەر دىن و پەوشت و ئابورىەكەى ھەر بە پاستى پوبەرپووى جەنپىك بووھ ئەوھ لە لايەن خداوھ كە سزاو تۆلەى بەسەردا دەبارئەت... بەتاك و بە كۆمەل، نەتەوھ و گەلآن كە بەداخوھ نە بە ئاگادىنەوھ نە پەند وەردەگرن!

له وانهی رابردوو دا سوره تی (البقرة) بنه ماکانی به خشینی خسته پوو، باسی یاسایه ک له یاساکانی کومه لایه تی و نابوری دهکات که خودای گه وره دهیه ویت کومه لگه ی موسولمانی له سهر دابمه زیت، و حه زدهکات مرقایه تی چیژ له و په حمه ته وه ریگریت له به رامبه ر پیازه که ی تر دا که له سهر بنچینه ی پیایه کی سته مکاری داپلوسیتنه ر بنیات نراوه.

ئو دوانه دوو پیزان به رامبه ر یه کتر: پیبازی ئیسلامی، و پیبازی پیبه وی! ئوان له بۆچوندا یه ک ناگرته وه و له بنچینه شدا کۆک نین وه له دهره ئه نجامیش دا ریک ناکه ون، هه ریه کیکیان کومه له بۆچونیکی هه یه بۆ زیان و ئامانجه کان و مه به سته کان که به ته واوه تی دژ به وی تره و به کومه لیک ده سته کوت کوتایی پی دیت که زۆر جیاوازه له وی تر.

ئیسلام بینای پیبازی نابوری و پیبازی هه موو زیان دهکات له سهر بۆچونیکی دیاریکراو که وینای حه ق و راستی بکات له بونه وه ردان بینای دهکات له سهر ئو بنه مایه ی که خدا (جل جلاله) به دیهینه ری بونه وه ر و وزه ی مرقه ... ئو بونی به خشیه به هه موو بونه وه ریک.

خودای گه وره خاوه نی هه موو ئه وانه یه که که مه ن له گه ل ئه وه ی هه خوی به دیهینه ریانه، په گه زی ئینسانهکانی کردوته جی نشین له سهر زه ویددا، وه توانای پی به خشیه له پیکه ی ئو پزق و پۆزی و وزه و توانایه له سهر مه رج و به لینی خوی، ئه م مولکه فراوانه ی به پشیوی بۆ به جی نه هیشته هه چیه ک و هه رچۆنی بوی تیا ئه نجامی بدات، به لکو له شوینی خوی کردویه تی به حینشین له چوارچیوه ی سنوریک دیاریکراو، به مه رجیک کردویه تی به جی نشین که هه سته به حینشینایه تی کردن به پیی پرۆگرامی خودا و به پیی شه ریعه ته که ی، هه رچیه ک له سهر ده سته پوویدات له گرتیه ست و په فتار و مامه له و ئه خلاق و عیبادت که یه ک بگریته وه له گه ل به رنامه ی خودا ئه وه دروست و

کارپیکراوه، وه هر کارټک بکات پیچه‌وانه‌ی مەرجه‌کانی شهریه‌تی خودا بیټ نه‌وه به‌تاله و کاری پی ناگریټ، خو نه‌گر به زقو که مته‌رخه‌می نه‌و کاره‌ی کرد نه‌وه ستم و سنور به‌زاندنه و خودا ریگه‌ی پی نادات و ئیماندارانیش ریگه‌ی پی ناده‌ن، ده‌سته‌لاتداریټی له زه‌وییدا به‌همان شیوه‌ی بونه‌ور ته‌نها بۆ خودایه، خه‌لکیش - ده‌سته‌لاتدارو بی ده‌سته‌لاتیان به‌رده‌وامی به ده‌سته‌لاتیان ده‌ده‌ن له ریگه‌ی جی به‌جی کردنی شهریه‌تی خوداو پرۆگرامه‌که‌یه‌وه، به گشتی بۆیان نیه لئی ده‌ریازین، چونکه نه‌وان وه‌کاله‌ت و جینشینایه‌تیان پی دراوه له‌سه‌ر زه‌وییدا به مەرج و به‌لین، نه‌وان به‌دیه‌ینه‌رو خاوه‌نی نه‌و شتانه‌نین که له ژیر ده‌ستیاندایه، له نیتوان بره‌گه‌کانی نه‌و به‌لینه‌دا پیویسته هاوبه‌رپرسیاریټی هه‌بیټ له نیتوان ئیمانداراندا به‌رامبه‌ر به‌خودا، پیویسته هه‌ندیکیان گشتگیر بن بۆنه‌وانی تر و سودمه‌ند بن له‌و پزقه‌ی که خودا پی به‌خشیون له‌سه‌ر بنه‌مای نه‌وهاوبه‌رپرسیاریټیه، نه‌ک له‌سه‌ر یاسایه‌کی هه‌په‌مه‌کی وه‌ک نه‌وه‌ی که (مارکسیزم) ده‌یلت، به‌لکو له‌سه‌ر بنه‌مای خاوه‌نداریټی تاک به‌شیوازیکی دیاریکراو.

هر کهس خودا ده‌رووی لی کرده‌وه و سامانی پی به‌خشی زیاده‌که‌ی ده‌داته کهم ده‌ست و هه‌ژار، نه‌مه له‌گه‌ل ته‌کلیف خستنه سه‌ره‌ه‌موان بۆ کارکردن هه‌ر کهس و به پیی توانا و ئاماده‌گی خۆی، و له کاتی‌کدا که خودا بۆی ئاسان بکات، نابیت که‌سیک که خاوه‌ن توانایه‌ ببیته بارگرانی به‌سه‌ر براکه‌ی یاخود کۆمه‌لگا، و زه‌کاتیشی فهرز کردوه له مال و سامانیکی دیاریکراودا، به‌خشینیشی به پیی ئاره‌زوومه‌ندییه به بی دیاریکردن، وه‌به‌مه‌رجی گرتوه له‌سه‌ریان که‌پابه‌ندبن به ناوه‌ند گیری و ده‌ست پیوه‌گرتنه‌وه، هه‌روه‌ها خۆیان به‌دوو‌ریگرن له ده‌ست بلای و زیاده‌په‌وی له‌و پزقه‌ی که خودا پیی به‌خشیون، له‌کاتی چیژ وه‌رگرتن له‌شته چاکه‌ه‌لāl کراوه‌کان، وه‌پاشان پیویستیان به کاربه‌ره‌کانیان هه‌رده‌میټیت له مال و شته‌ه‌لāl کراوه‌کان به دیاری کراوی و له‌سنوری

ناوه‌دنگ‌گیردا، و نه‌و زیاده‌یه‌ی که له پێگه‌ی زه‌کاته‌وه ده‌به‌خشری‌ت به‌رده‌وام ده‌بی‌ت له گه‌ل به‌خشین به‌شی‌وازی سه‌ده‌قه، وه به‌شی‌وازیکی تاییه‌تی موسو‌لمان گابه‌ند کراوه به وه‌به‌ره‌یتان و زیاده‌کردنی سه‌رمایه‌که‌ی.

وه به‌مه‌رج گیراوه له‌سه‌ریان له‌کاتی وه‌به‌ره‌یتاندا گابه‌ند بن به‌کو‌مه‌لی وه‌سیله‌ی شه‌ربه‌وه که زیان به‌خه‌لکی تر نه‌گه‌یه‌نن، وه له‌گرتنه‌ به‌ری ریکاره‌کاندا ناب‌ی‌ت گه‌ک خستن و و پێگری کردنی تیداب‌ی‌ت له‌نی‌وان مرۆفه‌کاندا وه پێویسته نه‌و پاره‌و سامانه به فراوان‌ترین شی‌واز ده‌ستاو ده‌ست بکات:

﴿ مَا آفَاءَ اللَّهِ عَلَى رَسُولِهِ مِنْ أَهْلِ الْقُرَىٰ فَلِلَّهِ وَلِلرَّسُولِ وَلِذِي الْقُرْبَىٰ وَالْيَتَامَىٰ وَالْمَسْكِينِ وَابْنِ السَّبِيلِ كَلَّا لَا يَكُونُ دُولًا بَيْنَ الْأَغْنِيَاءِ مِنْكُمْ وَمَا آتَاكُمُ الرَّسُولُ فَخُذُوهُ وَمَا نَهَاكُمْ عَنْهُ فَانْتَهُوا وَاتَّقُوا اللَّهَ إِنَّ اللَّهَ شَدِيدُ الْعِقَابِ ﴿٧﴾ ﴾ (الحشر).

واته: ئێوه به‌زۆری نه‌و ده‌ستکه‌وتانه به‌دەن به‌کوچه‌رانی هه‌ژارو نه‌دار، نه‌وانه‌ی له‌مال و حا‌لی خۆیان ده‌ربه‌ده‌رکران، سامان و دارو نه‌داریان ده‌ستی به‌سه‌رداگیرا، نه‌وانه‌ کوچه‌یان کردو ده‌سته‌به‌رداری هه‌موو شتیکی خۆیان بوون به‌ئوم‌یدی به‌ده‌سته‌پێنانی فه‌زڵ و به‌خشنده‌یی و ره‌زامه‌ندی خ‌وای گه‌وره، نه‌وانه هه‌رده‌م له‌خه‌می سه‌رخستنی ئاینی خ‌واو پێغه‌مبه‌ره‌که‌یدا بوون، له‌پاستیدا هه‌ر نه‌وانه راست‌گۆو راستان. به‌هه‌مان شی‌وه ده‌سته‌پاکی و نیازپاکی له‌سه‌ر پێویست کردوون له‌کرده‌وه‌دا، له‌گه‌ل پاک و بێگه‌ردی له‌هۆکارو ئامانجا، وه له‌گه‌شه‌ پێدانی ساماندا کو‌مه‌لیک کو‌ت و به‌ندی له‌سه‌ر پێویست کردوون که توانای ده‌ربازبو‌نیان نه‌بی‌ت لی‌ی، نه‌مه‌ش بو‌نه‌وه‌یه‌ ویزدان و که‌سایه‌تی هه‌یج که‌س و کو‌مه‌لیک ئازار نه‌دری‌ت سه‌رجه‌م نه‌مانه‌ی له‌سه‌ر بنه‌مای نه‌و بو‌چونه‌ بنیات ناوه که وێنای حه‌قیقه‌تی بوون ده‌کات له‌م بونه‌وه‌رده‌دا، وه له‌سه‌ر بنه‌مای به‌لی‌ی جی نشینایه‌تی کردن فه‌رمان په‌وای سه‌رجه‌م هه‌لس وکه‌وتی مرۆفی جین‌شین ده‌کات له‌م مولکا گان و به‌رینه‌دا.

رېبا كړداريكه هرله سهره تاوه به ريك كهوتنى ههيه له گهل بنه ماي بۆچونه ئيمانیه كه به شيويه كى گشتى، رېبازيكه بۆچونىكى تر پيره و دهكات، بۆچونىك هيج ئاوردانه و هيه كى تيانیه بۆخودا، له گهل نه وه شدا په چاوى هيج بنه مايه كى نه خلاقى ناكات كه خوداى گه وړه دهيه ويټ ژيانى مرؤفه كانى له سر بنياد بنريت، نه و له سهره تاوه له سر بنه مايه ك بنياد نراوه كه هيج په يوه نديه كى به ئيرادهى خودا و ژيانى خه لكه وه نه بريت، مرؤفه هرله سهره تاوه فرمانبره وای ئهم زه وييه بووه، نه و پابه ند نه كراوه به بهرنامهى خوداوه هه روه ها زوى لى نه كراوه شوين فرمانه كانى خودا بكه ويټ!

له رېبازى رېبه ويذا تاك سهره سته له گرته بهرى ريگاكانى دهست كهوتنى سامان و گه شه پيدانى، هه روه ك چۆن نازاده له چيژوه رگرتن لى، له كارانه دا هيج جوره پابه ندبونىكى نيه به مرج و به لينه كانى خوداوه، به هه مان شيوه خوى نه به سستوه ته وه به بهرژه وه ندى كه سانى تره وه، پاشان گرنگ نيه به لايانه وه له پيناو زياد كړدى داهات و پاشه كهوتى خوى به ملوينا خه لك زه رهمه ندبن، هه ندى جار ياسا دهست كړده كان هه ول ددهن سنورىك بۆ نازاديه كان دابنن بۆ نمونه له ديارى كړدى پيژهى قازانچ و پيگري لى دهكهن له گرته بهرى جوره كانى دهست برين و ساخته كارى وهك فيل و قورخكارى و دزى و دهست به سه راگرتن و تالانكارى.

بهلام ئهم دهستيوهردانه دهگريته وه بۆنه وهى تا كه چ نه دازه يه ك خه لك پابه ند بن پيوهى، وه هه واو ناره زويان به ره و كوينا دهبات، نه مه بنه مايه كى چه سپاوى پيويسن كراو نيه به دهستلاتىكى ئيلاهى! به هه مان شيوه له سر بنه ماي بۆچونى هه له و خراب بنيات نراوه، نه و يش نه وهيه ئامانجىك له ئامانجه كانى هه بونى مرؤفايه تى گه يشتنه به سامان - به هه ر ريگايه ك بيت و چيژ وه رگرتنه لى به و شيوازهى خوى ناره زه وى دهكات!

باشان ھەلپەي كوكردنە ۋەي سامان ۋە ھەلپەي چىژ ۋە رگرتن دەدات لىي، ۋە لە ۋە رىگايەدا پىشلى سەرچەم بىنە ۋە بەرژە ۋە ھەندى خەلگەنى تر دەكات! لە كۆتايىدا رىيازىك دىتە ئاراۋە مۇقايەتى لە ناودەبات ۋە بەدبەختى دەكات لە ژياندا، ژيانى تاك ۋە كۆمەل ۋە گەل ۋە لات، ئەمەش لە بەر بەرژە ۋە ھەندى كۆمەلەك لە رىيا خۆرەكان، ۋە لە پوۋى ئەخلاقى ۋە دەرونيە ۋە ۋىرانيان دەكات، ھەل پوۋ دەدات لە دەستاۋ دەستكردنى سامان ۋە گەشەكردنى ئابورى مۇۋى، گەشەكردنىكى ھىۋاش تا كۆتايى پى دىت - ۋەك چۆن لەم سەردەمەدا كۆتايى پى ھاتو - تا دەگاتە ئە ۋ ئاستەي دەستەلاتى راستەقىنە ۋە تواناي مۇۋى دەكەۋىتە دەست خراپترىن ۋە پىستىرەن خەلقى خودا، دەستە ۋە كۆمەلەك كە خاۋەنى ھىچ بەلەن ۋە پەيمانەك نىن.

ئەوانە ئەوانەن كە قەرز دەدەنە تاكەكان ھەروەك چۆن قەرز دەدەنە ۋە لاتان ۋە گەلەن - لە ناوخۆى خۇيان ۋە لە دەرەۋەي ۋە لاتى خۇشيان ھەرچى داھات ۋە قازانچە كە بەرھەمى ماندوۋ بونى خەلگە دەگەرەتە ۋە بەردەستى ئەوان، جگە لە پەنج ۋە تىكۆشان ۋە عارەقى نىۋچاۋان خۇيى خەلگە كە لە شىۋەي قازانچى رىيا دەستيان دەكەۋىت بە بى ئەۋەي ھىچ پەنجىكى خۇيانى تىبايىت! ئەوانە تەنھا خاۋەنى سامان نىن بەلكو خاۋەنى دەستەلاتىشن.

لە كاتىكدا ئەوان ھىچ بىنەمايەكى ئەخلاقى ۋە تىروانىنىكى ئاينىان نى، بەلكو ھەر گالتەشيان دىت بە بىنەما ۋە ئاينىن ۋە ئەخلاق، ئىتر بەلايانە ۋە ھالەتتىكى ئاسايىيە ئە ۋ جەماۋەرە زۆرەي كەلە بەردەستيان دايە بە كارى بەيىنن لە دروستكردنى بىرۆكە ۋە بارودۇخ ۋە پىرۆكەكانيان بۆ بەگە پىخستى زىاتر، ۋەستان نى لە رىگا چاۋچىنۆك ۋە ئامانچەكانياندا... نىزىكرىت ھۆكار تىك شاندنى ئەخلاقى مۇقايەتى ۋە فرى دانىەتى بۆ ناۋ زەلكاۋى بۆگەنى ھەۋا ۋە ئارەزوۋ رابواردن كە زۆرىيە خەلگە دوا فىلسى خۇي لە ۋ پىناۋەدا دادەنىت، بەجۆرىك ئە ۋ گارانە دەپۇتە داۋ ۋە تۇرپەك كە پىشتىر بۆى نراۋەتە ۋە!

ئەمە جگە لە دەستگرتن بەسەر پتەرەوی ئابوری جیهانی بە پیسی بەرژوهندیە سنوردارەکانی خۆیان.

ئەگەر چی بێتە ھۆی تەنگەژە باوو بەردەوامەکان لە جیهانی ئابوریداو ئاراستەکردنی سەرچەم بەرھەمە پیشەسازی و ئابوریەکان ولادانی لە بەرژوهندی کۆمەلگەیی مۆقاییەتیو ھە بەرژوهندی ئەو سەرمايەدارە سو خۆرانەیی کە سەرەداوی سامانی جیھانیان لەبەردەستدایە!

ئەو کارەساتەیی کە لەم سەردەمەدا ڕویداو — لەسەردەمی نەفامیشدا بەم شیوازە ناشریتەیی ئیستا نەبوو — ئەویش ئەوێە سو خۆرەکانی سەردەمی پابردوو لە شیوہی تاک و خەزینەیی دارایی بچوک کاریان کردوو، ئیستا لە شیوہی دامەزراوہی دارایی — توانیویانە بەر دەستەلاتە ترسناک و فراوانەیی لە بەردەستیاندا بەجیتە ئیو دەزپاکانی دەستەلات لە ناوڤ و دەرەو، وە بەوہشی لە ژێر دەستیان دایە لە ھۆکارەکانی پاگەیاندن لەسەر زەویدا لەوانەش رۆژنامەو کتیب و زانکۆکان و مامۆستاکانی زانکۆو ویستگەکانی ناردن و یانەیی سینەماو ئەوانبیتر... توانیویانە لە ئیو جەماوہردا عەقلیەتیکی گشتی دروست بکەن کە ئەو سو خۆرانە لەسەر ئیسک و گوشتی ئەوان بژین، عارەقی نیوجاوان و خۆینیان بمژن لە سایەیی دەستەلاتی سو خۆریدا، ئەم عەقلیەتە گشتی ملکەچە بۆ سەرچەم فەرمانە ژەھراوییەکانیان، کە گوايە پێبازیکی سروشتی و گەسەندە و بنەمایەکی راست و دروستە کە ھیچ بنەمایەکی تر نیە بۆ گەشەیی ئابوو، و لە سایەیی بەرەکەت و چاکەیی ئەم پێبازەدا ئەم پێشکەوتنە ژیاوییەیی پۆژ ئاوا بەدی ھاتوو.

ئەوانەیی کە دەیانەوێت ئەم پێبازە پوچەل بکەنەو کۆمەلێک خەلکی خەیاالوین — کرداری نین ئەوان لە تیروانییەکانیاندا تەنھا گشت بە تیروانیی ئەخلاق و نمونەیی دەبەستن کە ھیچ پەسیدیکی نیە لە پاستیدا، کە ئەویش زامانی تیکدانی پێبازی ئابووییە

به گشتی نه گهر پيگابدریت به دهست تیوهردانی! بۆ ئهوهی ئهوهکه سانهی پهخه له
 پهبازی پههوی دهگرن له م پوهوه پوههروی گالته جاپی بینهوه له لایه کهسانیکهوه
 که له پاستیدا خویان قوریانیکی کهفتهکاری هه مان پهبازن! قوریانیانیک کیشهیان
 هاوشیوهی ئابووری جیهانیه، که کومه لگهی سوخوری جیهانی دهییه به پتوه بو
 ئهوهی به پتپهویکی ناته ندروست و نائاسییدا بییه و پوه پوهی هه لبهزو دابه زیکی
 پتخراوهی بکه نهوه به جۆریک نایانه ویت سودی بۆ کۆی مرقایهتی تیابیت، تا ئه
 کاتهی په کللا ده بیتهوه بۆ دهسته یهکی کهم له گورگه برسپه کان.

پهبازی پههوی له پوهی ئابوریکی پوختهوه پهبازیکی کهم و کورته و له خراپیدا
 کهشتهوته رادهیه که که کومه لیک له پسپۆرانی ئابووری پۆژئاوای له خودی خویان
 پهخه ی لی بگرن، له گه ل ئهوهی که له سایه ی ئه ودا پتگه یشتون، و عه قل و پۆشنه پهبازان
 به و ژه هره قیرتاو کراوه که چه ته کانی دارای بلاوی ده که نه وه له سه رجه م لقه کانی
 پۆشنه پهبازی و تیپوانین و نه خلاق.

یه کیک له و پسپۆرانهی که دهست پتبخه ربووه له عه پیدارکردنی ئه و پهبازه له پوهی
 ئابورییه وه (دکتور شاخت) ی ئه لمانی که به پتپه بهری بانکی (الرایخ الالمانی) بووه .
 ئه وهی ئامازه ی پتکرد له لیدوانیکدا له دیمه شق سالی ۱۹۵۲ وتی: به کرداریکی
 بپه کاریانه ی نا کۆتا پوهن ده بیته وه که هه چی سامانه له سه رزه ویدا ده گه پتته وه لای
 ژماره یهکی کهم له سودخۆره کان ئه وهش له و پوهوه که خاوه ن قه رزی سوخۆر هه میشه
 له هه موو کرداریکدا قازانج ده کات، له کاتیکدا که قه رزار نه گه ری قازانج و زیانی هه یه .
 وه پاشان سه رجه م سامانه که له کۆتاییدا هه رده بیته – به ژماردنی بپه کاری یگه ریتته وه
 بۆ ئه و که سه ی که به رده وام قازانج ده کات !

ئهم بپه رتزه یه له وه دایه بیته دی و سه ریگرت به ته واده تی، به دلنایای ئیستا زۆریه ی
 سامانی زه وی چه ند هه زار که سیك خاوه نداریتی پاسته قینه ی ده کات! به لام سه رجه م

خاوەن زەووی و زارەکان و خاوەن کارگەکان ئەوانەى قەرز وەرەگرن لە بانکەکان ،
 کرێکارەکان و ئەوانى تریش، ئەوانە تەنھا بەکرێ گێراون و کار بۆ بەرژەوێندى خاوەن
 سامانەکان دەکەن، وە بەرى رەنجى ماندوو بونیان ئەو چەند هەزار کەسە دەیچننەو !
 ئەمە تەنھا سەمێک نیه کە لە پێبەو سەرچاوەى گرتبێت، بەلکو بنیات نانی پێبازی
 ئابووری لەسەر بنەمای پێبە پێبەوێندى نێوان خاوەن سامان و ئەوانەى لە بازرگانى وو
 پیشەسازیدا کار دەکەن بەر دەوام لە پێبەوێندى کى توپەو پقاوی و لە حالەتى
 قوماکردندان.

چونکە سوخۆر بەر دەوام هەول دەدات زۆرتريت قازانج بە دەست بهێنێت پاشان
 دەست بەسەر پارە کە دا دەگرت تا خواستى بازرگانى و پیشەسازى لەسەرى بەرز
 دەبێتەو و پێژەى قازانج بەرز دەبێتەو چونکە ئەو دەستگەوتەى کە دەیانەوێت لێیان
 دەست ناکەوێت و پاشەکەوتیان بۆ نامینێتەو لەو کاتەدا قەبارەى قەبارەى پارەى
 بەکارهاتوو کەم دەبێتەو لەو بوارانەى کە بە ملوێنەها خەلک پێوێ سەرقالن، بۆیە
 کارگەکان پێژەى بەرەمیان تەسک دەکەنەو و مریکارەکان گەکیان دەکەوێت و توانا
 لەسەر کڕین کەم دەبێتەو کاتێک کارە کە دەگاتە ئەم پادەیه، سوخۆرەکان بۆیان
 دەر دەکەوێت کە خواست لەسەر پارە کەم دەبێتەو یاخود دەووستیت ، بەناچارى
 دەگەپێتەو بۆ دابەزاندنى پێژەى قازانج . دیسانەو بازرگانەکان و خاوەن کارگەکان
 دەست دەکەنەو بە پاکێشانی قەرز و سوپی ژيان دەگەپێتەو بارى هەرزانی، بەو
 شیوازە بەر دەوام قەیرانە ئابورییە جیهانیەکان سەرەلە دەن و بەر دەوام مەرقیش
 هاوشتیوێ مالات تیايدا دەسوپێتەو !

پاشان سەرچەم بەکار هێنەرەکان باجێکى ناراستەو خو دەدەنە سوخۆرەکان،
 چونکە بازرگان و خاوەن کارگەکان قازانجى ئەو پارانەى کە قەرزیان کردووە بە پێبە
 نایەنەو لەسەر حیسابى خوێان بەلکو لەسەر گێرفانى بەکارهێنەرەکان ئەو قازانجە

دەدەنەو، لەبەر ئەوێ ئێوان ئێو قازانجە دەخەنە سەر نرخى كالتاكان و پاشان دابەش دەبێتەو بەسەر خەلكیدا و بۆئەوێ لە كۆتاییدا بچیتەو و گیرفانى سوخۆرەكان.

بەلام ئێو قەرزەنەى كە حكومەتەكان دەيكن بۆ چاكسازى و پرۆژەكانى ئاوەدان كردنەو دەبێت هاوولاتبەكان ئێو قازانجە بدەنەو بە دەزگا پىپەويەكان ، چونكە ئەم حكومەتانە ناچار دەبن نرخى زەربەكان بەرزىكەنەو لە پێناو بژاردنى قەرزو قازانجەكەى، لە كۆتاییدا هەموو تاكێك بەشدار لە پێدانى سەرانبەو سوخۆرانە. زۆر بەكەمى كارەكە لەم سنۆرە دا دەووستیت بەلكو كارەكە بە داگیركارى كۆتايى پى دیت پاشان هەلگیرسانى شەپ بە هۆى داگیركارىپەو !

ئێمە نامانەوێت لێرەدا باس لەسەرچەم كەم و كۆپىپەكانى پىبازى پىپەوى بكەين چونكە پىپۆستى بە توێژینەو پەيەكى سەربەخۆ هەيە ، بەم ئەندازە كۆتايى پى دەهێنين بۆ هۆشيار كردنەوێ ئێوانەى كە دەيانەوێت بىنە موسوڵمان كە كۆمەلێك بنەماى راستى هەن كە هۆكارن بۆ رەتكردنەوێ پىبازى پىپەوى لەلایەن ئىسلامەو:

پاستى يەكەم: كە پىپۆستە لە ناخياندا بچەسپیت ئىسلام لە گەل بەرپۆه چوونى پىبازى پىپەويدا نى لە هىچ جىگايەك، جگە لەمە هەرشىتێك بوتريت لەلایەن ئێوانەى ئێهلى فەتوان لە پىپاوانى ئاينى درۆو فێلكردنە، بنەماى تىپوانىنى ئىسلامى – ئەو پەيە كە پونمانكردەو بەرپەكەوتنى پاستەوخۆى هەيە لەگەل پىبازى پىپەوى دا، لەگەل دەرئەنجامە كردارىپەكانى لە ژيانى خەلك و تىپوانىن ئهخلاقياندا .

پاستى دووهم : پىبازى پىپەوى بەلایە لەسەر مرقاىهەتى – نەك تەنها لە باوەرپو ئەلاق و تىپوانىنيان بۆ ژيان بەلكو بەلاشە بۆ ناوەرپۆكى ژيانە ئابوورى و كردارىهەكى، ئێو پىبازە خراپترين پىبازە كە بەختەوهرى لە ژيانى مرقاىهەتيدا تێك دەشكيتيت، و گەشەى هاوسەنگى مرقاىهەتى پادەووستيتيت، سەرەپاى پوكەشى دەرەوێ ساختەكە بەشپوازىك خۆى نامايش دەكات وەك ئەوێ هاوكار بێت بۆ گەشەى ئابورى جىهان !

پاستی سییەم: لە ئیسلامدا پێبازی ئەخلاقى و پێبازی کردارییە بە تەواوەتى پێکەوه گىرى دراوێ و مەزۆف لە سەرچەم پەفتارەکانیدا پەيوەستە بە پەيمان و مەرجى جێنشینایەتى و ئەو لە سەرچەم ئەو چالاکیانەى کە لە ژيانیدا پێى هەڵدەستێت لە ژێر تاقیکردنەوه و ئەزموندا، وه لە دوا رۆژدا پاداشت دەدرێتەوه لە سەرى، لێرهەدا پێبازێكى ئەخلاقى پووت نیه بە تەنها، هەروەها پێبازێكى کردارى پووت نیه بە تەنها، بە لکو ئەو دووانە پێکەوه چالاکى مەزۆف پادەگرن، هەردوکیشیان پەرەستشێن ئەگەر چاکەى کرد پاداشت دەدرێتەوه، ئەگەر خراپەشى کرد سزا دەدرێت، ئابوورى ئیسلامى سەرکەوتو بە بى ئەخلاق پاناوەستێت، ئەخلاقیش دەستکەوتێک نیه کە بتوانرێت دەستەبەردارى لێبکریت پاشان ژيانى کردارى خەلک سەرکەوتو بێت.

پاستى چوارەم: مامەلەى پێبەوى بەبى لە دەستدانى وێژدان و پەوشت و هەستى تاک بەرامبەر براکەى لە کۆمەلدا نایەتەدى واتە دەبێت ئەو بەو بەها پەوشتیانە لە دەست بدات، هەردەبێت ژيانى مەزۆفایەتى و یەکگرتوبى لە ناو بیات بە بلاکردنەوهى هەستى شەپەنپێزى و تەماح و تەلەکەبازى و قومار بازى بە شیوەیەکی گشتى، بەلام لە سەردەمى ئێستادا بە پالەنەرى یەکەم دادەنرێت بۆ ئاراستەکردنى و دەست مایە بۆ نزمترین ئاست لە پێپاکانى وەبەرەهەمەتێاندا بۆ ئەوهوى خاوەن قەرەز بێت دەستکەوتێكى زامنى دەست بکەوێت.

بەمەش قازانجە پێبەویەکەى دەست ددەکەوێت و کەمێک بۆ قەرزارەکە بە جى دەهێلێت پاشان ئەو پێوەرى پاستەوخۆیە بۆ وەبەرەتێنانى سامان لە رۆژنامە و فلیمە پێسواکان و مەلهاو شوێنى سەماو کۆیلە سگى پێستەکانى ترو ئەو پێگایانەى کە ئەخلاقى مەزۆفایەتى تێک دەشکێنن... سامانى قەرەزکراو لە پێگەى پێپاوه لە خەمى ئەوێدانیه بەسودترینى پرۆژەکان بنیاد بنێت بە لکو خەمى لەوێدایە کە زۆرترین قازانج بە دەست بهێنێت. تەنانهت ئەگەر قازانجەکە لە قیزەونترین و ناشرینترین کاردا بە دەست

که و تبیت... ئەمەش رۆژانە دەبینریت لەسەر پووی زەوی ھۆکارە کەشی مامەلە ی
پیبەویە.

پاستی پێنجەم: ئیسلام پیاوێکی مۆتەکامیلە، کاتێک مامەلە ی پیبەوی قەدەغە
دەکات پیاوێکانی خۆی لەسەر بنەمای دەست بەرداربوون لە پیاو بنیات دەنیت،
سەرچەم پووەکانی ژیاوێ کۆمەلایەتی بە جۆرێک رێک بخات کە پێویستی بەو جۆرە
مامەلە نەبێت، بە بێ زیان گەیاندن بە گەشە ی ئابووری و کۆمەلایەتی و مەرفاویەتی
بەدوای یەکتەردا.

پاستی شەشەم: ئیسلام کاتێک بۆی دەلویت ژیاوێ بەو شێوازە رێک بخات کە لە گەڵ
تێپوانین و پێچەرامی تایبەتی خۆیدا بگونجێت ؟ ئیتر لەکاتی ھەلۆەشاندنەوێ مامەلە ی
پیبەویدا پێویستی بە ھەلۆەشاندنەوێ دام و دەزگا پەویەندی دارەکان نیە لە گەشە ی
ئابورییەکی ھاوچەرخ و ئاسایی و تەندروست بەرپۆە دەبەن.

بەلام تەنھا لە پیسی کەم و کۆپیەکانی پیاو پاکیان دەکاتەو، پاشان لێدەگەریت
لەسەر کۆمەلەیک بنەمای تەندروست کاربکات، لە پێشەنگی ئەو دام و دەزگایانەش کە
پێویستی بە گۆرانکاری ھەیە" بانکەکان و کۆمەگانیان و دام و دەزگا ئابوریەکان.

پاستی حەوتەم: ئەمە گرنگترینیانە ئەوێ کە دەیەوێت موسوڵمان بێت پێویستە
باوەرپی وایبێت کە ئەستەمە لە پووی بێر باوەرپەوێ خودای گەرە کارێکی قەدەغە
کردبێت وایبێت بکاتەوێ ژیاوێ مەرفاویەتی بنیات نانریت و پێش ناکەوێت بەو شتە نەبێت !
بەھەمان شێوێ ئەستەمە کارێکی قیزەوون ھەبێت و لە ھەمان کاتدا بنیات نانی ژیاو و
پێشکەوتنی بەستراوێت بەو کارە قیزەوونەو... خودا خۆی خۆی ئەم ژیاوێ دروست
کردووەو مەرفاوی کردووە جێنشین، ئەو فەرمان بە گەشە پێدان و بەرەو پێش چونی
دەدات، کەواتە موسوڵمانێک ھێڵێ موسوڵمان وایبێت کە ئەو شتە خودا قەدەغە ی
کردووەو ژیاوێ مەرفاویەتی و بەرەو پێش چونی بە بێ ئەو شتە نایبێت، یا خود شتێکی
قیزەوون ببێتە ھۆکاری بنیات نانی ژیاو و پێشکەوتنی.

ئەمە تېرۋاننىڭكى ھەلەو بۆچۈننىڭكى خىراپ و بانگەشەيەكى بەدى لە خىشتەبەرە كە چەندە ھا نەو ھەيان لەسەر بلاو كىرگەنەو ھەي ئەو بۆچۈنە پايھىناو ھەو ھەي: كە پىيازى پىيەو ھەي پىيازىنىڭكى ئاسايىيە، ئەم بۆچۈن ھەلخەلەتتەنە ھەيان لە رۆشنىبىرى گىشتى و سەرچاۋە ھەي مەعرفەتى مۇقەكەن لە رۆژھەلات و رۆژئاۋى زەۋىدا بلاو كىرگەنەو ھەي، لەسەر ئەو بىنەمايە ژيانى ھاۋچەرخىيان بىيات ناو ھەي ئىش بە ھەللى سوخۇرەكەن و خەزىنە ھەي دارايى، قورسە بىر لە بىنەمايەكى ت بىرگىتەو ھەي بۆ بىيات نانى، ئەو قورسىش سەرھەتا لە بى باۋەرىيەو سەرچاۋە دەرگىت، بەھەمان شىۋە لەلاۋى بىرگەنەو ھەي دەستەوسانى لە خۇرزاگر كىرگەن لەو ھەمەي كە سوخۇرەكەن ھەللى بلاو كىرگەنەو ھەي چەسگاندەنەيان داۋە و ئەو تۈۋانەي كە ھەيانە بۆ رىئەمەي كىرگەن خەلگ، لە رىگەي ئەو دەستەلاتەي كە ھەيانە لە ناو ھەكۈمەتەكەنى جىھاندا، و لە رىگەي ئازارەكەنى پاگەياندەنى گىشتى و تايىبەت.

پاسىتى ھەشتەم: مەھالە ئەمۇ و سەبەينى ئابورى جىھانى بىيات بىرگەن لەسەر بىنەمايەك جگە لە بىنەمايە پىيەو... جگە لە ئەفسانە ھىچى تىرىيە، ياخۇد رۆيەكى گەۋرەيە، چۈنكە ئەو دەرگەيانەي كە بەرژەۋەند خاۋزەكەن بە كارى دەھىنن لە پىناۋ مانەۋى خۇيان دەرگا گەلنىكى گەۋرەن ! بەلام ئەگەر نىيازەكەن پاك و دىۋىست بىن، ياخۇد مۇقايەتى بىرپار بدات - ياخۇد ئومەتى ئىسلامى بىرپار بدات كە جارىكىتەر ئازاى خۇي بىپىرگەنەو لە دەست چەتە سو خۇرەكەنى جىھان، و ھەللى چاكەو بەختەۋەرى و بەرەكەت بدات بۆخۇي لەگەل خاۋىن كىرگەنەو ھەي پەفتارى بەندەكەن و پاك كىرگەنەو ھەي كۆمەلگا لەو تېرۋاننى نەتەدروستانە، بىگومان بۈر كراۋەيە بۆ بىيات نانى پىيازىنىڭكى تىرى تىرەتەسەل، كە خۇداي گەۋرە ئەو ھەي دەرگاۋىت بۆ مۇقايەتى، كە پىشتەر كارى پى كراۋە ژيان گەشەي سەندۈۋە لە سايەيدا، ھەي بەردەۋام شايستەي گەشە كىرگەن لە ژىر چاۋدىرى و سەرگەرەشتى ئەۋدا ئەگەر خەلگ ژىر ھۇشيارىتت.^{۱۴۴}

سَنِيهِمْ: سزای نه‌وانه‌ی مامه‌له به رِبی‌اوه ده‌کهن له دنیاو دواړوژدا.

خوبای گموره ده‌فهرمویت: ﴿الَّذِينَ يَأْكُلُونَ الرِّبَا لَا يَقُومُونَ إِلَّا كَمَا يَقُومُ الَّذِي يَخْبِطُهُ الشَّيْطَانُ مِنَ الْمَسِّ ذَلِكَ بِأَنَّهُمْ قَالُوا إِنَّمَا الْبَيْعُ مِثْلُ الرِّبَا وَأَحَلَّ اللَّهُ الْبَيْعَ وَحَرَّمَ الرِّبَا فَمَنْ جَاءَهُ مَوْعِظَةٌ مِنْ رَبِّهِ فَانْتَهَى فَلَهُ مَا سَلَفَ وَأَمْرُهُ إِلَى اللَّهِ وَمَنْ عَادَ فَأُولَئِكَ أَصْحَابُ النَّارِ هُمْ فِيهَا خَالِدُونَ ﴿٧٥﴾﴾ (البقرة).

واته: به‌لام نه‌وانه‌ی که سوو ده‌خون، که له گزړه‌کانیان دینه‌ده‌روه له‌کاتی زیندووبونه‌وه‌دا ده‌لئی شیتن، ه‌روه‌ها نه‌و کومه‌لگو‌خه‌لکانه‌ی که سوخوړی تیا‌ی‌اندا ده‌بیته شتیکی ناسایی، خه‌لکه‌که وه‌کو شیت و سه‌رخوش دینه به‌رچاو، ده‌لئی شه‌یتان ده‌ستی لی وه‌شاندوون، که‌س به‌که‌س نیه، سۆز و به‌زه‌یی بۆ یه‌کتر نیه، ه‌مووی خو‌په‌رست و دنیا په‌رسته، نه‌م حاله‌ته‌ش بۆیه به‌سه‌ریاندا دیت، چونکه ده‌لین مامه‌له‌ی سوو ه‌روه‌کو کړین و فروشتن حاله‌له، به‌مه‌رجیک خوی گه‌وره کړین و فروشتنی حاله‌ل کړدووه، به‌لام سوو خوړی له‌سه‌ر ه‌موو که‌س حرام کړدوه، جان‌ه‌وه‌ی په‌یام و ناموژگاری خوی گه‌وره‌ی پیگه‌یشت، کۆلیداو کۆتایی پیه‌ینا، نه‌وه ه‌رچی ده‌ست ده‌که‌وینه‌وه بۆی حاله‌له و کاری لیپرسینه‌وه و لیپیچانه‌وه‌ی به‌ده‌ست خواجه، به‌لام نه‌وه‌ی تیه‌لچینه‌وه، نانه‌وانه نیشته‌جیی ناو ناگری دۆزه‌خن و بۆ ه‌میشه و ه‌تاه‌تایی به‌زیندوویی تییدا ده‌میننه‌وه.

لیرده‌ا مه‌به‌ست له‌وانه‌ی که رِبی‌ا ده‌خون نه‌وانه‌ن که له‌سه‌ر دینی نه‌فامی بوون، چونکه نه‌م ه‌ره‌په‌شه و ناشرین کړدنه گونجاو نیه بۆ نه‌وان نه‌بیته، چونکه نه‌وه له ریزه‌ندی حاله‌ته بیباوه‌ریه‌که یاندا‌یه و لیثی لاندن تا به‌رده‌وام بن له‌سه‌ر

"في مقاصد الشريعة لتقديم الربا" طالع: الوجه الخاص، من الشبهة الحادية والعشرين من الجزء الثالث عشر (العبادات و المعاملات الاقتصادية).

بیباوه پیه که یا، به لام موسولمانه کان پیشتر گزگرمی قه ده غه کردنی پیبایان بؤدانراوه، وهك له م ئایه تدها ئاماژه ی پی کراوه: ﴿يَا أَيُّهَا الَّذِينَ ءَامَنُوا لَا تَأْكُلُوا أَمْوَالَكُمْ مِمَّا كُنْتُمْ تُضَاعَفُونَ ؕ وَأَتَّقُوا اللَّهَ لَعَلَّكُمْ تُفْلِحُونَ ﴿١٣٠﴾﴾ (ال عمران). واته: خوی گه وره ئه م چه ند ئایه ته ی تیکه ل غه زای نوحود کردوه ، تا بیسه لمینیت که ئه م ئایه هه موو چه مکه کانی زیانی تاك و کومه ل ده گریتوه بویه پوو به ئیمانداران ده فهرمویت): ئه ی ئه و که سانه ی که ئیمان و باوه پتان هیناوه ، هه ولبدن که دووره پهریز بن له سوو خوری و به چه ند قات و چه ند به رامبه ر مه یخون (نه مه ش قوناغیک بوو له قوناغه کانی حه رام کرنی به یه کجاری) بؤ ئه و مه به سته ش له خوا بترسن و پاریزکار بن بؤ ئه وه ی سه ر فراز بن. ئه وان ئه لین { إِنَّمَا الْبَيْعُ مِثْلُ الرِّبَا } (البقرة / ۲۷۵). خدای گه وره ئه م هه ره شه ی له کوی جوړه کانی سزای تایبه ت به بی باوه ره کان داناوه له بهر گه ل هاویشتنی بیبارییان بؤ مه سه له ی رپبا.

پیش هه موو ئه مانه ش قورئان نکولی کردوه له ئه هلی جاهلیه ت له پیدانی رپبا، ئه وه یه که م شتیکه که قورئان سه رزه نشتی له سه ر کردوون له مه ککه، له سوهرتی پومدا هاتوه: ﴿وَمَا ءَاتَيْنَا مِنْ رَبٍّ ءَلَيْبُؤُا فِيْ اَمْوَالِ النَّاسِ فَلَا يَرِبُوْا عِنْدَ اللّٰهِ وَمَا ءَاتَيْنَا مِنْ رِّبٍّ دُوْكَ وَجَهَ اللّٰهِ فَاُولٰٓئِكَ هُمُ الْمُضْعِفُوْنَ ﴿٣١﴾﴾ (الروم). واته: (خه لکینه خوتان دوره پهریز بگرن له سوکاری) چونکه هه ر سامانیک بده ن به سوو تا به هو ی مالی خه لکه وه ده وله مه ند ببن ئه وه خوی گه وره به ره که ت هه لده گریت له مال و سامانتان ، هه ر بویه کاتیک که زه کات ده به خشن به و که سانه ی که پیوستانه و دیاریکراون ، مه به ستیشتان به ده ست هینانی په زامه ندی خوی گه وره بیت ، ئا ئه و جوړه که سانه به چه ند به رامبه ر پاداشتیان ده دریتوه له قیامه تدا و له دنیا شدا خوی گه وره به ره که ت ده خاته سه روه ت و سامانیانه وه . ئه وه خیتابیکه بؤ موشریکه کان چونکه سوهره ته که مه ککیه و له دوی ئه و

ثابته شهوه خودا ده فرمیت: ﴿اللَّهُ الَّذِي خَلَقَكُمْ ثُمَّ رَزَقَكُمْ ثُمَّ يُمِيتُكُمْ ثُمَّ يُحْيِيكُمْ هَلْ مِنْ شُرَكَائِكُمْ مَنْ يَفْعَلُ مِنْ ذَلِكَ كَمَنْ مِنْ شَيْءٍ سُبْحَنَهُ وَتَعَالَى عَمَّا يُشْرِكُونَ ﴿١٠﴾﴾ (الروم). واته:
 (خه لکینه دنیا بن) که هر خوی گوره نیوهی له نه بون هیناوه ته کایه وه، پاشان
 پنق و پوزی همه جوری بۆ دابین کردون (هر له و کاته وه که له سکی دایکتان دان،
 قوناغی شیرخواردنتان، پاشان نه وه موو میوه و خوراکه همه جوری بۆ دابین کردون
 سالانه برده وام تازه به تازه پیشکشان ده کات) پاشان دواي ماوه یه ک ده تان مرینیت
 (به بهرچای یه کتروه) پاشان زیندوتان ده کاته وه (سی قوناغی له بهرچاوه و دیاره دوا
 قوناغیش که زیندو بونه وه یه زور لای خوی گوره ئاسانه) باشه نایا نه و که س و
 شتانه ی نیوه به ده سه لاتدارو هاوتای خوی گوره ی ده زانن ده توانن هیچ شتی که له و
 شتانه نه نجام بدن، پاکي و بیگردی و ستایش و بلندی بۆ نه و زاته یه له بهرانبه نه و
 هه ولانه ی که خه لکی نه فام نه نجامی ده دهن و شهریک و هاوه ل بۆ نه و زاته قایلن)
 زوریه ی مه سیحی و جوله که، شهریک بۆ خوی گوره قایلن، نه وه بوزی و گا په رست و
 شهیتان په رست و بت په رسته کان له سر زه ویدا چهنده ها ملیان، ده بی نیعانداران له
 خه میاندا بن به شیوازیکی جوان نه په یامه یان پی پابگه یه نن).

یه کیک له نه رسته کانی قورنانی پیروز نه وه یه که باسی حالی بی باوه پان و توندو تیژی
 له بهرامبهریان ده کات. (ابن عباس) ده لیت هه رشتیک له قورنندا هاوه له زه مکردنی
 حالی بی باوه پان مه به ست لئی ناگادار کردنه وه ی موسولمانانه له هاوشیوه ی نه و شته له
 نیسلاندا، بویه خودای گوره ده فرمیت: ﴿الَّذِينَ يَأْكُلُونَ الرِّبَا لَا يَقُومُونَ إِلَّا كَمَا يَقُومُ
 الَّذِي يَتَخَبَّطُهُ الشَّيْطَانُ مِنَ الْمَسِّ ذَلِكَ بِأَنَّهُمْ قَالُوا إِنَّمَا الْبَيْعُ مِثْلُ الرِّبَا وَأَحَلَّ اللَّهُ الْبَيْعَ وَحَرَّمَ الرِّبَا
 فَمَنْ جَاءَهُ مَوْعِظَةٌ مِنْ رَبِّهِ فَانْتَهَى فَلَهُ مَا سَلَفَ وَأَمْرُهُ إِلَى اللَّهِ وَمَنْ عَادَ فَأُولَئِكَ أَصْحَابُ النَّارِ هُمْ فِيهَا
 خَالِدُونَ ﴿٧٥﴾﴾ (البقرة). واته: به لام نه وانیه که سوو ده خون، که له گوره کانیا ن

دینه دهره وه له کاتی زیندوو بونو وه دا ده لئی شیتن ، ههروه ها نه و کومه لگه و خه لکانه ی که سوخوری تیایاندا ده بیته شتیکی ئاسایی ، خه لکه که وه کو شیت و سه رخوش دینه بهرچاو ، ده لئی شهیتان دهستی لی وه شاندون ، کهس به کهس نیه ، سۆز و به زهیی بۆ به کتر نیه ، هه مووی خۆپه رست و دنیا په رسته ، نه م حاله تهش بۆیه به سه ریاندا دیت ، چونکه ده لئین مامه له ی سوو ههروه کو کرپن و فروشتن خه لاله ، به مه رجیک خوای گه و ره کرپن و فروشتنی خه لال کردوه ، به لام سوو خوری له سه ره موو کهس حه رام کردوه ، جائه وه ی په یام و ئامۆزگاری خوای گه و ره ی پیگه یشت ، کۆلیداو کۆتایی پته ینا ، نه وه هه رچی ده ست ده که ویته وه بۆی خه لاله و کاری لیپرسینه وه و لیپچانه وه ی به ده ست خوابه ، به لام نه وه ی تیه له چیته وه ، ئانه وانه نیسته جیی ناو ئاگری دۆزه خن و بۆ هه میشه و هه تاهه تای به زیندوویی تیدا ده میتنه وه .

ههروه ها ده فه رمویت: ﴿يَمْحُ اللَّهُ الرِّبَا وَيُرِي الصَّدَقَتِ وَاللَّهُ لَا يُحِبُّ كُلَّ كَفَّارٍ أَثِيمٍ﴾ (البقرة). واته: له پاستیدا خوای گه و ره هه رچی سوو هه یه ته فروتونای ده کات و به ره که تی لیته لده گریت ، به لام خیر و سامان به خشین و کاسپی خه لاله به ره که تدار ده کات و به ره ی پیده دات و پاداشتی نه برپاوه به خواوه نه که ی ده به خشیت ، بیگومان نه و خوابه هه چ کافر و بیباوه پو تاوانبارو تاوانکارکی خوش ناویت ، (بۆیه درهنگ یان زوو تۆله یان لیده سینیت و مایه پوچیان ده کات) .

پاشان لاده داته وه بۆ خیتایی موسولمانه کان و ده فه رمویت: ﴿يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا اتَّقُوا اللَّهَ وَذَرُوا مَا بَقِيَ مِنَ الرِّبَا إِن كُنْتُمْ مُؤْمِنِينَ﴾ (البقرة). واته: نه ی نه و که سانه ی ئیمان و باوه پتان هیناوه له خوا بترسن و پارێزکارین ، له نیسته به دواوه واز له پاشماوه ی سوو بهینن نه گه ر ئیوه ئیماندارن و خۆتان به موسلمان ده زانن .

لهوانهيه هه نديك له موسولمانان وازيان له وه رگرتن و پيداني پيبا نه هيناييت ياخود هه نديكيان به قسه ي بيباوه پان هه له تابين: كه فروشتن وهك پيبايه. بويه نايه ته كه ي سوره تي (ال عمران) ده ست پيكي قه دهغه كردنه كه بو، نه م نايه ته ش داخستني ده رگاي به هانه بوو له خواردني پيبا و چوني ته ي پونكر دنه وه ي نه وه ي كه تپه پي.

پيبا له دوو پوه وه پوو ده دات:

يه كه م: قه رزدان و خستنه سه ري زياده يه كه له وه ي داويه تي به قه رز.

دووه م: قه رزدان به بي زياده بو ماوه يه كي دياريكراو، وانه نه گه ر قه رزاره كه له ماوه ي دياريكراودا قه رزه كه ي نه داويه وه نه وا زياده يه كه ده چي ته سه ر قه رزه كه به پي ريكه و تني هه ردولا بو هه موو دواكه و تنيك.

وه فه رمايشتي (لا يقومون) واتاكه: هه لئاسنه وه روژيك كه خه لك هه لده ستنه وه بو په روه ردپاري جيهانيان به شيوازيك هه لده ستنه وه نه لي شي تان ده ستي لي وه شان دون، يان يان به واتايه كي تر سور بوون و گورج و گولييان له مامه له كاني پيبا وهك هه ستانه وه ي شي ته بو ناشرين كردني چاو چنوكيه كه يان... له مه وه وه دروسته مانا به جوريك بجويئريت كه خه لك سه رسامي بن له پاوه ستاني حاليان، و زوري سامانيان و به هيني بازرگانيه كه يان، به به راورد له ده ركه و تني حالي كه سيك كه شي تان ده ستي لي وه شان دووه كه چو ن جوله كاني خيراو به گه لن، له گه ل نه وه ي هيجي پي ناكريت بوخوي، نايه ته كه له سه ر ماناي يه كه م هه په شه يه بويان به ده ستي كردني سزاكه يان له كاتي هه ستانه وه يان بوحيسابات تا نه و كاته ي ده چنه ناگره وه، نه وه پاستيه كه يه و گونجاوه له گه ل فه رمايشتي خودادا:

﴿الَّذِينَ يَأْكُلُونَ الرِّبَا لَا يَقُومُونَ إِلَّا كَمَا يَقُومُ الَّذِي يَتَخَبَّطُهُ الشَّيْطَانُ مِنَ الْمَسِّ ذَٰلِكَ بِأَنَّهُمْ قَالُوا إِنَّمَا الْبَيْعُ مِثْلُ الرِّبَا وَأَحَلَّ اللَّهُ الْبَيْعَ وَحَرَّمَ الرِّبَا فَمَنْ جَاءَهُ مَوْعِظَةٌ مِنْ رَبِّهِ فَانْتَهَى فَلَهُ مَا سَلَفَ وَأَمْرُهُ إِلَى اللَّهِ وَمَنْ عَادَ فَأُولَٰئِكَ أَصْحَابُ النَّارِ هُمْ فِيهَا خَالِدُونَ ﴿٧٥﴾﴾ (البقرة).

له سەر مانای دووهه مێش ناشرین کردنه، یا خود به لێن دانه به خراپی حالیان له دونیاو چهشتنی ههلاکی و نارههتیه کانی ژیان که خودی سوخوژ وینای دهکات نهوهشی که شهیتان دهستی لی دهوه شینیت شتی که که دوچار قی بوته وه وه له بهز و دابهزی پی دهکات، نه گهر و یستی ههستیته وه دهکه ویتته وه سهرزوی، کاتی که نهو حالتهی بهو حالته وه چواندوه له زاراوه که شدا حالتهی پی چوینراوی باسکردوه.^{١٤٥}

پاشان خودای گه وره دهه فرموی: ﴿الَّذِينَ يَأْكُلُونَ الرِّبَا لَا يَقُومُونَ إِلَّا كَمَا يَقُومُ الَّذِي يَتَخَبَّطُهُ الشَّيْطَانُ مِنَ الْمَسِّ ذَٰلِكَ بِأَنَّهُمْ قَالُوا إِنَّمَا الْبَيْعُ مِثْلُ الرِّبَا وَأَحَلَّ اللَّهُ الْبَيْعَ وَحَرَّمَ الرِّبَا فَمَنْ جَاءَهُ مَوْعِظَةٌ مِنْ رَبِّهِ فَانْتَهَى فَلَهُ مَا سَلَفَ وَأَمْرُهُ إِلَى اللَّهِ وَمَنْ عَادَ فَأُولَٰئِكَ أَصْحَابُ النَّارِ هُمْ فِيهَا

خَالِدُونَ ﴿٧٥﴾﴾ (البقرة).. واته هه که سێ که دهغه کردنی پهبای له لایه ن خوداوه پێ که یشت وه بی خاوه خاوه دوودی وازی نهیتنا، واز هینانێ که له بهر نه وهی خودا دهغه ی کردوه، نه وه نهو سامانه ی له پێ که ی پهباوه دهستی که وتوه بوخویه تی و پاناسپێردریت بو نهو که سانه ی لێ وه رگرتون، به لکو وازده هینیت و پاش پێ که یشتنی هه واله که ههچ زیادهیه که ناخاته سهریان: { وَأَمْرُهُ إِلَى اللَّهِ ﴿٧٥﴾ } (البقرة). به دادی خوی مامه له ی له گه ل دهکات، دادپهروه ریشی له وه دایه که لێ ناگرت لهو پهبایه ی که خواردویه تی پێش دهغه کردن و دابه زینی فه رمانی خودا، به لام دهسته وازه که نه وه ده که یه نیت که پێ که دان به هه رشتیکی خوراو له رابردوو دا پوخسه تی که بو زه رورهت، وه نه وه

١٤٥ - التحرير والتنوير ، طاهر بن عاشور ، مرج سابق، مج: ٢، ج: ٢، ص: ٨٢، بتصرف..

دهگه يه نيت پېرانه وهی نه وهی که وهریگرتوه پيش قه دهغه کړنه که بخاوه نه کانيان که مترين نيراده و خواسته ، نایا نابیني سه باره ت به و شته ی که پيشتر پټگه ی پی داوه به (اللام) ده ربريوه .

نه ی وه ک نه وهی که وتویه تی له دواي باسکړنی که فاره تی پاو کړنی قه دهغه کراو (عفا الله عما سلف) ﴿يَأَيُّهَا الَّذِينَ ءَامَنُوا لَا تَقْتُلُوا الصَّيْدَ وَأَنْتُمْ حُرْمٌ وَمَنْ قَتَلَهُ مِنْكُمْ مُتَعَمِّدًا فَجَزَاءٌ مِّثْلُ مَا قَتَلَ مِنَ النَّعْمِ يَحْكُمُ بِهِ ذَوَا عَدْلٍ مِنْكُمْ هَدْيًا بَالِغَ الْكَعْبَةِ أَوْ كَفَرَةٌ طَعَامُ مَسْكِينٍ أَوْ عَدْلُ ذَلِكَ صِيَامًا لِيَذُوقَ وَبَالَ أَمْرِهُ عَفَا اللَّهُ عَمَّا سَلَفَ وَمَنْ عَادَ فَيَنْقِمُ اللَّهُ مِنْهُ وَاللَّهُ عَزِيزٌ ذُو انْتِقَامٍ ﴿١٧﴾﴾ (المائدة) واته : نه ی نه و که سانه ی ثیمان و باوه پتان هیتاوه هه رکانتيک نيوه ثيحرامتان به ست به نيه تی حه ج يان عومره نابيت نيچير پاو بکه ن ، نه وهی به نارزه وو ، به نه نقه ست نيچير پاو بکات ، نه وه ده بيت له جياتيدا نارزه ليکی وه ک نيچيره که بکاته فيديه ، په سه ندکړنی نه و نارزه له ش ده بيت دوو که سی شاره زای دادپه روه له خوتان پي هه ستن ، فيديه که ش ده بيت له دور و بهری که عبه دا نه نجام بدریت و بيه خشريته وه ، ياخود به قه ده ر نرخی قوچه که خواردن به هه ژاران بدریت ، ياخود به قه ده ر ژماره ی هه ژاران ده بی به پڅوو بيت ، تا تالوی سه رپيچی خوی بچيژيت ، هرچی له پابردوويشدا پيش هاتووه پيش نازل بوونی نه م فرمانه نه وه خوی گه وره چاوپوڅی لي کردووه ، به لام نه وهی نه وه لانه دووباره بکاته وه ، نه وه خوی گه وره تولی لي ده ستينيت ، چونکه خوی گه وره بالاده ست و تولی سينه ريکی به زه برزه . (دياره خوی گه وره به حرام کړنی پاو له مه که و دور و به ريدا ده يه ويت ريزو پيروزی نه و شوينه بخاته به رچاوی سه رجه م نه وه کان ، تا به شويينيکی ساده ی نه زانن) .

وه نهو دواى نهو ريگه پيدانه ناماژهى به پاداشت كردوه و پيږاويه تيه وه بوخودا، وه له شيوازه كه يدا وا باويووه بگاته نه وهى كه باسى ليخوش بوون و به زه يى بكات، وه كه له كوتايى نايه تى شانزده قه ده غه كراوه كاندا فرمويه تى:

﴿ حُرِّمَتْ عَلَيْكُمْ أُمَّهَاتُكُمْ وَبَنَاتُكُمْ وَأَخَوَاتُكُمْ وَعَمَّاتُكُمْ وَخَالَاتُكُمْ وَبَنَاتُ الْأَخِ وَبَنَاتُ الْأُخْتِ وَأُمَّهَاتُكُمُ اللَّاتِي أَرْضَعْنَكُمْ وَأَخَوَاتُكُم مِّنَ الرَّضْعَةِ وَأُمَّهُنَّ نِسَائِكُمْ وَرَبِّبُكُمْ اللَّاتِي فِي حُجُورِكُمْ مِّنْ نِّسَائِكُمُ اللَّاتِي دَخَلْتُمْ بِهِنَّ فَإِنْ لَّمْ تَكُونُوا دَخَلْتُمْ بِهِنَّ فَلَا جُنَاحَ عَلَيْكُمْ وَحَلَائِلُ أَبْنَائِكُمُ الَّذِينَ مِنْ أَصْلَابِكُمْ وَأَنْ تَجْمَعُوا بَيْنَ الْأُخْتَيْنِ إِلَّا مَا قَدْ سَلَفَ ﴾ (ب) اللَّهُ كَانَ عَفُورًا رَّحِيمًا ﴿١٣﴾ (النساء)،

واته: نهى گړوى نيماندان نيوه نه م ئافره تانه تان لي حرام كراوه كه بيانك نه هاوسه رتان: دايكانتان (دايكى خوتان ، باوه ژنه كانتان) كچه كانى خوتان ، خوشكه كانتان (باوك و دايكى، يان ته نها خوشكى باوكى، يان دايكى) پوره كانتان (خوشكانى باوك) پوره كانى ترتان (خوشكانى دايك) برازاكانتان، خوشكه زاكانتان هه روه ها نهو دايكانه ي كه شيريان داونه تى واته خويان و خوشكه شيريه كانتان ، دايكى هاوسه رانتان (خه سوو) نهو كچانه ي له پياويكى ترن و نيوه دايكيانتان هيناوه و چونه ته لايان (واته زږ كچه كانتان) خو نه گه ر نه چوبنه لايان پيش گواستنه وه ، ته لاق دران و يان مردن ، نه وه هينانى كچه كانيان بوتان دروسته و قه يناكا و گونا هبار نابن ، هه روه ها حرامه هاوسه رى نهو كوپانه تان بيتن كه له پشتى خوتانن (واته بوكه كانتان) هه روه ها نابيت دوو خوشك پيكه وه بكه نه هاوسه رى خوتان بيتجگه له و حاله تانه ي كه له پيش نيسلامدا هه بوون ، دلنياش بن كه خواى گه وره هه ميشه و به رده وام به نيسبته نيماندان وه ته واو ليخوشبوو ميره بان و دلوفانه .

رېڼگه‌ی دا به خوارډنی نه‌وه‌ی راپورډو له پېش قه‌ده‌کردن و پاداشتی بخوړه‌که‌ی شارده‌وه به‌لکو وازيښت له خوارډنی نه‌وه‌ی که‌له ده‌ستیدايه‌وييږيته‌وه بڼ خواونه‌که‌ی، به‌لام توندترین هره‌ش‌ه‌ی خسته پوو بڼ نه‌وانه‌ی دوا‌ی قه‌ده‌غه‌کردنه‌که شتيك بخون و فرموي: ﴿الَّذِينَ يَأْكُلُونَ الرِّبَا لَا يَقُومُونَ إِلَّا كَمَا يَقُومُ الَّذِي يَخْبِطُهُ الشَّيْطَانُ مِنَ الْمَسِّ ذَلِكَ بِأَنَّهُمْ قَالُوا إِنَّمَا الْبَيْعُ مِثْلُ الرِّبَا وَأَحَلَّ اللَّهُ الْبَيْعَ وَحَرَّمَ الرِّبَا فَمَنْ جَاءَهُ مَوْعِظَةٌ مِنْ رَبِّهِ فَانْتَهَى فَلَهُ مَا سَلَفَ وَأَمْرُهُ إِلَى اللَّهِ وَمَنْ عَادَ فَأُولَٰئِكَ أَصْحَابُ النَّارِ هُمْ فِيهَا خَالِدُونَ ﴿٧٥﴾﴾ (البقرة)، به‌مانای: هرکس بگريته‌وه بوسه‌ر نه‌و پييايه‌ی حرام کراوه له‌دوا‌ی حرام‌کردنی نه‌وانه‌ی دوون له پند وهرگرتن له ناموزگاری په‌روه‌ردگاريان که شتيكيان له‌سه‌ر حرام‌ده‌کات که زياني ه‌بيت بويان له تا‌که تا‌که و سه‌رجه‌می نه‌هلی ناگر که هرگيز لتيان جودا نايته‌وه و هک چو‌ن هاوړيکه وابه‌سته‌ی هاوړيکه‌يه‌تی و به هه‌تاهه‌تايي تيایدا ده‌حه‌سيته‌وه.

پاشان خودای گه‌وره جياوازی نيوان پيياو سه‌ده‌قه پوون ده‌کاته‌وه، که‌باسی سه‌ده‌قه و کاریگريه‌کاني کردوه له دوا‌ی باسی پيياوه که ده‌فرموي: ﴿يَمْحُ اللَّهُ الرِّبَا وَيُرِي الْمَدْفَعَةَ وَاللَّهُ لَا يُجِبُ كُلَّ كَفَّارٍ أَتَمَّ﴾ (البقرة). ته‌فسیری له‌ناو‌بردنی پييايان له‌لايه‌ن خوداوه به‌وه‌کردوه که به‌ره‌که‌تی تياناميښته‌وه و له ناوده‌چيت، ياخود تياچونی نه‌و پاره‌ی که ده‌خريته مامه‌له‌ی پيياوه، نه‌م هه‌واله وابللو بويه‌وه و ده‌نگوی دايه‌وه تا هه‌مو که‌س لي‌ی ناگادار بوو، وه به‌رده‌وام هه‌والی نه‌و که‌سانه‌يان ده‌گيپايه‌وه که پييايان ده‌خوارد و مال و سامانيان تياده‌چوو وه مال ويران ده‌بوون، له فرموده‌ی ابن مسعود (خودا لي‌ی رازی بيت) که پيغه‌مبه‌ر "سه‌لات و سه‌لامی خودای له‌سه‌رييت" فرموي: (الربا وإن كثرة فإن عاقبته تصير الى أكل)^{١٤٦}

١٤٦- صحیح: أخرجه أحمد في مسنده ١ مسند المكثرين من الصحابة، مسند عبدالله بن مسعود (٢٧٥٤)، وأبو يعلى في مسنده (٤٥٦/٨) برقم (٥٠٤٢)، و صححه الارنوطه في تعليقه على المسند.

(ضحك) یش وتی: ئم له ناوێردنه له دواڕۆژدایه، كه ئهوهی لێی وه بهر هاتوه پوچه له ده بیته وه له بهرامبهر ئهوهی چاوه پێی سودو قازانج بێت، هیچ شتێك بۆ خاوهنه كهی نامینێته وه، ئیمام وتی: مه بهست به له ناوێردن له ناوێردنی قازانجی سامانه كه نیه، چونكه ئهوه پێچه وانهی بیستراو و بینراوه به لكو مه بهست لێی دژایه تی خه لکه كه پووبه پوی پیا خۆر ده بیته وه، له گه ل ئه وه سه وه و شتانه ی تر كه دو چاری ده بیته وه، ئه وه ی كه دژایه تی خه لکه ئه وه یه كه پیا خۆر به دوژمنی سه سه ختی هه ژارو كه مده سه ته، دژایه تی و بقی و کینه ش سه رده کێشیت بۆ بۆ زیان و خراپه کاری، و ده ستریزی کردنه سه به ر یووم و سامان و خاوه نه که ی، کاریگه ریه که شی ئاشکرایه له سه ر ئه وه گه لانه ی که پیا ی تیدا بلاو بووه، و هه ژاران هه ستاون به دژایه تی کردنی ده له مه ندان، کریکاره کان یه کیان ده گرت له به رامبهریان تا ئه و پاده ی بووه مه سه له یه کی ئالۆز لایان، وه ئه وه شی که دو چاری ده رو نیان ده بویه وه خه یال و وه سه وه که س هه سته یی نه ده کرد، جگه له و که سانه ی که چاودیری حا لی ئه و پا ره په ره ستانه یان ده کرد، هیچ نمونه یه که له سه ر ئه وه باس نا که م چونکه هینانه وه ی نمونه یی ئه و حا له ته که مه به و مانایه ی حا له ته که زۆر له وه زیاتره به نمه نه گو زارش تی لی بکری ت، هه یانه پا ره و پول ئه وه ند ه سه رقالی کردو وه فریای خو اردن و خو اردنه وه و مال و منداله که ی نا که ویت تا ده گاته ئه و پاده ی در یغی له له مافی خۆی و خیزانه که ی ده کات به شیوازێک گه ل کیشی ده کات به ره وه وتان و سه رشۆپی و ریسوای، هه شیانه پێگای قورس و ترسناک ده گری ته به ر بۆ به ده ست هینانی سامان تاله و پێناوه دا تیا ده چیت و ده فه وتیت.

مه به ست له له ناوێردنی پیا سپینه وه ی ئه و زیاده یه یه که خه لک داوای ده کات له پله و پایه و خۆشگوزه رانی و له زه ت و پا بواردن، ئه و زیاده یه ی که له پیا وه ده ست ده که ویت هه موو ئه مانه له ناو ده بات به هۆی سه رقالی پیا خۆره وه له له زه ت بردن و دابه زینی ئاستی بژیوی به شه یدا بوونی به سامانه که یه وه، به هۆی تو په ی خه لک و بقی لیبو نیانه وه

بهرامبهری، به لام نهش ونمای سه دهقات زیاده‌ی قازانچ و به رویومه که یه تی له دنیا و پاداشته که یه تی له دوا پۆژدا که خودا بۆی چند جاره دهکاته وه.

واتای ئه وهی خودا پریا له ناوده بات ونهش و نما به سه دهقات دهکات ئه وهیه که سوننه تی خودا بهرامبهر بهنده ی مال و سامان که به زه ی به لیتقه و ماودا نایه ته وه و له سه ر دهست کورت ناوه ستیت که نیه تی قه رزه که ی بداته وه پاره که ی له سه ر زیاد دهکات به بی بهرامبهر خاوه ن قه رزیش وه که سیکی به هیز و زرنگ و چاکه کار بیته به رچاوه لای خه لک، چونکه بوته سه رچاوه ی چاکه کانیا ن و دهست پیشخه ربوه بۆیا ن له هاوکاری کردنیا ن له کاتی ده رده داریا ن، به هه مان شیوه له دووا رۆژدا بی بهش ده بیت له پاداشتی سامانه که ی چونکه ئه سودی له سامانه که ی وه رنه گرتوه به م جۆره سود گه یاندنه وه که ئه وهی سامانه که ی له ناو براووتیا چو، وه سوننه تی خودا بۆ به خشه ر ئه وهیه سود وه رگرتنی له سامانه که ی زیاتره له سه رمایه که ی .

وه له فه رموده ی ابی هورهیره که پیغه مبه ر "سه لات و سه لامی خودای له سه ربیت" فه رموی: (من تیدق بعدل تمره من کسب طیب، ولایقبل الله إلا الطیب ، وإن الله تعالی یتقبلها بيمينه ثم یریبها لیأحبها کما یریر أحدکم فلوۃ^{۱۴۷} ، حتی تكون مثل الجبل)^{۱۴۸} واته: هه رکهس به ئه ندازه ی ده که خورمایه که به خشیت له مالی هه لال، خودای گه رده خودای گه رده مالی هه لال نه بیت وه رینا گریت ، ئه وه خودای گه رده وه ریده گریت به دهستی پاستی خوی و دواتر بۆی گه روه رده دهکات هه روه که چۆن که سیک له ئیوه گوێزه که یه که به خێ دهکات تا ئه وهنده ی به ئه ندازه ی شاخیکی لی دیت.

۱۴۷- الفلوة: هو المهر أول ما یولد.

۱۴۸- أخرجه البخاری فی صحیحه ، کتاب الزکاة ، باب: لایقبل الله صدقه من غلول ، ولایقبل إلا من کسب طیب (۱۳۴۴) .

ناشکرایه فەرموده که له بابی نمونه هێتانه وه دایه، خودای گه‌وره ده‌فه‌رمویت: ﴿وَاللّٰهُ لَا يُحِبُّ كُلَّ كَفَّارٍ اَثِيمٍ﴾ (البقرة)، وتیان لایحې: واتە پازنی نابیت ، والكفار: واتە پێگه‌پێده‌رانی پێیان، والأثیم: ئەوانەن که له‌سه‌ر تاوان به‌رده‌وامن. خۆشه‌ویستی خودا بۆ به‌نده به‌وه ده‌زانریت که یه‌کێک له‌ پێاکانی به‌کارهێنانی به‌نده‌یه له‌ چه‌سپاندنی دانایی خودا له‌ چاکسازی به‌نده‌کانیدا، وه‌ پێچه‌وانه‌ی ئەم خۆشه‌ویستیه‌ش به‌ پێچه‌وانه‌که‌یدا ده‌ناسریت‌وه.

لێره‌دا بێباوه‌ره‌کان پۆچوون له‌ کوفری نیعمه‌ته‌کانی خودا له‌سه‌ریان له‌و سامانه‌ی که‌ پێی به‌خشیون، وه‌ له‌ پێناو خودادا هیچی لێ نابه‌خشن و دلنه‌وای نه‌داره‌کانی پێ ناکن، تاوانباریش ئەو که‌سه‌یه که‌ سامانی کردو‌ته‌ ئەم‌پازێک بۆ ده‌ستکه‌وتنی ئەو شتانه‌ی له‌ ده‌ستی خه‌لکدا‌یه بۆخۆی و ته‌نگانه‌کانیان ده‌قوزیت‌وه بۆ سه‌گاندنی قه‌رز به‌سه‌ریاندا.^{١٩}

پاشان خودای گه‌وره ده‌فه‌رمویت: ﴿يَا أَيُّهَا الَّذِينَ ءَامَنُوا اتَّقُوا اللَّهَ وَذَرُوا مَا بَقِيَ مِنَ الرِّبَا إِن كُنْتُمْ مُؤْمِنِينَ﴾ (البقرة). واتە: ئەي ئەو که‌سانه‌ی ئیمان و باوه‌رتان هێناوه له‌خوا بترسن و پارێزکارین ، له‌ئێسته به‌دواوه‌ واز له‌پاشماوه‌ی سوو به‌یخن ئەگەر ئێوه ئیماندارن و خۆتان به‌موسڵمان ده‌زانن ..* خۆ ئەگەر واتان نه‌کرد ئەوه دیاره ئێوه جه‌نگتان دژی خوا و پێغه‌مبه‌ره‌که‌ی راگه‌یاندوه ، بێگومان سه‌رئه‌نجامه‌که‌ی ناشکرایه که‌ هه‌ر سوو خۆران پرسیا ده‌بن ، خۆ ئەگەر ته‌ویه بکه‌ن و په‌شیمان بنه‌وه له‌و تاوانه ، ئەوه سه‌رمایه‌که‌ی خۆتان هه‌لبگرنه‌وه ، ئێتر نه‌سته‌م له‌قه‌رزازه‌کان بکه‌ن به‌وه‌ی پاره‌ی زیادیان لێبسیزن نه‌ سه‌میشتان لێده‌کری‌ت و سامانه‌که‌تان زه‌وت ده‌کری‌ت.

١٤٩- تفسیر المنار، محمد رشید رضا ، مرجع سابق، ج: ٣، ص: ٩٧-١٠١ بتصرف.

(سید قطب) خاوه‌نی (الظلال) له‌بارهی ئهم ئایه‌ته‌وه ده‌لیت: ده‌قه‌که ئیمانی نه‌و که‌سانه‌ی که ئیمانیا‌ن هه‌ناوه ده‌به‌ستیه‌وه به ده‌سته‌رداری‌بون له‌و پهبایه‌ی که‌هه‌یه، نه‌وه‌شی که تپه‌ری کاره‌که‌ی ده‌که‌پته‌وه بو‌لای خودا، به‌مه‌ش ئیسلام پێگری له‌ شله‌قانیکی گه‌وره‌ی ئابووری و کۆمه‌لایه‌تی کرد له‌سه‌ر بنه‌مای نه‌وه‌ی پۆی پۆی نه‌مه سیفه‌تی هاندانه‌له‌ په‌ناشیدا سیفه‌تی تو‌قاندنه‌ که ده‌له‌کان ده‌هه‌زه‌ینیت ﴿إِنْ لَّمْ تَفْعَلُوا فَأْذَنُوا بِحَرْبٍ مِّنَ اللَّهِ وَرَسُولِهِ وَإِنْ تُبْتِغُوا فَلَکُمْ رُءُوسُ أَمْوَالِکُمْ لَا تَظْلِمُونَ وَلَا تُظْلَمُونَ﴾ (البقرة). جە‌نپێک له‌لایه‌ن خودا و پێغه‌مبه‌ره‌که‌یه‌وه رۆبه‌پۆی ده‌به‌سته‌وه، جە‌نپێکی ترسناک که کۆتایه‌که‌ی ئاشکرایه، وه ئه‌نجامه‌که‌شی بپاری له‌سه‌ر دراوه، مروفیککی لاواز له‌کویتی و نه‌و هه‌زه‌ هاره‌پو له‌هناوبه‌ره‌دایه‌؟!

پاش دابه‌زینی ئهم ئایه‌تانه‌ که له‌و دواییانه‌دابه‌زی پێغه‌مبه‌ری خودا "سه‌لات و سه‌لامی خودای له‌سه‌رییت" فه‌رمانی به‌کاربه‌ده‌ستانی کرد له‌ مه‌که‌که‌ جه‌نگ له‌گه‌ڵ (المغیره) دا پابگه‌یه‌نن نه‌گه‌ر ده‌ستیان له‌ مامه‌له‌ی رپبه‌وی هه‌لته‌گرت، وه له‌ وتاره‌که‌یدا له‌ پۆزی پزگارکردنی مه‌که‌که‌دا فه‌رمانی کرد به‌لابردنی هه‌مو رپباکانی نه‌فامی - له‌سه‌روشیانه‌وه رپبای عباسی مامی له‌سه‌رشانی قه‌رزاره‌کان که‌ماوه‌یه‌کی دوو دره‌ژ بوو به‌سه‌رشانیانه‌وه‌بوو ته‌نانه‌ت له‌ پاش هاتنی ئایینی ئیسلامیش بو‌ماوه‌یه‌کی زۆر تا نه‌وکاته‌ی کۆمه‌لگای ئیسلامی گه‌شه‌ی سه‌ند و یاسا‌کانی چه‌سپه‌نران، ئیتر کاتی نه‌وه هات که رپبازی ئابووری به‌ته‌واوی له‌ رپبا پزگار بکریت، و پێغه‌مبه‌ر "سه‌لات و سه‌لامی خودای له‌سه‌رییت" له‌ وتاره‌کانی دا فه‌رموی: (وربا الجاهلیة موضوع و اول ربا اضع ربانا ربا عباس بن عبدالمطلب) واته‌: رپبای سه‌رده‌می جاهیلی وه‌لا خرا یه‌که‌م رپبا که‌وه‌لا ده‌خزیت رپبای (عباس بن عبدالمطلب) ه . وه فه‌رمانیی پی نه‌کردن به‌ پێرانه‌وی نه‌و زیادانه‌ی که که‌ پێشتر وه‌ریانگرتبو له‌سه‌رده‌می نه‌فامیدا.

پيشه‌وا پاسپيژدراوه — له کاتي به رقه راريوني کومه لگای ئيسلامی به دژايه تی کردنی
 نه وانه ی که سورن له په يره و کردنی پييازی پييه وی، وه سه ريپچی فه رمانی خودا
 ده که ن، ته نانه ت نه که ر موسولمان بونی خوښيان ناشکرا بکه ن، وه که نه وه ی (أبوبکري
 صديق) جه نگا له که ل نه وانه ی زه کاتيان نه ده به خشی، له که ل نه وه ی شاپه تيان دا بوو به
 تانک و ته نه ای خودا و پيغه مبه ريټی موحه مه د "سه لات وسه لامی خودای له سه ر بيټ" و
 نويزيان ده کرد، نه وه موسولمان نيه پازی نه بيټ به جی به جی کردنی شه ريعة تی خودا و
 له ژيانی پوژانه يدا په فتاری پی نه کات ! بيگومان پاگه يانندی جه ننگ له لايه ن خودا و
 پيغه مبه ره که يه وه گشتگير تره له شه ر کردن به شمشيرو چه کيک که له لايه ن
 کار به ده سه ته وه جی به جی بکريټ.

نه مه جه نيټکی پاگه يه ندر اوه — که خودا خوی ئاماژه ی پی کردوه به رامبه ر هه ر
 کومه لگايه ک که که يره وی پييا بکات له بنه ما ئابوری و کومه لايه ته کاندا. نه وه جه نيټکی
 پاگه يه ندر اوه له شتوازه گشتگيره له ناو به ره که يدا، نه وه جگه له سه ر دل و ده روندا،
 جه ننگه له سه ر به ره که ت و خوښگوزهرانی، جه ننگه له سه ر ئاسايش و به خته وه ری.
 جه ننگيکه خودا هه ندی له داروده سه ته سه رکه شه کانی زال ده کات و ده يدات به گژی هوانی
 تر دا، جه نگی پاوه دونان و نور هه لچون، جه نگی سته م و نادا په روه ری، جه نگی ترس و
 دله پاوکی، له کوتايشدا جه نگی چه ک و ته قه مه نی له نيوان گه لان وسوپاو
 ده وله تاندا. جه نيټکی له ناو به ری فه وتينه ره که له ده رنه نجامی پييازی پييه وی
 هه لده گير ساو دروست ده بوو.

پييا خوړه کانی خاوه نی ده ستمايه ی سامانی جيهانی نه وانه که نه م جه ننگانه
 به رپاده که ن به پاسته وخو بيټ يان نارپاسته وخو. نه وان کوړه کانی خويان هه لده نه
 کارگه و کو مپانيانی تيده که ويټ، پاشان گه لان و ده وله ته کانيشی تيده که ويټ، پاشان

په لاماری نیچیره کانی دده ن و جهنگ بهرگا ده بیټ! یا خود به گشت نه ستوری ولاته کانیان شوین سامانه کانیان ده کون و جهنگ بهرگا ده بیټ! یان باجیان له سر قورس ده کریت یان تیچوی دانه وی سودی قهرزه کانیان، بهمهش هه ژاری وقات و قری له نیوان وه بهر هیته ره کاندایا بلو ده بیته وه، بهمهش دلیان والاده کهن بۆ بۆ وه رگرتنی پروپا په ندهی تیکده رانه وشه پر بهرگا ده بیټ.

ئاسانترین شت که پرو بدات - نه گهر نه مانه هه موی پرو نه دات نه وه به که ده رونه کان ده پوخین و په وشته کان داده پمین و پیژده شیوینی بهرپاده بیټ، کیانی مرقایه تی هه رله بناغه وه هه لده وه شیت و تیک ده شکینریت به جۆرک که قورسترین و ترسناکترین جهنگ نایگه یه نیته نه و ئاسته! نه وه جه نیکی بهرده وامه خودای گهره له دژی کارپیکه رانی پریا رایگه یاندوه، نه و ئیستا کلپه ی کردوه و ته پو وشک پیکه وه ده سوتینیت له ژبانی مرقایه تی گومرادا، بی ئاگایه واده زانیت ده سته که وتی ده بیټ و بهر وه پیشه وه ده پوات هه رکات نه و بهرهمه زۆره مادیه ده بینیت که کارگه کان بهرهمی ده هینن...

ده کرا نه و بهرهمه زۆر شایسته ی به خته وه ر کردنی مرقا بوا به نه گهر له سه ر زاوه یه کی پاکه وه ده ست بکه وتایه، به لام - له سه ر چاوه یه کی بۆگه نی پریا وه ده رده چیت ته نها کۆمه له شتیکی که له که بووی تیا به سه ر نه بووه که هه ناسه کانی مرقایه تی خه فه ده کات و کوتایی پی ده هینیت، نه ی بۆنا له کاتیکدا تاقمیک پریا خۆری جیهانی له گشته وه به، که هه ست به و ئازاره سه خته ناکات که پویه پوی مرقایه تی ده بیته وه به جۆرک ده نالینن له ژیر نه و بهرهمه که له که بووه نه فره تیه دا!

ئیسلام له سه ره تای هاتنه وه به ئیستاشه وه بانگه واز ده کات بۆ گهرانه وه بۆ یاسای راست و دروست، بۆ تهویه کردن له تاوان و گوناوه و پهیره وی نه شیاو، خودای گهره ده فره رمویت: ﴿وَإِنْ تُبْتَمِرْ فَلَکُمْ رُءُوسُ أَمْوَالِکُمْ لَا تَظْلِمُونَ وَلَا تُظْلَمُونَ﴾ (البقرة).

تەوبە كىرگەن لە ھەلە كە ھەلەى جاھىلىيەتە، جاھىلىيەتتەك پەيۋەندى بەسەردەمىكەۋەنىيە لە سەردەمىكى تر، ۋە بە پىيازىكەۋە لە پىيازىكى تر... بەلكو ئەۋە لادانە لە شەرىيەتى پەروەردگار و پىۋىرامەكەى لە ھەر كۆى و ھەركاتىكدايىت. ھەلەيك جىكەۋەتى لەسەر ھەستى تاكەكان و پەۋىشت و بۆچونىيان بۆ زىيان دەبىت ، كارىگەرى بە جى دەھىلى لە زىيانى كۆمەل و پەيۋەندىيە گىشتىيەكاندا، كارىگەرى لەسەر سەرجەم زىيانى مەۋقايەتى بە جى دەھىلىت، لەگەل گەشە ئابۋورىيەكەى.

ھەرچەندە ئەۋانەى ھەلەلەتەنراۋن باۋەپريان بە بانگەشەى سوخۋورەكانىش كىرەبىت كەتەنھا ئەۋە بنچىنەيەكى گونجاۋە بۆ گەشەى ئابۋورى ! پىۋانەۋەى دەستمايە بەتەنھا دادگەرۋەرىيەكە نەخاۋەن قەرز و نە قەرزاز سەمىيان لى ئاكىرىت ، بەلام گەشە پىدەنى سامان ۋەسىلەى پاك بىگەردى خۆى ھەيە، ھەسىلەى ھەلەى تاكە كەھسى ھەيە، لەگەل ۋەسىلەى پىكەۋە كار كىرگەن لەسەر شىۋازى (المضاربة) ئەۋىش پىدەنى پارەيە بەكەسىك كەكارى تىادەكات، پاشان دابەشكىردنى قازانچ و زەرەر، ۋەسىلەيەكە كۆمپانىياكان گىشكى راستەۋ خۆيان دەخەنە بازاپەرۋە و لەۋ پەرۋە قازانچى ھەلەلىيان دەست دەكەۋىت، ۋەسىلەيەكى تر دانانى سامانە لە بانكدا بەبى سود – ئەۋىش ئەۋەيە كە بانكەكان پىشك ددەدەنە كۆمپانىياكان و كارگەكان و كارەكانى بازىرگانى راستەۋخۆيان ناۋاستەۋخۆ – سودىكى دىيارىكراۋى ناداتى پاشان لەنىۋان ئەۋانەى پارەكەيان داناۋە قازانچەكە دابەش دەكەن لەسەر بنەايەكى دىيارىكراۋ بۆ زىيانىش بەھەمان شىۋازە.

بانكەكان بۆيان ھەيە ئەندازەيەكى دىيارىكراۋ كىرە ۋەرىگىن لە بەرامبەر بەپىۋەبىردنى ئەۋەسامانە . پىنگاى تىرىش زۆرەن لىرەدا فرسەتى پىۋىنكىردنەۋەى نىيە. ئەۋە پىنگايانە ھەمويان ئاسانن و مومكىن ئەگەر ئەگەر دلەكان ئىماندارىن و نىيەتەكان ساغ بن لەسەر

به کارهینانی سه رچاوهی پاک و بنگهرد و دور که وتنه وه له سه رچاوهی بۆگه ن و قیزه ونه کان !^{۱۰۰}

چوارهم: چاره سه ری نه بونی له چاوه ریکردن دایه بۆگاتی هه بوون نهک له ریبایه کدا که کیشه کان قوتتر دمکاته وه:

ئهم خاله سیاقی ئه و حوکمانه که په یوه ندیان به قهرزه وه هه به له حاله تی نه بوئیدا پوون ده کاته وه، پێگه چاره له ریبازی (النسیئة) دانیه: که دانه وهی قهرزه که دوا بخریت به رامبه ر خستنه سه ری زیاده یهک. به لکو چاوه پوانی کردنه تا کاتیک هه بییت. وه بۆ ئه و که سانه شی هه زیان له خیر و پاداشتی زیاتره هانیان ده دات بۆ به خشین و چاوپۆشی کردن له وقه رزه وهک ده فهرمویت: ﴿وَإِنْ كُنْتُمْ تُحِبُّونَ الْبَقَرَةَ﴾ (البقرة). واته: خو ئه گه ر قهرزاره که هه ژار و نه داربوو ، ئه وه بامۆله تی بدریت تاخوای گه وره ده رووی خیری لێ ده کاته وه ، خو ئه گه ر قهرزه که تان به خشی به قهرزاره که ئه وه خیرتان ده گات و ده گریت له جیاتی خیر ، یان زه کات بیده نی که چاکتره بۆیان ، ئه گه ر بزانه پاداشتی ئه و کاره تان چهنده بی سنووره ، ئه وه بۆگومان به دلخۆشی وه مال و سامانتان ده به خشن و چاوپۆشی له قهرز پیدراوان ده که ن.

ئه وه ئه و لیبوردیه ته پو پاراوه یه که ئیسلام هیناویه تی بۆ مرقایه تی، ئه وه سایه و سیبه ریکه که مرقایه تی هانای بۆده بات له کاتی هیلکی و قرچهی گه رماو په زیلی و هه لگه و په لامارو په ریشانی، ئه و سۆزو به زه ییه بۆ قهرزارو خاوه ن قهرزو بۆ ئه و کۆمه لگایه ی که هه موان ده گریتته خۆی!

۱۰۰- فی ظلال القرآن ، سید قطب، مرجع سابق، ج: ۱، ص: ۲۳۲، ۲۳۰.

ئېمە دەزانين ئەم وشانە واتايەكى ماقولى نيه لاي خەلكى سەرلەششواو ئەوانەى نە
 گرەو گەرمای نە فامى و مادىەتى ئىستادا پىيگە يشتون! ھەر ھە چىزە شىرینەكەى ھىچ
 تامىكى نيه لە ھەستى وشك و ېرەق و ساردو سرياندا! بە تاييەتى ئەو سوخوړو درېندانەى
 كە لە ھەر گوشە يەككى ئەم زەوييەدا خۆيان مەلاسه داوہ بۆ نېچىرىكى نە دارو نە بو و
 لېقەوماو كە بە لاو كارەساتيان بە سەرھاتووە و پتويستيان بە پارەو خواردن و جل و
 بەرگ و دەرمانە، تەننەت لە ھەندى كاتدا پتويستيان بە شارەنەوہى مردوہ كانيانە، لەم
 جېھان مادىيە ھەلقراو و بەرچاو تەنگ و ېرەزىلەدا كەس شك نابەن كە دەستى
 ھاوکارىيان بۆ دريژ بکات بە ناچارى پەنا دەبەنەوہ بۆ ھەشارگەى درېندەكان، نېچىرىك
 بە ئاسانى پادەكات بەرەو تەلەكە، پتويستى پالى پتوہ دەنيّت و زەرورەت ناچارى
 دەكات!

ئيتەر ئەو درېندانە تاكەكەس بن يا خود لە شىوازي بانكى رېبەوى يان دامەزراوہى
 داراى. ھەمويان يەك شتن، جگە لەوہش ئەمانە لە نوسىنگەى گران بە ھاو لەسەر
 كورسى نەرم و گەرم دانىشتون ولەگشتيشيانەوہ كۆمەلەك بىردۆزى ئابورى و نوسراوى
 زانستى و مامۇستاو گەيمانگاو زانكوو ياساو دەستوور دادگاو پۆليس و سوپا گشتگىريان
 لى دەكات.

ھەمو ئەمانە بنيات نراوہ بۆ پاكانە كردن لە تاوانەكانيان و پارىزگارى كردنيان وە
 دەست بە سەرگرتنى ھەر كەسك كە بويريت ئەوہ بکات بيانو بھيتتەوہ لە پېرآنەوہى
 سودى رېبا بۆ خەزىنەكانيان بە ناوى ياساوہ! ئېمە دەزانين ئەم وشانە ناگاتە دلى
 ئەوجۆرە كەسانە بە لام دەزانين كە ئەم وشانە راست و دروستن و دلتايين لەوہى
 بەختەوہرى مۇرفايەتى بەستراوہ بە گوى گرتن لىيان و كارپەكردنيان: ﴿وَإِنْ كَانَتْ
 دُورٌ فَنُظِرَةٌ إِلَىٰ مَيْسَرَةٍ وَأَنْ تَصَدَّقُوا خَيْرٌ لَّكُمْ إِنْ كُنْتُمْ تَعْلَمُونَ﴾ (البقرة).

له ئیسلامدا کهسی نه بوو پاوو دو ناخریت له لایه ن خاوه ن قه رزه وه، یاخود له لایه ن دادگا و یاسا وه، به لکو چا وه پړی ده کریت تا کاتیک هه بییت. پاشان کومه لگای موسولمان ده سته رداری کهسی نه بوو نابیت که قه رزی له سه ر بییت، به لکو خوا داوا له خاوه ن قه رزه که ده کات که قه رزه که ی ببه خشیت – نه گه ر نه م چاکه یه ی نه نجام دا نه وا خیری بۆ خۆی و بۆ قه رزار تیدایه هه روه ها خیری هه موو کومه لگای تیدایه، نه گه ر نه یینی نه و کاره ی بزانیایه وه ک نه وه ی که خودا ده یزانییت! که نه ویش نه وه یه له پوچه ل کردنه وه ی پیا به شیک ی زوری حیکمه ته که ی له ده ست ده دات که نه گه ر خاوه ن قه رز به رده وام ته نگ به به قه رزار هه لپچنییت به ر بیینی بگریت، نه ویش نه بووه و ناتوانییت قه رزه که بداته وه ن کاره که لیږه دایه له شیوازی شه رت و وه لآمه که دایه به چا وه پړی کردن تا کاتی هه بوون که بتوانییت قه رزه که ی بداته وه، هاوکات هانی ده دات به به خشینی قه رزه که ی یاخود به شیک ی له کاتی ده ست کورتیدا.

هه روه ها له ده قه کانی تری قورئاندا شه نس ده دات به خاوه ن قه رزی ده ست کورت که گشکی هه بییت له زه کاتدا بۆ نه وه ی قه رزه کانی بداته وه و زیانی بۆ ئاسان بکات، خودای گه وره ده فه رمویت: ﴿ إِنَّمَا الصَّدَقَتُ لِلْفُقَرَاءِ وَالْمَسْكِينِ وَالْعَمِلِينَ عَلَيْهَا وَالْمَوْلَاةِ فَلَهُنَّ

وَفِي الرِّقَابِ وَالْغُرْمِينَ وَفِي سَبِيلِ اللَّهِ وَأَبْنِ السَّبِيلِ فَرِيضَةً مِّنَ اللَّهِ وَاللَّهُ عَلِيمٌ حَكِيمٌ

﴿ (التوبة). واته: شایانی باسه، زه کات ته نها به م جوړه که سانه ده درییت: هه ژاران، نه داران، کارمه ندانی کۆکردنه وه و دابه شکردنی، نو موسولمان تا دلایان زیاتر خو ش بکه ییت، نازادکردنی به نده کان، قه رزداره کان، به کاره ییتانی بۆ بانگه واز له پیتناوی خزمه ت و بلاوکردنه وه ی ثایینی خوا دا، وه بۆ نه و پیتوا رانه ی که پارهیان لی ده بپیت و ده ستیان به مال و سامانیان ناگات، بیگومان دابه شکردنی زه کات به و شیوه یه (فه رزه له لایه ن خوا ی گه وره وه له سه ر ئیمانداران، بیگومان نه و په روه ردگا ره ش ته واو زانیایه له

به خشینی مال و سامان و نه و پڙه یه ی که دیار یکردوه بۆزه کات و نه و بوارانه ش
که تییدا سهرف ده گریټ، هه روه ها ته و اویش دانایه له هه موو پویه که وه .

نه وانه خاوه ن قه رزن که قه رزه کانیا ن بۆ هه و او ئاره زوو پابواردن سهرف نه کردوه ،
به لکو له شتی چاک و پاکدا واته بۆ پتویستی سهرفیان کردوه ، دواتر باری گوزه رانیان
ئالۆز بووه و توانای دانه وه یان نه بووه ! دواتر به دوا داچونیکی قول دیت بۆ نه و وه حیه ی
که ده رونی خاوه ن ئیمان ده هه ژینیت، وه ئاواته خوازه که ده ست له هه موو قه رزه که
هه لبگریټ، پاشان بچیتته ریزی نه وانه ی که پزگاریان ده بیت له پۆژی دوا ییدا وه ک
ده فهرمویت: ﴿وَأَتَقُوا يَوْمًا تُرْجَمُونَ فِيهِ إِلَى اللَّهِ ثُمَّ تُوَفَّى كُلُّ نَفْسٍ مَّا كَسَبَتْ وَهُمْ لَا يُظْلَمُونَ
(البقرة). واته: خه لکینه ! له سزاو تۆله ی رۆژیک بترسن که تییدا ده گه پښه وه
بۆلای خوی گه وره ، پاشان هه موو که س پاداشتی کارو کرده وه ی خۆی وه رده گریټ و
نه و خه لکه هیچیان سته میان لای ناگریټ .

نه و رۆژه شی ده گه پښه وه بۆلای خودا، پاشان هه موو که س پاداشتی نه وه ی که
نه نجامی داوه وه ریده گریټ له رۆژیکی سه ختندا، نه وه کاریگری هیه له سه ر دلی
ئیماندار، دیمه نه که ی له ویزدانی ئیمانداردا ئاماده گی هیه، له گه ل ترسان له وه ستان
له به رده سستی گه روه ردگار له و رۆژه سامنا که دا که ده روون و که سایه تی مروڤ
ده هه ژینیت !

نه وه به دوا داچونیکی له گه ل شیوازی مامه له کاندایه که ده گریټه وه، شیوازی پیدان و
وه رگرتن، شیوازی ده سته کو ت و پاداشت، نه وه خاوی ن کردنه وه یه کی گه وره یه بۆ پابردوو
نه وه شی که تییدا بووه، چه نده شایسته یه که دلی ئیماندار ترسی لای هه بیت و خۆی لای
بگاریزیت. ته قوا گاسه وانیکه جیگیرکراوه له قولای ویزداندا، ئیسلام له ویدا جیگیری
کردوه دل توانای ده رباز بوونی نیه لای چوکه له و قولاییه دایه نه وه ئیسلامه ..

پىيازنىڭ بەھىز.. سۆز بەزەيى خۇدا بۇرۇڭ.. پىزگىرتنى خۇدايە بۇ ئىنسان، چاڭەك
كە مۇقايەتى لىتى گەرتەۋازە بوون، دۇمەنەكانى خۇدا دۇمەنەكانى ئىنسان پىڭرى
لەننىك بوونەۋەي دەكەن! ^{۱۰۱}

بەكورتى:

• كىرىن و فروشتن ئالوۋىرى پارە بە پارە لەسەرىنەماي پازىيونى ھەردولا ياخۇد
دەستاۋ دەستى پارەيە لەبرى كالتايەك ۋەك ئەۋەي لەسر پاهاتوين، بە شىۋازىكى
پىڭەپىدراۋ، بەلام پىيا زىادەيەك دەخىتە سەر دەست مايە ئىتر زۇر بىت ياخۇد كەم ،
ئىتر بخىتە سەرقەرز ياخۇد كالتاي فروشتراۋ.

• پىيا لەسەرچەم ئاينە ئاسمانىيەكاندا ھەرام كراۋە (ئىسلام ، جۈلەكە ، گاۋر)
ھۆكارى ھەرام كىرنەكەشى: دۇمنايەتى دەخاتە ئىۋان تاكەكانەۋە، ھەستى ھاۋكارى و
يەكتە ۋاۋكردن لەناۋدەبات، ھەروھە ھۆكارە بۇ دروستبونى چىنىكى خۇشگۈزەران لە
نىۋ كۆمەلگەدا لەسەر حىسابى ئىۋانى تىر بە بى مانىۋو بوون، ۋە دەستكەۋتى توانا
مۇيىيەكان دەگەرتەۋە بۇلای ئەۋ.

• زۇربى ھۆكارو ھىكەتەكانى قەدەكردنى پىيا ئامازەي پىكراۋە چەند نەمۇنەيەك
لەۋانە:

- ۋەرگىرتنى مالى خەلگ بەبى بەرامبەر، پىشتەر ئامازەمان بە جىۋازى پىياۋ كىرىن و
فروشتن كىرد، كەئەۋەش جىۋازىيەكى ناتەندروستە.

- ۋەرگىرتنى پىيا پىڭرە لەبەردەم خەلگدا بۇ گىرتەبەرى ناپرەھەتەكانى كارو
كەسابەت و سەرقال بوون پىيەۋە، چۈنكە خاۋەن سامان كە پاهات لەسەر ۋەرگىرتنى
پىيا ئىتر كارو كەسابەتى لەسەر سوك دەبىت، بەۋمانايەي پىۋىستى بە ھەۋلەدان نامىنىت

بۆدەستكەۋىتى بۆتۈى ژيان، ئەم حالەتە لە نۆۋ خەلكدا بلاۋ بويەۋە دەبىتتە ھۆكارى
بىرىنى دەستكەۋىتى خەلك، چونكە بەرزەۋەندى دونياۋ مۇۋەكەن بە بازىرگانى و
پىشەسازى و ئاۋەدان كىرنەۋە نەبىت نايەتەدى.

- رىگرو ھۆكارە بۆ بنەبىركىنى نواندى چاكە لەنىۋان خەلكدا لە رىگەى پىدانى
قەرزەۋە.

- واباۋە خاۋەن خاۋەن قەرز دەبىت دەۋلەمەند بىت و قەرزىش دەبىت ھەۋار
بىت، ئەگەر رىبا رىگەى پى بدرىت ئەۋا دەۋلەمەند بەردەۋام داھاتى ھەزارەكان بۆخۆى
دەبات لە رىگەى پىدانى قەرزەۋە و ۋەرگىرنى زىاددە بە بى بەرامبەر.

گومانی سی

جوله که کان بانگه شهی نه وه ده که ن که گوايه مه حاله سرینه وه (النسخ) روو بدات
له روانگهی عه قل و نه قلیشه وه:
ناوهرۆکی گومانه که:

هه نیک له جوله که کان بانگه شهی مه حالیتی بوودانی نه سخ ده که ن له رووی عه قل و
نه قلیشه وه، بۆیه نه وان نه سخی حوکه کهانی ته ورات پهت ده که نه وه، هه روه ها نکولیان
له پیغه مبه رایه تی (عیسی) سه لامی خودای له سه رییت و (محمد) "سه لات و سه لامی
خودای له سه رییت" ده کرد وه ده یانوت: موحه مه د نه مرۆ فه رمانیک ده کات به
هاوه له کهانی سه یینیش قه ده غهی ده کات لییان !

پینگا کهانی پوچه ن کردنه وهی گومانه که:

یه که م: له رووی ژیری وه هیه شتیک پنگر نیه له پنگه گرتن له نه سخ، خودا خۆی کاری
به نده کهانی به پتوه ده بات، وه به نده کهانی له پنگهی نه سخ وه تاقی ده کاته وه.
دووه م: له مه سه له ی نه سخدا پیشببینی به رژه وه ندی که سه کان نه کراوه و حیکمه تی
زۆری تیا به .

سییه م: نه سخ و به دانه دوو شتی جیاوازن.

چواره م: بوودانی نه سخ له ته وراتدا وه لاهه بۆ جوله که کان له سه ر بانگه شه یان و
له سه ر پهت کردنه وه یان بۆ بوودان و راست و دروستی نه و کاره .

در ژمى بابته كه:

يه كه: له پووى ژيريه وه هيچ ريگريه ك نيه له پوودانى نه سخ، خوداى گه ورهش به ندمكانى به وه تاقى دمكاته وه.

ژوربهى موسولمانان هاوپان له سهر پيښدراوى نه سخ له حوكمه كانى خودادا، به هوى نه و حيكه ته ژورانهى كه تيډايه، بيگومان سه له فى صالح كوده ننگن له سهر پوودانى نه سخ له شهريعه تداو ريگه پيښداني، كومه ليك له له موتاخرين نه وه پرهت ده كه نه وه، له وانه: (أبوالمسلم الاصفهاني) موفه سير كه وتويه تى: هيچ شتيك له وباريه وه له قورئاندا پووى نه داوه، نه وهش وته يه كى لاوازي په تكراره يه و سه له ف كوده ننگن له سهر پوودانى نه سخ له شهريعه تدا به به لگه وه، به هه مان شيوه كومه ليك له جوله كه نه وه يان پرهت كرده وه ته وه، نه وهشى كه پالى پتوه ناوان له سهر قسه وباس كردن له سهر مه سه لهى نه سخ بى باوه پى و ياخى بونيانه، چونكه له پووى ژيريه وه هيچ به لگه يه ك نيه له سهر ريگرتن له نه سخ له حوكمه كانى خودادا (جل جلاله)، چونكه هه رچون خوى بيه ويت حوكم ده كات، هه روهك نه وهى هه ر كاريكى بويت نه نجامى ده دات، بويه ده فهرمويت:

﴿ مَا نَنْسَخْ مِنْ آيَةٍ أَوْ نُنسِهَا نَأْتِ بِخَيْرٍ مِنْهَا أَوْ مِثْلَهَا أَلَمْ تَعْلَمْ أَنَّ اللَّهَ عَلَى كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ ﴾

﴿ ١٠٦ ﴾ أَلَمْ تَعْلَمْ أَنَّ اللَّهَ لَهُ مُلْكُ السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضِ وَمَا لَكُمْ مِنْ دُونِ اللَّهِ مِنْ وَلِيٍّ وَلَا نَصِيرٍ

﴿ (البقرة) ١٠٧ ﴾ واته: هه ر ثايه تيك بسپينه وه و له بىرى پتغه مبهرى بهرينه وه ياخود بيخه ينه بارو دوخى فه راموشيه وه و پشتگوځى بخه ين، چاكر، ياخود وينه ي نه وه وانه ده كه ين، مه گه ر تو نازانيت و دلتيانيت له وهى كه خواى گه وره ده سته لاتى به سهر هه موو شتيكدا هه يه (نه مهش بؤ به رپه رچ دانه وهى گومان و زمان به دى جوله كه بوو كه ره خنه يان له قورئان و حوكمه كانى ده گرت كاتى كه به قوناغبه ندى شتيكى حه رام بكردايه). * مه گه ر تو نازانيت و دلتيانيت كه نه و خوايه ي نه م قورئانه ي ره وانه كرده وه

خاوهنی ئاسمانه‌کان و زهوی به وه ئیوه جگه له‌و خواجه هیچ پشتیوان و یاریده ده‌ریکتان نیه تا له کاتی ته‌نگانه‌دا فریاتان بکه‌وێت و له پیلان و نه‌خشه‌ی ناحه‌زان بتانپاریزێت.

خودای گه‌وره پێنمونی به‌نده‌کانی ده‌کات به‌وه‌ی که خۆی به‌پێوه‌به‌ره له کاروباری به‌نده‌کانیدا و ئه‌وه‌شی که خۆی مه‌یلی له‌سه‌ره، دروستکردن و فرمان کردن هه‌ر بۆ خۆیه‌تی، وه‌ک ئه‌وه‌ی دروستی کردوون به‌و شیوازه‌ی که ویستویه‌تی، به‌خته‌وه‌ری ده‌کات ئه‌وه‌ی ویستی له‌سه‌ریه‌ت، به‌دبه‌ختی ده‌کات ئه‌وه‌ی ویستی له‌سه‌ر بیته‌، نه‌خۆشی ده‌خات ئه‌وه‌ی خۆی بیه‌وێت و به‌ویستی خۆی ئه‌وه‌ی بیه‌وێت موه‌فه‌قی ده‌کات، سه‌رشوپی ده‌کات ئه‌وه‌ی که بیه‌وێت، به‌هه‌مان شیوه‌ حوکمی به‌نده‌کانی ده‌کات به‌و شیوازه‌ی که ویستی له‌سه‌ره، واته‌ به‌ویستی خۆی شته‌کان هه‌ڵاڵ ده‌کات و به‌ ویستی خۆی هه‌رامیشی ده‌کات.

پێگه‌ به‌کاره‌کان ده‌دات به‌ویستی خۆی و پێگه‌ریشی لی ده‌کات به‌ویستی خۆی، ته‌نها ئه‌وه‌ چۆنی بویت حوکم ده‌کات، هیچ به‌ربه‌ستێک نیه‌ له‌به‌رده‌م چه‌سگاندنی حوکمه‌کانیدا، پرسپاری ئاراسته‌ ناکریت له‌سه‌ر ئه‌وه‌ی که ئه‌نجامی ده‌ات به‌لکو خۆیان لی‌پرسینه‌وه‌یان لی ده‌کریت، پاک و بێگه‌ردی بۆ ئه‌و که به‌نده‌کانی تاقی ده‌کاته‌وه‌ له‌ نه‌دازه‌ی گوێپایه‌لیان بۆ پێغه‌مبه‌ره‌کانیا له‌ رێگه‌ی نه‌سخه‌وه‌، فرمان به‌ شتێک ده‌کات که به‌رژه‌وه‌ندیه‌کی تێدايه‌ که خۆی ده‌یزانیته‌، پاشان پێگه‌ری له‌و شته‌ ده‌کات له‌به‌ر ئه‌وه‌ی که خۆی ده‌یزانیته‌، گوێپایه‌لی ته‌واو له‌ جی به‌جی کردنی فرمانه‌کانیدا به‌گه‌ل شوین که‌وتنی پێغه‌مبه‌ره‌که‌ی له‌ باوه‌پکردن و پاست پێپانی ئه‌و شتانه‌ی هه‌والیان پێداوه‌ و شوین که‌وتنی فرمانه‌کانیان و وازه‌ینان له‌و شتانه‌ی که قه‌ده‌غه‌یان کردووه‌، خودا (جل جلاله‌) له‌ توانایدا به‌ که‌ نایه‌تی چه‌سپاو (المحکم) به‌یته‌تی و پێش ئه‌وه‌ی نایه‌تی مه‌نسوخ دابنیت، به‌لام سه‌ره‌تا ئه‌مه‌یان ده‌هینیت و پاشان ده‌یگوریت به‌ویان،

هەر خۆی شارەزایە بەسەرەتاو کۆتایی ، ئەو دەزانیت لە ئیستا دا چى بەرژەوهەندى بەندهکانى تىدايه و لەکاتىكى تردا یى بەرژەوهەندیانى تىدايه .وه هەرئەو دەزانیت لەئیستادا چى گونجاو شایستەیه بۆ بەندهکانى که ئەنجامى بدەن و چیش گونجاوه بۆکاتىكى تر.

مەگەر نابینیت که نهخۆشێک دەچیتە لای پزىشک پێى دەلێت: گوشت و ماسى مەخۆ ، شیر مەخۆ، پاش ماوهیهک نهخۆشەکه دیتەوه و پزىشکەکه پێى دەلێت: گوشت و شیر بخۆ بەلام ماسى مەخۆ، پاشان ماوهیهکی تریش پێگه به خواردنى هەموو ئەمانه دەدات، نهخۆشەکهش به گۆیى دەکات و ملهجهرهناکات، بهتاییهتى ئەگەر بزانیته پزىشکەکه زیرهک و متمانه پێکراوهئەوا فرمانهکانى به بى دوو دلى جى بهجى دەکات به دلیکی ئاسودهوه، بهرزو پیرۆزى بۆ خودای بى هاوتا له ئاسمانهکان و زهويیدا هەخۆی داناو به هیژه .

لەم حالهتەدا وهلامىكى گهوهه و کاریگهرى تىدايه بو بۆ جولهکه وههلهوهشاندهوهى بانگهشهکهیان بهنهفرهتى خودا بکهون که دهلێن: مهحاله نهسخ پويدابیت، لهپووی عهقلهوه ئەمەش به هۆی بى باوهپى و یاخى بونیانهوهیه، بهنيسبته پززنه دانى له پووی نهقلهوه ئەوه خۆ لال کردن و بوهتان و قسه ههلبهستنه .

تایهتهکانى پيشوو لهگهڵ ئەوهى که ههوال و گوتاریکه له خوداوه بۆ پێغه مبه ره کهى "سهلات و سهلامى خودای لهسهر بێت" له پووی ههوالدان به گهوههیی خودا، له هه مان کاتدا به درۆ خستنه وهى ئەو جوله کانهشى تىدايه که قوودانى نهسخ پهت دهکه نهوه له حوکهکانى تهوراتدا، وه پێغه مبه رایهتى عيسا و موچه مەدیش پهت دهکه نهوه به وهى که هیناویانه له لایه ن خوداوه به و گۆرانکارییهى که خودا گۆریویهتى له حوکه کاتى تهوراتدا، خودا ههوالی پێدان که خۆی خاوهنى ئاسمانه کان و زهويیه و خۆشى خاوهن داریه تیان دهکات، بهندهکانیشى ئەهلى مهمله که ته کهى ئەون گۆپرایه لی کردنیان بۆی له و

پووه ووهیه که ببیستن و گوتیرایه لی بن بۆ فرمانه کان و قه دهغه کراوه کانی، به ویستی خۆی فرمانیان پئی دهکات و به ویستی خۆشی شتیان لی قه دهغه دهکات، له گه ل نه سخی هه رشتیک بیه ویت و چه سگاندنی هه رشتیک ه خۆی بیه ویت.

دووم: له نه سخکردندا به رژه و موندی خه لک له به رچاو گیراوه و حیکمه تی زۆریشی تیندایه.

گه رانکاری جوژی به پئی پیداوستی حاله ته کان - له سه رده می پیغه مبه رایه تیدا له به رژه و هندی مرقایه تیه و بۆده سه به رکردنی چاکه یه کی گه وره تر که پیویستی پییه تی له قوناغه کانی ژیانیدا، خودا مرقه کانی دروستکردوه و پیغه مبه رانی په وانه کردوه و ئایه ته کانیشی ناردوه ته خواره وه، نه و جی به جی کاری ئه م ته قه دیراتانه یه، خۆ ئه گه ر ئایه تیکی نه سخکردوه ده یهاویتی جیهانی له بیرکردنه وه ئیتر ئه گه ر ئایه تیکی خویندراویش بویت و هوکمیکی له خۆی گرتنبیت، یاخود ئایه تیک بیت به واتای نیشانه و ده سه لاتی خۆی که به هوکاریکی کاتی داده نریت پاشان ده پیچرچته وه لاده بریت، وه ک نه و موعیزانه ی که پیغه مبه ران هیناویانه، خودا گه رانکارییان تیدا دهکات ئیتر به هینانی له و باشتر یاخود هاوشیوه ی نه و، هیچ کاریکیش بۆ نه و مه حال نیه، نه و خاوه نی هه موو شتیکه له ئاسمانه کان وزه ویدا، پاشان ئه م به دوا داچوانه دینیته پیشه وه.

﴿ مَا نَسَخَ مِنْ آيَةٍ أَوْ نُنسِهَا نَأْتِ بِخَيْرٍ مِنْهَا أَوْ مِثْلَهَا ۗ أَلَمْ تَعْلَمْ أَنَّ اللَّهَ عَلَىٰ كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ ﴿١٦﴾ أَلَمْ تَعْلَمْ أَنَّ اللَّهَ لَهُ مُلْكُ السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضِ ۗ وَمَا لَكُمْ مِنْ دُونِ اللَّهِ مِنْ وَلِيٍّ وَلَا نَصِيرٍ ﴿١٧﴾ ﴾ (البقرة).

لیره دا گوتاره که بۆ ئیماندارانه و بۆنی ئاگادارکردنه وه ی لیدیت، وه بۆنی وه بیرهینانه وه که خودا گشتگیرو یاریده ده ریان و جگه له و هیچ گشتگیرو یاریده ده ریک نیه، ده کریت ئه مه هوکاری فریو خواردنی هه ندیکیان بیت به و شالاوه چه واشه کاریانه ی که جوله که پئی هه لساوه له گه ل شله ژاندنی بۆچونه کانیان به به لگه ی بنه ماکیان که وای

کردوه دهست پيشخه رين له ئاراسته كردنى پرسىيار له پيغه مبه ر " سه لات و سه لامى خوداى له سه رييت " كه يه ك ناگريته وه له گه ل متمانه به خو بوون و يه قيندا، نه مه به لگه يه له سه ر نه وه ي كه له م ئايه ته ي تر دا ها توه كه زو ريه ي نا په زاي و ئا گادار كردنه وه ي تيدا يه :

﴿ أَمْ تُرِيدُونَ أَنْ تَسْأَلُوا رَسُولَكُمْ كَمَا سَأَلَ مُوسَى مِنْ قَبْلُ وَمَنْ يَتَّبِعِ الْكُفْرَ بِالْإِيمَانِ فَقَدْ ضَلَّ سَوَاءَ السَّبِيلِ ﴾ (البقرة). واته: نه ي ها وه لاني محمد ئيوه ش ده تانه وييت داخوازي نا قولاً له پيغه مبه ره كه تان بكن وه كو چو ن قه ومى موسى له پيشتر دا روژانه پرسىياريان ده كردو داخوازي جوړاو جوړيان هه بوو ، جا نه وه ي ئيمان و باوه په كه ي بگورپته وه به كو فرو بى دينى و نافه رمانى خوا ، نه وه بيگومان ريگه و پييازي راست و دروستى له دهست داوه .

نه و نا په زاييه له چواندنې هه نديك له ئيمانداراندا يه به گه له كه ي موسى له په خنه گرتن و داواى سه يروسه مه ره و به لگه و پيا هه لدانيان به پيغه مبه ره كه يان هه ركاتي ك فه رمانيكى پى سپار دبن وه ك نه وه ي له زو ر جيگاي قورئاندا چيرؤك و به سه رها تيانى تيدا باسكراوه . له ده رنه نجامدا نه وه ئا گادار كردنه وه يه بو يان، نه وه گو مراهونه به گورپنه وه ي بي باوه پى به باوه پ، نه و ده رنه نجامه ي كه به نو ئيسرائيل پيى گه شتن، نه وه ده رنه نجاميكه كه جوله كه ئا واته خوازه به په لكيش كردنى موسولمانه كان بوى.^{۱۰۲}

وه فه رمايشتى خودا كه ده فه رموييت : ﴿ نَأْتِي بِخَيْرٍ مِنْهَا أَوْ مِثْلَهَا ﴾ (البقرة). وه لامى (جوابى) شه رته و كر دويه تى به وه لاميك كه ده رك به هه ر دوو حاله تى (النسخ والانساء يان النسئ) بكر يت كه له دوو حاله ت به ده رنين، نه وانيش هيتانى شتيكه له كاتى نه سخدا كه له مه نسوخه كه با شتر بيت يان ها و تاى بيت.

لیره دا هەردولایەنی باشتربون و هاوشیوێه بوون کۆکراوەتەوێه تاوێه کو زێهنی بیسەر بگەیهنیتە هەموو مەبەستە دوورەکانی ئەم دوو ئایەتە. لایەنی چاکیتی یەکە لەوێه دایە گشتگیرە و گونجاوێه لە گەڵ بەرزەوێه نەدی خەڵکدا، یاخود زیانیکیان لەکۆل دەکاتەوێه، یاخود شتیکیان بۆ دەستەبەر دەکات کە دەرئەنجامیکی باشی هەبێت، یاخود شتیکی کە پاداشتیکی زۆری تێدایێت، یاخود نواندنی نەرمونیانی و میهرەبانیه لەکاتی ناپەرەتیدا بەرامبەر ئەوانەیی تەکلەیفیان لەسەرە، ئەکرێت لابردنی ناپەرەتی بەرزەوێه نەدی زیاتری تێدایێت، مەبەست لەوێه کە هەموو شتیوێه کە لە شتیوێه پێویست کراوێه کان لە حالەتی (النسخ الانساء) بریتی بێت لەچاکە و هاوتای پێکەوێه، بەلکو مەبەست ئەوێه هەر شتیوێه کە لەو شتیوانە خالی نیە لە بەدەست هێنانی چاکە یان هاوتای، بۆیە —أوی هیناوه — لە فرمایشتە کەدا: (بَخَيْرِ مِنْهَا أَوْ مِثْلَهَا) هەردوو شتە کە بەسودن لەگەڵ دروستبونی هەردوکیان.

لێکۆلینەوێه لەو شتێه بەدەستی خۆتان بۆئێه مەبەستەش باکو مەلێک نمونه بهێنینەوێه بۆئێه وێه بمانگەیهنیتە مەبەست و پێویستمان بەشتی تر نەبێت:

● نەسخ شەریعە لەگەڵ هینانی باشتەر لەخۆی وێه نەسخی تەورات و ئینجیل بەئێسلام.

● نەسخ شەریعە لەگەڵ هینانی هاوشیوێه خۆی وێه نەسخی شەریعەتی هود بەشەریعەتی سالح، چونکە هەریه کیکیان سودی هاوشیوێه تێدایە بۆ ئەوێتر لە دیاریکردنی ئەحوالی دوو نەتەوێه کە عادت و داب و نەریت و پەرەتاریان لەیەکەوێه نزیکترە، هود پێغەمبەر سەلامی خودای لەسەربێت نەهی لێکردن کە لە شوێنە بەرزەکاندا (قوله) شوێنی رابواردن دروست بکەن، بەلام سالح پێغەمبەر سەلامی خودای لەسەربێت نەهی ئەو کارەیی لێ نەکردوون بە لکو نەهی لێکردوون کە زیان بە خوشترە کە بگەیهنن —کەیه کیکی بوو لە موعجیزەکانی سالح پێغەمبەر سەلامی خودای لەسەربێت

• نه سخی حوکمیک له شهره تدا به با شتر کردن وهك نه سخی که راهه تی عاره ق به
 حه رامکردنی به به کجاری که له قورئاندا ناماژهی پیکراوه و دهفه رمویت: ﴿يَسْأَلُونَكَ
 عَنِ الْخَمْرِ وَالْمَيْسِرِ قُلْ فِيهِمَا إِثْمٌ كَبِيرٌ وَمَنْفَعٌ لِلنَّاسِ وَإِنَّهُمَا أَكْبَرُ مِنْ نَفْعِهِمَا وَيَسْأَلُونَكَ
 مَاذَا يُنْفِقُونَ قُلِ الْغَفْوُ كَذَلِكَ يُبَيِّنُ اللَّهُ لَكُمْ الْآيَاتِ لَعَلَّكُمْ تَتَفَكَّرُونَ ﴿٢١٩﴾﴾ (البقرة)، واته:
 ئه ی محمد پرسیات لیده که ن دره باره ی عه ره ق و قومار ، که حوکم و بریاری خوی
 گه وره چیه ده رباره یان ، پئیان بلّی ئه و دوو شته تاوان و گونا می گه وره و قیزه ونن ،
 هه رچه نده هه ندی سودیشیان تیداییت بۆ هه ندی که س (وهکو دوکان و بازار گه رم کردن
 و بازرگانی کردن پئیان) به لام دلنیا بن که زیانیان زۆر زیاتره له سودیان (ئه وهش
 قوناغیک بووه له قوناغه کانی به ره و حه رامکردنیان) هه روه ها پرسیات لیده که ن: ئه ی
 چی بیه خشین له مال و سامان ؟ پئیان بلّی: هه رچی زیاده و پیوستیان نیه ده توان
 بیه خشن ، ئا به و شیوه یه خوی گه وره به لگه و فره مانه کانتان بۆ روون و ئاشکرا ده کات
 بۆ ئه وه ی بیربکه نه وه (واز له و شتانه بینن که زیانیان زۆر تره له سودیان ، وه به خشینتان
 زۆر بیت و چی بۆ هه ردوو جیهانتان چاکه ئه نجامی بدهن) . ئه م سپینه وه یه با شتره له
 پووی به رژه وه ندیه وه به بی نه رمی نواندن، له وانه شه هه ندیک جار نه رمی نواندن با شتر
 بیت له کاتی هه لوه شانده وه ی حوکمیک تر دا، وهك نه سخ کردنی حه رامیتی خواردن و
 خواردنه وه و جوت بوون له گه ل هاوسه ردا له شه وانی په مه زان له دوا ی پۆژو شکاندن به م
 ئایه ته ی تر که ده فه رمویت: ﴿أَجَلٌ لَكُمْ لَيْلَةَ الصَّيَامِ الرَّفْتُ إِلَىٰ يَسَاطِعِكُمْ هُنَّ لِیَاسٌ لَكُمْ وَأَنْتُمْ
 لِیَاسٌ لَهُنَّ عَلِمَ اللَّهُ أَنَّكُمْ كُنْتُمْ تَخْتَانُونَ أَنْفُسَكُمْ فَتَابَ عَلَيْكُمْ وَعَفَا عَنْكُمْ فَالْآنَ بَاشِرُوهُمْ
 وَأَنْتُمْ مَّا كَتَبَ اللَّهُ لَكُمْ وَكُلُوا وَاشْرَبُوا حَتَّىٰ يَبَيِّنَ لَكُمُ الْخَيْطُ الْأَبْيَضُ مِنَ الْخَيْطِ الْأَسْوَدِ مِنَ الْفَجْرِ ثُمَّ
 أَنْتُمْ الصَّيَامُ إِلَى الْبَلِّ وَلَا تَبَشِّرُوهُمْ وَأَنْتُمْ عَنْكُمُونَ فِي الْمَسَاجِدِ تِلْكَ حُدُودُ اللَّهِ فَلَا تَقْرُبُوهَا كَذَلِكَ
 يُبَيِّنُ اللَّهُ آيَاتِهِ لِلنَّاسِ لَعَلَّهُمْ يَتَّقُونَ ﴿٢٢٠﴾﴾ (البقرة)، واته: حه لال کراوه بۆتان

له شه وانی پښه مزاندا ، سهرجیښی بکه ن له گه ل هاوسه ره کانتاندا ، چونکه نه وان وهك پوښاك وان بۆ ئیوه و ئیوه ش وهك پوښاك وان بۆ نه وان ، خوی گوره ده یزانی که ئیوه دوو دل بوون له سهرجیښی و خهوتن له گه ل هاوسه ره کانتاندا ، بویه له وحاله تان بوراو لیتان خوښ بوو ، که واته له ئیسته به دواوه ده توانن بچه لایان و داوا له خواش بکه ن که نه وهی چاک و دیندارتان پی ببه خشیت ، ئینجا بخون و بخونه وه هتا سپیده ی به ره به یان دیاری ده دات و هلئیی سپی له ئاسودا له هیلئ پښ جیاده بیته وه پاشان ده ست له خواردن و خواردنه وه و سهرجیښی هه لگرن و به پوښوبن هتا شه و دادی و بانگی شیوان ده ده ریت ، به لام نه گه ر نیه تی (اعتکاف) و مانه وه تان له مزگه و ته کاندای هینابوو بۆ زیاده خوا په رستی نه وه ده بی نزیکی هاوسه ره کانتان نه که ون له و ماوه یه دا ، ئانه وانه سنوره کانی خوی گوره ن (بۆ تاقیکردنه وهی ئیوه و به ده ست هینانی پاداشت) بوی دیاری کردوون ، نزیکی نه و سنورانه مه که ون و سنوره کان مه به زینن ئا به وشیه یه خوی گوره نایه ت و پتیمویه کانی خوی پون ده کاته وه بۆ خه لکی بۆ نه وهی پاریزکاری بکه ن و ته قوادار و دیندارین .

● له فهرموده که دا ده فهرمویت : (ففرحوا بها فرحا شديدا)^{١٥٢} واته : زور دلخوښ بوون به م نایه ته .

● نه سخی حوکه مک له شه ریه تدا به حوکه مککی هاوشیه ی خوی وهك نه سخ کردنی وه سیه ت بۆ پیدانی به ش به دایک ویاوک وهك که س وکار ، واته مردووه که پیش نه وهی بمریت وه سیه تی ده کرد که پاش مردنی له سه روه ته که ی به شیکی بدریت و چه نی بدریتی ، نه مه گوړا به دیاری کردنی به ش بۆ هه ریه کیکیان له لایه ن خوداوه ، بیگومان نه م دوو حوکه هاوشیه ون له پووی دابه ش کردن و وه رگرتنی به شه وه .

١٥٢- أخرجه البخاري في صحيحه ، كتاب الصوم ، باب : قول الله تعالى : (أحل لكم ليلة الصيام الرفث إلى نسائكم) (البقرة / ١٨٧) (١٨١٦) .

نمونه‌یه‌کی تر نه‌سخ کردنی واجب بوونی په‌نجا نویژ به پی‌نچ نویژ له‌گه‌ل مانه‌وه‌ی
خیرو پاداشتی په‌نجا نویژه‌که، نه‌م دوو حاله‌ته له پووی خیرو پاداشته‌وه هاوشی‌وه‌ی
یه‌کترن.

نمونه‌یه‌کی تریش نه‌سخ کردنی نایه‌تی: ﴿ اَيَّامًا مَّعْدُودَاتٍ فَمَنْ كَانَ مِنْكُمْ مَّرِيضًا أَوْ
عَلَى سَفَرٍ فَعِدَّةٌ مِنْ أَيَّامٍ أُخَرَ وَعَلَى الَّذِينَ يُطِيقُونَهُ فِدْيَةٌ طَعَامُ مِسْكِينٍ فَمَنْ تَطَوَّعَ خَيْرًا فَهُوَ خَيْرٌ
لَّهُ وَأَنْ تَصُومُوا خَيْرٌ لَّكُمْ إِنْ كُنْتُمْ تَعْلَمُونَ ﴿۱۸۳﴾ ﴾ (البقرة)، واته: روژ و گرتنه‌که‌ش چه‌ند
روژیکي دیاری کراوه (که مانگی په‌مه‌زانی پیروژه) خو نه‌گه‌ر که‌سیک نه‌خوش بوو ،
یان له‌سه‌فهردابوو ، بابه‌نه‌ندازه‌ی نه‌و روژوانه‌ی که‌بوی نه‌گیراوه ، له‌روژانیکي تردا
بیانگریته‌وه ، نه‌وانه‌ش که‌روژوگرتن بویان ناسان نیه (له‌به‌ر پیری یان نه‌خوشی
دریڅایه‌ن) نه‌وه با له‌باتی هه‌روژیک ژه‌میك خواردن بیه‌خشن به هه‌ژاریك ، نه‌وه‌ی
زیاتر بیه‌خشیت ، نه‌وه باشته‌ر بوی ، بیگومان نه‌گه‌ر بتوان به‌روژووبن نه‌وه چاکتره
بوتان چونکه پاداشتی روژوو و بی سنوره نه‌گه‌ر بزائن و ده‌رکی پیبکه‌ن . خوای
گه‌وره له‌فهرموده‌یه‌کی قودسیدا ده‌فهرمویت (الصوم لي وانا اجزى به) واته روژو بو
منه‌و ریاو فیلی تیدا ناکریت ، وه من خوم ده‌زائم چون پاداشتی روژوه‌وان ده‌ده‌مه‌وه .
به‌م نایه‌تانه: (وَأَنْ تَصُومُوا خَيْرٌ لَّكُمْ) (البقرة) وه نایه‌تی :

﴿ شَهْرُ رَمَضَانَ الَّذِي أُنْزِلَ فِيهِ الْقُرْآنُ هُدًى لِّلنَّاسِ وَبَيِّنَاتٍ مِّنَ الْهُدَى وَالْفُرْقَانِ فَمَنْ
شَهِدَ مِنْكُمُ الشَّهْرَ فَلْيَصُمْهُ وَمَنْ كَانَ مَرِيضًا أَوْ عَلَى سَفَرٍ فَعِدَّةٌ مِّنْ أَيَّامٍ أُخَرَ يُرِيدُ اللَّهُ بِكُمُ
الْيُسْرَ وَلَا يُرِيدُ بِكُمُ الْعُسْرَ وَلِتُكْمِلُوا الْعِدَّةَ وَلِتُكَبِّرُوا اللَّهَ عَلَى مَا هَدَيْتُمْ وَلَعَلَّكُمْ
تَشْكُرُونَ ﴿۱۸۵﴾ ﴾ (البقرة).

واته: مانگی په‌مه‌زانیش نه‌و مانگه پیروژه‌یه که قورثانی تیدا نازل کراوه ، قورثانیکي
هیدایه‌ت به‌خش و پیتموکاره بو سه‌رجه‌م خه‌لکی ، به‌لگه‌ی زوری تیدایه له‌سه‌ر راستی و

دروستی په یامه کې ، جیاکه ره وهی حهق و ناحهق و په واو ناږه وایه ، جا هرکه سټک له ئیوه مانگی یه که شه وهی په مه زانی بیینی یان هه والی بیینی پیدرا پیویسته نه و مانگه به پوژو بیټ ، شه و ش که نه خوشه ، یان له سه فهدایه ، باله رۆزانی تردا نه و رۆزوانه بگریته وه که له په مه زاندا بوی نه گپراوه ، له پاستیدا خوی گه وره کار ناسانی بۆ ئیوه دهکات و نایه ویټ فهرزه کانتان له لا قورس و سه نگین بکات ، جا هه ول بدنه نه و مانگه دیاریکراوه به پوژوین ، هه رگیز گه وره یی خواو سوپاسگوزاری نه و زاته فهداموش مه که نه که له نیعمه تی هیدایه ت بۆ نه م ئاینه پیروزه جوانه به هره مه ندی کردوون ، که مایه ی به خته وه ریتانه له هه ردوو جیهاندا . سرودی جه څن: ﴿الله اکبر، الله اکبر، الله اکبر، لا اله الا الله و، الله اکبر، الله اکبر و، الله الحمد﴾ به جیهی نانی نه و فهدامنه پیروژ و به نرخه یه .

نه م دوو حوکمه هاوشیوه نه له گشت پاست کردنه وهی شه وهی که پوژو گرته که باشته له پیدانی فدی واته که فهداته که ی.

● (إنساء) به واتای دواخستن له شه ریعتدا له گه ل هینان و دابه زاندنی له ویاشته ، وهک دواخستنی هاتنی ئاینی پیروزی ئیسلام له کاتیکدا دینه کانی تری داده به زاند و پیښی دهخستن له پووی ناردنه وه بۆ که لانی پیش ئیسلام له گه ل شه و شدا نه و ئاینانه هه ری که یان خپرو چاکه ی شه و که لانه ی تیدابووه که بوی په وانه کراوه و گونجاو بووه بۆ سه رده می خو ی، چونکه شه ریعت به شتوازیک ده نیردیټ که گونجاو بیټ له گه ل شه و هالیا نندا به جوړټک سه رجه م مروقه کان ناماده گی وه رگرن بۆ قبولکردنی کوتا شه ریعت که دینی خودایه ، لیتره دا باشته بوون له هه ندیک پوه وه پیژده ییه . واته به پیژده ی جیاواز سه رجه م ئاینه ئاسمانیه کان باش بوون به لام ئاینی ئیسلام باشته رینه .

● دواخستن شه ریعت واته دواخستن کاته که ی له گه ل بوونی ئیراده ی خدا به هاتنی له کاتیک دیاریکراودا له گه ل هینانی هاوشیوه که ی وهک دواخستن شه ریعتی عیسا سه لامی خودای له سه ربیټ له هه مان کاتیشدا ناردنی شه ریعتی موسا سه لامی

خودای له سه ریبت که نه میان باشتر بووه له پووی گشتگیری له سه رجهم نه و شتانه دا که گه لیک پیویستی پتی بووه.

● (إنساء) به واتای دواختنی نه و حوکمی که جیگهی مه به سته له گه ل هینانی حوکمیکی له خوی باشتر، وهك دواختنی حه رامکردنی عارهق له گه ل دابه زانندی حوکمی که راهت و حه رامکردنیشی ته نها له کاتی نویژه کاند، بیگومان دابه زانندی حوکمی که راهت باشتره له له حه رامکردنی یه کجاری نه گه ر له و پوانگه یه وه ته ماشا بکهین که خه لک شهیدای خواردنه وهی عارهقن و حه زیان لیه تی، به لام نه م نه رمی نواندنه کاتی و دواتر حوکمی دواخوا ده چه سپینیت که نه ویش حه رامکردنیه تی به یه کجاری.

● دواختنی شهریهت به واتای مانه وهی هه مان حوکم به بی نه سخ کردن بوماوه یه کی دیاریکراو له گه ل هینانی باشتر، واته به رژه وهندی زیاتری تیدابیت و فراوانتر بیت و پاداشتیشی زیاتر بیت به لام له گه لیک تر دا و بۆ سه رده میکی تر.

● وازهینان له ئایه تیکی قورنان به واتای مانه وی حوکمی ئایه ته که و نه سپینه وهی بۆکاتیک دیاریکراو له گه ل هینانی باشتر له خوی له پوانگه یه کی تره وه، واته: به رژه وهندی زیاتر له خۆ بگریت یاخود به رژه وهندی وپاداشتیان هاوشیوهی یه کترین، هك حه رامکردنی عارهق ته نها له کاتی نویژدا له هه مان کاتدا حوکمی کپین و فروشتن حه رام ده کريت له پۆژی ههینی دا به لام ته نها له کاتی نویژی ههینی دا.

● وازهینان له شهریهت وهك به واتای فهوتان و نه مانی وهك فهوتانی شهریهتی ئاده م ونوح به هاتنی شهریهتی موسا که فراوانتر و باشتر بووه.

● وازهینان له شهریهت به واتایه کی تر هینانی باشتر له خوی یاخود هاوشیوهی خوی، وهك نه و حوکمه که به خوارنی ده ژهم شیر مندا ل ده بووه مندالی شیری دواتر که م کرایه بۆ پینچ ژهم پاشان واز له هه ردوکیان هینرا و ئایه تی:

﴿ حُرِّمَتْ عَلَيْكُمْ أُمَّهَاتُكُمْ وَبَنَاتُكُمْ وَأَخَوَاتُكُمْ وَعَمَّاتُكُمْ وَخَالَاتُكُمْ وَبَنَاتُ الْأَخِ وَبَنَاتُ الْأُخْتِ وَأُمَّهَاتُكُمُ اللَّاتِي أَرْضَعْنَكُمْ وَأَخَوَاتُكُم مِّنَ الرَّضْعَةِ وَأُمَّهُنَّ نِسَائِكُمْ وَرَبِّبُكُمْ اللَّاتِي فِي حُجُورِكُمْ مِّنْ نِّسَائِكُمُ اللَّاتِي دَخَلْتُمْ بِهِنَّ فَإِنْ لَّمْ تَكُونُوا دَخَلْتُمْ بِهِنَّ فَلَا جُنَاحَ عَلَيْكُمْ وَحَلَائِلُ أَبْنَائِكُمُ الَّذِينَ مِنْ أَصْلَابِكُمْ وَأَنْ تَجْمَعُوا بَيْنَ الْأُخْتَيْنِ إِلَّا مَا قَدْ سَلَفَ إِنَّ اللَّهَ كَانَ غَفُورًا رَّحِيمًا ﴾ (النساء).

واته: نهی گریزی نیمانداران نثیوه نهه نافرده تانه تان لی حه رام کراوه که بیانکه نه
 هاوسه رتانه: دایکانتان (دایکی خۆتان ، باوه ژنه کانتان) کهه کانی خۆتان ،
 خوشکه کانتان (باوک و دایکی ، یان ته نهها خوشکی باوکی ، یان دایکی) پوره کانتان
 (خوشکانی باوک) پوره کانی تر تان (خوشکانی دایک) برازا کانتان ، خوشکه زاکانتان
 هه روه ها نهو دایکانهی که شیریان داونه تی واته خۆیان و خوشکه شیریه کانتان ، دایکی
 هاوسه رانتان (خه سوو) نهو کهانهی له پیاویکی ترن و نثیوه دایکیانتان هیناوه و
 چونه ته لایان (واته زپ کهه کانتان) خۆ نه که نه چوبنه لایان پیش گواستنه وه ، ته لاق
 دران و یان مردن ، نه وه هینانی کهه کانیان بۆتان دروسته و قه یناکا و گونا هبار نابن ،
 هه روه ها حه رامه هاوسه ری نهو کوپانه تان بیتن که له پشتی خۆتانن (واته بوکه کانتان)
 هه روه ها نابیت دوو خوشک پیکه وه بکه نه هاوسه ری خۆتان بیجکه له و حاله تانهی که له
 پیش نیسلامدا هه بوون ، دلنیاش بن که خوای گه وره هه میشه و به رده وام به نیسبه ت
 نیماندارانه وه ته واولیخۆشبوو میهره بان و دلوفانه ... دابه زی به شیوازیکی موته ق،
 هه موشیان هاوشیوه ی یه کترین له چه سگاندنی مه سه له ی شیر پیداندا، کاره که قورس
 نه کراوه له سه ر مروفه کان نیتر ژه میک شیر ی دابیت یاخود دوو ژه م.

گوتراوه مه به ست له له بیرچون وازهینانه، نه وه ش له وکاته دا ویناو مانا که ی
 ده گه پیته وه بۆ مانای (الانساء) که به واتای دواخستن دیت. وه مه به ست له نایه تی

{ نَأْتِ بِخَيْرٍ مِنْهَا أَوْ مِثْلَهَا } (البقرة/۱۰۶) پوونکردنه وهی ئه وپه پری حیکمهت و داناییه و وه لامیکه بۆ ئه وان که گرنه نیه به لایانه وه که شه ریه تیک نه سخ بکریته وه به شه ریه تیکی تر یا خود حوکمیک له شه ریه تیکدا به حوکمیکی تر، ئه وه تانه نیه له سه ر عیلمی خودا و حیکمهت و په روه ردپاریتی ئه وه چونکه ئه وه شه ریهت و حوکمیکی نه سخ نه کردوه و وازی لینه هیناوه مه گه ر گۆریبیتی به باشترو به سود تر بۆیان یا خود هاوشیوه که ی دابه زاندبیت له کات وساتیکی تایبه تدا.

به هه مان شیوه دابه زاندنی هه ر حوکمیکی دواخستبیت و پاش ماوه یه ک ناشکرای کردبیت ئیلا قه ره بوی ئه و دواخستنه ی بۆ ناشکراکردون له و پوه وه که پتویسته کانیان دابین بکات به پیتی بارو دۆخیان، ئه وه سیمای گه روه ردگاریتیبه چونکه ئه و دروستکراوه کانی به پتوه ده بات و به رژه وه ندیه کانیان بۆ ده ره خستبیت له گه ل نواندنی سۆزو میهره بانی به رامبه ریان ، ئیراده ی خوداش له سه رجه م ئه و کات و ساته جیاوازانده دا هه یه ک شته ، که ئویش پاراستنی گپۆگرامی بونه وه ره له گه ل پتکخستنی په فتاری مرقفه کان به شیوازیک بیان پاریزیت له لادان و گومپابوون به پیتی سه رده م و بارودۆخی نه ته وه کان تا ئه و کات و ساته ی که کۆتا شه ریه ته ی بۆ په وانه کردون که ئه وه مه به ست و ئیراده ی سه ره کی خودابوه بۆ مرقفه ، بۆیه ده فه رمویت: ﴿ إِنَّ الدِّينَ عِنْدَ اللَّهِ الْإِسْلَامُ وَمَا اخْتَلَفَ الَّذِينَ أَلْتُمُوا إِلَيْكَ إِلَّا مِنْ بَعْدِ مَا جَاءَهُمُ الْهُدَى بَيْنَهُمْ وَمَنْ يَكْفُرْ بِآيَاتِ اللَّهِ

فَأَنَّ اللَّهَ مَرِيعُ الْحِسَابِ ﴿١٩﴾ (ال عمران). واته: به راستی دین و ئایینی په سه ند لای خوا ی گه وره ته نها ئایینی ئیسلامه ، کۆتا ئاین و کۆتا په یام که به راستدانه ری ئایینه پیشوه کانه به تایبه تی ئایینی جوله که و مه سیحی ، پیش ده ستکاری کردنیان ، که چی نه وانه ی که کتیبی ئاسمانیان دراوه تی جیاوازی و پای هه مه جوړ له نیاوانیدا په یدا بوو ، هه رچه نده زانیاری و زانستی ته واویان ده ریا ره ی محمد ، وه ئیسلام پیدرا بوو ،

نهمه‌ش به هوی دنیا پرستی و حسودی و ستم‌کردن‌ها به نیتو به‌کتردا ، جا نه‌وه‌ی
 بپوای به نایه‌ت و فرمانه‌کانی خوی گه‌وره نه‌بیته ، نه‌وه خوی گه‌وره به خیرایی
 حسابی له‌گه‌ل ده‌کات تا زو له دۆزه‌خ توندی بکات!! هه‌روه‌ها ده‌فه‌رمویت: ﴿ شَرَعَ

لَكُمْ مِنَ الدِّينِ مَا وَصَّى بِهِ نُوحًا وَالَّذِي أَوْحَيْنَا إِلَيْكَ وَمَا وَصَّيْنَا بِهِ إِبْرَاهِيمَ وَمُوسَى وَعِيسَى أَنْ أَقِيمُوا
 الدِّينَ وَلَا تَتَفَرَّقُوا فِيهِ كَبُرَ عَلَى الْمُشْرِكِينَ مَا تَدْعُوهُمْ إِلَيْهِ اللَّهُ يَجْتَبِي إِلَيْهِ مَنْ يَشَاءُ وَيَهْدِي إِلَيْهِ
 مَنْ يُنِيبُ ﴿١٣﴾ (الشوری)، واته . که‌چی نه‌و خه‌لکه نه‌و فرمان و بیدار کردنه‌وه‌یه‌یان
 فه‌راموش کرد و ته‌فرقه و جیاوازی هه‌مه جوریاں دروست کرد ، دوی نه‌و هه‌موو
 زانست و زانیارییه‌ی که پتیاں راگه‌یه‌نرا ، هه‌مویشی به‌هوی ناکوکی و دنیا پرستیانه‌وه ،
 جا نه‌گه‌ر بریار داده‌ی خوی په‌روه‌ردگارت نه‌بوايه ، که تا کاتیکی دیاریکراو موله‌تیاں
 ده‌دات ، نه‌وه داوه‌ری ده‌کرد له‌نیوانیاندا و هه‌موو شتیکی به‌کلایی ده‌کرده‌وه ، جا
 سه‌یر له‌وه‌دایه نه‌وانه‌ی که له نه‌وه‌کانی داهاتودا په‌یامی خوی گه‌وره‌یان پی‌گه‌یی
 که‌وتنه گومان و دوو دل‌یه‌وه ، یاخود که‌وتنه دروستکردنی گومان و دوودلی . (له‌م
 سه‌رده‌مه‌دا به‌ناشکرا ده‌بینین چۆن ده‌رون نه‌خۆش و ناخالیه‌کان ، که هه‌ندیکیان
 نه‌وه‌ی که‌سانی زانا و خواناسن بون ، لایانداوه و له ده‌ریای گومان و دوو دل‌یدا ده‌ژین
 و دژایه‌تی قورئان و ئیسلام ده‌که‌ن و که‌وتونه‌ته داوی ناحه‌زانی نه‌م دینه‌وه) .^{۱۵۴}

سینه‌م: نه‌سخ و به‌دانه دوو شتی جیاوازن.

نه‌وه‌ی که‌باسکرا هاوشیوه‌ی (البداء) بۆ ده‌رکه‌وتن نیه ، به‌لکو نه‌وه گواستنه‌وه‌ی
 به‌نده‌کانه له عیباده‌تیکه‌وه بۆ عیباده‌تیکێ تر، یاخود له حوکمیکه‌وه بۆ حوکمیکێ تر،

۱۵۴- التحرير والتنوير، الطاهر بن عاشور، رجع سابق، مج: ۱، ج: ۱، ص: ۶۶۱، ۶۵۹.

في "حكم النسخ ومقاصده" طالع الوجه الثالث من الشبهة السابعة عشر، والوجه الثاني من الشبهة الحادية
 والعشرين ، من الجزء الحادي عشر (سلامة القرآن الكريم) .

له بهر دهست كه وتنى بهر ژده و هنديه كانى زياتر و پوون بونه و هى حيكمهت و كه مالى دهسته لاته كه ى، له و پوه شه و هى هېچ ناكوكيه كه له نټوان ژيرو عاقله كاندا نيه كه مه بهست له شه ريعه تى پټغه مبه ران پاراستنى بهر ژده و هندى نايى و دونياى به نده كانه، بۆ دهركه وتن كاتيك پټويست بوو كه خوداى گه وړه سه ره تاو كوتايى كاروباره كانى لا ناشكرانه بوايه، به لام شاره زا له و شتانه گوتاره كانى ده گورټ به پټى گورټانى بهر ژده و هنديه كان، وهك پزىشكيك كه چاوديرى بارو دڅخى نه خڅشه كه ى دهكات، پاك و بټگه رد ى بۆ خودا كه چاوديرى نه و شتانه دهكات له كارو بارى دروستكراوه كاندا به ويست و نيراده ى خوى، بۆيه گوتارى ده گورټ به لام زانست و نيراده ى جټگيره و ناگورټريت چونكه نه وه مه حاله بۆ خودا يه كى بالا دهست.

يه كيك له نه زانى و نه فامى جوله كه نه وه يه نه سخ و بۆدهركه وتن يان به يه ك شت داناوه له بهر نه وه نه سخ يان پرت كړدوه ته وه و گومر اېوون، پ جياوا زيش له نټوان نه سخ و بۆدهركه وتن نه وه يه: نه سخ هه لگرتنى حوكميكي شهرى يان بابيه تيكه به به لگه يه كى شهرى دواى خوى، له گه ل بوونى عيلمى پيش وه ختى خودا به هه لگرتنى حوكمه لابراوه كه، خوداى گه وړه نه و حوكمه ى بۆ كاتيكى ديارى كراو داناوه و له عيلمى نه زه لى نه ودا بريار بووه هه لگيرټ، وهك گواستنه وه ى به نده كان له سه ر شتيكى هه لال بۆ شتيكى تر كه دواتر هرام كراوه، يا خود شتيك كه پيشتر هرام بووه دواتر هه لال كراوه، به لام بۆ دهركه وتن:

دهركه وتن حيكمه تيكي تازه يه كه پيشتر نه زانرايټ، نه مهش مه حاله له گه ل خوايه تى خودا يه ك بگريته وه چونكه نه و به ديه تيره ى هه موو شته كانه، وه هه ر خوشى زاناو شاره زايه به په نهان و نه نيه كانيان به ناشكراو شاره و كانيشه وه واته هېچى لى شاره نيه، بۆ دهركه وتن له مروفه كاندا پووده دات وهك نه وه ى بريار له سه ر كاريك بدات پاشان سه بارهت به و كاره شتيكى بۆ پوون ده بيته وه و واز له كاره كه ى ده هيتټ،

یاخود به که سێک بلیت: بپۆ بۆلای فلانه کهس دواتر پاشگەز دەبێتەووە دەلیت: مەپۆ
لەبەر ئەوەی شتیکت بپ دەردەکهوێت و پاشگەز دەبێتەووە، بێگومان ئەم حالەتە
تایبەتە بە مۆفەکان بە ھۆکاری ناکاملیان.^{۱۰۰}

جولەکهکان بۆیە بانگەشەیی ئەو دەکن که نسخ لە ئایەتەکاندا نەکراوە دەیانەوێت
لەو پێگایەو بەگەنە پەت کردنەووە و نکولی کردن لە قورئانی پیرۆز، بۆ ئەوەی دنیای
بکەنەووە که ئەو حوکمانەیی که لە تەوراتدا ھاتووە بۆ ھەتا ھەتایی دەمبێتەووە نسخی
تیدا نەکراوە، لەو نۆیەندەشدا وتویانە: موحمەد ئەمرو فرمائیک دەردەکات بۆ
ھاوڵەکانی سبەینی لێی پاشگەز دەبێتەووە، تانەکیان گەرەتر کردووە کاتیک که قبیلە
لە (بیت المقدس) ھووە گۆرا بۆ (البیت الحرام)، ئەم ئایەتەش دابەزی که دەفرمویت:
﴿ مَا نَسَخَ مِنْ آيَةٍ أَوْ نُنسِهَا نَأْتِ بِخَيْرٍ مِنْهَا أَوْ مِثْلَهَا أَلَمْ تَعْلَمْ أَنَّ اللَّهَ عَلَى كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ ﴾ (البقرة).

بە واتای ھەر ئایەتیک که دەیگۆرین بە ئایەتیک ترو حوکمەکی ھەلدەگرین
دەیگۆرین بە باشتر لەو یان ھاوشیووەی ئەو. زانایانی ش دوو پرایان ھەیە دەربارەیی (أو
ننسخها):

پای یەکەم: (أو ننسخها) لەنسیانەووە ھاتووە بەمانای وازلێھێنان، که ماناکەیی بەم
جۆرەیی لێ دیت: نسخی ئایەتیک ناکەین یاخود وازی لێ ناھێنین بەبێ نسخ تا لەو
باشتر یان ھاوشیووەی خۆی نەھێنین، لێرەدا زاناکان وای دادەنێن که سێواوەیەک ھەبە که
تەقیدەکی وشەیی (حکم) ھ، واتە: نسخی حوکمی ئایەتیک ناکەین یاخود
وازلە حوکمەکی ناھێنین تاوھکو لەو باشتر یان ھاوشیووەی ئەو نەھێنین .

۱۰۰- في حقيقة النسخ وأنه ليس من البداء) طالع: الوجه الاول من الشبهة السابعة عشر من الجزء الحادي عشر
(سلامة القرآن الكريم).

ئەگەر كەسكە وتى: چۆن ئايەتەكە دەمىنىتەۋە - واتە ۋازى لى دەھىنرەيت و نەسخ ناكىت - ۋە دەشگوتى: لەو باشتر يان ھاوشىۋەى ئەو دەھىنن؟ بۆۋە لامدانەۋەى ئەو پىرسىيارە زاناكان دەلىن: مەبەست لە (ننسا) واتە دەستەۋازەكە دەھىلىنەۋەى ۋاز لە ھۆكەمەكەى دەھىنن.

پاى بوۋەم: مەبەست لە زاراۋەى (ننسا) واتە: دەستەۋازەكە ھەلدەگىن بە جۆرىك لە دل و زىھىندا جىگىر نابىت، ئەۋەش ئەو لە بېرچونەۋەى كە خەلك لەسەرى پاھاتو، نمونەى ئەۋەش لە (أنس بن مالك) ھ ۋە بە صەحىحى ھاتو دەربارەى ئەۋانەى كەلە بىرى (معونه) دا كۆرزان خوداى گەۋرە لە قورئاندا ئاماژەى پىكردوۋە: (أَنْ بَلِّغُوا قَوْمَنَا أَنْ قَدْ لَقِينَا رَبَّنَا فِرْضِي عَنَا وَأَرْضَانَا) ^{۱۵۶} پاش ئەۋە نەسخ كرايەۋە ماناكەشى: بە قەۋمەكەمان پابگەيەنن كە بە خوداى خۆمان شادبوينەۋە و لىمان پارزى بوۋەۋە پارزىشى كىدىن.

شىۋازىكى تىرى ۋە لامدانەۋەى جۈلەكەكان كە دەلىن گوايە نەسخ بوۋنى نى: ئەۋەيە كەئەۋتە ۋراتەى بەردەستىشىيان نەسخى ھەندىك لە ئەھكامى كىتەبەكانى پىش خۆى كىردوۋە.

بوۋە باشەكان لە ئايەتە ناسىخەكاندا لەم پۈانەۋەيە:

● ھەندىك جار ئايەتە ناسخەكان ھەلگىرى كۆت و بەندۈ ناپەھەتەيەكان بوۋن لەسەر ئومەتەكانى پىش ئىمە.

● ئايەتە ناسىخەكان ئەگەر چى لە ھەندى كاتدا كار كىردن پىيان قورس و ناپەھەتتەرە لە چاۋ ئايەتە مەنسوخەكاندا بەلام پاداشتى كار پىكردىيان زۆر زىاتتەرە لە ئايەتە مەنسوخەكان.

۱۵۶- أخرجه البخاري في صحيحه ، كتاب الجهاد والسير، باب: من يترك في سبيل الله (عزوجل) (۲۶۴۷). ومسلم في صحيحه كتاب المساجد، موضوع الصلاة باب: نهى من أكل ثوما أو بصلا أو كراشا أو نحوها عن حضور المسجد (۱۵۷۷).

• نایه ته ناسیخه کان ئاسانتر و نه رمتر بوون بۆنه وهی ده رخ بکړین له لایه ن خه لکه وه له مه وه بۆمان پوون ده بیته وه پوهه باشته ره کان له نایه ته ناسیخه کاند ا له سه ره تاو کو تاییدا، له سه ره تا که یدا ئاسانکاری به دی ده کریت که خودای گه وه له نه حکامه کانی دا نه نجامی داوه، کوتایه که شی وه رگرتنی پاداشتی گه وریه بۆ کارپیکه رو نه نجامه رانی.

چوارم: بوونی نه سخ له ته وراتدا وه لاهه بۆ جوله که کان له سه ر نه وهی که ده نین نه سخ له قورئاندا بوونی نیه.

یه کیک له وه لاهه کانی قورئان بۆ جوله که کان له سه ر نکولی کردنیان له پوودانی نه سخ و ریگه پیډانی، ده قیکه له ته وراتدا نه ویش نه وهی کاتیک (نوح) سه لامی خودای له سه ر بیت له که شتی که هاته خواره وه خودای گه وه سه رجه م گیانه وه ری سه رزه وی بۆ حه لال کرد که لیتی بخوات، پاش نه وه نیسرائیل گوشتی حوشترو شیره که ی له سه ر خوی حه رام کرد و کوپه کانی ش شوینی که وتن له و کاره دا، ته ورات هات و نه مه ی قه ده غه کرد، نه مه خوی بۆخوی نه سخه، قورئانی ش ده پیږیتته وه و ده فرمویت: ﴿كُلْ الطَّعَامَ كَمَا كَانَ جَلًا لِّبَنِي إِسْرَءِیْلَ اِلَّا مَا حَرَّمَ اِسْرَءِیْلُ عَلٰی نَفْسِهٖ مِنْ قَبْلِ اَنْ تُنْزَلَ التَّوْرَةُ قُلْ فَاَتُوا بِالْتَّوْرَةِ فَاَتْلُوهَا اِنْ

كُنْتُمْ صٰدِقِیْنَ ﴿۱۳﴾ (ال عمران). واته: دیاره جوله که ده رباره ی حه لال و حه رام ی سه رده می یعقوب پیغه مبه ر دواون که گوايه کاتی خوی هه رچی خواره ده مه نی و خوراك هه بوو بۆ نه وه ی نیسرائیل حه لال بوو، جگه له وه ی که نیسرائیل (یعقوب پیغه مبه ر) له سه ر خوی حه رام کردبوو، بۆیه خوی گه وریه وه لاهه داونه ته وه، تا ده مکوتیان بکات و فرمویه تی): پیتش ناردنی ته ورات نیسته ش بپوون ته ورات بیئن و بیخویننه وه نه گه ر نپوه راست ده که ن و به شوین حه قیقه تدا ده گه رین.

جوله که چۆن له پوویان دیت پەخنه له بوون و پێگه پێدانی نهسخ بگرن، به دنیایی ئهوشته له کتیبه پێشوهکان و شهریعهته پابردووهکاندا پووی داوه، ههروهک ئهوهی خودا پێگهی به ئادهم پێغه مبهه دابو که کههکانی ماره بکات له کوپهکانی پاشان ئهوهی حهرام کرد، یاخود وهک ئهوهی که خودای گهوره سهرحه م گیانله بهرانی سه رزهوی بو نوح پێغه مبهه هه لال کرد پاشان ئه و هوکمه ی نهسخ کردو مه نیکبانی لی حه رام کرد، هه روه ها بۆ ئیسرا ئیل و کوپه کانی پێگه پێدرا و بوو که دوو خوشک پیکه وه ماره بکه ن به لام ئه وه له شه ریه تی ته ورات و شه ریه ته کانی دوا ی ئه ویشدا قه ده غه کراوه، وه فه رمان کرا به ئیبرا هیم پێغه مبهه که کوپه که ی سه ر بپریت به لام پێش ئه نجام دانی ئه و هوکمه نه سخ کرا، هه روه ها فه رمان کرا به کوشتنی سه رجه م ئه و بنو ئیسرا ئیلانه ی که گوێره که یان په ره سته بو پاشان ئه و هوکمه یان له سه ره لگرا بۆ ئه وه ی به هۆی کوشتنه وه قریان تینه که ویت.

جوله که کان خۆشیان ئه م شاهیدیه ده ده ن به لام خۆشیانی لی لاده ده ن به هۆی لوت به رزی و بیبا وه پیا نه وه، بێگومان هه مو ئه مانه له ته وراتدا ده قی له سه ره هاته وه مگه ر ئه مه خۆی له خۆیدا نه سخ نه ی؟ بۆیه خودا فه رمانی پێکاردوون که بگه پینه وه بۆ ته ورات چونکه ئه ویش هه مان شتی ئیمه ده سه لمینیت که ده یلین.

بۆیه خودای گه و ره ده فه رمویت: ﴿ مَا يَوْذُ الَّذِينَ كَفَرُوا مِنْ أَهْلِ الْكِتَابِ وَلَا الْمُشْرِكِينَ أَنْ يُنَزَّلَ عَلَيْكُمْ مِنْ خَيْرٍ مِنْ رَبِّكُمْ وَاللَّهُ يَخْتَصُّ بِرَحْمَتِهِ مَنْ يَشَاءُ وَاللَّهُ ذُو الْفَضْلِ

الْعَظِيمِ ﴿١٠٥﴾ (البقرة)، واته: له راستیدا ئه وانه ی که بیبا وه پو حه ق پۆشن له خاوه نانی کتیب ، هه روه ها موشریک و ها وه لگه رانیش که هه ز نا که ن هه یج خه یه ر به ره که تیک له لایه ن په ره ر دگا رتانه وه رووتان تی بکات ، به لام خوا ی گه و ره به ئاره زوو حه زی ئه وان ناکات ، به لکو له په حمه تی تایبه تی خۆی هه رکه سیك شایسته بیت ئه و زاته به هره مه ندی

دهكات ، چونكه نهو خواجه خاوهنى فەزل و بەخششی گەورەیه (بەتایبەت بۆ باوەپداران).

خودای گەورە بە ئیمانداران دەفەرموێت: ئەوانەى كه ئاگاداریتان هەیه دەریارەیان لە پەوى مامەلە کردنیان لەگەڵ پێغه مەبرەکانیان ئەوانە ئێرەى دەبەن، لوت بەرزى و بێ باوەریەکیان زیانتان پێ نەگەینێت و گوێ مەدەنە درۆ دوژمنایەتیان، ئەوان بەهۆی ئێرەییەکیانەو نایانەوێت هیچ چاکەپەکتان لەلایەن خوداوە بۆ دابەزێت، قورئانی شاکترینی شەکانە، چونکه پرۆگرامێکی تێڕۆتەسەلە و فەزلیکی فراوانە و رێنمونیەکی گەورەیه، و نیشانەیهکی مەزنە کە هەمووانی کۆکردووەتەو پێکەو بەیهکی گەیانندون، هۆز نەتەو کانتانی کردووە بەیهک مێشکنتانی لە بت پەرەستی پاک کردووەتەو، دەرونتانی لە پیسی و چەپەلی جاھلیەت خاوێن کردووەتەو، و لەسەر سروشتی پاک جیگیری کردوون، پێبازی حەنەفیەتی پاک و بێگەردی بۆ پەخساندوون، ئێتر چۆن ئێرەى جەرگیان ناسوتینێت و بقی و قین و بوغزیان بەسەرتاندا بەتال ناکەنەو، واتە گاوری جولهکە و موشریکەکان کە میان حەزناکەن و پێیان خۆش نیە هیچ چاکەپەکتان لەلایەن خوداوە بۆ دابەزێنێت، بەلام ئەهلی کیتاب و بەتایبەتیش جولهکە لە ئێرەییان بەرامبەر نەتەوێ عەرەب ئەو بو کە پەیام و پێغه مەریان بۆهاتبو، کە ئەوان ئەوشتەیان تەنھا بەشایەنی خۆیان دەزانی و هەولی قورخ کردنیان دەدا بۆخۆیان.

بەلام موشریکەکان ئێرەییەکیان لەو پەووەو بوو بە دابەزینی وەحی جار لەدوای جار ئیسلام بەهێز و جێگیر دەبوو هەروەها خێرا تەشەنەى دەکرد و پەگی دادەکوتا ئەمە خەونەکانی پوچەل کردبوونەو و نا ئۆمیدی کردبون لەو هەول و چاوەپوانیەى کە نیازمەندی کردوون بۆکۆتایی هێنان بە پێغه مەبرو پەیامەکەى.

پاشان خودای گەورە وەلامی دانەووە جەھالەتی ئەوان و سەرچەم ئێرە مەبرەکانی خستە پەو وەك دەفەرموێت: ﴿مَا يَوْذُ الَّذِينَ كَفَرُوا مِنْ أَهْلِ الْكِتَابِ وَلَا الْمُشْرِكِينَ أَنْ

يُنَزَّلَ عَلَيْكُمْ مِنْ خَيْرٍ مِنْ رَبِّكُمْ وَاللَّهُ يَخْتَصُّ بِرَحْمَتِهِ مَنْ يَشَاءُ وَاللَّهُ ذُو الْفَضْلِ

الْعَظِيمِ ﴿١٠٥﴾ (البقرة)، به ومانایه‌ی که‌سی نیره بهر به‌هوی دهرونی خراب و گیلیه‌وه نارپه‌زایه له خوداو په‌خنه ده‌گرتت له‌وه‌ی که خودا نیعمه‌تی دابه‌زاندوه بۆ سهر که‌سی نیره پی براو، نارپه‌زایی نارپه‌زیه‌کان زیان به خودا ناگه‌یه‌نیت، و نیعمه‌ته‌کانی ناگرتته‌وه به‌هوی نیره‌ی نیره‌به‌رانه‌وه، خودای گه‌وره نیعمه‌ته‌کانی تاییه‌ت ده‌کات بۆ هه‌رکه‌سیک که بیه‌ویت، خودا خوی خاوه‌ن فه‌زلی گه‌وره‌و مه‌زنه، و نه‌م دوو‌کرداره‌ی بۆ‌خوی پدپاوه‌ته‌وه، بۆ خستنه‌ پووی نه‌وه‌ی که نه‌و کاره ته‌نها مافی خۆیه‌تی و هیچ دروستکراویک کاریگه‌ری نیه له‌سهر پیدانیان یاخود گرتنه‌وه‌یان. ^{۱۰۷} وه‌ک ده‌فه‌رمویت:

﴿ وَكَثِيرٌ مِّنْ أَهْلِ الْكِتَابِ لَوْ يَرُدُّونَكُمْ مِنْ بَعْدِ إِيمَانِكُمْ كُفَّارًا حَسَدًا مِّنْ عِنْدِ أَنْفُسِهِمْ مِّنْ بَعْدِ مَا بَيَّنَّ لَهُمُ الْحَقُّ فَاعْتَمُوا وَاصْطَفُوا حَتَّىٰ يَقُولَ اللَّهُ بِأَمْرِهِ إِنَّ اللَّهَ عَلَىٰ كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ ﴾ (البقرة).

واته: زۆربه‌ی خاوه‌ن کتیبه‌کان (مه‌به‌ست گا‌ورو جو‌ه‌کانه) ئاواته‌ خوانن که ئیوه له ئیمانه‌که‌تان بترازین و بتانکه‌نه کافرو بی‌باوه‌ر، به‌هوی هه‌سودی و ناپوختی دل و دهرونیانه‌وه، هه‌رچه‌نده‌ حق و حه‌قیقه‌ت و راستیشیان بۆ ده‌رکه‌وتوه‌و (ده‌زانن که له مه‌رجه‌ سه‌ره‌کیه‌کانی ئیسلام باوه‌ر بونه به‌ سه‌رجه‌م پیغه‌مه‌به‌ران و کتیبه‌کان) جا ئیوه له به‌رانبه‌روه‌و چاوپۆشیان لێ بکه‌ن و لێیان ببورن، تا خوای گه‌وره (به‌هوی په‌فتاری جوانتانه‌وه) خۆی دیت به‌ هاناتانه‌وه و سه‌رکه‌وتنی خۆیتان بۆ ده‌سته‌به‌ر ده‌کات، چونکه له راستیدا خوای گه‌وره ده‌سته‌لاتی به‌سه‌ر هه‌موو شتی‌کدا هه‌یه.

نه‌مه نه‌و بق و قینه‌ پێیان ده‌کات که دوو‌چاری دهرونیان هاتوه، تامه‌زۆی تالان‌کردن و گرتنه‌وه‌ی هه‌رچا‌که‌یه‌کن که خه‌لکانی تر پێیان لێی که‌وتبیت. بۆچی؟ نه‌مه نه‌ک

۱۰۷- تفسیر المنار، محمد رشید رضا، مرجع السابق، ج: ۱، ص: ۴۱۲، ۴۱۳.

بۆئەوئەى ئەو دەروە شەپەنپەزەنە پاستىيەكە نازانن، بەلکە لەبەر ئەوئەى كە ھەمو شتەك دەزانن! (حسدا من عند أنفسهم من بعد ماتبين لهم الحق) ، ئىرەيش ئەو ھەلچونە پەش و نامەردانەيە كە دەروونی جولەكەى تەنيوہ لە بەرامبەر ئىسلام وموسولمانان، ئەو سەرچاوەى دەست كىسەو سەرچەم پىلانەكانيان بە ئىستاشەوہ ئائەوئەى كە قورئان دەيخاتە پوو بۆ ئەوئەى موسولمانان لىي ئاگادار بن و بزائن ئەوہ ھۆكارە شاراوہكەيە لەگشت سەرچەم ھەولەكانى جولەكە وە بۆ داپماندنى بىروباوہ پ لە ناخياندا و پىترانەويەيان بۆ ئەو بىباوہ پىيەى كە لەسەرى بوون، ئەو بىباوہ پىيەى كە خودا پرگارى كردن لىي بە ھۆى ئيمانەوہ.

لىرەداو لەوساتەى ئەم پاستىيە ئاشكرا دەبىت و نياز پىسى و ئىرەيە گلاوہيان دەخريتە پوو، لىرەوہ قورئان داوا لە ئيمانداران دەكات لە پووبەپوو بونەوئەى بوغزوكينە بە بوغزوكينە، وخرابە بە خرابە، داوايان لى دەكات بە لىبور دەيى و چاوپۆشى تا ئەو كاتەى خودا فرمانى خۆى دادە بە زىنىت.

بەگورتى:

• نەسخ برىتيە لە ھەلگرتنى حوكمىكى شەرىى بە بەلگەيەكى شەرىى كە لە دواى خۆيەوہ ھاتىت، ئەمە لەپووى عەقلەوہ دروستە و ناچىتە قالبي مەحالەوہ، چونكە بەرژەوہندى بەندەكان دەگوريت بە پىي گوزەرانى سەردەمەكان ، ئەمە كاريكى خواكردەو ھەرچەكى بويت ئەنجامى دەدات و فەرمان پەوايى بەو شتەوازە دەكات كە خۆى ويستى لەسەرە، لە قورئاندا ئاماژەى پىكرىوہ و دەفەرمويت:

﴿ مَا نَنْسَخْ مِنْ آيَةٍ أَوْ نُنسِهَا نَأْتِ بِخَيْرٍ مِنْهَا أَوْ مِثْلَهَا أَلَمْ تَعْلَمْ أَنَّ اللَّهَ عَلَى كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ ﴾

﴿ (البقرة) ١٠٦ ﴾

- بوونی نه سخ له کتیبه پیشوه کانداه لاميکه بؤ بانگه شهي جوله که له سهر نه بوونی نه سخ ورپگه پینه داني، وپرای تيکل کردني نه سخ ويه دانه (بؤده رکه وتن) واته ناشکرا بوونی شتيکی شاره که نه مهش به رامبه ر خودای گوره مه حاله .
- نه سخ له گهل بڼه ماکانی عه قل ومه نتيق دا يه ک ده گريته وه ، خودا له هه موان زاناره به به رژه وه ندي بنده کانی له هه موکات و شوپينکداو سه رجه م دوخه جياوازه کانداه .

گومانی سی ویه ک

ناره زای گورینی قبیله: ۱۵۸

ناوهری گومانه که:

خه لکانیکی گیل هاوشیوهی جوله که و دوو پوهه کان و موشریکه کان ناپازین به گورینی قبیلهی موسولمانان له (بیت المقدس) هوه بۆ (بیت الحرام) وه به سهر سورمانه وه ده لئین، (ماولاهم عن قبلتهم التي كانوا عليها)، ﴿ سَيَقُولُ السُّفَهَاءُ مِنَ النَّاسِ مَا وَلَّاهُمْ عَنْ قِبَلِهِمُ الَّذِي كَانُوا عَلَيْهِمْ قُلْ لِلَّهِ الْمَشْرِقُ وَالْمَغْرِبُ يَهْدِي مَنْ يَشَاءُ إِلَى صِرَاطٍ مُسْتَقِيمٍ ﴾ (البقرة)، واته: نه فام و دهم به تاله کان له دواي گورینی پوگو (قبیله) له قودسه وه بۆ که عبه ده لئین: باشه چی وای له محمد و پهیره وانی کرد که واز له پوگو و قبیله پیشوه که بهینن که جاران له نوژدا پرویان تیده کرد .. توش نهی محمد پیمان بلئی: رۆژه لات و رۆژئاوا و هه موو لایه ک هه ر خوا خاوه نیه تی و مولکی نه و زاته یه، هه رکه سیك نه و زاته بیه ویت و نه و که سه ش شایسته بیت ، هیدایه ت و پینمویی ده کات بۆ پیگه و پیباز و بهرنامه و ئایینی راست و دروست ...، بۆچی له سهر یه ک قبیله دانامه زین ؟!

رینگاکانی پوچهل کردنه ووی بابته که:

یه که م : پۆژه لات و رۆژئاوا مولکی خودایه و چۆنی بویت به ویستی خۆی هه ئیده سورپینیت.

دووه م: گورینی قبیله تاقیکردنه وه یه ک بوو بۆ ئاشکرا کردنی ئیماندارو دوو پوو.

۱۵۸- الآية التي وردت فيها الشبهة: (البقرة/ ۱۴۲).

الآيات التي وردت فيها الرد على الشبهة: (البقرة/ ۱۴۲، ۱۴۸).

في "تأويل القبلة" طالع: الشبهة السادسة والثلاثين من الجزء السادس، (العقيدة الإسلامية وقضايا التوحيد)، والشبهة الرابعة من الجزء الثالث عشر.

سیئەم: ئەم قىسانەى جولەكەكان لە بق و قىن و شارىدەنەوہى پاستىيەكانەوہ سەرچاوەى گرتوہ.

چوارەم: ھەموو مىلەتێك قىيىلەى تاييەتى بە خۆى ھەيە كە پووى تىدەكات.
پىنجەم: ناوہ پۆكى دىندارى لە گوپرايەلى كردنى خودا و شوين كەوتنى
فەرمانەكانىدايە.

شەشەم: ھەوال دان بەقسەى ئەو پىلانە پيش ئەوہى لە زارى خۆيانەوہ ئاشكراكرىت
بەلگەيەكە لەسەر پىغەمبەرىتى موحەمەد "سەلات و سەلامى خوداى لەسەر بىت".

درىژمى بابەتەكە:

يەكەم: پۆژھەلات و پۆژئاوا مولكى خودان.

ئاشكرايە كە پىغەمبەرى خودا پووى كردوہتە (بيت المقدس) لە نويزدا بۆماوہى
شانزەدە ياخود ھەپدە مانگ، بەلام ھەزى دەكرد كە پوولە كەعبە بكات، جولەكەكان
پىيان خۆش بوو كە پووى دەكردە (بيت المقدس)، كاتێك كە خوداى گەورە ئەم ئايەتەى
دابەزانىد: ﴿قَدْ رَأَى ثَقَلُوبَ وَجْهَكَ فِي السَّمَاوَاتِ فَلَوْلَيْسَكَ قِبْلَةٌ تَرْضَاهَا قَوْلٌ وَجْهَكَ شَطْرَ
الْمَسْجِدِ الْحَرَامِ وَحَيْثُ مَا كُنْتُمْ فَوَلُّوا وُجُوهَكُمْ شَطْرَهُ وَإِنَّ الَّذِينَ أُوتُوا الْكِتَابَ لَيَعْلَمُونَ أَنَّهُ الْحَقُّ مِنْ
رَبِّهِمْ وَمَا اللَّهُ بِغَافِلٍ عَمَّا يَعْمَلُونَ ﴿١٢٤﴾﴾ (البقرة)، واتە: ئەى محمد لەپاستيدا ئىمە چاوكىيان و
ھەلسورانى روخسارتمان پويە ئاسمان چاك دەبينى (كەزۆر ھەزەت بەروگەيەكى تاييەت
ھەبوو، ئىمە ئاگادارى نيازى دلت بوين) ھەر بۆيە ئىمە بپارماندا كە ئىتر لەمەودوا پو
بكەيتە ئەو روگەيەى كە دلت پىتى ئاسودەيە، ئىتر پويكەرە (المسجد الحرام) و
كەعبەى پىرۆز ھەروھا ئىوہش ئەى گروى ئيمانداران لەھەركوئىيەكى زەويدا بوون، پووى
تىيەكن بىگومان ئەو جولەكە و ديانانەى كە كاتى خۆى كتيبي ئاسمانيان بۆ پەوانەكراوہ
، چاك دەزانن كە ئەم گۆپرانى پوگەيە لەسەردەمى پىغەمبەرى ئاخىر زەماندا، ھەقىقەتەو

خوای گه وره فه رمانی پیدهدات ، و له کتیبه کانیاندا باسکراوه ، بیگومان هه رگیز خوای گه وره بیناگانیه له و نه خشه و پیلان و ناسته نگانیه که نه وان دروستی ده که ن له به رده م شوینکه وتوانی ئه م ئاینه داو له دهستی پر قودرتهی هه رگیز قوتارنابن.

جوله که کان گومانیان لا دروست بوو وتیان: ﴿النَّاسِ مَا وَلَّيْنَاهُمْ عَنْ قِبَلِهِمُ الَّذِي كَانُوا عَلَيْهَا﴾ (البقرة)، دوو پوه کانیاش دوچار ی گومان و دوو دلی و شله ژان بوون، پاشان خودای گه وره وه لامي دانوه: ﴿سَيَقُولُ السُّفَهَاءُ مِنَ النَّاسِ مَا وَلَّيْنَاهُمْ عَنْ قِبَلِهِمُ الَّذِي كَانُوا عَلَيْهَا﴾ قُلْ لِلَّهِ الْمَشْرِقُ وَالْمَغْرِبُ يَهْدِي مَنْ يَشَاءُ إِلَى صِرَاطٍ مُسْتَقِيمٍ ﴿١٤٢﴾ (البقرة).

سه رجه م ئاړاسته کان مولکی خودایه وخواه نداریتی پوژمه لات و پوژئاواو نه وه شی له نیتوانیاندایه ده که پیتته وه بو خودای گه وره، هه ل سوړان و فه رمانه وایی سه رجه م کاره کان له لایه ن خوداوه یه، عیبره ت له پوو کړنه پوژمه لات و پوژئاواو نیه، به لکو عیبره ت به گوپړایه لی کړدن وشوین که وتنی فه رمانه کانی خودایه، وه که ده فه رمویت:

﴿لَيْسَ الْبِرَّ أَنْ تُولُوا وَجُوهَكُمْ قِبَلَ الْمَشْرِقِ وَالْمَغْرِبِ وَلَكِنَّ الْبِرَّ مَنْ ءَامَنَ بِاللَّهِ وَالْيَوْمِ الْآخِرِ وَالْمَلَائِكَةِ وَالْكِتَابِ وَالرِّبَاطِ وَمَا آتَى الْمَالَ عَلَى حُبِّهِ ذَوِي الْقُرْبَىٰ وَالْيَتَامَىٰ وَالسَّكِينِ وَأَبْنَى السَّبِيلِ وَالسَّالِينَ فِي الرِّقَابِ وَأَقَامَ الصَّلَاةَ وَآتَى الزَّكَاةَ وَالْمُوفُونَ بِعَهْدِهِمْ إِذَا عَاهَدُوا وَالصَّابِرِينَ فِي الْبَأْسَاءِ وَالْفُرَّاءِ وَحِينَ الْبَأْسِ أُولَئِكَ الَّذِينَ صَدَقُوا وَأُولَئِكَ هُمُ الْمُتَّقُونَ﴾ (البقرة)،

واته: ئه ی خه لکینه ! ئه ی بروداران ! چاکه و چاکه خوازی نه وه نیه پوخساری خوتان بکه نه روژمه لات و روژئاواو، به ته مابن ولاتان و که لانی خوړمه لات و خوړ ئاواو به ختیاړی و کامه رانیان بۆ دهسته بهر بکه ن، به لکو چاکه و چاکه خوازی له ناخه وه هه لده قولی که نه ویش بریتیه له باوه پی دامه زراو به خوای گه وره، به زات و سیقاتی پاشان به روژی دواپی و قیامت ، به به هشت و دوژه خ ، هه روه ها به فریشته کان، که به نده ی ملکه چی خوای گه وره ن و چرکه یه که نافه رمانی ناکه ن، هه روه ها باوه پ به کتیبه کان که له لایه ن خواوه

په وانه کراون بۆ پيغه مبه ران ، وه باوه پ به پيغه مبه رانيش که خواي گه وره له نيو گروي
 ناده ميزادا هلي بژاردوون . دواي هم چه مکانه ي باوه پ: په نگدانه وه ي ثيمان له په فتاردا
 ده بي دهریکه ویت ، نه ویش به به خشيني مال و سامان چه نده خوشه ويست و نازداره
 به خزمانی هه ژارو خه لکی نه دارو که مده ست و ريوارى داپراو له ولات و سامانی ، هه روه ها
 بۆ نه و که سانه ي که ئاتاجى هن و داواي ده کن ، هه روه ها بۆ پزگار کردن و نازادکردنى
 گه لان و ميلله تان له ديلي و ده سته سهرى ، پاشان نه نجامدانى نويز به چاکى ورتک و
 پتيكى ، به خشيني زه کاتى مال و سامان و زانست و ده سولات و تواناکان ، هه روه ها
 له چاکه کارى: وه فاکردنى نه و که سانه ي به په يمان و به لينه کانين که هه رکات په يمان و
 به لينتيکيان دا ده يبه نه سهر ، هه روه ها خوگرى و دان به خۇدا گرته له کاتى ته نگانه و
 نه خوشى و ناخوشى و نه هامتى ، هه روه ها کاتى پووبه رووبه نه وه ي دوژمنانى مرقايه تى
 ، ئانه وانه ي که نه و سيفاتانه يان تيدايه ، ئانه وانه نه وانه که له گه ل به رنامه ي خوادا
 راسته ده کن و هه رنه وانيشن ته قوادار و ديندار و خواناس (که له ئاينده دا په زامه ندى
 په روه ردگاربان ده سته بهر ده کن) .

بۆ هه رشوینتيک پوومان وه ريپيپن وه ريده پيپين، گوپرايه لى له شوين که وتنى
 فه رمانه کانيدايه، ته نانه ت نه گه ر هه ر پوژتيک فه رمانان پي بکريت پو له شوینتيک بکه ين
 نيتمه به نده ي نه وين و له ژير فه رمانى نه ودين و خزمه تکارى نه وين بۆ هه رکوى پوومان
 وه ريپيپيت پوومان وه رده پيپين، مافى خو به تى به نده کانى پاسپيريت به هه رشتيک که
 ويستى له سهر به تى و هه رچه کيشى بویت ده يگوپيت و ده يسپريته وه، بۆ هه مو نه مانه
 خوداي گه وره حیکه تى ته واو و بيانوى کارى گه رى هه يه، سهرجه م ئاراسته کان هى خودان
 هسچ ئاراسته يک وه ک خودى خو ي فه زلى به سهر هسچ ئاراسته يه کى تر دا نيه، خوداي
 گه وره ويستى له سهر کاميان بييت هه لده بژيريت و تاي به تى ده کات و ده يکاته قيبه لى
 هه رکه سيک که بيه ویت:

{ قُلْ لِلّٰهِ الْمَشْرِقُ وَالْمَغْرِبُ } (البقرة)، به هه مان شیوه خودای گه وره ویستی ناگاداری بدات که گرنگیه کی تاییه تی داوه به بنده و نیردرای خوی موحه مد "سه لات و سه لامی خودای له سه ر بیت" و ئومه ته که ی که رینمونی کردوون بۆ ئیبراهیم پیغه مبه ر و پووی وه رپیژاون بۆئه و که عبه ی که ئیبراهیمی خه لیل سه لامی خودای له سه ر بیت دروستی کرد هه ریویه ده فه رمویت: ﴿ سَيَقُولُ الشُّفَهَاءُ مِنَ النَّاسِ مَا وَلَّاهُمْ عَنْ قِبْلَتِهِمُ الَّتِي كَانُوا عَلَيْهَا قُلْ لِلّٰهِ الْمَشْرِقُ وَالْمَغْرِبُ يَهْدِي مَنْ يَشَاءُ اِلٰى صِرَاطٍ مُسْتَقِيمٍ ﴾ (البقرة) .

دووم: تاقیکردنه وی خه نک و هه لسه تگاندنیان.

یه کیکی تر له وه لامه کانی قورئان بۆجوله که و موشریک و دوو پووه کان ئه وه یه پوونی بکاته وه که گزپینی قبيله له (بیت المقدس) وهه بۆ که عبه تاقیکردنه وهه هه لسه تگاندنی خودایه بۆ ئاشکرا کردنی دوو پویه کی به گومان له ئیمانداریکی دلنیا، وهه خودای گه وره ده فه رمویت:

﴿ وَكَذٰلِكَ جَعَلْنٰكُمْ اُمَّةً وَسَطًا لِتَكُوْنُوْا شُهَدَآءَ عَلٰى النَّاسِ وَيَكُوْنَ الرَّسُوْلُ عَلَیْكُمْ شَهِیْدًا وَمَا جَعَلْنَا الْقِبْلَةَ الَّتِي كُنْتَ عَلَیْهَا اِلَّا لِنَعْلَمَ مَنْ يَّتَّبِعِ الرَّسُوْلَ مِمَّنْ يَنْقَلِبُ عَلٰى عَقْبَيْهِ وَاِنْ كَانَتْ لَكَبِیْرَةٌ اِلَّا عَلٰى الَّذِیْنَ هَدٰى اللّٰهُ وَمَا كَانَ اللّٰهُ لِيُضِلَّ عَنِكُمْ اِنَّ اللّٰهَ بِالنَّاسِ لَرُوْفٌ رَّحِیْمٌ ﴾ (البقرة)، واته: ئا به وشیه وه ئیمه ئیوه مان به گه ل و ئومه تیکی میانپه و گێپراوه له هه موو پویه که وه (ئیوه باوه پتان به ئاینه ئاسمانیه کانی پیش خۆتان هیه ، نه گه ر چی له نوێژدا پوو له قبيله ی ئه وان ناکن، به لام به شویتنیک پیرۆز و قبيله و پوگی به که می خۆتانی ده زانن ، هه روه ها له وێوه پیغه مبه ر به ره و ئاسمانه کان له شه وی میعراجدا بلند کرایه وه ، هه روه ها ئیوه میانپه ون له پوی میژوو جوغرافیاوه ، له پوی عبادت و خواپه رستی به وه له پوی دنیا و قیامه ته وه له پوی داخوازیه کانی روح و نه فسه وه ...) تا

بېنه شایهت به سهرخه لکپوه و بۆیان پون بیت (که ئەم ئاین و بهرنامه به سهرتاپای خیره بۆ تاك و کۆمەل بۆ گەل و نیشتمان ، بۆ دنیا و قیامت ، ههروهها گشتگیره و ههموو بوارهکانی ژیان ئاراسته ی خیره دهکات) ههروهها بۆ ئهوهش که پێغه مبه ر شایهتی بدات بۆ دلسۆزانی ئوممهتی له سهر ئهوهی که به ئهرکی سهرشانی خۆیان ههستان ، جا ئه و قیبله بهی که جاران رووت تیده کرد گۆریمان بۆ که عبه و (بیت الحرام) تا ده ریکه ویت کی به راستی شوینه که وته ی پێغه مبه ره و کیش پاشگه ز ده بیته وه هه رچه نده ئه و بریاره مان بوو به تاقیکردنه وه به کی گه و ره بۆ زۆربه ی ئیمانداران جگه له وانه ی که خوای گه و ره هیدایه تی دابون ، بێگومان خوای گه و ره ئیمان و باوه پداری و نوێژ و خواپه رستیتان به زایه نادات چ له پابردودا و چ له نیسته و داهاتودا ، چونکه خوای گه و ره به نیسه بت خه لکی ئیمانداره وه ته و او به سۆز و به به زه یی و دلۆفانه .

دوو پوهه کان کاتیک که قیبه گۆردرا وتیان: موحه مه د چی لی قه و ماوه جارێک پوهمان پێ ده کاته ئیره و حاریکیش پوهمان ده کاته ئه و ی، هه ندیکیش له موسولمانه کان وتیان: ئه ی حالی ئه و بۆایانه مان چۆن بیت ئه وانه ی که مردوون و کوژراون که پوهیان له (بیت المقدس) کردوه له نوێژه کانیا نندا؟! موشریکه کانیش وتیان: هه رچۆنێک موحه مه د گه پاوه ته وه پوه ی کردوه ته قیبله که مان به هه مان شیوه ده گه رپته وه سهر دینه که شمان، به لام ئیمانداره کان ئه وانه ی که ئیمانیک ی کامل و راست و دامه زراویان هه بوو ده یانزانی که ئه وه پاستیه که له لایه ن خودا وه ، بۆیه گوئییان بۆگرت و گوێپایه لیان لی کرد و پێی پازی بوون و چاویان له سه ری دامه زرا، که واته گۆرینی قیبله یاسای خودایه و حکمه ت و گه و ره یی تیدایه ، له وانه ئاشکرادرینی دۆی ئه وانه ی که شوین پێغه مبه ر ده که ون و گوێپایه لی ده که ن و پوه له هه رجیگایه ک بکات ئه وانیش پوه ی تیده که ن.

له وانه ی که له دینه که یان پاشگه زده بنه وه ، له گه ل ئه وه ی که ئەمه کاریکی قورس و گرانه له سهر ده روونه کان ئه وانه یان نه بیت که خودا هیدایه تی ده لکه انیانی داوه و دلنیا

بوون به راستگویی پیغمبر، واته هه موو ئه وانهی که ئه و هیناویه تی راسته و هیچ گومانی تیدانیه و خوداش هه رچییه کی بویت ئه نجامی ده دات، به و شیوازه فه رمانه وایی ده کات که ویستی له سه ره و ده فه رمویت: ﴿وَإِنْ كَانَتْ لَكَبِيرَةٌ إِلَّا عَلَى الَّذِينَ هَدَى اللَّهُ﴾ (البقرة).

به لام ئه وانهی که دلیان ناساغه هه رکاتیك هه رکاریك پوو بدات گومانیان لادروست ده بییت، به لام ئیمانداره کان راستی و دلیانیان لا ده چه سپیت له گه ل ئه و ئیمانیه که هه یانه ئیمانی تریان بۆ زیاد ده بییت، هه روه ک خودای گوره ده فه رمویت:

﴿وَإِذَا مَا أُنزِلَتْ سُورَةٌ فَمِنْهُمْ مَّن يَقُولُ أَيُّكُمْ زَادَتْهُ هَذِهِ إِيمَانًا فَأَمَّا الَّذِينَ ءَامَنُوا فَزَادَتْهُمْ إِيمَانًا وَهُمْ يَسْتَبْشِرُونَ﴾ (١٢٤) ﴿وَأَمَّا الَّذِينَ فِي قُلُوبِهِمْ مَّرَضٌ فَزَادَتْهُمْ رِجْسًا إِلَىٰ رِجْسِهِمْ وَمَاتُوا وَهُمْ كَاْفِرُونَ﴾ (١٢٥) (التوبة).

واته: هه ندی له دوو پوه کانی مه دینه هه رکاتیك سوره تیک له قورئان نازل ده کریت، هه یانه (به گالته پیکردنه وه ده لیت: باشه، کیتان به مه ئیمان و باوه پری زیادی کرد؟!) (ئو دوو پوانه بابزانن) که ئه وانهی ئیمان و باوه پریان هیناوه به رده وام ئیمان و باوه پریان زیاتر و پتهوتر ده بییت و دلخۆش ده بن و باوه په که یان به و ناینده پۆشن و پر له به خته وه ری و کامه رانییهی که چاوه پریان ده کات زیاتر ده بییت. * به لام ئه وانهی که دل و ده رین و ناخیان نه خۆشی باوه پ لاوازی و دوودلی و دوو پویی پوی تیکردوه، ئه وه، ئه و جۆره که سانه چهنده ناخیان پیس و پۆخله، ئه وهندهی تر پیس و پۆخلی پویان تیده کات کاتیك گوی بیستی باسی دین و ئایه ته کانی قورئان ده کریت، ئه وانه وایروا سه رته نجام به کافری ده مرن.

هه روه ها ده فه رمویت: ﴿وَلَوْ جَعَلْنَاهُ قُرْءَانًا عَجَبًا لَقَالُوا لَوْلَا فُصِّلَتْ ءَايَاتُهُ ءَاجْزًا وَعَرَبِيًّا قُلْ هُوَ لِلَّذِينَ ءَامَنُوا هُدًى وَبَيِّنَاتٌ وَالَّذِينَ لَا يُؤْمِنُونَ فِي ءَاذَانِهِمْ وَقُرْءَانُهُمْ عَمًى أُولَٰئِكَ

يُنَادُونَكَ مِنْ مَكَانٍ بَعِيدٍ ﴿٤٤﴾ (فصلت)، واته: خوانه ناسان هر برپو بيانو ده گرن و هه نديكيان ده لئين: چي ده بوو نه گهر نه م قورئانه به زماني گه لاني تر بوايه (خوای گهره ده فهرمويت: نه گهر نه م قورئانه م به زماني گه لاني تر بناردايه ، نه وه ده يانوت: نايان نه ده بوو نايان و فهرمان و داخوازييه کاني به زماني خومان بوايه و پوون و ناشکرا بوايه ، چون نه م قورئانه به زماني تر ده بيت له کاتيکدا که محمد به زماني عهره بي ناخاوتن ده کات ؟ ! نه ي پتغه مبر پتيان بلئ: نه م قورئانه بؤ نه وانه ي که ئيمان و باوه پ ده هيتن ده بيته مايه ي هيدايهت و بهرچاوپوني و شيفايه به تاييه تي بؤ نه خوשי و دهرده دهروني و کومه لايه تي و ئابوري و پاميار يه کان ، بگره هه ندي جار نه خوשיه جه سته ييه کانيش ، به لام نه وانه ي که باوه پريان پتي نيه ده لئي سه نگيني و قورقوشم گوئي ناخنيون ، چاويشيان کويزه له ئاستيدا و پيرؤزي و ناوازه يي به دي ناکه ن ، ئا نه وانه ده لئي له دوره وه بانگيان لي ده کريت (نه ده نگه که به چاکي ده بيستن ، نه په نگه کان به پوني ده بينن) !!

وه ده فهرمويت: ﴿ وَنُزِّلُ مِنَ الْقُرْآنِ مَا هُوَ شِفَاءٌ وَرَحْمَةٌ لِّلْمُؤْمِنِينَ وَلَا يَزِيدُ الظَّالِمِينَ إِلَّا خَسَارًا ﴾ (الإسراء)، واته: نئمه له قورئان بهرده وام نايان و سورهت نازل ده که ين (ده يکه ينه هؤي شيفا و چاره سهر بؤ نه خوשיه دهروني و جه سته ييه کان ، بؤ دهرده کومه لايه تي و پهروه ده ييه کان ، بؤ کيشه سياسي و ئابورييه کان) هه موويشي په حمهت و ميه ره بانيه بؤ ئيمانداران ، به لام بؤ سته مکار و زورداران مايه ي خه ساره تمه ندي و زهره رمه ندي و پيسوايه له هه ردو جيهاندا.

به لام نه وه ي که مردو پوي له نويزدا کرده ته (بيت المقدس) خودا ناشکراي کردوه که پاداشتي نويزه کاني به فيرؤ نه چو و خوداش سته م له هيچ که سيک ناکات، وه که ده فهرمويت: ﴿ وَكَذَٰلِكَ جَعَلْنٰكُمْ أُمَّةً وَسَطًا لِّتَكُونُوا شُهَدَاءَ عَلَى النَّاسِ وَيَكُونَ الرَّسُولُ عَلَيْكُمْ

شَهِيدًا وَمَا جَعَلْنَا الْقِبْلَةَ الَّتِي كُنْتَ عَلَيْهَا إِلَّا لِنَعْلَمَ مَنْ يَتَّبِعُ الرَّسُولَ مِمَّنْ يَنْقَلِبُ عَلَى عَقْبَيْهِ وَإِنْ
كَانَتْ لَكَبِيرَةً إِلَّا عَلَى الَّذِينَ هَدَى اللَّهُ وَمَا كَانَ اللَّهُ لِيُضِلَّ إِيْمَانَكُمْ إِنَّ اللَّهَ بِالنَّاسِ لَرُءُوفٌ رَحِيمٌ

﴿ ۱۱۳ 〉 (البقرة) ، واته : نا بهوشیویه ئیمه ئیوه مان به گهل و ئوممه تیکی میانره و گنپراوه
له هه موو پوویه که وه (ئیوه باوه پرتان به ئاینه ئاسمانیه کانی پیش خۆتان هه یه ، نه گهر
چی له نویژدا پوو له قیبله ی نه وان ناکهن ، به لام به شویننکی پیرۆز و قیبله و پوگی
یه که می خۆتانی ده زانن ، هه روه ها له ویوه پیغه مبه ره و ئاسمانه کان له شوی میعراجدا
بلند کرایه وه ، هه روه ها ئیوه میانره ون له پوی میژوو جوغرافیاوه ، له پوی عبادت و
خواپه رستی یه وه له پوی دنیا و قیامه ته وه له پوی داخوازه کانی روح و نه فسه وه ...) تا
ببنه شایه ت به سه رخه لکیه وه و بۆیان پون بیت (که ئه م ئاین و به رنامه یه سه رتا پای
خیره بۆ تاک و کۆمه ل بۆ گهل و نیشتمان ، بۆ دنیا و قیامه ت ، هه روه ها گشتگیره و
هه موو بواره کانی ژیان ئاراسته ی خیره ده کات) هه روه ها بۆ نه وه ش که پیغه مبه ره شایه تی
بدات بۆ دلسۆزانی ئوممه تی له سه ره وه ی که به ئهرکی سه رشانی خۆیان هه ستاون ، جا
نه و قیبله یه ی که جاران رووت تیده کرد گوریمان بۆ که عبه و (بیت الحرام) تا ده ریکه ویت
کی به راستی شوینه که وه ی پیغه مبه ره و کیش پاشگه ز ده بیته وه هه رچه نده نه و
بریاره مان بوو به تاقیکردنه وه یه کی گه وه بۆ زوریه ی ئیمانداران جگه له وانیه ی که خوی
گه وه هیدایه تی دابون ، بیگومان خوی گه وه ئیمان و باوهرداری و نویژ و
خواپه رستیتان به زایه نادات چ له پابردودا و چ له ئیسته و داهاتودا ، چونکه خوی گه وه
به نیسه ت خه لکی ئیمانداره وه ته واو به سۆز و به به زه یی و دلۆقانه .^{۱۵۹}

۱۵۹- فی (الحكمة من تحويل القبلة) طالع: الوجه الثاني من الشبهة الرابعة، من الجزء الثالث عشر (العبادات و
المعاملات الإقتصادية) والوجه الأول من الشبهة السادسة والثلاثين من الجزء الثالث، (العقيدة الإسلامية وقضايا
التوحيد).

سینه: شاردنه وی جوله که کان به هوی بق و قین و نکولی کردنیانه وه.

یه کیک تر له وه لاهه کانی قورئان بق جوله که ناشکرا کردنی بق و کین و شاردنه وه ی
پاستیه کانه — نه مهش عادهت و پهفتاریانه به هوی بی باوه رپی و نکولی کردنیانه وه یه،
نه وان له پنگه ی کتیبه که یانه وه و له پیغه مبه ره کانیانه وه ده یانزانی که خودا قیبله ی
پیغه مبه رکه ی ده گه و پیت بق (بیت الحرام)، بویه خودا هه په شه یان لی ده کات و
ده فهرمویت: ﴿قَدْ رَئَى تَقَلُّبَ وَجْهِكَ فِي السَّمَاءِ فَلْتُوَلِّسَنَّا قِبْلَةً تَرْضَاهَا قَوْلٌ وَجْهَكَ شَطْرَ
الْمَسْجِدِ الْحَرَامِ وَحَيْثُ مَا كُنْتُمْ فَوَلُّوا وُجُوهَكُمْ شَطْرَهُ وَإِنَّ الَّذِينَ أُوتُوا الْكِتَابَ لَيَعْلَمُونَ أَنَّهُ الْحَقُّ مِنْ
رَبِّهِمْ وَمَا اللَّهُ بِغَفِلٍ عَمَّا يَعْمَلُونَ﴾ (البقرة)، واته: نه ی محمد له پاستیدا نیمه چاوگیران و
هه لاسورانی روخسارتمان پویه ئاسمان چاک ده بیینی (که زور حه زت به روگه یه کی تایبهت
هه بوو، نیمه ئاگاداری نیازی دلت بوین) هه بویه نیمه بریارماندا که ئیتر له مه و دوا پو
بکه یته نه و روگه یه ی که دلت پیی ئاسوده یه، ئیتر پوبکه ره (المسجد الحرام) و
که عبه ی پیروز هه روها نیوهش نه ی گروی نیمانداران له هه رکوتیه کی زه ویدا بوون، پووی
تیبکه ن بیگومان نه و جوله که و دیانانه ی که کاتی خوی کتیبی ئاسمانیان بق په وانه کراوه
، چاک ده زانن که نه م گورانی پوگه یه له سه رده می پیغه مبه ری ئاخر زه ماندا، حه قیقه ته و
خوای گه و ره فهرمانی پیده دات، و له کتیبه کانیاندا باسکراوه، بیگومان هه رگیز خوای
گه و ره بیتاگانیه له و نه خشه و پیلان و ئاسته نگانه ی که نه وان دروستی ده که ن له به رده م
شوینکه و توانی نه م ئاینه داو له دهستی پر قودره تی هه رگیز قوتارنابن.

جوله که کان پاستی نه و شته ده زانن که بق پیغه مبه ر "سه لات و سه لامی خودای
له سه ربیت" هاتوه هه روه ک چون منداله کانی خویان ده ناسن، به لام پاستیه کان
ده شارنه وه بویه خودای گه و ره وه لامیان ده داته وه و ده فهرمویت: ﴿الَّذِينَ آمَنَتْهُمْ أَكْتُبَ
يَعْرِفُونَهُ كَمَا يَعْرِفُونَ آبْنَاءَهُمْ وَإِنَّ فَرِيقًا مِنْهُمْ لَيَكْتُمُونَ الْحَقَّ وَهُمْ يَعْلَمُونَ﴾ (البقرة)، واته

ئەوانەى كىتەبى ئاسمانىمان پېتەخشىيون ، چاك پېتەمبەر و قورئان و ئىسلام دەناسن ،
 ھەرۈەكو چۆن نەۋە و كۆپەكانى خۇيان دەناسن ، لەپاستىدا دەستەيەك لەوان حەقىقەت
 و پاستىەكان دەشارنەۋە، لە كاتىكدا دلتىان لەۋەى محمد ئە و پېتەمبەرەيە كە لەتەورات
 و ئىنجىلدا مژدەى ھاتنى دراۋە .

يەكەكى تر لە ۋەلامەكانى قورئان بۆيان ئەۋەى پوون كىردەتەۋە كە ئەگەر بەلگەش
 بەتتەت لەسەر پاستى ئەۋەى كە بۆ پېتەمبەر "سەلات و سەلامى خوداى لەسەرپەت"
 ھاتوۋە و بىانوشيان بېرەت نەشۋىنى دەكەون و نە پووش دەكەنە قىبلەكەى، بەلگەو
 نىشانە سودى نىە بۆكەستەك كە خودا مۆرى لە دلى دابىت، بۆيە دەفەرموئەت: ﴿وَلَيْنَ
 أَتَيْتَ الَّذِينَ أُوتُوا الْكِتَابَ بِكُلِّ آيَةٍ مَا تَبِعُوا قَوْلَكَ وَمَا أَنْتَ بِتَابِعٍ قَوْلَهُمْ وَمَا بَعْضُهُمْ بِتَابِعٍ قَوْلَ
 بَعْضٍ وَلَئِنْ أَتَبَعْتَ أَهْوَاءَهُمْ مِنْ بَعْدِ مَا جَاءَكَ مِنَ الْعِلْمِ إِنَّكَ إِذَا لَئِنْ الظَّالِمِينَ ﴿١١٥﴾﴾
 (البقرة)، واتە: لە پاستىدا چەندە تۆ ئەى محمد ھەولبەدەت لەگەل ئە و گاور و
 جولەكانەدا تاشۋىنى پاستى بکەون و موسلمان ببن و پووبكەنە پوگەى تۆ ، پووى
 تىناكەن و بەقسەت ناكەن ، بىگومان تۆش ھەرگىز پووناكەيتە پوگەى ئەوان ، ئەوانىش
 شۋىنكەوتەى پوگەى ھەندىكى ترىان نابن ، لەپاستىدا ئەگەر تۆ شۋىنى ھەواۋنارەزۋى
 ئەوان بکەويت دواى ئەۋەى زانىارى تەۋات پىراگەيەنرا لە و بارەيەۋە ئەۋە دەچىتە
 پىزى ستمەكارانەۋە (بىگومان ئەستەمە ئەى پېتەمبەر لەفەرمانى خۋاى گەرە
 دەربچىت و ستمەكارىت) .(جا بەم ئايەتە و ئايەتەكانى تىرىش خۋاى گەرە دەيەۋىت
 گرنگى (البيت الحرام) لەناخى ئىمانداراندا بېوتتەت ، چونكە لەھەموو نوڤژەكاندا دەبى
 پووبكەينە ئە و پوگە پىرۆزە ، چونكە يەكەم مژگەوتە لە سەر زەۋىدا بۆ خوا پەرستى
 بېيارى لەسەردابىت) .

ههروه‌ها ده‌فهرمویت: ﴿وَلَوْ جَاءَتْهُمْ كُلُّ آيَةٍ حَتَّىٰ يَرَوْا الْعَذَابَ الْأَلِيمَ﴾ (یونس)،
 واته: ئه‌ی پیغه‌مبهر بلی: سهرنج بدهن و ته‌ماشا بکه‌ن و بزانه‌ن خوی گه‌وره چی له
 ئاسمانه‌کان و زه‌ویدا به‌دی هیتاوه ، به‌لام سه‌یره !! به‌لگه و نیشانه و ئاگاداریه‌کان بی
 سودن بۆ ئه‌و که‌سانه‌ی که باوه‌پ ناهیتن و پێبازی دینداری ناگرته به‌ر .

وه ههروه‌ها ده‌فهرمویت: ﴿قُلْ أَنْظَرُوا مَاذَا فِي السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضِ وَمَا تُعْنِي الْآيَاتُ وَالنُّذُرُ عَنْ قَوْمٍ لَا يُؤْمِنُونَ﴾ (یونس)، واته: ئه‌ی پیغه‌مبهر بلی: سهرنج بدهن و ته‌ماشا بکه‌ن
 و بزانه‌ن خوی گه‌وره چی له ئاسمانه‌کان و زه‌ویدا به‌دی هیتاوه ، به‌لام سه‌یره !! به‌لگه
 و نیشانه و ئاگاداریه‌کان بی سودن بۆ ئه‌و که‌سانه‌ی که باوه‌پ ناهیتن و پێبازی دینداری
 ناگرته به‌ر.

ئه‌وانه گه‌لێکن به‌لگه و نیشانه قاییلیان ناکات و ده‌ست له نکۆلی کردن هه‌لناگرن،
 ئه‌وانه که‌له ره‌ق و ده‌مارگیرو کوێرن چاویان نیه بپینیت و به‌لگه‌ش کاریگه‌ری نیه له
 سه‌ریان.

چوارهم: هه‌رنه‌ته‌وه‌یه‌کی قبیله‌یه‌کی خۆی هه‌یه.

خودای گه‌وره پوونی کردوه‌ته‌وه که هه‌ر نه‌ته‌وه و ئایین زاوه‌یه‌ک پووه‌گه و قبیله‌یه‌کیان
 هه‌یه که پووی تیده‌که‌ن، جوله‌که قبیله‌ی خۆی هه‌یه گاوریش قبیله‌ی خۆی هه‌یه،
 ئیوه‌ش ئه‌ی موسوڵمانان قبیله‌ی خوتان هه‌یه که پووی تیده‌که‌ن، خودای گه‌وره
 ده‌فهرمویت: (ولكل وجهة هو موليها) ﴿وَلِكُلٍّ وِجْهَةٌ هُوَ مُوَلِّيًا فَاسْتَغْفِرُوا الْخَيْرَ إِنِّي مَتَكُونُوا
 يَأْتِ بِكُمْ اللَّهُ جَمِيعًا إِنَّ اللَّهَ عَلَىٰ كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ﴾ (البقرة)، واته: بۆ هه‌ر گه‌ل و ئومه‌تێک
 پووه‌گه و قبیله و (مقدسات) یه‌که هه‌یه که پووی تیده‌که‌ن و گرنگی پیده‌ده‌ن ... به‌لام
 ئیوه‌ی موسوڵمان هه‌ول بده‌ن پیشبهرکی بکه‌ن بۆ به‌ده‌ست هیتان و ئه‌نجامدانی چاکه‌و
 چاکه‌کاری ، که گرنگترین هه‌ول‌دانه بۆ هیدایه‌تی خه‌لکی و نیشاندانی وینه‌یه‌کی جوانه

له دینداری و خواناسی .. جا ئیوه له ههر کوئ بن له ههر شوین و کاتی کدا بمرن خوای
که وره له رۆژی قیامه تدا هه موتان کۆده کاته وه (بۆ موحاسه به و لیپرسینه وه) چونکه
ئه و خوايه به پراستی ده سه لاتی به سه ر هه موو شتی کدا هه به .

ئهمه وه كه ئه و فه رمایشته ی خودایه : ﴿ لِكُلِّ جَعَلْنَا مِنْكُمْ شِرْعَةً وَمِنْهَاجًا ۝١٨﴾ (المائدة) ،
واته : ، ئیمه بۆ هه ر لایه کتان به رنامه و پرۆگرامی تاییه تیمان دا پشتموه . هه روه ها
ده فه رمویت : ﴿ لِكُلِّ أُمَّةٍ جَعَلْنَا مَنْسَكًا هُمْ نَاسِكُوهُ ۝١٧﴾ (الحج) ، واته : بۆ په یڕه وانی
هه ر ئاینیکی ئاسمانی ئیمه له بواری په رسته شه کاندا هه ندی سروتمان بۆ دیاری کردون که
پێویسته ئه نجامی بدهن .

به هه مان شیوه ده فه رمویت : ﴿ قُلْ كُلٌّ يَعْمَلُ عَلَى شَاكِلَتِهِ ۝٨١﴾ (الأسراء) ، واته :
هه روه ها پێیان بلی : هه ر کهس چی بۆ ده کریت و چۆن ده کات و لاسایی کی ده کاته وه
(ئازاده ، زۆر له کهس نا کریت) .

ئه گه ر کاره که به و شیوازه بیت و هه موو گه لێک قیبه له ی خۆی هه بیت ئیتر چ گومانێک
له عه قلی ئه و ئازاوه پێڕانه دایه و تانه له پێغه مبه رایه تی و شه ریه عت ده دن !

پێنجهم : به لگه ی پێغه مبه رایه تی موحه مه د " سه لات و سه لامی خودای له سه ربیت .

یه کێکی تر له وه لامه یه کلاکه ره وه کانی قورئان که گه وره ترین به لگه شه له سه ر
پێغه مبه ربیتی موحه مه د " سه لات و سه لامی خودای له سه ربیت " که په یوه ندی به گۆڕینی
قیبه له وه هه به ، ئه وه یه که خودا پێغه مبه ره که ی " سه لات و سه لامی خودای له سه ربیت "
ئاگادار کردوه ته وه له قسه ی ئه و پێلانه پیش ئه وه ی خۆیان ده ری بېرن ، بێگومان
پووداوه که هه ر به و شیوازه پووی دا که خودا هه والی به پێغه مبه ره که ی دابوو ، ئه ویش
خه لکی لی ئاگادار کردبووه وه .

نەمە بەلگەيەكە لەو بەلگانەي كە پێغه مبه ریتی ئەو "سەلات و سەلامی خودای لەسەر بیت" دەسەلمێنیت و جوړیکە لە موعجیزە بە ئاگادارکردنەوەی شتە نادیارەکان، لە توانای جولهكە و موشريك و دوو پووه كاندا بوو كە وەلامی خودا بگۆرن بەو هی واز لە قسەکردنی خۆیان بهینن و قورئان بە درۆ بخەنەو، بەلام نەیان توانی چونكە هیچ دەستەلاتیكیان نیو ئەو ش قەدەری خودایە و مولكیش مولکی خۆیەتی، هەمان شت لەگەڵ (أبو لهب) پوویدا نەهات بۆ ئەو هی بلیت - تەنانت بە درۆو پرپوپا پەندەش بیت - موسولمان بووم و بەو ش ئەو هی كە بۆ موحه مەد هاتووە بە درۆی بخاتەو.

لەوانەيە يەكێك لە سوو دەكانی هەوال دان بە قسەي گێل و گەمژەكان پێش پوودانی ئەو بیت دەروەنەكان دابە زینیت و ئامادەیان بكات بۆ وەرگرتنی ئەو هی كە ئەو پێلانە دەیلین، بۆ ئەو هی کاریگەری ئەو قسەيە كەم ببیتەو و ئاسان پووبە پووی ببەو، لەگەڵ ئامازە كردن بە پێلی قسەكەرو نەفامیتێكەي پێش ئەو هی هیچی و تبتیت.

شەشەم: ناوڕۆکی دینداری لە گوێرایەلی كردنی خودادایە.

خودای گەورە لە هەندێك ئایەتی تردا ئامازەي بەوە كردووە كە كرۆکی دین ئەو نیە پووتان وەرپێن بەرەو پۆژەلات یاخود پۆژ ئاوا، بەلكو چاكە پێشبركی كردنە لە ئیمان بە خودا و شوین كەوتنی فرمانەكانی و گوێرایەلی كردنی وە ئەنجامدانی كردەو هی چاكە، خودای گەورە دەفەر مویت:

﴿لَيْسَ الْبِرَّ أَنْ تُولُوا وَجُوهَكُمْ قِبَلَ الْمَشْرِقِ وَالْمَغْرِبِ وَلَكِنَّ الْبِرَّ مَنْ آمَنَ بِاللَّهِ وَالْيَوْمِ الْآخِرِ
وَالْمَلَائِكَةِ وَالْكِتَابِ وَالنَّبِيِّنَ وَآتَى الْمَالَ عَلَى حُبِّهِ ذَوِي الْقُرْبَى وَالْيَتَامَى وَالْمَسْكِينِ وَابْنَ
السَّبِيلِ وَالسَّائِلِينَ وَفِي الرِّقَابِ وَأَقَامَ الصَّلَاةَ وَآتَى الزَّكَاةَ وَالْمُوفُونَ بِعَهْدِهِمْ إِذَا عَاهَدُوا
وَالصَّابِرِينَ فِي الْبَأْسَاءِ وَالضَّرَاءِ وَحِينَ الْبَأْسِ أُولَئِكَ الَّذِينَ صَدَقُوا وَأُولَئِكَ هُمُ الْمُتَّقُونَ ﴿١٧٧﴾﴾
(البقرة)،

واته: ئەى خەلگىنە! ئەى بېوادىران! چاكو چاكوخووزى ئەوئەنە پوخسارى خۆتان بىكەنە رۆژەلەت و رۆژئاوا و ، بەتەمابىن ولاتان و گەلانى خۆرەلەت و خۆر ئاوا بەختيارى و كامەرانيان بۆ دەستەبەر بىكەن ، بەلكو چاكو چاكوخووزى لەناخەو هەلەدەقولى كە ئەوئەنە برىتتە لەباوەپى دامەزراو بەخوای گەورە ، بەزات و سيفاتى پاشان بەرۆژى دواى و قيامەت ، بەبەهشت و دۆزەخ ، هەروەها بەفرىشتەكان ، كە بەندەى ملكەچى خوای گەورەن و چركەيەك نافەرمانى ناكەن ، هەروەها باوەپ بەكتىبەكان كە لەلایەن خواوە پەوانەكراون بۆ پىغەمبەران ، وە باوەپ بە پىغەمبەرانىش كە خوای گەورە لەئێو گىرۆى ئادەمىزادا هەلى بژاردوون .. دواى ئەم چەمكەنى باوەپ: پەنگدانەوئەى ئيمان لەپەفتاردا دەبۆ دەرىكەوئەت ، ئەوئەنە بە بەخشىنى مال و سامان چەندە خۆشەويست و نازدارە بەخزماني هەزارو خەلكى نەدارو كەمدەست و رىبوارى دابراو لەولات و سامانى ، هەروەها بۆ ئەو كەسانەى كە ئاتاجى هەن و داواى دەكەن ، هەروەها بۆ پزگار كردن و ئازادكردنى گەلان و مىللەتان لەدەلى و دەستبەسەرى ، پاشان ئەنجامدانى نوێژ بەچاكي و رىك و پىكى ، بەخشىنى زەكاتى مال و سامان و زانست و دەسەلات و تواناكان ، هەروەها لەچاكوكارى: وەفاكردنى ئەو كەسانەى بە پەيمان و بەلێنەكانيان كە هەركات پەيمان و بەلێنەكانيان دا دەبێتەسەر ، هەروەها خۆگرى و دان بەخۆدا گرتنە لەكاتى تەنگانەو نەخۆشى و ناخۆشى و نەهامەتى ، هەروەها كاتى پووبەرووبەنەوئەى دوژمنانى مەرفاىيەتى ، ئائەوانەى كە ئەو سيفاتانەيان تىدایە ، ئائەوانە ئەوانەن كە لەگەڵ بەرنامەى خوادا پاستەدەكەن و هەرنەوانىش تەقوادر و دىندار و خواناس (كە لە ئايندەدا پەزىامەندى پەروەردگارىان دەستەبەر دەكەن) .

بەواتاى حىكمەت لەم بابەتەدا گوێپرايەلى كردنى خوداو شوێن كەوتنى فەرمانەكانىيەتى لەگەڵ گرتنە بەرى ئەو پزگايەى كە ئەو داواى دەكات و گابەند بوون بەو شەرىعەتەى كە ئەو دایناوە ، لە پەوكردنە پۆزەلەت و پۆزئاوا هېچ زەرورەت و چاكو گوێپرايەلەك

- هه‌والدان به‌قسه‌ی نه‌و پیلانه پێش نه‌وه‌ی خۆیان بیلێن به‌لگه‌یه‌ له‌سه‌ر پێغه‌مبه‌ریتی موحه‌مه‌د "سه‌لات و سه‌لامی خودای له‌سه‌رییت".
- حیکمه‌تی کۆتای له‌گشت نه‌حکامه‌کان و فه‌رمانه‌کان و وه‌ده‌غه‌کراوه‌کان شوێن که‌وتنی شه‌رع و جی به‌جی کردنی فه‌رمانه‌ له‌ پاستیدا نه‌مه‌ کړۆکی دینه‌.

گومانی سی و دوو

به شدارى نه كردن له جيهاد به گاساوى شهيدا بوون به نافرته تان^{۱۶۰}

ناوېړوكى بابته كه:

(الجد القيس) برأى (بنى سلمة) هوكارى به شدارى نه كردنى له جيهادى رومدا كه پانده وه بۆ نه وهى كه گوايه ده ترسيت له وى شهيداي نافرته كانيان ببيت و سه سامس كه نيزه كه كانيان ببيت نه گر له گه ل پيغه مبهردا جيهاد بكات، خوداي گه وړه ده فهرمويت: ﴿وَمِنْهُمْ مَنْ يَقُولُ أَسْذَنَ لِي وَلَا نَفْتِيَّ إِلَّا فِي الْفِتْنَةِ سَقَطُوا وَإِنَّ جَهَنَّمَ لَمُحِيطَةٌ بِالْكَافِرِينَ﴾ (التوبة)، واته: كه سانتيك له و دوو پوه ناپوختانه بى شهرمانه ده يوت: مؤلتم بده و توشى گونا هو سه رپيچيم مه كه !! (به بيانوى نه وهى كه له غه زادا له وانه يه توشى گونا هو هه له ببيت !!) له حالتيكا نه وانه به رده وام له گونا هو تاواندا چه قيون ، بيگومان دوزه خيش گه ماروى كافرانى داوه .

ده گيرنه وه وهك هه نديك له دوو پوه كان كاتيک پيغه مبهري خودا "سه لات و سه لامى خوداي له سه ربيت" بانگى كردن بۆ جهنگى (تبوك) وتيان وتيان شهيداي نافرته تانيان ده بين.

رنگاكانى پوچهل كردنه وهى گومانه كه:

خاوهنى شه م قسانه ويستيان به و به هانه يه وه به شدارى جيهاد نه كنه له گه ل پيغه مبهري خودا "سه لات و سه لامى خوداي له سه ربيت" به لام نه وانه به وتنى شه و قسه يه كه وتنه فيتنه ي راسته قينه وه .

۱۶۰- الآية التي وردت فيها الشبهة (التوبة/ ۴۹)، الآية التي وردت فيها الرد على الشبهة (التوبة/ ۴۹).

در نژدهی بابته که:

خاوهنی ئەم وتیه ویستی به شداری جیها نه کات له گەڵ پێغه مبه‌ری خودا "سه‌لات
وسه‌لامی خودای له‌سه‌ربیت" ئەمه گومانیککی پوچه‌له‌و خاوه‌نه‌که‌ی ویستی به‌و پاساوه
به‌شداری جیهاد نه‌کات به‌مه‌به‌ستی خۆ دزینه‌وه و خۆ قوتارکردن و ترسنۆکی،
که‌سیکی هاوشیوه‌ی ئەم دوو پووه له‌به‌ر خودی دوو پوویییه‌که‌ی ترسی ئه‌وه‌ی نیه
گوناھبار ببیت له‌ هۆی شه‌یدابوونی ئافره‌ته‌وه، نه‌گەر له‌ حاله‌تیکدا دینه‌که‌ی ڕیگر نه‌بیت
له‌وه‌ی به‌ ڕیگه‌ی حه‌ڵال چێزبان لی وه‌ریگریته‌ هه‌رکاتیک حه‌زی لی بیت، به‌لکو ته‌نها
مه‌به‌سته‌که‌ی خۆ ده‌ریاز کردنه له‌ جیهاد.

خودای گه‌وره خودای گه‌وره وه‌لامی گومانی نه‌و و نه‌وانه‌شی که‌ هاوێان له‌گه‌ڵی
ده‌داته‌وه به‌م ئایه‌ته: ﴿أَلَا فِي الْفِتْنَةِ سَقَطُوا﴾ (التوبة)، به‌ ئامپازی
ده‌ستپیکردنی (ألا) سه‌ره‌تای ئایه‌ته‌که‌ی ده‌ستپیکردووه‌که‌مه‌به‌ست لی ئاگادار کردنه‌وه‌و
تێپامانه‌ له‌وه‌ی که‌ له‌ دواي ئامپازه‌که‌وه‌ دیت و ئاشکراکردنی ناوه‌پۆکه‌که‌یه‌تی نه‌گەر
هه‌والیکی تیدابیت به‌مه‌به‌ستی ئاراسته‌کردنی گوێ و دل بۆ لای خۆی، وه‌ په‌ند له
شه‌یدابونیان له‌که‌وتنه‌ فیتنه‌و بۆ موپاله‌غیه‌، وه‌ ناوه‌لفه‌رمانه‌که‌ی، (في الفتنة) پیش
خستوه به‌سه‌ر بکه‌ره‌که‌دا (سقطوا) بۆئه‌وه‌ی ده‌لاله‌ت بیت بۆ تاییه‌ت کردن، واته‌ بابزانن
به‌وتنی ئەم وتیه ئەوان دووچاری فیتنه‌ بوون و که‌وتونه‌ته‌ چالای فیتنه‌وه‌ به‌ مانا
فراوانه‌که‌ی، واته‌ نه‌کووتونه‌ته‌ شتیکی تر که‌ هاوشیوه‌ی فیتنه‌ بیت چونکه‌ بانگه‌شه‌ی
جۆره‌کانی تری فیتنه‌ ده‌کەن که‌ مه‌به‌ست لی شه‌یدا بوونی ئافره‌تانی پۆمه‌ و سه‌رقال
بوونیانه‌ به‌ جوانیه‌کانیان به‌مه‌ش دووچاری خراپه‌یه‌کی گه‌وره‌تر بوون له‌وه‌ی که‌ بیانویان
بی ده‌هینایه‌وه، وه‌ك دولین عوزر له‌ قه‌باعه‌ت خراپه‌ره‌.

ماموستا (ابن عاشور) دهلیت: هینانی ئامپازی دهستپیکردن له پسته که دا (أَلَا فِي
 أَلْفِئَةِ سَقَطُوا) بۆ ئاگادار کردنه وهیه بۆنه وهی که له دوواوه دیت له سهیرو سه مه ره ی
 حالیان، که خودا به پیچه وانه ی مه به سته که یانه وه مامه له ی له گه ل کردون له گه ل نه وه ی
 نه وان خویان له فیتنه گاراستوه به لام که وتونه ته ناوی.

(أل) ته عریف که خراوه ته سه ره وشه ی فیتنه ته عرقی جنسی فیتنه یه که مه به ست لیتی
 که وتنه ناو فیتنه گه وره که یه، کاتیک یه کیک له وان وتویانه (ولا تفتنی) نه م وشه یه
 مه به ست لیتی چ جوړیک فیتنه یه به و مانایه ی نه وه ی که تیی که وتوه قورستره له وه ی
 خوی لی ده رباز کردوه، نه گه ر مه به سستی فیتنه ی دینه نه وه ته که وتوه ته گه وره ترین
 فیتنه به هۆی شیک و دوو پوویه وه، نه گه ر مه به ستیشی ناشرین بوونی ناو بانگه که یه تی
 به به شداری نه کردنی نه وه دوو چاری فیتنه یه کی گه وره تر بووه که نه ویش ناشرین بوونی
 دوو پوویه که یه تی، یا خود نه گه ر مه به ستیشی فیتنه ی سه رلی شیوانه به دوو که وتنه وه له
 که س وکارو سامانه که ی نه وه که وتوه ته گه وره ترین ناخۆشی و سه رلیشیوان، به هۆی
 نه فرین لی کردنی و بوغزاندنی له لایه ن خه لکه وه، لی ره دا (السقوط) وه ک مه جاز
 به کارهاتوه له پووی خیرایی تیکه وتن، نه مه تیکه وتن به که وتنه خواره وه شوبه یتراره
 له پووی ئاماده نه بوون بۆی و کتوگپیش له پووی نه وه ی تیکه وتن که له خاله تیکدایه
 که نه وان بی خه م بوون له تیکه وتن، بۆیه نمونه ی نه وان وه ک که سیک وایه به ربیته وه ناو
 دۆلیک له کاتیکدا که خۆی وای داناوه له پێگه یه کی ته خندا پێگا ده کات.

پاشان خودای گه وره به لیتیان ده داتی له به رامبه ر نه و فیتنه یه ی که دوو چاری بوون
 که ده فه رمویت: ﴿وَإِنَّ جَهَنَّمَ لَمُحِيطَةٌ بِالْكَافِرِينَ﴾ (التوبة)،
 لیکدانه وه که وینای دیمه نیک ده کات وه بلی فیتنه چالیکه فیتنه چیه کانی تیده که ویت،
 وه ک نه وه ی دۆزه خ له گشتیانه وه بیست و گه مارۆیان ده دات و سه رجه م ده لاقه و

پېړه وه کانيان لى داده خات و تواناي دهر ياز بونيان نيه، که نه وه ده گه يه نيټ به ته واوړه تی له گوناوه که زيك بونه ته وه به دلنیا ييه وه چاوه پټی سزان، له بهرام بهر نه و درؤ و به شدارى نه کړدن و ودا به زين بؤ نزم ترين ناستی بيانو، هه روه ها به هؤى ناشکر ابوونى بى باوه پييه که يان له کاتيکدا خويان به موسولمان نيان دده ن و دوپون له و کاره دا.^{۱۶۱}

به کورتي:

فیتنه ی راسته قینه به شدارى نه کړدن و به جى مانه له له پېړه ی پيغه مبه ر "سه لات و سه لامى خودای له سر بيټ" نه ک چوون بؤ غه زاو شه يدابوون به ئافره تان نه وانه بيانوى بى بنه مان، نه وان به کردارى که و تنه فیتنه وه کاتيک له پيغه مبه رى خودا دور که و تنه وه.

۱۶۱- في ظلال القرآن، سيد قطب، مرجع سابق، ج: ۳، ص: ۱۶۶۴.

گومامی سی و سی

ناره زایی دهر برین بهرام بهر تهرازو بازی و که مکردنه وی نرخ چونکه سامان
مونکی تاکه کانه و به ویستی خویان کاری پی دمکهن^{۱۶۲}؛

ناوهری گومانه که؛

که له که ی (شعیب) ناره زاییان دهر بری کاتیک تهرازو بازیان لی قه ده غه کردن له
کیشانه و پیوانه دا و وتیان: سامانی خومانه و چونان بویت به کاری ده هینین، نیمه له
نیوان خوماندا پازین به و تالان فروشیه بو پیرگیمان ده که بیت لیلی؟! خودای گهره ش
چیرکه که یان ده پیر پته وه ده فهرمویت: ﴿قَالُوا يَسْعَيْبُ أَصْلُكَ تَأْمُرُكَ أَنْ نَتْرَكَ مَا
يَعْبُدُ آبَاؤُنَا أَوْ أَنْ نَفْعَلَ فِي أَمْوَالِنَا مَا نَشَاءُ إِنَّكَ لَأَنْتَ الْعَلِيمُ الرَّشِيدُ ۝﴾ (هود)، واته:
قهومی ناله بار له وه لامی پیغه مبهری دلسوزیاند و تیان: باشه، نهی شوعه یب، نایا
نویزه کانت فهرمانت پی ددهات که نیمه واز له و شتانه بینین که ساله هایه باو پیرانمان
ده یانپه رستن، یاخود به ئاره زوی خومان و چون له به رزه وه ندیمان مال و سامانمان
زورنه که یین به هر شیوازیک بیت؟! ئینجا به گالته پیکردنه وه و تیان: خو تو که سیکی
هیمن و دانا و تیگه یشتوویت!!

رنگا کانی پوچه ن کردنه وی گومانه که؛

یه که م: چه سپاندنی دادگه روهی له پیوانه و کیشانه دا به رزه وه ندی سهرجه م خه لگانی
تیدایه.

دوه هه م: تالانکاری مافه کانی خه لگ خراپه کاری لی ده که ویتته وه له سهرزه وی.

۱۶۲- الآية التي وردت فيها الشبهة (هود/۸۷)، الآيات التي وردت فيها الرد على الشبهة (هود/ ۸۸، ۸۹) = الشعراء
(۱۸۴، ۱۸۱).

سییه م: وتهی پیغه مبه ران راسته بویه عه قلیش هانی خه لک دهدات که شوین نه و
 شتانه بکه ون که نه وان بانگه شهی بۆده کهن.

درژدی بابته که:

خه لکی (مدین) نه م گومانه بی بنه مایه ده وروژینن بۆ وه لامدانه وهی (شعیب)
 پیغه مبه ر کاتیک پیگری لیکردن له کورت هیئان له کیشانه و پیوانه و ته رازووبازی،
 هه روه ها ریگری لی ده کردن له به تالان بردنی کالای خه لک، و پییان دهوت: نه گهر له
 نیوان خۆماندا پازی بین به تالان فروشی واته فروشیار و کپیار به و کاره پازی بن ئیتر
 هیچ پیگایه ک نامینیتته وه بۆنه وهی پیگریمان لی بکهیت.

وتراوه نه وهی (شعیب) پیگری لی کردون پارچه پارچه کردنی دره مه کان و شکاندنی
 و سرینتوهی که نه وه قسهی خویانه: (أَنْ نَفْعَلَ فِي أَمْوَالِنَا مَا نَشَاءُ)، واته: نه و سامان و
 دینارو دره مهی خۆمان چی لی ده که بین ئاره زووی خۆمانه، نه گهر بمانه ویت پارچه
 پارچهی ده که بین، نه گهر بمانه ویت دهی سپرنه وه، نه گهر بمانه ویت فرپی ده دهین. نه وان
 کاتیک پاره یان وه رگرتوه — که زیو یان زپربوه لییان که ل کردوه و لییان قرتاندوه و
 سودیان له پارچه قرتاوه کان وه رگرتوه، به لام کاتیک که نه و گارانه یان داوه به قهرز به
 ژماره ته سلیمیان کردوه وه دواتر که وه ریان گرتوه ته وه به کیشانه وه ریانگرتوه ته وه.

یه که م: چه سپاندنی دادگه روه ری له پیوانه و کیشانه دا به رژه موندی خه لکی تیندایه.

خودای گه وره ده فهرمویت: ﴿وَإِلَىٰ مَدْيَنَ أَخَاهُ شُعَيْبًا قَالَ يَبْقَوْمِ اعْبُدُوا اللَّهَ مَا لَكُم مِّنْ إِلَٰهٍ غَيْرُهُ وَلَا تَنْقُصُوا أَلْمِيزَانَ إِنِّي أَرَبُّكُمْ بِخَيْرٍ وَإِنِّي أَخَافُ عَلَيْكُمْ عَذَابَ يَوْمٍ مُّحِيطٍ ﴿٨١﴾ وَيَقَوْمِ أَتُؤْفِكُوا أَلْمِيزَالَ وَالْمِيزَانَ بِالْقِسْطِ وَلَا تَبْخَسُوا النَّاسَ أَشْيَاءَهُمْ وَلَا تَتَّبِعُوا فِي الْأَرْضِ مُفْسِدِينَ ﴿٨٢﴾ يَمِيتُ اللَّهُ خَيْرَ لَّكُمْ إِن كُنْتُمْ مُّؤْمِنِينَ وَمَا أَنَا عَلَيْكُمْ بِحَفِيظٍ ﴿٨٣﴾﴾ (هود).

واته: بۆلای خەلکی شاری مەدیه نیش شووعەیبی برایمان پەوانە کرد ، ئەویش پێی ووتن: خزمینە داواتان لێ دەکەم کە تەنھا خوای گەورە بپەرستن ، چونکە جگە لەو زاتە خواپەکی تری بەحەق نیە کە شایستەیی پەرستن بێت ، ھەرۆھا داواکاریشم لێتان کەلە کێشان و پێواندا کە مفرۆشی و تەرازوو بازی مەکەن ، چونکە من بە ئاشکرا دەتانبینم لە خێر و خوشیدان ، بەلام ئەگەر لەسەر بپەرستی و تەرازوو بازی بەردەوام بن و کۆل نەدەن ، دەترسم پۆژیک لە پۆژان سزایەکی خوایی گەمارۆتان بدات و ھەمووتان لەناوبەرێت... * خزمینە ، ھەولبەدەن کە کێشان و پێوانتان بە تەواوی پێکۆپێک و دادپەرۆرەوانە بێت ، شتومەکی خەلکی کەم نرخ مەکەن و فێلیان لێ مەکەن ، لە مەملەکەتی خۆتاندا تۆوی فەساد و گوناھو لادان مەچێن... * دلتیاش بن کە ئەو بەشەیی خوای گەورە پێیداوێن لە پزق و پۆزی حەلال چاکترە بۆتان ئەگەر باوەرتان ھەیە ، ھەرچەندە من چاودێرنیم بەسەرتانەو (بەلام دلتیابن کە خوای گەورە ئاگاداری ھەموو شتێکتانە).

لێرەدا بابەتە کە بابەتی ئەمانەت و داد گەورەریبە پاشان بابەتی ئایین و باوەرپە یاخود بابەتی شەریعەت و مامەلەییە کە لە باوەرو ئایینەو ھەرچاوە دەگرێت، خەلکی مەدینە ولاتەکیان دەکەوتە سەر پێگای حیجاز تا شام لە کێشەو پێوانەدا کە میان دەکێشا و شتی خەلکیان بە تالان دەبرد، واتە نرخێکی کە میان لەسەر کالاً دادەنا لەکاتی مامەلەکردندا، ئەو ھەش رەفتاریکی ناشرینە کە زیان بە دەست و دلپاکی دەگەیەنێت، ھەرۆک چۆن زیان بە شەریف و پیاو ھەتی دەگەیەنێت، ھەرۆھا بە ھۆی شوێنی جوگرافی ولاتەکیانەو دەیاننوانی پێگە بگرن لەو کاروانانەیی لەو پێگەییەو ھاتوچۆیان دەکرد لە نێوان سەرو خوارووی دورگە کەو، بە ئارەزووی خۆیان دەستیان وەردەدا لە رێگەیی کاروانەکانداو ھەرشتیکیان بویستایە لەکاتی نامە لە ناگەسەندە کە یاندا کە قورئان ئاماژەیی پێکەردو ھەیان سەپاند بەسەر کاروانەکاندا، ئاشکرایە پەيوەندی یەکتا

گه رهستی و دینداری کردن بۆخودا به ستراره به ئەمانهت پارێزی و خاوینی و مامه‌له‌ی دادپه‌روه‌رانه و وه‌رگرتن و به‌خشینی رێژدارانه.

وه‌قه‌ لاچۆ کردنی دزی نه‌ینی که ئەگه‌ر تاک پیتی هه‌ستیت یاخود ده‌وله‌تان، ئەوانه‌ گرێنتین بۆ ژيانیکی باشت‌ر بۆ مرقۆایه‌تی، هه‌روه‌ها گرێنتین بۆ بۆ دادپه‌روه‌ری و ئاسایش له‌ نێوان مرقۆه‌کانی سه‌رزه‌وی، ئەوه‌ ته‌نها گرێنتیه‌ که گشت ده‌به‌ستیت به‌ ترس له‌ خودا و هه‌ول‌دان بۆ ره‌زانه‌ندی ئەو وه‌ گشت ده‌به‌ستیت به‌ سه‌رچاوه‌یه‌کی چه‌سگاو که گۆرپانکاری به‌سه‌ر دانایه‌ت به‌ گۆرپانی به‌رژه‌وه‌ندی و چه‌زو ئاره‌زوو.

پێویسته‌ په‌وشت و مامه‌له‌ پشت به‌ سه‌رچاوه‌یه‌کی چه‌سپاو به‌ستن که په‌یوه‌ندی به‌ گۆرپانکاری به‌کانه‌وه‌ نه‌بێت، ئەمه‌ تێپوانینی ئیسلامه‌، که له‌ په‌گ و ریشه‌وه‌ پێچه‌وانه‌یه‌ له‌ گه‌ل سه‌رجه‌م تێپوانینه‌ کۆمه‌لایه‌تی و ئەخلاقیه‌کان که پشت به‌ تێپوانین و بۆچونی مرقۆ ده‌به‌ستیت به‌ پیتی بارو دۆخ و به‌رژه‌وه‌ندیه‌کانیان، تێپوانینی ئیسلام کاتی‌ک پشت به‌ سه‌رچاوه‌یه‌کی چه‌سپاو ده‌به‌ستیت ئیتر کاریگه‌ری به‌رژه‌وه‌ندیه‌ مادیه‌کانی له‌سه‌ر نامینیت، هه‌روه‌ک چۆن کاریگه‌ری ژینگه‌ و کرداره‌ باوه‌کانی له‌سه‌ر نامینیت.

ژیانی ئەوه‌کسانه‌ی که له‌سه‌ر کشت و کال ده‌ژین یا شوانی ده‌که‌ن یاخود به‌ پیشه‌سازیه‌وه‌ سه‌رقالان ئەوه‌ شیوازی په‌فتاریان دیاری ناکات چونکه‌ ئەم هۆکارانه‌ له‌ گۆرپاندان و شوینه‌واری له‌سه‌ر ئەخلاق و یاسا‌کانی مامه‌له‌ی ئەخلاق که م ده‌بێته‌وه‌ کاتی‌ک سه‌رچاوه‌ی یاسا‌کانی ژیان ئەبێته‌وه‌ به‌شه‌ریعه‌تی خودا.

ئەم گۆرپانکاریانه‌ کاریگه‌ریان له‌ ده‌ست ده‌ده‌ن له‌ تێپوانینی ئەخلاق و بنه‌ما‌کانی مامه‌له‌ی ئەخلاق له‌ کاتی‌کدا سه‌رچاوه‌ی یاسادانان بۆ ژیان ده‌گه‌رێته‌وه‌ بۆخودا، وه‌له‌و کاته‌شی بنه‌مای په‌فتار ده‌گۆردریت بۆ بۆ رازیکردنی خودا و چاوه‌پێ کردنی پاداشتی و خۆ به‌دوورگرتن له‌ تۆله‌ی ئەو.

هه موو نه وانه ی خاوه ن بیردوزه دانراوه کان بانگه شه ی بۆده که ن له تی که ل کردنی
نه خلاق به مامه له بازرگانیه کان وچه سپاندنی په یوه ندی کومه لایه تی بۆ که ل هه موو
نه مانه له بهرام بهر تیروانی نیسلام بۆ نه خلاق هه لده وه شینه وه که خودای گه وړه
ناماژه ی گس کردووه و ده فره مویت: ﴿ وَإِلَىٰ مَدْيَنَ أَخَاهُ شُعَيْبًا قَالَ يَنْفَوِّرْ أَعْبُدُوا اللَّهَ مَا
لَكُمْ مِن إِلَٰهٍ غَيْرُهُ وَلَا تَنْقُصُوا أَلْمِكَ يَالَ وَآلِمِيزَانَ إِنِّي أُرِيدُكُمْ بِخَيْرٍ وَإِنِّي أَخَافُ عَلَيْكُمْ
عَذَابَ يَوْمٍ تُحْطِطُ ۝۸۱﴾ (هود)، واته: بۆلای خه لکی شاری مه دپه نیش شوعه یی برابمان
په وانه کرد ، نه ویش پیی ووتن: خزمینه داواتان لی ده که م که ته نها خوی گه وړه
بپه رستن ، چونکه جگه له و زاته خواپه کی تری به حق نیه که شایسته ی په رستن بیت ،
هه وړه ها داواکاریشم لی تان که له کیشان و پیواندا که مغروشی و ته رازوو بازی مه که ن ،
چونکه من به ناشکرا ده تانبینم له خیر و خوشیدان ، به لام نه گه ر له سه ر بته رستی و
ته رازوو بازی به رده وام بن و کۆل نه دن ، ده ترسم پۆژنک له پۆژان سزایه کی خوایی
که مارۆتان بدات و هه مووتان له ناو به ریت ..

خودای گه وړه پۆژیه کی باشی پیداون پیوستان به و پسواییه نیه بۆ نه وهی
ده وله مه ندببن، وه به که م وکورتی له کیشانه و پیواندا زیانتان پی ناگات وه ژار ناکه ون،
به لکو قازانچتا له ژیر هه په شه دایه تا نه وکاته ی که به رده وام بن له فیل کردن له
مامه له دا، یاخود بۆر بکین و بفروشن جگه له وانه ش ده فره مویت: ﴿ وَإِنِّي أَخَافُ عَلَيْكُمْ
عَذَابَ يَوْمٍ تُحْطِطُ ۝۸۴﴾ (هود/ ۸۴). چ له لای خودا بیت له دوا پۆژدا چ له دنیا دا بیت
نه وکاته ی نه و فیل و پۆره ملی ده رته نجامه تال و خراپه کانی له کومه لگا و جوله ی
بازرگانی دا په نگ ده داته وه، له کاتیکدا خه لک به ده ست خراپه ی یه کتره وه ده نالینن
له سه ر جه م جوله ی رۆژانه و مامه له و پویه پویونه وه یه کدا.

جاریکی تر شعیب ناموژگاریه‌کانی دوگات ده‌کاته‌وه له‌گۆشه‌ نیگای ئه‌رێنیه‌وه پاش
 ناگادار کردنه‌وه‌یان له‌ گۆشه‌ نیگای نه‌رێنی ﴿وَيَقَوْمُ أَوْفُوا الْمِكْيَالَ وَالْمِيزَانَ بِالْقِسْطِ
 ٨٥﴾ (هود). بێگومان تیرو ته‌سه‌لی له‌ پێوانه‌و کێشانه‌دا به‌هێزتره‌ چاکتره‌ له‌ کورت
 هێنایی، چونکه مه‌یلی به‌لای زیاده‌وه‌ هیه، ده‌سته‌واژه‌کان سیبه‌ریان به‌سه‌ر
 هه‌سته‌وه‌هیه، سیبه‌ری کامله‌ه سیبه‌ری بی‌که‌م و کورتی نیه، سیبه‌ره کامله‌که
 فراوانتره‌ گه‌یه‌نه‌رتیه‌.

دووم: به‌تالان بردنی مافی خه‌لك خراپه‌ کارییه‌ له‌سه‌ر زه‌ویدا.

خودای گه‌وره‌ ده‌فه‌رمویت: {وَلَا تَبْخَسُوا النَّاسَ أَشْيَاءَهُمْ} (هود/٨٥). مه‌به‌ستی
 ئه‌م ئایه‌ته‌ پیرۆزه‌ ژۆر فراوانتره‌ له‌ کێشانه‌کان و پێوانه‌کان، واته‌ پاستکردنه‌وه‌ی هه‌مو
 جۆره‌کانی پتویستی خه‌لك ده‌گریته‌وه: پاست کردنه‌وه‌یان له‌ کێشانه‌و پێوانه‌ یا خود
 له‌نرخ و نه‌ندازه‌، هه‌روه‌ها پاست کردنه‌وه‌یان له‌ پووی مادی و مه‌عنه‌ویه‌وه، بێگومان
 کرداره‌ په‌فتاریش له‌ خۆ ده‌گریته‌ چونکه وشه‌ی (شی‌و) هه‌ندی جار واتای شته‌کان به‌
 گشتی ده‌گه‌یه‌نیت و مه‌به‌ست لێی شته‌ هه‌ست پێکراوه‌کان نیه.

به‌تالان بردنی مالی خه‌لك جگه‌ له‌وه‌ی که سته‌میکه‌ له‌ ناخی مرقفه‌کانیشدا هه‌ستی
 خراپ و ئازارو بق و قین بلاو ده‌کاته‌وه‌ یا خود نا‌ئومید بوون له‌ دادگری و چاکه‌و
 هه‌لسه‌نگاندنی باش سه‌رجه‌م ئه‌وه‌هه‌ستانه‌ ژینگه‌ی مرقفه‌کان تێک ده‌دات به‌ هه‌مان
 شیوه‌ مامه‌له‌ کردن و په‌یوه‌ندییه‌ کۆمه‌لایه‌تیه‌کان و وێژدان ده‌شیوێنیت هه‌یج به‌ هابه‌کی
 جوانی ژیان نامینیت. (ولا تعثوا في الارض مفسدين) ﴿وَلَا تَعَثُوا فِي الْأَرْضِ مَفْسِدِينَ
 ٨٥﴾ (هود).

العثا، واته‌: خرابه‌ و ناشوب، به‌ومانایه‌ی به‌ ئه‌نقه‌ست خراپه‌ ئه‌نجام مه‌ده‌ن به‌
 نیازی خراپه‌کاری و نیازتان چه‌سپاندنی بێت، پاشان وێژدانیه‌ن به‌ ئاگا ده‌هێنیته‌وه‌ بق

چا که یه کی هه میشه یی له بهرام بهر ئه و که سابه ته قیزه ونه ی که له ینگه ر ته رازو بازی و به تالان بردنی کالای خه لگه وه دهستیان ده که ویت: ﴿يَقِيْتُ اللَّهَ خَيْرَ لَكُمْ إِن كُنْتُمْ مُؤْمِنِينَ﴾ (هود)، ئه وه ی لای خودایه باشتر و مسوگه ره، له سه ره تای و ته کانیدا بانگیان ده کات بۆ خودا گه ره سستی واته: دینداری کردن به بى شیرك، ئه و لیږده دا دینداریان وه بیر ده هینیت ه وه له گه ل ئا ماژده کردن به چا که یه کی نه بپاوه له لایه ن خودا وه به و مه رجه ی به وشیا وه با وه پى پى بهینن که بانگی کردوون بۆی وه شوین ئاموژگاری به کانی بکه ون له مامه له کردندا که ئه ویش لقیکه له با وه پ.

﴿يَقِيْتُ اللَّهَ خَيْرَ لَكُمْ إِن كُنْتُمْ مُؤْمِنِينَ﴾ (هود)، پاشان مه و دایه ک ده خاته نیا ون ئه وان و ئه و خودایه ی که بانگی کردوون بۆ لای، وه بۆیان پوون ده کاته وه که ئه م هیه شتیکی له ده ست نایه بۆیان، هه روه ک چۆن ناتوانیت بیته بریکاریان بۆ پاراستنیان له خراپه و سزا، به هه مان شیوه بریکاریان له وه ی که بیانپاریزیت له گومپایی و به رپرس نیه له گومپاییان، ئه و ته نها گه یاندنی له سه ره ﴿وَمَا أَنَا عَلَيْكُمْ بِحَفِيظٍ﴾ (هود)، ئه م شیوا وه ده رپرینه هه سستیکی ترسناک له لای که سی دوترا و (قه سه له گه ل کرا و) دروست ده کات، به خسته نه پووی ده رته نجامیکی سه خت هه روه ها پوبه پویان ده کاته وه له گه ل عاقیبه تی کاره که یان به بى ده لال و پاریزه ر.

به لام ئه وان له خۆبایی بوون و توشی لادان و خراپه و هه ل په ره سستی بوون و پیغه مبه ره که یان وت: ﴿قَالُوا يَسْغَبُ أَصْلُكَ تَأْمُرُكَ أَنْ تَتْرَكَ مَا يَعْبُدُ آبَاؤُنَا أَوْ أَنْ نَفْعَلَ فِي أَمْوَالِنَا مَا نَشَاءُ إِنَّكَ لَأَنْتَ الْحَلِيمُ الرَّشِيدُ﴾ (هود)، واته: قه ومی ناله بار له وه لامی پیغه مبه ری دلسۆزیاندا وتیان: باشه ، ئه ی شوعه یب ، ئایا نوێژه کانت فه رمانت پى دده دات که ئیمه واز له و شتانه بینن که سه له هایه با و با پیرانمان ده یان په رستن ، یا خود به ئاره زووی خۆمان و چۆن له به رژه وه ندیما نه مال و سامانمان زۆر نه که ین به هه ر

شَبَّوْازَنَك بَيْت؟! ثِنجا به گالته پیکردنه وه و تیان: خَو تَو که سِیکی هِیمن و دانا و تیگه یشتوویت؟!!

نه وه لامیکی پوونی گالته جاپانه بوو، له هر برگه یه ک له برگه کانیدا سوکایه تی کردن به پونی دیاربوو، نه گهر چی سوکایه تی پیکردنی دوو پوو ولوت به رزو نه شاره زاو ناحالیه که ده لیت: ﴿ قَالُوا يَشْعَبُ اَصْلُوْكَ تَاْمُرُكَ اَنْ تَتْرَكَ مَا يَعْبُدُ اَبَاؤُنَا اَوْ اَنْ نَّفْعَلَ فِيْ اَمْوَالِنَا مَا نَشْتَوُ اِنَّكَ لَآَنْتَ الْحَلِيْمُ الرَّشِيْدُ ﴾ (هود)، بیگومان نه وان ده رکی پی ناکن و ناشیانه ویت ده رکی پی بکن که نویژ یه کیکه له پیویستییه کانی عه قیده و یه کیکه له سیماکانی دینداری و به ندایه تی باوه پیشی دانامه زیت به بی یه کتابه ره سستی، بیگومان نه وان خوشیان و باوبا پیرانیشیان په ره ستنی نه ویان پشتگوئی خستوه، به هه مان شتیه باوه دانامه زیت به جی به جی کردنی شهریه تی خودا نه بیت له بازگانی و نالوویرکردنی سامان و له سرجه م کارو باره کانی ژیان و مامه له کردندا، هه موی یه شته له پووی باوه په وه نویژو یاساکانی ژیان و بارودوخی ژیان له یه کتر جیانا کرینه وه.^{۱۶۲}

سینه م: نه موی پیغه مبه رمکه یا لئی داواکردون عه قلیش گشتگیری لئ دمکات.

شعيب پیغه مبه ر وه لامی دانه وه و فهرموی: ﴿ قَالَ يَغْوِرُ اَرءَيْسُرْ اِنْ كُنْتُ عَلٰى يَنْبَغٍ مِّنْ رِّفٰی وَرَزَقْنِیْ مِنْهُ رِزْقًا حَسَنًا وَمَا اُرِيْدُ اَنْ اُخَالِفَکُمْ اِلٰى مَا اَنْهَضَکُمْ عَنْهُ اِنْ اُرِيْدُ اِلَّا الْاِصْلَاحَ مَا اَسْتَطَعْتُ وَمَا تَوْفِیْقِیْ اِلَّا بِاللّٰهِ عَلَيْهِ تَوَكَّلْتُ وَاِلَيْهِ اُنِیْبُ ﴾ (هود)، واته: شوعه یب وتی: باشه ، خزمینه نه گهر من له لایه ن په روه ردگار مه وه به لگه ی پونم پیدرا بیت و دنایام ، هه روه ها به رنامه و ریبازنکی چاکم گرتبیته بهر و حه زیش بکه م نیوه ش وابهکن ، (نایا من کاریکی

۱۶۲ - فی ظلال القرآن، سید قطب، مرجع سابق، ج: ۱، ص: ۱۹۱۸، ۱۹۱۹.

نارپهوا دهكهم؟! به تاييبت ئهوه ته خوتان دهزانن به ريگه‌ي حه‌لال خوي گه‌وره پزق و
پزقي چاكي داومه‌تي و ده‌وله‌مهندي كرديم... دلنياش بن كه من داواي شتيكتان لي
ناكهم كه خوم پيچه‌وانه‌كه‌ي بكهم ، من چهنده بتوانم ته‌ن‌ها چاكسازيم ده‌ويت له نيوه‌(له
عه‌قيده و بيروباوه‌پتاندا ، له په‌رستن و هه‌لسوكه‌وتاندا له ژياني ئابوري و
كۆمه‌لايه‌تيتاندا) پشت و په‌ناو سه‌ركه‌وتنم ته‌ن‌ها به ده‌ست خوايه ، داواي يارمه‌تي هه‌ر
له‌و زاته دهكهم و سه‌رته‌نجام هه‌ر بۆ لاي نه‌ويش ده‌گه‌ريمه‌وه.

. به‌و مانايه‌ي: ئه‌گه‌ر من به‌لگه‌يه‌كي پوونم له‌لايه‌ن په‌روه‌ردگاروه پي بيت چي
پالتان پيوه ده‌نييت به درۆم بخه‌نه‌وه، ياخود چي پزگارتان ده‌كات له عاقيبه‌تي به
درۆخسته‌نه‌وه؟ ئه‌و هۆشياركردنه‌وه‌يه بۆيان له‌سه‌ر ئه‌گه‌ري راستي قسه‌كاني واته ئه‌گه‌ر
قسه‌كانم راست بوو؟ يه‌كلا ببنه‌وه كه ئه‌م ئه‌گه‌ره‌يان وه‌ريگرن ،هه‌روه‌ها يه‌كلا ببنه‌وه‌و
ته‌ماشاي ناوه‌پۆكي ئه‌و شتانه‌بكه‌ن كه لي‌م قه‌ده‌غه كرديوون بۆئه‌وه‌ي بزانن كه له
به‌رژه‌وه‌ندي و سود و قازانجي خوتانه و كاره‌كانتان دامه‌زراو ده‌كات و چاكو
به‌خته‌وه‌ريتان بۆ ده‌سته‌به‌ر ده‌كات، دادپه‌روه‌ري له‌وه‌دايه كه لي‌م قه‌ده‌غه كرديوون
به‌وه‌ي مافه‌كاني خه‌لك بپي‌رنه‌وه له‌وه‌ي ده‌كي‌شريت و ده‌پي‌وريت به‌تير ته‌سه‌لي و به‌بي
كه‌م و كورتى، من چاودير نيم به‌سه‌رتانه‌وه به‌لكو خودا چاوديرو گاسه‌وانه به‌سه‌رتان له
مامه‌له‌كانتاندا و له هه‌موو بارو دۆخيكدا.

پاشان هۆكاري قه‌ده‌كردنه‌كه‌ي بۆ پوون كردنه‌وه به‌وه‌ي كه ئه‌وان خاوه‌ن خيرو بي‌ر و
نيعمه‌ت و سامانيكي زۆرن، نيعمه‌ته‌كاني خودا له‌سه‌ر له‌سه‌ر پي‌چيكرني ئه‌و و زيان
گه‌ياندن به به‌نده‌كاني به‌كار مه‌هيتن، ئه‌وه‌نده خيرو بي‌رتان له به‌رده‌ستدايه كه
پي‌ويستيتان به ساماني خه‌لك نه‌بيت به نارپه‌وا، پاش پونكردنه‌وه‌ي ئه‌م هۆكاره
هۆكاريكي تر پوون ده‌كات وه ئه‌ويش وه‌بهره‌يتانه‌وه‌ي سزاي دوا‌پۆژه له‌سه‌ريان، وه‌ك
چۆن هۆكاري يه‌كه‌م بيرخسته‌نه‌وه‌ي نيعمه‌ته‌كاني دونيا بوو كه‌فه‌رموي:

﴿ وَإِلَىٰ مَدْيَنَ أَخَاهُ شُعَيْبًا قَالَ يَبْعُورُ أَعْبُدُوا اللَّهَ مَا لَكُم مِّنْ إِلَهِ غَيْرُهُ وَلَا تَنْفُسُوا أَلْمِ كَيْلَ وَالْمِيزَانَ إِنِّي أَرْبُكُمْ بِخَيْرٍ وَإِنِّي أَخَافُ عَلَيْكُمْ عَذَابَ يَوْمٍ مُّحِيطٍ ﴿٨٤﴾ وَيَقَوْمِ أَتُوفُوا أَلْمِ كَيْلَ وَالْمِيزَانَ بِالْقِسْطِ وَلَا تَبْخَسُوا النَّاسَ أَشْيَاءَهُمْ وَلَا تَعْنُوا فِي الْأَرْضِ مُفْسِدِينَ ﴿٨٥﴾ ﴾ (هود).

مه به ست له (ایفاء) له کیشانه و پتوانه دا به جی گه یانندی دادپه روه ربیه به بی زیاد و که م نه مه ش واده کات که هر که سیک مانی خوی وه ریگریت به بی ستم لیکردن و سنور به زانندن، بیگومان عه قله بیداره کان و سروشته پاکه کان هاوړان له گه ل نه م جوړه مامه له یه .

شعیب له قسه کانیدا پتی فهرمون: { وَرَزَقْنِي مِنْهُ رِزْقًا حَسَنًا } (هود / ٨٨)، ناماژیه بۆ ناشناکردنیان به شتیك که خویان لی پتل کردوه هه روه ها ناگادارکردنه وه یان له کاریك که بی ناگا بوون لی، نه ویش نه وه یه که خودا رۆزی دهره و نه و سامانه شی که گوايه به نازایه تی خویان زیادیام کردووه رۆزی خودایه، له راستیدا سامان سامانی خودایه و نه وان کراونه ته جینشین له سهری به مه ش هه له و تاوانیان ناشکرا بوو که ده یانوت: ﴿ أَوْ أَنْ نَفْعَلَ فِي أَمْوَالِنَا مَا نَشَاءُ ﴾ (٨٧) (هود). له بهر نه وه پیی فهرمون: ﴿ وَمَا أَنَا عَلَيْكُمْ بِمُحْفِظٍ ﴾ (٨١) (هود).

چونکه خودا خوی پارێزه رو چاودێره به سه ریانه وه له په فتارو کرداریان له به پتوه بردنی سامانه که یان، بویه بۆیان نیه به ئاره زووی خویان به پتوه ی بهرن، ده بیت به شیوازیکی راست و دروست و به و جوړه بیت که له گه ل ویستی نه و خودا یه ک بگریته وه وه ک پتی به خشیون.

به کورتی:

- چه سپاندنی دادگه روه ری له کیشانه و پیتوانه دا ده مانگه به نیتته ئه وهی هه موو مروفنیک مافی خوی وه ریکریت به بی ستم لیکردن و سنور به زانندن، به لام به تالان خواردنی مافی خه لک هۆکاره بۆ خراپه کاری له سه ر زه ویدا.
- ئه وهی که پیتغه مبه ره که یان فه رمانیان پی ده کات ئه گه ری هه به راست بیت، بویه عه قل و مه نتق داوایان لی ده کات که لیتی تیگه ن، خو ئه گه ر باشی و سودو قازانجه که ی ئاشکرابوو ئه وه ئه وان هه یچ زه ره ریکیان نه کردوه به لام ئه گه ر ده رنه نجامیکی خراپی هه بوو ده توانن بگه رینه وه بۆ بیرو باوه ره که ی خۆین.
- خودا رۆزی ده ره وه مال و سامانیش به ئه مانه ت ده داته ده ست مروفه، پاشان ئه گه ر له جیگه ی خۆیدا واته به ته ندروسته نه به کاری نه هیتا ئه وه سزا ده دریت له سه ری و پاداشتیش وه رده گریت ئه گه ر به شیوازیکی راست و دروست به کاری هیتا.
- ته وه ره ی دووه م: ئه و گومانانه ی که په یوه ندی دارن به سه ریچی فه رمانه کانی خودا وه:

گومانی سی وچوار

بانگه شه کردن بۆ نه وهی که (ابلیس) له ږوی دروستکردنه وه له (ئادهم) باشتره
بۆیه ږنگری لی دهکات که سوجهی بۆ بیات.^{۱۶۴}

ناوږۆکی گومانه که:

ابلیس به ره لهستی کرد که سوجه بۆ ئادهم بیات به بیانوی نه وهی که چاکتر
سوجه بۆ چاک نابات، و نه و خۆی وای ده زانی که خۆی له ئادهم چاکتره چونکه نه و له
ئاگر دروستکراوه و ئاده میس له قوږ دروستکراوه، له بنه پره تیشدا پره گزی ئاگر باشتره له
قوږ، ئیتر چۆن سوجهی بۆ بیات ؟ خودای گه و رهش ده فره مویت: ﴿قَالَ مَا مَنَّكَ اَلَّا تَسْجُدَ
اِذْ اَمَرْتُكَ قَالَ اَنَا خَيْرٌ مِنْهُ خَلَقْنِي مِنْ نَارٍ وَخَلَقْتَهُ مِنْ طِينٍ﴾ (الاعراف)، واته: نه وسا خوی
گه و ره فره مووی: باشه نه وه تو چی وای لی کردی که سوژده نه بهیت و له فره مانای من
یاخی بیت ؟! شهیتان ووتی: ناخر، من له و چاکترم، تو منت له ئاگر دروست کردووه،
به لام نه وت له خاک به دی هیتاوه !!.

ږنگاکانی پوچه ل کردنه وهی گومانه که:

یه که م: قسه ی ابلیس عوزدی له قه باعهت خراپتر بوو سه رچاوه که شی لوت به رزی و
بق وقین بوو، وه لاهه که شی گراوگره له نه زانی و پیتی، چونکه که س بۆی نیه پره خنه له
خودا بگریت له به ره نه وهی خودا خۆی خاوهن به لگهی به هیتزه.
دووه م پتوهری ابلیس پتوهریکی ناریکه، ئیمه دان به وهدا نانننن که ئاگر باشتره له
قوږ به لکو پتیچه وانه که ی راستره.

۱۶۴ - الآيات التي وردت فيها الشبهة: (الاعراف/ ۱۲، الحجر/ ۳۲، ص/ ۷۶، الاسراء/ ۶۱، ۶۲).

الآيات التي وردت فيها الرد على الشبهة: (الاعراف/ ۱۲، الحجر/ ۳۴، ص/ ۷۵، البقرة/ ۳۴).

دریژمی بابہ تہ کہ:

یہ کہم: عہ زر لہ قہ باعہ ت خراپترہ.

گوزارشتہ کہی ایلپس نہ فرہ تی خودای لی بیت کہ گہ ورہ تر و ناشرین ترہ لہ تاوان، ریگری کرد لہ گوپرایہ لی کردن چونکہ خوی بہ باشر دہ زانی لہ ئادہ م و ہ ک بلیت: من لہ و باشرم چون فرمانم پی دہ کہیت سوجدہ ی بۆ بہ رم چاکتر فرمانی پی ناکریت کہ سوجدہ بۆ چاک بہ ریت!؟

پاشان ایلپس - نہ فرہ تی خودای لی بیت باسی بیانوہ کانی کرد کہ ہۆکاری بہ رہہ لست کردنی بوو بۆ سوجدہ بردن بۆ ئدم، ئویش ئوہ بوو کہ ئو لہ و باشرہ چونکہ لہ ناگر دروستکراوہ، ناگریش پیروزترہ لہ وہی کہ ئدہ می لی دروستکراوہ کہ ئویش قوپہ، نہ فرہ ت لیکراوہ تہ ماشای بنہ رہ تی رہ گہ زہ کہی کرد، بہ لام تہ ماشای ئو پیزو گہ ورہ بیہی نہ کرد کہ خودا (جل جلالہ) بہ دہستی خوی ئادہ می دروستکرد و فی کرد بہ رۆحیدا.

ئو نہ فرہ ت لیکراوہ پیوہ ریکی نادرستی بہ کار ہینا لہ لہ پوو بہ پوو بونہ وہی ئم دہ قہ: { فَقْعُوا لَهُ سَاجِدِينَ } (ص/۷۲)، واتہ: وہ فرماندا ئیوہی فریشتہ ہہ موتان سوژدہ ی (پیزو تہ قدیری بہ فرمانی من) بۆ بہ رن .

ہہ لہ ی کرد خودا ریسوای بکات بۆخوی و پیوہ رہ کہی . وہ لامہ پیشوہ کانی ایلپس نہ فایبہ کی لہ پادہ بہ دہری تیدا بہ دی دہ کرا، ئو ہۆکارہش کہ پالی پیوہ نا - نہ فرہ تی لی بیت لوت بہ رزی و ئیرہ ی بوو، ئو دوانہ کوپرای بہ سہر چاودا دہ ہینن و ئم دہر نہ نجامہ ی لی دہ کہ ویتہ وہ:

یہ کہم: بہ رہہ لستی کردنی گہ روہ ردگار و بہ دیہینہ ری و ہ ک لہ ناوہ پۆکی وہ لامہ کہ یدایہ، ہر کہ سیک سہر پیچی کہ لامی خودا بکات ئہ گہر لہ گہ ل حہزو ئارہ زوییدا

نه گونجا نه وه هاوښتوې نه وه، نه مهش بى باوه پيښه كه سيك كه باوه پى به خوداو به
 كتيبه كه ي ه بېت ناكه ويته نه وه له يوه، ښگومان باوه پردار نه گهر پاستيه كي لا شماروه
 بوو يا خود له حيكه متي خودا حالي نه ده بوو نه وه ده گه پيټ به دوايدا به بير ليكړنه وه
 ليكولينه وه و پرسياړكردن له زانايان و نارام ده گريټ تا نه و كاته ي وه لاميكى قابل كهرى
 ده ست ده كه وټت، به جوړيك كه دنيايي پى بيه خشيت، پيش نه وهش له و سنوره دا
 وه ستاوه كه خودا هه موو شتيك ده زانټ له سر دروستكراوه كاني كه نه م نه و پاستيانه
 نازانټ . به هه مان شيوه نه كريت هو كارو سودى فرمانه كان و قه دهغه ليكراوه كاني به
 وردى شاره زانېت: ﴿أَلَا يَعْلَمُ مَنْ خَلَقَ وَهُوَ اللَّطِيفُ الْخَبِيرُ ۝۱۱﴾ (الملك)، واته: مه گهر نه و
 زاته نازاني كي دروستكردووه و چوني دروستكردووه ، له كاتيكا نه و خوايه ووردكار و
 به سوز و به لوتف و ناگايه . (به نه يني هه موو دروستكراوه كاني) . عاقله كان به هو ي
 عاقلپانه وه سهرپيچي له فرماني خودا ناكه و هيچ دروستكراويك پرسياړي هو كاره كاني
 لي ناكات.

دووه م: دهر برپني ناپه زايي به رامبر خودا به شتيك كه گشتگيري له بيانوه كه ي خوي
 بكات، نيمانداري گوپرايه له ناپازي نيه له به رامبر خودا به لكو باش ده زانټ كه خودا
 خاوه ن به لگه ي به هيزه: ﴿قُلْ لِلَّهِ الْحُجَّةُ الْأَلْفُ فَلَوْ شَاءَ لَهَدَّكُمْ أَجْمَعِينَ ۝۱۱۸﴾ (الانعام)،
 واته: نه ي پيغه مبر پييان بلي: دنيا بن كه به لگه به هيز و تير و ته واوه كان هه ر لاي
 خوي گه وړه به ، خو نه گهر بيوستايه هه هه موتاني ناچاري هيدايت و دينداري
 پاسته قينه ده كرد (به لام پيزي لي ناون و سهرپشكي كردون ، زورتان له سر نيه تا
 پييازي دينداري ، يان بى ديني بگره بهر).

سنيهم: گوپرايه لي فرماني په روه ردگاري مهر جدار كراوه به پازيوني بنده له
 برياره كاني خودا، به جوړيك كه له گه ل هه واو ناره زوييدا يه ك بگريته وه، نه مه

په تکرڼه وهی گوږپرایه لی که روه ردپاره، ده رچونه له گلہی به ندایه تی و خو بلند
کرڼه وهیہ بږ ناستیک که خوئی هاوتای نه و داده نیت، نه مهش له حوکمی دیندا بی
باوه پییه وه له پووی عه قلیشه وه پتلی و نه فامیه، نه گهر بهرپرسی ولاتیک یان سوپایه ک
یان دامه زراوه یه ک یان کومگانیا یه ک نه گهر ژیر دهسته کانیان به گوږیان نه کهن له شتیکدا
نه بیت له گهل هه واو نارو زیاندا ده گونجیت نه وا نه ونده ناخایه نیت دهسته لاته که تیک
ده چیت، حکومه ته که ده پوخت، هه روه ها سوپاکه تیک ده شکلی له ناوده چیت، به هه مان
شینوه کومگانیا که ش هه لده وه شیت وه و مایه پوچ ده بیت، نه گهر چاکسازي و پښخستن
کاره کان له سهر گوږپرایه لی بهرپرس وه ستا بیت له کاتیکدا نه و گلہی خودایه تیشی نیه
نه وه پیویسته گوږپرایه لی لی بکړیت له بهر خودی خوئی نه ک به هوئی چاکه کانیه وه، له
کاتیکدا پاریزراویش نیه له هه له کردن له و شتانه ی که فرمانی پی ده کات، نه ی بریار
چیه له سهر زه روره تی گوږپرایه لی کردنی خودا له لایه ن به نده کانیه وه؟! له و
باره یه وه (حسن) وتی: إبلیس پیوای و نه و ده ست پښخه ربوو له پیوانه دا، واته: که وتی
: { اَنَا خَيْرٌ مِنْهُ } (الاعراف ۱۲).

دووم: به لگه هینانه وهی کی بی بنه ما.

به لگه هینانه وهی إبلیس له سهر چاکی خوئی به و توخمه ی که لئی دروستکراوه به لگه
هینانه وهی کی بی بنه مایه له چنه د پوویه که وه:
یه که م: چاکی که رهسته یه ک به سهر که رهسته یه کی تردا راستیه ک نیه به به لگه
بچه سپینریت، به لکو بږچوون و خه ملاندنه رای جیاواز هه لده گریت، بنه په تی
دروستکراوه کان له پووی پتک هاته ی جیاوازه وه جیاوازیه کی که م و ساده یه که زیاتر
به لای نه وه دا ده چیت که هه مویان له هه مان سهرچاوه وه سهرچاوه یان گرتوه.

دوهم: شته گران به هاكان هه نديكيان سه رچاوه يه كي بي نرخیان هه يه بو نمونه (مسك) له خوین دهرده هیتریت، نه لماس له كابون دهرده هیتریت كه سه رچاوه ی خه لوزه، به هه مان شیوه ده کړیت شتی بی نرخ سه رچاوه ی شتیکی به هادار بیتن وهك هه ندی خواردن كه به مانه وه و پیس بوون خوش ده بیت،

سییه م: فریشته كان له پوناکی دروستکراون ، إبلیس له ناگړیکی دوکه لاوی دروستکراوه خودای گه وره ده فره مویت: ﴿وَإِذْ قُلْنَا لِلْمَلَائِكَةِ اسْجُدُوا لِآدَمَ فَسَجَدُوا إِلَّا إِبْلِيسَ كَانَ مِنَ الْجِنِّ فَفَسَقَ عَنْ أَمْرِ رَبِّهِ أَفَتَسْتَحْذِرُونَهُ وَذَرَيْتَهُ أَزَلِكَاءَ مِنْ دُونِهِ وَهُمْ لَكُمْ عَدُوٌّ بِئْسَ الظَّلِيمِينَ بَدَلًا﴾ (الكهف)، واته: نیمه پیشتر کاتی خوی فرماناندا به فریشته كان وتمان: ناده ی سوژده ببهن بو ناده م (ماده م په خنه ده گرن له وه ی كه زه وی به نه وه کانی ناوه دان ده كه مه وه)! نه وانیش هه موویان ده ست به جی ، بی دواکه وتن سوژده یان برد جگه له ئبلیس نه بی كه له پیړی جنوکه بوو ، یاخی بوو له فرمانی په روه ردگاری ، باشه نیوه نیتر چوڼ نه و شه یقانه و نه وه کانی ده كه نه دوستی خوټان و له جیاتی من فرمان به رداری نه و ده بن و فرمانی من ده شکینن ، به مه رجی نه وانه دوژمنی سوینخواردوی نیوه ن ، به پاسی سته مکاران ناحه زتیکی خراپیان کردوته ماموستای خوټان و به فرمانی دوژمنیکی ناپاک هه لسوکه وت ده كه ن.

هه روه ها ده فره مویت: ﴿وَخَلَقَ الْجَانَّ مِنْ مَّارِجٍ مِنْ نَارٍ﴾ (الرحمن)، واته: جنوکه شی له بلنسه ی ناگر به دیه ټناوه .

(المارج من النار) ناگړیکی هه لگیرساوی دوکه لاویه ، سه ره وه ی دوکه له و ژیره وه ی ناگړیکی سافه، ماده ی (المرج) واته: تیکه لی و هه لچون و داچون، گومانیشی له وه دا نیه كه پوناکی له ناگر باشتره، وه ناگړیکی ساف باشتره له ناگړیکی دوکه لاوی، بیگومان نه و فریشتانه ی كه له پوناکی دروستکراون سوجه یان بریدو گوټپایه لی فرمانی خودا

بوون، که ده بوايه ئه و له پيش ئه وانه وه سوجه ي بېردايه، چونکه به پتوهره که ي خوي
فريشته له پيشترن له و، که واته پيشتر بوو ئه و پيش فريشته کان سوجه ببات.

چواره م: ئه گه ر واما ن دانا که چاکی شته کان له خوديشته که و ئه و سيفه تانه دا نيه
که له وانی تري جودا ده کاته وه له پووی به هاداری جوړه که ي و ئه و سيفه ته ي که پتي
ده ناسرپته وه به لکو په يوه ندی به و توخمه وه يه که په گه زه که ي لي پیک هاتووه ئه و
بيگومان بريار ناده ين که ناگر باشته له قور.

چونکه سه رجه م گيانله به ره ئاده می و پوه کی و ناژه ليه کان له سه ر زه ويدا له خودی
قور يان له پيگه ي قورپه وه دروستکراون، به م پتيه هه رچی ئه و شتانه ي که له سه ر زه ويدان
به هه مو پتوهریک باشته ين.

بيگومان نه ناگرو نه دوکه له که شي ئه م تاييه تمه ندي يان تيدانيه، پاشان قور خواوه نی
سيفه تي له سه ر خوي و نارامگرتن و جيگير بوون و بره و دانه، قور شويني نيشته جي
بونی پوهه و گه شه و زيادبون و چاکیونه، به لام ناگر خواوه نی سيفه تي سوتاندن و
هه له شه ي و په له کردنه بويه إبليس به په گه زه که ي که ناگره هه له شه ي، په گه زه که ي
ئاده ميش سودی پيگه ياند له پووی گه پانه وه و توبه و گه شيمانی و دلنيایي و گوپراپه لی و
خو به ده سته وه دان بو فره مانی خودا (جل جلاله) و دان پيدانان و داوی ته وبه و لي خو ش
بوون.

پينجه م: ئه و نه فره ت ليکراوه بي ناگابوو له و هه ولدان و گه وره کردن و ريژلینانه ي که
خودا تاييه تي کردبو بو ئاده م، که به راستی خوي دروستی کردبوو، وه له روي خوي
فوی پيدا کرد و ئاماده گی زانست و زانیاری پی به خشی که له سه رو توانای
دروستکراوه کانی تره وه بو، هوکاریکی تري گه وره کرنی فره مان کردن بو به فريشته کان
که سوجه ي بوبه ين.

له سه ره تاوه نه قمی و پیتی وای له ئیبلیس کرد که ئیره ی به ئاده م بیات و لوت به رزی بکات له بهرام بهر خودا به سوخته بردن بوی، سه ره تای تاوانه که به لوت به رزی دهستی پیکرد وهك ده فره رمویت: ﴿وَإِذْ قُلْنَا لِلْمَلَائِكَةِ اسْجُدُوا لِآدَمَ فَسَجَدُوا إِلَّا إِبْلِيسَ أَبَىٰ وَاسْتَكْبَرَ وَكَانَ مِنَ الْكَافِرِينَ ٢٦﴾ (البقرة)، واته: واته: پاشان باسی نه وهش بکه که ئیمه فره مانان دا به سه رجهم فره شته کان که سوژده بیهن بۆ ئاده م (سوژده ی پریز وه به فره مانی من) نه وانیش هه موو فره مان به ردار بوون و سوژده یان برد جگه له ئیبلیس که سوژده ی نه برده فیزی نواند و خوی به گه وره زانی ، وه خوی خسته ریزی کافرو خوا نه ناسانه وه

وه خودای گه وره پیی فره مو: ﴿قَالَ قَاهِلٌ مِنْهَا فَمَا يَكُونُ لَكَ أَنْ تَتَكَبَّرَ فِيهَا فَاخْرُجْ إِنَّكَ مِنَ الصَّاغِرِينَ ١٣﴾ (الاعراف)، واته: خوی گه وره ش فره رموی: ده ی که واته ده رچۆ له به هه شت ، ده رچۆ له ریزی فره شته کان و دابه زه ، چه نکه تو بۆت نیه له ویدا فیز بکه یت و خۆت به گه وره بزانی ، جا تازووه ده رچۆ ، چونکه به راستی تو له پيسوا و بیئ نرغ و نه فرین لیکراوانیت ... ١٦٥

پادا شته که شی نه فره ت و وه ده رنانی بوو له به زه یی خودا، وهك ده فره رمویت: ﴿إِذْ قَالَ رَبُّكَ لِلْمَلَائِكَةِ إِنِّي خَلِيقٌ بَشَرًا مِنْ طِينٍ ٧١﴾ فَلَمَّا سَوَّيْتُهُ وَنَفَخْتُ فِيهِ مِنْ رُوحِي فَقَعُوا لَهُ سَاجِدِينَ ٧٢﴾ فَسَجَدَ الْمَلَائِكَةُ كُلُّهُمْ أَجْمَعُونَ ٧٣﴾ إِلَّا إِبْلِيسَ اسْتَكْبَرَ وَكَانَ مِنَ الْكَافِرِينَ ٧٤﴾ قَالَ يَا إِبْلِيسُ مَا مَنَعَكَ أَنْ تَسْجُدَ لِمَا خَلَقْتُ بِإِيدِي اسْتَكْبَرْتَ أَمْ كُنْتَ مِنَ الْعَالِينَ ٧٥﴾ قَالَ أَنَا خَيْرٌ مِنْهُ خَلَقَنِي مِنْ نَّارٍ وَخَلَقَهُ مِنْ طِينٍ ٧٦﴾ قَالَ فَاخْرُجْ مِنْهَا فَإِنَّكَ رَجِيمٌ ٧٧﴾ (ص). واته: نه وه بسو کاتی خوی په روه ردگارت به فره شته کانی فره مو: من بپارم داوه که به شه ریک له قوپ دروست بکه م. (کاریکی گرنگم

پیتیه تی ، نیشته جیتی سەر زهوی ده که م ، دهیکه مه هۆکاری ئاوه دانکردنه وهی). * جا
 هر که دروستم کردو له و پۆحه تاییه تیهی که من خاوهنی ئوم و به دهست منه فوم
 پێدا کردو گیان و ژیانم پی به خشی وه فرماندا ئیوهی فریشته هه موتان سوژدهی
 (پیزو ته قدیری به فرمانی من) بۆ بهرن . * ئوسا یه کسه هه موو فریشته کان فرمانی
 پهروه ردگاری خۆیان و به دیهینه ری مرقیان به جی هینا و سوژده ، یان کپنوشیان برد بۆ
 ئاده م (علیه السلام)... * جگه له ئیبلیس که له پیزی فریشته کاندای بوو ، به لام فریشته
 نه بوو ، به لکو له هۆزی جنۆکه بوو فرمانی خوای گه و دهی ئه نجام نه داو خۆی به گه و ده
 زانی و خۆی خسته پیزی کافرو بی دینه کانه وه .... * خوای گه و دهش فره موی: ئهی
 ئیبلیس ئه وه چی بوو به هۆی ئه وهی که پێگرت لی بکات و فرمانی من بشکینیت و
 سوژده نه بهیت بۆ ئه و که سه ی که به دوو دهستی قودرهم دروستم کردوه ؟! ئایا خۆت
 به گه و ده ده زانیت ، یان خۆت لایوه به شت و له ناخه وه به بلندو گرنگ حساب بۆ
 خۆت ده که یهت ؟! * شهیتان جورته تی دا به خۆی و هاته گفت و وتی: من له و چاکترم ،
 چونکه تۆ منت له ئاگر دروست کردوه و ئه وت له قوڕ به دیهیناوه (به مه رجی قوڕ
 سه رچاوه یه کی سه ره کی ژیا نه بۆ ئاده میزاده کان و زینده وه ران و پوه که کان ، به لام ئاگر
 نه گه ر کۆنترۆل نه کریت و پیرانکه رو کاولکاره). * خوای گه و دهش له وه لامی پونکردنه وه
 سه قه ته که یدا فره موی: ماده م وایه ده بی ئیتر له به هه شت ده رچیت ، چونکه تۆ ئیتر
 نه فرین لیکراویت.

به کورتی:

● نیبلیس سوجدهی بۆ ئادهم نهبرد چونکه خۆی به باشتر دهزانی لهو، پێوه ره کهشی جیاوازی په گهزی هه ره کێکیان بوو که لێی دروستکرا بوو، که نه وهش پێوه رێکی ناپه سه نه ده، چونکه وای ده بینێ ئه و توخمه ی که خۆی لێ دروستکرا وه باشتره له و توخمه ی که ئادهمی لێ دروستکرا وه، نه وهی له یاد کړبو نه وهی له یاد کړبوو که خودا چ پێزێکی له ئادهم نا وه له و پوه وه که به دهسته کانی خۆی دروستی کړوه، فه رمانیشی کړد به فریشته کان که سوجدهی بۆ به رن وه ک هه لدان و پێز لێنان.

● بق وقین و لوت به رزی هۆکاری هاندانی نیبلیس بوو که وه لاهی خودا بداته وه که ئه و له ئادهم باشتره و په وانیه سوجدهی بۆ ببات، ئه م وه لاهه نه قامی و پێلی زۆر تیدا به دی ده کړیت، سه ره پای به ره لستی کړنی فه رمانی خودا (جل جلاله) وه خه یال کړدن به وهی که گوێرایه لی کړنی فه رمانی خودا ده بیته له شتی کدا بیته که له گه ل هه زو ئاره زویدا بگو نه جیت.

گومانی سی و پینج

ناره زایی دهر برین له به رامبه ر خه رجی دان به هه ژار به بیانوی نه وهی نه گهر
خودا ویستی له سه ر بیت خوی خوار دنیان دمداتی.^{۱۶۶}

ناوهرۆکی گومانه که:

موشریکه گیروده ست نوقاوه کان ناپازی بپوون به خه رجی کیشانی - له و مال
وسامانه ی که خودا پیتی به خشیون هه ژارو نه داره کانی موسولمانان ده یانوت گوايه نه گهر
خودا بیهویتی ئه و هه ژارانه ده وله مه ند کات، له رۆزی خوی خوار دنیان پی ده دات وه
ده یانوت: ئیمه پازین به ویستی خودا سه باره ت به وان، خودای گهره ده فره مویت:

﴿وَإِذَا قِيلَ لَهُمْ أَنْفِقُوا مِمَّا رَزَقَكُمُ اللَّهُ قَالَ الَّذِينَ كَفَرُوا لِلَّذِينَ آمَنُوا أَنْفِقُوا مِمَّا رَزَقَكُمُ اللَّهُ أَلَمْ يَأْتِكُمْ آيَاتُ اللَّهِ فَكَيْفَ أَنْفِقُوا﴾

أَنْتُمْ إِلَّا فِي ضَلَالٍ مُّبِينٍ ﴿١٧﴾ (یس)، واته: هه رکاتیش داوایان لی بکریت که ببه خشن له و
مال و سامانه ی که خوی گهره پیتی به خشیون، کافران به ئیمانداران ده لئین: چون ئیمه
مال و سامان و خوراکی خومان ده به خشین به و که سانه ی که نه گهر خوا بیویستایه به شی
ئه وانیشی ده دا!! (بیر ناکه نه وه که جیاوازی پزق و پۆزی له دنیا دا بق تاقیکردنه وه به،
بۆیه به هه موو عه قلیانه وه به ئیمانداران ده لئین) به راستی ئیوه له سه ر لیشتیواوییه کی
ناشکرادا گیرتان خوار دووه!!.

رینگاکانی پوچه ن کردنه وهی گومانه که:

یه که م: ئه مه قسه یه کی نه زانانه یه مه به ستیان گالته پیکردنه، هیچ به لگه یه کیان نیه
له سه ری چونکه ئیماندار په خنه له ویستی خودا ناگریت.

دووه م: قسه که یان به لگه یه له سه ر په زلی و ده ست نوقاوی و ده ست گرتن به
دویناوه، چونکه هه ژاری و ده وله مه ندی تاقی کردنه وهی خودایه بق به نده کانی.

۱۶۶- الآية التي وردت فيها الرد على الشبهة (یس/ ۴۷) .

در نژادی بابیه که:

یه که م: نه مه قسه یه کی نه زانانه یه و هیچ به لگه یه کی نیه.

خودای گه وره به ره لستی کردنی بی باوه په کان پوون ده کاته وه کاتیک داویان لی ده کریت که هاوکاری هه ژارو که م ده ست بکن نه وه به ره لستی کردنیکی ناپه وایه، وه به لگه یه کی پوچه له که ده لین: خدا هه ژاریان ده کات و نیمه خوار دنیان پی ده دهین، نه گه ر خودا ویستی له سه ربویه ده وله مهندي ده کردن وه ک چون نیمه ی ده وله مهندي کرده، نه و قسه ی نه وان سه رلیشیوانیکی ناشکرایه، وه ک خودای گه وره ده فهرمویت: ﴿إِنْ أَنْتُمْ إِلَّا فِي ضَلَالٍ مُّبِينٍ﴾ (یس)، نه مه ش وه ک قسه ی نه هلی ته نویله که ده لین: نه و پسته ی پینشو له فهرمایشتی خودا وه لامیکه بز قسه کانیان، یا خود چیروکی قسه ی نیماندارانه بویان، چونکه نه و بی باوه پانه له نیمانداره کانیان ده بیست که نه وان باوه پیان به ویستی خودا هیه و ده لین: نه گه ر خودا ویستی له سه ربیت فلان که س ده وله مهندي ده کات، وه نه گه ر ویستی له سه ربیت فلان نازیز ده کات، بی باوه په کان نه و قسه یان هه لباردوه به شیوازی گالته پی کردن دهیده نه وه به پووی موسولمانه کانداه وه ک نه وه ی بلین: نه گه ر خودا رۆزی نیمه ی داوه خو ده توانیت رۆزی نه و هه ژارانه ش بدات نیتر بوجی ده ست له نیمه گان ده که نه وه؟^{۱۶۷}

له پاستیدا نه مه بیانو هیتانه وه یه کی پوچه له، چونکه نه گه ر خودا سامانی به خشکی به بهنده یه ک پاشان نه گه ر پتویستی کرد له سه ربی که ده بیت مافی خه لکی لی بدات وه ک نه وه وایه که نه و به شعی لی پچربیت نیتر به ره لستی کردن مانای نیه، قسه که یان پاسته که ده لین: نه گه ر خودا بیویت رۆزیان ده دات، به لام له بیانو هیتانه وه که دا به درو

۱۶۷- الکشاف، الزمخشری، مرجع سابق، ج: ۳، ص: ۳۲۵ بتصرف. والتحریر و التنویر، الطاهر بن عاشور، مرجع

سابق، مج: ۱۱، ج: ۲۲، ص: ۳۲.

که وتونه ته وه چونکه نه وه هه له و لوت به رزی و مشت و مړنکی ناپه سته نده، قسه که یان خوی له خویدا پرسته، به لام که مه به ستیان په خنه گرتن بوو له ویستی خدا یاخود په خنه گرتن له فرمان کردن به به خشین له گه ل ویستی خدا، بیانوه که یان له پوانگه وه پوچه له، چونکه خدا خاوه نی ئیراده یه کی که ونی و ئیراده یه کی شهرعیه، و دروست نیه نارپه زایی دهر بېر دیت به رامبه ر ئیراده ی که ونی خدا به سه ر ئیراده ی شهرعیه، نه مه هه مان نه وته یه که بی باوه په کان ده یانوت: فرمان کردن به پیدانی خواردن فرمان نیکی شهرعیه، وه قسه که ی نه وان ﴿ اَنْطَعُمْ مَنْ لَوْ يَشَاءُ اللَّهُ اَطَعْتُمْ ﴾ (یس)، ناماژه یه بو ئیراده یه کی که ونی.

نه گه ر باوه پیان به ئیراده ی خدا هه یوايه نه ئیراده ی که په خنه ی لی ده گرن نه وا له وه ی که خدا پتی داوون ده یان به خشی، ئیمانداران به پتی فرمانی خدا ده جولیتنه وه، به ره لستی ئیراده و ویستی خدا نه کات، وه دهرک به یاساکانی خدا ده کات له ژیانی به نده کانا، خدا پۆزی دهری هه موانه، و سه رجه م پۆزیه کانی سه رزه وی سه رزه وی که پتیان ده گات خدا به دی هتیاوه، خویان هیچ شتیکیان له وانه به دی نه هینیت له بنه رته دا توانای به دی هتیا نیشیان نیه،^{۱۶۸} نه مه وه که نه و فرمانیشتی خدا وایه که ده فهرمویت: ﴿ سَيَقُولُ الَّذِينَ أَشْرَكُوا لَوْ شَاءَ اللَّهُ مَا أَشْرَكْنَا ﴾ (الانعام). واته: موشریک و هاوه لگه ر و بیدینه کان ده لئین: نه گه ر خوی گه وره بیویستایه شهریک و هاوه لمان بو بریار نه ده دا !!

دووم: قسه که ره زیلیه.

له م نایه ت پیروژه دا گه وره ترین سه رزه نشتی تیدایه بو توله کردنه وه له و ده ست نوقاوانه ی که باسی چیرۆکه که یان ده کریت له پووی بیانوه که یانه که هه مان بیانوه که

۱۶۸- فی ظلال القرآن، سید قطب، مرجع سابق، ج: ۵، ص: ۲۹۷۰-۲۹۷۱.

موشریکه‌کانی پی گومرابیون واته له یه‌که‌وه نزیکن له ناپاکی و چروکی و سروشستی بۆ‌که‌نیان.^{۱۶۹}

گوفتاری ئه‌و موشریکه‌کانه هه‌له‌یه چونکه خودا که هه‌ندی‌ک له دروستکراوه‌کانی ده‌وله‌مه‌ند کردووه و هه‌ندی‌کی تریانی هه‌زار کربوه، بۆ ئه‌وه‌یه ده‌وله‌مه‌نده‌کان به هه‌زاره‌کان تا‌قی بکاته‌وه له‌سه‌ر ئه‌وه‌ی که پێویستی کردووه له‌سه‌ریان له ده‌رکردنی زه‌کات، ئیماندار په‌خنه له ویستی خودا ناگرتت به‌لکو پازینه به‌و کاره به‌لام قسه‌ی ئه‌وانه‌ی که ده‌لێن: ئیعه به ئی‌را‌ده‌ی خودا پازین و پۆزی که‌سی ناده‌ین که خودا پۆزی پی نهدابیت، ئه‌مه چروکه‌کان پێوه‌ی پابه‌ندن، خودای گه‌وره ده‌فه‌رمویت: ﴿قُلْ لَّوْ اَنْتُمْ تَمْلِكُونَ خَزَائِنَ رَحْمَةِ رَبِّيْ اِذَا لَمْ تَسْأَلْنِيْهُ لَخَبِئَ الْاِنْفَاقُ وَكَانَ الْاِنْسَانُ فَتُوْرًا ۝۱۰۰﴾ (الاسراء)، واته: پێیان بلی: ئه‌گه‌ر که‌نجینه‌کانی په‌حمه‌ت و به‌خششی په‌روه‌ردگارم به ده‌ست ئێوه بوابه ، ئه‌وه ده‌ستتان ده‌گرته‌وه له به‌خشین و ده‌ترسان له ته‌وا‌پیون ، چونکه‌ زۆربه‌ی ئینسانه‌کان (به‌ تاییه‌ت بی دینه‌کان) بۆ کاری خیر زۆر په‌زیل و ده‌ست نوقاون.

خودای گه‌وره سامانی به‌هه‌ندی‌ک به‌خشیوه‌و له هه‌ندی‌کی تری گرتوه‌ته‌وه، تا‌قی کردنه‌وه‌ی خودایه‌ بۆیان هیچ که‌س بۆی نه‌ په‌خنه له ویستی خودا و شتی‌وازی به‌پێوه‌بردنی دروستکراوه‌کان بگرتت.^{۱۷۰}

خودای گه‌وره ده‌فه‌رمویت: ﴿وَهُوَ الَّذِيْ جَعَلَ لَكُمُ الْاَرْضَ رَاقِعًا بِمَصْعَدٍ فَوْقَ بَعْضٍ دَرَجَاتٍ لِّسَبْلِكُمْ فِيْ مَآءٍ اَنْتُمْ لَ اِنْ رَبَّكَ سَرِيعُ الْعَقَابِ وَاِنَّهُ لَغَفُوْرٌ رَّحِيْمٌ ۝۱۰۱﴾ (الانعام)، واته: خه‌لکینه دلنیا‌بن که: هه‌ر خوای گه‌وره خۆی ئێوه‌ی کردووه به‌ جی نشینی گه‌لانی پێشوو له‌سه‌ر زه‌ویه‌که‌یدا، وه به‌ پێوه‌ری دینداری و خوا په‌رستی و چاکه‌ کاری پله و

۱۶۹- محاسن التأویل ، القاسمی، مرجع سابق، ج: ۸، ص: ۶۸.

۱۷۰- الکشاف، الزمخشری، مرجع سابق، ج: ۲، ص: ۳۲۵. و التحریر والتنویر، الطاهر بن عاشور، مرجع سابق، مج: ۱۱، ج: ۲۲، ص: ۲۲.

پايەى ھەندىكتانى بەرز كرڭوتەو ەبەسەر ئەوانى تردا (لەپووى دىندارىي ، يان زانستى ، يان سامان ، يان پلە و پاىە... ھتد) بۆ ئەو ەى تاقىتان بكا تەو ەلەو شتانەدا كە پىي بە خشيون ، بىگومان پەرەردگارى تۆ ئەى محمد ، ئەى ئيماندار ، زۆر بە خىرايى تۆلە دەستىنيت (لە تاوانباران و ستەمكاران) وە تەواویش لىخۆشبوو مېرەبانە (بەنيسبەت تەوبەكاران و ئيماندارانەو) .

بە كورتى:

- بانگەشەى موشرىكەكان كە دەلېن خەرجى نادەين بە ھەزارەكان چونكە ئەگەر خودا ويستباى دەولەمەندى دەكردن ، بانگەشەىكى پوچەلە دەرك كردن بە ياساكانى خودا دەخاتە پوولە گەل دەرك كردن بە جۆرى ژيان و مەزنىتەتەكى، ھەرەھا گەرەبى ئەو مەبەستەى كە بەخشىنە جۆراو جۆرەكانى و لە پىتاودا دەبەخشىت.
- ئەم بانگەشەىە ئاماژەىە بە دەرك نەكردنىان بۆ ئىرا دەى خودا لە ژيانى بەندەكاندا، خودا پەزاقەو پۆزى دەرى ھەموانە، ئەگەر ويستباى پۆزىەكى لى دەگرتنەو ە ئەى ئەو كاتە چيان دەوت.
- ئەم بانگەشەىە ژروكى و پەزىلى و سروشتى پيسان ئاشكرا دەكات لەگەل پيسكەى ناخيان ھەرەھا سنور بەزاندنىان بەرامبەر ھەركەسىك كە بانگيان بكات بۆ بەخشىن و چاكەكردن.

تہوہری چوارہم

کومہ نیک بانگہ شہی جاہیلیہ ت

گومانی سی و شهش

بانگه شه کردن به و می مندان هۆکاری هه ژاری و نه داری باوانه.^{۱۷۱}

ناوهرۆکی گومانه که:

ئه هلی جاهیلی ده یانوت که گوايه مندان هۆکاری نه وه ژاری و نه داریه به که باوان
تییدا ده ژین، نه مه شش پالی پیوه ده نان بۆ خۆ رزگارکردن له و مندانانه ئیتر به کوشتنی
راسته و خۆ یاخود زینده به چال کردنی کچه کانیان له ژێر خاکدا تا ده مرڤ، خودای
گه و ده ش ده فرمویت: ﴿قُلْ تَكَاَلَوْا اَنْتُمْ مَّا حَرَّمَ رَبُّكُمْ عَلَيْكُمْ اَلَا تُفْهَمُونَ شَيْئًا
وَيَا لَوْلَا الَّذِي اِحْسَنَّا وَلَا تَقْتُلُوا اَوْلَادَكُمْ مِمَّنْ اِمْلَقْتُمْ نَحْنُ نَرْزُقُكُمْ وَاِناهُمْ وَلَا تَقْرَبُوا الْفَوَاحِشَ
مَا ظَهَرَ مِنْهَا وَمَا بَطَنَ وَلَا تَقْتُلُوا النَّفْسَ الَّتِي حَرَّمَ اللَّهُ اِلَّا بِالْحَقِّ ذَلِكُمْ وَصَنَعْتُمْ بِهِ لَعَلَّكُمْ
تَعْقِلُونَ ﴿۱۵۱﴾﴾ (الانعام)، واته: (ئه ی محمد) پێیان بلی خه لکینه وهرن با نه و شتانه تان
بۆ باس بکه م که په روه ردگارتان له سه ری حه رام کردوون (به که م) به هیچ شیوه یه ک
نابیت شه ریک و هاوتا بۆ خوای گه و ره بریار بده ن (دوه م) به رده وام چاک په فته ر و
جوان گوته ر بن له که ل دایک و باوکتاندا (سییه م) هه رگیز نه که ن له ترسی گرانی و قات
و قهری مندانانی خۆتان بکوژن (چواره م) نزیکي هیچ جوهره تاوان و گونا هیک مه که ون ،
چ نه وانه ی به ئاشکرا نه نجام ده درین ، یان نه وانه ی که له په نهانی و نه یییدا نه نجام
ده درین، یاخود له ناخ و دل و ده رونه کاندایه دروست ده بیته (پینجه م) که سیش به ناحه ق
مه کوژن ، مه گه ر له سه ر حه ق و شتیکی په واه ، ئا نه و شتانه سنوره کانی خوای گه و ره ن و
هه ر خۆی فه رمانی پێداوه بۆ نه و ه ی ژیری و هۆشه مندی خۆتان بخه نه کار .

۱۷۱- الآيات التي وردت فيها الشبهة : (الاسراء/ ۳۱، الانعام/ ۱۵۱). والآيات التي وردت فيها الرد على الشبهة: (الاسراء/ ۳۱، الانعام/ ۱۵۱، ۱۴۰، ۱۳۷، التکویر/ ۸، ۹).

پاشان دة فرموت: ﴿ وَلَا تَقُولُوا أُولَٰئِكَ خَشِيَ إِلَٰهِيَّ كُنْزُهُمْ وَإِيَّاكُمْ إِنَّ قُلُوبَكُمْ كَانَتْ خَطَأًا كَبِيرًا ﴾ (الاسراء)، واته: نه كهن هه رگيز منداله كانتان له ترسی هه ژاری و نه داری بکوژن، چونکه ئیمه پيش ئیوه پزق و پوزی به وان ده به خشین ئینجا به ئیوه، به پاستی کوشتنیان تاوانیکی زور گه وره یه.

رینگاکانی پوچه ل کردنه وی گومانه که:

یه که م: خودای گه وره (جل جلاله) خوی به پویه بهری پوزی سه رجه م دروستکاروه کانیه تی، وه خوشی هۆکاره کان ده په خسیئت که ته نها به گرتنه بهری هۆکاره کان پوزی خوی ده سته به رده کات، که واته هیچ بواریک نیه که هه ژاری یا خود ترسان له هه ژاری بکریته بیانو بۆ کوشتنی مندال.

دووه م: هۆکاری پاسته قینه له پشت کوشتنی منداله وه له لایه ن ئه وه نه فامانه وه شه ی تانه که هانی داو ن به و کاره هه ستن به بیانوی هه ژاری ئه مه جگه له پیلای و بی عه قلی خوشیان.

دریژمی بابته که:

یه که م: پوزی دهر خودایه ههر ئه ویش په خسیته ری هۆکاره کانه بۆ په یدا کردنی برژوی.

موشریکه کان منداله کانیان ده کوشت به و شیوازه ی که شه ی تان فریوی ده دان، که چه کانیان زینده به چال ده کرد له ترسی له که داربوون له وانه شه هه ندیک له نیرینه کانیان ده کوشت له ترسی هه ژاری و نه داری وه که ئه وه ی قورشان باسی ده کات، به بیانوی ئه وه ی هه ژاریه که یان په ره نه ستینیت، خودای گه وره ش ئه م کاره ی لی قه ده کردون، له به رامبه ر ئه م په فتاره شدا شاعیر ده لیت:

خودای گه ورهش وه لامي نه داونه ته وه و بیا نوه که ی پوچەل کردونه ته وه، چونکه ئەوان
 هەزاریان کروه ته به هانه بۆ کوشتنی منداله کانیا، له گەل بوونی هەزاریش دا نا کریت
 مەروە دەستی بجیتته کوشتنی که سیک، خودای گه وره ئەوهی پوون کردوه ته وه کاتیک
 مندالی دروست کردوه بێگومان رۆزیشی بۆ دیاری کردوه، ئیتەر پێلیه باوک و ابزانیت
 هەركات دەسته وسان بوو له پەیدا کردنی بژێوی بیت به خەیا لیدا و بیا نکرۆیت، له بری
 ئەوه هەولێ که سابه تیان بۆ بدات، بۆیه خودای گه وره ده فەرمویت: ﴿لَنَحْنُ نَرْزُقُكُمْ
 وَإِنَّهُمْ لَشَاكِرُونَ﴾ (الانعام).

له سوره تی (الاسراء) دا خودای گه وره باسی رۆزی ئەوان و باوانیشیانی کردوه وه
 له سوره تی (الانعام) دا خودا پۆزی دانی باوانیشیانی پیش ئەوان خستوه بۆ ئەوهی
 ئاماژه بیت به وهی که چۆن باوان پۆزی دراو و نه مردون له برسا به هەمان شیوه
 منداله کانیش پۆزی ده درێن، خودا (جل جلاله) پۆزی دهره ئێوه پۆزی خوشتان نادەن چ
 جای منداله کانتان، پۆزی ئێوه و ئەوانیش له لای خودایه؟

له نێوان ئایه ته که ی سوره تی (الانعام) و ئایه ته که ی سوره تی (الاسراء) دا جیا وازیه ک
 هیه له پێک خستندا سه ره پای ئەوهی لیکچو نیش هیه، ئەمەش به م دوو خاله پوون
 ده بیت وه:

یه که م: خودای گه وره له ئایه تی سوره تی (الاسراء) دا فەرمو یه تی: (خشية
 إِمْلَاقِ) {الاسراء / ٣١}، وه له ئایه تی سوره تی (الانعام) دا فەرمو یه تی: (من إِمْلَاقِ)
 {الانعام / ١٥١}، ئەمەش ئەوه ده گه یه نیت که ئەوانه ی کورپه کانیا ن یا خود که کانیا ن
 زینده به چال کردوه دوو هۆکاری له گشته وه بووه: یانه وه تا هەزاری پوون و نه یا نتوانی وه
 خه رجا ن بکێشن و چا وه پێی ئەوه نه پوون تا که کانیا ن گه وره پوون و هاو کاریا ن بن له
 پەیدا کردنی بژێویدا بۆیه زینده به چالیا ن ده کردن، ئانه وه مه به سستی فەرمایش ته که ی

خودايه له سوره تي (الانعام) دا: (من إِملاق)، چونكه (من) بۆ پاساودانه ئوه دهگه يه نيټ كه هه ژاري هۆكاري كوشتنه كه يانه، هه روه ها ئوه ش دهگه يه نيټ كه له كاتي كوشتنه كه دا هه ژاريش هه بووه.

ياخود ئوه بويټ هۆكاري كوشتنه كه هه ژاري باوكه كه نه بووه، به لام ترساوه له وه ي دوچاري هه ژاري ببټ، ياترساوه له وه ي كچه كه ي دوچاري هه ژاري ببټ به مردني باوكي، چونكه له جاهيليدا كچان ميراتبان پي نه دراوه كه خاوه ني پاره ي خويان بن، بۆيه پالنه ر بۆ زينده به چال كردن هه ژاري بووه، ئه مه ش مه به ستي فه رمايشته كه ي خودا بووه له سوره تي (الاسراء) دا (خشية الاملاق).

دوه م: وامان دانا گريمانه ي يه كه م جياوازه له پوه ي ريڤخستنه وه بۆيه له وي دا ئه م وه لاهه گونجاوه بۆي: (نَحْنُ نَرْزُقُكُمْ وَإِيَّاهُمْ)، به پيش خستني پاناوي باوك به سه ر پاناوي مندا له، چونكه نه داري پالنه ري زينده به چال كردنه كه يه له سوره تي (الانعام)، دا ئاماژه ي پيكراره كه ئه ويش نه داري باوانه، هه واله كه ي پيش خستوه كه خودا (جل جلاله)، خۆي پۆزي ده ريانه و هه واله كه شي به وه كۆتايي پي هيناوه كه خۆي پۆزي مندا له كانيشيان ده دات، به لام ئه نه داريه ي كه له سوره تي (الاسراء) دا ئاماژه ي پيكراره ترسه له دوچار بوون به هه ژاري، بۆيه خوداي گه وه رايگه يانده كه پۆزي ده ري مندا له و پرسته كه ي به وه كۆتايي پي هيناوه كه پۆزي ده ري باوانيشه، ئه مه ش يه كي كه له تايبه ته نديه كاني قورئان له پيش خستني گرينگه ترين له هه موو جيگايه كدا به پيئي شوينه كه.^{١٧٢}

دووم: فریو خواردنی شەیتان و نەفامی خوێان ھۆکاری سەرگی بوو بۆ کوشتنی منداڵەکانیان.

وەلامەکانی قورئان بۆیان پوون کردووەتووە ھۆکاری سەرگی کە ھاندەریان بوە بۆ کوشتنی منداڵەکانیان دەگەریتەوہ بۆ سێ خال ئەوانیش:

یەکم: شەیتان بە بیانی ھەژاری و نەداری فریوی داوێ خودای گەرەش دەفەرموێت: ﴿وَكَذَلِكَ زَيْنٌ لِّكَثِيرٍ مِّنَ الْمُشْرِكِينَ قَتَلَ أَوْلَادِهِمْ شُرَكَائُهُمْ لِيُزْذَوْهُمْ وَيَكْلَسُوا عَلَيْهِمْ دِينَهُمْ وَلَوْ شَاءَ اللَّهُ مَا فَعَلُوهُ فَذَرْهُمْ وَمَا يَفْتَرُونَ

﴿١٣﴾ (الانعام)، واتە: ھەروەك ئەو دابەشکرنە ناپەڕەوایە کە زێوانەکان فتوایان بۆ دەدان کە کوشتنی منداڵەکانیان کارێکی چاک و پەڕوایە ، واتە دایک و باوکان مافی ژانیان ھەبوو (کەچی کچەکانیان زیندە بەچال دەکرد) وە ئاینی یەکخوێناسیان لە لاپەسەند نەبوو دژایەتیان دەکرد ، کەچی بت پەرستی و ئارەزوو پەرستیان پێ پەوابوو خۆ ئەگەر خوای گەرە بیویستایە جلەو گیرێ ئی دەکردن و نەیان دەتوانی ئەو کارە ناپەسەندانە بکەن، بەلام وازیان ئی بەیتە بۆ خوێان و ئەو درۆ و دەلەسەیی کە دەیکەن ، بۆ کۆی دەچن ، لە دەستی قورەئەمان دەرنەچن.

شەیتانە ھاوبەشەکانیان ئەو کارەیان لا ئاسای کردووەتووە، بۆئەوێ لە دینیان وەرپێچن و لە ناویان بەرن، ھەروەھا بۆئەوێ چەواشەیان بکەن لە بەرامبەر دینەکیان. دووم: خۆپاراستن لە لەکەداریبون، ئەوێش تاییەت بوو بە زیندە بەچال کردنی کچان لە ترسی لەکەدارنەبونیان لەکاتی گەرە بوونی کچەکان، ئەوان بە شیوازیك وینای کچیان دەکرد کە ھۆکاری سەرشتور کردنی خێزانەکیەتی، یاخود شو بەکەسیک دەکات کە پلە و پایەیی لە خێزانەکی نزمترەو ئەمەش مایەیی سوکایەتیە بۆیان، یاخود دەترسان لە جەنگدا کچەکانیان بە دیل بگیری ئەمەش سوکایەتیەکی تر بوو بۆیان.

سییه م: نه ریتی قوربانیکردنی مندال بۆ خوداگانیان به مه بهستی نزیك بونه وه له و خودایانه به نه ز بیت یا خود شتی تر، له جاهلیهت دا گياو نه زری ده کرد که نه گه ر چند کوریکي بییت به کیکیان ده کاته نه ز هك شه وهی که (عبدالمطلب) سویتندی خوارد که نه وکاره بکات، پوداوه که شی ناشکرایه له چیرۆکی ژياننامه ی پیغه مبهردا "سه لات و سه لامی خودای له سه ر بییت" ناماژه ی پیکراوه، نه گه ر شه و شیرکه نه بوايه که میشکی داگیر کردبوون شه خه یالانه یان بۆ دروست نه ده بوو.^{۱۷۲}

وه لامیکی تری قورئان بۆیان به گژداچونه وه و عه پیدار کردن و هه ره شه کردنه لێیان که ده فه رمویت: ﴿وَإِذَا الْمَوْءِدَةُ سَلَّتْ ۖ بَأَىٰ ذَنْبٍ قُلْتُ ۙ﴾ (التکوین)، واته: شه وسا پرسیار له کچانی زینده به چال کراو ده کریت که به ناحق کاتی خوی له هه ندی کۆمه لگی سه مکاردا زینده به چال ده کران.

بیگومان زینده به چال کراو له پۆژی دوا پیدا پرسیار ده کات له سه ر چ تاوانیک زینده به چال کراوه؟ شه پرسیاره هه ره شه به له لایه ن خاوه نه که یه وه، هه روه ها پوونکردنه وه یه که هیچ به هانه یه ک نه بووه بۆ کوشتنی، جگه له وه ش شه پرسیاره ترسیکی گه وه له دلی شه نه جامه ده ری کاره که دا دروست ده کات.

به هه ر حال شه ته یروانی نی سه رده می جاهلیهت بوو بۆ ئافرهت، تا ئیسلام هات و شه داب و نه ریتانه ی هه لوه شانده وه و پيسوای کردو زینده به چال کردنی قه دهغه کرد و کردی به بابه تیک له بابه ته کانی لێ پرسینه وه له پۆژی دوا پیدا، وه ک له سو ده تی (التکوین) دا ناماژه به بابه تی ترس و شه پۆلی توپه یی ده کات و وه ک پوداویکی گه ردونی له و پوداوه مه زنا نه هه ژماری ده کات و ده لیت: زینده به چال کراو پرسیار له زینده به چال کردنه که ی ده کات. شه ی حالی شه نه جام ده ره که ی (زینده به چال که ره که ی) چۆن بییت؟! هه رگیز که رامه تی ئافرهت له ژینگه یه کی گه شه ی نه ده کرد، نه گه ر شه ریه تی خودا

۱۷۲- تفسیر المنار، محمد رشید رضا، مرجع سابق، ج: ۸، ص: ۱۲۵، ۱۲۴.

نەبوايە كە گەپرەوھەكەي كەرامەتى سەرچەم مەرفاھەتى پاراستوھ لە پەيزگرتن لە ئىنسان:
 نىرو مى، وەبەرزكردنەوھيان بۆ ئاستىكى شياو بونەوھريك كە خوداي گەورە لە رۆحى
 بلندى خۆى فوى پيداكردوھ و ژيانى پى بەخشيوھ.

كەرامەتى ئافرەت ھەلقولوى ئەم سەرچاوەيە كە ئىسلام ھىتاويەتى، بەدەر لە ھەر
 ھۆكاريك لە ھۆكارەكانى ژینگە كاتيك لە دايك بونەوھى مەرفەكان سەرلەنوى بەردەوامى
 ھەبوو لەگەڵ چەسپاندنى بەھا بالاكان كە لە ئاسمانەوھ فەرمانى پيدەكرىت نەك لە زەوى،
 ئەو كاتە كەرامەتى ئافرەت دەستەبەردەكرىت، ئىتر دەستەوسانى و بژيوى ژيانى ھىچ
 كاريگەرى و قورسايەكيان نىھ لە تەرازوھەكيدا، بەلكو قورساي بۆ رۆحى مەرفە
 بەپەيزەكانە كە پەيوەستە بەخوداوە، لەم تىپوانىنەسشدا نىرو مى يەكسان.^{۱۷۴}

بە كورتى:

- موشريكەكان مندالەكانيان لەبەر ھەژارى ياخود لە ترسى ھەژارى
 دەكوشت، لەگەڵ ئەوھى كە خودا بۆى پوون كردونەتەوھ پۆزى دەرى ئەوان و
 مندالەكانيان خودايە پاشان بيانوھەكانسان ھىچ بنەمايەكى نىھ كە ھانيان بدات بۆ
 كوشتنى مندالەكانيان.

- قورئان پوونى كردوھتەوھ كە ھۆكاري سەرەكى بۆ كوشتنى مندال ھەژارى وترس
 لە ھەژارى نىھ بەلكو ھۆكاري ئەم كردوھوھى شەيتانە كە گوناھەكەي لا ئاساي
 كردونەتەوھ، ياخود ترسى لەكە دار بونيان ھەبوھ لە پەنا كچەكانيان، ياخود بۆ
 نزيكبونەوھ لە خوداكانيان كردويانن بە نەزر.

۱۷۴- في ظلال القرآن، سيد قطب، مرجع سابق، ج: ۶، ص: ۲۸۴۰.

گومانی سی و جهوت

بانگه شه کردن به وهی که نه وهی له سکی ناژه له کاندایه تاییه ته به نیرینه کان
قه ده غه یه بۆ مینه کان: ^{۱۷۰}

ناوه روکی گومانه که:

عهر به کانی سه رده می جاهیلیی وا خه یالیاں ده کرد که نه و بیچوهی له سکی
گیانله به ردایه شوم و نه گبه تیه بۆ ئافره ته کانیاں، نه گه ر نه و بیچوه به زیندوی له دایک
بوو نه وه بۆ نیرینه کان حالله که بیخۆن و حرام له سه ر ژنه کانیاں و تراوه حرامه
له سه ر تیکرای ئافره تان، به لام نه گه ر به مردوی له دایک بوو نه وه شومیه که ی له ده ست
ده ات و ئیتر بۆ هر دوو په گه زی نیر و می حالله که بیخۆن، خودای گه وره ش
ده فه رمویت: ﴿ وَقَالُوا مَا فِي بُطُونِ هَٰذِهِ الْإِنثَةِ إِلَّا عَالَمٌ لِّلْغُكُورِ ۚ وَمَحَرَّمٌ عَلَٰنَآءِ زَوَٰجِنَا ۚ وَإِن
يَكُن مِّمَّنَّ فَهُمْ فِيهِ شُرَكَآءُ سَيَجْزِيهِمْ وَصْفُهُمْ ۚ إِنَّهُ حَكِيمٌ عَلِيمٌ ﴿۱۳۹﴾ (الانعام)،
واته: یه کیکی تر له نه قامییاں نه وه بوو که ده یانوت: هه رچی له سکی نه م مالاتانه دا
بیّت (له به چکه کانیاں) تاییه ته بۆ نیرینه کانیاں و حرامه بۆ هاوسه رانمان ، به لام
نه گه ر مرداره وه بوو بویه نه وه هه مووان تیایدا هاویه شن ، بیگومان خوای گه وره تۆله ی
نه م پێناسه سه قه تانه شیاں لّ ده ستینت، چونکه نه و زاته ته واو حکیم و دانایه له
مۆلت دانایندا وه ته واویش زانایه به وهی که چی پتویسته حرام بکریّت.

۱۷۰- الآية التي وردت فيها الشبهة (الانعام/ ۱۳۹)، الآيات التي وردت فيها الرد على الشبهة: (الانعام/ ۱۴۰، ۱۴۳).
في (تفرد الله بالتشريع في تصور الاسلامي) طالع: الوجه الاول من الشبهة السابعة والعشرين، من الجزء السابع:
(الايان و التدین).

رینگاکانی پوچەن کردنه‌وی گومانه‌که:

حەرام و حەلال کردن له تایبه‌تمەندییه‌کانی یاسادانه‌ره که خودایه، وه‌هیچ که‌سیک
ئەو تایبه‌تمەندییه‌ی پێ نه‌دراوه، هه‌روه‌ها خودای گه‌وره‌ هیچ یه‌کێک له‌و گیانله‌به‌رانه‌ی
حەرام نه‌کردوه به‌و شیوازه‌ی که ئەوان باسی ده‌کەن.

دریژمی بابەته‌که:

حەلال کردن و حەرام کردن له تایبه‌تمەندییه‌کانی خودایه و په‌یوه‌ندی به‌ هیچ
که‌سیکه‌وه‌ نیه:

ئەمە نمونه‌یه‌که له‌ بڕیاره ناما‌قوله‌کانی عه‌ره‌ب له‌ سه‌رده‌می جاهیلی دا سه‌باره‌ت به‌
حەلال و حەرام، که تایبه‌ته‌ به‌و شتانه‌ی ناو سکی هه‌ندیک له‌ گیانداراندا هه‌یه له‌ شیرو
بیچوو، ده‌لێن لیژده‌ مه‌به‌ست له‌ گیاندار ته‌نها (البخائر) ه‌ وشتیک پینج سکی کردبیت و
پینجه‌می نیژ بیت ئەوکاته گویچکه‌یان له‌ت ده‌کرد و به‌ره‌لایان ده‌کرد، یاخود مه‌به‌ستیا
ئەم جۆره‌ حوشتره‌ بوه له‌گه‌ل (السراپ) وشتیک که ده‌ تا دوانزه‌ سکی کردبیت و
هه‌موشی مێینه‌ بیت، جا ئەگه‌ر ئەم وشتان بیچوی نیژینه‌یان ببوایه تایبه‌تیا‌ن ده‌کرد بۆ
نیژینه‌کان واته‌ ته‌نها ئەوان لی‌یان ده‌خوارد و قه‌ده‌غه‌یان ده‌کرد له‌ مێینه‌کان،
شیره‌که‌شی ته‌نها نیژینه‌کان ده‌یان‌خواردوه‌و قه‌ده‌غه‌یان ده‌کرد له‌ مێینه‌کان، به‌لام
ئەگه‌ر ئەو وشتانه‌ بیچوی مرداره‌وه‌ بویان ببوایه ئەوا نیژو می‌ له‌ خواردنیدا به‌شدار
ده‌بوون، وه‌ ئەگه‌ر بیچوی مێیان ببوایه‌ وازیان لی‌ ده‌هێناوه‌به‌خیویان ده‌کرد بۆ
به‌روبومه‌که‌ی، هه‌ندیک له‌ موفه‌سیرینی پیشین ئەم گیاندارانه‌یان (مقید) تایبه‌ت نه‌کردوه
به‌ ئەو دوو جۆره‌ وشتره‌، (البخائر والسواپ)، ده‌کریت حوکمی (مطلق) تیکرا بگوازینه‌وه
بۆ لای (مقید) تایبه‌ته‌که‌، که له‌وانه‌شه‌ ئەوه‌یان به‌ هه‌ندیک له‌ گیانله‌به‌ر و تبیت که‌ خویان
مه‌به‌ستیان بوه به‌ده‌ره‌ له‌ وه‌سفی (البحیره) که‌ گوتیان له‌ت کردووه‌، وه‌ (السائبه) که‌ هه‌ر
مێینه‌ی به‌ره‌م هێناوه‌ و وازیان لی‌ هێناوه‌ بۆ خواکانیان و که‌س توخنی نه‌که‌وتوه.^{١٧٦}

١٧٦- تفسیر المنار، محمد رشید رضا، مرجع سابق، ج: ٨، ص: ١٢٨.

خودای گورهش بهم ئایه ته وه لامی داونه ته وه: ﴿سَيَجْزِيهِمْ وَصْفَهُمْ إِنَّهُ حَكِيمٌ

عَلِيمٌ﴾ (الانعام). به واتای خودای گوره سزایان ده داته وه به و شیوازه ی که
حیکمه تی حوی ده یخوازیت، وه به و پییه ی که زانایه به کارو کرده وه ی بهنده کانی وه
له و پیناسه نه فامانه ی که ده یکه ن، بئگومان سزاکه شیان ده بییت له جۆرو هاوشیوه ی
پیناسه که یان بییت.

وه لامیکی تری قورئان بۆیان پونکردنه وه ی نه فامیه که یانه له حه رامکردنی هه ندیکیان
به دهر له هه ندیکی تر به بی هۆکارێک، وه گارچه گارچه و جۆراو جۆریان کردوون (بحیره
وسائبة زوصيلة و حامية)، (بحیره) (سائبة) ئاماژه مان به ماناکه ی کرد، (وصيلة)
وشتریکه یه که م و دووهم سکی مینه بییت، (حام) وشتریکی نیره که له گشتی ئه وه وه
ده سک گهیدا ده بییت، ئه مانه و چهنده ها جۆری تر که به ئاره زووی خۆیان دایان ده هینا
له گیانه بهر و زه راعهت و به ربووم، خودای گوره پوونی کرده وه که هه و باخاتی پر له
که پرو هه رزالی دروست کردوه له گه ل باخاتی که که گرو هه رزالی تیانیه.

هه روه ها گیانه بهری خولقاندوه بۆ بار هه لگرتن وه هه ندیکی تر که خوریه که یان فه رشی
لی دروست ده کریت، پاشان جۆری مه رو مالاتی ئاماژه پی کرده له گیانه بهر که جۆر
سکی یه واته مه ره و جۆری په ش واته بزنی به نیرو مییه کانیانه وه، هه روه ها وشت به نیرو
می وه له گه ل مانگا نیرو می که ی، ئه وه شی پوون کرده ته وه هه یه که ی که له مانه ی حه رام
نه کرده نه خۆیان و نه بچوه کانیشیان، به لکو سه رجه میان بۆ ئاده میزاد به دی هینراون
بۆ خواردن و گواستنه وه و باره هه لگرتنیان و دۆشین و چهنده ها سودی تر، خودای گوره
ده فه رمویت: (وَأَنْزَلَ لَكُمْ مِنَ الْأَنْعَامِ ثَمَانِيَةَ أَزْوَاجٍ)

﴿ خَلَقَكُمْ مِنْ نَفْسٍ وَاحِدَةٍ ثُمَّ جَعَلَ مِنْهَا زَوْجَهَا وَأَنزَلَ لَكُمْ مِنَ الْأَنْعَامِ ثَمَنِيَّةً ۖ أَزْوَاجًا يَخْلُقُكُمْ فِي بُطُونِ أُمَّهَاتِكُمْ خَلْقًا مِّنْ بَعْدِ خَلْقٍ فِي ظُلُمَاتٍ ثَلَاثٍ ۚ ذَلِكُمْ اللَّهُ رَبُّكُمْ لَهُ الْمُلْكُ لَا إِلَهَ إِلَّا هُوَ قَآئِنٌ نُّصْرَفُونَ ﴿٦﴾ ﴾ (الزمر)

واټه : (خه لکینه بیرتان نه چیت) که خوی گه وره نیوهی له تاکه که سیک و تاکه نه فسیک دروست کردوه ، پاشان هر له و نه فسه هاوسره که شی به دی هیناوه ، له مالا تیشدا هه شت جوړی دروست کردوه (له نایه تی ۱۴۳ ، ۱۴۴ الانعام دا ناماژهی بقو فرموی) .. (نیوه ناگاتان له خوتان نه بوو) کاتیک که له سکی دایکتاندا بوون ، چون کوپانمان به سهردا ده هینان قوناغ به قوناغ له ناو سی تاریکیدا (مه به ست نه و سی پیسته به که کوپه له ی تیدا ده ژی ، جا گه وره بوون به رده وامه تا نه ندانه کان هه موویان جیگه ی خویان ده گرن ، هه ندیک ناسه واری نه وه کانی پیشوش سهره له دانه ووه له پره نگی چاو و شیوازی پوخسار و بالا و قزو ...) نا نه ویه خوی په روه ردگار و به دیهنه رتان که خاوه نی هه موو به دیهنه راوه کانه ، جگه له و زاته ش خویبه کی تری به حق نیه که شایسته ی په رستن بیت ، جا نیتر نیوه نه و زاته بقو ناپه رستن ، به ره و کوئ و به ره و کی ده تانه ویت خوتان ویل بکن.

وه له وه لامیان دا ده فرمویت:

﴿ وَمِنَ الْأَنْعَامِ حَمُولَةٌ وَفَرَسٌ ۖ كُلُوا مِمَّا رَزَقَكُمُ اللَّهُ وَلَا تَتَّبِعُوا خُطُوَاتِ الشَّيْطَانِ إِنَّهُ لَكُمْ عَدُوٌّ مُّبِينٌ ﴿١١٣﴾ ثَمَنِيَّةً ۖ أَزْوَاجًا مِّنَ النَّسَائِنِ وَمِنَ الْعَمَزِ اثْنَتَيْنِ ۚ قُلْ ءَالِدَاكَرَيْنِ حَرَّمَ أَمِ الْأُنثَيَيْنِ أَمَّا اشْتَمَلَتْ عَلَيْهِ أَرْحَامُ الْأُنثَيَيْنِ نَحْنُ بِمَعْرِ إِن كُنتُمْ صَادِقِينَ ﴿١١٤﴾ وَمِنَ الْإِبِلِ اثْنَتَيْنِ وَمِنَ الْبَقَرِ اثْنَتَيْنِ ۚ قُلْ ءَالِدَاكَرَيْنِ حَرَّمَ أَمِ الْأُنثَيَيْنِ أَمَّا اشْتَمَلَتْ عَلَيْهِ أَرْحَامُ الْأُنثَيَيْنِ أَمْ كُنتُمْ شُهَدَاءَ إِذْ وَصَّيْكُمْ اللَّهُ بِهَذَا فَمَن أَظْلَمُ مِمَّنِ افْتَرَىٰ عَلَى اللَّهِ كَذِبًا لِّيُضِلَّ النَّاسَ بِغَيْرِ عِلْمٍ ۚ إِنَّ اللَّهَ لَا يَهْدِي الْقَوْمَ الظَّالِمِينَ ﴿١١٥﴾ قُلْ لَا أَجِدُ فِي مَا أُوْحِيَ إِلَيَّ مُحَرَّمًا عَلَى طَاعِمٍ يَطْعَمُهُ ۚ

إِلَّا أَنْ يَكُونَ مَيْتَةً أَوْ دَمًا مَسْفُوحًا أَوْ لَحْمَ خَازِرٍ فَإِنَّهُمْ رَجَسٌ أَوْ فَسَقًا أَهْلَ لَعْنٍ اللَّهُ بِهِ فَمَنْ
أَضْطَرَّ غَيْرَ بَاغٍ وَلَا عَادٍ فَإِنَّ رَبَّكَ غَفُورٌ رَحِيمٌ ﴿١٤٥﴾ (الأنعام)،

واته: ههروهه ما خوای گهوره هه ندی مالاتی بۆ ئیوه پام هیتاوه بۆ سواری و باربردن ،
له خوری و مووی هه ندیکیشیان فهرش و پایهخی هه مه جۆر دروست ده کهن ، ده بخۆن
له و پزق و پۆزی بهی خوای گهوره پیتی به خشیون (گوشته کهیان ، شیره کهیان ، که
جۆره ها خۆراکی خۆش و به تامیان لی دروست ده کریت) شوینی هه نگاو و نه خشه و
پیلانه کانی شهیتان مه کهون، چونکه به پاستی نه و سه رکه شه دوزمنی ناشکرای ئیوه به
(هه رچهنده شهیتان نادیاره به لام به وه سه وه سه و خه تهره و خه یاله خراپه کانی که بۆمان
دروست ده کات و هانمان ده دات بۆ گوناوه سارد و سپی له خواپه رستیدا ، دیاره
شهیتان دوزمنیکی ناشکرایه هه رچهنده نادیاره، چونکه کارکردی ناشکرایه له سه رمان)
*. خوای گهوره هه شت جۆر مالاتی تایبه تی بۆ خزمه تی ئاده میزاد په خساندوه، له مه پ
جوتیک و له بزنجوتیک، نهی محمد به و نه فامانه بلی که هه ر له خۆیانه وه شت حه رام
ده کهن، باشه ، ئایا خوای گهوره نیره کانی حه رامکردوه یان مییه کان ، یان نه وهی که
له سکی مییه کانداهیه ؟! نه گهرشتی وا پاسته ، به لگه یه کی زانستیمان بۆ بهیننه وه
؟! * ههروهه ها نه و زاته له و شتر جوتیک و له په شه و لاخیش جوتیکی بۆ په خساندوون ،
دوباره پێیان بلی: باشه ، خوای گهوره خواردنی گوشتی نیره کانی حه رامکردوه ، یان
میینه کان ؟! یاخود نه وهی که له سکی مییه کانداهیه ؟! باشه بۆچی ئیوه شایهت
بوون کاتیک خوای گهوره بریاری له و شیوه یهیدا ؟! جا ئیتر کی له وه سته مکارتره که
درۆ به ناوی خواوه هه لده به سیّت ، تا به بی هیچ بنه مایه کی زانستی سه رله خه لکی
تیکبدهات ، له پاستیدا خوای گهوره هیدایه تی ده سته و تا قمی سته مکار نادات . * نهی
محمد پێیان بلی: نه وهی که به وه حی و نیگا بۆ من په وانه کراوه له و شتانهی که

خواردنی حه‌رامه ، ته‌ن‌ها گۆشتی مرداره‌وه بووه ، یان خویتی پڙاوه ، یان گۆشتی به‌رازه ، که هه‌ر خۆی پۆخلی و پیسی به ، یان ئه‌و مال‌تانه‌ی که له‌کاتی سه‌رپینیا‌ندا ناوی غه‌یری خۆی له‌سه‌ریا بی‌ت ، هه‌تا ئه‌و شتانه‌ش خواردنی دروسته و قه‌یناکات بۆ که‌سیکی ناچار (که به‌هۆی گرانی، یان قات و قریبه‌وه ناچار بی‌ت) له‌و شته‌ حه‌رامانه بخوات به‌مه‌رجێک زۆری لێ نه‌خوات و به‌رده‌وام نه‌بی‌ت و دوباره‌ی نه‌کاته‌وه، بی‌گومان په‌روه‌ردگاری تۆ به‌ ته‌واوی لی‌خۆشبووه له‌و جۆره که‌سانه‌و ته‌واویش می‌هه‌ربه‌نه، سزایان نادات .

ئهمه وه‌لامی نه‌و قسه‌یه که ده‌لێن: ﴿ وَقَالُوا مَا فِي بُطُونِ هَٰذِهِ الْإِنۡعَامِ خَالِصَةٌ لِّذُكُورِنَا وَمُحَرَّمٌ عَلَٰی اَزۡوَاجِنَا وَاِنۡ يَّكُنۡ مِّمَّنۡ مَّيۡتَةً فَهُمْ فِیۡهِ شُرَکَآءُ سَیَجۡزِیۡهِمْ وَصَفَهُمۡ ۚ اِنَّهٗ حَکِیۡمٌ عَلِیۡمٌ ﴿۱۳﴾ ﴾ (الانعام)

لێره‌دا وه‌لامه‌که سه‌رکۆنه‌ کردن و به‌ نه‌فام له‌ قه‌له‌م دانی تێدا‌یه، ئه‌و پێیان ده‌لێت: ئایا خودا ته‌ن‌ها نێرینه‌ی ئه‌و جوتانه‌ی حه‌رام کردوه، یاخود ئه‌و بی‌چوه‌ی که په‌حمی مێینه‌که‌دایه و له‌ نه‌نجامی جوت بوونی ئه‌و دوو جوته دروست بووه ئیتر بی‌چوه‌که‌ی نێر بی‌ت یان مێ؟ گرسیاره‌که لێره‌دا بۆ په‌دکردنه‌وه‌یه، خودای گه‌وره هه‌یج به‌کێک له‌م سێ جۆره‌ی حه‌رام نه‌کردوه، بی‌گومان به‌م گرسیاره‌ دوو درێژه بۆ ئه‌وانه‌یان که‌بیری لێ ده‌که‌نه‌وه پوون ده‌بی‌ته‌وه که له‌ پووی عه‌قله‌وه قسه‌که‌یان پێی تێ ناچێت، چونکه ته‌رتیبی حوکمه له‌سه‌ر وه‌سفی نێرینه و مێینه یا خود دووگیانی قسه‌یه‌کی بێ مانایه یا خود نه‌فامیه‌کی ئاشکرایه ئه‌گه‌ر هۆکارێک نه‌بی‌ت بۆ وه‌سفه‌که‌یان، گاساو هه‌ینانه‌وه به‌و وه‌سفانه هه‌یج بنه‌مایه‌کی نیه‌و وتنیشی هه‌یج پێویستی نه‌ده‌کرد، به‌نه‌بونی هۆکاریش خۆه‌لقورتاندنه له‌ حوکمی خودا، ئه‌مه‌ش قسه‌ هه‌لبه‌ستنیکی دور له‌ عه‌قل و نازانسته‌یه، خودای گه‌وره ده‌فه‌رمو‌یت: ﴿ نَعۡتَوۡنِیۡ بِعِلۡمٍ اِنۡ کُنۡتُمۡ صٰدِقِیۡنَ ﴿۱۴﴾ ﴾ (الانعام)، به‌و

مانايه‌ی له‌سه‌ر بنه‌مای زانست و دلبیایی قسه‌بکه‌ن که له پیغه‌مبه‌ریکی خوداوه وهرتانگرتبیت یاخود به‌لگه‌یه‌کی زانستی که عه‌قل گشت راستی بکاته‌وه، چۆن خودا ئه‌و شتانه‌ی حه‌رام کردوه که ئیوه ده‌یلین، ئه‌گینا ئه‌وه‌ی که جیاتان کردوه‌ته‌وه و حه‌رامتان کردوه به‌ده‌ر له‌وانیتر ئه‌وه نه‌فامیه‌کی ناشکرایه هه‌روه‌ک چۆن درۆو قسه هه‌لبه‌ستنه .

پاش ئه‌وه‌ی ده‌سته‌وسان بوون له هیتانی به‌لگه‌یه‌کی زانستی که پیغه‌مبه‌ریک گشت راستی بکاته‌وه ده‌رباره‌ی ئه‌وشتانه‌ی که حه‌رامیان کردوو به قسه‌ی خویان، وه خودا پیداکری ده‌کات له‌سه‌ر ئه‌و بانگه‌شه‌ی که ده‌لین خودا ئه‌و شتانه‌ی حه‌رام کردوه به هیتانی به‌لگه‌یه‌ک سه‌باره‌ت به‌و حه‌رام کردنه که له خوداوه گوێیان لی بووه و ئه‌و پیتی وتوون، بۆیه پێیان ده‌فه‌رمویت: ﴿وَمِنَ الْإِبِلِ اثْنَيْنِ وَمِنَ الْبَقَرِ اثْنَيْنِ قُلْ آلَّذِکَرَيْنِ حَرَّمَ أَمْ الْإُنثİYَيْنِ أَمْ أَشْتَمَلَتْ عَلَیْهِ أَرْحَامُ الْإِنْسİYَيْنِ أَمْ كُنْتُمْ شُهَدَاءَ إِذْ وَصَّیْکُمْ اللَّهُ بِهَذَا فَمَنْ أَظْلَمُ مِمَّنْ افْتَرَى عَلَى اللَّهِ کَذِبًا لِّیُضِلَّ النَّاسَ بِغَیْرِ عِلْمٍ إِنَّ اللَّهَ لَا یَهْدِی الْقَوْمَ الْفَاسِقِیْنَ ﴿١٨﴾﴾

(الانعام)، زانیاری ده‌رباره‌ی خودا، یان ده‌بیت له پێگه‌ی پیغه‌مبه‌ریکه‌وه بیت که خودا فه‌رمانی پێ کردبیت یاخود ئه‌و شتانه‌یان به بی ناوه‌ندگیر(واسطه) ده‌ست که‌وته، ئایا ئیوه خوداتان بینوه تا وه‌ها فه‌مانیکتان پێ بکات به بی بوونی ناوه‌ندگیریک؟!

ئه‌وان نه‌نه‌مه ئه‌لین و نه‌نه‌وه‌ش، به‌لکو درۆ به‌ده‌م خوداوه هه‌لده‌به‌ستن و بانگه‌شه‌ی حه‌رام ده‌که‌ن به بی بوونی به‌لگه‌یه‌کی زانستی، گشت و گشت لاسایی به‌کتر ده‌که‌نه‌وه له قسه‌کانیادا: که خودا ئه‌و شتانه‌ی حه‌رام کردوو که ئه‌مان حه‌رامی ده‌که‌ن و ئه‌ تاوانانه‌ی که ئه‌نجامی ده‌ده‌ن خودا پیتی ئه‌نجام داو، خوداش له باره‌یان‌ه‌وه ده‌فه‌رمویت: ﴿وَإِذَا فَعَلُوا فَحِشَةً قَالُوا وَجَدْنَا عَلَیْهَا آيَةً وَاللَّهُ أَمَرَنَا بِهَا قُلْ إِنَّ اللَّهَ لَا یَأْمُرُ بِالْفَحِشَاءِ أَتَقُولُونَ عَلَى اللَّهِ مَا لَا تَعْلَمُونَ ﴿٢٨﴾﴾ (الاعراف). واته: کاتیکیش ئه‌و نا پوختانه گوناوه‌و تاوانیک ئه‌نجام ده‌ده‌ن ده‌لین: ئیمه باو باپیرانمان بینوه که له‌م جوژه کردارو په‌فتاره‌یان کردوو ، خوی گه‌وره‌ش خوی فه‌رمانی پیداوین (له چاره‌ی نوسیوین !!)

ئەي محمد ، ئەي ئيماندار بلى: نەخىر ، ھەرگىز وانىھ ، خىواي گەورە چۆن فەرمان بە گوناھوتوان و كارى نابەجى دەدات ، چۆن جەسارەت دەكەن و لە خۆتانەو بە دور لە ھەموو زانىيارىك شتى وا ھەلەدەبەستن ؟!.

پرسىيارەكە لە ئايەتەكە دا بۆ گالتە پى كوردنiane، پاشان ئەگەر كارەكە بەو شىوازە بىت و بەلگەتان چەسگا كە راست ناكەن، ئىتر چى لەو ترسناكتەرە كە درۆ بەدەم خوداو بەكەن بە حەرام كوردنى شتىك كە خودا حەرامى نەكردووە، يان حەلال كوردنى شتىك كە ئەو حەلالى نەكردووە، بۆ گومرا كردن و چەواشە كوردنى مرقۇ و بەو شتەو كۆكردنەوھى خەك لە دەورى و بە بى ئەوھى بەلگەى ھەبىت بى شەرمانە ئەو كارانە دەداتە پال خودا.^{۱۷۷}

بەگورتى:

● موشرىكەكان كەوتونەتە خەيالات و بۆچونىكى سەقەت كە لە شىرك و بت پەرەستىيەو سەرچاوە گرتووە سەبارەت بە كارو بارى ياسادانان لە حەلال و حەرام كە لە گەورەكانيانەو بۆيان ماوەتەو، دەيانوت ئەو بۆچوھى كەلەسكى ھەندى گيانداراندايە تايبەتە بە نىرىنەكانيان ئەگەر زىندوو بوو بە مردووش لە دايك ببوايە بەشى مېنەكانىن لى دەدا واتە ھاوبەش بوون لە خواردنیدا، ئەمەش ھىچ ھۆكارو بەلگەو پاساويكى لە گشتەو نەبوو جگە لە پياوسالارى و ھەواو ھەوس نەبىت كە بە ئاروزوى خۆيان دىنىكى تەم و مژاوى چەواشەكارىيان لى بەرھەم ھىناوو.

● خوداى گەورە وەلامى ئەو جاھيلانەى داوەتەو بە وەلامىكى سەركۆنەكەرو بەنەفام لە قەلەم دەر كە پىيان دەفەرمويت: ئايا خوداى گەورە نىرىنەى ئەو دوو جوتەى حەرام كردووە يا خود مېنەى ئەو دوو جوتە يا خود بۆچوى ئەو دوو جوتە، پرسىيارەكە بۆ پەكردنەوھى، بىرو باوھەپەكەيان پوچەل دەكاتەو گالتە بە عەقلىان دەكات.

تەوہری پینچہم

نہو گومانانہی پہیوہندیان بہ کوفرو نیمانہوہ ہدیہ.

گومانی سی و هشت

دوو پوهکان بانگه‌شهی نه‌وه دمکه‌ن که نه‌و نیماندارانه‌ی که باوم‌پریان به پیغه‌مبه‌ر سەلات و سەلامی خودای له‌سه‌ر بیت هیناوه گیل و نه‌فامن.^{۱۷۸}

ناوم‌پۆکی گومانه‌که:

دوو‌پوه‌کان وایان وایان که هۆکاری باوه‌پنه‌هینانیا‌ن به‌وه‌ی که پیغه‌مبه‌ر "سەلات و سەلامی خودای له‌سه‌ر بیت" هیناویه‌تی، وه پابه‌ند نه‌بوون به‌ فرمانه‌کانی نه‌وه‌یه که نه‌وانه‌ی باوه‌پریان پی هیناوه پیل و نه‌فامن، وه ده‌یانوت چۆن ئیمه‌و نه‌وان له ئاستیکدا بین و له‌سه‌ر یه‌ک ریگا بین له‌گه‌ل نه‌و پیل و نه‌فامانه؟! خودای گه‌وره ده‌فرمویت:

﴿وَإِذْ قِيلَ لَهُمْ ءَامِنُوا كَمَا ءَامَنَ النَّاسُ قَالُوا أَنُؤْمِنُ كَمَا ءَامَنَ السُّفَهَاءُ أَلَا إِنَّهُمْ هُمُ السُّفَهَاءُ وَلَكِنْ لَا

يَعْلَمُونَ ﴿١٣﴾﴾ (البقرة)، واته: کاتیکیش پێیان ده‌وتریت: ئیوه بۆ هه‌ول ناده‌ن بیرو باوه‌پتان به‌هیزو دامه‌زراو بکه‌ن و پابه‌ندی به‌رنامه‌ی خوابن وه‌کو نه‌و خه‌لکه دیندارو نیمانداره، که‌چی له وه‌لامی نه‌و ئامۆزگاریه دلسۆزانه‌یه‌دا ده‌لێن: ئیمه چۆن وه‌کو نه‌و خه‌لکه گیل و نه‌فامه باوه‌پ ده‌هینن!!، خه‌لکینه ئاگادارین و بزائن که هه‌ر نه‌وانه خۆیان گیل و نه‌فامن، به‌لام به‌ خۆیان نازائن (تا نه‌و کاته‌ی مردن یه‌خه‌یان ده‌گریت و دواتریش که له‌ گۆرپه‌پانی مه‌حشره‌دا گیر ده‌خۆن).

ریگا‌کانی پوجه‌ل کردنه‌وه‌ی گومانه‌که:

یه‌که‌م: هۆکاری نه‌و قسه‌یه شه‌یتانه که فریوی دا‌ون وایان.

دووه‌م: نه‌وه‌ی دوو‌پوه‌کان له‌سه‌ر پێلی و نه‌فامیه، به‌لام پێلی و نه‌فامیه‌که‌ی که خۆیان هه‌ست پی ناکه‌ن، چونکه به‌ هۆی تا‌وانه‌کانیا‌نه‌وه دلیان داگۆشراوه.

۱۷۸- الآية التي وردت فيها الشبهة : (البقرة/۱۳)، الآية التي وردت فيها الرد على الشبهة : (البقرة/۱۳).

دریژمی بابەتەکه:

یه‌که‌م: له‌خۆبایی بوونی دووڕووکان و فزیو دانیان له‌ لایەن شەیتانەوه.

ئەو له‌ خۆبایی بوونی که دووڕووکانی له‌سەرە ئەو ناپەواییە بۆ پەخساندون و کردەوه خراپەکانیانی بۆ پازاندونەتەوه به‌ جۆریک خۆیان به‌باشی دەزانن، به‌لکو له‌خۆبایی بوون و یاخی بوونەکیان سەرجه‌م راستیەکانی شیواندوه له‌ پوانگە ی ئەوانەوه ئەگەر سەرکردەو شوێن که‌وتەکانیان ئەو شتەیان ئەکردیبت، ئەوکات ئەوان به‌ ناشرین تەماشایان کردوه چیۆکی له‌ خۆبایی بوون و قسە نابەجی‌ کانیاان قورئان له‌ بارەیانەوه دەتپێرتەوه له‌وکاتە ی که‌ داویان لی‌ کراوه که‌ باوەر بهێنن به‌وه‌ی که‌ پێغه‌مبەر " سەلات و سەلامی خودای له‌سەربیت " هیناویەتی و باوەر بهێنن هاوشتیوه‌ی ئەو خەڵکانە ی که‌ شوێن که‌وتە ی پێغه‌مبەرن " سەلات و سەلامی خودای له‌سەربیت " وه‌لامەکیان ئەوه‌ بوو: ﴿ اٰتٰوْنِ كَمَا ءٰمَنَ السُّفَهَاءُ ۝۱۳ ﴾ (البقرة)، به‌ گێل و نه‌قام و هه‌له‌شه‌و بی‌ عەقل و هه‌لس و که‌وت و نابەجی‌ و لاوازی بیروپا تەماشایان دەکردن.

دووم: گێلی و نه‌قامی سیمای خودی دووڕووکانه.

خودای گه‌وره‌ وه‌لامی دانەوه‌ و فەرموی: ﴿ وَاِذْ اَقِيلَ لَهُمْ ءٰمِنُوْا كَمَا ءٰمَنَ النَّاسُ قَالُوْا اٰتٰوْنِ كَمَا ءٰمَنَ السُّفَهَاءُ اَلَا اِنَّهُمْ هُمُ السُّفَهَاءُ وَلٰكِنْ لَا يَعْلَمُوْنَ ۝۱۳ ﴾ (البقرة).

ئەوان خۆیان گێل و نه‌قامن به‌دەر له‌وانە ی که‌ ئەمان به‌گێل و نه‌قامیان دادەنن، کام گروپە شایەنی نازناوی گێل و نه‌قامیە ؟ ئەو بیرو باوەر خراپە ی که‌ دووڕووکانی له‌سەرە له‌گە‌ڵ کردەوه ناشرینەکانیا و دانەمه‌زاندنیان له‌ بۆچونیکی دیاۆیکراو،یان ئەوه‌ی ئیماندارەکانی له‌سەرە له‌ بیرو باوەرپی راست و دروست و کردەوه‌ی چاکه‌ و ئارامی و ئاسایشی دل و دەروون به‌ هۆی ئیمانەکیانەوه کامیان باشتره‌ ؟! تۆمەت

دروستکردنی دووپوه‌کان بۆ ئیمانداره‌کان به هه‌له‌شه‌و گێل و نه‌فام و بێ عه‌قلى، وه پێناسه‌کردنیه‌كان به‌و پێناسانه‌ كارێكه‌ زیان به ئیمانداران ناگه‌یه‌نیت تا پۆزى دواى، هه‌روه‌ك چۆن زیانی بۆ هاوه‌لانى پێغه‌مبه‌ر "سه‌لات و سه‌لامى خودای له‌سه‌ر بێت" نه‌بووه .

دووپوه‌كان ئه‌م قسانه‌یان له پاش مله‌وه ده‌کرد وه‌ك گالته‌ كردن به ئیمانداران، خودای گه‌وره پێغه‌مبه‌رو شوێن كه‌وتوانى له‌و كار هه‌ ئاگادار كرده‌وه و پايگه‌يانده كه پێلى و نه‌فامى و به‌رچاوپه‌شى و بێ عه‌قلى و سه‌یفه‌تانیكى دابراون به‌سه‌ر دووپوه‌كاندا، به‌لگه‌ش له‌سه‌ر ئه‌وه كرده‌وه‌كانیانه، به‌لام نازانن كه گه‌رده‌یه‌ك دلى داگوشیون.^{١٧٩}

به‌گورتى:

فریو دانی شه‌یتان پالى به‌دووپوه‌كانه‌وه ناوه بۆ تانه‌دان له موسوڵمانه‌كان به پێل و نه‌فام و بێ ئاگا، به‌لام له پاستیدا دووپوه‌كان خۆیان گێل و نه‌فام، به‌لام هه‌ستى پێ ناكه‌ن چونكه خودای گه‌وره دل و گوێ و چاویانى كوێر كرده‌وه به‌هۆى داگوشه‌ریكه‌وه له ئه‌نجامى كرده‌وه ناشیرین و په‌فتاره نا به‌جێ كانیان.

١٧٩- تفسیر المنار، محمد رشید رضا، مرجع سابق، ج:١، ص:١٦٠، ١٥٩، بتصرف.

گومانی سی و نو

بیباوهره‌کانی مه‌ککه ده‌یانوت گوايه باوهر هیتان به موحه‌مه‌د" سه‌لات و سه‌لامی
خودای له‌سه‌ریبت" نانارامی به دواومیه.^{۱۸۰}

ناوهرۆکی گومانه‌که:

هه‌ندیك له موشریکه‌کانی مه‌که ده‌یانوت گوايه شوین که‌وتنی موحه‌مه‌د "سه‌لات و
سه‌لامی خودای له‌سه‌ر بیٚت" و هه‌لکه‌پانه‌وه له‌وانه‌ی ده‌روبه‌ریان له تیره عه‌ره‌به
موشریکه‌کان دووچاری پووبه‌پووبونه‌وه و ده‌رکردن و زیان و نا‌زاوه‌یان ده‌کات، خه‌لکی
مه‌که‌ش توانای نه‌وه‌یان نیه، نه‌مه‌ش دوری خستونه‌ته‌وه له شوین که‌وتنی موحه‌مه‌د
"سه‌لات و سه‌لامی خودای له‌سه‌ر بیٚت". خودای که‌وره‌ش ده‌فه‌رمووت: ﴿وَقَالُوا إِن نَّبِیْعُ
أَهْلَدَىٰ مَعَكَ نُنْخِطِفُ مِنْ أَرْضِنَا أَوْ لَمْ نُمْكِنْ لَهُمْ حَرَمًا ۖ إِنَّا نَحْنُ بِإِلَیْهِ نَمُوتُ كُلُّ شَيْءٍ رِّزْقًا مِّنْ لَّدُنَّا
وَلَكِنَّا أَكْثَرُهُمْ لَا يَعْلَمُونَ﴾ (القصص)، واته: هه‌ندی له‌نه‌فامانی قوره‌یش
ده‌یانوت: ئیمه نه‌گه‌ر شوین ئه‌م به‌رنامه نوئییه بکه‌وین (تیاده‌چین) له ولات و شویتنی
خۆمان نامان هیتان، ده‌مانفرپتن، باشه نه‌وانه بۆ بیرناکه‌نه‌وه، نه‌وه‌ته به‌ناشکرا ئه‌م
حه‌ره‌م و ناوچه‌یه‌مان بۆ دابین کردوون که هه‌مووچۆره به‌روبووم و کالایه‌کی بۆ دیت،
نه‌گه‌ر بیریکه‌نه‌وه هه‌موو به‌خشش و پزق و پۆزی ئیمه‌یه، به‌لام نۆربه‌یان بیر له‌و
پاستیانه ناکه‌نه‌وه و نایزان و ده‌رکی ناکه‌ن..

۱۸۰- الآية التي وردت فيها الشبهة: (القصص / ۵۷). الايتان التان وردت فيهما الرد على الشبهة: (القصص / ۵۷)،

رینگاڭانی پوچەن کردنه‌وی گومانه‌که:

یه‌که‌م: سه‌ره‌پای ئه‌وه‌ی که ئه‌م قسه‌ی بیانویه‌کی پوچەله و گوته‌یه‌که هیچ به‌لگه‌یه‌کی نیه، له هه‌مان کاتدا دان پیدانانه به‌وه‌ی که بانگه‌وازه‌که‌ی موحه‌مه‌د "سه‌لات و سه‌لامی خودای له‌سه‌ر بیته" راست و دروسته.

دووه‌م: خودای گه‌وره ئه‌مانی پێ به‌خشیون کاتیک که موشریک بوون ئیتر چون وه‌ده‌ر ده‌خرین کاتیک که ئیمانیاں هێناوه.

سییه‌م: هۆکاری راسته‌قینه‌ی له‌ناو چون به‌درپه‌ستنه‌وه‌ی پێغه‌مبه‌ران و بێ نه‌مه‌کی و له‌ خۆبایی بونه.

چواره‌م: ته‌نانه‌ت نه‌گه‌ر له‌لایه‌ن خه‌لکیشه‌وه گه‌مارۆ بدرێن - به‌ هۆی ئیمانیه‌که‌یانه‌وه ئه‌وه‌ی له‌ خوداوه ده‌ستیا ده‌که‌وێت زۆر باشت‌ره‌و بۆیاں ده‌مێنێته‌وه.

درێژم‌ی باب‌ه‌ته‌که:

یه‌که‌م: نه‌گه‌ر ئه‌وه‌ی که بانگه‌شه‌که‌یاں بێ بنه‌مایه له هه‌مان کاتدا دان پیدانانه به راستیه‌ی رێبازم‌که‌ی موحه‌مه‌د "سه‌لات و سه‌لامی خودای له‌سه‌ر بیته".

موشریکه‌کان ئه‌و قسه‌ی که به‌ پێغه‌مبه‌ریان ووت و بیانویان بۆ ده‌هێناوه بۆ شوین نه‌که‌وتنی له‌ ترسی ئه‌وه‌ بووه ده‌سته‌لاتیاں به‌سه‌ر تیره عه‌ره‌به دراوسی کاتدا نه‌مێنیت، نه‌وانه‌ی که که‌عبه‌یاں به‌ پێرۆز داده‌ناو ده‌رگاوانی که‌عبه‌ بوون و به‌کانیاں به‌ پێرۆز ده‌زانی، ده‌ترساں له‌ لایه‌ن ئه‌و تیرانه‌وه‌ فێرێ بدرێته ده‌ره‌وه، ئه‌م گومانه‌ بیانویه‌کی موشریکه‌کانی مه‌که‌ بوو که بیانویه‌کی پوچەله‌و پاساویکی بێ بنه‌مایه، ده‌یانوت گوايه نه‌گه‌ر بێته سه‌ر دینی موحه‌مه‌د "سه‌لات و سه‌لامی خودای له‌سه‌ر بیته" ئه‌وا عه‌ره‌به‌کانی تر له‌ خاک و ولاتی خۆیاں وه‌ده‌ریان ده‌نێن و ئه‌مانیش له‌ قه‌ره‌یاں نایه‌ن،

﴿وَقَالُوا إِن نَّبِيعُكَ مُكْذَبٌ﴾ (القصص)

ئەوان نكۆلى لەو ناكەن گە ئەو پاستىيە، بەلام لەو دەترسن كە لەلایەن ئەو خەلكانەو فری بدزیته دەرەو، ئەوان خودایان لە یاد كریووه، ئەو شیان لە یاد كریووه كە خودا گاریزەرە، هەر ئەویش بەرگریكارە، هەرچی هیزی سەرزەویشە توانای وەدەنای ئەوانی نیە تا لە ژیر پارێزگاری خودادابن، وە هەرچی هیزی سەرزەویشە توانای سەرخستنی ئەوانی نیە ئەگەر خودا بیەوێت پرسیوایان بكات، ئەمەش بە هۆی ئەو وەهە كە ئیمان لە دلیاندا چەسپاوه، ئەگەر بچەسگایا تێپوانینیان بۆ دەستەلاتی خودا دەگۆرێ، وە پێوەریان بۆ كارو بارەكان جیاواز دەبوو، هەر وەها بۆیان دەرەكەوت كە ئارامی لە پەنای خودادا نەبیته بەر قەرار نابیته، وە ترسیش لە دووری هیدایەتی خوداوە نەبیته دروست نابیته، وە ئەم هیدایەتەش بەستراوەتەو بەو هیزە كە پەيوەندی بە شكۆ سەر بەرزیه وەهە، ئەمە تەنها خەيال و قسەیهك نیە بۆ ئارام كردنەو هە دڵەكان بوتریته، بەلكو پاستیهك قوڵە لە هیدایەتی خوداوە سەرجاوهی گرتووه، بە واتای رێك كەوتن و هاونا هەنگ بوون لە گەڵ هیزە یاسای بونەوەر كە پەنای پێ بگریته و بەگەر بخریته لە ژياندا. خودا ئەم بونەوهرەى خولقاندووه و بە پێی یاسایەك بەپێوەی دەبات كە خۆی هەلیبژاردووه بۆی، ئەو هەى شوێن هیدایەتی خودا بکەوێت ئەو هیزێكى فراوانی دەست دەكەوێت.^{١٨١}

هیدایەتی خودا پاستترین پرۆگرامی ژيانە لە سەر زەویدا، كاتێك ئەم پرۆگرامە كارى پێ بگریته ئەو سەربەرزى و شكۆمەندى لەسەر زەویدا دەستەبەر دەكړیت جگە لە سەربەرزى و شكۆمەندى دوا رۆژ، جیاوازیەكەشى ئەو هەیه لێك ترازانتێك نیە لە نێوان دونیا و دوا رۆژدا، هەر وەها پێویست ناكات ژيانى دونیا هەلبووه شینرێته وە یاخود پەك بخریته بۆ ئەو هەى ئامانجەكانى دوا رۆ بهینرێته دى، بەلكو ئەو دوانە پێكەو گری دراوین بە پەيوەندیهك: كە چاكی دڵ و چاكی كۆمەلگا و چاكی ژيانە لەسەر زەویدا، پاشان پێگا كە

١٨١- فی ظلال القرآن، سید قطب، مرجع سابق، ج: ٥، ص: ٢٧٠٢.

بەردەوامى ھەيە بەرھە قىيامەت، واتە دۇنيا كىلگەى دوا رۆژە، ۋە بىنات نانى بەھەشتى ئەم سەرزەۋىيە پاراستنى شىكۆمەندىيەكەى ھۆكارە بۆ بىنات نانى بەھەشتى دوا رۆژە مانەۋەى ھەتاھەتايى تىيدا، بە مەرجىك شوين ھىدايەتى خودا بىكەوين ۋە بە كىردەۋەى چاكە بەرھە پەوى بچىن ۋە لە ھەۋلى پازىكىردنى دابىن.

پەينەداۋە لە مېژۋى مۇقايەتيدا ھەركۆمەلىك لەسەر ھىدايەتى خودا بووين ئىلا لە كۆرتايدا ھىزۋ دەستەلات ۋە شىكۆمەندىيان پى بەخشراۋە، پاشان ئامادەكىردىيان بۆ ھەلگرتنى ئەم ئەمانەتە، ئەمانەتى جىنشىنى لەسەر زەۋىيداۋ بەرپەۋەردىنى ژيان تىيدا. زۆرىك لە خەلكى دەترسن لە شوين كەۋتنى شەرىعەتى خوداى، دەترسن لە دژايەتى ۋە مەكرى دۇژمانى خودا، دەترسن لە گەلە كۆمەى نەيارەكان ، دەترسن لە تەنگەژە ئابورىى ۋە جۆرەكانى تى تەنگەژە.

ئەمانە تەنھا خەيالەتە ۋەك خەيالەتى قورەيش كاتىك دەيانوت بە پىغەمبەرى خودا ئەگەر ئىمە شوين بانگەۋازەكەى تۆبەكەوين ئەۋە لە خاكى خۇمان دەربەدەردەبىن، ﴿وَقَالُوا إِن نَّبِيعِ الْهُدَىٰ مَعَكَ نُنْخِطِفُ مِنْ أَرْضِنَا أَوْ لَمْ نُمْكِنْ لَهُمْ حَرَمًا، إِنَّمَا يَجْعَلُ إِلَٰهَ ثَمَرَاتٍ كُلِّ شَيْءٍ رِّزْقًا مِّن لَّدُنَّا وَلَٰكِنْ أَكْثَرُهُمْ لَا يَعْلَمُونَ﴾ (القصص)، بەلام كاتىك شوين ھىدايەتى خواىى كەۋتن دەستيان گرت بەسەر پۆژھەلات ۋە پۆژئاۋادا لە كەمتر لە چارەكە سەدەيەكدا.^{۱۸۲}

دووم: چۆن ۋەدەردەنرەين بە ھۆى ئىمانداريانەۋە ئەكاتىكدا خوداى گەۋرە بە موشرىكىش ئاسايشى پى بەخشىبون؟!

بىگومان خوداى گەۋرە ۋەلامى موشرىكەكانى داۋەتەۋە بە ۋەلامىكى پىرسىار ئامىزۋ گالتە پىكىردن ۋە داپلۆسىتەر، ۋەك دەفەرموئىت: ﴿وَقَالُوا إِن نَّبِيعِ الْهُدَىٰ مَعَكَ نُنْخِطِفُ مِنْ

أَرْضًا أَوْلَمْ تُمَكِّنْ لَهُمْ حَرَمًا ءَامِنًا يُجِبِّي إِلَيْهِ ثَمَرَاتُ كُلِّ شَيْءٍ رِّزْقًا مِّنْ لَّدُنَّا وَلَكِنَّ أَكْثَرَهُمْ لَا

يَعْلَمُونَ ﴿٥٧﴾ (القصص)، به ومانایه‌ی حهره میکی نارام وئاسایشمان پیّ به خشیون نه ویش له و پوهه که عهره بی سرده می جاهیلی په لاماری په کتریان ده داو په کتریان ده کوشت به لام دانیشتونانی مه که له ژیر سایه‌ی حهره دابوون، خودای گه وره وه لامی هوکاره که‌ی دانه وه به وه‌ی که نه وان به هو‌ی که عبه وه خودای گه وره نارامی و ئاسایشی پیّ به خشیون، وه له دوزمن پاراستونی ئیتر ترسی نه وه‌یان نیه له په نایی حهره مدا ئاسایی بیّت که عهره به کان په لاماریان بدهن، وه که نه وه‌ی پییان بلیت: له حهره می مندا په نا دراووبون و رۆزی منتان ده خوارد به لام جگه له منتان ده په رسته ئیستا ده ترسن نه گهر من بپه رستن و ئیمانم پیّ بهینن نه وا خه لک وه ده رتان بنین؟!

هه روه ها هه والی پیداون که حهره د جیگه‌ی نارامیه وه له سر جه م شوینه جیاوازه کانه وه به روبومی جیاوازی بودیت، به لام بی ناگان له وراستیه‌ی نه وه‌ی که رۆزی داون و نارامی پیّ به خشیون له راپردودا و له کاتیکدا بیّ باوه رپوون، به هه مان شیوه رۆزیان ده دات نه گهر موسولمان بین و ئیمان بهینن، وه بیّ باوه رپه کانیشیان له کول ده کاته وه که موسولمان بوون، نه م قسانه‌یان ده گه پښته وه بو بوجونیان له جهل و زور بی ناگایی و نه زانین و بیرکړدنه وه له سر نه نجام و گرتنه به‌ری پښتای پاست، بویه خودای گه وره ده فرمویت: ﴿ وَقَالُوا إِن نَّبِيعِ الْمَدْيِ مَعَكَ نَنخَطِفُ مِنْ أَرْضِنَا أَوْلَمْ تُمَكِّنْ لَهُمْ حَرَمًا ءَامِنًا يُجِبِّي إِلَيْهِ ثَمَرَاتُ كُلِّ شَيْءٍ رِّزْقًا مِّنْ لَّدُنَّا وَلَكِنَّ أَكْثَرَهُمْ لَا يَعْلَمُونَ ﴾ (القصص).

خودای گه وره له کاتی پیوښتدا وه لامی نه و به هانه خه یا لاییه‌ی دانه وه، کی نارامی پیّ به خشیون؟ کی نه و جیگه‌یه‌ی بوکړدون به حهره م؟ کی دله کانی ناراسته کړدوه که بیته نه و جیگا و سرجه م به روبومه کانی سرزه‌وی له گه ل خو‌یان بهینن؟ له هه موو جیگایه که وه دین بو حهره م له شوینی جیاوازو له وه‌ری جیاوازا: ﴿ وَقَالُوا إِن نَّبِيعِ الْمَدْيِ

مَعَكَ نُنْخَطِفُ مِنْ أَرْضِنَا أَوْ لَمْ نُمْكِنْ لَهُمْ حَرَمًا، إِمَّا يُجِبُ إِلَيْهِ ثَمَرَتْ كُلِّ شَيْءٍ رِزْقًا مِّنْ لَّدُنَّا وَلَكِنَّ أَكْثَرَهُمْ لَا يَعْلَمُونَ ﴿٥٧﴾ (القصص).

نیتر بۆچی له وه ده ترسن که خه لک وه ده ریان بنیت به هوی ئیماننه که یانه وه، له کاتیکدا خودا نهو حهره مهی بۆ کردونه ته ئارامگا هر له سه رده می ئیبراهمی باوکیانه وه؟ ئایا نه وهی له کاتی سهر پێچیاندا ئارامی پێداون واز له خه لک دینیت له وهی به ئیماندارى وه ده ریان بنیت؟ { وَلَكِنَّ أَكْثَرَهُمْ لَا يَعْلَمُونَ } (القصص / ٥٧). نازانن ئارامیان له کویه وه بۆ هاتوه، نازانن هه مو کاره کان ده گه رینه وه بۆ لای خودا. ^{١٨٢}

سینه م: هۆکاری له ناوچونی راسته قینه له خۆ بایی بوون و پێ نه زانین و به درۆ خسته وهی پێغه مبه رانه:

ئه گه ر قسه ی موشریکه کان به لگه بیت له سه ر نه وهی که نه وان له پوکه شدا دانیئا ناوه به راستیدا، به وهی که پێغه مبه ر " سه لات و سه لامی خودای له سه ربیت " بانگه واز بۆ هیدایهت ده کات ، بۆیه خودای گه وره ئه م ئایه ته به دوای ئایه ته که ی پێشو دادینیت بۆ ترساندنیان له سزای گه له کانی پێش خۆیان که لوت به رزو له خۆ بایی بون، و بێ نه ک بوون به رامبه ر نیعه ته کانی خودا، پۆزی نه ویان خواردوه و جگه له ویان گه ره ستوه، وه ک ده فه رمویت: ﴿ وَكَمْ أَهْلَكْنَا مِنْ قَبْلِكَ بِطَرَفٍ مِّمَّا تَعْبُدُونَ فَيَلْجَأُ الْكَافِرُ إِلَىٰ قَوْمٍ غَيْرِهِمْ لِإِيْلَهِ قَوْمِهِمْ قُلْ كُلٌّ جَاءُ مِنْ عِندِ رَبِّكَ فَأْتِنَا بِالْحُكْمِ ﴾ (القصص). واته: ئێمه پێشتر چه نده ها ولات و شارمان کاول کردوه کاتی که خه لکه که ی له سنور ده رچون و پێبازی تاوان و سه تمیان گرتۆته به ر ، نه وه ته خانوبه ره و کۆشک و ته لاریان و یران و چۆله و زۆر که م ئاوه دان بۆ ته وه و خه لکی که می تیدا نیسته جی بووه ، وه هه ر ئێمه خاوه نی راسته قینه ی هه موو شتی کین.

نه گهر نه يانه ويټ خوځيان له تياچوون بگاړيږي و بئ خه م بن له وه دهرنان ثانه مه
 هوکاري تياچونيانه با خوځياني لئ بپاريږي: ﴿ وَكَمْ أَهْلَكْنَا مِنْ قَرَبٍ مَّ بَطَرَتْ مَعِيشَتَهَا
 فَنِلَّاكَ مَسْكَنُهُمْ لَمْ تُسْكَنْ مِنْ بَدْرِهِ إِلَّا قَلِيلًا وَكُنَّا نَحْنُ الْوَارِثِينَ ﴾ (٥٨) (القصص)، ياخي
 بوون و سوپاس نه کړدني خودا له سهر نيعمه ته کاني هوکاري سهره کي له ناوېر ددني لادئ
 کان بوو، يه کيک له و نيعمه تانه ي که خودا پټي دابوون ئو و حهره مه نارامه بوو، وه
 باناگاداربن له ياخي بوون و سوپاس نه کړدني که ببيت هه هوکاري له ناوچونيان وه ک هوکار
 بوو بؤ له ناوچوني ئو لادئ و شارانه ي که به چاوي خوځيان ده يانينينو ده يانزاني، و ئو
 مال و مه نزله قهره بالغانه چؤل و ويرانن: (لم تسكن من بعدهم الا قليلا) ﴿ لَمْ تُسْكَنْ مِنْ
 بَدْرِهِ إِلَّا قَلِيلًا ﴾ (٥٨) (القصص)،

به پټوه ماوه ته وه بؤ پټړانه وه ي دهر ئه نجامي دانيش توانه که ي ، چيروکي ياخي بوون
 ده پټړي ته وه، سهرجه م خه لکه که ي تياچوون که سيان نه ماوه، وه هيچ که س ميرانگريان
 نه بپوه: ﴿ وَكُنَّا نَحْنُ الْوَارِثِينَ ﴾ (٥٨) (القصص)، خوداي گه وره هيچ يه کيک له و شارو
 شاروچکه ياخي بوانه ي ويران نه کړدوه به بئ نه وه ي پټغه مبهريک په وانه بکات بؤ شاره
 گه وره (پايته خته) که يان، نه وه ياساي خودايه و له سهر خؤي نوسيوپه تي که ده بيت نه وه
 بکات وه ک به زه بيه ک به رامبه ر به نده کاني: ﴿ وَمَا كَانَ رَبُّكَ مُهْلِكَ الْقُرَى حَتَّى يَبْعَثَ فِي أُمِّهَا
 رَسُولًا يَتْلُو عَلَيْهِمْ آيَاتِنَا وَمَا كُنَّا مُهْلِكِي الْقُرَى إِلَّا وَأَهْلُهَا ظَالِمُونَ ﴾ (٥٩) (القصص)،
 واته: جا ئير وه نه بيت (له کوټايي زه ماندا) په روه ردگاري تو و ويرانگه ري مه مله که ت و
 شارو ئاوه دانيه کان بيت هه تا پټغه مبهريک بؤ ديړين ترين و مامناوه ندي ترينيان (له هه موو
 پړويه که وه) په وانه نه کات (که شاري مه ککه يه) وه ثايه ته کاني ئيمه به سهر ئو خه لکه و
 خه لکاني هه موو زه مان و زه مينه کاندنا نه خوټيټي ته وه (له م سهرده مه دا له پټگي
 ساپته کاني ئيترنيټ و هه ندي که نالي ئاسماني و سي دي و شرپت و کتيب و گوډار و

پښتانه و لایه نه ئیسلامیه کان و پښکخراوه جوړاو جوړه کانه وه دهنگی نه م قورئانه و تهفسیره کانی به ده ها زمان دراوه وده دریت به گوئی خه لکید له گه ل تهفسیره کهیدا به ده ها زمان) جا خوی گه وړه ده فهرمویت: ئیمه هه میشه به هوئی تاوان و گوناوه سستمی خه لکه وه مهمله کهت و شار و ولاتان کاول ده کهین. (نه گهر فریای خوئیان نه کهون).

وه حکمه تی ناردنی پیغه مبه ران "سهلامی خودایان له سر بیت" له شاره گه وړه کان یا خود پایته خته کانیان بۆ نه وه بووه که بیته ناوهندیک بۆ بانگه وازو گه یاندنی گه یامه که بۆ ده وروبه ر بۆ نه وهی که س به هانه و گاساوی نه میتیت، بیگومان پیغه مبه ری خودا "سهلات و سهلامی خودای له سر بیت" له مه که گه یامی بۆ هاتوه که له شاریکی گه وړه ی عه رب بووه که ناگاداری کردونه ته وه له ده رنه نجامی دروزنانی پیش خوئیان پاش نه وهی که ترسیته ری بۆ ناردوون، ﴿وَمَا كُنَّا مُهْلِكِي الْقُرَىٰ إِلَّا وَأَهْلُهَا ظَالِمُونَ﴾ (القصص). به دلنیا به وه به لگه کانی خودا به درو ده خه نه وه و ده شرانن که وانیه.

چوارم: نه گهر به هوئی ئیمانده که یانه وه وده مر بنرین نه وهی لای خودایه باشر بزیان.

به و مانایه ی سه رجه م خوئشیه کانی دنیا به پانتای هه موو زیانی دنیا و نه وهی خودا پیی داون له سر زه ویدا له گه ل هه موو نه و به رو بومانیه که پیی به خشیون، وه نه وهی که مروؤ ناره زوی ده کات له زیانی دنیا هیچ نیه جگه له شتیکی که م و بی بایه خ نه بیت نه گهر به راورد بکریت به وهی لای خودایه: ﴿وَمَا أُولَئِكَ مِنْ شَيْءٍ فَمَتَّعُ الْحَيٰوةَ الدُّنْيَا وَزَيَّنَّا لَهَا وَمَا عِنْدَ اللّٰهِ خَيْرٌ وَأَبْقَىٰ أَفَلَا تَعْقِلُوْنَ﴾ (القصص)، واته: خه لکینه هه ر چیتان پی به خشراوه ، نه وه ناز و نیعمه ت و به خشیکی که می دنیا و زینه ت ، رازاوه بیه کانیه تی ، به لام دلنیا بن که نه وهی له لای خوی گه وړه یه ، وه له به هه شتی به ریندا بوی ناماده کردوون زور چاکتره و به رده وام و نه پراوه شه (هه ر به راورد ناکریت له گه ل دنیا ی ته مه ن

سنوردراردا ، که ئاده میزادیش چهند سالیکی کهم تیایدا دهژی) باشه ئاخو ئیوه عهقل و ژیری خۆتان ناخه نه کار؟! (بهراوردیان ناکه نه؟!).

ئهمه راستکردنه وهی کوتاییه نهك ئه وهی که ده ترسن له دهستی بدهن له ئاسایش و زهوی و بهرووبوم ، ته نانهت ئه وهش نا که خودا منهتی خستوه ته سهرتان له جیگیرکردن و ئاسایش و بهخشینی نیعمه ته کانی به ته نها، به ده ر له وهی که خودا له شاره کاندای نیعمه تی خوی بۆ هه لپشتون و پاشان به هوی یاخی بونه وه لئی گرتونه ته وه ، به لکو راستیه که له وه دایه ئه وهی له ژیا نی دونه یادایه ته نانهت ئه گه ر شیاوو به رده وامیش بوو به دوایدا ویرانکاری و له ناو بردن ناهیتیت، هه موو ئه وشتانه ﴿ وَمَا أُوتِيتُمْ مِنْ شَيْءٍ فَمَتَّعُ الْحَيٰوةَ الدُّنْيَا وَرَبَّتْهَا وَمَا عِنْدَ اللّٰهِ خَيْرٌ وَأَبْقَىٰ أَفَلَا تَعْقِلُوْنَ ١٠١ ﴾ (القصص)

چاکه یه کی کوتای پی نه هاتوی به رده وامه جیاوازی کردن له نیتوان ئه مه و ئه وه دا پیویستی به ژیرییه که ده رک به سروشتی ئه مه و ئه وه بکات، پاشان لیکۆلینه وه بکات له سه ر ئه م یاسایه و ژیری بخاته کار بۆ هه لپژاردن!

له کوتایی ئه م گه شته دا لاگه په ی دونه ی دواپۆژ ده خاته پوو بۆ ئه وهی هه رکه س هه رچی ده ویت هه لپیزیت: ﴿ أَفَمَنْ وَعَدْتُهُ وَعْدًا حَسَنًا فَهُوَ لَئِقِيهِ كَمَنْ مَتَّعْتُهُ مَتَّعَ الْحَيٰوةِ الدُّنْيَا ثُمَّ هُوَ يَوْمَ الْقِيٰمَةِ مِنَ الْمُخْضَرِّينَ ١١٠ ﴾ (القصص)، واته: باشه ، ئایا ئه و که سه ی به خته وه ره و به ئینی پاداشتی چاکمان داوه تی و به م زوانه پیی ده گات براوه و سه رفه رازه ، یان ئه و که سه ی که ته نها له نازو نیعمه تی دنیا به هره مه ندمان کردوه؟! پاشان ئه و جوړه که سانه له قیامه تدا له ئاماده کراوان ده بن بۆ لیپرسینه وهی سه خت و سزای نیو ناگری دۆزه خ. (بۆ هه میشه و هه تا هه تایی).

ئهم لاپه ره شی ئه وه یه هه رکه س خودا په یمانی چاکی پیدابیت له دواپۆژدا دهستی ده که ویتته وه ، لاپه ره که ی تریشی هه رکه س خۆشیه کاتییه که م و بی نرخه کانی دونه یی

چه‌شت، پاشان هه‌رئه‌وه‌ی بۆ ده‌هینریت له پۆژی دوااییدا و لیپرسیینه‌وه‌ی له‌سه‌ر ده‌کریت، ده‌سته‌واژه‌که ئاماژه به ناپه‌زایی ده‌کات (من المحضرين) که به زۆر ئه‌هینرین و به‌ترسه‌وه که حه‌زیان ده‌کرد نه‌هینرانایه، له‌به‌ر ئه‌و سزایه‌ی که بۆیان ئاماده کراوه، له‌سه‌ر ئه‌و خۆشیه کورته بێ نرخی دنیا!

ئه‌مه خالی کۆتاییه له وه‌لمی قسه‌کانی‌اندا: ﴿وَقَالَ إِنِّي نَبِيٌّ مِّنْ أَرْضِنَا﴾ (القصص). ئه‌گه‌ر ئه‌وه پووبدات باشت‌ره له پۆژی دوااییدا به‌هینرین بۆ لێ پرسینه‌وه! ئه‌ی چۆن شوین که‌وتنی هیدایه‌تی خودا جی‌گیرکردن و ئاسایشی دنیای به‌دواوه‌یه له‌گه‌ڵ په‌نادان و پاداشتی دواپۆژ؟ که‌واته جگه له‌و بێ ئاگایانه‌ی که ده‌رك به‌و راستیه به‌هیزه‌ی گه‌ردوون ناکه‌ن که‌سی ترواز له هیدایه‌تی خودای گه‌وره ناهینیت، ته‌نانه‌ت نازانن له‌ کوپوه دوچاری ترسی ده‌بنه‌وه یاخود له‌ کوپوه ئارامیان بۆ ده‌سته‌به‌ر ده‌بیت، هه‌روه‌ها ئه‌م خه‌سارۆمه‌ندانه‌شی ناتوانن شته چاکه‌کان بۆ خۆیان هه‌لبژێرن و له‌ تیاچوون ناترسن ئه‌وانه‌ش بێ به‌ش ده‌بن له هیدایه‌تی خودا.^{١٨٤}

به‌گورتی:

- بنگه‌شه‌ی موشریکه‌کانی مه‌که که ده‌لێن گوايه ئه‌گه‌ر موسوڵمان به‌ن وه‌ده‌ر ده‌نرین به‌هانه‌یه‌کی پوچه‌له و هیچ بنه‌مایه‌کی نیه.
- ئه‌م بانگه‌شه له‌گه‌ڵ ئه‌وه‌ی بێ بنه‌مایه، له هه‌مان کاتد دان پێدانانه به‌ راستی و دروستی ئه‌وه‌ی که دابه‌زیوه بۆ موحه‌مه‌د "سه‌لات و سه‌لامی خودای له سه‌ر بیت".
- ئه‌گه‌ر خودای گه‌وره په‌نای دابن له کاتیکدا بێ باوه‌پ بوون و دورگی عه‌ره‌بی و ده‌ورو به‌ریان له جه‌نپیکی وێرانکه‌ری به‌رده‌وامدا بووه، ئایا ده‌ست به‌رداریان ده‌بیت بۆ ئه‌وه‌ی له لایه‌ن خه‌لکه‌وه وه‌ده‌ره‌نرین به ئیمانداری؟!؟

گومانی چل

بانگه شهی نهومی که هیدایهت لهومدایه شوین جولهکه و گاور بکهوی * ۱۸۵

ناومرۆکی گومانهکه:

جولهکهکان و گاوارهکان بانگه شهی نهومی نهکەن که نهوان لهسەر هەقن، جولهکهکان به پێغه مەریان ووت: هیچ هیدایهتێک نیه له دەر ههوی نهومی بهت که ئێمه لهسەری نه پۆین، دهی موحەممەد تۆش شوین ئێمه بکهوه با بکهوێته سەر پێگهی هیدایهت، گاوارهکانیش هەمان قەسەیان کرد، خوای گه ورهش فەرمووی: ﴿وَقَالُوا كُونُوا هُودًا أَوْ نَصَارَى تَهْتَدُوا﴾ (البقرة)، جولهکه و گاوارهکان وتیان: (به موسلمانەکان) ببن به جولهکه یان گاوار تا بکهونه سەر پێی راست.

شیوازی پوچکردنهومی نهم گومانه:

نهبی جولهکه و گاوار بانگ بکرین بۆ نهومی شوین ئایینی ئیبراهیم بکهون (سهلامی خوای لیبیت) چونکه هه موویان یهک پان له وهدا که ئیبراهیم پێشه وایشه و لهسەر هیدایه تیشه.

دریژمی وهلامهکه:

پێویسته جولهکه و گاوار بانگ بکرین بۆ نهومی شوین ئایینی ئیبراهیم بکهون (سهلامی خوای لیبیت) چونکه هه موویان یهک پان له وهدا که ئیبراهیم پێشه وایشه و لهسەر هیدایه تیشه:

۱۸۵- پروانه "نایا هیدایهت له وهدا شوین جولهکه بکهوی"، ههروهها گومانی دوهم بخوێنه روه له بهرگی ههشتهمدا له بابەتی بهراوردی نێوان ئایینهکان.

* نهو نایهتی نهم گومانهی باسکردووه بریتیه له نایهتی (۱۳۵) سووردهتی نهلبه قهره، نهو نایهتانهش وهلامهکانی نهم گومانهی تیدا به بریتین له نایهتەکانی (۱۳۵ و ۱۲۸) ی سووردهتی نهلبه قهره.

ٺه وه زانراوه كه چ جوله كه و چ گاور هردوولايان دانيان به وه دا ناوه كه ئيبراهيم
 (سه لامي خواي ليبييت) پيغمبر و دوستي خوايه، بويه كاتيڪ كه به موسلمانن كان
 ٺه ٿين: ببن به گاور يان به جوله كه تا هيدايه تان پيديرٽ و بچنه به ههشت، له و
 سونگه يه وه وه لام ٺه درٿنه وه كه خويان سه لماندوويانه، وهك ٺه وه وايه پييان بووترٽ:
 نا، وهرن با هه موومان شوين ٺاينني ئيبراهيم بكه وين كه ٺيمهش و ٺيوهش دانمان ناوه
 به وه دا كه ٺه وه ٺه ٺاينني خوايه و خوا پي رازيه و هه ٺيباردووه و فرماني كردووه
 شويني بكه وين، ٺيمهش و ٺيوهش له سهر ٺه وه يه كده نگين كه ئيبراهيم پيشه واي
 هيدايهت و خه لگاني به رچاوڙشنه، ٺه وه لامه يه كيڪه له وه لامه به هيڙانه ي كه خواي
 په روه ردگار پيغمبري شاره زا كردووه لي، پيشه واه ته به ريبه رحمت بيت ٺه ٿي: خواي
 گه وره موحه ممد ي پيغمبري خوي ڏي فيري كورترين و به هيڙترين وه لام ٺه كات و
 پي ٺه ٿي: ٺه ي موحه ممد بل ٺه به و كه سانه ي كه به تو و شوينكه وته كات ٺه ٿين:
 ﴿كُونُوا هُودًا أَوْ نَصَارَى تَهْتَدُوا﴾ (البقرة)، ببن به جوله كه يان گاور ٺه كه ونه سهر
 ريگه ي هيدايهت، پييان بل ٺه نا، وهرن با هه موومان شوين ٺاينني ئيبراهيم بكه وين ٺه و
 ٺاينني كه هه موومان يه كده نگين له وه دا كه ٺه ٺاينني به كه خوا پي رازيه و فرماني
 پي كردووه، ده ي ٺاينني كه ٺه و موسلمانن ٺييه و دووره له لادان، دواي ٺه وه واز له
 هه موو ٺاينني كاني تر به ٺين كه جياوازيما هه يه له سهر ي، هه نديڪمان بر واي پي هه يه و
 هه نديڪمان نكولي لي ٺه كات، ٺه وه ي تريان ريگه يه كه نيه بو ٺه وه ي له سهر ي يه كده نگ
 ببن، به لام ٺه مه ي تريان هه موو يه كه ده نگين له سهر ي كه ٺاينني ئيبراهيمه .

ٺه مه ي خوا كه ٺه فهرموي: ﴿وَقَالُوا كُونُوا هُودًا أَوْ نَصَارَى تَهْتَدُوا﴾ (البقرة)،
 جووله كه و گاواره كان وتيان: (به موسلمانن كان) ببن به جووله كه يان گاور تا بكه ونه
 سهر پي ي راست. ٺه ٺه ٺاينه ته ٺه وه ٺه گه يه نيت كه بيروباوه پي هردو لا جياوازن،
 راناوي (وقالوا) بو ٺه هلي كيتاب ٺه گه ريته وه (او) يش بو به شكردن و جوڙاوجوڙي

به کاربراره، يانی: جوله که کان خه لکی بۆ ئه وه بانگ نه کهن که خۆيان بپوایان پتی هیه و هیدایهت ته نیا له وه دا نه بینن، به هه مان شیوه گاوه کانیش خه لکی بۆ ئه وه بانگ نه کهن که خۆيان بپوایان پتی هیه و هیدایهتی ته نیا له وه دا نه بینن. ئه م شیوازهش له زمانه وانیدا شتیکی کارپیکراوه و مه به ست ئه وه یه که نه گهر قسه ی هه رکام له م دوانه راست بیت ئه وه نه بیته به لگه بۆ ئه وه ی ئیبراهیم له سه ر ریگه ی هیدایهت نه بووه ! چونکه ئیبراهیم نه یه هودی بووه و نه نه صرانی بووه، ده ی ئیتر چون گاوه جوله که هه ردوولایان یه کده نگن له سه ر ئه وه ی که ئیبراهیم له سه ر هیدایهت بووه و پتیشه وای هیدایهت دراوه کانه ؟ بۆ ئه مه یه که خوای گه وره پتیه مبه ری خۆی شاره زا نه کات تا به به یزترین به لگه مونا قه شه یان بکات و پتیا ن بلی: ﴿قُلْ بَلْ مَلَكًا بَرَّاهِمَ حَنِيفًا وَمَا كَانَ مِنَ الْمُشْرِكِينَ﴾ (البقرة)، بلی: به لکو په یه وه یی ئایینی پاکی ئیبراهیم ده که یه که له هاو به ش په یدا که ران نه بووه. یانی: نا، به لکو ئیته شوین ئایینی ئیبراهیم نه که وین ئه و ئایینه ی که مشتومرمان نیه له سه ر ئه وه ی که هه م ریگه ی هیدایهت هه م ئیبراهیم خۆشی به رچا ورون بووه، که واته ئه وه نه و ئایینه یه که راست و ریگه و لادان و لیلی تیدا نیه، ئایینیکی خاوین و یه کخوایه رستی له میژینه یه و دووره له شیرک و بته رستی.^{۱۸۶}

پاشان خوای گه وره قه سه له گه ل ئیمانداره کاندایه کات و پتیا ن ئه فهرموی به و گاوه و جوله کانه بلین که نه لێن: ﴿كُونُوا هُودًا أَوْ نَصَارَى تَهْتَدُوا﴾ (البقرة)، پتیا ن بلین:

﴿قُولُوا آمَنَّا بِاللَّهِ وَمَا أُنْزِلَ إِلَيْنَا وَمَا أُنْزِلَ إِلَّا إِلَّا بِإِذْنِهِمْ وَاسْتَعِذْ وَتَعْقُوبَ وَالْأَسْبَاطِ وَمَا أُوتِيَ مُوسَى وَعِيسَى وَمَا أُوتِيَ النَّبِيُّونَ مِنْ رَبِّهِمْ لَا نُفَرِّقُ بَيْنَ أَحَدٍ مِنْهُمْ وَنَحْنُ لَهُمْ مُسْلِمُونَ﴾ (۱۳) فَإِنْ ءَامَنُوا بِمِثْلِ مَا ءَامَنَ بِهِمْ فَقَدْ اهْتَدَوْا وَإِنْ تَوَلَّوْا فَإِنَّمَا هُمْ فِي شِقَاقٍ ﴿۱۴﴾

بلین: (ئهی موسلمانینه) بپوامان هینا به خوا و به و قورتانه ی که بۆ خۆمان نیرراوه ته خواره وه وه به و په یامه ی که نیرراوه بۆ ئیبراهیم و ئیسماعیل و ئیسحاق و

یه‌عقوب و کورده‌کانی یه‌عقوب وه به‌وهی که دراوه به مووسا و عیسا وه به‌وهی که دراوه به هه‌موو پیغه‌مبه‌ران له‌لایه‌ن په‌روه‌دگاریانه‌وه جیاوازی ناکه‌ین له‌نیوان هیچ کامیکیاندا وه ئیمه‌ فه‌رمانبه‌ری خوا‌ین. ئینجا نه‌گه‌ر بپوایان هیتا به‌وشیوه‌یه‌ی که ئیوه‌ بپواتان پئی هیتاوه‌ نه‌وا بیگومان پئی پاستیان دۆزیوه‌ته‌وه وه نه‌گه‌ر پشتیان هه‌لکرد نه‌وا نه‌وان له‌دوو به‌ره‌کیی دان.

خوا فه‌رمان به‌ پیغه‌مبه‌ر نه‌کات که خه‌لکی بانگ بکات بۆ شوینکه‌وتنی ئایینی ئیبراهیم (سه‌لامی خوا‌ی لیبتیت)، پاشان فه‌رمان به‌ ئیماندارانیش نه‌کات هه‌مان کار بکه‌ن و بڵین: ﴿قُولُوا آمَنَّا بِاللّٰهِ وَمَا أُنْزِلَ إِلَيْنَا وَمَا أُنْزِلَ إِلَّآ إِبْرٰهٖمَ وَإِسْمٰعِیْلَ وَإِسْحٰقَ وَيَعْقُوبَ وَالْأَسْبَاطَ ۝۱۳۱﴾ (البقرة)، یانی با بانگه‌شته‌تان بۆ ئایینیکی تایبه‌ت نه‌بیته‌ به‌خۆتان که جیاتان بکاته‌وه له‌شوینکه‌وته‌ی ئایینه‌ ئاسمانیه‌کانی تر، به‌لکو چاوتان با له‌وشته‌ هاوبه‌شه‌ بیته‌ که هه‌مووتان کۆنه‌کاته‌وه و ریکتان نه‌خات، بانگه‌شه‌ بۆ رۆحی ئایین و بنه‌ره‌تی ئایین بکه‌ن، نه‌وشته‌ی که جیاوازی‌تان له‌سه‌ری نیه‌ و کیشمه‌کیشی له‌سه‌ر ناکه‌ن، نه‌ویش نه‌وه‌یه‌ خۆتان ته‌سلیم به‌وه‌ بکه‌ن که هه‌موو پیغه‌مبه‌ران و په‌یامبه‌رانی له‌سه‌ر بووه‌.^{۱۸۷}

ئه‌مه‌ش که خوا نه‌فه‌رموی: ﴿قُولُوا آمَنَّا بِاللّٰهِ وَمَا أُنْزِلَ إِلَيْنَا وَمَا أُنْزِلَ إِلَّآ إِبْرٰهٖمَ وَإِسْمٰعِیْلَ وَإِسْحٰقَ وَيَعْقُوبَ وَالْأَسْبَاطَ وَمَا أُوتِیَ مُوسٰی وَعِیْسٰی وَمَا أُوتِیَ النَّبِیُّوٓتَ مِنْ رَبِّهٖمْ لَا نَفَرِقُ بَیْنَ أَحَدٍ مِنْهٖمْ وَنَحْنُ لَهُ مُسْلِمُونَ ۝۱۳۲﴾ (البقرة)، بڵین: (ئه‌ی موسلمانینه‌) بپوامان هیتا به‌خواو به‌و قورئانه‌ی که بۆ خۆمان نیراوه‌ته‌ خواره‌وه وه به‌و په‌یامه‌ی که نیراوه‌ بۆ ئیبراهیم و ئیسماعیل و ئیسحاق و یه‌عقوب و کورده‌کانی یه‌عقوب وه به‌وه‌ی که دراوه به‌مووسا و عیسا وه به‌وه‌ی که دراوه به‌هه‌موو پیغه‌مبه‌ران له‌لایه‌ن په‌روه‌دگاریانه‌وه جیاوازی ناکه‌ین له‌نیوان هیچ کامیکیاندا وه ئیمه‌ فه‌رمانبه‌ری خوا‌ین.

ئەو ئايەتە لەبىرى ﴿قُلْ بَلْ مَلَكٌ﴾ (البقرة) دا ھاتوو، ئامانجى شەرحکردنى ئايىنەكەيە
 كە ئەفەرموى: ﴿قُلْ بَلْ مَلَكٌ إِبْرَاهِيمَ حَنِيفًا وَمَا كَانَ مِنَ الْمُشْرِكِينَ﴾ (١٣٥)، بلى: بەلكو
 پەيپەھوى ئايىنى پاكى ئىبراھىم دەكەين كە لە ھاوبەش پەيداكاران نەبوو.

كە فەرمان بە وتنى شىتەك ئەكرىت ئىتر ئەو فەرمانکردنە بە پىپەھوىکردن لە
 ناوھەپۆكى ئەو شتە، چونكە قەسەيەك نەرخى نە ئەگەر بىر وات بە ناوھەپۆكى قەسەكە نەپىت!
 ئەم خۆبەستەنەو بە ئىبراھىمەو بۆ راستىيە، بۆ ئەو نە درۆيەك بەكى، مەبەست بەم
 قەسە ئەوھەيە كە ئەو رابگەيەنەت و بانگەشە بۆ ئەو بەكىت، چونكە ئەمە سەلماندنى
 ئەو چاكانەيە كە لە ھەموو دىنەكانى تردا ھەن و ئەم ئايىنە تازە شوپىيان كەوتوو و
 ويژدان و دلپاكي خۆي دەرئەخات بۆيان، تا ئەوھى حەزى لە ئايىندارىە دلى بۆ بکاتەو و
 ئەوھى كەللە رەقە گووى بناخنىت، ئەمەش بۆ پاراستنى ئايىنى راستەقىنەيە وەك
 ئەفەرموى: ﴿قُلْ بَلْ مَلَكٌ إِبْرَاهِيمَ حَنِيفًا﴾ (١٣٥) (البقرة)... بەلكو پەيپەھوى ئايىنى پاكى
 ئىبراھىم دەكەين كە لە ھاوبەش پەيداكاران نەبوو.

ئەمەش ھەموو يانى: ئىمە تانە نادەين لە شەرىعەتى موسا و شەرىعەتى عيسا و ئەو
 پەيامانەي كە لە لاين خوا دراو بە پىغەمبەران و بە درۆيان نازانين، بەلكو ئىمە خۆمان
 سپاردوو بە ئايىنى خوا كە ئىسلامە و لەسەر ئايىنە بنەپەتەيەكەي ئىبراھىم دامەزراو و
 ماوھتەو، ئەم ئايىنە شەرحىكى ئەو ئايىنەي ئىبراھىمە و تەواوكرىكە بۆي وەك خوا
 ويستوويەتى، ئەو ئايىنانەي دواي ئىبراھىم ھاتوون وەك ويستەگەي رىگە وان، دەستى
 مىللەتانىان گرتوو بۆ ئەوھى روويان بەكەنە بەرژەوھەندىەكانيان كە بۆ ئەو سەردەم و
 شوپىنانە گونجاو بوون، وەك چۆن رىبوارىك كە لە رىگەدا ماندوو ئەبى يەكەك لە
 ويستگەيەك لاينەدات تا پشوو بدات و تویشووي تازە ھەلبگرىتەو و پاشان سەر لە نووى
 بەكەيتەو رىکردن، يەكى لەو مانا گونجاوانە بۆ ئەم ئايەتە ئەوھەيە كە ئايەتەكە بە

هه موو په يامه ئاسمانيه كان ده ست پټه كات (أَمَّا بِاللَّهِ وَمَا أُنزِلَ) و پاشان نه فرموي (وَنَحْنُ لَهُ مُسْلِمُونَ) و ناوه راستي ثابته كه ش دريژه ي په يامه كان باس نه كات.

(راناوي كو) ش به كار نه هيتيت تا هم پيغه مبر و هم هه موو نيماندارانيش بگريته وه، چونكه هه موويان فرمانيان پيكر اوه كه به و شيويه بلين رسته ي (بَلْ مِلَّةَ إِبْرَاهِيمَ) كرده وه به به دل تا پيغه مبريش و نوممه ته كه شي بگريته وه.

له دوو شويندا (راناوي تاك) به كرده هيتيت تا تايه تيبه كي زياتري پيغه مبر پيشان بدات كه راسته وخو ئه ركي ئه وه ي بخاته سه رشان كه نه و بابته روون بكاته وه بؤ گاويو جوله كه كان، وه كه نه فرموي: (قُلْ بَلْ مِلَّةَ إِبْرَاهِيمَ) و ﴿قُلْ أَتَحَاجُّونَنَا فِي اللَّهِ وَهُوَ رَبُّنَا وَرَبُّكُمْ وَلَنَا أَعْمَلُنَا وَلَكُمْ أَعْمَلُكُمْ وَنَحْنُ لَهُ مُخْلِصُونَ﴾ (البقرة)

(بلي: ثابا دهمه وه ريمان له گه ل نه كهن له كاري خوا له كاتيكدا نه و په روه ردگاري ئيمه و ئيوه يه وه كرده وه ي خو مان بؤ خو مانه و كرده وه ي خو تان بؤ خو تانه وه ئيمه ته نها دلسوزي نه و خواجه يين).

قسه كردن به كو وه كه فرمانيك بؤ نوممه ت بؤ ئه وه يه بزانن كه كاريان فير كردني خه لكيه، مه به ستمان نه م ثابته يه كه نه فرموي: (قُولُوا آمَنَّا بِاللَّهِ) ١٨٨. نه م ثابته ش كه نه فرموي: ﴿فَإِنْ آمَنُوا بِمِثْلِ مَا آمَنْتُمْ بِهِ فَقَدْ اهْتَدَوْا وَإِنْ تَوَلَّوْا فَإِنَّمَا هُمْ فِي شِقَاقٍ﴾ (البقرة)، ئينجا نه گه ر بپوايان هينا به و شيويه ي كه ئيوه بپواتان پي هيناوه نه و بيوگومان پي پاستيان دوزيوه ته وه وه نه گه ر پشتيان هه لكرد نه و نه وان له دوو به ره كيي دان.

نهمه ش ياني: نه گه ر جوله كه و گاوي به راستي بپوا به خوا به ينن و بپوا به وه به ينن كه دابه زيوه ته سه ر ئيوه و نه وه دابه زيوه ته سه ر ئيبراهيم و هه موو نه و

پیتغه مبه رانه (سه لامي خوايان ليبييت) نه وه سهرکه وتوو نه بن و بهرچاو روون نه بن و نه که ونه سهر ريگه ي راست و هيدايه ت.

کورته ي قسه:

• هيدايه ت نه وه يه له ناييني نيراهيمدايه که لاداني تيدا نيه، نه ک نه وه ي که جوله که ي له سهره، يان نه وه ي نه صرانييه ت و بته رسته کاني عهره بي له سهره، ريگه ي هيدايه ت ته نيا له شوينکه وتني ناييني نيراهيمدايه، نه وه ي که نيسلام هيتاويه تي، که بووه ته سپره وه ي هه موو نايينه کاي پيش خوي.

• نه گهر جوله که و گاوره کان به راستي ريگه ي هيدايه تيان مه به سته نه وه نه بي بروا به موحه ممد بهينن ﷺ، چونکه نه و له سهر ناييني نيراهيمه (سه لامي خواي ليبييت) و نه وانيش بانگه شه ي نه وه نه که ن که شوين نيراهيم که وتوون.

الحمد لله أولاً و أخيراً

ته و او بوو

سه رچاوه كان

* الإتيقان في علوم القرآن، السيوطي، مكتبة نزار مصطفى الباز، مكة المكرمة، ١٤١٧هـ/١٩٩٦م.

* بحوث منهجية في علوم القرآن الكريم، موسى إبراهيم الإبراهيمي، دار عمار، الأردن، ١٩٩٦م، ٢، ط.

* البرهان في علوم القرآن، الزركشي، تحقيق: محمد أبي الفضل إبراهيم، المكتبة العصرية، بيروت، د.ت.

* التحرير الإسلامي للمرأة، د. محمد عمارة، دار الشروق، ط ٢١٤٢٣هـ/٢٠٠٢م.

* التحرير والتنوير، محمد الطاهر إبن عاشور، دار سحنون، تونس، د.ت.

* التشريع الجنائي الإسلامي مقارناً بالقانون الوضعي، عبدالقادر عودة، مؤسسة الرسالة، بيروت، ط ٨، ١٤٠٦هـ/١٩٨٦م.

* تفسير الشعراوي، محمد متولي الشعراوي، أخبار اليوم، القاهرة، ط ١، ١٩٩١م.

* تفسير القرآن العظيم، إبن كثير، دار الكتب العلمية، بيروت، ١٩٨٥م.

* تفسير المنار، محمد رشيد رضا، دار المعرفة، بيروت، ط ٢، د.ت.

* التفسير الوسيط، د. محمد سيد طنطاوي، مطبعة الرسالة، القاهرة، ط ٣، ١٩٨٧م.

* جامع البيان عن تأويل آي القرآن، الطبري، تحقيق: أحمد محمد شاكر، مؤسسة الرسالة، بيروت، ط ١، ١٤٢٠هـ/٢٠٠٠م.

* الجامع لأحكام القرآن، القرطبي، دار إحياء التراث العربي، بيروت، ١٤٠٥هـ/١٩٨٥م.

* الرسول (صلى الله عليه وآله وسلم) في عيون غربية منصفة، الحسيني معدّي، دار الكتاب العربي، القاهرة، ط ١، ٢٠٠٦م.

* ركائز الإيمان، محمد قطب، دار الشروق، القاهرة، ط ١، ١٤٢٢هـ/٢٠٠١م.

- * الطعن في القرآن الكريم و الرد على الطاعنين في القرن الرابع عشر الهجري، د. عبدالمحسن المطيري، رسالة دكتوراه مخطوطة بكلية دار العلوم بجامعة القاهرة.
- * عقيدة أهل السنة والجماعة، د. أحمد فريد، مكتبة فياض، القاهرة، ٢٠٠٥م.
- * في الشريعة الإسلامية و فقهها و مصادرها، عبدالله ناصح علوان، دار السلام، القاهرة، ط١، ١٤٠٤هـ/١٩٨٤م.
- * في ظلال القرآن، سيد قطب، دار الشروق، مصر، ط١٣، ١٤٠٧هـ/١٩٨٧م.
- * القضاء و القدر، د. عمر سليمان الأشقر، دار النفاثس، الأردن، دار السلام، القاهرة، ١٤٢٦هـ/٢٠٠٥م.
- * القيامة الكبرى، د. عمر سليمان الأشقر، دار السلام، القاهرة، ١٤٢٦هـ/٢٠٠٥م.
- * الكشف، الزمخشري، الدار العالمية، بيروت، د.ت.
- * مباحث في علوم القرآن، مناع القطان، مكتبة وهبة، القاهرة، ط١٣، ١٤٢٥هـ/٢٠٠٤م.
- * محاسن التأويل، القاسمي، دار الحديث، القاهرة، ط١، ١٤٢٤هـ/٢٠٠٣م.
- * مدخل لمعرفة الإسلام، د. يوسف القرضاوي، مكتبة وهبة، القاهرة، ط٣، ١٤٢٢هـ/٢٠٠٣م.
- * المرأة المسلمة، وهبي سليمان غاوجي، دار القلم، دمشق، ط٨، ١٤٢٠هـ/١٩٩٩م.
- * المرأة و الولاية، د. طه الدسوقي حبيشي، ط١، ١٤١٩هـ/١٩٩٨م.
- * المناظرة الكبرى، علاء أبوبكر، مكتبة وهبة، القاهرة، ط١، ١٤٢٦هـ/٢٠٠٥م.
- * الهجمات المفرضة على التأريخ الإسلامي، محمد ياسين مظهر صديقي، ترجمة د. سمير عبدالحميد إبراهيم، رابطة الجامعات الإسلامية، ط١، ١٤٠٨هـ/١٩٨٨م.
- * وظيفة الدين في الحياة، د. محمد الزحيلي، جمعية الدعوة الإسلامية، ليبيا، ط٢، ١٩٩٩م.
- * و نحن نقيم صرح الروح، فتح الله كولن، مجلة حراء، العدد ٦، السنة الثانية، يناير/مارس ٢٠٠٧م.

مەوسوعەي (بيان الاسلام) بۇجى؟!

ئايىنى ئىسلام! قورئان، پىغەمبەر، سۈننەتنى پىغەمبەر تۈشى شالايىكى فراوان لە تىرىبارانى تانەو گومان ئەبنەو، تىرەلەيۋەكەنىش جۇراوجۇر و ھەمە لايەنەن، ھەندى كەتالى ئاسمانىش تاييەتمەندىيان لە پلاۋكەردنەوۋى ئەم گومانانەدا ھىساۋە، ھەرۋەك چۈن چەندەھا پىنگەي ئەلەكترۈنىش لە سەرتۈرە كۈمەلايەتتەكان ھەمان كار دەكەن، پلاۋكراۋە لە پەرۋو پۇستەرەكەنىش كەمىيان نەكردۈە لەۋبارەيەو... لەئەنجامى ئەمانەوۋىيە چەندەھا پىسار لاي گەنجان دروستىۋە دەربارەي ئەو گومانانە و دەلەن: بۇ؟ ئاخۇ ئەوانە راستن؟ ئەي راستىيەكان كامانەن لەناۋ ئەم تەمومۇزەي كە ئەمانەوۋى رووناكى خۋاي پىن خامۇش بىكەن؟

نەيمە لە رىنخراۋى عادىلە خانم - كە رىنخراۋىكى سەربەخۇيە بۇ پەرۋەردە و گەشەپىدان - بە ھۆكىمى ئەوۋى لە كۆر و سىمىنار و وتارەكانماندا روۋپەرۋوۋى زۇر پىسار و گومان ئەبوۋىنەوۋە زۇر جار پىنۋىستمان بە سەرچاۋەيەكى دەۋلەمەند دەپوۋ تا ۋەلامى زانستى زۇربەي ئەو گومانانەي تىدا بىت، ئەم (مەوسوعەي بەيان) ەش لە بابەتى خۇيدا دەۋلەمەندىتەن سەرچاۋەيە و خوتنەر تا رادەيەكى زۇر بىن مەنەت ئەكات لە كىتىب و سەرچاۋەي تىر، بۇيە بىرماندا كە تىمىكى بۇ دروست بىكەن و ناۋى خۋاي لى بېنىن و دەست بە ۋەرگىرانى بىكەن.

07501269689
07701932749

hakem1423@yahoo.com
renwen2009@yahoo.com

ئىلھامىي - ئىلھامىي ئىلھامىي - ئىلھامىي
ئىلھامىي ئىلھامىي - ئىلھامىي (۶۶)

۱۲۰۰۰ ھەزار

ئىلھامىي ئىلھامىي ئىلھامىي - ئىلھامىي
ئىلھامىي ئىلھامىي - ئىلھامىي (۶۶)